ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי | סניף אה״ק כפר חב״ד | ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

ככל שהולך וגדל, זקוק הוא לכמות גדולה יותר של אכילה ושתייה, ואינו יכול להתקיים על־ידי מנת מזון קטנה שהספיקה לו בקטנותו, ואם יסתפק בכך, אזי ייחלש כו'; וכן הוא בנוגע לעניין האכילה ושתייה של הנשמה, שזהו־עניין התורה ומצוות, שתמיד צריך להוסיף בזה עוד יותר.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד"ה ויגש אליו יהודה
שבת פרשת ויגש, ז' טבת ה'תשכ"ט ..... ה

ד) משיחות שבת פרשת ויגש
ה' טבת ה'תנש"א ..... יא

ה) לקוטי שיחות פרשת ויגש כרך טו ..... כ

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כה

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויגש ..... כז

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויגש ..... כח

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויגש ..... נג

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויגש ..... נד

יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויגש ..... סד

יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... סו

שיעורי רמב"ם

יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויגש ..... סט

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויגש ..... קמו

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויגש ..... קסו

טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק לה, איוב פרק טו ..... קסח

יז) משניות – מסכת חלה
ביאור קהתי ..... קע

יח) עין יעקב מסכת ראש השנה ..... קעה

יט) מסכת בבא מציעא עם ביאורים
מדף צז עד דף קג ..... קעו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... רו

כא) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... רז

כב) תורה אור
אדמו"ר הזקן ..... רי

כג) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... ריב

כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... ריג

כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... ריג

כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... ריד

כז) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רטו

כח) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רטז

כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... ריח

ל) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי"צ לרבנית חיה מושקא ..... ריט

לא) חומש לקריאה בציבור ..... רכב

לב) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רכט

לג) לוח זמנים לשבת פרשת ויגש ..... רל

לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת ויגש, ז' טבת, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה[1], וְאִיתָא עַל זֶה בַּמַּאֲמָר שֶׁנֶּאֱמַר [2] [דְּאַף שֶׁהוּא רַק מִדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה״[3], כְּפִי שֶׁהַ׳קְצוּר׳ עַצְמוֹ הוּא אָרוֹךְ], שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּזֹּהַר[4] שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה (כְּדִלְקַמָּן).

וּבְהַקְדִּים, דְּהִנֵּה פָּסוּק זֶה בָּא לְאַחֲרֵי כָּל אֲרִיכוּת הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמְּאוֹרָעוֹת שֶׁהֵבִיאוּ לִירִידַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר רַז״ל[5] רָאוּי הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ לֵירֵד לְמִצְרַיִם בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד חַסְדּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיְתָה יְרִידָתוֹ עַל־יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמְּאוֹרָעוֹת הַנַּ״ל. וּכְמוֹ־כֵן גַּם לְגַבֵּי יוֹסֵף, שֶׁמְּכִירָתוֹ וִירִידָתוֹ לְמִצְרַיִם הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּ״לִמְחִיָּה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם״[6]. וְהִנֵּה, הַגַּם שֶׁאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[7], הֲרֵי חַס־וְשָׁלוֹם לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[8] תְּאָרִים מַבְהִילִים (לְגִרְיעוּתָא) עַל מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁעִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת, אֶלָּא הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית[9], וְ׳תּוֹרָה׳ מִלְּשׁוֹן ׳הוֹרָאָה׳[10], וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוּ״ר[11] שֶׁ׳אוֹרַיְתָא׳ הַיְנוּ אוֹר־יָתָא, שֶׁהַתּוֹרָה מַמְשֶׁכֶת אוֹר בְּהַנְהָגַת הָאָדָם,

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתחילת פרשת השבוע:

2 **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה**[1], **וְאִיתָא** מובא **עַל זֶה בַּמַּאֲמָר שֶׁנֶּאֱמַר**
3 על־ידי הרבי מהר״ש, האדמו״ר רבי שמואל (הרביעי בשושלת אדמו״רי
4 חב״ד) **לִפְנֵי מֵאָה שָׁנָה**[2] בשנת תרכ״ט, מאה שנה לפני אמירת מאמר
5 זה על־ידי הרבי בשנת תשכ״ט **[דְּאַף**
6 **שֶׁהוּא** המאמר הנזכר משנת תרכ״ט
7 רַק ׳קְצוּר׳ **מִדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל**
8 מאמר (ארוך יותר) הפותח בפסוק
9 **״וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה״**[3], כפי
10 שכתוב בכותרת המאמר, **הֲרֵי**
11 **בַּ׳קְצוּר׳ יֶשְׁנָהּ** למעשה (אם כי לא
12 בצורה גלוייה ומפורטת) **כָּל**
13 **הָאֲרִיכוּת** שנמצאת במאמר המקורי
14 באריכות ובפרטיות יותר, **וּבִפְרָט**
15 **שֶׁהַ׳קְצוּר׳ עַצְמוֹ הוּא אָרוֹךְ**
16 ומכיל פרטים רבים], **שֶׁנִּתְבָּאֵר**
17 **בַּזֹּהַר**[4] **שֶׁזֶּהוּ** הגשת יהודה ליוסף
18 **עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה** ברכת גאל
19 ישראל **לִתְפִלָּה** תפילת שמונה־
20 עשרה הבאה מיד לאחריה
21 **(כְּדִלְקַמָּן)** כפי שיתבאר להלן.
22 **וּבְהַקְדִּים, דְּהִנֵּה פָּסוּק זֶה**
23 ״ויגש אליו יהודה״ **בָּא לְאַחֲרֵי כָּל**
24 **אֲרִיכוּת הַסִּפּוּר** בתורה **אוֹדוֹת**
25 **הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמְּאוֹרָעוֹת**
26 **שֶׁהֵבִיאוּ לִירִידַת יַעֲקֹב** אבינו
27 מארץ ישראל **לְמִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר**
28 **רַז״ל**[5] בגמרא **רָאוּי הָיָה יַעֲקֹב**
29 **אָבִינוּ לֵירֵד לְמִצְרַיִם**
30 **בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, אֶלָּא**
31 **שֶׁמִּצַּד חַסְדּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־**
32 **בָּרוּךְ־הוּא הָיְתָה יְרִידָתוֹ עַל־**
33 **יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמְּאוֹרָעוֹת**
34 **הַנַּ״ל** והירידה לא הייתה כאדם
35 ההולך לגלות כשהוא כבול אלא בדרך
36 כבוד (ובלשון הגמרא: ״ראוי היה
37 יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות
38 של ברזל (כדרך כל הגולים שהרי
39 על־פי גזירת גלות ירד לשם, רש״י) אלא שזכותו גרמה לו דכתיב בחבלי אדם
40 אמשכם בעבותות אהבה ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם ואט אליו

ביאור בדרך אפשר

41 אוכיל״. **וּכְמוֹ־כֵן גַּם לְגַבֵּי יוֹסֵף, שֶׁמְּכִירָתוֹ וִירִידָתוֹ לְמִצְרַיִם**
42 **הָיְתָה** בסופו של דבר **בְּאוֹפֶן דְּ״לִמְחִיָּה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים**
43 **לִפְנֵיכֶם״**[6] והתברר שיוסף הורד למצרים לטובה.
44 **וְהִנֵּה, הַגַּם שֶׁאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ**[7], ובוודאי כל סיפורי
45 התורה התרחשו בפועל כפי שהם
46 מסופרים בתורה **הֲרֵי** עם זאת **חַס־**
47 **וְשָׁלוֹם לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ**
48 **סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת** בלבד,
49 **וְכִדְאִיתָא** וכמובא **בַּזֹּהַר**[8]
50 **תְּאָרִים מַבְהִילִים (לְגִרְיעוּתָא)**
51 **עַל מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁעִנְיַן הַתּוֹרָה**
52 **הוּא סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת** על מה
53 שהיה בעבר (ובלשון הזוהר: ווי
54 לההוא בר נש דאמר דהא אורייתא
55 אתא לאחזאה סיפורין בעלמא ומילין
56 דהדיוטי. דאי הכי אפילו בזמנא דא אנן
57 יכלין למעבד אורייתא במילין דהדיוטי
58 ובשבחא יתיר מכולהו אי לאחזאה
59 מלה דעלמא אפילו אינון קפסירי
60 דעלמא אית בינייהו מילין עלאין יתיר.
61 אי הכי נזיל אבתרייהו ונעביד מנייהו
62 אורייתא כהאי גוונא אלא כל מילין
63 דאורייתא מילין עילאין אינון ורזין
64 עלאין. תרגום: אוי לאותו בן אדם
65 האומר שתורה זו באה להראות
66 סיפורים בעלמא ודברי הדיוטות, כי אם
67 כן אפילו בזמן זה אנו יכולים לעשות
68 תורה בדברי הדיוטות ובשבח יותר
69 מכולם, אם להראות את דברי העולם,
70 אפילו אותם סופרים בעולם יש ביניהם
71 דברים עליונים יותר, אם כן נלך
72 אחריהם ונעשה מהם תורה כמו זה,
73 **אֶלָּא** כל דברי **הַתּוֹרָה** הם דברים
74 עליונים וסודות עליונים), ואינם
75 סיפורים על העבר בלבד אלא **הִיא**
76 **נִצְחִית**[9], בכל מקום ובכל זמן,
77 **וְ׳תּוֹרָה׳ מִלְּשׁוֹן ׳הוֹרָאָה׳**[10],
78 **וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת מוֹרִי־**
79 **וְחָמִי אַדְמוּ״ר**[11] הרבי הריי״צ, חותנו של הרבי, **שֶׁ׳אוֹרַיְתָא׳ הַיְנוּ**
80 **אוֹר־יָתָא,** מילולית, אור יבוא, כלומר **שֶׁהַתּוֹרָה מַמְשֶׁכֶת** מביאה

---

1) ריש פרשתנו. 2) ד״ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ״ט (סה״מ תרכ״ט ע׳ טז). 3) לשון כותרת המאמר. 4) ח״א ריש פרשתנו (רה, ב). 5) שבת פט, ב. 6) פרשתנו מה, ה. 7) שבת סג, א. 8) ח״ג קנב, א. 9) תניא רפי״ז. 10) ראה רד״ק לתהלים יט, ח. ספר השרשים להרד״ק ערך ירה. גו״א ר״פ בראשית בשם הרד״ק. וראה זח״ג נג, ב. 11) ספר השיחות תש״ד ריש ע׳ 116. וראה לקו״ש ח״כ ע׳ 271 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ומגלה **אוֹר בְּהַנְהָגַת הָאָדָם, וְעַד שֶׁנַּעֲשֵׂת** התורה **הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** בפרט, ולא רק הוראה כללית לכללות עם ישראל, **וְכַיָּדוּעַ** מאמר חכמינו ז"ל במדרש **שֶׁ"מַּעֲשֵׂה אָבוֹת** המסופר בתורה על האבות אברהם יצחק ויעקב **סִימָן לַבָּנִים"**[12], **וְהַפֵּרוּשׁ בָּזֶה הוּא לֹא רַק כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ן בְּפֵרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה**[13] שֶׁזֶּהוּ מעשיהם של האבות **סִימָן כְּלָלִי לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל** העם היהודי ככלל **בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֶלָּא זֶהוּ** סיפורי התורה על האבות **גַּם סִימָן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל בפרט **בְּאֵיזֶה אוֹפֶן יַעֲבוֹד עֲבוֹדָתוֹ** עבודת ה' הפרטית שלו, **גַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּחוּץ לָאָרֶץ וּבִזְמַן הַגָּלוּת,** שהם מקום וזמן שונים מאד מהמקום והזמן שבו האבות עבדו את עבודת ה' שלהם **אֶלָּא שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה** זמן הגלות **עִנְיָנִים אֵלּוּ** שבהם עבודת האבות היא 'סימן' והוראה לעבודת הבנים **הֵם רַק בְּרוּחָנִיּוּת, וּכְשֶׁיָּבֹא מָשִׁיחַ וְיִגְמוֹר אֶת הַגָּלוּת** יביא אותה לידי סוף וסיום **וְיַתְחִיל אֶת הַגְּאוּלָה, כִּפְסַק הָרַמְבַּ"ם**[14] **שֶׁמָּשִׁיחַ** המביא את הגאולה הוא זה שגם **יְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, אַזַּי יוּמְשְׁכוּ הָעִנְיָנִים** בעבודת האבות שהם סימן לבנים **גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת.**

וְעַל־פִּי כָּל הַנַּ"ל המבואר לעיל שסיפורי התורה אינם רק סיפורי מעשיות על העבר אלא הוראה להווה **צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ עִנְיַן הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף בָּעֲבוֹדָה** עבודת ה' הרוחנית **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם** בכל זמן ובכל מקום?

וְעַל זֶה מֵבִיא בַּמַּאֲמָר, שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּזֹּהַר שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, כפי שממשיך ומבאר.

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יוֹסֵף הוּא עִנְיַן הַגְּאוּלָה, שֶׁהֵרֵי עַל־יָדוֹ על ידי יוסף **הָיְתָה הַגְּאוּלָה** של יעקב ובניו ושל כל העולם **מֵהָרָעָב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב** בדברי יוסף אל אחיו כי אל להם להיעצב ולהצטער על מכירת יוסף **"כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם",**

ביאור בדרך אפשר

וּבִפְרָט כְּפִי שֶׁהָעִנְיָן הקשר של יוסף לגאולה **הוּא עַל־פִּי קַבָּלָה, כַּמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר** הנזכר של הרבי מהר"ש, **שֶׁיּוֹסֵף הוּא בְּחִינַת 'צַדִּיק עֶלְיוֹן'** כמבואר בקבלה וחסידות שיוסף נקרא 'צדיק עליון' והוא בחינת 'משפיע' הממשיך ומגלה אלוקות מלמעלה למטה, ובנימין נקרא 'צדיק תחתון', בחינת 'מקבל' המתבטל ועולה מלמטה למעלה, מתוך תשוקה להתקרב למשפיע ולקבל ממנו, וכמבואר ב'לקוטי תורה' לרבנו הזקן פרשת ראה: "יוסף הצדיק הוא בחינת המשכה והשפעה מלמעלה למטה... ויוסף הוא המשביר... והיינו שכל ההמשכות וגילוי אלוקות בנבראים הוא על ידי נשמת יוסף, ובנימין הצדיק הוא העלאה ממטה למעלה, והיינו שהתעלות כל הנבראים להיכלל תחת כנפי השכינה הוא על ידי נשמת בנימין... ועל כן שניהם קרויין צדיקים כי צדיק הוא בחינת התקשרות משפיע ומקבל אלא שיוסף הוא צדיק עליון שמקשר את המשפיע למקבל וממשיך השפע מלמעלה למטה, ובנימין הוא צדיק תחתון שמקשר המקבל למשפיע ומעלהו ממטה למעלה", **שֶׁנִּקְרָא** 'צדיק עליון' **'גּוֹאֵל', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15] במגילת רות לעניין גאולת הקרקע של אלימלך, חמיה של רות, מידי הקונה בחזרה למשפחתו, **אִם יִגְאָלֵךְ טוֹב** (זה היה שמו של הקרוב של אלימלך שהיה אמור לגאול את הקרקע אך לבסוף עשה זאת בועז, כמבואר במגילת רות) **יִגְאָל, וְ"טוֹב" בְּגִימַטְרִיָּא י"ז, וְקָאֵי** הכוונה היא **עַל יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] **יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה** ונמצא שהן על־פי הפשט והן על־פי קבלה יש ליוסף שייכות מיוחדת לעניין הגאולה. **וְיהוּדָה הוּא בְּחִינַת תְּפִלָּה דִּ'שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה'** (ומאוחר יותר נוספה לו עוד ברכה) **כִּי יְהוּדָה הוּא מִלְּשׁוֹן "הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה'"**[17], כדברי לאה אמו בעת שנולד ונקרא שמו 'יהודה' **וְהוֹדָאָה הוּא בְּחִינַת בִּטּוּל**[18] כאדם המודה לדברי חברו ומבטל את דעתו לדעת חברו גם כשאינו מבין את דבריו היטב בשכלו ודעתו, **וְהֵן הֵן**

---

12) ראה תנחומא לך ט. ב"ר פ"מ, ו. 13) לך־לך יב, ו. שם, י. יד, א. תולדות כו, א. שם, כ. וישלח לב, ד. ס"פ ויחי. 14) הל' מלכים פי"א ה"א. שם ה"ד. 15) רות ג, יג. 16) וישב לז, ב. 17) ויצא כט, לה. 18) ראה תו"א ויצא כג, א. ויחי מה, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

בְּחִינַת הַהִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּ׳שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה׳ שבהן האדם מכופף את קומתו ומבטל את ישותו, **וְגַם בְּלֵידַת יְהוּדָה כְּתִיב**[18] **״וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת״, וַעֲמִידָה** (**״אֵין עֲמִידָה אֶלָּא תְּפִלָּה״**[19]) **הוּא בְּחִינַת בִּטּוּל**[20] שהרי בעמידה האדם נמצא במקום אחד מבלי לזוז ומבלי לתת ביטוי למציאותו.

ומוסיף ומפרט יותר את עניין הביטול בתפילה:

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בִּתְחִלַּת הַתְּפִלָּה אוֹמְרִים הוֹדוּ לַהֲוָיָ׳ גו׳, שעניינו הודאה וביטול, כמבואר לעיל אודות עניינו של ״הודה׳ **וְאַחַר־כָּךְ** בהמשך התפילה אומרים **פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע וּקְרִיאַת־שְׁמַע, עַד שֶׁמַּגִּיעִים לִ׳שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה׳. וְהִנֵּה, הָעִנְיָן** התוכן הפנימי **דִּ׳פְסוּקֵי דְזִמְרָה׳ הוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת** של האדם המתפלל **בִּפְרָטֵי הָעִנְיָנִים** המתוארים בפסוקים אלה על הבריאה מתוך כוונה להתבוננות בגדלות ה׳, מתוך הסתכלות בעניין **דְ״מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה׳״**[21] **וּ״מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ ה׳״**[22], **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בָּא לִידֵי הִתְפַּעֲלוּת כוּ׳**, רוגש הלב וצימאון ורצון להתקרב לאלוקות **כוּ׳. וּבְבִרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע הַהִתְבּוֹנְנוּת** של האדם המתפלל **הִיא בְּעִנְיַן עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים, הַשְּׂרָפִים וְחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ**, העובדים את ה׳ בהתפעלות גדולה הבאה לידי ביטוי **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל כוּ׳, וּבִקְרִיאַת־שְׁמַע נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְ״וְאָהַבְתָּ״** התעוררות רגש של אהבת ה׳ **וְ״הִשְׁמְרוּ לָכֶם״** זהירות שלא לעבור על רצון ה׳, **שֶׁהוּא עִנְיַן אַהֲבָה** שהיא שורש ומניע לקיום מצוות־עשה **וְיִרְאָה** שהיא שורש וסיבה שלא לעבור על רצון ה׳, **שֶׁכָּל זֶה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְפַּעֲלוּת** ורגש **הַלֵּב מִצַּד הַהַשָּׂגָה** ההתבוננות השכלית במוח **כוּ׳**, **וִיהוּדָה עִנְיָנוֹ תְּפִלָּה, הָיָה צָרִיךְ יוֹסֵף לָגֶשֶׁת לִיהוּדָה,**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הנזכר בתקוני זוהר (׳פתח אליהו׳) **דְ״בִינָה לִבָּא״**[23] הבינה, השכל, כפי שהיא יוצרת רגש בלב, ובענייננו, ההתבוננות בגדולת ה׳ בפסוקי דזמרה המעוררת רגש של אהבת ה׳ ויראת ה׳.

וְאַחַר־כָּךְ בָּאִים לִ׳שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה׳, שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲמִידָה ללא כל תנועה **בְּבִטּוּל גָּדוֹל** כלפי הקדוש־ברוך־הוא, **כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵהּ**[24], כעבד לפני אדונו, שהעבד מבטל לחלוטין את המציאות האישית שלו **עַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי** (**עֶר וֶועֶרְט אוֹיס** חדל להיות **מְצִיאוּת** בפני עצמה), **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה** עניין ההודאה והביטול.

וְכֵיוָן שֶׁיּוֹסֵף הוּא עִנְיַן הַגְּאוּלָה, וִיהוּדָה הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה (׳**שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה**׳), כמבואר לעיל, **הֲרֵי עִנְיַן הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף** והתקרבותם זה לזה **הוּא עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה** עניינו של יוסף **לִתְפִלָּה** עניינו של יהודה, **וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[25] **בְּעִנְיַן הַגָּשַׁת** והתקרבות **יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר**[26] **״אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ וְרוּחַ לֹא יָבוֹא בֵּינֵיהֶם״**, הכתוב מדבר על קשקשים המשמשים כמגינים והם קרובים זה לזה עד שאין שום דבר מבדיל ומפריד ביניהם, אפילו רוח (אויר) **וְכֵן הוּא בִּגְאוּלָה וּתְפִלָּה, שֶׁאֵין מַפְסִיקִין בֵּין גְּאוּלָה לִתְפִלָּה** אלא מיד לאחר ברכת ׳גאל ישראל׳ מתחילים את תפילת העמידה, ללא כל הפסק ביניהם.

ג) אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי בִּגְאוּלָה וּתְפִלָּה הַסֵּדֶר הוּא שֶׁסּוֹמְכִים גְּאוּלָה לִתְפִלָּה על־ידי שקודם התפילה אומרים את ברכת ׳גאל ישראל׳ ומיד אחר כך מתפללים (**וְלֹא** סומכים **תְּפִלָּה לִגְאוּלָה**), **וְכֵיוָן שֶׁיּוֹסֵף עִנְיָנוֹ גְּאוּלָה**

---

19) ברכות ו, ב. כו, ב. 20) ראה תו״א וישב כט, ב. לקו״ת נשא כ, ג. ובכ״מ. 21) תהלים קד, כד. 22) שם צב, ו. 23) תקו״ז בהקדמה (יז, א). 24) שבת י, א. 25) ב״ר פצ״ג, ב. 26) איוב מא, ח.

ביאור בדרך אפשר

עַל־דֶּרֶךְ סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, וְלָמָּה בסיפור התורה **נִגַּשׁ יְהוּדָה אֶל יוֹסֵף, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ סְמִיכַת תְּפִלָּה לִגְאוּלָה** ולא כמו סמיכת גאולה לתפילה?

ד) וּלְהָבִין זֶה, צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הָעִנְיָן דְּ"לְכָה דּוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה"[27] **(כְּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל לוֹמַר** פיוט **זֶה** של "לכה דודי" **בְּכָל לֵיל שַׁבָּת**[28]**). דְּהִנֵּה יָדוּעַ**[29] **שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁל כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ,** (וכמבואר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן, "דשבת הוא בחינת עליות העולמות, והתורה ומעשים טובים של כל ימי החול מתעלים למעלה בשבת, ואמנם לא שמתכללים בשבת ממש כי אי אפשר למהות העבודה שבחול שתוכלל בשבת, אלא שיש בכל יום הארת שבת, וכמו שכתוב זכור את יום השבת, והוא התפילה שבה נכללים ועולים התורה ומעשים טובים שנכללו בהן נכללים בשבת ממש") **וְהַיְנוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁעִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא הָעֲלִיָּה** של האדם המתפלל **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[30] בחלום של יעקב אבינו **סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה, וְאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[31] **סוּלָּם - דָּא צְלוֹתָא** זו תפילה שהיא האמצעי והסולם שדרכו האדם הנמצא למטה יכול להתעלות למעלה, **כְּמוֹ־כֵן עִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא עִנְיַן עֲלִיַּת** התעלות **הָעוֹלָמוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** (כמבואר במאמר הנזכר ב'לקוטי תורה': "... והעניין כי שבת הוא בחינת עליות העולמות עשייה ביצירה ויצירה בבריאה ובריאה באצילות כו' עד רום המעלות שגם 'אדם קדמון' עולה

ביאור בדרך אפשר

1 וְיִהוּדָה עִנְיָנוֹ תְּפִלָּה, הָיָה צָרִיךְ יוֹסֵף לָגֶשֶׁת
2 לִיהוּדָה, עַל־דֶּרֶךְ סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, וְלָמָּה
3 נִגַּשׁ יְהוּדָה אֶל יוֹסֵף, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ סְמִיכַת
4 תְּפִלָּה לִגְאוּלָה.
ד) **וּלְהָבִין** זֶה, צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הָעִנְיָן
6 דְּ"לְכָה דּוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה פְּנֵי
7 שַׁבָּת נְקַבְּלָה"[27] (כְּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל לוֹמַר זֶה בְּכָל
8 לֵיל שַׁבָּת[28]). דְּהִנֵּה יָדוּעַ[29] שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא
9 עִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁל כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ, וְהַיְנוּ, דִּכְשֵׁם
10 שֶׁעִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כְּמוֹ
11 שֶׁכָּתוּב[30] סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ
12 הַשָּׁמָיְמָה, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[31] סוּלָּם - דָּא צְלוֹתָא,
13 כְּמוֹ־כֵן עִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא עִנְיַן עֲלִיַּת הָעוֹלָמוֹת
14 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וּכְשֵׁם שֶׁעִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיַן
15 הַבִּטּוּל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), הִנֵּה כֵּן הוּא גַּם בְּשַׁבָּת,
16 דְּ'שַׁבָּת' הוּא מִלְּשׁוֹן שְׁבִיתָה, שֶׁאָסוּר בִּמְלָאכָה,
17 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַבִּטּוּל[32]. אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת
18 הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ
19 עַל זֶה מִלְּמַעְלָה. וְזֶהוּ שֶׁכְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת
20 לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "לְכָה דּוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה פְּנֵי
21 שַׁבָּת נְקַבְּלָה", שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן
22 דְּ"כַלָּה", שֶׁהוּא עִנְיַן הַכְּלָיוֹן וְהָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה
23 לְמַעְלָה, הִנֵּה בִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת "לְכָה דּוֹדִי
24 לִקְרַאת כַּלָּה", שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה
25 לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרֵאת "כַּלָּה", וְעַל־יְדֵי־זֶה
26 יוּכַל לִהְיוֹת הַכְּלָיוֹן וְהָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,
27 כַּמְבֹאָר עִנְיָן זֶה בְּ'לִקּוּטֵי־תּוֹרָה'[33] וּבִדְרוּשֵׁי
28 אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי[34] וּבְ'אוֹר הַתּוֹרָה'[35] בַּאֲרִיכוּת.

ביאור בדרך אפשר

43 במאציל העליון. כי השבת הוא על־דרך־משל אדם ששובת ונח מאיזו מלאכת
44 עבודה שבשעת המלאכה נתלבש השכל ונשפל בעשיית המלאכה וכשפוסק
45 ממנה חוזר שכלו לאיתנו ועולה למעלה להשכיל עניינים רוחניים שלמעלה
46 מעלה מהשכל שבמלאכה שנקרא מילין דהדיוטא כו'. וכך על־דרך־זה יובן
47 למעלה עניין העלייה בשבת עד רום
48 המעלות"). **וּכְשֵׁם שֶׁעִנְיַן**
49 **הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל** של
50 מציאות האדם **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל),**
51 **הִנֵּה כֵּן הוּא גַּם בְּשַׁבָּת,**
52 **דְּ'שַׁבָּת' הוּא מִלְּשׁוֹן שְׁבִיתָה,**
53 **שֶׁאָסוּר בִּמְלָאכָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן**
54 **הַבִּטּוּל**[32] כאשר האדם לא עושה כל
55 מלאכה ולא נותן שום ביטוי למציאות
56 האישית שלו. **אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל**
57 **לִהְיוֹת הָעֲלִיָּה** של האדם (ושל
58 העולמות) **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה**
59 להתקרב לאלוקות, **צָרִיךְ לִהְיוֹת**
60 **נִמְשָׁךְ** וניתן **הַכֹּחַ עַל זֶה**
61 **מִלְּמַעְלָה** מהאלוקות. **וְזֶהוּ**
62 **שֶׁכְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת**
63 **לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "לְכָה**
64 **דּוֹדִי** זה הקדוש־ברוך־הוא **לִקְרַאת**
65 **כַּלָּה פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה",**
66 **שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת** מצד כנסת
67 ישראל **הָעִנְיָן דְּ"כַלָּה", שֶׁהוּא**
68 **עִנְיַן הַכְּלָיוֹן** תשוקה וצמאון
69 להתקרב לאלוקות עד כלות הנפש
70 **וְהָעֲלִיָּה** של האדם **מִלְּמַטָּה**
71 **לְמַעְלָה, הִנֵּה בִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ**
72 **לִהְיוֹת "לְכָה דּוֹדִי לִקְרַאת**
73 **כַּלָּה",** שהקדוש־ברוך־הוא הולך,
74 כביכול, לקראת כנסת ישראל, **שֶׁהוּא**
75 **עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות
76 **מִלְּמַעְלָה** מצד הקדוש־ברוך־הוא
77 **לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרֵאת**
78 **"כַּלָּה", וְעַל־יְדֵי־זֶה** הכוח
79 שנמשך לבני ישראל, ה'כלה', מלמעלה
80 למטה **יוּכַל לִהְיוֹת הַכְּלָיוֹן**
81 **וְהָעֲלִיָּה** של בני ישראל **מִלְּמַטָּה**
82 **לְמַעְלָה, כַּמְבֹאָר עִנְיָן זֶה בְּ'לִקּוּטֵי־תּוֹרָה'**[33] לאדמו"ר הזקן
83 **וּבִדְרוּשֵׁי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי**[34] **וּבְ'אוֹר הַתּוֹרָה'**[35] לאדמו"ר
84 ה'צמח צדק' **בַּאֲרִיכוּת.**

27) בהבא לקמן - ראה סה"מ תרכ"ט ס"ע כח ואילך. 28) ראה שער הכולל פי"ז ס"ז. וש"נ. 29) ראה לקו"ת בהר מא, א. 30) ויצא כח, יב. 31) זח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א). 32) ראה תו"א לך־לך יב, ב. לקו"ת שם מב, ד. ובכ"מ. 33) ד"ה והי' מדי חודש בחדשו (ברכה צז, א). 34) סידור עם דא"ח ריא, ג. 35) ראה קיצורים לד"ה והי' מדי חודש הנ"ל באוה"ת בראשית ח"א כה, א. ברכה ע' א'תתצט. וראה אוה"ת בלק ע' תתקנ2. סוכות ע' א'תשמא.

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה לְהִיוֹת נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ עַל זֶה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ סְמִיכַת הַגְּאוּלָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּיוֹסֵף וִיהוּדָה (שֶׁעִנְיָנָם הוּא גְּאוּלָה וּתְפִלָּה), שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה (עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה), צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה, וְהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִיּוֹסֵף (שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה), שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה שֶׁלְּפְנֵי־זֶה[36] אוֹדוֹת גְּבִיעַ הַכֶּסֶף שֶׁהִטְמִין יוֹסֵף בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין. דְּהִנֵּה, בִּנְיָמִין הוּא ׳צַדִּיק תַּחְתּוֹן׳[37], וְעִנְיַן ״גְּבִיעַ הַכֶּסֶף״ הוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה, כַּיָּדוּעַ שֶׁ׳כֶּסֶף׳ הוּא מִלְּשׁוֹן ״נִכְסוֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ״[39], וְהַיְנוּ, שֶׁיּוֹסֵף הִמְשִׁיךְ וּפָעַל בְּבִנְיָמִין עִנְיַן הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת[40]. וְהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ שֶׁיּוֹסֵף הִטְמִין אֶת גְּבִיעַ הַכֶּסֶף, הַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה אֵינָהּ בְּהִתְגַּלּוּת, שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֶת הָאַהֲבָה, אֶלָּא הִיא אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת. וְטַעַם הַדָּבָר[41], לְפִי שֶׁבְּנִשְׁמוֹת הַבֵּנוֹנִים וּלְמַטָּה מִזֶּה, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הָאַהֲבָה בִּגְלוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה מִזֶּה יְנִיקָה לַסִּטְרָא־אַחֲרָא חַס־וְשָׁלוֹם, דְּכֵיוָן שֶׁהָרַע הוּא עֲדַיִן בְּגִילוּי אֶצְלָם, לָכֵן יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָאַהֲבָה תִּהְיֶה בְּעִנְיָנִים זָרִים חַס־וְשָׁלוֹם, וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הָאַהֲבָה בְּהֶעְלֵם דַּוְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת. וּלְאַחֲרֵי שֶׁיֵּשְׁנָהּ הַמְשָׁכַת הָאַהֲבָה מִלְּמַעְלָה, אַזַּי יְכוֹלָה לִהְיוֹת הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁבַּתְּפִלָּה.

ה) **וְזֶהוּ** ״וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה״, וְהַיְנוּ, שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ, שֶׁבָּאָה לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן המשמעות הפנימית של **סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה,** **שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה** של האדם מלמטה למעלה, **צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ עַל זֶה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סְמִיכַת הַגְּאוּלָה** קודם התפילה וכהכנה ונתינת כוח לתפילה. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּיוֹסֵף וִיהוּדָה** **(שֶׁעִנְיָנָם הוּא גְּאוּלָה** עניינו של יוסף **וּתְפִלָּה** עניינו של יהודה), **שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה (עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה), צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה** מהקדוש־ברוך־הוא, **וְהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** ונתינת כוח **מִיּוֹסֵף (שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה), שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה שֶׁלְּפְנֵי־זֶה**[36] בסיום פרשת מקץ **אוֹדוֹת גְּבִיעַ הַכֶּסֶף שֶׁהִטְמִין יוֹסֵף בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין** ככל פרטי הדברים המסופרים בתורה. **דְּהִנֵּה, בִּנְיָמִין הוּא ׳צַדִּיק תַּחְתּוֹן׳**[37], כמבואר לעיל בתחילת המאמר, **וְעִנְיַן ״גְּבִיעַ הַכֶּסֶף״ הוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה** לאלוקות, **כַּיָּדוּעַ שֶׁ׳כֶּסֶף׳ הוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא**[38] **שֶׁ׳כֶּסֶף׳ הוּא מִלְּשׁוֹן ״נִכְסוֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ״**[39], תשוקה וצימאון להתקרב לאלוקות, **וְהַיְנוּ, שֶׁיּוֹסֵף** בחינת ׳צדיק עליון׳ **הִמְשִׁיךְ וּפָעַל בְּבִנְיָמִין** בחינת ׳צדיק תחתון׳ **עִנְיַן הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת**[40]. **וְהוּא** אהבת ה׳ הנרמזת בגביע הכסף שיוסף הטמין באמתחת בנימין **עִנְיַן הָאַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,** כמבואר בהרחבה בספר התניא שיש אהבה לאלוקות שנוצרת ׳נולדת׳ על ידי התבוננות של האדם בגדולת ה׳ ויש אהבה שקיימת בנשמה מטבעה, גם ללא התבוננות, אבל היא מסותרת **שֶׁזֶּהוּ שֶׁיּוֹסֵף הִטְמִין אֶת גְּבִיעַ הַכֶּסֶף, הַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה אֵינָהּ בְּהִתְגַּלּוּת, שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֶת הָאַהֲבָה** למרות שהיא קיימת, **אֶלָּא הִיא אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת. וְטַעַם הַדָּבָר**[41], הסיבה לכך שאהבה זו היא מסותרת **לְפִי שֶׁבְּנִשְׁמוֹת הַבֵּנוֹנִים** מי שמצבם בעבודת ה׳ הוא שבמחשבה דיבור ומעשה הם מקיימים את כל המצוות ואינם עוברים שום עבירה חס־ושלום אבל מצבם הנפשי הוא כזה שעדיין יש בהם כוחות שליליים ותאוות ועליהם להתגבר על כך כמבואר באריכות בספר התניא **וּלְמַטָּה מִזֶּה** מי שדרגתם נמוכה ממדריגת הבינונים, היינו רשעים, **אִי־אֶפְשָׁר** לא ייתכן **שֶׁתִּהְיֶה הָאַהֲבָה** לאלוקות **בְּגִלּוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה מִזֶּה יְנִיקָה** תוספת חיות ושפע **לַסִּטְרָא־אַחֲרָא** הצד האחר הנגדי לצד הקדושה **חַס־וְשָׁלוֹם, דְּכֵיוָן שֶׁהָרַע הוּא עֲדַיִן בְּגִילוּי אֶצְלָם** ואפילו אצל הבינונים עדיין יש יצר הרע המתאווה לדברים אסורים, **לָכֵן יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָאַהֲבָה תִּהְיֶה בְּעִנְיָנִים זָרִים** לקדושה **חַס־וְשָׁלוֹם, וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הָאַהֲבָה בְּהֶעְלֵם דַּוְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת. וּלְאַחֲרֵי שֶׁיֵּשְׁנָהּ** על האדם **הַמְשָׁכַת הָאַהֲבָה מִלְּמַעְלָה, אַזַּי יְכוֹלָה לִהְיוֹת הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁבַּתְּפִלָּה** כמבואר לעיל.

ה) **וְזֶהוּ** ״וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה״, **וְהַיְנוּ, שֶׁהַגָּשַׁת** ההתקרבות של **יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא** לא עניין סמיכת הגאולה לתפילה כי אם כן אכן נשאלת השאלה האמורה מדוע למעשה סומכים גאולה (יוסף) לתפלה (יהודה) ולא תפלה (יהודה) לגאולה (יוסף) והרי יהודה ניגש ליוסף, אלא הגשת יהודה ליוסף היא **עִנְיַן הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ,** היינו ההתעלות מלמטה למעלה **שֶׁבָּאָה לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת** והשפעת **הָאַהֲבָה**

---

36) מקץ מד, ב ואילך. 37) ראה זח״א קנג, ב. תו״א תרומה פ, ד. 38) פ״נ. 39) ויצא לא, ל. 40) ראה ד״ה ואת גביעי גביע הכסף במאמרי אדמו״ר האמצעי מקץ ע׳ רצה ואילך. אוה״ת מקץ שמג, א. 41) ראה לקו״ת מסעי צ, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

הַמְסוּתֶּרֶת מִלְּמַעְלָה (גְּבִיעַ הַכֶּסֶף שֶׁהִטְמִין יוֹסֵף, שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה), שֶׁבָּזֶה נִכְלָלוֹת כָּל הַדְּרָגוֹת לא רק ענין האהבה בלבד **כוּ׳, אֶלָּא שֶׁהֵם עֲדַיִן בְּהֶעְלֵם. וְעַל־יְדֵי־זֶה** בכוח ההשפעה וההמשכה מלמעלה **נַעֲשֶׂה אַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", שֶׁהוּא עִנְיַן עֲלִיַּת יְהוּדָה עַד שֶׁמִּתְעַלֶּה לְמַדְרֵגַת יוֹסֵף.**

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשָׁה זוֹ[42], פרשת ויגש, בדברי ה׳ ליחזקאל הנביא אודות התאחדות מלכות בית דוד ומלכות ישראל לעתיד לבוא **וְאַתָּה גוֹ׳ קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה גוֹ׳ וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף גוֹ׳ וְקָרַב אוֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ,** היינו שיהודה יתעלה עד כדי כך שיתאחד עם יוסף **וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁיְּהוּדָה יִתְעַלֶּה לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִמַּדְרֵגַת יוֹסֵף, שֶׁזֶּהוּ**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמְּסַיֵּם[43] בהפטרה זו **"וְדָוִד עַבְדִּי** שהוא משבט יהודה **נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם". וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"מַעֲשֶׂה גָּדוֹל" שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא**[44], כמאמר חכמינו ז״ל שכעת ׳תלמוד גדול׳ (כי הוא מביא לידי מעשה) אבל לעתיד־לבוא יהיה ׳מעשה גדול׳ ומבואר בחסידות שהמעלה של המעשה לעתיד־לבוא קשורה במעלה של מלכות בית דוד לעתיד־לבוא, **כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה "דָּוִד עַבְדִּי נָשִׂיא עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם", בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה בִּקְרוֹב מַמָּשׁ.**

הָאַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת מִלְּמַעְלָה (גְּבִיעַ הַכֶּסֶף שֶׁהִטְמִין יוֹסֵף, שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה), שֶׁבָּזֶה נִכְלָלוֹת כָּל הַדְּרָגוֹת כוּ׳, אֶלָּא שֶׁהֵם עֲדַיִן בְּהֶעְלֵם. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה אַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", שֶׁהוּא עִנְיַן עֲלִיַּת יְהוּדָה עַד שֶׁמִּתְעַלֶּה לְמַדְרֵגַת יוֹסֵף.

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשָׁה זוֹ[42], וְאַתָּה גוֹ׳ קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה גוֹ׳ וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף גוֹ׳ וְקָרַב אוֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ, וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁיְּהוּדָה יִתְעַלֶּה לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִמַּדְרֵגַת יוֹסֵף, שֶׁזֶּהוּ שֶׁמְּסַיֵּם[43] "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם". וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"מַעֲשֶׂה גָּדוֹל" שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא[44], כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה "דָּוִד עַבְדִּי נָשִׂיא עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם", בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה בִּקְרוֹב מַמָּשׁ.

---

42) יחזקאל לז, טז־יז. 43) שם, כה. 44) מאמרי אדה״ז תקס״ז ע׳ שט. ע׳ שיז. אוה״ת ריש פרשתנו. ועוד.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמוד א

הרי הוא כופר הכל, ומדוע חייב שבועת מודה במקצת. **וְעוֹד** שואלת הגמרא: אפילו אם תיישב שהמשנה סוברת כהשיטות שאף טענו דבר אחד והודה לו בדבר אחר חייב שבועה, הלא באופן זה יש לו להיפטר משבועת מודה במקצת משום שהֵילֵךְ **הוא,** כלומר, המודה לחבירו שחייב לו מקצת ממה שתובעו ומוכן ליתן לו מיד את מה שהודה לו, הרי הוא פטור משבועת מודה במקצת, ואף במשנתינו הרי זה כאילו אמר לו ׳הילך׳, כלומר קח לך את העבד הקטן, ואין לו להתחייב בשבועה לדעת הסוברים (לעיל ד.) ש׳הילך׳ פטור משבועה. **וְעוֹד** קשה, איך ישבע, הרי כלל הוא שאֵין **נִשְׁבָּעִין עַל הָעֲבָדִים.**

הגמרא מתרצת בכמה אופנים. תירוץ ראשון: **אָמַר רַב,** מדובר במשנה **בְּאוֹפֶן שֶׁטּוֹעֲנוֹ** [–תבעו] **דְּמֵי** עבד, וכגון ששלח את חבירו שיקנה עבורו עבד ולצורך כך נתן לו מעות, והשליח לא קנה את העבד, ותבע המשלח את הדמים שנתן לו לצורך הקנין, המשלח אומר נתתי לך **דְּמֵי עֶבֶד גָּדוֹל** ואותם תשיב לי, והשליח אומר נתת לי **דְּמֵי עֶבֶד קָטָן** ואותם אחזיר לך. וכן בענין שדה, מדובר ששלחו לקנות לו שדה ונתן לו מעות, המשלח אומר נתתי לך **דְּמֵי שָׂדֶה גְּדוֹלָה** ואותם תשיב לי, והשליח אומר נתת לי **דְּמֵי שָׂדֶה קְטַנָּה** ואותם אחזיר לך. ונמצא שהודה לו במה שתבעו, שהרי תבעו דמים והודה לו במקצת דמים, ואף אין זה הילך, כיון שאין דמי העבד הקטן מזומנים ליתנם מיד, אלא יתן אותם אחר כך. תירוץ שני, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** מדובר במשנה במוכר וקונה, **וּבְאוֹפֶן שֶׁטּוֹעֲנוֹ** הקונה **כְּסוּת** [–בגד] של **עֶבֶד גָּדוֹל** מכרת לי, והמוכר אומר **כְּסוּת** של **עֶבֶד קָטָן** מכרתי לך. וכן בענין שדה, הקונה אומר שיעור **עוֹמְרֵי שָׂדֶה גְּדוֹלָה** מכרת לי, והמוכר אומר שיעור **עוֹמְרֵי שָׂדֶה קְטַנָּה** מכרתי לך, ובאופן זה מודה הוא על מקצת הטענה, שהרי הודה בחלק משיעור עמרי שדה גדולה, ואף אין זה ׳הילך׳.

בס"ד. משיחות ש"פ ויגש, ה' טבת* ה'תנש"א.

א. בתוכן הענין ד"ויגש אליו יהודה" (שבהתחלת פרשתנו) ישנם ג' מצבים (פירושים) שונים:

א) המצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שהי' במחשבתו של יהודה בגשתו אל יוסף (לפני ש"התודע יוסף אל אחיו"[1]) - שיוסף הוא "אדוני הארץ"[2], "השליט על הארץ"[3], ש"בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו גו'"[4], בא־כחו של פרעה, מלך דאומות העולם שהי' "מושל בכיפה"[5] (כסיום הכתוב "כי כמוך כפרעה", "חשוב אתה בעיני כמלך"[6]), ויהודה (עם היותו "מלך בשבטים"[7]) זקוק אליו, שלכן "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני", "יכנסו דברי באזניך"[6] - שיסכים לשחרר את בנימין (כמסופר בהמשך הכתובים).

ב) המצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שהוא לאמיתתו של דבר (לאחרי ש"התודע יוסף אל אחיו") - ש"אדוני הארץ" הוא יוסף הצדיק.

[ובפרט ע"פ דרשת חז"ל "כי הנה המלכים נועדו[8] . . זה יהודה ויוסף"[9], "אחד באחד יגשו[10] זה יהודה ויוסף"[11] - ש"ויגש אליו יהודה" הו"ע פגישה והתאחדות של מלכי ישראל, "המלכים נועדו"[12], ועד לשלימות האחדות באופן ש"אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם". ומודגש יותר בהפטורה (סיום וחותם הפרשה) - "קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף גו' וכל בני ישראל חבריו וקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידך"[13]].

ג) המצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שרומז על רוחניות הענינים בשרשם למעלה - כדאיתא בזהר[14] ש"ויגש אליו יהודה" הו"ע סמיכת גאולה לתפלה, שרומז על ההמשכה דיסוד (גאולה, בחינתו של יוסף) למלכות (תפלה, בחינתו של יהודה), כמבואר בארוכה בדרושי חסידות[15], ועד להפירוש ש"ויגש אליו יהודה" הו"ע התפילה - "הגשה לתפלה"[16], ובאופן ד"ויגש אליו", ע"פ מ"ש "בכל קראנו אליו"[17], "אליו[18] ולא למדותיו"[19].

וע"פ הידוע[20] שכל הפירושים בענין אחד שייכים זל"ז, יש לבאר הקשר והשייכות דג' פירושים־מצבים הנ"ל, ועוד ועיקר - לבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם, כדלקמן.

ב. ובהקדמה - שהלימוד וההוראה מ"ויגש אליו יהודה" הוא גם מהמצב (פירוש) כפי שהי' במחשבתו של יהודה שניגש (לא ליוסף הצדיק, אלא ל"אדוני הארץ":

אע"פ שהמצב דגישת יהודה ל"אדוני הארץ" (שצריכים להשפיע ולפעול עליו[21] בענין שנוגע לטובתם של ישראל) אינו אלא מצד הקס"ד של

---

*) היום בו "דידן נצח" באופן גלוי לעיני כל העמים (בבית המשפט הפדרלי) בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאינו שבספריית ליובאוויטש.

1) פרשתנו מה, א.
2) מקץ מב, ל. לג.
3) שם מב, ו.
4) שם מא, מד.
5) ראה מכילתא בשלח יד, ה. זהר ח"ב ו, א.
6) פרש"י עה"פ.
7) ראה ב"ר פפ"ד, יז. מדרש אגדה (באבער) פרשתנו מו, כח. פתיחתא דאסת"ר יו"ד. פרש"י ויחי מט, ט.
8) תהלים מח, ה.
9) ב"ר ריש פרשתנו (פצ"ג, ב). וראה בארוכה זהר ריש פרשתנו (רו, א ואילך).
10) איוב מא, ח.
11) ב"ר שם. תנחומא (באבער) פרשתנו ג.
12) ובלשון הזהר שם: "יהודה איהו מלך ויוסף מלך אתקריבו דא בדא ואתאחידו דא בדא". ובהמשך הענין (שם, ב): "דיוסף איהו צדיק יהודה איהו מלך . . בגין דקורבא דלהון דאתקריבו כחדא גרם כמה טבין לעלמא, גרם שלמא לכלהו שבטין . . גרם ליעקב דאתקיים רוחא דילי'". ובסיום הענין (רח, א): "כיון דאתקריבו יוסף ויהודה כחדא כדין אסגיאו שלמא בעלמא וחידו אתוסף לעילא ותתא".
13) יחזקאל לז, טו ואילך.
14) ריש פרשתנו (ר"ה, ב).
15) ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף בסה"מ תרכ"ט ע' יג. ד"ה ויגש בסה"מ תרמ"ג ע' רט. המשך תרס"ו ע' קיט. שם ע' תפז ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תשצד ואילך. ד"ה הנ"ל תשכ"ה (קונטרס ה' טבת תנש"א). ועוד.
16) ב"ר פצ"ג, ו. ובתנחומא וירא ח: אין ויגש אלא תפלה. וראה אוה"ת פרשתנו שמט, א.
17) ואתחנן ד, ז.
18) ספרי - הובא בפרדס שער לב ריש פ"ב.
19) אוה"ת ריש פרשתנו (שמט, א. (כרך ה') תתקפב, א). סה"מ תרכ"ז ס"ע עב ואילך. ועוד.
20) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ.
21) ועד שיש צורך לדבר אליו קשות ("ואל יחר אפך", "מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות" - פרש"י ריש פרשתנו), כיון שמצד מצרים ה"ה במצב של מנגד.

יהודה, ולאח"ז נתברר שאין המצב כן - מ"מ, כיון ש(גם)המצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שהוא מצד הקס"ד של יהודה נכתב בתורה, ה"ז חלק מ"תורת־אמת", ותורה נצחית, שהיא גם הוראה (תורה מלשון הוראה[22]) אמיתית ונצחית עד סוף כל הדורות.

וכידוע מ"ש הרגצ'ובי[23] בביאור הטעם שאפשר להתפיס בשבועת משה[24] אף שלאחרי זמן התיר משה שבועתו[25] - "דכל שכתוב בתורה הדבר הוי נצחי ולא רק מה שהי'", "כיון דהשבועה כתובה בתורה הוה דבר נמשך וכאילו השבועה ישנה תמיד".

ועד"ז בנדו"ד - שגם לאחרי שנתברר שהמצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שהי' מצד מחשבתו של יהודה אינו אלא קס"ד שאינו לפי המצב האמתי[26], ה"ז חלק בתורה, ובמילא, ענין אמיתי ונצחי, שיש בו לימוד והוראה ונתינת־כח עד סוף כל הדורות.

ולא עוד אלא שעיקר הלימוד וההוראה מ"ויגש אליו יהודה" הוא ביחס להמצב כפי שהי' מצד מחשבתו של יהודה, שעל זה מדובר בהמשך הפסוק והפרשה (לאחרי התיבות "ויגש אליו יהודה") - שהרי כל אריכות הסיפור אודות תוכן דבריו של יהודה ל"אדוני הארץ" שייך רק ע"פ הקס"ד של יהודה.

ג. וביאור הענין:

תוכן ונקודת ההוראה דפרשת ויגש - שגם כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שזקוק ל"אדוני הארץ"[21] כדי לפעול בענין שנוגע לטובת בנ"י (בדוגמת המעמד ומצב ד"ויגש אליו יהודה" מצד מחשבתו של יהודה), שבכללות ה"ז המעמד ומצב דזמן הגלות[27] שבנ"י זקוקים לחסדי מלכות המדינה כדי לנהל אורח־חיים יהודי מתוך הרחבה - הרי האמת היא ש"אדוני הארץ" הוא יוסף (כפי שנתגלה לאחרי ש"התודע יוסף אל אחיו"), דקאי על כל ישראל שנקראים ע"ש יוסף[28], היינו, שגם בזמן הגלות יהודי[29] הוא בעה"ב בעולם לפעול שהנהגת העולם תהי' כרצונו.

והכח לזה הוא מצד הענין ד"ויגש אליו יהודה" - ההגשה והחיבור דכאו"א מישראל ("יהודה") עם הקב"ה ("אליו"[30]), שלכן, בכל זמן ובכל מעמד ומצב הולך יהודי בכחו של הקב"ה, ועי"ז פועל על מלכות המדינה ("אדוני הארץ" כפשוטו) - שכוחה אינו אלא מצד מלכותו של הקב"ה[31], "הממליך מלכים ולו המלוכה"[32], "לב מלכים ושרים ביד ה'"[33] - להתנהג כרצונו של הקב"ה ורצונם של ישראל[34].

22) רד"ק לתהלים יט, ח. וראה זהר ח"ג נג, ב.

23) צפע"נ מהדו"ת סז, ג. וראה מפענח צפונות פ"ה סי"ב. וש"נ.

24) נדרים יו"ד, א במשנה. ירושלמי שם פ"א סוף ה"ב.

25) נדרים סה, א.

26) כלומר: לא זו בלבד שבשעתו הי' ענין אמיתי, אלא שלאחרי זמן נתבטל הדבר (כבשבועת משה, שבשעתה היתה שבועה בכל התוקף, אלא שלאחרי זמן הותרה השבועה), אלא יתירה מזה - שגם בשעתו לא הי' כפי האמת, כי אם, קס"ד במחשבתו של יהודה.

27) ויש לומר שגם בענין הגלות יש דמיון למעמד ומצב ד"ויגש אליו יהודה" - כמ"ש בהמשך הענין "כי עבדך ערב את הנער", "להיות מנודה בב' עולמות" (פרשתנו מד, לב ובפרש"י), שקבלת הנידוי גרמה לו ענין של גלות - "כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יוסף מגולגלין בארון מפני נידוי שקיבל עליו" (פרש"י ברכה לג, ז - מב"ק צב, א*), ד"אע"פ שנתקיים התנאי, נפקא לן במסכת מכות (יא, ריש ע"ב) קללת חכם אפילו על תנאי היא באה" (פרש"י ב"ק שם).

28) כמ"ש (תהלים פ, ב) "נוהג כצאן יוסף", "כל ישראל נקראים על שם יוסף, לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב" (פרש"י שם. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 252 ואילך).

29) "כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויין יהודים בין הגויים ואפילו משבט אחר הם" (פרש"י אסתר א, ה).

30) "אליו ולא למדותיו", היינו, לא רק ההגשה והחיבור עם בחי' "שכינה", שבזה שייך ענין של גלות, כמארז"ל "בכל מקום שגלו שכינה עמהם" (מגילה כט, א), "שכינתא בגלותא" (זח"א קכ, ב), אלא ההגשה והחיבור עם מהותו ועצמותו ית' ממש שלמעלה מגדר של גלות.

31) להעיר, שמדת המלכות היא שורש ומקור דכל סדר ההשתלשלות, כמ"ש "מלכותך מלכות כל עולמים" (תניא פנ"ב).

32) פיוט "וכל מאמינים" בתפלת מוסף דר"ה ויוהכ"פ.

33) ע"פ משלי כא, א. מדרש משלי עה"פ. ראה לקו"ש חי"ג ע' 285 הערה 1.

34) רצון אחד - במכ"ש וק"ו מזה ש"ישראל וקוב"ה כולא חד" (ראה זח"ג עג, א).

*) ומרומז גם בפרש"י בפרשתנו על הפסוק "ומקצה אחיו" (מז, ב): "בגמרא בבלית שלנו מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים ואתן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר כדאיתא בב"ק" – "למילתי' הוא דאיכפל . . מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר וזאת ליהודה, כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון (מפני הנידוי, כנ"ל), עד שבא משה ובקש רחמים, אמר לפניו, רבש"ע, מי גרם לראובן שיודה יהודה, מיד שמע ה' קול יהודה כו'".

ועפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דג' הפירושים־מצבים ד"ויגש אליו יהודה" (כנ"ל ס"א) - שגם במעמד ומצב של גלות (פירוש־מצב הא') מתגלה ש"אדוני הארץ" הוא יוסף (פירוש־מצב הב') בכח ההגשה והחיבור עם הקב"ה (פירוש־מצב הג').

ד. וענין זה (שגם בזמן הגלות יהודי הוא בעה"ב בעולם) מודגש ביותר ביום הש"ק דפרשת ויגש - שנוסף על הקריאה ד"ויגש אליו יהודה" שקורין גם בשני וחמישי וגם במנחת שבת שלפנ"ז, קורין כל הפרשה מתחילתה ועד סופה, וגם (במנחה) התחלת פרשת ויחי:

בהמשך הפרשה[35] מסופר שפרעה אמר ליוסף "אמור אל אחיך גו' קחו את אביכם ואת בתיכם ובואו אלי ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ גו' כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא", ובסוף הפרשה (בשיעור דיום הש"ק) מסופר שכן הי' בפועל - "ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ גו' כאשר צוה פרעה"[36], ועד לסיום וחותם הפרשה ממש - "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", ובהמשך לזה (בהתחלת פרשת ויחי[37]) - "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שבארץ מצרים חי יעקב "מבחר שנותיו"[38], "שבע עשרה שנה" בגימטריא טוב[39], ועד שבגלל זה נחשב "כאילו כל ימיו בטובה"[40].

ונקודת הענין - שגם כאשר בנ"י נמצאים בארץ מצרים, בזמן ומצב הגלות ש"כל המלכיות (גלויות) נקראו ע"ש מצרים"[41], אומר פרעה, ה"מושל בכיפה", ש"טוב כל ארץ מצרים לכם הוא", וע"פ הציווי שלו נותנים לבנ"י "אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ", ובאופן ד"וישב ישראל (ישיבה אמתית - בשלוה[42]) בארץ מצרים בארץ גושן", ולא עוד אלא ש"ויאחזו בה", "לשון אחוזה"[43], ואולי י"ל גם "לשון אחיזה"[44] [ושניהם אמת - שה"אחיזה" היא בתוקף של "אחוזה"[45]], ועד ש"ויפרו וירבו "מאד"[46], ש"מאד" מורה על מעמד ומצב שלמעלה ממדידה והגבלה[47] - שאז נעשה גם בארץ מצרים מעמד ומצב ד"ויחי יעקב (כאו"א מישראל שנקרא בשמו של יעקב[48]).. שבע עשרה שנה", חיים טובים (י"ז שנה בגימטריא טוב) לאמיתתם, ברוחניות [חיים שחדורים בתורה, "תורת חיים"[49], ומצוותי' עליהם נאמר[50] "וחי בהם", ו"אין טוב אלא תורה"[51]] ובגשמיות גם יחד.

35) מה, יז ואילך.
36) מז, יא.
37) שסמוכה לסוף פרשת ויגש באופן שאין ביניהם הפסק, אפילו הפסק הרגיל בין פרשה לפרשה בכל פרשיות התורה - "פרשה זו סתומה מכל פרשיות שבתורה" (ב"ר ופרש"י ר"פ ויחי), ש"כל הסדרים תקנו חז"ל אצל פרשה פתוחה (שמתחילה בשורה בפ"ע) או סתומה (שמתחילה באותה שורה לאחרי ריוח כשיעור ט' אותיות), רק סדר ויחי אין בו שום ריוח ככל הפסוקים והתיבות" (פי' מהרז"ו בב"ר. רא"ם וגו"א בפרש"י). וראה לקמן הערה 88.
38) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' שעג. הועתק ב"היום יום" יח טבת.
39) לקוטי תורה וספר הליקוטים להאריז"ל ר"פ ויחי.
40) תדבא"ר פ"ה. יל"ש ויצא רמז קיז. אור החיים ר"פ ויחי.
41) ב"ר פט"ז, ד.

42) פרש"י וישב לז, ב. וראה שיחת ש"פ וישב שנה זו ס"ט.
43) פרש"י עה"פ.
44) מדרש תדשא פי"ז. וכ"ה ("אחיזה") בכמה דפוסי רש"י. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 405 ואילך.
45) ע"ד ובדוגמת המעלה ד"שדה אחוזה" לגבי "שדה מקנה".
46) ויש לומר, שתיבת "מאד" קאי (לא רק על התיבות "ויפרו וירבו", אלא) גם על פרטי הענינים שלפנ"ז.
47) ויש לומר, שענין זה מרומז גם במ"ש לפנ"ז (מז, יב) "ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף", שכיון שדרכם לפרר צריך ליתן להם יותר משיעור אכילתם (לקח טוב עה"פ (וראה פסחים יו"ד, ב). רא"ם ושפ"ח לפרש"י עה"פ) - די"ל הפירוש בזה שכלכל גם את אביו ואת אחיו וכל בית אביו (הגדולים*) "לפי הטף"**, עי"ז שנתן להם יותר מכפי המצטרך להם*** (כמו שנותנים ל"טף" יותר משיעור אכילתם) - למעלה ממדידה והגבלה.
48) וראה אגה"ק ס"ז: "נשמתו (של יעקב). . כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".
49) ברכת "שים שלום" שבסוף תפילת העמידה. וכמ"ש "כי הוא חייכם" (האזינו לב, מז).
50) אחרי יח, ה.
51) אבות פ"ו, ג.

*) משא"כ בנוגע לקטנים – כיון שדרכם לפרר, בהכרח ליתן להם יותר משיעור אכילתם (כדי שגם לאחרי הפירור ישאר להם כדי שיעור אכילה), ואין בזה חידוש (כל כך).
**) ועפ"ז יומתק לשון רש"י "לפי הטף, לפי הצריך לכל בני ביתם", ולא "לפי הצריך גם עבור הטף" – אלא שנתן "לכל בני ביתם" (לא רק לה"טף") "לפי (שיעור הנתינה ל)הטף".
***) משא"כ להמצרים – "יהי' לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכול לטפכם" (פרשתנו מז, כד) – "לטפכם" כפי השיעור שלהם (שרגילים לפרר), ו"לאכלכם ולאשר בבתיכם" כפי השיעור שלהם (ולכן מפרט הכתוב "ולטפכם" בפ"ע, ואינו כולל ב"אשר בבתיכם").

אמנם, גם כשנמצאים במעמד ומצב ד"ויחי יעקב", חיים אמיתיים, ועד לאופן שלמעלה ממדידה והגבלה, "מאד" - הרי, כל זמן שנמצאים "בארץ מצרים", חסר הענין הכי עיקרי שאליו משתוקקים כל בנ"י - להיות במעמד ומצב ד"בנים הסמוכים על שולחן אביהם", שלכן, גם כשיש להם כל המצטרך להם ברוחניות ובגשמיות, במה נחשב זה בערך לצער הגלות, "בנים[52] שגלו מעל שולחן אביהם"?!... ולכן, מפרשת ויחי, "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", באים לפרשת (וספר) שמות שקשורה עם ענין הגאולה (ספר הגאולה[53]), "ואלה שמות בני ישראל", "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"[54], "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין"[55].

ויש לומר, שהתוכן דפרשת ויגש (שגם בזמן ומצב הגלות נעשה יהודי בעה"ב על כל העולם) שייך ונוגע (לא רק לזמן ומצב הגלות, שגם בארץ מצרים יהי' מעמד ומצב ד"ויחי יעקב" לאמיתתו, אלא) גם להגאולה[56], היינו, שהמעמד ומצב ד"וישב ישראל בארץ מצרים גו' ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", הוא גם (ובעיקר) הכנה להגאולה, כדלקמן.

ה. ויובן בהקדים המבואר בדרושי חסידות[57] בענין "ויגש אליו יהודה", שהחילוק שבין יוסף ליהודה הוא ע"ד החילוק שבין צומח (יוסף) לדומם (יהודה), שמים (יוסף) וארץ (יהודה), ולכן "ויגש אליו יהודה", שיהודה (דומם, ארץ) ניגש ליוסף (צומח, שמים), בהתאם לסדר בזמן הזה שצומח הוא למעלה מדומם, שמים קדמו לארץ[58]; אבל לעתיד־לבוא יתעלה יהודה להיות למעלה מבחי' יוסף (כמ"ש בההפטורה[59] "הנה אני לוקח

52) ברכות ג, סע"א.
53) רמב"ן ס"פ פקודי.
54) שמו"ר פ"א, ה.
55) ויק"ר פל"ב, ה.
56) שאז יהי' שלימות הענין ד"ויגש אליו יהודה", כמ"ש בהפטורה "הנה אני לוקח את עץ יוסף גו' ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד . . ומלך אחד יהי' לכולם למלך . . ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (יחזקאל לז, יט ואילך).
57) תו"א ותו"ח ריש פרשתנו. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' קמב ואילך. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף בסה"מ תרכ"ט ע' יח ואילך. ד"ה ויגש בסה"מ תרמ"ד ע' ריב ואילך.
58) חגיגה יב, א.
59) יחזקאל לז, יט. שם, כד.

את עץ יוסף גו' ונתתי אותם עליו את עץ יהודה גו' ועבדי דוד מלך עליהם"), כיון שתתגלה מעלת הדומם והארץ מצד שרשם - שבמחשבה ארץ קדמה לשמים, "סוף[60] מעשה במחשבה תחלה"[61].

וענינם בעבודת האדם - שהחילוק[62] בין יוסף ויהודה הוא ע"ד ובדוגמת החילוק שבין תלמוד (יוסף) ומעשה (יהודה), שבזמן הזה "תלמוד גדול"[63] ("ויגש אליו יהודה", שיוסף הוא למעלה מיהודה), ולעתיד־לבוא יהי' "מעשה גדול"[64] (שיהודה יתעלה להיות למעלה מיוסף).

ומעלת המעשה לגבי תלמוד, מעלת הארץ (עולם העשי') לגבי שמים (עולמות הרוחניים) - מעלת יהודה על יוסף שתתגלה לעתיד־לבוא - מרומזת בפסוק[65] "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"[66]:

בראתיו יצרתיו עשיתיו - הם ג' עולמות בי"ע. ודוגמתם באדם - ג' לבושי הנפש, מחשבה דיבור (תלמוד) ומעשה.

וכיון שעולם העשי' הוא (לא רק למטה במדרגה, אלא גם) שלא בערך לעולם הבריאה והיצירה, שהם בערך זל"ז, משא"כ עולם העשי' שנראה לנפרד לגמרי, כמו במחשבה דיבור ומעשה, שהמעשה הוא (לא רק למטה במדרגה, אלא גם) שלא בערך למחשבה ודיבור, שהם בערך ושייכים זל"ז, משא"כ המעשה הוא לבוש הנפרד - לכן נאמר "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "אף הפסיק הענין", שההפסק מורה על ריחוק הערך דעשי' לגבי יצירה ובריאה, ודמעשה לגבי דיבור ומחשבה. וכמרומז גם בציור דאות ה"א, שג' הקוין שבה רומזים לג' עולמות בי"ע, ולג' הלבושים דמחשבה דיבור ומעשה - שקו השמאלי דאות

60) ע"פ פיוט "לכה דודי".
61) ועד"ז בנוגע לסמיכת גאולה לתפלה - שמהלשון סמיכת גאולה לתפלה (ולא תפלה לגאולה), שתפלה היא במקומה וגאולה נסמכת (נגשת) לתפלה, משמע, שהעיקר הו"ע התפלה (יהודה) - ראה קונטרס ה' טבת שנה זו ס"ב.
62) ראה אוה"ת ריש פרשתנו. ד"ה ויגש בסה"מ תרל"ד ע' פו ואילך. תרע"ח ע' קיט ואילך. סה"מ תרכ"ט ותרמ"ד שבהערה 57.
63) קידושין מ, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.
64) מאמרים שבהערה 62. מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' שיז. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 263 ואילך.
65) ישעי' מג, ז.
66) בהבא לקמן - ראה לקו"ת ר"פ בלק (סז, א ואילך). תו"א מגלת אסתר צה, סע"ב ואילך. סה"מ תר"ן ע' רעט ואילך. תרנ"ח ע' ריב. השי"ת ע' 122. סה"מ קונטרסים ח"א רמא, א ואילך.

ה"א, שרומז על עולם העשי', כח המעשה, נפסק מב' הקוין (העליון והימני) שרומזים על בריאה ויצירה, מחשבה ודיבור.

ולאידך - "אף" הוא לשון ריבוי (כפשטות הכתוב), "לרבות עוד דבר שאינו מפורש כאן והוא . . גבוה ונעלה מהם", היינו, שב"אף (עשיתיו)" נרמזת בחי' רביעית היותר נעלית[67] (גם מ"בראתיו יצרתיו") שנמשכת ומתגלה בעולם העשי' ("אף עשיתיו", שריבוי זה נסמך לעשיתיו) דוקא[68], כיון שבריאת כל סדר ההשתלשלות היא בשביל עולם העשי', ובעולם העשי' גופא בשביל העבודה במעשה בפועל[69] - כפי שמבאר רבינו הזקן[70] ש"תכלית השתלשלות העולמות . . אינו בשביל עולמות העליונים . . אלא התכלית הוא עוה"ז התחתון, שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא, שיאיר אור ה' . . במקום החושך והסט"א של כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החושך מהארתו בעולמות העליונים", "נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים"[71].

ו. וענין זה מודגש גם בכללות ענין הגלות:

בזמן הגלות ניתוסף עוד יותר בהירידה למטה שבעולם העשי' - "עוה"ז הגשמי והחומרי ממש . . התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחושך כפול ומכופל"[72] - כיון ש"הסתר אורו ית' וחושך כפול ומכופל" הולך ומתגבר עוד יותר.

ולאידך, הולך וניתוסף עוד יותר בשלימות כוונת הבריאה שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, שנעשה בעיקר ע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"[73].

ובסגנון דלעיל - שבענין הגלות מודגשים ב' הקצוות ד"אף עשיתיו", ההפסק שמורה על גודל הירידה למטה, והריבוי דבחי' הרביעית:

איתא במדרש[74] "לקו באף, דכתיב[75] אף אני אלך עמם בקרי, ומתנחמין באף, דכתיב[76] ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו'". וההסברה בזה[77] - ש"תיבת אף בעצמו הוא לא טוב ("אף" לגריעותא), שהוא בחי' סט"א, ג'[78] פתחו באף כו'", ולאידך, "אף . . הוא המרבה בחי' הרביעית היותר נעלה . . ע"י שמבררים את בחי' האף שבעשי'", היינו, שע"י הבירור דאתכפיא סט"א ואתהפכא חשוכא לנהורא נעשה הגילוי דבחי' הרביעית ("אף" למעליותא).

וענינו בעבודת האדם[77] - כמ"ש[79] "אף חכמתי עמדה לי", "תורה שלמדתי באף נתקיימה בי"[80], "שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד בטורח עמל כו'"[81], ש"ע"י העול שמייגע את עצמו מברר נפש הבהמית" - שבזה מודגשת מעלת המעשה (מלשון כפי') שבלימוד התורה עצמו.

ז. עפ"ז יש לבאר האמור לעיל (ס"ד) שהמעמד ומצב ד"וישב ישראל בארץ מצרים גו' ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", הוא הכנה להגאולה:

בגלות באופן של שעבוד ועד לקושי השעבוד - מודגש בעיקר תוקף ההתקשרות דבנ"י להקב"ה, שלמרות הקושי דשעבוד הגלות, עומדים בכל התוקף על קיום התומ"צ בשלימות.

הפיכת חושך הגלות (שזוהי תכלית הכוונה דהגלות - לאתהפכא חשוכא לנהורא, שהגלות עצמו יהפך לגאולה) מודגשת (בעיקר) במעמד ומצב של גלות כבפרשת ויגש - שגם בזמן הגלות נעשה יהודי בעה"ב על העולם, "אדוני הארץ"[82],

---

67) ועפ"ז יש לומר שההפסק ("אף הפסיק הענין") מורה על ריחוק הערך למעליותא - שבעולם העשי' נמשכת ומתגלה בחי' נעלית יותר שלא בערך להגילויים שבעולם היצירה והבריאה.

68) ודוגמתו בציור דאות ה"א - שדוקא ע"י הקו השמאלי הקצר ונפסק מב' הקוין שלמעלה ממנו נעשה תמונת אות ה', ולא עוד אלא שנעשה מאות ד', מלשון דלות, אות ה', שמורה על הקב"ה (סה"מ קונטרסים שם רמא, סע"ב ואילך).

69) ועד שהתכלית דמחשבה ודיבור היא בשביל המעשה בפועל (סה"מ קונטרסים שם רמב, סע"א ואילך).

70) תניא פל"ו.

71) תניא שם. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.

72) תניא שם.

73) תניא רפל"ז.

74) איכ"ר פ"א, נז.

75) בחוקותי כו, מא.

76) שם, מד.

77) לקו"ת בלק סט, ד.

78) כ"ה בלקו"ת שם - ע"פ מדרש אגדה (באבער) ובמדרש לקח טוב בראשית א, ג. ובב"ר פי"ט, ב: ארבעה.

79) קהלת ב, ט.

80) כ"ה בלקו"ת שם. ובקה"ר עה"פ שם בשינוי לשון קצת. וראה גם רמב"ם הל' ת"ת פ"ג הי"ב.

81) פירוש המשניות להרמב"ם אבות ספ"ה.

82) וההתחלה בזה - כש"יוסף הורד מצרימה" (וישב לט, א), כדאיתא במדרש (ב"ר פפ"ו, ב) "ויוסף הורד מצרימה, כבשון,

ופועל שפרעה (המושל בכיפה[83]) אומר ש"טוב כל ארץ מצרים לכם הוא", ובנ"י מקבלים "אחוזה במיטב הארץ", ובאופן ד"ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (בגימטריא 'טוב', מבחר שנותיו), כך, שמלבד העובדה שנמצאים בארץ מצרים (גלו מעל שולחן אביהם) לא חסר להם דבר - במצב כזה מודגשת מעין ודוגמת הפיכת הגלות בזמן הגלות עצמו.

ולכן מצב זה בזמן הגלות מהוה הכנה להפיכת הגלות ע"י הגאולה האמיתית והשלימה - שאז יראו בפועל ובגלוי שכל מיצר הגלות[84], "אף" לגריעותא, אינו אלא בשביל שיתוסף המרחב דהגאולה, כמ"ש[85] "מן המיצר קראתי י־ה (ועי"ז דוקא) עניני במרחב י־ה", "אף" למעליותא, הריבוי דבחי' הרביעית, שעוה"ז התחתון נעשה דירה לו ית', דירה שמרחיבה[86] (כביכול) דעתו של אדם[87] (העליון).

ח. ויש לומר, שזהו גם מהטעמים לכך שהמעמד ומצב ד"ויחי יעקב בארץ מצרים" (שגם בזמן הגלות נעשה יהודי בעה"ב על העולם, "אדוני הארץ", ולכן מקבל עזר וסיוע ממלכות המדינה באופן ש"טוב כל ארץ מצרים לכם הוא") מודגש ביותר בדורנו זה:

כיון שדורנו זה הוא דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה, מודגשת בו ההכנה להפיכת הגלות ע"י "טעימה" מעין זה בזמן הגלות - שבסמיכות לסוף הגלות נעשה מעמד ומצב ד"ויחי יעקב בארץ מצרים"[88], והולך וניתוסף ככל שמתקרבים יותר להפיכת הגלות בגאולה האמיתית והשלימה.

ובפרטיות יותר - בשייכות ליוסף שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - כש"יוסף הורד מצרימה" לחצי כדור התחתון, במלכות של חסד (היפך המעמד ומצב של רדיפות כו' מצד מלכות המדינה ההיא בימים ההם),

וביתר שאת וביתר עוז לאחרי הסתלקותו - שגם אז נשאר המעמד ומצב ד"ויחי יעקב", כמארז"ל[89] "יעקב[90] אבינו לא מת . . מה זרעו בחיים אף[91] הוא בחיים", ועד ש"אשתכח בכולהו עלמין (גם בזה העולם המעשה) יתיר מבחיוהי"[92],

ובפרט לאחרי השלימות דארבעים שנה, ש"נתן לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"[93],

ובמיוחד בשנת "נסים" (תש"נ) ושנת "נפלאות אראנו" (נ"א) - כפי שראינו במוחש הנסים והנפלאות בתקופה האחרונה, כולל ובמיוחד בנוגע להיחס דמלכות המדינה ההיא ("מעצמת־על") לאפשר ולעזור ולסייע לבנ"י להיות במעמד ומצב של הרחבה, לצאת מן המיצר אל המרחב, באופן שגם בארץ מצרים (ברגעי הגלות האחרונים) יהי' אצלם מעמד ומצב ד"ויחי יעקב",

וכל זה - מפני שעומדים בסמיכות ממש להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובלשונו של דוד מלכא משיחא, "נעים זמירות

המד"א וירד מים עד ים . . כי הוא רודה בכל עבר הנהר" (נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ה ע' 194 ואילך).

83) ועד"ז ה"מושל בכיפה" שבכל דור - שלא נעשה "מושל בכיפה" אלא בזכותם של ישראל שנמצאים במלכותו, כמארז"ל "כל אומה ולשון ששלטה על ישראל שולטה מסוף העולם ועד סופו בשביל כבודן של ישראל" (מכילתא בשלח יד, ה), "כל מלכין דעלמא לא אתתקפו בשולטניהון אלא בגינייהו דישראל . . דכד ישראל בגלותהון מיד מתתקפי על כל שאר עמין דעלמא" (זח"ב ו, א).

84) המיצר שבעצם העובדה ש"גלו מעל שולחן אביהם" (שאין לך מיצר גדול מזה), ותו לא מידי.

85) תהלים קיח, ה.

86) ולהעיר, ש"דירה" היא בהרחבה גדולה ביחס למדת האדם (יותר מלבוש ועד שלא בערך), ופועלת הרחבה אמיתית בהאדם (ועד"ז בנוגע לאדם העליון כביכול).

87) ברכות נז, ב.

88) ועפ"ז יש לבאר הסתימה דפרשת ויחי ("פרשה זו סתומה . . שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו" (ב"ר ופרש"י שם)) למעליותא - שהסמיכות ד"ויחי יעקב בארץ מצרים" ל"וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד" (ללא הפסק כלל בין פרשה לפרשה), מדגישה יותר תוקף הענין דטעימת מעין הפיכת הגלות בסוף זמן הגלות.

ובעומק יותר: אף שנסתם הקץ, מ"מ, נרמז שבסוף הגלות (בסמיכות להקץ) יהי' מעמד ומצב ד"וישב ישראל גו' ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", מעין הפיכת הגלות שבהקץ.

89) תענית ה, ב. וראה גם שיחת ה' טבת תשמ"ז סי"א ואילך.

90) ועד"ז "אלה תולדות יעקב - יוסף". ובלשון הכתוב (פרשתנו מה, כו) - "עוד יוסף חי". ולהעיר, שמדתו של יוסף יסוד שנקרא חי (אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' קטז. ועוד).

91) "אף" דייקא - שמורה על ב' הקצוות: "אף" לגריעותא - הירידה שבענין ההסתלקות (שהיא "כשריפת בית אלקינו" (ר"ה יח, ב)), וביחד עם זה, "אף" למעליותא - שניתוסף עוד יותר עי"ז ש"זרעו בחיים", "יתיר מבחיוהי".

92) זהר ח"ג עא, ב. אגה"ק סימן זך וביאורו. וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 481.

93) תבוא כט, ג ובפרש"י. ע"ז ה, ב.

ישראל", במזמור פ"ט[94]: "כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי"[95], "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו"[96], ועד לסיום וחותם המזמור: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן", "ראה . . ביאת המשיח, על כן נתן תודות לשם"[97].

ט. ויש לקשר זה עם תוכן הזמן שבו קוראין בתורה פרשת ויגש והתחלת פרשת ויחי[98] - יום השבת שלאחרי חנוכה שבו נעשה השלימות ("ויכולו"[99]) דחנוכה[100], שהוא לעולם בחודש טבת, ובשנה זו חל ביום ה' טבת:

ענינו של חנוכה (ששלימותו ביום הש"ק זה) - שגם כשנמצאים במעמד ומצב דחושך הגלות, "משתשקע החמה"[101], מדליק כאו"א מישראל "נר מצוה ותורה אור"[102] באופן ד"מוסיף[103] והולך"[104], ולא רק בנוגע לעצמו ובני ביתו, אלא גם "על פתח ביתו מבחוץ"[103], להאיר החושך שמבחוץ, ו"עד דכליא רגלא דתרמודאי בשוקא"[103], שמבטלים לגמרי ("כליא") גם הדרגא הכי תחתונה ("רגלא") דמרידה ("תרמודאי" אותיות מורדת[105]) בהקב"ה שהיתה בשוק, ויתירה מזה, ש"רגלא דתרמודאי בשוקא" (תחתון שאין תחתון למטה ממנו) מתהפכת להיות במעמד ומצב של כלות הנפש ("כליא" מלשון "כלתה נפשי") להקב"ה[106] - הפיכת החושך, כמ"ש "והוי' יגי' חשכי"[107], עד ש"לילה כיום יאיר"[108].

ענינו של חודש טבת - "ירח שהגוף נהנה מן הגוף"[109], שרומז[110] על ההנאה דהגוף כביכול שלמעלה, יש האמיתי, מהגוף שלמטה, יש הנברא, היינו, שחודש טבת מורה על שלימות דבירור התחתון[111], שיש הנברא, תחתון שאין תחתון למטה ממנו, נעשה חד ממש עם יש האמיתי[112], שעי"ז נשלמת התאוה (נהנה) להיות לו ית' דירה בתחתונים.

וענינו של ה' טבת - שבחודש טבת גופא שתוכנו בירור התחתון מודגש ענינה של אות ה', שציורה (ג' קוין, וקו השמאלי נפסק הקו העליון והימני) רומז על מעלת המעשה שבעולם העשי', שעי"ז נעשה בירור התחתון בשלימות[113] (כנ"ל ס"ה).

ומזה מובן שתוכנו של הזמן (שבת שלאחרי ימי חנוכה, חודש טבת, וה' טבת) שייך לתוכנה

---

94) להעיר, שבחלוקה דק"נ מזמורי תהלים לט"ו* פעמים עשר (כידוע שבזמנים ומצבים מסויימים היו מוסיפים באמירת עשרה מזמורי תהלים**), שייך מזמור פ"ט לעשר המזמורים שהתחלתם במזמור פ"א (וסיומם במזמור צ') - אותיות "אף", אבל בסדר הפוך, שמורה על הפיכת ה"אף" לגריעותא ל"אף" למעליותא*** (פ"א - ר"ת פלאות אראנו****, שעיקר ההדגשה הוא על הגילוי לעיני בשר - "אראנו" - בטוב הנראה והנגלה).

95) פסוק ד.

96) פסוק כא.

97) ראב"ע עה"פ.

98) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב: "המועדים של כל השנה . . יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". ובלשון רבינו הזקן - "לחיות עם הזמן", הפרשה בתורה שקורין בזמן זה ("היום יום" ב' חשון).

99) בראשית ב, א. אוה"ת עה"פ (כרך א' מב, ב ואילך. כרך ג' תקח א, ואילך).

100) ובשנים (שיום ראשון ואחרון דחנוכה הם ביום השבת) - שבת הב' דחנוכה, "זאת חנוכה".

101) שבת כא, ב. וראה ד"ה מצותה משתשקע החמה באוה"ת חנוכה (בראשית כרך ה) תתקמ, ב ואילך. ד"ה הנ"ל תר"ל. תרנ"ד. תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' כה ואילך).

102) משלי ו, כג.

103) שבת שם.

104) ובאופן ד"פעולה נמשכת" ועד ל"מעלין בקודש" גם לאחרי ימי חנוכה, ואדרבה, לאחרי ימי חנוכה מודגש יותר הצורך (ובמילא גם הנתינת־כח) בעבודה ד"מוסיף והולך" - הוספה בעבודת האדם כדי להשלים גם הנתינת־כח שמצד ימי חנוכה (יומין זכאין) ונרות חנוכה.

105) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא. קהלת יעקב ערך תרמוד. דרושים שבהערה 101.

106) ראה ד"ה הנ"ל תר"ל, תרנ"ד, תשל"ח.

107) שמואל־ב כב, כט. תו"א לד, א. מא, א. שם, ג. ועוד.

108) תהלים קלט, יב. קונטרס משיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה, תשמ"ז.

109) מגילה יא, א.

110) לקו"ש חט"ו ע' 382 ואילך.

111) וקשור גם עם בירור והפיכת הגלות - שמהפכים הענין ד"סמך מלך בבל אל ירושלים והביאה במצור" (התחלת הגלות בעשרה בטבת) לסמיכה למעליותא, "סומך נופלים" (ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 518 ואילך. חכ"ה ע' 269).

112) ראה ביאוה"ז בשלח מג, ג.

113) ומגלגלין זכות ליום זכאי - שביום זה הי' פס"ד דמלכות המדינה ש"דידן נצח" (ראה הערה שבהתחלת השיחה. לקמן ס"י), כמודגש בתוכנה של פרשת ויגש, כנ"ל בארוכה.

---

*) ואולי י"ל כנגד ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים.

**) לא (רק) במצב של מיצר, רחמנא ליצלן, ולא תקום כו', אלא (גם ו)בעיקר בתור נתינת שבח והודאה להקב"ה.

***) ואולי י"ל ולהעיר, שבמזמור פ"ט מופיעה תיבת "אף" ה' פעמים, דיש לומר, שרומז על הפיכת ה"אף" דגלות פרעה (שורש כל הגליות), "חמישית לפרעה" (פרשתנו מז, כד) דלעו"ז, ל"אף" דקדושה (ראה לקו"ת שה"ש כד, ריש ע' ד. ועוד), "חמישית לפרעה" דקדושה, ד"אתפרינו ואתגליין מיני' כל נהורין" (זח"א רי, א).

****) כהר"ת דהשנה – ה'תשנ"א – "הי' תהא שנת נפלאות אראנו".

של פרשת ויגש שקוראין בזמן זה - הפיכת הגלות, שעי"ז נעשה הבירור דתחתון שאין תחתון למטה ממנו בתכלית השלימות.

* * *

י. וענין עיקרי בנוגע למעשה בפועל - "לא המדרש (תלמוד) עיקר אלא המעשה"[114], כמודגש ביותר בסמיכות להגאולה שאז יהי' "מעשה גדול": מהענינים העיקריים דגאולה האמיתית והשלימה - בנין ביהמ"ק השלישי (למעלה מהמשכן, מבית ראשון ומבית שני), "מקדש[115] אדנ־י כוננו ידיך"[116]. ובהדגשה יתירה ביום הש"ק זה - הן מצד השלימות דחנוכה שקשור עם חנוכת ביהמ"ק[117], והן מצד פרשת ויגש שבה מודגש מעלת הדומם (יהודה) לגבי צומח (יוסף), שזוהי גם מעלת בית המקדש שנעשה מאבנים (דומם) לגבי המשכן שנעשה מ(שטים) ארזים (צומח), כמבואר בארוכה בדרושי חסידות דפרשת ויגש[118].

ולכן, בעמדנו ביום הש"ק פרשת ויגש שבו נעשית השלימות דחנוכה, יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז ב"מעשינו ועבודתינו" בענינים שהם מענין ודוגמא והכנה לבניית בית המקדש השלישי - ע"י בנין בתים חדשים (והוספה וחיזוק הבתים הקיימים כבר) בתים בכל ג' הקוין דתורה תפלה וגמ"ח, בית תורה[119], בית תפלה ובית גמילות־חסדים, "בית גדול", "שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפלה"[120] ומגדלין בו גמ"ח, "מקדש מעט"[121], הן בנוגע לבתים ציבוריים, והן בנוגע לבתים פרטיים דכאו"א מישראל, האנשים והנשים וגם הטף[122] (בחדרם הפרטי), שנעשים בית תורה תפלה וגמ"ח, עי"ז שהתורה ותפלה וגמ"ח שנעשים "בבית" זה חודרים וממלאים כל הבית כולו, שכל מציאותו נעשית בית תורה תפלה וגמ"ח.

ובלשון הידוע: "בית מלא ספרים"[123], היינו, שנוסף לכך שיש בבית ספרי קודש (נוסף על סידור - תפלה, וחומש - תורה) וכו"כ ספרים, ועד לריבוי גדול, נעשה הבית כולו (לא רק החדר שבו נמצאים הספרים) חדור בתוכנם של הספרים, ועד שמציאותו של הבית כולו היא - "בית מלא ספרים"[124].

[ויש לקשר זה עם יום ה' טבת - שנקבע ליום סגולה ועת רצון בקשר ובשייכות ל"בית מלא ספרים"[125]. ויה"ר שיתוסף בזה עוד יותר עד לגמר ושלימות הענין ד"בית מלא ספרים" - שכל ספרי וכתבי רבותינו נשיאינו יחזרו לבית שלהם, ובלשון הכתוב[126] "ושבתי בשלום אל בית אבי"[127]. ו"המתחיל במצוה אומרים לו גמור"[128] - שאלה מבנ"י שזכו לעסוק בזה עד עתה ימשיכו וישלימו ההתעסקות בזה בהצלחה רבה ומופלגה, כולל גם בנוגע להעזר והסיוע דמלכות המדינה כו', והעיקר

114) אבות פ"א מי"ז.

115) בשלח טו, יז.

116) להעיר שב"כוננו ידיך" מודגש ביותר ענין המעשה: "כוננו" - לא רק עשי' סתם וכוננו סתם, אלא גם "כוננו", עשי' מתוקנת ושלימה, "ידיך" - לא רק ביד אחת, אלא בשתי ידים.

117) שבלי הלקט סימן קעד.

118) דרושים שבהערה 57. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז ס"ד.

119) כלומר: גם בנוגע ל"תורה" ("תלמוד") מודגשת מעלת ה"מעשה" ("גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ועד ל"מעשה גדול") - שחודר ונמשך במציאות ה"בית".

120) מלכים־ב כה, ט. מגילה כז, א.

121) מגילה כט, א.

122) ואדרבה - בפעולת הטף יש מעלה גדולה יותר, ומהם נמשך גם להגדולים - ע"ד האמור לעיל (הערה 47) בפירוש הכתוב "לחם לפי הטף", ודוגמתו ב"לחמה של תורה".

123) תנחומא ופרש"י ר"פ קרח. - ואף שבבית צ"ל כלים וכו' - הוא ע"ד מרז"ל דפטור (אף) על הכלי (שבת צג, סע"ב. וראה לקו"ת מטות פב, ג).

124) ויש לומר יתירה מזה - שפועל גם מחוץ לבית, כמו מזוזה (ששייכת ל"בית מלא ספרים" כמובן מטענת קורח (ש"פיקח הי"") שבית מלא ספרים פטור ממזוזה) שפועלת השמירה (כולל גם בירור וזיכוך) גם מחוץ לבית - "ה' ישמר צאתך ובואך גו'"* (זח"ג רסג, ב).

125) ראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 183 ואילך.

126) ויצא כח, כא.

127) ובזה מודגש גם הענין ד"ויאחזו בה", "לשון אחוזה" (ירושה).

128) ראה תנחומא עקב ו. פרש"י עקב ח, א. ירושלמי פסחים פ"י ה"ה.

*) ולהעיר מזח"ב קסד, א: "בי מקדשא . . נטירו דילי' . . בקב"ה (דלא כ"נטירו דמשכנא" שהיא ע"י נער) דכתיב אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר . . אתון קדישי עליונין . . נטירו דלכון כנטירו דבי מקדשא קב"ה בלחודוי, דכתיב אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, דהא בכל זמנא דצדיקיא אזלי בארחי קב"ה נטיר לון תדיר דכתיב ה' ישמר צאתך ובואך" – שענין זה קשור עם לימוד התורה [כמובן מהתחלת הענין (קסג, סע"ב): "השתא דאתון לארחייכו ואנא לארחי אתפרש מנייכו במילי דאורייתא, פתח ואמר . . אם ה' לא ישמר עיר גו'", שעי"ז פעל שתהי' אצלם "נטירו דמקדשא" (וראה לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' קיג ואילך)], היינו, שע"י לימוד התורה (תוכן הענין ד"בית מלא ספרים") נעשית השמירה באופן ד"ה' ישמר צאתך ובואך גו'", כמו במזוזה.

- "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל"[129]
- שהקב"ה בעצמו יקיים הציווי ד"המתחיל במצוה אומרים לו גמור", מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב, ובתכלית השלימות].

ויה"ר - והוא העיקר - שההחלטה הטובה בהוספת בתי תורה תפלה וגמ"ח בכל מקום ומקום תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד את הבנין דבית תורה תפלה וגמ"ח העיקרי והכללי - בנין ביהמ"ק השלישי, ש"בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא מן השמים"[130] ביום הש"ק פרשת ויגש, ולפני הקריאה בפרשת ויחי בתפלת מנחה, כך, שעוד לפני ההמשך ד"ויחי יעקב בארץ מצרים גו'", יהי' הענין ד"ויחי" בתכלית השלימות - חיים נצחיים דכל בנ"י (ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"[131], ובראשם - יעקב אבינו, ו"אלה תולדות יעקב יוסף"[132], ויוסף שבדורנו, וכל הצדיקים קדושי עליון), בארצנו הקדושה, ובלשון הכתוב בהפטורה[133]: "וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עלי' המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם".

129) תהלים קמז, יט. שמו"ר פ"ל, ט.
130) פרש"י ותוס' סוכה מא, א.
131) ישעי' כו, יט.
132) וישב לז, ב.
133) יחזקאל לז, כה.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד א

אִינִישׁ דְּעָלְמָא – אדם זר שאינו ממשפחת הנגזל היורד לשדה זו באריסות, לֹא קנסוהו חכמים לעשר את חלק הנכרי, כיון שמתוך כך ימנע מליקח את השדה כלל.

מבארת הגמרא: וּלְדִידֵיהּ – לבן הנגזל שיורד לשדה באריסות, מַאי טַעְמָא קְנָסוּהּ רַבָּנָן, וכי מה חטא שצריכים לקונסו. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זו תקנת חכמים כְּדֵי שֶׁתְּהֵא השדה כְּרָה – ברורה ומוחזקת בְּיָדוֹ של הבן, כלומר, על ידי שיראה הבן שיש לו הוצאות במה שצריך הוא להפריש מעשר אף מתבואת הנכרי, יתרצה הבן לקנות את השדה לעצמו, ויסלק את הנכרי ממנה. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה על כך, כְּגוֹן דָּא – ביאור כעין זה צְרִיכָא רַבָּה – צריכים אדם גדול שיאמר זאת, ולולי שרבי יוחנן אמרה לא היינו אומרים כן מעצמינו.

אגב שהובא לעיל שאינו יכול לומר זיתיי אני נוטל, מביאה הגמרא דין יורד לשדה חבירו שגם בזה מסקנת הגמרא שאינו יכול לומר עציי אני נוטל: אִיתְּמַר, הַיּוֹרֵד [–נכנס] לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ וּנְטָעָהּ עצים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בעל השדה, והשביחה. אָמַר רַב, שָׁמִין לוֹ כמה הוציא על נטיעת העצים, וכמה הושבחה השדה, וְיָדוֹ של הנוטע עַל הַתַּחְתּוֹנָה, כלומר, אם השביחה השדה על ידי נטיעותיו יותר מההוצאות שהוציא, זכאי הוא רק בדמי ההוצאות, ואם ההוצאות היו יותר ממה שהשביחה השדה, זכאי הוא רק בדמי השבח. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אוֹמְדִין – משערין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּשָׂדֶה זוֹ כדי לִנְטִיעָה, ומשלם לו כפי שיעור זה. מבארת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, וְלֹא פְּלִיגֵי – רב ושמואל אינם חולקים, אלא כל אחד דיבר על אופן אחר, כָּאן – דינו של שמואל נאמר בנוטע בְּשָׂדֶה הָעֲשׂוּיָה לִיטַּע בה אילנות, ולכן משלם לו כשיעור שאדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה. וְכָאן – דינו של רב נאמר בנוטע בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לִיטַּע בה אילנות, ולכן יד הנוטע על התחתונה.

מוסיפה הגמרא: וְהָא דְּרַב – דינו של רב לָאו בְּפֵירוּשׁ אִיתְּמַר – לא נאמר בפירוש מפי רב, אֶלָּא מִכְּלָלָא אִיתְּמַר – למדים כן ממה שפסק רב במעשה שבא לפניו. דְּהַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב – אחד ירד לשדה חבירו שלא ברשותו ונטע שם עצים, ובא לפני רב ותבע מבעל השדה את שבח הנטיעות, אָמַר לֵיהּ רב לבעל השדה, זִיל שׁוּם לֵיהּ – לך תעריך את נטיעותיו ושלם לו, אָמַר לֵיהּ בעל השדה לרב, לֹא בְּעֵינָא – איני חפץ בנטיעות אלו, מאחר ורצוני היה לזרוע בשדה תבואה ולא אילנות. אָמַר לֵיהּ רב לבעל השדה, כיון שאין רצונך בנטיעות אלו, זִיל שׁוּם לֵיהּ – לך תעריך לו את הוצאותיו בנטיעה ואת מה שהושבחה השדה באילנות, וְיָדוֹ של הנוטע עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אם הושבחה השדה יותר מההוצאות תשלם לו רק את דמי ההוצאות, ואם ההוצאות היו יותר ממה שהשביחה השדה שלם לו רק את דמי השבח. אָמַר לֵיהּ בעל השדה לרב, לֹא בְּעֵינָא – איני חפץ כלל בנטיעות אלו אפילו עבור דמים מועטים. לְבַסּוֹף, חַזְיֵיהּ – ראה רב דְּגָדְרֵהּ וְקָא מַנְּטַר לָהּ – שבעל השדה בנה גדר סביב השדה ושומרה, אָמַר לֵיהּ רב, במעשה זה גְּלִית אַדַּעְתֵּיךְ דְּנִיחָא לָךְ – גילית דעתך שרוצה אתה בנטיעות אלו, והרי היא כשדה העשויה ליטע, ולכן זִיל שׁוּם לֵיהּ – לך תעריך לו את מה שהשביח בשדך, וְיָדוֹ של הנוטע עַל הָעֶלְיוֹנָה לתבוע ממך כשיעור שמשלמים במדינה זו לשאר שְׂתָלֵי העיר.

הגמרא מביאה נידון אחר בדין 'יורד': אִיתְּמַר – נאמר בבית המדרש, הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ חוּרְבָתוֹ [–בית חרב] שֶׁל חֲבֵירוֹ וּבְנָאָהּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ של חבירו, וְאחר כך אָמַר לוֹ היורד לבעל החורבה עֲצֵיי וַאֲבָנֵיי שבניתי בחורבתך אֲנִי נוֹטֵל חזרה לעצמי. רַב נַחְמָן אָמַר, שׁוֹמְעִין לוֹ – ליורד, ויכול ליטול את עציו ואבניו. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, ואינו יכול ליטול את עציו ואבניו. מקשה הגמרא על רב נחמן: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אם אמר היורד עציי ואבניי אני נוטל, נחלקו בית שמאי ובית הלל, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שׁוֹמְעִין לוֹ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. ואם כן קשה, לֵימָא – וכי נאמר שרַב נַחְמָן דְּסובר שיכול ליטול עציו ואבניו, אָמַר את דינו כְּשִׁיטַת בֵּית שַׁמַּאי. מתרצת הגמרא: הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא – רב נחמן סבר כמו התנא המובא להלן בברייתא, דְּתַנְיָא, אם אמר היורד עציי ואבניי אני נוטל, שׁוֹמְעִין לוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין זה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שׁוֹמְעִין לוֹ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. ואם כן, רב נחמן אמר את דינו כשיטת רבן שמעון בן אלעזר שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה. מבררת הגמרא: מַאי הֲוֵי עֲלָהּ – מה נפסק להלכה בדין זה. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

לקוטי־שיחות פרשת ויגש כרך טו

א.

פירוש רש״י על ״ומקצה אחיו...״, והשאלות על כך

על הפסוק[1] ״ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם לפני פרעה״, מפרש רש״י: ״מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו״, והוא מביא שתי דיעות, מי היו החלשים שבשבטים: ״ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין, אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם, אבל שמות הגבורים כפל (והוא מונה אותם בפירוט[2]), זהו לשון בראשית רבה[3] שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא[4] בבלית[5] שלנו מצינו שאותן שכפל משה שמותם הם החלשים[6] ואותן הביא לפני פרעה[7]... (ומסיים) ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת[8] הברכה[9] כמו בגמרא[4] שלנו״.

ואין מובן:

א) מובן שרש״י צריך להביא את דברי חז״ל מי מן השבטים היו החלשים ומי היו הגבורים, כי מפשוטו של מקרא כאן אי אפשר לדעת זאת. אך מהי החשיבות לצורך פשוטו של מקרא כאן לכל ההמשך וההסבר המפורט לגבי הקשר בין זה לבין ״לא כפל שמותם כשברכם״ או ״כפל...״? ובמיוחד כאשר רש״י מציין, בין כך ובין כך, שלושה ספרים כמקור לדבריו, והרוצה — יבוא ויראה.

ב) מכך שרש״י מביא שתי דעות נוגדות של חז״ל מובן שלפי הפשט כאן אין הכרעה ביניהן, אלא שבפירוש הראשון יש יתרון מסויים על פני השני, ולכן הוא מובא קודם. ועל כך מתעוררת תמיהה כפולה:

(א) בפרשת ״וזאת הברכה״[10] אומר רש״י במפורש ש״חמשה שבטים שבירך באחרונה זבולון גד דן נפתלי ואשר, כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם לפי שהיו חלשים שבכל השבטים הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה, שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים״. כלומר, הוא מכריע שם בפשוטו של מקרא לפי הדיעה השניה, והוא אומר זאת ללא הקדמה ״רבותינו דרשו״ וכדומה, אלא כפשט?

(ב) בפרשת ״מטות״[11] ו״דברים״[12] אומר רש״י בפשטות ששבט גד היה בין אלו ש״גבורים היו״ — להיפך מדבריו ב״וזאת הברכה״, שלפי פשוטו של מקרא היה גד בין החלשים[13]?

ואין לומר, שבכל מקרה מפרש רש״י לפי ההכרח בפשוטו של מקרא שם — בפרשת ״מטות״ ו״דברים״ הכרחי לפי פשוטו של מקרא ששבט גד היה מן הגבורים, ואילו ב״וזאת הברכה״ הכרחי לומר ששבט גד היה מחמשת השבטים החלשים, ובפרשתנו אין הוכחה מכריעה לפי הפשט — כי, כאמור מספר פעמים, וכמובן מאליו, לא ייתכן שפירוש לפי פשוטו של מקרא במקום אחד יסתור פירוש לפי פשוטו של מקרא במקום אחר[14].

---

1) פרשתנו מז, ב.

2) ברש״י לפנינו מפרש הכפל יהודה גד נפתלי דן, ומסיים ״וכן לזבולון וכן לאשר״, ובדפוס ראשון ובדפוס שני ובכו״כ כת״י רש״י מפרש כולם (אף שגם שם ישנם שינויים), ולהעיר שסדר שמות השבטים שכפל בפרש״י (וכן בב״ר שמציין) אינם כפי סדר תולדותם ולא כפי סדרן בברכת משה (וכבר העיר ע״ז הרש״ש לב״ר שם), וראה לקמן הערה 32.

3) פרשתנו פצ״ה, ד. בב״ר לפנינו הוא באריכות יותר, ולהעיר שבדפוס ראשון ושני וכמה כת״י רש״י אי׳ בב״ר (וכיו״ב) ולא ״זהו לשון ב״ר״.

4) בדפוס ראשון ושני, וכמה כת״י: בתלמוד.

5) ב״ק צב, א.

6) בגמרא לא נאמר מפורש שהם היו החלשים, אבל כ״ה פי׳ הפשוט שם, כמובן מהקושי׳ ״יהודה נמי איכפולי איכפל״, ראה פרש״י ותוס׳ שם. וראה לקמן הערה 23.

7) וכ״כ בתרגום יוב״ע כאן.

8) להעיר שבכ״מ ובחומשים שלפנינו נקראה הפרשה ״ברכה״.

9) בברכת זבולון (לג, יח): למה נאמר לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם גו׳ ולא נתפרשו שמותם וזה אחד מהם. ועד״ז בגד (שם, כ) דן (שם, כב) נפתלי (כג) אשר (כד).

10) לג, יח.

11) לב, יז.

12) ס״פ דברים.

13) ובפ׳ ברכה גופא, פרש״י (לג, כ) בגד ״שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים״, ושם כא ״לפי שהיו גבורים״. ושם (לג, כב) בדן ״לפיכך מושלו כאריות״.

14) ראה ספרי מעשי ה׳ (לר׳ אליעזר (הרופא) אשכנזי) — מעשי בראשית פ״א — שהשיג על הרא״ם: ובאמת לא יקבל דעת המשכיל שרש״י ז״ל שכל מגמתו הוא לפרש את התורה ולהראות את יפי׳ היות כל דברי׳ נכונים למבין וישרים למוצאי דעת שיפרש את התורה במקום אחד כפי אגדה אחת ובמקום אחר יפרש כפי אגדה סותרת הראשונה, שבאופן זה יהי׳ גם הכתובים חלוקים, ובמקום שרש״י ז״ל אומר להועילנו בישוב הכתובים אדרבה יחליט היותם חלוקים זה על זה, וזה רחוק מן השכל ואין דעת המשכיל סובלתו.

ב.

אין סתירה בין פירוש רש״י כאן לבין פירושו ב״מטות״ ו״דברים״

ההסבר להבדל שבין פירוש רש״י כאן לבין פירושו בפרשת ״מטות״ ו״דברים״ הוא:

כאשר מביא רש״י במקום אחד שני פירושים, ואילו בפסוק אחר הוא מפרש לפי דעה אחת בלבד, ייתכנו לכך שתי סיבות: א) ברוב המקרים – לפי הפירוש היחיד שמביא רש״י יש קושי מסויים בפסוק, ולכן מתרץ זאת רש״י בפירושו, ואילו לפי הפירוש השני (שאין הוא מביא), מובן הפסוק בפשטות ואין צורך בהסבר מיוחד. ב) סיבה הפוכה – במקום שהוא מציין פירוש אחד מובן פירוש זה מאליו מפשוטו של מקרא, (אם כי אין הפירוש מוכרח, כי ניתן להסביר זאת גם לפי הפירוש השני).

ובענייננו ניתן להסביר זאת על פי הסיבה השניה: בפרשתנו אין אמנם הכרח לגבי השאלה מי היו החלשים ומי היו הגבורים, ואילו בפרשת ״מטות״ ו״דברים״ מובן בפשטות שבני גד[15] היו גבורים, שאילולא כן לא היו מציעים ״ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל״, ומשה רבינו לא היה מקבל את הצעתם ואף מוסיף בלשון ציווי ״חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל״.

וממילא אי אפשר לומר שפירושו של רש״י בפרשת ״מטות״ ו״דברים״ שבני גד היו גבורים, הרי זה מפני שמאוחר יותר ״כפל משה שמותם״ בברכתו[16] – ובמיוחד כאשר ההוכחה מרש״י ש״גבורים היו״ אינה רק מן הפסוק ״והחלוץ עובר לפניהם״[17] שנאמר ביהושע, לאחר ברכת משה, אלא גם מן הפסוקים שבפרשת ״מטות״ ו״דברים״ עצמן – לפני ברכת משה.

ואין זה סותר לפירוש השני של רש״י בפרשתנו, שגד היה מן ה״חלשים״[18], כי ניתן לומר[19] בפשטות[20] שגד בן יעקב היה מן החלשים, אבל צאצאיו, אנשי שבט גד – מאתיים וחמישים שנה מאוחר יותר, בדור הכניסה לארץ – היו גבורים[21]. ובמיוחד כיון שבני השבטים נישאו זה לזה, וייתכן שבני גד נישאו לבנות השבטים הגבורים, וילדיהם ירשו את הגבורה ממשפחת האם[22].

אך עדיין אין מובן: מהי המשמעות ב״וזאת הברכה״ לכך שהשבטים אשר ״כפל שמותם״ היו חלשים – כפירוש השני של רש״י בפרשתנו? ואם זה מובן לפי הפשט שם, מדוע אין רש״י מביא זאת בפרשתנו כפירוש הראשון והעיקרי?

ג.

שאלות נוספות על סגנונו של רש״י כאן

בנוסף לכך יש להבין מדוע רש״י בפרשתנו: 1) מאריך בפירושו, 2) מפרש בסגנון בלתי רגיל כלל בפירושו:

א) הוא מוסיף ״(זהו לשון בראשית רבה) שהיא אגדת ארץ ישראל״?

ב) הביטוי ״בגמרא בבלית (שלנו[23])״?

---

15) בנוגע לראובן אין הוכחה כ״כ, כי העיקר בפרשת מטות ודברים (בנוגע המלחמה ולעבור חלוצים) הם בני גד, ראה מטות לב, ו. כה. כט. לא. לג. שמקדים בני גד לבני ראובן. ובפרש״י מטות (ודברים) ד״גבורים היו שכן נאמר בגד וטרף זרוע אף קדקד״ (ובפרש״י יהושע (ו, ט): ״בני ראובן ובני גד היו עוברים לפניהם לפי שהיו בני גד גבורים ומכים בזרוע כו׳״), ובני ראובן היו טפלים להם. ראה לקו״ש [המתורגם ח״ט ע׳ 1־2 ובהנסמן שם.

16) כתירוץ השני במשכיל לדוד ברכה שם.

17) ראה לקו״ש שם ע׳ 4 הערה 25 ובשוה״ג.

18) או לפי׳ הראשון שראובן הי׳ מהחלשים, אבל בזה אין קושיא כ״כ כדלעיל הערה 15.

19) או י״ל שלפי׳ הב׳ כאן שגד מן החלשים, זה שאמרו בפ׳ מטות ״ואנחנו נחלץ חשים לפני בני״ גו׳״ כי היו בטוחים בברכתו של יעקב (ויחי מט, יט ובפרש״י): ״והוא יגוד עקב – כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש״, ולכן לא הוצרך רש״י לפרש הכתוב ״ואנחנו נחלץ חושים גו׳״ לדיעה זו שהיו חלשים – כי מובן הוא ממה שפי׳ כבר בפ׳ ויחי. וראה עד״ז פנ״י בפ׳ מטות שם.

ומתאים גם בפשש״מ שם, כי פשטות המשך הכתובים שם הוא, שדבריהם ״ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל גו׳״ הוא מענה לטענת משה אליהם (ע״ז שבקשו לישאר בעבר הירדן) ״למה תניאון את לב בני ישראל מעבור גו׳ כה עשו אבותיכם״ (לב, ז ואילך). ובכדי לבטל בתכלית חשש הנ״ל הוצרכו לומר כן. וראה לקו״ש שם (ע׳ 6 ואילך) שגם לפרש״י שם ״מתוך שגבורים היו״ כן הוא פירוש הפשוט בהפרשה.

ואין לומר שדברי יעקב היו רק כדברי נבואה – מה שיהי׳ בפועל מאיזה סיבה שתהי׳ כי: א) בכל אופן הרי הוא מברכתו (ובמילא נתינת כח) של יעקב. ב) אדרבה – אם היו נבואה מובן יותר שא״צ לגבורה לאמור ״נחלץ חושים גו׳״ שהרי ידעו שלא יפקד מהם איש.

אבל מ״מ הפי׳ דגבורים פשוט יותר בפשש״מ בפ׳ מטות ובפרט בפ׳ דברים, שהרי לפי הנ״ל מבואר רק זה שלא פחדו והבטיחו ״ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל״, אבל אין זה מספיק באם היו חלשים – שמשה וכל בנ״י יקבלו דבריהם ויצווה אותם ״חלוצים תעברו גו׳״ ויסמכו על הנס. ראה לקו״ש שם.

20) ובפרט אשר בפרשתנו – מדגיש אנשים.

21) עד״ז פי׳ במשכיל לדוד שם בתירוץ הא׳.

והסתירה דפרש״י וזאת הברכה (לג, יח. לג, כ־כא) ״גד.. שהיו חלשים כו׳. כלביא.. סמוך לספר.. צריכים להיות גבורים״, הם היו הולכים לפני החלוץ.. לפי שהיו גבורים כו׳״ – ראה מפרשי רש״י שם. ואכ״מ.

22) ראה פרש״י פרשתנו (מו, טו): הזכרים תלה בלאה.. ללמדך אשה מזרעת תחלה כו׳.

23) הוספת תיבת ״שלנו״ י״ל שכוונתו לשלול גירסא אחרת (הובא

ג) דבריו "ובברייתא דספרי שנינו בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו" — (א) מדוע חשוב לציין שכך כתוב גם בברייתא דספרי, (ב) מהו הדיוק בלשון "בברייתא דספרי", (ג) מדוע חשוב לציין אם הברייתא והספרי הם ב"וזאת הברכה" או בפרשה אחרת?

ד.

הקושי שבכל פירוש, והסדר ביניהם

ההסבר לכל זה הוא:

כאשר לומדים את הפסוק "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", ואין מפרשים מי היו אלה, סביר לומר שבמקום כלשהו בתורה נבדלים חמשה שבטים אלו מן האחרים.

לפיכך מביא רש"י בהרחבה את דברי חז"ל, שהדבר מובן מברכת משה, אשר כפל שמותם של חלק מן השבטים, ואצל האחרים לא כפל שמותם. זה המקום היחיד בתורה שבו מוצאים הבחנה של חמשה שבטים לחוד, לפי שני האופנים של שני הפירושים.

מצד שני, למרות שכאן אין התורה מפרשת מי היו חמשת החלשים, אך בכל זאת ניתן לדעת מן הנלמד עד כה בפשוטו של מקרא אודות גבורתם או חולשתם[24] של שבטים מסויימים:

כשלומדים את הסיפור על שכם[25] מובן ששמעון ולוי היו גבורים — שניהם בלבד הרגו את כל הגברים שבעיר וכו', ולפי זה קשה הפירוש הראשון ש"אותם שלא כפל... שמותם" הם החלשים, כולל שמעון ולוי.

לכן מביא רש"י את הפירוש ש"אותם שכפל משה שמותם" היו החלשים, ולפי זה יוצא ששמעון ולוי הם בין הגבורים. אך לכך מוכרח רש"י להוסיף "ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר", כי ממאורעות בני יעקב המסופרים לפני כן, ברור, שיהודה היה בין הגבורים, ואף יותר מכך: הגבור שבשבטים — המלך שבשבטים[26], הוא נחלץ להגנת בנימין, הוא התייצב מול יוסף, משנה למלך של מצרים, וכו'[27].

אך גם לפי הפירוש השני, שלפיו יוצא שבנימין היה בין הגבורים, יש קושי, כי בפשטות נראה שהוא היה בין החלשים: הוא היה הצעיר ביותר, הוא מכונה[28] ילד זקונים קטן, יעקב אבינו חשש לגביו במיוחד "פן יקראנו אסון"[29], וכך גם נראה מדברי יהודה ליוסף[30].

בכל זאת הפירוש הראשון הוא הפירוש העיקרי, כי לפי הפירוש השני, אמנם יהודה נכלל ב"כפל משה שמותם" מפני סיבה אחרת ולא "משום חלשות", ולכן נשארת קבוצה של חמשה שבטים (ובמיוחד לפי הדגשת רש"י ב"וזאת הברכה": "חמשה שבטים שבירך באחרונה"): אשר "כפל... שמותם" כדי "לחזקם ולהגבירם" — אך בכל זאת אין חמשת השבטים מסומנים באופן ברור, כי שמו של יהודה הוכפל בכל זאת, ולפיכך הפירוש הראשון הגיוני יותר, כי אלו אשר "לא כפל שמותם" הם חמשה בדיוק[31].

ולגבי הקושי המוזכר לעיל[32], שלפי הפירוש

בדק"ס ב"ק שם) ש(במקום יהודה נמי איכפולי איכפל") מקשה "הנך שיתא הוו" ומתרץ "יהודה למילתי' איכפל", שמזה משמע שלקח הגבורים ולכן מקשה שישנו ששה ולא חמשה ומי מהם לא לקח כו'. ולהעיר מהגירסא בפרש"י (שהובא בע"י ב"ק שם) "שלא ישלוט בהם עין הרע" (ותיבת "שלנו" — קאי על "גמרא" שלפנ"ז וכדמסיים "גמרא שלנו"). וראה ילקוט עה"פ: "ואית דאמרי איפכא לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח ולא נתפרשו שמותם אותם שנכפלו שמותן לקח", דיש לפרש ד"אית דאמרי איפכא" הוא (רק) "איפכא" מזה שהביא לפנ"ז את מי לקח. וראה רד"ק כאן עה"פ "הפחותים או הגדולים מהם כי מחלוקת בדברי חז"ל". צרור המור וטור הארוך כאן.

24) ואף דהשבטים "כולם גבורים" (פרש"י מקץ מב, ה. וראה פרש"י שם מד, יג) — הרי כאן נוגע איך שנראים בעיני פרעה במשך הרגעים כשהציגם לפניו, וכפרש"י כאן "מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים כו'".

25) וישלח לד, כה ואילך. וראה ל' רש"י מקץ מב, יד. כד.

26) כמובן מוישב לז, כו. וראה פרש"י שם לח, א. ולהעיר מויחי מט, ח־ט שיהודה נמשל לארי' — מלך שבחיות.

27) ריש פרשתנו. ובפרש"י שם: אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדונך.

28) פרשתנו מד, כ.

29) מקץ מב, ד (שם, לח). ואף שפרש"י "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", הרי "שלח יעקב את אחיו" וחשש כן רק בבנימין. ולהעיר מתרגום יב"ע מקץ שם "הוא טליא", רמב"ן פרשתנו (מד, כט).

30) פרש"י פרשתנו מד, לג: לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה למלחמה ולשמוש.

31) אף שצע"ק כי: א) לא נזכר שם שמעון בברכת משה (וראה פרש"י שם לג, ז). ב) גם יוסף לא נכפל שמו שם.

32) גם י"ל שפי' הא' קרוב יותר לפשש"מ כאן מזה שמצינו בפשש"מ בהכתובים בכלל (לא רק בהכתובים שע"ע) מי היו הגבורים. ולכן מתחיל מיהודא, ולאח"ז גד (שמוכח בפ' מטות דברים וברכה (לג, כ־כא) כנ"ל), וממשיך בנפתלי — ראה ויחי מט, כא. ובפרש"י. דן (ברכה שם, כב ובפרש"י)*. ומסיים "וכן לזבולון וכן לאשר" שלא מצינו בהם כלל. ולהעיר מפרש"י ברכה (שם יט ד"ה ושפני) בזבולון "והוא עומד על הספר" (ראה פרש"י בגד ודן הנ"ל). ובפרש"י שם לפנ"ז: "זבולון עם חרף נפשו למות" (שופטים ה, יח) שבמלחמת סיסרא.

---

*) וזה שהקדים נפתלי לדן – אף שבדן נאמר "גור ארי'".. מושלו באריות" – כי נפתלי הוא הנותן וגורם שירת ברק כו' על הנצחון במלחמת סיסרא (הובא בפרש"י ויחי שם). משא"כ דן עמד לברוח (רש"י שופטים ה, יז).

הראשון היו שמעון ולוי בין החלשים, ניתן לתרץ, שאכן הם היו חלשים, והמעשה "ויהרגו כל זכר ואת חמור ואת שכם..."[33] לא היה מפני גבורתם, אלא מפני שחשו כמבוגרים ביותר אחריות לנקום עבור "הכזונה יעשה את אחותנו"[34] – כיון שראובן לא עשה זאת[35],

במיוחד כאשר אנשי שכם היו אז "כואבים"[36]. כן הוסיף בהם גבורה הענין של "אפס כי עז"[37].

ה.

ב"וזאת הברכה" - הכפלת השמות הוא חלק מן הברכה

ואילו בפרשת "וזאת הברכה" נראה לפי הפשט, שאלה אשר "כפל... שמותם" היו החלשים, ולא להיפך. כדי להבין זאת, יש להסביר תחילה את הסיבות להבדל בין שני הפירושים, אם "כפל... שמותם" זהו עקב חולשה, או עקב גבורה:

לפי הדיעה שלחלשים "כפל... שמותם", הרי הכפילות היא לצורך תוספת ברכה, כפי שאומר שם רש"י: "לחזקם ולהגבירם" – עקב חולשתם הם נזקקו לכך.

לפי הדיעה שנכפלו שמות הגבורים, הכוונה היא, שבהיותם גבורים, היו חשובים במיוחד[38], ולכן נכפל שמם – שמותיהם בלטו יותר משמות השבטים האחרים, בדומה ל"ואגדלה שמך"[39],

כפירוש רש"י: אברהם אברהם – לשון חיבה הוא שכופל את שמו[40], ועל כך אין רש"י מביא שום הסבר, מפני הפשטות שבדבר.

ההבדל ביניהם לגבי ברכת משה עצמה הוא: לפי הפירוש שנכפלו שמות החלשים לצורך תוספת ברכה, מובן, שהכפלת השמות היא חלק מן הברכה. ואילו לפי הפירוש שנכפלו שמות הגבורים, הרי הכפלת השם אינה חלק מברכת משה – שמות הגבורים אינם מוזכרים שוב על ידי משה רבינו לצורך תוספת ברכה[41], אלא שמותיהם נכפלים ומודגשים יותר בתורה[42] מפני חשיבותם ופרסומם – "שמו הולך לפניו".

לפי זה מובן שכאשר נלמדים הפסוקים בפרשת "וזאת הברכה" בפשטות, ובמיוחד הפסוקים המדברים אודות ברכת משה, סביר לומר, שכל מילה הכתובה בברכות השבטים היא חלק מברכת משה.

לכן מסביר רש"י שם, שאלה היו החלשים, ו"כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם", כי לפי זה גם הכפלת השם היא חלק מן הברכה[43].

ו.

ההבדל בין אופן הלימוד בארץ ישראל לבבל

לפי זה אפשר להבין גם את התוספת של רש"י בפרשתנו "שהיא אגדת ארץ ישראל" – "אבל בגמרא בבלית שלנו", כי לפי זה מבינים את משמעותו של כל אחד מן הפירושים ואת ההבדל ביניהם.

ההבדל בין אופן הלימוד בארץ ישראל, התלמוד הירושלמי, לבין אופן הלימוד בתלמוד הבבלי, הוא: בארץ ישראל הלימוד הוא בקצרה, ללא הרחבה בדיונים ובתוכן הענין, וללא הרחבה בסגנון, כפי שנאמר בגמרא[44] "האי תנא ירושלמי הוא, דתני לישנא קלילא".

---

33) וישלח לד, כה־כו.

34) וישלח שם, לא.

35) מה שראובן לא עשה בזה אף שהוא הגדול – ועכצ"ל מובן בפשטות, כיון שרש"י לא מתרץ זה, גם לא ברמז, י"ל כמה טעמים:

א) אינו מתאים לבן יעקב (ואדרבא החידוש הוא ששמעון ולוי עשו זה – כפרש"י בהמשך הסיפור – לד, כה).

ב) מדותיו רכות, היפך ענין הנקמה (כפרש"י לפני זה – כט, לב).

ג) יר"ש ביותר (ראה פרש"י וישב לז, כט: עסוק בשקו ותעניתו על (שרק) בלבל יצועי אביו). וראה ויצא ל, יד: וילך ראובן גו' (אף שהוא שבחן של שבטים – פרש"י שם – מפורש הוא בראובן).

ד) מסתבר דבהיות כל הבנים בבית – שימוש האב צ"ל ע"י הגדול (משא"כ כשמוכרחים להיות במק"א – כל אחד יש לו יומו (רש"י וישב לז, כט)). – ולהעיר מפרש"י וירא יח, ד*. דעת ר' יהושע (הובא במת"כ ב"ר פפ"ד, יט).

36) וישלח לד, כה. ולהעיר מפרש"י שם "שמסרו עצמן עלי".

37) ראה ויחי מט, ו־ז – אלא שנאמר זה לקמן.

38) בגו"א כאן: והכתוב בא להגיד כי הם גבורים ולכן כפל. וראה דברי דוד להט"ז כאן "לפי שזהו עדות להם כו'".

39) לך בתחילתו.

40) וירא כב, יא.

41) בב"ר: כל מי שכפל שמו בברכתו של משה. וראה גו"א שבהערה 35: והכתוב בא כו'.

42) וכן יש לדחוק בפרש"י כאן "אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם".

43) וזה שפי' בגד (ברכה לג, כ־כא) י"ל שגם זה ברכה (וראה לעיל הערה 21). ואפילו אם היו גבורים מצ"ע, הוסיף בהם משה ע"י ברכתו (וראה לעיל הערה 19 בברכת יעקב).

44) ב"ק ו, ב. וראה ספרי כללי הירושלמי.

*) דמכיון שיש מעלה לעשות בעצמו ולא ע"י שליח – וא"כ כל הבנים ישתדלו, ובמילא – קדימה לגדול. ולהעיר מפרש"י נח ט, כה. וי"ל.

לעומת זאת ב"גמרא בבלית" אופן הלימוד הוא בהרחבה הן בדיונים בתוכן הענינים, והן בסגנון ובלשון.

בכך מובן, שב"בראשית רבה" – "שהיא אגדת ארץ ישראל" – נוקטים בשיטה, שכאשר ניתן ללמוד (כפל שמות החלשים) שמשה רבינו האריך בלשונו בכך ש"כפל שמותם" לצורך ברכה (כי ברכה ותפילה ניתן לומר בקצרה, ואף מצוי כך בתורה[45]), או שמשה רבינו קיצר בלשונו, והכפלת השמות (כפל שמות הגבורים) אינה הרחבה בלשון ברכתו של משה אלא ענין נפרד המודגש בתורה, שעקב גבורתם שמם הולך לפניהם – יש לקבל את האפשרות שמשה רבינו אמר את הברכה בקיצור, והחלשים הם אלו שלא כפל משה שמותם כשברכם, אלא את שמות הגבורים כפל.

"אבל בגמרא בבלית שלנו" – לפי אופן הלימוד של בבל, שלצורך תוספת הסבר בתוכן הענין יש צורך להאריך בלשון, צריך לקבל את האפשרות ש"כפל משה שמותם" היה לצורך תוספת ברכה לשבטים החלשים, שמשה רבינו האריך בלשון ברכתם כדי לחזקם ולהגבירם. אמנם, ניתן לעשות זאת גם על ידי ברכה ותפילה קצרה, אך כיון שעל ידי הכפלת השמות נוסף חיזוק, צריך לקבל שכך עשה משה.

ז.

יתרונות שני הפירושים, והסדר ביניהם

לפי זה מובנת גם התוספת של רש"י "ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו":

מכל האמור לעיל יוצא, שבכל אחד משני הפירושים יש יתרון כפול על־פני הפירוש האחר: א) מצד פשט הפסוקים כאן, ב) מצד הענין של "כפל שמותם":

המעלה הכפולה בפירוש הראשון היא: א) לפי המובן מפשוטו של מקרא כאן היה בנימין מן החלשים, ואילו יהודה היה מן הגבורים. ב) כאשר מייחדת התורה "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים" ואינה מפרשת מי היו, סביר שהכוונה היא לחמשת השבטים החלשים, כי אלה אשר "לא כפל משה שמותם" מונים בדיוק "חמשה", כדלעיל.

המעלה הכפולה בפירוש השני היא: א) כפי שמובן לפי פשוטו של מקרא היו שמעון ולוי מן הגבורים, ולא מן החלשים. ב) סביר יותר, שהכפלת השם בברכה קשורה לעצם הברכה – בשביל לחזקם וכו', מאשר לומר שבכך רומזת התורה לענין אחר, שאלה הם הגבורים[46], שאינו קשור דוקא לנתינת הברכה, ולהיפך, מתאים יותר לומר זאת במקום שמדובר בו על מעלותיהם העצמיות.

יתרון כפול זה מדגיש רש"י בצטטו את ה"ספרי" אשר בו "שנינו בה בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו" – כיון שהדברים נאמרו ב"וזאת הברכה" סביר לומר, שגם הכפלת השמות הוא ענין של ברכה.

וכשם שבשני הפירושים הראשונים מסביר רש"י את ההבדל בין שיטותיהם על ידי התוספת "שהיא אגדת ארץ ישראל" – "בגמרא בבלית שלנו", אשר בכך הוא רומז לאופן לימודם – כך גם מוסיף רש"י כאן "בברייתא דספרי":

כל הענינים הכתובים בברייתא נלקחים מן המשנה, אלא שבמשנה הם מוזכרים בקצרה וברמז, "דבר קצר וכולל ענינים רבים"[47], ובברייתא הם מפורשים בהרחבה ובפירוט.

בכך רומז רש"י, שאופן כתיבת הברייתא, בהרחבה, מסביר מדוע ב"ברייתא דספרי" נאמר כמו ב"גמרא בבלית", "שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים", כאמור לעיל שמשה רבינו האריך וכפל את שמות החלשים כדי "לחזקם ולהגבירם".

למרות זאת זהו הפירוש השני בפרשתנו: כיון שמעלתו זו של הפירוש השני מתאימה בעיקר כאשר מדובר על ברכה – בפרשת "וזאת הברכה" – ואילו לפי פשוטו של מקרא בפרשתנו נחשבת יותר מעלתו של הפירוש הראשון, כדלעיל.

(משיחת ש"פ מטו"מ תשכ"ט)

---

45) וראה בהעלותך יב, יג. ובפרש"י שם.

46) ועפ"ז יומתק מה שהוסיף רש"י גם "ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר כדאיתא בב"ק", כי גם הכפלת שם יהודה הוא ברכה ותפלה שמשה "ביקש רחמים" עבורו כבגמרא שם (הובא בפרש"י ברכה לג, ז).

47) רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ (ד"ה אחר כן ראה להסתפק).

בראשית לא, ל: וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי:

נד

ביאור דיוק הכתוב כי יראתי כי אמרתי פן תגזל" – גזילה דוקא, דעיקר דחשש יעקב הי' על רחל וכו', ומבאר הגמ' (סנהדרין ק.) עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן ל' על ל' וחקוק בהן י' ברום עשרים וכו'

המשך משבוע שעבר

הנה גניבה הוא בסתר[2] במקום המכוסה, וגזל הוא בגלוי במקום המגולה כמ"ש בע"ח שער[3] האונאה פ"ה ע"ש.

ולאה היא בחי' מחשבה[4] — מקום המכוסה, ורחל היא בחי' מעשה — מקום המגולה, כידוע.

וגנב שהוא בכיסוי ובהעלם פוגם במקום המכוסה שלמעלה מהחזה[5], וגזלן פוגם במקום המגולה שלמטה מהחזה.

והיינו דעת ת"ק דשל גנב מחשבה מטמאתן, כי עורות של גנב שגנבם, הוא בחי' לאה שהיא במקום המכוסה, ושם יתכן גניבה שהוא בסתר ובהעלם, ומחשבה מטמאתן, כי במקום המכוסה בלאה הוא מחשבה בלבד.

ועורות של גזלן שגזלם, הוא בחי' רחל שהיא במקום המגולה, ושם יתכן גזילה שהוא בגלוי, ואין מחשבה מטמאתן, כי במקום המגולה ברחל, הוא בחי' מעשה.

ומה שאמר עורות[6] לשון רבים, וכן מטמאתן לשון רבים הן בגנב והן בגזלן. י"ל, כי הרי ללאה[7] יש שפחה ג"כ זלפה, וכן לרחל יש שפחה ג"כ בלהה, לכן יתכן לומר עורות, לשון רבים הן בלאה והן ברחל, (וכן במראות נגעים הוא[8] ב' שהן ארבע, העיקרים הן ב', שאת ובהרת, הלעומת[9] דלאה ורחל, ולכל אחד מהן יש תולדה וטפל, דהיינו ספחת, הלעומת דשפחותיהן זלפה

---

2) מבאר הטעם הפנימי דבגניבה מחשבה בלבד מהני להוריד לידי טומאה, משא"כ מחשבה הוא לא מהני.

3) שער לג.

4) פירוש: ראה לעיל סימן יז, מ"ש "ושם הגדולה לאה, ושם הקטנה רחל", ה־גדולה, ה־קטנה, דלאה היא בחי' ה' הגדולה של השֵׁם, ורחל ה' הקטנה של השֵׁם, ושֵׁם הוי' הוא, י' הוא חכמה, ה' בינה (היינו שכל), ו' הוא ז"א (מדות), ה' אחרונה — מלכות (דיבור ומעשה), נמצא דלאה היא דרגת המחשבה י־ה עילאה — דהו"ע אותיות המחשבה — מקום מכוסה בראש, ורחל בחי' מעשה — ה' תתאה בחי' מעשה — שהוא בגלוי. וראה הערה 9. 14. ועיין בזה לעיל סימן כד.

ומבאר כאן, דיש בחי' לאה ורחל בקדושה, ויש כנגדן בקליפה (כדלקמן).

ובעבודה הוא: דלאה היא בחי' אותיות שב"מחשבה" של קדושה בתורה וכו', ובחי' רחל היא בחי' אותיות ה"דיבור" בקדושה, וכנגדן הוא אותיות שבמחשבה בקליפה, וכן אותיות הדיבור בקליפה.

וזהו שמרומז כאן במשנה "עורות", דכמו בגשמיות "עור" הגוף הוא דבר חיצוני לגבי אברי הגוף וכ"ש הנפש, כן הוא ברוחניות, "עור" נק' ה"אותיות", וכמו למשל באותיות התורה והתפלה, יש האור ויש הכלי (ראה תניא — אגרת התשובה פ"ד. ועוד). האור הוא הנשמה — השכל אלקי וכו', והכלי הוא האותיות, שבהם מלובש האור והחיות האלקית.

וזהו שמבאר כאן ש"לבן" בקליפה רצה ליטמא בחי' לאה ורחל שיהי' אותיות המחשבה ודיבור בקליפה.

5) פירוש: גנב שהוא פוגם במחשבה שהוא בראש הוא שנק' "למעלה מהחזה", וגזלן שהוא בגלוי הוא "למטה מהחזה".

6) "ולכאורה בגנב הוא רק עור א' דלאה, ובגזלן הוא רק עור א' דרחל. וראה עץ חיים שער לאה ורחל פרקים דלאה ורחל נקראת עור כמ"ש עור בעד עור" (תורת לוי יצחק כאן).

7) ראה לעיל סימן יז, דלאה שהיא כנגד ה' ראשונה שבשם, ויש שֵׁם עוד אות ה' במילוי ה"ה, ואות ה' השני' כנגד זלפה, ורחל שהיא כנגד ה' אחרונה, הנה המילוי אות ה' כנגד בלהה ע"ש.

וראה שם ביאור הערה 18 דלאה ורחל הם באצילות, ובלהה וזלפה בבי"ע. ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק ב' עמוד 83. 84.

8) נגעים פרק א משנה א: דשאת ובהרת כתיב בקרא, ויש תולדה (ספחת) דשאת ותולדה דבהרת.

ומבאר דכמו דיש "אשה" בקדושה, והם "לאה רחל בלהה זלפה", כנגדם הוא הארבע מראות נגעים, ובכמה מקומות הרב המחבר (ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות־דברים עמוד שג. תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד מח) מביא ראי' מהגמ' (יבמות סג, ב) "אשה רעה צרעת לבעלה", דאשה בקליפה הו"ע צרעת, וד"ל.

9) ראה לקוטי תורה פרשת מצורע כד, ג וז"ל: לאה היא אותיות המחשבה והיא בחי'* תשב"כ וכו', ורחל היא אותיות הדבור תשבע"פ, ולכן התהוות ב' בחי' אלו נמשך ע"י התגלות מוחין דאבא דייקא שהוא הביטול שמזה נמשך השוב והוא ההמשכה בבחי' כלים ואותיות כו', משא"כ מבחי' מוחין דאימא שמהם נמשך הרצוא שהוא אדרבה ההסתלקות מהכלים והאותיות, ועיין מ"ש בד"ה וייצר את האדם בפ' בראשית [תורה אור ד, א] איך שהאותיות נמשכים דייקא מח"ע שלמעלה מהבינה ע"ש באריכות. ולכן מחמת הסתלקות מוחין דאבא שזהו ענין צרעת דתרגומו סגירו, מזה נסתעף שאין נבנים פרצופי לאה ורחל ויוצאים תמורתם הנגעים שאת נגד לאה כו' דהיינו מחמת שאין נמשך בחי' שוב בכלים ואותיות דקדושה אזי מבחי' הרצוא לבד יוכל להסתעף יניקת החיצונים כמו שאחר ההתלהבות בתפלה אם אינו עוסק בתורה יוכל להתהוות מההתלהבות בחי' דינים קפידא וכעס ומזה נסתעף ג"כ יש וגסות כו' או תאוות רעות.

וז"ש בע"ח שם (המצויין כאן), שאת כנגד לאה, ספחת בהרת כנגד רחל, כי לאה יש לה אור אחד ורחל ב' והם ג' אלפין כו'. והענין כי לאה היא בחי' מחשבה ורחל היא בחי' דיבור וגם בחי' מעשה עשייה שבאצילות היא המל' ועמ"ש בפ' שלח בענין דור המדבר כו' [לקוטי תורה שלח לז, ב] מענין לאה ורחל והם לבושים מדומ"ע ונמשכים ממוחין דאבא, וזהו ענין האלפין שהאל"ף הוא יו"ד וי"ו יו"ד (כמ"ש בד"ה מראיהם ומעשיהם [תורה אור סט, ג] ובד"ה להבין ביאור ענין האבות כו' [שם עב, ד] ע"ש). ובהסתלקות אור אבא יוצאין תמורתן הנגעים אותיות שמהם נמשך יניקה לחיצונים. ע"ש. ראה לקמן הערה 18.

*) ראה ילקוט לוי יצחק חלק א' סימן רו. (רה).

ובלהה, ועיין בע"ח שער לאה ורחל[10] פ"ז, וברמ"ז פ' תזריע דף מ"ט ע"ב).

ושייך לומר גניבה וגזילה בלאה ורחל, ע"ד מה שאמר יעקב ללבן כי יראתי פן תגזול את בנותיך מעמי. הרי שיתכן ח"ו שלבן מסטרא דקליפה יגזול את בנותיו לאה ורחל, וכן את זלפה ובלהה שגם הן היו בנות[11] לבן, [12]מעמו.

ומה שאמר תגזול שברחל (ושפחתה) ולא תגנוב שבלאה (ושפחתה), הוא, כי העיקר חשש וירא יעקב ע"ד רחל שאהב אותה ביותר כמ"ש[13] ויאהב יעקב את רחל. והיא עיקרה של ביתו, ובשבילה הלך ללבן לקחתה. ולכן אמר על כולם תגזול, כי העיקר היא רחל.

ולכן אמר ג"כ כי יראתי, יראה הוא[14] ברחל, (משא"כ בלאה הוא ענוה).

ומי יגזול ממנו, לבן, הוא, כמו ד' מראות הנגעים שהם לבנים בכלל. הנה לבן יגזול ממנו הבנות, דהיינו שתמורתן יהא ד' מראות נגעים הלעומת דלאה ורחל.

יראת"י גימטריא[15] ג' פעמים אור"ר[16] במכוון, כי לאה ורחל תופסים הג' פעמים או"ר שבג'[17] שלישי תפארת כמ"ש בשער לאה ורחל[18] פ"ז שם. הי' ירא יעקב שהוא בחי'[19] תפארת (ובתפארת שייך לומר יראה, כי והנורא[20] קאי על תפארת) בג' שלישיו, שיגזול לבן הסטרא דלעומת זה הלבונית דמראות נגעים את בנותיו[21] לאה ורחל, מעמו, מתפארת מג' שלישיו בחי' יעקב, ויומשך מג' שלישי תפארת הג' פעמים אור להמראות נגעים הנוקבין דקליפה ח"ו.

המשך בשבוע הבא

---

10) שער לח.

11) ראה בראשית רבה פרשה עד, יג. פרקי דר"א פרק לו. רש"י לא, נ. ועיין לקוטי שיחות חלק ה עמוד 230 ואילך.

12) "מעמו" היינו מיעקב, שלבן דקליפה רצה לגזול לאה ורחל ובלהה וזלפה. וזהו "בנותיו" דקאי על כולם.

13) בראשית כט, יח. ראה תורה אור פרשת ויצא עמוד כג, א. תורת חיים בראשית סוף עמוד קעב, ג ואילך. לעיל סימן יא.

14) ראה עץ חיים שער לח פ"ג וז"ל: לאה ורחל נקרא ענוה ויראת ה', רחל נקרא יראת ה' כי היא ראשית כל הספירות מתתא לעילא (פירוש: שהיא בחי' מלכות), והיא פתח לכולם והיא הנקרא אשת חיל יראת ה' . . אבל לאה נק' ענוה לפי שהיא למעלה . . (פירוש: שהיא בחי' מחשבה) ונודע כי הענוה ניכרת באדם בהשפל ראשו וכופפה למטה נגד פני אדם מפני ענותנותו ונכנע לפני מי שגדול הימנו ע"ש.

15) אור (בגימטריא 207) × 3 = 621, כמספר "יראתי".

16) פירוש: מבואר להלן הערה 18, דבשם הוי' במילוי אלפי"ן, כזה: יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, יש ג' פעמים אות אל"ף, וכל אחד הוא בחי' אור ("אור" פירושו גילוי), ובכללות בלשון החסידות הם ג' חלקים דיש בהמדות, דבכללותו הוא בבחי' תפארת (ראה אור התורה פרשת ויקרא עמוד קלט ואילך) הכולל **כל** המדות:

א) שכל (בינה) של המדות, היינו הטעם.

ב) מדות (ז"א).

ג) מעשה (נהי"ם).

ולאה שייך לבחי' בינה במקום המכוסה "שליש העליון", מה שנקרא "למעלה מהחזה", דשכל האדם הוא בראש.

ורחל שייך לבחי' מדות, ומעשה בפועל מקום המגולה "ב' שלישי תחתון", מה שנקרא "למטה מהחזה", דמדות האדם ומעשה בפועל הם למטה מהחזה. ראה לעיל סימן יז. טז.

17) ג' שלישי, ראה ביאור בלקוטי שיחות חלק לט עמוד 109. לקמן סימן נט.

18) שער לח וז"ל: הנה האדם הוא ז"א שיש בו שם מ"ה דמילוי אלפי"ן כמנין אדם.

והנה בהוי"ה זו יש בה ג' אלפי"ן בסוד המילוי ושלשתן הם בקו האמצעי שבו. ראשונה בדעת, שניה בתפארת בשליש אמצעי, וג' ביסוד. והנה כל א' מג' אלו הוא בחינת אור א', נמצא שיש אל ז"א ג' אורות שלימים. והנה ג' פעמים אור גימטריא כתר כי הכתר שלו שלם מג' אורות וכו'.

ונודע כי לאה היא בדעת דז"א עד החזה, ורחל מן החזה עד סיום רגליו, וא"כ נמצא כי כשנחלק ג' אורות אלו הנ"ל שהם ג' בחי' שיש בחסדים של ז"א מצד התבונה ונחלקה לשתיהן. נמצא כי לאה לוקחת אור א' לבד, העליון, שהוא בדעת דז"א כי שם ראשה והתחלתה, ורחל לוקחת ב' אורות התחתונים שהם, א' בחזה בשליש האמצעי, ואור ב' ביסוד דז"א, כי כל מקום זה הוא לרחל, ע"ש. (ראה לעיל הערה 9. 16).

19) ראה זהר חלק א דף קנז, ב. חלק ג דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן עמוד ה, ב. תורה אור פרשת נח יא, א. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי עמוד כט, ג (מובא לעיל סימן טז הערה 6).

20) כידוע מ"ש "האל הגדול" (חסד) "הגבור" (גבורה) "והנורא" בוא"ו המוסיף בחי' תפארת כי יעקב אמר (בראשית כח, יז) "מה נורא המקום הזה". ראה תורה אור (פרשת ויצא) כג, א. סידור עם דא"ח רעג, ד. אור התורה תזריע עמוד תקכ־א.

21) מתרץ בזה מה שאמר בפ' "בנותיך", דלבן רצה לגזול רחל ולאה בסטרא דלעומת־זה שיהיו "**בנותיו**".

כאשר ה"טוב לבריות" קשור עם "טוב לשמים", אזי יעשה זאת גם כאשר צריך לוותר על מציאותו, כיוון **שהתורה** מצווה אותו לעשות זאת, ודווקא באופן כזה יכול להיות אמיתית העניין ד"טוב לבריות".

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

בראשית מה, יד-טו – ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו וינשק לכל אחיו ויבך עלהם ואחרי כן דברו אחיו אתו

קיא. מבאר לשון הזוהר עה"פ, "עלהם" חסר אות יוד, לרמז על גלות יו"ד שבטים וכו', – לא שרתה רוח הקדש על השבטים דנענשו על מכירת יוסף – מדה כנגד מדה

ויפול[2] על צוארי בנימן אחיו ויבך, ובנימן בכה על צואריו, רבי יצחק אמר, הא אוקמוה דבכה על מקדש ראשון ועל מקדש שני.

והא[3] אוקמוה, דכתיב (איכה ה, ה) על צוארינו נרדפנו, על בי מקדשא דאיהו צואר ושפירו דכל עלמא נרדפנו, יגענו למבני לי' תרין זמנין, ולא הונח לנו, דהא לא שבקוה לן ואתחרב ולא אתבני לבתר. מה צואר כיון דאשתצי, כל גופא אשתצי עמי', הכי נמי בי מקדשא כיון דאיהו אשתצי ואתחשך, כל עלמא הכי נמי אתחשך, ולא נהיר שמשא ולא שמיא וארעא וכוכביא.

בגין[4] כך בכה יוסף על דא, ולבתר דבכה על דא, בכה על שבטין דאתגלו, כד אתחריב בי מקדשא כלהו שבטין אתגלו מיד, ואתבדרו ביני עממיא, הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, עליהם ודאי, על כולם בכה, על בי מקדשא דאתחריב תרין זמנין, ועל אחוי עשרת השבטים דאתגלו בגלותא ואתבדרון ביני עממיא, ואחרי כן דברו אחיו אתו, ולא כתיב ויבכו, דהא איהו בכה דנצנצה בי' רוחא קדישא, ואינון לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא.

זוהר ח"א דף רט ע"ב

לכאורה גם בנימין גלה, וא"כ הם י"א שבטים.

י"ל כי הבכי' על גלות בנימין נכלל בהבכי' שבכה על צוארי בנימין, א"כ הבכי' דויבך עליהם הוא רק על י' שבטים (והיינו מה שעלהם כתוב חסר י' לרמז על גלות י' שבטים).

או י"ל לוי אינו נחשב במנין השבטים, ובמנין הי"ב שבטים נכנסו אפרים ומנשה, ואפרים הם בני יוסף ולא אחיו, א"כ מה שבכה על אחיו שבטים הוא רק על י'.

ואמר **דאיהו בכה דנצנצה בי' רוחא קדישא ואינון לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא**, א"כ בנימין שבכה נצנצה בו ג"כ רוה"ק (ובפרש"י בחומש[5] שבכיית בנימין הי' על משכן שילה שבחלקו של יוסף שעתיד ליפול, והוא מגמרא דמגילה פ"ק[6]). אך ביוסף הי' ב' בכיות, א' על חורבן ב' בהמ"ק, ב' על גלות ישראל, ובבנימין הי' רק בכי' על חורבן משכן שילה, ולא על גלות ישראל, כי בחורבן משכן שילה לא גלו ישראל וכו'[7].

ואמר נצנצה בי', בי' דוקא היינו שהי' זה בבחי' פנימיות בי', ואינון (היינו י' אחים) לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא, היינו אפילו הרוח קודשא דעטרה דגבורה[8], שזה הי' בבנימין שלכן בכה הוא, הנה י' אחים הם למטה מבחי' זו, לכן גם בחי' זו דרוח קודשא לא שרא עלייהו.

ונקט שרא עלייהו, ולא נצנצה בהם, היינו שאפילו בבחי' מקיף לא הי' עליהם, וביוסף הי' אפילו בבחי' פנימי ג"כ.

וי"ל עוד מה שנקט שרא עלייהו, הוא כי הם היו עשרה, ועל עשרה הרי שורה אור השכינה שבבחי' בלי גבול ותכלית בבחי' מקיף וכמ"ש באגה"ק פכ"ג בד"ה בגזירת עירין כו'[9] ע"ש.

הנה לא שרא עלייהו, והוא מפני שחטאו במכירת יוסף, וגרמו שנסתלקה שכינה מיעקב אביהם כמ"ש[10] ותחי רוח יעקב אביהם שנסתלקה ממנו כשמכרו את יוסף. ועיין בתרגום יונתן[11] ובפרש"י שם[12].

לכן מדה כנגד מדה לא שרא עלייהו רוח קודשא אפילו כשנתוודעו מיוסף.

ואם גירסתינו מדוייקת היא, הנה שינוי הלשון מה שביוסף נקט רוחא קדישא, ובהם נקט רוח קודשא.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית, פ' ויגש ע' קצה

---

2) [תרגום ללה"ק] ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך, ובנימן בכה על צואריו, רבי יצחק אמר הא אוקמוה, הרי כבר פירשו חז"ל על מה שנאמר צוארי בלשון רבים, שבכה יוסף לפי שראה ברוח הקודש ששני המקדשים העתידים ליבנות בחלקו של בנימין עתידים ליחרב.

3) [תרגום ללה"ק] וכבר פירשוה חז"ל מה דכתיב על צוארינו נרדפנו פירושו שנרדפנו על בית המקדש שהוא צואר ויופי של כל העולם, יגענו לבנותו שתי פעמים, ולא הניחו אותו לנו, כי נחרבו ולא נבנו אחר כך. ועוד דמיון בית המקדש לצואר כמו שצואר כיון שנכרת, כל הגוף נכרת עמו, כמו כן בית המקדש כיון שהוא נכרת ונחרב, כל העולם גם כן נחשך אורו, והשמש לא האיר והשמים והארץ והכוכבים לא השפיעו את כחם.

4) [תרגום ללה"ק] ובשביל זה בכה יוסף על ב' החורבנות, ואחר שבכה על זה בכה על השבטים שגלו, כי כאשר נחרב בית המקדש כל השבטים גלו ונתפזרו בין העמים. הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, עליהם ודאי פירוש על הכל בכה, על בית המקדש שנחרב ב' פעמים, ועל אחיו עשרת השבטים שגלו ונתפזרו בין העמים. ואחרי כן דברו אחיו אתו, ולא כתיב ויבכו כי הוא בכה לפי שנצנצה בו רוח הקודש, והם לא בכו כי לא שרתה עליהם רוח הקודש.

5) עי' בביאור על פרש"י בלקוטי שיחות חלק י' פ' ויגש (א) עמוד 146. [מובא גם בילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' ויגש סי' פה עמוד 301]

6) טז:

7) עיין בפנים בלקוטי לוי יצחק ביאור הענין עפ"י קבלה.

8) עיין בזה בלקוטי לוי יצחק כאן.

9) וז"ל עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי'..., ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עלי' מלמעלה מראשה ועד רגלה, כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה.

10) בראשית מה, כז.

11) וז"ל: וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה דְּאִיסְתְּלַקַת מִינַהּ בְּעִדַּן דְּזַבִּינוּ יַת יוֹסֵף וְתָבַת עֲלוֹי יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן.

12) וז"ל: שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו.

יהודי צריך להרגיש שהתורה ומצוות הם "לחם חוקו", כך, שזהו עניין הנוגע לקיומו, ולולי זאת הרי הוא רעב וצמא.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

◆ יום ראשון ג׳ טבת ◆

מד (יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה:**

רש״י ◄**וַיִּגַּשׁ אֵלָיו. דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי.** • יִכָּנְסוּ דִּבְרֵי בְּאָזְנֶיךָ (ב״ר״). **וְאַל־יִחַר אַפְּךָ** • מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה** • חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמֶלֶךְ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: סוֹפְךָ לִלְקוֹת עָלָיו בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקָה פַּרְעֹה עַל־יְדֵי זְקֵנָתִי שָׂרָה עַל לַיְלָה אַחַת שֶׁעִכְּבָהּ (ב״ר״). דָּבָר אַחֵר: מַה פַּרְעֹה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אַף אַתָּה כֵּן, וְכִי זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן שֶׁאָמַרְתָּ לָשׂוּם עֵינְךָ עָלָיו?. דָּבָר אַחֵר: ״כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה״, אִם תַּקְנִיטֵנִי, אֶהֱרֹג אוֹתְךָ וְאֶת אֲדוֹנֶיךָ (ב״ר״).

יח וּקְרֵב לְוָתֵהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֶּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָּמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקֵף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְּפַרְעֹה כָּן אָתְּ:

כלי יקר – עוד והדר

מד (יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי.** לְפִי שֶׁכְּבָר אָמְרוּ לוֹ הָאֱלֹהִים (פסוק טז) ״הָאֱלֹהִים מָצָא עֲוֹן עֲבָדֶיךָ״, רוֹצֶה לוֹמַר ׳מָצָא לוֹ בַּעַל חוֹב מָקוֹם לִגְבּוֹת אֶת חוֹבוֹ׳ (ב״ר צב ט), וְרָמְזוּ לוֹ שֶׁכָּל זֶה עֲלִילוֹת דְּבָרִים הוּא, ״וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדָם״ כָּל הַקּוֹרוֹת הַלָּלוּ מֵחֲמַת עָוֹן אַחֵר שֶׁעָשׂוּ, וְהוּא מַה שֶּׁעָשׂוּ לַאֲחִיהֶם יוֹסֵף כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (לעיל מב כא) ״אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ״ וְגוֹ׳. וְעַל אוֹתוֹ עָוֹן אָמַר יְהוּדָה כְּמִתְוַדֶּה עַל חֶטְאָיו וְאָמַר **בִּי אֲדֹנִי,** אוֹתוֹ עָוֹן אַחֵר אֲשֶׁר אָנוּ חוֹשְׁבִים שֶׁהוּא סִבַּב לָנוּ כָּל הַקּוֹרוֹת תָּלוּי **בִּי** יוֹתֵר מִבְּכָל אָחִי, עַל כֵּן אֲנִי מֻכְרָח לִכְנֹס בָּעֲבִי הַקּוֹרָה וּלְדַבֵּר בְּפָנֶיךָ יוֹתֵר מִכֻּלָּם. וְהָאֱמֶת כֵּן הוּא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם לח א) ״וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו״, פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י ״אֶחָיו הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ וְאָמְרוּ אַתָּה אָמַרְתָּ לָנוּ לְמָכְרוֹ וְאִלּוּ אָמַרְתָּ לָנוּ לְהַשִּׁיבוֹ הָיִינוּ עוֹשִׂים״:

וּמֵחֲמַת שְׁנֵי טְעָמִים אָמַר יְהוּדָה לְיוֹסֵף **בִּי אֲדֹנִי** אוֹתוֹ עָוֹן תָּלוּי ׳בִּי׳. הָאֶחָד הוּא, מֵחֲמַת שֶׁבָּא לְתָרֵץ לָמָּה אֲנִי נִגָּשׁ לְדַבֵּר לְפָנֶיךָ יוֹתֵר מִכֻּלָּם, לְפִי שֶׁאֲנִי חַבְתִּי בְּכָל אוֹתָן גִּלְגּוּלִים שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם מֵחֲמַת אוֹתוֹ עָוֹן. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרַשִׁ״י פֵּרֵשׁ עַל מַה שֶּׁאָמַר (פסוק לב) **כִּי עַבְדְּךָ עָרַב** וְגוֹ׳, ״לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לְתִגֹּר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָי כּוּ׳ לְפִי שֶׁנִּתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק לִהְיוֹת מְנֻדֶּה בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת׳ כּוּ׳, מִכָּל מָקוֹם הִיא גּוּפָא קַשְׁיָא, לָמָּה הוּא קִבֵּל עָלָיו נִדּוּי יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָיו. אֶלָּא לְפִי שֶׁהִרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא הָיָה חַיָּב בְּאוֹתוֹ עָוֹן אֲשֶׁר סִבַּב לָהֶם עֲלִילַת ״מְרַגְּלִים אַתֶּם״ (לעיל מב ט), וְשֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהִפָּטֵר מִמְּנָּה כִּי אִם עַל יְדֵי שֶׁיְּבִיאוּ אֶת בִּנְיָמִין, עַל כֵּן הִצְרִיךְ הוּא לְקַבֵּל עָלָיו הַנִּדּוּי, כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן אֶת בִּנְיָמִין עַל יָדוֹ וְשֶׁיּוֹצִיא אֶת אֶחָיו מִן הָעֲלִילָה אֲשֶׁר סִבַּב הוּא לָהֶם עַל יְדֵי שֶׁאָמַר לָהֶם לִמְכֹּר אֶת יוֹסֵף. וְעוֹד שֶׁיַּעֲקֹב אָמַר לָהֶם (שם פסוק לח) ״לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר״ וְגוֹ׳, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁאִם לֹא הָיָה יַעֲקֹב יָכוֹל לִטְעֹן עֲלֵיהֶם טַעֲנָה זוֹ הָיָה שׁוֹלֵחַ אֶת בִּנְיָמִין מִיָּד, וְנִמְצָא שֶׁיְּהוּדָה מִצַּד שֶׁצִּוָּה לִמְכֹּר אֶת יוֹסֵף סִבַּב לְשֶׁלֹּא רָצָה יַעֲקֹב לְשַׁלֵּחַ אֶת בִּנְיָמִין, וּבַעֲבוּר זֶה הִצְרַךְ לִכְנֹס בָּעֲבִי הַקּוֹרָה וּלְקַבֵּל עָלָיו הַנִּדּוּי, וְעַל זֶה אָמַר **בִּי אֲדֹנִי**:

הַטַּעַם הַשֵּׁנִי הוּא, לְפִי שֶׁרָצָה לוֹמַר (פסוק לג) **יֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ עֶבֶד תַּחַת הַנַּעַר וְגוֹ׳,** וְיִטְעֹן עָלָיו הַמּוֹשֵׁל לָמָּה יָצָא הַחַיָּב זַכַּאי וְהַזַּכַּאי יָצָא חַיָּב לִכְנֹס בְּעֹל הָעֲבֹדוּת חִנָּם, עַל כֵּן אָמַר **בִּי אֲדֹנִי,** בֶּאֱמֶת שֶׁאוֹתוֹ עָוֹן הִגּוֹרֵם לְכֻלָּם שֶׁיִּהְיוּ עֲבָדִים תָּלוּי בִּי יוֹתֵר מִבְּכֻלָּם, עַל כֵּן דִּין הוּא שֶׁעָנֹשׁ הָעֲבֹדוּת הַנִּפְסָק עַל בִּנְיָמִין יָחוּל עָלַי, וְהָאֱמֶת כֵּן הוּא, כִּי הוּא גָּרַם ״שֶׁלְּעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף״ (תהלים קה יז), אֲבָל לִשְׁאָר אֶחָיו אֵין הָאַשְׁמָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, וְכָל שֶׁכֵּן בִּנְיָמִין שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק כְּלָל בְּאוֹתוֹ עָוֹן:

יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי. לְפִי שֶׁרָצָה לְדַבֵּר עִנְיַן הַגְּבִיעַ הוּא עֲלִילָה, עַל כֵּן נִגַּשׁ אֵלָיו לִלְחֹשׁ בְּאָזְנָיו, שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ וְעַל יְדֵי זֶה יָבוֹא לִידֵי חֲרוֹן אַף:

כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה, כְּמוֹ שֶׁרָאוּי לַחְלֹק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת וְשֶׁאֵין לְדַבֵּר קָשׁוֹת בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי ״חֵמַת מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי מָוֶת״ (משלי טז יד), כָּךְ אֵין נָכוֹן לְדַבֵּר ״גְּבֹהָה״ לְהוֹצִיא ״עָתָק מִפִּיו״ נֶגֶד כָּל הַשּׁוֹמְעִים. וּמִמֶּנּוּ לָמְדוּ זֶה, כִּי יוֹסֵף אָמַר (פסוק ד) ״קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם״, דַּוְקָא כְּשֶׁתַּשִּׂיגֵם וְתִתְהַיֶּה סָמוּךְ לָהֶם תְּדַבֵּר בְּאָזְנָם עִנְיַן הַגְּבִיעַ, וְלֹא תִּצְעַק עֲלֵיהֶם מֵרָחוֹק ׳לְהָרִיעַ עֲלֵיהֶם כַּגַּנָּב׳ (ע״פ איוב ל ה), אֶלָּא בֵּינְךָ לְבֵינָם תְּדַבֵּר לָהֶם שֶׁלֹּא יֵדְעוּ הַמִּצְרִים דָּבָר מִזֶּה, עַל כֵּן גַּם בְּוַכּוּחַ זֶה רָצָה יְהוּדָה לִלְחֹשׁ בְּאָזְנָיו ״וְקוֹלוֹ לֹא יִשָּׁמַע״ אֶל הַמִּצְרִים:

וְאָמַר וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ, כִּי כָּל כַּעַס מֵבִיא לִידֵי טָעוּת (ספרי מטות קנז), וְיִגְרֹם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ טַעֲנוֹתַי בְּאָזְנֶיךָ אַף אִם יִהְיוּ ״נְכֹחִים לַמֵּבִין״ (משלי ח ט), כִּי הַכַּעַס יִגְרֹם שֶׁלֹּא תּוּכַל לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק. וְאִם תֹּאמַר וּמַה בְּכָךְ, כִּי אִם לִפְעָמִים אֵיזוֹ שֹׁר וּמוֹשֵׁל יִטְעֶה בְּדִבַּר הַמִּשְׁפָּט, יֵשׁ ״גָּבֹהַּ מֵעַל כָּל גָּבֹהַּ״ וְהוּא הַמֶּלֶךְ, שֶׁלּוֹקְחִין הַמִּשְׁפָּט אֶל הַמֶּלֶךְ וְהוּא יְתַקֵּן מַה שֶּׁקִּלְקֵל הַמּוֹשֵׁל. עַל זֶה אָמַר **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה,** וְאָצְלְךָ הַגְּמַר דִּין כְּמוֹ אֵצֶל פַּרְעֹה, וְאֵין לִקַּח הַמִּשְׁפָּט מִמְּךָ אֶל הַמֶּלֶךְ, ״וּמִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא״ מִכֹּל וָכֹל, עַל כֵּן אֲנִי מְבַקֵּשׁ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כ, עמוד 212 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֵין לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנוֹת כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל חִנּוּךְ

וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ

מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת (מד, יח. ובפירוש רש״י) יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ הִתְחִיל יְהוּדָה מִיַּד לְדַבֵּר קָשׁוֹת, הֲרֵי הָיָה יָכוֹל לְהַתְחִיל בְּ״רַכּוֹת״. וְאִם לֹא יִפְעֲלוּ דְּבָרָיו, אָז לְדַבֵּר קָשׁוֹת?

אַךְ הַטַּעַם מוּבָן בְּפַשְׁטוּת, כִּי אִם הָיָה מְדַבֵּר עַל עִנְיָן חִיצוֹנִי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ, אָז יֵשׁ מָקוֹם לַעֲבוֹד עִם חֶשְׁבּוֹנוֹת וּבַדְּרָכִים הַמְקֻבָּלִים בַּשֵּׂכֶל, אַךְ כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּדָבָר הַנּוֹגֵעַ בִּנְפָשׁוֹת מַמָּשׁ, ״וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ״ (פרשתנו מד, ל), אֵין עוֹשִׂים חֶשְׁבּוֹנוֹת, וּמַתְחִילִים מִיַּד לַעֲבוֹד עִם כָּל הַתֹּקֶף. וּכְמַאֲמַר הָעוֹלָם ״אַז עֶס טוּט וַויי – שְׁרַייט מָען!״, שֶׁכְּשֶׁכּוֹאֵב צוֹעֲקִים, אַף אִם לֹא יְשַׁנֶּה מְאוּמָה בְּצַעֲקָתוֹ.

וּ״מִכָּאן אַתָּה לָמֵד״ גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁכְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּחִנּוּךְ הַיְלָדִים, לְהַצִּיל אוֹתָם מִסַּכָּנוֹת רוּחָנִיּוֹת, צְרִיכִים לְהַתְחִיל מִיַּד לַעֲבוֹד בְּכָל הַתֹּקֶף וְעִם כָּל הַכֹּחוֹת, וְלַעֲסֹק בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, וּבְלִי חֶשְׁבּוֹנוֹת וְשִׁקּוּלִים שִׂכְלִיִּים.

(יט) **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח:**

יט רִבּוֹנִי שְׁאִיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימָר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא:

רש״י ◄ **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו •** (כ״ר) מִתְּחִלָּה בַּעֲלִילָה בָּאתָ עָלֵינוּ, לָמָּה הָיָה לְךָ לִשְׁאֹל כָּל אֵלֶּה, בִּתְּךָ הֲיֵינוּ מְבַקְּשִׁים, אוֹ אַחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ? וְאַף־עַל־פִּי־כֵן: ״וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי״, לֹא כִּחַדְנוּ מִמְּךָ דָּבָר.

(כ) **וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֵשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ:**

כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סִיבְתִּין זְעֵיר וְאָחוּהִי מִית וְאִשְׁתְּאַר הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רְחִים לֵהּ:

רש״י ◄ **וְאָחִיו מֵת •** מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הָיָה מוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיו, אָמַר: ׳אִם אֹמַר לוֹ שֶׁהוּא קַיָּם, יֹאמַר הֲבִיאוּהוּ אֶצְלִי׳. **לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ •** מֵאוֹתָהּ הָאֵם, אֵין לוֹ עוֹד אָח.

(כא) **וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלַי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו:**

כא וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּךְ אַחֵיתוּהִי לְוָתִי וֶאֱשַׁוֵּי עֵינִי עֲלוֹהִי:

כלי יקר – עוד והדר

״שֶׁעֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים״ (ע״פ תהלים יז ב) **וְאַל יִחַר אַפְּךָ** וְאָז לֹא תָּבֹא לִידֵי טָעוּת:

וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק, לָמָּה אָמַר בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר **יְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ דָבָר.** וְנוֹכַל לוֹמַר לְפִי שֶׁרָצָה לוֹמַר (פסוק לא) **יֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר** ׳לְכָל דָּבָר אֲנִי מְעֻלֶּה מִמְּנוּ לִגְבוּרָה וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׁמֵּשׁ׳ (תנחומא ישן), הִזְכִּיר כָּאן עוֹד עִנְיָן אֶחָד, כִּי כָּל עֶבֶד צָרִיךְ לֵידַע לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמְּלָכִים וּלְסַדֵּר דְּבָרָיו שֶׁיִּכָּנְסוּ בְּאָזְנֵיהֶם כְּשֶׁיִּהְיוּ בְּהַשְׂכֵּל וּבְסֵדֶר נָכוֹן, אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְסַדֵּר דְּבָרָיו אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת עֶבֶד אֶל הַמּוֹשֵׁל הַחָשׁוּב כְּמֶלֶךְ. לָכֵן אָמַר כְּלַפֵּי מַה שֶׁאָמַר יוֹסֵף דֶּרֶךְ פְּסַק ״הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ יִהְיֶה לִּי עֶבֶד״ (פסוק יז), וַהֲרֵי עוֹדוֹ **׳נַעַר׳** וְאֵינוֹ רָאוּי אֲפִלּוּ לְדַבֵּר בְּפָנֶיךָ. וְעַל זֶה אָמַר תְּנַסֶּה וְתִבְדֹּק, **וְיְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ** אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ לְךָ **דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי** בְּאֹפֶן שֶׁ**אַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ,** וְתִמְצָא כִּי בְּוַדַּאי יִחַר אַפְּךָ, שֶׁהֲרֵי **כְּמוֹךָ כְּפַרְעֹה,** וּלְדַבֵּר לִפְנֵי אִישׁ כְּעֶרְכְּךָ צָרִיךְ אִישׁ חָכָם וְנָבוֹן לֹא נַעַר וּבַעַר כְּמוֹהוּ, אֲבָל **בִּי אֲדֹנִי** תִּמְצָא כָּל מָה אֲשֶׁר אַתָּה מְבַקֵּשׁ וְלֹא בוֹ, כִּי אֲפִלּוּ הַדִּבּוּר אֵינוֹ בוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁאָר טַכְסִיסֵי מַלְכוּת: **וְיֵשׁ** אוֹמְרִים, שֶׁאָמַר **יְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ** אֲשֶׁר עָשָׂה מַעֲשֵׂה הַגְּבִיעַ וּנְתָנוֹ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין, וְהוּא יַגִּיד עַל כָּל הַקּוֹרוֹת וְשֶׁכָּל זֶה עֲלִילוֹת דְּבָרִים: תורה יט

(כא) **הוֹרִדֵהוּ אֵלַי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו.** קָשֶׁה לְמַאי נָפְקָא מִינָהּ אָמַר שֶׁיּוֹרִידוּהוּ אֵלָיו וְשֶׁרְצוֹנוֹ לָשׂוּם עַיִן הַשְׁגָּחָתוֹ עָלָיו. וְעוֹד קָשֶׁה שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁיּוֹסֵף אָמַר ׳וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׳, בִּשְׁלָמָא מַה שֶׁאָמַר לוֹ (פסוק יט) **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ אָח,** אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁיּוֹסֵף שְׁאָלָם עַל זֶה, מִכָּל מָקוֹם מִכֹּחַ הַתֵּרוּץ אָנוּ לְמַדִּין מָה עָלָה עַל דַּעַת הַמַּקְשֶׁה, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֶצְרְכוּ לְתָרֵץ אֶת עַצְמָם מַעֲלִילַת ׳מְרַגְּלִים אַתֶּם׳ וְלוֹמַר **יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וְגוֹ׳** (פסוק ב) וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (לעיל מב יג) ״וְהַנֵּה הַקָּטֹן אֶת אָבִינוּ הַיּוֹם״ וְגוֹ׳, הָיָה דּוֹמֶה לָהֶם כְּאִלּוּ שְׁאָלָם בְּהֶדְיָא עַל זֶה, כִּי וַדַּאי יָדַעְתָּ שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ מְרַגְּלִים, אֶלָּא שֶׁבָּאתָ לַחְקֹר עַל יְדֵי זֶה אִם יֵשׁ לָנוּ אָב אוֹ אָח, עַל כֵּן **וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי כוּ׳,** לְפִי שֶׁהֵבַנּוּ כַּוָּנָתְךָ וְעַל פִּי זֶה הֵשַׁבְנוּ לֹא כִּחַדְנוּ דָּבָר. אֲבָל מַאֲמַר **וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו** לֹא מָצִינוּ

(כב) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת:

כב וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי לָא יִכּוּל עוּלֵימָא לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית:

רש״י◄ וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת • אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה.

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי:

כג וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּיךָ אִם לָא יֵחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי אַפָּי:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי:

כד וַהֲוָה כַּד סְלִיקְנָא לְעַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא לֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי רִבּוֹנִי:

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:

כה וַאֲמַר אָבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבוּרָא:

(כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ:

כו וַאֲמַרְנָא לָא נִכּוּל לְמֵיחַת אִם אִית אָחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת אֲרֵי לָא נִכּוּל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַּבְרָא וְאָחוּנָא זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא:

(כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:

כז וַאֲמַר עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין יְלִידַת לִי אִתְּתִי:

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרַף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה:

כח וּנְפַק חַד מִלְּוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזִתֵהּ עַד כְּעָן:

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה:

כט וְתַדְבְּרוּן אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי וִיעַרְעֻנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת שֵׂבְתִּי בְּבִישְׁתָּא לִשְׁאוֹל:

רש״י◄ וְקָרָהוּ אָסוֹן • (ב״ר) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה. וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂבָתִי וְגוֹ׳ • עַכְשָׁו, כְּשֶׁהוּא אֶצְלִי, אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אִמּוֹ וְעַל אָחִיו. וְאִם יָמוּת זֶה, דּוֹמֶה עָלַי שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן מֵתוּ בְּיוֹם אֶחָד.

כלי יקר – עוד והדר

שֶׁדִּבֵּר יוֹסֵף זֶה כְּלָל אֲפִלּוּ בְּרֶמֶז: **וְנִרְאֶה** לְפָרֵשׁ, שֶׁשִּׁימַת עַיִן זֶה אֵינוֹ שִׂימַת עֵין הַשְּׁגָחָתוֹ, אֶלָּא לְפִי שֶׁיּוֹסֵף אָמַר לָהֶם שֶׁעַל יְדֵי בִּנְיָמִין הוּא רוֹצֶה לִבְחֹן דִּבְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק טו) ״בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ״ וְגוֹ׳, וְאִם כֵּן הָיָה רְצוֹנוֹ לָשׂוּם עֵינָיו עָלָיו וְלִרְאוֹת עַל יָדוֹ אִם דִּבְרֵיהֶם כֵּנִים אוֹ לֹא: **וְהַמְּפָרְשִׁים** אָמְרוּ, שֶׁמִּתְחִלָּה נֶאֱמַר שָׁם (פסוק טז) ״וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם״, וְאַחַר שֶׁהָיוּ בְּמַאֲסָר אָמַר לָהֶם (שם פסוק כ) ״וְיֵאָמְנוּ דִּבְרֵיכֶם״, כִּי הַבְּחִינָה הַיְנוּ דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה כְּקָטָן מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, וְלֹא נִתְרַצּוּ הָאַחִים לָזֶה כִּי אָמְרוּ פֶּן יְלַמְּדוּהוּ ״לְדַבֵּר תּוֹעָה״ וּבָחֲרוּ לֵישֵׁב בְּמַאֲסָר, וְאַחַר־כָּךְ הוֹצִיאָם מִן הַמַּאֲסָר וְאָמַר לָהֶם ״וְיֵאָמְנוּ דִּבְרֵיכֶם״ בְּלֹא דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה, וְלָזֶה נִתְרַצּוּ לַהֲבִיאוֹ. וְעַל כֵּן אָמַר לוֹ כָּאן שֶׁאַתָּה אָמַרְתָּ **וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו,** כִּי בַּהֲבָאתוֹ לְבַד תִּרְאֶה שֶׁדְּבָרֵינוּ ״נֶאֱמָנוּ מְאֹד״, וְאֵיךְ נָהֲפַכְתָּ עָלָיו כָּרֶגַע ״לְהִתְגֹּלֵל וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ״ (ע״פ לעיל מג יח): תורה כב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 216)

שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה (רש״י מד, כט) כָּאן, בִּדְבָרָיו שֶׁל **יַעֲקֹב**, פֵּרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ שְׁעַת סַכָּנָה שֶׁל מַמָּשׁ, וְאִלּוּ לְעֵיל, בִּדְבְרֵי **יְהוּדָה**, כָּתַב "**דּוֹאֲגִים** אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ מֵתָה בַּדֶּרֶךְ מֵתָה". וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, דְּהִנֵּה לְדַעְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְרַחֲשׁוּ שְׁנֵי אֲסוֹנוֹת בְּמִשְׁפַּחַת בִּנְיָמִין שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִים בַּדֶּרֶךְ: אִמּוֹ מֵתָה בַּדֶּרֶךְ וְאָחִיו נִטְרַף בַּדֶּרֶךְ, וּמוּבָן אִם כֵּן, שֶׁעֲבוּרוֹ הַדֶּרֶךְ הִיא מְקוֹם סַכָּנָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוּדָה יָדַע שֶׁיּוֹסֵף לֹא נִטְרַף בַּדֶּרֶךְ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁיֵּשׁ כָּאן חֲשָׁשָׁא בְּעַלְמָא וְתוּ לֹא.

(ל) וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ
וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ׃

ל וּכְעַן כְּמֵיתִי לְוַת עַבְדָּךְ אַבָּא וְעוּלֵימָא
לֵיתוֹהִי עִמָּנָא וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵהּ כְּנַפְשֵׁהּ׃

◆ יום שני ד׳ טבת ◆

(לא) וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ
אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃

לא וִיהֵי כַּד יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמִית
וְיַחֲתוּן עַבְדָּיִךְ יָת שִׂיבַת עַבְדָּךְ אָבוּנָא
בְּדָוּנָא לִשְׁאוֹל׃

רש״י◄ **וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת•** אָבִיו מִצָּרָתוֹ.

(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר
אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃

לב אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרֵב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא
לְמֵימַר אִם לָא אַיְתְנֵהּ לְוָתָךְ וְאֶהֱוֵי חָטֵי
לְאַבָּא כָּל יוֹמַיָּא׃

רש״י◄ **כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר•** וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לַתֶּגֶר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָי, הֵם כֻּלָּם מִבַּחוּץ וַאֲנִי נִתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק לִהְיוֹת מְגֻדֶּה בִּב׳ עוֹלָמוֹת.

(לג) וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי
וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו׃

לג וּכְעַן יֵתֵב כְּעַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא
עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יִסַּק עִם אֲחוֹהִי׃

רש״י◄ **יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ וְגוֹ׳•** (ב״ר) שֶׁלְּכָל דָּבָר אֲנִי מְעֻלֶּה מִמֶּנּוּ: לִגְבוּרָה, וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׁמֵּשׁ.

(לד) כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן
אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃

לד אֲרֵי אֶכְדֵּין אֶסַּק לְוַת אַבָּא וְעוּלֵימָא
לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישׁוּ דִּי יִשְׁתְּכַח
יָת אַבָּא׃

מה (א) וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו
וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ
בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו׃

א וְלָא יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקָיְמִין
עָלָוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעֲלָי וְלָא קָם
אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוַת אֲחוֹהִי׃

רש״י◄ **וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים•** לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל שֶׁיִּהְיוּ מִצָּרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין בְּהִוָּדְעוֹ לָהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ׳ 262)

שֶׁיִּהְיוּ מִצָּרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין (רש״י מה, א) בְּדֶרֶךְ כְּלָל נָקַט הַכָּתוּב "עוֹמְדִים", וְאִלּוּ "נִצָּבִים" מוֹרֶה עַל עֲמִידָה מְיֻחֶדֶת. וְעַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ רַשִּׁ״י (קרח טז, כז) "נִצָּבִים, בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְאַף כָּאן אֵין זוֹ עֲמִידָה סְתָם שֶׁל הַמִּצְרִים, אֶלָּא "נִצָּבִים" הֵם לְגַבֵּי אַחֵי יוֹסֵף - הֵם שׁוֹמְעִים כֵּיצַד הָאַחִים מִתְבַּיְּשִׁים. וּבַפְּסוּק "שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים **נִצָּבִים** עָלָיו" (רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּרָא) לֹא הָצְרַךְ רַשִּׁ״י לְפָרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מִדְּבָר בְּמַלְאָכִים, וּמוּבָן שֶׁאֵין כָּאן עֲמִידָה סְתָם.

(ב) **וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:**

ב **וַיִּתֵּן אֶת קֹלוֹ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרָיִם וּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:**

רש״י ◄ **וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה** • בֵּיתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, כְּלוֹמַר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאֵין זֶה לְשׁוֹן ׳בַּיִת׳ מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּמוֹ ״בֵּית יִשְׂרָאֵל״, ״בֵּית יְהוּדָה״, מישנד״ה בְּלַעַ״ז.

(ג) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו:**

ג **וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּם וְלָא יָכִילוּ אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵהּ פִּתְגָּם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי:**

רש״י ◄ **נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו** • מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה.

(ד) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה:**

ד **וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זַבַּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם:**

רש״י ◄ **גְּשׁוּ־נָא אֵלַי** • רָאָה אוֹתָם נְסוֹגִים לְאָחוֹר, אָמַר: ׳עַכְשָׁו אֶחָי נִכְלָמִים׳, קָרָא לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה וְתַחֲנוּנִים וְהֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל (ב״ר).

כלי יקר – עוד והדר

מה (ג) **הַעוֹד אָבִי חָי וְגוֹ׳.** אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר אָמְרוּ לוֹ שֶׁהוּא חַי כַּמּוּבָן מִכָּל דִּבְרֵי יְהוּדָה, מִכָּל מָקוֹם חָשַׁב יוֹסֵף אוּלַי אָמְרוּ כֵּן כְּדֵי שֶׁיְּכַּמְּרוּ רַחֲמָיו עַל הַזָּקֵן וְלֹא יִגְרֹם לוֹ מִיתָה כִּי ״נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ״ (לעיל מד ל), עַל כֵּן שְׁאָלָם שֵׁנִית **הַעוֹד אָבִי חָי.** ״וּלְבָבָם לֹא כֵן יְדֵמָה״ (ע״פ ישעיה י ז) וְחָשְׁבוּ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁאֹל אִם הוּא חַי אוֹ לֹא, אֶלָּא שֶׁבָּא לְהַזְכִּיר עֲוֹנָם עַל כֵּן אָמַר **הַעוֹד אָבִי חָי,** לוֹמַר שֶׁ**׳אָבִי׳** הוּא וְלֹא אֲבִיכֶם, כִּי לֹא חַסְתֶּם עַל צַעֲרוֹ כְּאִלּוּ אֵינוֹ אֲבִיכֶם, עַל כֵּן **נִבְהֲלוּ וְלֹא יָכְלוּ לַעֲנוֹת** דָּבָר:

וְעוֹד טַעַם אַחֵר עַל בֶּהָלָה זוֹ, לְפִי שֶׁאָמַר **אֲנִי יוֹסֵף** וְלֹא הִזְכִּיר ׳אֲחִיכֶם׳, עַל כֵּן ״נִבְהֲלוּ נֶחְפְּזוּ שָׁם רְעָדָה אֲחָזָתַם״ (ע״פ תהלים מח ו–ז), כִּי אָמְרוּ פֶּן יְבַקֵּשׁ לִהְיוֹת ״אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם״, וְהִסִּיעַ אֶת עַצְמוֹ מִן הָאַחְוָה כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ הַמָּה לוֹ שֶׁהִסִּיעוּ אֶת עַצְמָם מִן הָאַחְוָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י עַל פָּסוּק ״נָסְעוּ מִזֶּה״ (לעיל לז יז). עַל כֵּן אָמַר לָהֶם שֵׁנִית (פסוק ד) **אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה,** אַף־עַל־פִּי שֶׁלְּפָחוֹת הָיָה לָכֶם לִמְכֹּר אוֹתִי לְאֵיזוֹ אָמָּה אַחֶרֶת שֶׁאֵינָן שְׁטוּפֵי זִמָּה כָּל כָּךְ, מִכָּל מָקוֹם **אֲחִיכֶם** אֲנִי, **וְאֵל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה** לְמִצְרַיִם, **כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים** (פסוק ה), כִּי רוֹאֶה אֲנִי שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר שֶׁבָּאתִי בֵּין שְׁטוּפֵי זִמָּה וְקָרָה לִי מִקְרֶה בְּאֵשֶׁת פּוֹטִיפַר שֶׁכָּבַשְׁתִּי אֶת יִצְרִי, וְעַל יְדֵי זֶה זָכִיתִי לִהְיוֹת רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל וָן וּמִפַּרְנֵס, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן מט כד) ״וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ״ וְגוֹ׳ ״מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל״, וְרַבּוֹתֵינוּ זַ״ל הִסְכִּימוּ לָזֶה שֶׁאָמְרוּ (סוטה ד:) ׳כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ לְסוֹף מְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם וְאֵינוֹ מוֹצֵא׳ כו׳. וְאִלּוּ לֹא הָיִיתִי בֵּין שְׁטוּפֵי זִמָּה אוּלַי הָיָה נִבְחָר אִישׁ אַחֵר לְתִקּוּן שְׁנֵי הָרָעָב, אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּזְדַּמֵּן לִי שֶׁנִּמְכַּרְתִּי לְעֵם שְׁטוּפֵי זִמָּה, לֹא זָכָה שׁוּם אֶחָד מֵהֶן לְתַקֵּן הָרָעָב כִּי אִם אֲנִי, וְאִם כֵּן הַמְּכִירָה **הֵנָּה** לְמִצְרַיִם גְּרָמָה לִי **כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם**: **וְרַבּוֹתֵינוּ** זַ״ל אָמְרוּ (ב״ר צג יא) שֶׁמִּבֶּהָלָה זוֹ יָקַח לְמוּד עַל יוֹם הַדִּין, כִּדְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה ׳יַי לָנוּ מִיּוֹם הַדִּין, יַי לָנוּ מִיּוֹם תּוֹכֵחָה, וּמַה יּוֹסֵף כְּשֶׁאָמַר לְאֶחָיו **אֲנִי יוֹסֵף** לֹא יָכְלוּ לַעֲנוֹת אוֹתוֹ, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹמֵד לְדִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה׳, וּכְמַה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה י ג) ״וּמַה תַּעֲשׂוּ לְיוֹם פְּקֻדָּה״ וְגוֹ׳, כִּי הָאַחִים סָבְרוּ שֶׁיּוֹסֵף הִזְכִּיר עֲוֹנָם בַּדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר, וּמַה יַּעֲשֶׂה הָאָדָם לְיוֹם פְּקֻדָּה ״כִּי יִפְקֹד מוֹשָׁבוֹ״ וּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ וּבִיד כָּל אָדָם יְחַתּוּם לוֹמַר ״רְאִי דַרְכֵּךְ מָה עָשִׂית״ (ע״פ ירמיה ב כג). וְדַעַת רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁלְּכָךְ כָּתְבָה לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁאֶחָיו נִבְהֲלוּ, כְּדֵי שֶׁהַמַּשְׂכִּיל יִתֵּן אֶל לִבּוֹ חֲרָדַת יוֹם הַדִּין וְלִלְמוֹד קַל וָחֹמֶר מֵאֲחֵי יוֹסֵף: תורה ד

(ד) **גְּשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ.** ״הֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל׳ (ב״ר צג י). רָצָה בָּזֶה לְהַרְאוֹת צִדְקָתוֹ שֶׁהָיָה בֵּין שְׁטוּפֵי זִמָּה וְלֹא נִכְשַׁל בַּעֲרָיוֹת, כִּי ׳הַבּוֹעֵל אֲרָמִית מָשְׁכָּה עָרְלָתוֹ׳ (ראה עירובין יט.):

וּמְצִינוּ (מדרש תהלים קיד ד) שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִגְאֲלוּ מִמִּצְרַיִם בִּזְכוּת אַרְבָּעָה דְּבָרִים, ׳שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם, וְלֹא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם, וְלֹא הָיוּ בָהֶם בַּעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע, וְהָיוּ גְּדוּרִים מֵעֲרָיוֹת׳. וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר יִתְבָּאֵר בִּפְרָשַׁת שְׁמוֹת (א ב) בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, וּכְמוֹ כֵן כָּאן שֶׁשָּׁלַח יוֹסֵף אַחַר אָבִיו וְאֶחָיו, הוֹדִיעַ לָהֶם בְּאֵיזֶה זְכוּת יֵעָלוּ מִשָּׁם, וְרָמַז לָהֶם אַרְבַּע אֵלּוּ שֶׁהָיָה יוֹסֵף שָׁלֵם בְּכֻלָּם. שֶׁלֹּא שִׁנָּה שְׁמוֹ, שֶׁאָמַר לָהֶם (פסוק ב) **אֲנִי יוֹסֵף,** אַף־עַל־פִּי שֶׁפַּרְעֹה קָרָא שְׁמִי ״צָפְנַת פַּעְנֵחַ״ (לעיל מא ה), מִכָּל מָקוֹם **אֲנִי יוֹסֵף,** ״זֶה שְׁמִי לְעֹלָם״ (ע״פ שמות ג טו). וְשֶׁלֹּא שִׁנָּה לְשׁוֹנוֹ, שֶׁאָמַר (פסוק יב) ״כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם״ ׳בִּלְשׁוֹן

(ה) וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:

ה וּכְעַן לָא תִתְּנַסּוּן וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבְּנְתּוּן יָתִי הָכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן:

רש״י◄ לְמִחְיָה • לִהְיוֹת לָכֶם לְמִחְיָה.

(ו) כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:

ו אֲרֵי דְּנַן תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חָמֵשׁ שְׁנִין דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא:

רש״י◄ כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב • עָבְרוּ מִשְּׁנֵי הָרָעָב.

(ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזְבָא רַבָּא:

◆ יום שלישי ה׳ טבת ◆

(ח) וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ח וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָכָא אֱלָהֵין מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוְיַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י◄ לְאָב • לְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן.

(ט) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד:

ט אוֹחוּ וּסְקוּ לְוַת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוְיַנִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא תִתְעַכָּב:

רש״י◄ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי • אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג, עמ׳ 823)

שָׂמַנִי אֱלוֹקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרַיִם רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד

(מה, ט)

חֲז״ל אָמְרוּ (פסחים קיט) כִּי ״כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם יוֹסֵף לִקְּטוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְמִצְרַיִם כו׳, וּכְשֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם הֶעֱלוּם עִמָּם״. בְּמַאֲמָר זֶה רָמְזוּ חֲז״ל כִּי הַמַּטָּרָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הִיא בִּירוּר הַנִּיצוֹצוֹת הַמְּצוּיִים בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב וְהַעֲלָאָתָם לִקְדוּשָׁה.

זֶהוּ שֶׁרָמַז הַכָּתוּב:

״שָׂמַנִי אֱלוֹקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרַיִם״ – וּבְיָדִי לְלַקֵּט לְקַבֵּץ כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם וּלְהָבִיאוֹ לְמִצְרַיִם, וְלָכֵן ״רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמוֹד״ – כִּי מַעֲכְשָׁיו אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְבַּצֵּעַ הַכַּוָּנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם, הַיְינוּ שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יְבָרְרוּ וַיַּעֲלוּ אֶת נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה הַנִּמְצָאִים בְּכֶסֶף וְזָהָב זֶה (״הֶעֱלוּם עִמָּם״).

כלי יקר – עוד והדר

הַקֹּדֶשׁ׳ (ב״ר שם). וְלֹא הָיָה פָּרוּץ בַּעֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר **גֹּשׁוּ נָא אֵלַי**, ״הֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל׳. וְשֶׁלֹּא הָיָה בַּעַל לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר **גֹּשׁוּ אֵלַי**, כִּי לֹא רָצָה שֶׁיִּשְׁמַע בִּנְיָמִין אָחִיו עִנְיַן הַמְּכִירָה, וַאֲפִלּוּ לְאָבִיו לֹא הִגִּיד כְּלוּם, כִּי אִלּוּ הָיָה מְגַלֶּה לוֹ וַדַּאי הָיָה מְצַוֶּה לוֹ קֹדֶם מוֹתוֹ ״שָׁא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ״ (להלן נ יז): **וְרָמַז** לָהֶם יוֹסֵף כִּי בַּעֲוֹן הַמְּכִירָה יִשְׁלְמוּ שִׁטַּר חוֹב ״כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ״ וְגוֹ׳ (לעיל טו יג) כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ה) **וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ**, דַּוְקָא **עַתָּה** אֲבָל לֶעָתִיד ׳תֵּעָצְבוּ׳, עַל כֵּן רָמַז לָהֶם גַּם הַגְּאֻלָּה וְהַדְּבָרִים הַמְסַבְּבִים הַגְּאֻלָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים **וְעַתָּה** רָמַז לַעֲשָׂרָה הַרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁלֶּעָתִיד יֵעָצְבוּ עַל הַמְּכִירָה (ראה מדרש משלי א יג): תורה ה

(י) וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ
וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃

י וְתֵתֵב בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב לִי אַתְּ
וּבְנָיךְ וּבְנֵי בְנָיךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃

(יא) וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב
פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃

יא וְאֵזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא
דִּלְמָא תִּתְמַסְכַּן אַתְּ וֶאֱנַשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃

רש״י◄ פֶּן־תִּוָּרֵשׁ • דִּלְמָא תִּתְמַסְכַּן, לְשׁוֹן: ״מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר״.

(יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃

יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזָן וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי
כְּלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּכוֹן׃

רש״י◄ וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת • בִּכְבוֹדִי וְשֶׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שֶׁאֲנִי מָהוּל כָּכֶם. וְעוֹד: ״כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם״ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (ב״ר). וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין • (מגילה טז)

הִשְׁוָה אֶת כֻּלָּם יַחַד, לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לִי שִׂנְאָה עַל בִּנְיָמִין אָחִי שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי, כָּךְ אֵין בְּלִבִּי שִׂנְאָה עֲלֵיכֶם.

(יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה׃

יג וּתְחַוּוּן לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת
כָּל דִּי חֲזֵיתוּן וְתוֹחוּן וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא׃

(יד) וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה
עַל־צַוָּארָיו׃

יד וּנְפַל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אַחוּהִי וּבְכָא
וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל צַוָּארֵהּ׃

רש״י◄ וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ • עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְסוֹפָן לֵיחָרֵב. וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו • עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה, שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפוֹ לֵיחָרֵב. (וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי, דִּיּוּקוֹ שֶׁל רַשִׁ״י, דִּבְיוֹסֵף כְּתִיב: ״וַיִּפֹּל עַל וַיֵּבְךְּ״, תַּרְתֵּי מַשְׁמַע אַשְׁנִי מִקְדָּשׁוֹת, וּלְכָךְ עָשָׂה ב׳ פְּעָלוֹת עַל זֶה הָרֶמֶז, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְנְיָמִין דְּלָא כְּתִיב רַק ״וּבִנְיָמִן בָּכָה״, פְּעֻלָּה אַחַת, שֶׁלֹּא רָמַז רַק עַל חֻרְבָּן אֶחָד. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר תַּרְגּוּם יוֹנָתָן, שֶׁשָּׁם הוּא בְּדֶרֶךְ דְּרָשׁ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 148 – מתוך ״לקראת שבת״)

אֵין לְהִסְתַּפֵּק בִּבְכִיָּה

וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו: (מה, יד)

אִיתָא בַּגְּמָרָא עַל הַפָּסוּק ״וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִין אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארָיו״ ״בָּכָה עַל שְׁנֵי מִקְדָּשִׁין שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וַעֲתִידִין לֵחָרֵב, וּבִנְיָמִין כּוּ׳ בָּכָה עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעָתִיד לֵחָרֵב״.

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ בָּכָה יוֹסֵף עַל הַמִּקְדָּשׁוֹת שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁבְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף – וְהֲרֵי לִכְאוֹרָה אַדְּרַבָּה: כָּל אֶחָד מֵהֶם עָלָיו לִבְכּוֹת עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּחֶלְקוֹ הוּא?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

עִנְיַן הַבְּכִיָּה הוּא בִּכְדֵי לְהָקֵל עַל הַבּוֹכֶה. וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם בּוֹכֶה עַל הַמֵּצֵר וּמֵעִיק לוֹ, אֵין בְּכֹחָהּ שֶׁל בְּכִיָּה זוֹ לְתַקֵּן אֶת הַדָּבָר שֶׁגָּרַם אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁבִּבְכִיָּתוֹ יְרַוַּח לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב הָיְתָה לִי דִּמְעָתִי לֶחֶם וְגוֹ׳.

וְלָכֵן: כְּשֶׁרוֹאֶה ״חֻרְבַּן מִקְדָּשׁוֹ״ שֶׁל חֲבֵרוֹ – מִשְׁתַּתֵּף בְּצַעֲרוֹ וּבוֹכֶה, אֲבָל (עִקַּר) הַתִּקּוּן וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מֵחָדָשׁ אֵינוֹ תָּלוּי בּוֹ אֶלָּא בַּחֲבֵרוֹ. אוּלָם בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה אָדָם אֶת חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁלּוֹ, אָז אֵין לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בַּאֲנָחָה וּבִבְכִיָּה, אֶלָּא לְהִשְׁתַּדֵּל לְתַקֵּן וְלִבְנוֹתוֹ מֵחָדָשׁ עַל־יְדֵי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ לְהָבִיא אֶת הַגְּאוּלָה הַפְּרָטִית בְּנַפְשׁוֹ.

(טו) וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ
אֶחָיו אִתּוֹ׃

טו וּנְשַׁק לְכָל אַחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן
מַלִּילוּ אַחוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש״י◄ וְאַחֲרֵי כֵן • מֵאַחַר שֶׁרָאוּהוּ בּוֹכֶה וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם. דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ • שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ.

(טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף
וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃

טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע לְבֵית פַּרְעֹה לְמֵימַר עַלּוּ
אַחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
עַבְדּוֹהִי׃

רש״י◄ וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה • כְּמוֹ: ׳בְּבֵית פַּרְעֹה׳, וְזֶהוּ לְשׁוֹן ׳בַּיִת׳ מַמָּשׁ.

(יז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ
טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃

יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֱמַר לְאַחָיךָ דָּא
עִיבִידוּ טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וְאֱזִילוּ אוֹבִילוּ
לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃

רש״י◄ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם • תְּבוּאָה.

(יח) וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה
לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃

יח וּדְבָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ
לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְאַרְעָא׃

רש״י◄ אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם • אֶרֶץ גֹּשֶׁן, נִבָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה נִּבָּא, סוֹפָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. חֵלֶב הָאָרֶץ • כָּל ״חֵלֶב״, לְשׁוֹן ׳מֵיטַב׳ הוּא.

(יט) וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
וּבָאתֶם׃

יט וְאַתְּ מְפַקֶּדָא דָּא עִיבִידוּ סִיבוּ לְכוֹן
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עֶגְלָן לְטַפְּלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן
וְתִטְּלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוּן׃

רש״י◄ וְאַתָּה צֻוִּיתָה • מִפִּי, לוֹמַר לָהֶם. זֹאת עֲשׂוּ • כָּךְ אֱמֹר לָהֶם, שֶׁבִּרְשׁוּתִי הוּא.

(כ) וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לָכֶם הִוא׃

כ וְעֵינְכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי טַב כָּל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּלְכוֹן הוּא׃

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת
עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ׃

כא וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף
עֶגְלָן עַל מֵימַר פַּרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָדִין
לְאָרְחָא׃

(כב) לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃

כב לְכָלְהוֹן יְהַב לִגְבַר אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשָׁא
וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלָת מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וַחֲמֵשׁ
אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשִׁין׃

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב
מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בֶּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו
לַדָּרֶךְ׃

כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדָא עַסְרָא חֲמָרִין טְעִינִין
מִטּוּבָא דְמִצְרָיִם וַעֲסַר אַתְּנָן טְעִינָן עִיבּוּר
וּלְחֵם וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא׃

רש״י◄ שָׁלַח כְּזֹאת • כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן? עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְגוֹ׳. (רְצוֹנוֹ שֶׁמִּלַּת ״כְּזֹאת״ הַמְּיֻחֶדֶת וּבְכַ״ף הַדִּמְיוֹן, מוֹרֶה עַל כִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת, רַק הָכִי קָאָמַר קְרָא: ׳וּלְאָבִיו שָׁלַח בַּעֲגָלוֹת כָּזֹאת וְגוֹ׳״, כְּלוֹמַר כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מַשָּׂא עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת, וְהַשִּׁתָּא אָתֵי שַׁפִּיר דְּלָא מָצִינוּ נִכְתָּב, אֶלָּא: ״וַיִּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת״, וְלֹא שׁוּם חֲמוֹרִים וַאֲתוֹנוֹת, וְקַל לְהָבִין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מהרש״ל). מִטּוּב מִצְרָיִם • מָצִינוּ בַּגְּמָרָא שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: ׳גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל׳. בֶּר וָלֶחֶם • כִּתַּרְגּוּמוֹ. וּמָזוֹן • לִפְתָּן (כְּפִי גִּרְסַת רַא״ם).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות)

לִכְאוֹרָה קָשֶׁה עַל הַפֵּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן: כְּשֶׁאָדָם שׁוֹלֵחַ מַתָּנָה לַחֲבִירוֹ עַל־מְנָת לְכַבְּדוֹ וּלְעַנְּגוֹ, מִשְׁתַּדֵּל לִשְׁלוֹחַ דָּבָר שֶׁאֵין לַחֲבִירוֹ, שֶׁאָז הַדָּבָר יָקָר אֵצֶל חֲבִירוֹ וְיִגְרוֹם לוֹ עוֹנֶג. אוּלָם בְּעִנְיָנֵנוּ, מִנַּיִן יָדַע יוֹסֵף שֶׁאֵין לְיַעֲקֹב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן יַיִן (יָשָׁן)?

בִּשְׁלָמָא אִם שָׁלַח לוֹ "גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל", שֶׁהוּא מַאֲכָל חָשׁוּב, יָדַע יוֹסֵף שֶׁבִּזְמַן רָעָב יְהֵא חָבִיב אֶצְלָם. אֲבָל לְהַפֵּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח לוֹ "יַיִן יָשָׁן", מִנַּיִן יָדַע יוֹסֵף שֶׁזֶּה דַּוְקָא יְהֵא חָבִיב עָלָיו כוּ׳? אֶמְנָם מְתוֹרָץ זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל עַל הַפָּסוּק "(וַיִּשְׁתּוּ) וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ - וּמִיּוֹם שֶׁמְּכָרוּהוּ לֹא שָׁתוּ יַיִן, וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ" - הַיְינוּ בְּמֶשֶׁךְ כ"ב שָׁנִים - וּמוּבָן שֶׁבְּאִם אֶחָיו לֹא שָׁתוּ יַיִן כָּל זְמַן זֶה, וְגַם יוֹסֵף לֹא שָׁתָה (שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁאֵין זֶה בְּתוֹר תְּשׁוּבָה, כִּי־אִם מִפְּנֵי הַצַּעַר), עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיַּעֲקֹב שֶׁהִתְאַבֵּל גו׳ לֹא שָׁתָה יַיִן כ"ב שָׁנָה - וּמוּבָנֶת הַ"נּוֹחָה דַּעְתּוֹ" שֶׁיִּהְיֶה לְיַעֲקֹב - כְּשֶׁיּוֹסֵף מַצִּיעַ לִשְׁתּוֹת וְשׁוֹלֵחַ "יַיִן יָשָׁן". וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר טַעַם נוֹסָף עַל־פִּי "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה" (מִלְּבַד מַה "שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ") לָמָּה בָּחַר יוֹסֵף "יַיִן יָשָׁן", כִּי בְּזֶה רָמַז לְיַעֲקֹב, שֶׁאַף בִּהְיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם לֹא אָבַד בִּטְחוֹנוֹ בַּה׳ שֶׁעוֹד יִתְרָאֶה עִם אָבִיו. וְלָכֵן (אַף שֶׁלֹּא שָׁתָה יַיִן) יַיִן מְשׁוּמָּר אֶצְלוֹ מֶשֶׁךְ זְמַן רַב - עַד שֶׁנַּעֲשָׂה יַיִן יָשָׁן - בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מִן הַמּוּכָן בְּבוֹא הַזְּמַן.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד:

גַּם כְּשֶׁאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁהַמַּצָּרִים וּגְבוּלִים שֶׁל הָעוֹלָם - טִרְדוֹתָיו הַגַּשְׁמִיּוֹת וְדִסְבִּיבָתוֹ, מַפְרִיעִים אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדַת ה׳, אָסוּר לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ כוּ׳, אֶלָּא אַדְּרַבָּה - עָלָיו לְהִתְחַזֵּק בְּבִטָּחוֹן גָּמוּר בַּה׳, שֶׁבְּוַדַּאי יַצְלִיחוֹ בְּעִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יַסְתִּירוּ עַל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ.

וְעוֹד הוֹרָאָה בָּזֶה - עַל־דֶּרֶךְ מַתְּנַת יוֹסֵף לְאָבִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה עַל־פִּי צִיּוּוּי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, אֶלָּא מִדַּעַת עַצְמוֹ (כדלעיל סעיף ד), וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיִּשְׁאַל רְשׁוּת מִפַּרְעֹה עַל זֶה. הַיְינוּ, דִּכְשֶׁבָּא לְעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה - מִצְוַת כִּיבּוּד אָב, לֹא הִתְחַשֵּׁב יוֹסֵף כְּלָל עִם פַּרְעֹה, וְקִיֵּם הַמִּצְוָה בְּהִידּוּר גָּדוֹל וְכוּ׳.

כֵּן הוּא בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד כַּאֲשֶׁר בָּא לְיָדוֹ עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אֵין לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַמְּצָרִים וְהַהַגְבָּלוֹת דְּעוֹלָם הַזֶּה, וִיקַיֵּים אֶת הַמִּצְוֹת בְּהִידּוּר.

וְעַל־יְדֵי הַנְהָגָה זוֹ, הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיַּצְלִיחַ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, אֶלָּא שֶׁגַּם כָּל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים מַצְלִיחִים לוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 151 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הָרֶמֶז בִּגְרִיסִין שֶׁל פּוֹל

וּלְאָבִיו שָׁלַח . . מִטּוּב מִצְרָיִם

מִדְרַשׁ אַגָּדָה – גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל (מה, כג. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְבָאֵר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, הַטַּעַם שֶׁמִּכָּל טוּב מִצְרַיִם שָׁלַח יוֹסֵף לְיַעֲקֹב דַּוְקָא גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל:

יוֹסֵף יָדַע שֶׁכְּשֶׁיַּגִּיעוּ הַשְּׁבָטִים לְיַעֲקֹב וְיַגִּידוּ לוֹ שֶׁיּוֹסֵף עֲדַיִן חַי, יִכְרְחוּ לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב שֶׁמָּכְרוּ אוֹתוֹ, וְיִצְטַעֵר יַעֲקֹב עַל־זֶה, וְרָצָה יוֹסֵף לְמַעֵט צַעֲרוֹ שֶׁל אָבִיו.

וְלָכֵן שָׁלַח אֵלָיו גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, כִּי גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל "הֵם פּוֹלִים שְׁבוּרִים לַחֲלָקִים" (גור־אריה כאן), וּבָזֶה רָמַז לוֹ שֶׁכְּמוֹ שֶׁפּוֹלִים, אַף דִּשְׁבוּרִים הֵם, הִנֵּה דַּוְקָא מַאֲכָל זֶה הָיָה חָשׁוּב בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ יוֹסֵף' בְּשֵׁם הַ'יְפֵה תֹאַר': "וְלָכֵן נִקְרָא טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי לֹא נִמְצָא עוֹד מִין גְּרִיסִין כָּזֶה בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת, וְנִקְרָא פּוֹל הַמִּצְרִי", כְּמוֹ כֵּן דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמָּכְרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף, יָצְאָה טוֹבָה "לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם" (פרשתנו מה, ה), וְלָכֵן אַל יִצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁמָּכְרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף.

(כד) **וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֶכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ:**

כד **וְשַׁלַּח יָת אַחוֹהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוּן בְּאָרְחָא:**

רש"י ◄ **אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ** • אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁלֹּא תִּרְגַּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דָּבָר אַחֵר: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְתִכָּנְסוּ בְּחַמָּה לָעִיר. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דּוֹאֵג שֶׁמָּא יָרִיבוּ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירָתוֹ, לְהִתְוַכֵּחַ זֶה עִם זֶה וְלוֹמַר: עַל־יָדְךָ נִמְכַּר, אַתָּה סִפַּרְתָּ לָשׁוֹן הָרָע עָלָיו וְגָרַמְתָּ לָנוּ לִשְׂנֹאתוֹ.

כלי יקר – עוד והדר

(כד) **אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ.** פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י 'אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה. דָּבָר אַחֵר אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר'. גִּרְסָא זוֹ הִיא בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית פֶּרֶק א' (י) 'אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר יוֹסֵף לְאֶחָיו אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה שֶׁמָּא תִּרְגַּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י תִּתְעוּ. אֵינִי וְהָאָמַר רַבִּי אִלְעַי שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה רְאוּיִין לִשְׁרֵף כו׳, לֹא קַשְׁיָא הָא לְמִגְרַס הָא לְעִיּוּנֵי. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י לְמִגְרַס מִבְּעֵי לֵיהּ בְּאוֹרְחָא וְלֹא לְעִיּוּנֵי. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר' כו׳. וְתַלְמוּד שֶׁלָּנוּ חוֹלֵק עַל

(כה) **וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

כה **וּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנַעַן לְוַת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:**

כלי יקר – עוד והדר

הַבְּרֵאשִׁית רַבָּה (צד ב), כִּי שָׁם מַסִּיק ׳אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְאַל תַּעֲמִידוּ עַצְמְכֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר׳:

וְהִנֵּה מָקוֹם אִתִּי לְיַשֵּׁב שְׁנֵי מִדְּרָשִׁים אֵלּוּ שֶׁאֵין מַחְלֹקֶת בֵּינֵיהֶם, כִּי הַ׳גִּירְסָא׳ הַיְנוּ הַדִּבּוּר בַּפֶּה בִּדְבָרִים פְּשׁוּטִים שֶׁדִּינָם מְבֹאָר בַּתּוֹרָה, וְאֵלּוּ נִקְרָאִים ׳דִּבְרֵי תּוֹרָה׳ שֶׁיְּדֻבַּר מִן עִקְּרֵי הַדִּינִין שֶׁל תּוֹרָה, אֲבָל הָ׳עִיּוּן׳ נִקְרָא ׳דִּבַּר הֲלָכָה׳, כִּי כָּל הַתּוֹרָה נִקְרֶאת ׳דֶּרֶךְ׳ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט א) ״אַשְׁרֵי תְמִימֵי דֶרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת ה׳״, וַהֲלִיכָה זוֹ הִיא הַהֲעָתֵק מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזֶה מָצוּי בְּעִיּוּן חָכְמַת הַתּוֹרָה שֶׁהַמְעַיֵּן בָּהּ נַעֲתָק מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, מֵחָכְמָה לְבִינָה, וּמִבִּינָה לְדַעַת:

וּלְפִי זֶה נוֹכַל לְתָרֵץ, מַה שֶּׁמַּסִּיק בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה ׳וְאַל תַּעֲמִידוּ עַצְמְכֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה׳, הַיְנוּ לְמִגְרַס דִּינֵי הַתּוֹרָה לְדַבֵּר בָּם בְּלָכְתּוֹ בַּדֶּרֶךְ, וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא ׳אַל תִּתְעַסְּקוּ בְּדִבַּר הֲלָכָה׳, הַיְנוּ לְעִיּוּנִי, כִּי זֶה נִקְרָא ׳הֲלָכָה׳ שֶׁהַמְעַיֵּן הוֹלֵךְ וְנֶעָתָק מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה. וּמִקַּשֶּׁה מֹרֵנוּ אִלְּעַי שֶׁאָמַר ׳שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תּוֹרָה׳ כו׳, כִּי לֹא אַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ עֲדַיִן לְחַלֵּק בֵּין לְשׁוֹן ׳דִּבַּר הֲלָכָה׳ לְ׳דִּבְרֵי תּוֹרָה׳. עַד שֶׁתֵּרֵץ לוֹ ׳הָא לְמִגְרַס הָא לְעִיּוּנֵי׳, וְדִקְדּוּק הַלָּשׁוֹן מְסַיֵּעַ אֶל הַתֵּרָצָן כָּאָמוּר:

וְלֹא פְּלִיגֵי כִּי אִם בְּמַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב **אַל תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ,** אִם הַכַּוָּנָה בּוֹ שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ הָעִיּוּן וְיִטְעוּ בּוֹ עַל יְדֵי טֹרַח הַדֶּרֶךְ, אוֹ לְהֵפֶךְ שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ סְתָם דֶּרֶךְ עַל יְדֵי שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה. כִּי דַּעַת רַבִּי אֶלְעָזָר הוּא שֶׁיּוֹסֵף הִזְהִירָם שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ בְּדִבַּר הֲלָכָה הַצָּרִיךְ עִיּוּן וְצִלּוּתָא כְּיוֹמָא דְאִסְתַּנֵּא (עירובין סה.), כִּי יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ, כִּי מֵחֲמַת טֹרַח הַדֶּרֶךְ יִהְיֶה לָכֶם ״לֵב רַגְז״ וּבִלְתִּי מְיֻשָּׁב, וְעַל יְדֵי זֶה תָּבוֹאוּ לִידֵי טָעוּת בְּעִיּוּן בְּדִבְרִים אֱלֹהִיִּים, וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י ׳תִּתְעוּ׳, רוֹצֶה לוֹמַר תָּבוֹאוּ לִידֵי טָעוּת בְּעִיּוּן הַחָכְמוֹת:

אֲבָל בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה רָצָה לְפָרֵשׁ אַדְּרַבָּה שֶׁיּוֹסֵף בָּא לְהַזְהִירָם שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בַּתּוֹרָה בַּדֶּרֶךְ בְּדִבָּרִים פְּשׁוּטִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעוּ בִּסְתָם דֶּרֶךְ, כִּי הַתּוֹרָה שֶׁעוֹסְקִין בָּהּ בַּדֶּרֶךְ תִּנָּחֵהוּ אֶל מְחוֹז חֶפְצוֹ לְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו כב) ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתְךָ״ וְגוֹ׳. וּבֵאוּר הַכָּתוּב **אַל תִּרְגְּזוּ,** אַל תִּפְחֲדוּ, מִלְּשׁוֹן ״שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן״ (שמות טו יד) וְעִנְיָנוֹ הַפַּחַד, וְרוֹצֶה לוֹמַר אִם תַּעַסְקוּ בַּתּוֹרָה אָז לֹא תִּצְטָרְכוּ לְפַחֵד לֹא מִן הַלִּסְטִים וְלֹא מִן הַטָּעוּת בַּדֶּרֶךְ, כִּי הַתּוֹרָה תַּנְחֶה אֶתְכֶם וְתַצִּיל אֶתְכֶם מִכָּל פַּחַד וְטָעוּת, כְּאִלּוּ אָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ בְּדָבָר הַמַּצִּיל אֶתְכֶם מִן רֹגֶז וּפַחַד הַמָּצוּי בַּדֶּרֶךְ, וְהַיְנוּ הַתּוֹרָה שֶׁבְּעִידְנָא דְעָסִיק בָּהּ מַגְנָא וּמַצְלָא (סוטה כא.):

דָּבָר אַחֵר, שֶׁדַּעַת הַבְּרֵאשִׁית רַבָּה הוּא לְפָרֵשׁ **אַל תִּרְגְּזוּ** לְשׁוֹן רֹגֶז וְכַעַס מַמָּשׁ, אַף שֶׁהֶקְשָׁה לוֹ וְכִי בַּדֶּרֶךְ אַל יִרְגְּזוּ וּבְבֵיתָם יִרְגְּזוּ. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכַּוָּנָתוֹ שֶׁבַּדֶּרֶךְ אַתֶּם צְרִיכִין לִהְיוֹת נִזְהָר בְּיוֹתֵר בַּתַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁלֹּא תַּעֲמִידוּ עַצְמְכֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת כְּדֵי לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִכָּל פֻּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת בַּדֶּרֶךְ, וְהָרֹגֶז מַפְסִיד הַלִּמּוּד כִּי כָּל ׳כַּעַס מֵבִיא לִידֵי טָעוּת׳ (ספרי מטות קנז), וְאִם תִּרְגְּזוּ אָז בְּהֶכְרֵחַ תִּצְטָרְכוּ לְהַפְסִיק מִדִּבְרֵי תּוֹרָה פֶּן תָּבוֹאוּ לִידֵי טָעוּת עַל יְדֵי הָרֹגֶז, לְפִיכָךְ **אַל תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ,** כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּצְטָרְכוּ לְהַעֲמִיד אֶתְכֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וּלְהַפְסִיק בִּשְׁעַת הַכַּעַס. וּלְפִי שֶׁבִּמְקוֹם הַסַּכָּנָה בְּיוֹתֵר הָאָדָם צָרִיךְ זְרוּז, עַל כֵּן נָקַט **בַּדֶּרֶךְ,** אֲבָל בַּבַּיִת אֵין כָּל כָּךְ קְפֵדָא אַף־עַל־פִּי שֶׁבֶּאֱמֶת הָרֹגֶז מַזִּיק בְּכָל מָקוֹם:

וַיֵּשׁ מְפָרְשִׁים ׳אַל תִּתְעַסְּקוּ בְּדִבַּר הֲלָכָה׳ מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (זבחים מז.) ׳מִתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים פָּסוּל׳, וְהוּא מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד בְּעִיּוּן אֶלָּא כְּמִתְעַסֵּק בְּעָלְמָא בְּלֹא כַּוָּנָה. וְאוּלַי כַּוָּנָתָם לוֹמַר שֶׁהָרֹגֶז יְבִיאֵם לִידֵי זֶה וַיִּהְיוּ קְרוֹבִים אֶל הַטָּעוּת:

אֲמְנָם ׳בְּמַתְנִיתָא תָּנָא אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר׳, דַּעְתָּם לְפָרֵשׁ הָרֹגֶז שֶׁעִנְיָנוֹ הַמְּהִירוּת וְהַחָפְזָה, מִלְּשׁוֹן ״פַּחֲזוּ כַּמַּיִם״ (להלן מט ד) הַמְדַבֵּר בְּחִפָּזוֹן שֶׁל רֹגֶז. לְפִי שֶׁיּוֹסֵף אָמַר לָהֶם (פסוק ט) **מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי,** רָצָה לוֹמַר תְּמַהֲרוּ לֵילֵךְ מִכָּאן וְאַל תַּעַמְדוּ פֹּה, וְחָשַׁשׁ אוּלַי יָבִינוּ מִלְּשׁוֹן ׳מַהֲרוּ׳ שֶׁגַּם בַּדֶּרֶךְ לֹא יֵלְכוּ בְּמָתוּן כִּי אִם בְּחִפָּזָה כְּדֵי לְמַהֵר הַבְּשׂוֹרָה אֶל אֲבִיהֶם, וְעַל יְדֵי זֶה יַפְסִיעוּ פְּסִיעוֹת גַּסּוֹת יוֹתֵר מִן הַנָּהוּג וְיֵלְכוּ עַד הָעֶרֶב מַמָּשׁ אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה, עַל כֵּן אָמַר לָהֶם **אַל תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ,** דַּוְקָא מִכָּאן ׳מַהֲרוּ וַעֲלוּ׳, אֲבָל **בַּדֶּרֶךְ** עַצְמוֹ **אַל תִּרְגְּזוּ** אֶלָּא תֵּלְכוּ בְּמָתוּן בִּפְסִיעוֹת בֵּינוֹנִית, וְהִכָּנְסוּ לָעִיר בְּעוֹד הַחַמָּה זוֹרַחַת כִּי ׳לְעוֹלָם יִכָּנֵס בְּכִי טוֹב׳ (פסחים ב.):

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ב ט) ״אַף׳ חָכְמָתִי עָמְדָה לִי״, ׳מַה שֶּׁלָּמַדְתִּי בְּאַף וְכַעַס׳ (קהלת רבה ב ט), וְעַל זֶה אָמַר **אַל תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ** לִלְמֹד הַחָכְמָה בְּאַף. וְאוּלַי כִּוְּנוּ לְדָבָר הַצָּרִיךְ עִיּוּן רַב כְּאָמוּר. וְאָנִי מוֹסִיף לָקַח ״טוּב טַעַם וָדַעַת״, לְפִי שֶׁ׳כָּל כַּעַס מֵבִיא לִידֵי טָעוּת׳, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (גיטין מג.) ׳אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דְּבַר הֲלָכָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְשַׁל בָּהּ תְּחִלָּה׳, עַל כֵּן אָמְרוּ שֶׁהַחָכְמָה שֶׁלָּמַדְתִּי בְּאַף וְכַעַס אֲשֶׁר הֱבִיאַנִי לִידֵי טָעוּת הִיא שֶׁעָמְדָה לִי, כִּי הַטּוֹעֶה בְּדָבָר פַּעַם אֶחָד אָז בְּיוֹתֵר הוּא נִשְׁמָר מִמֶּנּוּ לְהַבָּא: תורה כה

(כו) **וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עֲוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּפָּג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם:**

כו וְהַוּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עוֹד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם וַהֲווֹ מִלַּיָּא פָּיְגָן עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן:

רש״י ◄ **וְכִי־הוּא מֹשֵׁל • וַאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. וַיִּפָּג לִבּוֹ •** נֶחֱלַף לִבּוֹ, וְהָלַךְ מִלְּהַאֲמִין, לֹא הָיָה לִבּוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן מְפִיגִין טַעֲמָן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּכְמוֹ:

(איכה ג) ״מֵאַין הֲפוּגוֹת״, (ירמיה מח) ״וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר״, מְתַרְגְּמִינָן: ׳וְרִיחֵיהּ לָא פָּג׳.

(כז) **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת כָּל פִּתְגָּמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגַלָּתָא דִּשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵהּ וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְוַת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:

רש״י ◄ **אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף • סִימָן מָסַר לָהֶם, בַּמֶּה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרָשַׁת ׳עֶגְלָה עֲרוּפָה׳, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף״, וְלֹא נֶאֱמַר: ׳אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה׳. וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב • שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, שֶׁפָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת מוצאי חנוכה תשמ״א)

וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף... וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף (מה, כז)

לְשֵׁם מַה הֶעֱבִיר יוֹסֵף לְאָבִיו סִימָן שֶׁהוּא חַי? וְכִי יַעֲקֹב לֹא הָיָה מַאֲמִין לְבָנָיו בְּלִי סִימָן? וַהֲלוֹא אָמְרוּ חֲזַ״ל (ר״ה כג) ״מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגְּלוּיֵי – לֹא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אִינְשֵׁי״. אֶלָּא הַסִּימָן נוֹעַד לְהוֹכִיחַ שֶׁהוּא חַי כְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְשֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם, בְּעֶרְוַת הָאָרֶץ, תּוֹרָתוֹ וְצִדְקָתוֹ עִמּוֹ כְּמִקֶּדֶם.

זֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב (בְּפָסוּק הַבָּא) ״עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי״ – הוּא נוֹכֵחַ שֶׁיּוֹסֵף חַי וּמִתְנַהֵג כָּרָאוּי לִבְנוֹ שֶׁל בָּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת, הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ וּמְקַיֵּם אֶת מִצְוֹתֶיהָ שֶׁעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר (ויקרא יח) ״וָחַי בָּהֶם״.

כלי יקר – עוד והדר

(כז) **וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף וְגוֹ׳.** פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י ׳סִימָן מָסַר לָהֶם בַּמֶּה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִיכָךְ **וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת ׳אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף׳,** וְלֹא אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה׳. וּפֵרוּשׁוֹ רָחוֹק מְאֹד, וְכִי דַּרְכּוֹ שֶׁל רַשִׁ״י לְהוֹצִיא הַמִּקְרָא מִפְּשׁוּטוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב אוֹמֵר **אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ.** וְעוֹד **עֶגְלוֹת** לָמָּה לִי, דַּי בַּעֶגְלָה אַחַת: **עַל** כֵּן אוֹמֵר אֲנִי שֶׁגַּם רַשִׁ״י הֵבִין **עֶגְלוֹת** כִּפְשׁוּטוֹ, אַךְ מַה שֶׁנֶּאֱמַר **אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף** וְלֹא נֶאֱמַר ׳אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה׳, הֵבִין רַשִׁ״י מִזֶּה שֶׁ**שָׁלַח** פֵּרוּשׁוֹ ׳לְוָיָה׳, שֶׁיּוֹסֵף עָשָׂה לְוָיָה לְאוֹתָן עֶגְלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר (פסוק כד) **וַיְשַׁלַּח אֶת אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ;** וְאֵין שִׁלּוּחַ זֶה אֶלָּא לְוָיָה (ראה מדרש שכל טוב):

וְיוֹסֵף לָמַד דִּין הַלְוָיָה מִן יַעֲקֹב, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר (לעיל לז יג) ״לְכָה וְאֶשְׁלְחֲךָ אֲלֵיהֶם״, וְכִי אַחַר שֶׁיֵּלֵךְ יְשַׁלְּחוּ, וּמָה הָיָה הַמִּקְרָא חָסֵר אִם הָיָה אוֹמֵר ׳לְכָה אֲלֵיהֶם׳, אֶלָּא שֶׁאָמַר לְלַוּוֹתוֹ. וְיַעֲקֹב לָמַד דִּין הַלְוָיָה מִן אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח טז) ״וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם״, פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י לְלַוּוֹתָם. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (שם לז יד) ״וַיִּשְׁלְחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן״, שֶׁשִּׁלּוּחַ זֶה הֵינוּ לְוָיָה, וְלָמַד דִּין הַלְוָיָה מֵעֵמֶק אוֹתוֹ צַדִּיק הַקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן (ראה רש״י שם), כִּי אַבְרָהָם הִתְחִיל בִּלְוָיָה, ״וַיִּסַּע אֵשֶׁל״ (שם כא לג) נוֹטְרִיקוֹן **אֲכִילָה שְׁתִיָּה לְוָיָה** (מדרש תהלים לז א):

וּכְשֶׁלִּוָּה יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף, מִסְּתָמָא הִגִּיד לוֹ מִצְוַת הַלְוָיָה שֶׁמְּקוֹרָהּ מִן פָּרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, שֶׁיֹּאמְרוּ זִקְנֵי הָעִיר ״יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה״ (דברים כא ז), ׳שֶׁלֹּא פִּטַּרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה׳ (סוטה מה:). וְכֵן עָשָׂה גַּם יוֹסֵף כְּשֶׁלִּוָּה אֶת אֶחָיו, מִסְּתָמָא הָיָה נִפְטָר מֵהֶם מִתּוֹךְ דִּבְרֵי הֲלָכָה ״הֲלִיכוֹת עוֹלָם״, לְהַגִּיד לָהֶם דִּין הַלְוָיָה אֲשֶׁר בָּהּ הָיָה עָסוּק. וּכְתִיב **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם,** וְכָלְלוּ בָּזֶה כָּל הַדְּבָרִים, הֵן הַדְּבָרִים שֶׁדִּבֵּר לָהֶם בְּבֵיתוֹ, הֵן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֵּר אֲלֵיהֶם כְּשֶׁלִּוָּה אוֹתָם, וְשָׁם דִּבֵּר עִמָּהֶם דִּין פָּרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה:

וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת, רְאִיָּה זוֹ עִנְיָנָהּ הִתְבּוֹנְנוּת, כִּי הִתְבּוֹנֵן יַעֲקֹב בְּמַה שֶׁסִּפְּרוּ לוֹ כִּי יוֹסֵף עָשָׂה הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה וְלִוָּה אוֹתָן הָעֲגָלוֹת, בָּזֶה יָדַע יַעֲקֹב כִּי הוּא יוֹסֵף, כִּי אֵין בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם ״עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד״ שׁוֹמְרֵי מִשְׁמֶרֶת ה׳ (ע״פ תהלים יד ג), לְפִיכָךְ **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם.** אֲבָל מִן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁם יוֹסֵף בְּפִיהֶם אֵין רְאִיָּה, כִּי שֶׁמָּא יוֹסֵף לִמֵּד דִּין זֶה לַאֲחֵרִים, אַף מִן הַמַּעֲשֶׂה לְקַח רְאִיָּה:

וּמַה שֶׁתְּלָה הַלְוָיָה בָּעֲגָלוֹת, וּבְוַדַּאי שֶׁלְּצֹרֶךְ אֶחָיו עָשָׂה הַלְוָיָה וְלֹא לְצֹרֶךְ הָעֲגָלוֹת, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר ׳וַיַּרְא כִּי שָׁלַח אֶת אֶחָיו׳. בֵּאוּר הַדָּבָר כָּךְ הוּא, כִּי מֵהַיְדוּעַ שֶׁמַּה שֶׁאָמְרוּ ׳לֹא פִּטַּרְנוּהוּ

◆ יום רביעי ו׳ טבת ◆

(כח) **וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת:**

כח **וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֶזֵיל וְאֶחֱזִנֵּהּ עַד לָא אֵמוּת:**

רש״י ◄**רַב עוֹד** • רַב לִי עוֹד שִׂמְחָה וְחֶדְוָה, הוֹאִיל וְעוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי.

כלי יקר – עוד והדר

בְּלֹא לְוָיָה׳ אֵין זֶה הִלְכָתָא בְּלֹא טַעֲמָא, כִּי מָה עִנְיַן הַלְוָיָה אֶל ׳יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה׳. וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר הוּא, שֶׁכָּל הַהוֹלֵךְ בְּלֹא לְוָיָה מִן הָעִיר, יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִרְאוּ הַלִּסְטִים שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְבַדּוֹ וְיַחְשְׁבוּ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל וְקָרוֹב, כִּי אֵין פְּרֻדָתוֹ קָשָׁה עַל שׁוּם אָדָם כִּי אֵין לוֹ גּוֹאֵל הַדָּם, ״גַּם בֵּן וָאָח אֵין לוֹ״ (ע״פ קהלת ד ח), לְפִיכָךְ ״כָּל מֹצְאוֹ יַהַרְגֵהוּ״ בְּחָשְׁבוֹ שֶׁאֵין מִי אֲשֶׁר יִדְרֹשׁ דָּמוֹ מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הַלִּסְטִים אֲשֶׁר לֹא רָאָהוּ יוֹצֵא מִן הָעִיר, מִכָּל מָקוֹם לְפָחוֹת הַצָּלָה פּוּרְתָּא מִיהָא הֲוֵי הַלְוָיָה, שֶׁמַּצֶּלֶת מִן הַלִּסְטִים הָרוֹאִים שֶׁמְּלַוִּין אוֹתוֹ וְיֵשׁ לוֹ גּוֹאֲלִים, אָז הֵם מְפַחֲדִים לִפְגֹּעַ בּוֹ וְלַהֲמִיתוֹ פֶּן יִדְרְשׁוּ וְיִחְקְרוּ אַחֲרָיו קְרוֹבָיו אוֹ אוֹהֲבָיו, ״וְדֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם״ יִמְצָא (ע״פ תהלים ט יג) וְדָמוֹ מִיָּדָם יִדְרֹשׁ. גַּם קָרוֹב לוֹמַר שֶׁסָּתָם לִסְטִים אֵינָן פּוֹגְעִים בּוֹ כִּי אִם אַחַר הַחֲקִירָה וְהַדְּרִישָׁה אִם לִוָּהוּ אָדָם אוֹ לֹא:

וְעַל פִּי טַעַם זֶה יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁמִּצְוָה זוֹ מִן הַמְּשֻׁבָּלוֹת, וְאִם כֵּן אֵין רְאָיָה מִן הַלְוָיָה שֶׁלִּוָּה יוֹסֵף אֶת אָחִיו כִּי הוּא יוֹסֵף, שֶׁמָּא מוֹשֵׁל הָאָרֶץ הַהוּא אִישׁ צַדִּיק וְעָשָׂה הַלְוָיָה לָהֶם מִצַּד שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב, כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה דּוֹמֶה לְשׁוֹפֵךְ דָּמִים עַל כֵּן רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכָל הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ. אֲבָל כְּשֶׁרָאָה יַעֲקֹב **הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח** וְלִוָּה, אָז אָמַר יַעֲקֹב ״אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר״ כִּי זֶה הָאִישׁ קִיֵּם הַלְוָיָה מִצַּד דַּת הַתּוֹרָה וְלֹא מִצַּד שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב דְּבָר זֶה, לְפִי שֶׁבְּכָל מִצְרַיִם אֵין הָעֲגָלוֹת נְתוּנוֹת כִּי אִם עַל פִּי פַרְעֹה, לְפִי שֶׁהָעֲגָלוֹת מִטַּכְסִיסֵי מַלְכוּת הֵמָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כא) **וַיִּתֶּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל פִּי פַרְעֹה,** נִרְאֶה מִזֶּה שֶׁהָעֲגָלוֹת הָיוּ מְיֻחָדִים לְמֶרְכַּבְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וְהַהוֹלֵךְ עִם אוֹתָן הָעֲגָלוֹת הַנִּכָּרוֹת וִידוּעוֹת שֶׁמִּבֵּית הַמֶּלֶךְ הֵמָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ אֶל הַלְוָיָה לְהַצִּילוֹ מִן הַלִּסְטִים, כִּי בְּלָאוּ הָכִי מוֹרָא מַלְכוּת עֲלֵיהֶם הֵן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הֵן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, כִּי ׳הַכֹּל הָיוּ צְרִיכִין לְמָרֵי דְּחִטָּא׳ בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן (ע״פ ברכות סד.), וְאִם כֵּן לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ לִוָּה הַמּוֹשֵׁל אֶת הָאַחִים שֶׁהָלְכוּ עִם מַרְכְּבוֹת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ, ״כִּי מִי הָאָדָם שֶׁיָּבוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ״ (ע״פ קהלת ב יב) אוֹ אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְהַמַּחֲנֶה שָׁלוֹ. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאוֹתוֹ אִישׁ עָשָׂה הַלְוָיָה מִצַּד דִּין תּוֹרָה, כִּי גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא וְלֹא פָּלִיג בֵּין לְוָיָה אַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ, לְפִיכָךְ כַּאֲשֶׁר **רָאָה** וְהִתְבּוֹנֵן **אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח** וְלִוָּה **יוֹסֵף,** וְיָדַע כִּי מִצַּד מִצְוַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עָשָׂה כֵּן, וְאֵין בְּכָל הָאֻמּוֹת שׁוֹמְרֵי מִשְׁמֶרֶת ה׳ כִּי אִם זֶרַע יַעֲקֹב, לְפִיכָךְ **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם**:

וּבְחִבּוּרִי עוֹלְלוֹת אֶפְרַיִם מַאֲמַר תקל״ג

בֵּאַרְנוּ כִּי לָמַד מִן פָּרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁיּוֹסֵף חַי, כִּי כְּמוֹ שֶׁמּוֹדְדִין מִדִּידָה גַּשְׁמִית לִרְאוֹת לְאֵיזוֹ עִיר קָרוֹב הֶחָלָל וְלִתְלוֹת הָעָוֹן בְּאוֹתָהּ עִיר, כָּךְ מוֹדְדִין הַשְּׁעָרָה וּמְדִידָה שִׂכְלִית בְּאֵיזוֹ עָוֹן מֵת זֶה, אִם בַּעֲוֹן עַצְמוֹ, אִם בַּעֲוֹן קְרוֹבָיו, אוֹ בַּעֲוֹן בְּנֵי עִירוֹ, וּמִי שֶׁהוּא קָרוֹב בְּיוֹתֵר אֶל הֶחָלָל לִתְלוֹת בּוֹ הוּא צָרִיךְ כַּפָּרָה:

עַל כֵּן שָׁלַח לוֹ יוֹסֵף ׳פָּרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה׳, כְּדֵי שֶׁמִּתּוֹכָהּ יִתְבּוֹנֵן יַעֲקֹב אֵיזֶה חֵטְא גָּרַם לוֹ לְיַעֲקֹב לְהִיוֹת בְּצַעַר כָּל הַיָּמִים הַלָּלוּ, וְיִחַפֵּשׂ וְיִמְצָא שֶׁזֶּהוּ הַחֵטְא שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה גָּרַם לוֹ לִהְיוֹת בְּצַעַר זֶה עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְכֻבָּד גַּם הוּא מִבְּנוֹ הֶחָבִיב עָלָיו בְּיוֹתֵר (ראה מגילה יז.). וּמִזֶּה הִתְבּוֹנֵן שֶׁוַּדַּאי יוֹסֵף חַי, כִּי אִלּוּ הָיָה מֵת אִם כֵּן יִהְיֶה יַעֲקֹב בְּצַעַר זֶה יוֹתֵר מִן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וְיִסְבֹּל יֶתֶר עַל מַה שֶּׁחָטָא וְלֹא יִהְיֶה הָעֹנֶשׁ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, לְכָךְ כְּשֶׁרָאָה הָעֲגָלוֹת וְנִזְכַּר בְּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, מִיָּד **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם**: תורה כח

(כח) **רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי.** לְפִי שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁאִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִן בָּנָיו בְּחַיָּיו לֹא יִרְאֶה פְּנֵי גֵּיהִנֹּם (ראה תנחומא ט), וְיִזְכֶּה לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא כ) ״מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ״, עַל כֵּן אָמַר כָּאן **רַב,** מֵעַתָּה אֶזְכֶּה לִשְׂכַּר הָעוֹלָם הַבָּא הַנִּקְרָא ׳רַב׳ כִּי הוּא עוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהֵם ״מְעַט וְרָעִים״ (ע״פ להלן מז ט), ״כִּי לֹא הִרְבֵּה יִזְכֹּר יְמֵי חַיָּיו״ (ע״פ קהלת ה יט). וְעוֹד שֶׁכְּבָר קִבֵּל עֹנֶשׁ שֶׁל בִּטּוּל מִצְוַת כִּבּוּד אָבִיו בָּעוֹלָם הַזֶּה (ראה מגילה יז.), וּמַעֲתָּה יְקַבֵּל שְׂכָרוֹ משלם לָעוֹלָם הַבָּא. לְכָךְ נֶאֱמַר (להלן מו א) ״וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק״ וְלֹא הִזְכִּיר גַּם אַבְרָהָם, אֶלָּא שֶׁרָצָה לְתַקֵּן בְּמַה שֶׁקִּלְקֵל וְחָזַר לִנְהֹג כָּבוֹד בְּאָבִיו יִצְחָק:

דְּבָר אַחֵר **רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי,** מַה זֶּה אַתֶּם אוֹמְרִים לִי **כִּי הוּא מֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם** (פסוק כו), **רַב** וְדַי לִי שֶׁהוּא **חַי,** דַּי לִי קוֹרַת רוּחַ בָּזֶה וְאֵין אֲנִי מַקְפִּיד אִם הוּא מוֹשֵׁל אוֹ לֹא: תורה א

מו (א) **וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃**

א וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע וּדְבַח דִּבְחִין לֵאלָהֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃

רש״י ◄ **בְּאֵרָה שָׁבַע** • כְּמוֹ לִבְאֵר שֶׁבַע, הֵ״א בְּסוֹף תֵּבָה בִּמְקוֹם לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ. **לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק** • חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ, לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם.

(ב) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃**

ב וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְּלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

רש״י ◄ **יַעֲקֹב יַעֲקֹב** • לְשׁוֹן חִבָּה.

(ג) **וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃**

ג וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא דְּאָבוּךָ לָא תִּדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוִּנְּךָ תַּמָּן׃

רש״י ◄ **אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה** • לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ל, עמוד 229 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לא לְפַחֵד מִהַגְּלוּת

אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה

לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ (מו, ג. ובפירוש רש״י)

לְכָאוֹרָה תָּמוּהַּ, מֵאַחַר שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהַבְטָחַת הַקָּבָּ״ה הָיְתָה, לְהָסִיר צַעֲרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, מַדּוּעַ נֶאֱמַר בָּהּ הַלָּשׁוֹן "אַל תִּירָא" (שְׁלִילַת הַדְּאָגָה עַל הָעָתִיד), וְלֹא "אַל תִּצְטַעֵר" (שְׁלִילַת הַצַּעַר וְעֶגְמַת הַנֶּפֶשׁ דְּעַכְשָׁו) וְכֵיוָצֵא בָּזֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, דְּבָזֶה אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה, שֶׁרֶגֶשׁ שֶׁל צַעַר עַל זֶה שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֶגֶשׁ טוֹב הוּא, וְאֵין לוֹ לְהָסִירוֹ מִלִּבּוֹ, אֶלָּא רַק אֶת הָרֶגֶשׁ דְּיִרְאָה וּפַחַד עָלָיו לְהָסִיר מִלִּבּוֹ.

כְּלוֹמַר: מֵחַד גִּיסָא, אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ כְּ״בָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם" (ברכות ג, סוף עמוד א), וְלָחוּשׁ בְּלִבּוֹ כְּאֵב וְצַעַר עַל הִמָּצְאוֹ בַּגָּלוּת. אַךְ מֵאִידָךְ, אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּעֵל וּלְהַרְגִּישׁ "יִרְאָה וָפַחַד" מֵהַמְּנִיעוּת וְהָעִכּוּבִים עַל עֲבוֹדַת ה׳ כְּשֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, כִּי בְּוַדַּאי נָתְנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה כָּל הַכֹּחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם.

וְאַדְרַבָּה: דַּוְקָא "לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר" עַל הַגָּלוּת, הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ לְ"אַל תִּירָא", כִּי דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁמִּצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁהוּא בַּגָּלוּת, וּמִשְׁתּוֹקֵק תָּמִיד לָשׁוּב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה הִשְׁתּוֹקְקוּת זוֹ גּוּפָא מְרִימָה וּמַגְבִּיהָה אֶת הָאָדָם לְמַעְלָה מֵהַגָּלוּת, וּבְמֵילָא אֵין לוֹ יִרְאָה וּפַחַד מֵהַמְּנִיעוּת וְהָעִכּוּבִים שֶׁבַּגָּלוּת.

(ד) **אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃**

ד אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסֵּקְנָךְ אַף אַסְּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוִּי יְדוֹהִי עַל עֵינָיךְ׃

רש״י ◄ **וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ** • הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ.

כלי יקר – עוד והדר

מו (ד) **אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם עָלֹה.**

כָּל הַסִּבּוֹת וְהַגִּלְגּוּלִים הָאֵלּוּ הָיוּ לְהוֹרִידָם מִצְרַיְמָה כְּדֵי לִפְרֹעַ חוֹב "כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ" (לעיל טו יג), וְזוֹ הִיא 'הָעֵצָה הָעֲמֻקָּה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הַקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן' (סוטה יא.), אֲשֶׁר יָעַץ וַאֲשֶׁר בֵּרֵר לוֹ הַגָּלִיּוֹת לֵירֵד לְאַרְצוֹת הָעַמִּים הָעֲמֻקִּים מִן אֶרֶץ כְּנַעַן בִּמְקוֹם עֹמֶק שְׁאוֹל הַגֵּיהִנֹּם (ראה ב״ר מד כא):

וּבִילְקוּט (רמז קנ) מֵבִיא מִדְרָשׁ הַדּוֹרֵשׁ עַל יוֹסֵף פָּסוּק "מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֶב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה" (משלי כ ה). וְלִי נִרְאֶה לְפָרֵשׁ שֶׁגַּם יוֹסֵף נִתְכַּוֵּן לָזֶה לְסַבֵּב יְרִידָתָם לְמִצְרַיִם לִמְקוֹם 'מַיִם עֲמֻקִּים' "מַיִם הַזֵּידוֹנִים", וְזוֹ הִיא הָעֵצָה הַיְעוּצָה אֲשֶׁר בְּלֵב יוֹסֵף, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד עַל דַּעְתּוֹ, כִּי אִם יְהוּדָה 'אִישׁ תְּבוּנוֹת' יָרַד לְסוֹף דַּעְתּוֹ, ו'יִדְלֶנָּה' לְהוֹצִיא לְאוֹר "מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְהוּדִים" לְהוֹרִידָם לְאַרְצוֹת הָעַמִּים (ע״פ אסתר ח ג):

וְעַל כֵּן נִרְאֶה ה׳ אֶל יַעֲקֹב **בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה** (פסוק ב), כְּדֶרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ

(ה) וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ:

ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגַלְתָּא דִּי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִסַּל יָתֵהּ:

(ו) וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ:

ו וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרָיִם יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי עִמֵּהּ:

רש״י◄ אֲשֶׁר רָכָשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן • אֲבָל מַה שֶּׁרָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם, נָתַן הַכֹּל לְעֵשָׂו בִּשְׁבִיל חֶלְקוֹ בִּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אָמַר: ׳נִכְסֵי חוּצָה לָאָרֶץ אֵינָן כְּדַאי לִי׳, וְזֶהוּ: ״אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי״. הֶעֱמִיד לוֹ צִבּוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כֶּרִי, וְאָמַר לוֹ: ׳טֹל אֶת אֵלּוּ׳.

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה:

ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמֵּהּ בְּנָתֵהּ וּבְנַת בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵהּ אֲעֵיל עִמֵּהּ לְמִצְרָיִם:

רש״י◄ וּבְנוֹת בָּנָיו • סֶרַח בַּת אָשֵׁר וְיוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי.

◆ יום חמישי ז׳ טבת ◆

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

ח וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן:

רש״י◄ הַבָּאִים מִצְרַיְמָה • עַל שֵׁם הַשָּׁעָה קוֹרֵא לָהֶם הַכָּתוּב: ״בָּאִים״, וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל אֲשֶׁר לֹא כָּתַב אֲשֶׁר בָּאוּ.

כלי יקר – עוד והדר

כְּשֶׁיֵּעֵד לְאַבְרָהָם ׳כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ׳ נִרְאָה אֵלָיו בִּזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקַעַת ״בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל אֲנָשִׁים״ (ע״פ איוב ד יג), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל טו יב) ״וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם״, כָּךְ נִרְאָה ה׳ אֶל יַעֲקֹב **בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה,** כִּי כָּל זֶה רָמֵז אֶל חֶשְׁכַת הַגָּלוּת. וְעַל כֵּן הָיָה יַעֲקֹב מִתְיָרֵא לֵירֵד לִמְקוֹם ״חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל״, עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (פסוק ג) **אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם,** וְזֶה עַל יְדֵי הָעֲנוּי שֶׁאָמְרוּ (שמות א י) ״פֶּן יִרְבֶּה״ וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר ׳כֵּן יִרְבֶּה׳, וְהָעֲנוּי הָיָה סִבָּה לַעֲשׂוֹתָם לְגוֹי גָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק יב) ״וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה״ (ראה סוטה שם):

וּבְזֶה מְדֻקְדָּק הַלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ **אָנֹכִי אֵרֵד עִמָּךְ,** הַקְּדִים יְרִידַת הַשְּׁכִינָה לִירִידָתוֹ, כִּי **אָנֹכִי אֵרֵד** הַיְנוּ יְרִידַת הַשְּׁכִינָה, **עִמָּךְ** הַיְנוּ יְרִידַת יַעֲקֹב, וּבְעֲלִיָּה נֶאֱמַר בְּהֵפֶךְ זֶה מַמָּשׁ, **וְאָנֹכִי אַעֲלֶךָּ** הַיְנוּ עֲלִיַּת יַעֲקֹב תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ **גַּם עָלֹה** הַיְנוּ עֲלִיַּת הַשְּׁכִינָה. הַמָּשָׁל בָּזֶה לְמִי שֶׁמּוֹלִיךְ אֶת חֲבֵרוֹ לְמַיִם עֲמֻקִּים וַחֲבֵרוֹ יָרֵא לָרֶדֶת שָׁמָּה פֶּן יִטְבַּע בָּהֶם לְרֹב עָמְקָם, עַל כֵּן אֵינוֹ יוֹרֵד לְתוֹךְ הַמַּיִם עַד שֶׁיֵּרֵד שָׁמָּה תְּחִלָּה זֶה הַמּוֹלִיכוֹ וְהוּא אַחֲרָיו, אֲבָל בַּעֲלִיָּה אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיֵּלֵךְ מוֹלִיכוֹ תְּחִלָּה וְהוּא יִשָּׁאֵר בַּמַּיִם לְבַדּוֹ, אֶלָּא הוּא הָעוֹלֶה תְּחִלָּה וּמוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו, כְּדֵי שֶׁבֵּין בַּיְרִידָה וּבֵין בָּעֲלִיָּה לֹא יִשָּׁאֵר הוּא לְבַדּוֹ רֶגַע אַחַת בַּמַּיִם. כָּךְ לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת רֶגַע אֶחָד בְּלֹא הַשְּׁכִינָה, עַל כֵּן הִקְדִּים בִּירִידָה יְרִידַת הַשְּׁכִינָה, וּבַעֲלִיָּה הִקְדִּים עֲלִיַּת יַעֲקֹב. וְזֶהוּ עִנְיָן נָכוֹן וְיָקָר:

דָּבָר אַחֵר, בַּעֲלִיָּה הִזְכִּיר הַשְּׁכִינָה פָּנִים וְאָחוֹר, כִּי אָמַר **וְאָנֹכִי** הַיְנוּ הַשְּׁכִינָה, **אַעֲלֶךָּ** הַיְנוּ עֲלִיַּת יַעֲקֹב בָּאֶמְצַע, **גַּם עָלֹה** זוֹ הַשְּׁכִינָה. אַךְ לְפִי שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם רָעִים וְחַטָּאִים כִּדְאִיתָא בִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל (כ ז–ח), עַל כֵּן לֹא נִתְקַיֵּם בָּהֶם יִעוּד זֶה, כִּי לֹא הָלְכָה הַשְּׁכִינָה כִּי אִם לִפְנֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג כא) ״וַה׳ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם״. עַל כֵּן מַסִּיק בַּמִּדְרָשׁ (מכילתא מס׳ דפסחא ז) ׳הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שמות יב יא) ״וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן״ זֶה חֶפְזוֹן שְׁכִינָה, פֵּרוּשׁ הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה הַשְּׁכִינָה כִּי אִם לִפְנֵיהֶם עַל כֵּן הֶצְרְכוּ לֶאֱכֹל בְּחִפָּזוֹן כְּדֵי לְמַהֵר הֲלִיכָתָם אַחֲרֵי הַשְּׁכִינָה, כְּמִי שֶׁהוֹלֵךְ אַחֲרֵי אֵיזוֹ אָדָם הַמּוֹלִיכוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו בִּמְהִירוּת שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק מִן הַהוֹלֵךְ לְפָנָיו:

אֲבָל מִכָּל מָקוֹם ״דְּבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם״ (ע״פ ישעיה מ ח), וְיִתְקַיֵּם יִעוּד זֶה לָעָתִיד, שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לֵילֵךְ בְּחִפָּזוֹן כִּי יִהְיוּ מְסוֹבָבִים מִן הַשְּׁכִינָה פָּנִים וְאָחוֹר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם נב יב) ״כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבְמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם ה׳ וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל״, דְּהַיְנוּ פָּנִים וְאָחוֹר, וְהוּא הַיִּעוּד הַנֶּאֱמָר כָּאן **וְאָנֹכִי אַעֲלֶךָּ גַּם עָלֹה:** תורה ה

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃

ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃

(י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׃

י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא׃

רש״י ◄ **בֶּן־הַכְּנַעֲנִית•** בֶּן דִּינָה, שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהָרְגוּ אֶת שְׁכֶם, לֹא הָיְתָה דִּינָה רוֹצָה לָצֵאת עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה (ב״ר)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 228 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

יחוסו של שאול ליעקב

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן . . וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

בֶּן דִּינָה שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי (מו, י. ובפירוש רש״י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, הֲרֵי רַשִׁ״י בְּפֵרוּשׁוֹ בָּא לְבָאֵר, שֶׁהַכְּנַעֲנִית הִיא דִּינָה "שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי" - שְׁכֶם.

וְאִם־כֵּן תְּמוּהִ: א. מֵהֵיכָן שֶׁאָכֵן מְדֻבָּר בְּדִינָה וְלֹא בִּכְנַעֲנִית מַמָּשׁ? ב. מַדּוּעַ מַעְתִּיק רַשִׁ״י אֶת הַמִּלָּה ׳בֶּן׳ מֵהַפָּסוּק, וַהֲרֵי פֵּרוּשׁוֹ הוּא רַק עַל תֵּבַת "הַכְּנַעֲנִית"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שְׁתֵּי הַקַּשְׁיוֹת מִתֹּרָצוֹת אַחַת בַּחֲבָרְתָּהּ, כִּי רַשִׁ״י בָּא לַעֲנוֹת עַל שְׁאֵלָה כְּלָלִית: מַדּוּעַ בְּפָסוּק זֶה הַתּוֹרָה מְצַיֶּנֶת אֶת הָאֵם, וּבִשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת נִזְכָּר רַק הָאָב?

אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְיַחֵס אוֹתָם לְיַעֲקֹב. אֵצֶל כָּל צֶאֱצָאָיו, הַיַּחַס לְיַעֲקֹב הָיָה רַק דֶּרֶךְ הָאָב; בְּנֵי יַעֲקֹב. מִכָּךְ שֶׁרַק בַּפָּסוּק הַמְדַבֵּר עַל שָׁאוּל מְזֻכֶּרֶת אִמּוֹ, מַשְׁמַע שֶׁאַף הִיא מְיֻחֶסֶת אוֹתוֹ לְיַעֲקֹב.

לָכֵן גָּרַס רַשִׁ״י בְּוַדָּאוּת שֶׁמְּדֻבָּר בְּדִינָה, וְלָכֵן גַּם צִיֵּן בְּפֵרוּשׁוֹ "בֶּן" – שֶׁהֲרֵי לִלְמֹד עַל יִחוּסוֹ שֶׁל שָׁאוּל בָּאנוּ.

(יא) וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃

יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃

(יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃

יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַהֲווֹ בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל׃

(יג) וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן׃

יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן׃

(יד) וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל׃

יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וַיַּחְלְאֵל׃

(טו) אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ׃

טו אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְרַתֵּהּ כָּל נֶפֶשׁ בְּנוֹהִי וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלָת׃

רש״י ◄ **אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה וְגוֹ׳ וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ•** הַזְּכָרִים תָּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבָה תָּלָה בְּיַעֲקֹב, לְלַמֶּדְךָ: ׳אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה׳. **שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ•** וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא ל״ב? אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת בִּכְנִיסָתָן לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם•

(טז) וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃

טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃

(יז) וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשָׂרַח אֲחַתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

(יח) אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃

יח אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שִׁית עֲשְׂרֵי נַפְשָׁא׃

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

רש״י ◄ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב • וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן ״אֵשֶׁת״, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עִקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת.

(כ) וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃

כ וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃

(כא) וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ׃

כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ׃

(כב) אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃

כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא אַרְבְּעָה עֲשָׂר׃

(כג) וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃

כג וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃

(כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

(כה) אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃

כה אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה דִּיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא׃

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃

כו כָּל נַפְשָׁא דְּעָלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵּהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְּנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשִׁית׃

רש״י ◄ כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב • שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לָבֹא לְמִצְרַיִם, וְאֵין ״הַבָּאָה״ זוֹ לְשׁוֹן עָבָר אֶלָּא לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ: (אסתר ב) ״בָּעֶרֶב הִיא בָּאָה״, וּכְמוֹ ״וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן״, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַטָּה בָּאָלֶ״ף, לְפִי שֶׁכְּשֶׁיָּצְאוּ לָבֹא מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ. וְהַשֵּׁנִי: ״כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב

כלי יקר – עוד והדר

(כו) **כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב.** אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיוּ נְפָשׁוֹת רַבּוֹת מִכָּל מָקוֹם קְרָאָם כֻּלָּם **נֶפֶשׁ,** לְפִי שֶׁקֹּדֶם זֶה הָיוּ הָאַחִים מִתְקַנְּאִים בְּיוֹסֵף וְהָיוּ נְפָשׁוֹת חֲלוּקוֹת, וְעַכְשָׁו נַעֲשׂוּ לַאֲחֵרִים וְסָרָה קִנְאָתָם, וְגַם יוֹסֵף לֹא הָיָה לוֹ לֵב עֲלֵיהֶם, עַל כֵּן הוֹדִיעַ לָנוּ הַכָּתוּב שֶׁהָיוּ כֻּלָּם **נֶפֶשׁ** אַחַת, לְהָעִיד עַל צִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעַל צִדְקַת הָאַחִים. לְכָךְ אָמַר תְּחִלָּה **כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְבֵית יַעֲקֹב מִצְרַיְמָה** לְהָעִיד עַל צִדְקַת הָאַחִים, וְאַחַר־כָּךְ חָזַר וְאָמַר (פסוק כז) **וּבְנֵי יוֹסֵף וְגוֹ׳ כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים** לְהָעִיד עַל צִדְקַת יוֹסֵף: תורה כז

הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים״, הוּא לְשׁוֹן עָבָר, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַעְלָה בַּבֵּי״ת, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁבָּאוּ שָׁם הָיוּ שִׁבְעִים, שֶׁמָּצְאוּ שָׁם יוֹסֵף וּשְׁנֵי בָּנָיו וְנִתּוֹסְפָה לָהֶם יוֹכֶבֶד בֵּין הַחוֹמוֹת. (וְעַיֵּן בַּבָּאוּר לְתַרְגּוּם יוֹנָתָן, וּמִשָּׁם תִּמְצָא לְרַוּוֹת צַמְאוֹנְךָ בְּרַשִׁ״י). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: ׳תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים׳, צְרִיכִים אָנוּ לוֹמַר שֶׁמֵּתוּ לִפְנֵי יְרִידָתָן לְמִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנוּ כָּאן. מָצָאתִי בְּ׳וַיִּקְרָא רַבָּה׳: עֵשָׂו שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ״, לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לֶאֱלָהוּת הַרְבֵּה. יַעֲקֹב, שִׁבְעִים הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נֶפֶשׁ״, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד.

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים:

כז וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְּרֵין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעַלּוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין:

◆ יום שישי ח׳ טבת ◆

(כח) וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן:

כח וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוַת יוֹסֵף לְפַנָּאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

רש״י◄ לְהוֹרֹת לְפָנָיו • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפַנּוֹת לוֹ מָקוֹם וּלְהוֹרוֹת הָאֵיךְ יִתְיַשֵּׁב בָּהּ. לְפָנָיו • קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְשָׁם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ״לְהוֹרוֹת לְפָנָיו״, לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁמִּשָּׁם תֵּצֵא הוֹרָאָה.

(כט) וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:

כט וְטַקִּיס יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי וּסְלֵיק לְקַדְּמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי לֵהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵהּ וּבְכָא עַל צַוְּרֵהּ עוֹד:

רש״י◄ וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ • הוּא בְּעַצְמוֹ אָסַר אֶת הַסּוּסִים לַמֶּרְכָּבָה לְהַזְדָּרֵז לִכְבוֹד אָבִיו. וַיֵּרָא אֵלָיו • יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו. וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד • לְשׁוֹן הַרְבּוֹת בְּכִיָּה, וְכֵן: (איוב לד) ״כִּי לֹא עַל אִישׁ יָשִׂים עוֹד״, לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא: אֵינוֹ שָׂם עָלָיו עִלּוֹת נוֹסָפוֹת עַל חֲטָאָיו, אַף כָּאן: הִרְבָּה וְהוֹסִיף בִּבְכִי יוֹתֵר עַל הָרָגִיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוְּארֵי יוֹסֵף וְלֹא נְשָׁקוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת ״שְׁמַע״.

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי:

ל וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָיֵת זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בָּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ קַיָּם:

רש״י◄ אָמוּתָה הַפַּעַם • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סָבוּר הָיִיתִי לָמוּת שְׁתֵּי מִיתוֹת: בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי שְׁכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיִּתְבַּעֲנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִיתָתְךָ. עַכְשָׁו, שֶׁעוֹדְךָ חַי, לֹא אָמוּת אֶלָּא פַּעַם אַחַת.

כלי יקר – עוד והדר

(ל) **אָמוּתָה הַפַּעַם.** לְפִי שֶׁקֹּדֶם זֶה הָיוּ חַיָּיו חַיֵּי צַעַר וְהָיָה חָשׁוּב כְּמֵת בְּחַיָּיו כְּאִלּוּ כְּבָר מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם, אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל מה כז) ״וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם״, שֶׁנַּעֲשָׂה אִישׁ חַי, מֵעַתָּה יִהְיֶה מְעֻתָּד אֶל הַמִּיתָה, וְרַק פַּעַם אַחַת וְלֹא אֶל הַרְבֵּה מִיתוֹת, כִּי הֶחָשׁוּב כְּמֵת מֵחֲמַת חַיֵּי צַעַר דּוֹמֶה כְּאִלּוּ בְּכָל יוֹם הוּא מֵת: **וְכֵן** נֶאֱמַר (להלן מז כח) ״וַיִּחְיוּ יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה״ וַיְהִי יְמֵי חַיָּיו מֵאָה אַרְבָּעִים וְשֶׁבַע שָׁנָה, כִּי עַל יְדֵי חַיֵּי שַׁלְוָה שֶׁהָיוּ לוֹ בְּאוֹתָן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנִים, הָיָה דּוֹמֶה לְמַפְרֵעַ כְּאִלּוּ חָיָה כָּל מֵאָה אַרְבָּעִים וְשֶׁבַע שָׁנִים חַיִּים נְעִימִים הַקְּרוּיִן חַיִּים בֶּאֱמֶת: תורה לא

(לא) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי:**

לא **וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַּק וְאֵחַוִּי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּי בְאַרְעָא דִכְנַעַן עֲלוּ לְוָתִי:**

רס״י◄ **וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וְגוֹ׳** • וְעוֹד אוֹמַר לוֹ: ״וְהָאֲנָשִׁים רוֹעֵי צֹאן וְגוֹ׳״.

(לב) **וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:**

לב **וְגַבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גַּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ:**

כלי יקר – עוד והדר

(לב) **וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ.** יֵשׁ לְדַקְדֵּק לָמָּה הֶצְרֵךְ לִתֵּן טַעַם לִדְבָרָיו **כִּי אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ,** יִהְיוּ אַנְשֵׁי מִקְנֶה אוֹ לֹא, סוֹף סוֹף **רֹעֵי צֹאן** הַמָּה. וְעוֹד שֶׁאָמַר (פסוקים לג–לד) **כִּי יִקְרָא אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה מַּעֲשֵׂיכֶם וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ,** יוֹתֵר הָיָה נָכוֹן שֶׁיֹּאמְרוּ ׳רוֹעֵי צֹאן הָיוּ עֲבָדֶיךָ׳, כִּי דַּוְקָא **רוֹעֵי צֹאן תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם** הֵמָּה, אֲבָל לֹא ׳אַנְשֵׁי מִקְנֶה׳, וְכִי פַּרְעֹה לֹא הָיָה לוֹ מִקְנֶה. וְעוֹד קָשֶׁה כִּי הֵמָּה שִׁנּוּ וְלֹא אָמְרוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה לָהֶם יוֹסֵף, כִּי הֵשִׁיבוּ לְפַרְעֹה **רֹעֵי צֹאן הָיוּ עֲבָדֶיךָ** (להלן מז ג)**. וְעוֹד גַּם אֲבֹתֵינוּ** מְיֻתָּר, וְכִי שְׁאָלָם עַל מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם:

וּבֵאוּר הַדָּבָר הוּא, שֶׁתַּכְלִית כָּל הַדְּבָרִים הַלְּלוּ הָיָה כְּדֵי שֶׁיַּרְחִיקֵם פַּרְעֹה מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבֵם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם לְפַרְעֹה הָיָה צֹאן וּבָקָר וְרוֹעִים, מִכָּל מָקוֹם הָיוּ רוֹעֵי מִצְרַיִם נוֹהֲגִין כָּבוֹד בְּמִין הַצֹּאן לִכְבוֹד מַזַּל טָלֶה אֲשֶׁר בּוֹ ״שְׁמוּ כִּסְלָם״, וְהַכָּבוֹד הוּא לִרְעוֹת אוֹתָן בְּמִרְעֶה ״שָׁמֵן וְטוֹב כַּר נִרְחָב״ וְשֶׁלֹּא לְהַכּוֹתָם בְּמַקְלוֹת, אֲבָל שְׁאָר אֻמּוֹת אֵינָן נִזְהָרִים בָּזֶה עַל כֵּן **תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵי צֹאן**:

לְפִיכָךְ כְּשֶׁאָמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה **וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן** כְּדֵי שֶׁיַּרְחִיקֵם מֵעָלָיו, הֶצְרֵךְ לִתֵּן טַעַם שֶׁל הִתְנַצְּלוּת, שֶׁלֹּא יַחְשֹׁד אוֹתָם שֶׁלְּכָךְ בָּחֲרוּ אֻמָּנוּת הָרְעִיָּה כְּדֵי לְהַקְהוֹת שִׁנֵּי כָּל הַמַּאֲמִינִים בְּמַזַּל טָלֶה בִּרְאוֹתָם הַצֹּאן ״אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט״ מְכֻּבָּה וּמְעֻנָּה. עַל כֵּן נָתַן טַעַם **כִּי אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ,** שֶׁכָּךְ קָרֶה לָהֶם שֶׁכָּל עִקַּר רְכוּשָׁם הָיָה הַמִּקְנֶה עַל כֵּן בָּחֲרוּ לָהֶם אֻמָּנוּת הָרְעִיָּה:

וְהָיָה כִּי יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה (פסוק לג), יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁלְּכָךְ הוּא קוֹרֵא אֶתְכֶם כְּדֵי לִבְחֹר בָּכֶם אֲנָשִׁים לְמִלְחַמְתּוֹ, לְפִיכָךְ כְּשֶׁיִּשְׁאַל לָכֶם **מַה מַּעֲשֵׂיכֶם וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ,** וְלֹא תֹּאמְרוּ לוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁאַתֶּם רוֹעֵי צֹאן, **כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵי צֹאן,** וְאֵינוֹ מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר לְדַבֵּר דָּבָר שֶׁהוּא נִתְעָב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהֵס לְהַזְכִּיר לְפָנָיו בְּפֵרוּשׁ דָּבָר שֶׁהוּא כְּנֶגֶד דָּתוֹ, דְּאִם לֹא כֵּן לָמָּה לֹא נָתַן יוֹסֵף טַעַם זֶה עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ שֶׁאָמַר שֶׁהֵם ׳רוֹעֵי צֹאן׳ וְטַעְמוֹ ׳כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם׳ כוּ׳, אֶלָּא אִדְּרַבָּה שֶׁזֶּה נִתְּינַת טַעַם עַל שֶׁלֹּא צִוָּה לָהֶם לוֹמַר שֶׁהֵם ׳רוֹעֵי צֹאן׳, אָמְנָם הַמֶּלֶךְ יָבִין מֵעַצְמוֹ מֵאַחַר שֶׁ׳אַנְשֵׁי מִקְנֶה׳ אַתֶּם וַדַּאי כֻּלְּכֶם ׳רוֹעֵי צֹאן׳:

וּכְדֵי שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ מִכֶּם לְהַחֲלִיף מְלֶאכֶת הָרְעִיָּה בְּאֻמָּנוּת דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן תֹּאמְרוּ **מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה,** לֹא הֶרְגַּלְנוּ בְּשׁוּם אֻמָּנוּת אַחֶרֶת כִּי אִם בָּזֶה. וּכְדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר שֶׁמִּנְּעוּרֵיכֶם בְּחַרְתֶּם בְּאֻמָּנוּת זוֹ לְהַכְחִישׁ דַּעַת הַמַּאֲמִינִים בְּמַזַּל טָלֶה, עַל כֵּן תֹּאמְרוּ **גַּם אֲבֹתֵינוּ,** מֵעוֹלָם, קֹדֶם שֶׁנִּתְפַּשְּׁטָה אֱמוּנָה זוֹ בָּעוֹלָם. אֲבָל יוֹסֵף רָצָה לוֹמַר בְּפֵרוּשׁ אֶל פַּרְעֹה כִּי הֵמָּה רוֹעֵי צֹאן, כִּי כָּךְ אָמַר תְּחִלָּה שֶׁהוּא רוֹצֶה לוֹמַר לְפָנָיו **וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן,** כִּי אֵלָיו יִתְּכֵן לוֹמַר בְּפֵרוּשׁ כֵּן כְּדֵי שֶׁיַּרְחִיק אֶתְכֶם מֵעָלָיו, אֲבָל לָכֶם לֹא יִתְּכֵן לוֹמַר בְּפֵרוּשׁ לְפָנָיו דָּבָר שֶׁיִּגְרֹם הַהַרְחָקָה, אֶלָּא הוּא יָבִין זֶה מִכְּלַל דִּבְרֵיכֶם:

וּלְסוֹף הֶחְלְפָה הַשִּׁיטָה, שֶׁיּוֹסֵף לֹא אָמַר לִפְנֵי פַּרְעֹה כִּי הֵמָּה רוֹעֵי צֹאן, וְאֶחָיו אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ **רוֹעֵי צֹאן עֲבָדֶיךָ.** לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁפַּרְעֹה לֹא שָׁלַח אַחֵרֵיהֶם לִקְרֹא אוֹתָם, וְלֹא הָיָה חוֹשֵׁשׁ פֶּן יִקַּח מֵהֶם הַגִּבּוֹרִים לְמִלְחַמְתּוֹ, עַל כֵּן לֹא הֶצְרֵךְ הוּא לְהַזְכִּיר כִּי רוֹעֵי צֹאן הֵמָּה, וְהֵמָּה אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ **רוֹעֵי צֹאן עֲבָדֶיךָ** כְּדֵי שֶׁיַּרְחִיקֵם מֵעַל גְּבוּלוֹ כָּאָמוּר, כִּי כָּךְ הִתְנָה יוֹסֵף שֶׁאֶחָד מֵהֶם יֹאמַר בְּפֵרוּשׁ כִּי הֵמָּה ׳רוֹעֵי צֹאן׳ וְאֶחָד יֹאמַר סְתָם ׳אַנְשֵׁי מִקְנֶה׳, אוֹ הוּא אוֹ אֶחָיו, דְּאִם לֹא כֵּן לְמֵאי נָפְקָא מִינָהּ הִגִּיד יוֹסֵף לְאֶחָיו מַה שֶּׁרוֹצֶה לְדַבֵּר בִּפְנֵי פַּרְעֹה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר יוֹסֵף לְאֶחָיו, אִם אֲנִי אֲדַבֵּר בְּפֵרוּשׁ שֶׁ׳רוֹעֵי צֹאן׳ אַתֶּם, אָזַי דַּי כְּשֶׁתֹּאמְרוּ אַתֶּם ׳אַנְשֵׁי מִקְנֶה׳, כִּי אֵינוֹ מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר לְהַזְכִּיר שְׁנֵי פְּעָמִים ׳רוֹעֵי צֹאן׳ כִּי הוּא נֶגֶד דָּתוֹ, וְאִם אֲנִי לֹא אֹמַר בְּפֵרוּשׁ ׳רוֹעֵי צֹאן׳ אָז אַתֶּם תֹּאמְרוּ בְּפֵרוּשׁ, וְכָךְ הָיָה לְסוֹף. וּבָזֶה הֶתְּרוּ כָּל הַסְּפֵקוֹת: תורה לג

(לג) וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם:

לג וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה עוֹבְדֵיכוֹן:

(לד) וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן:

לד וְתֵימְרוּן גֻּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ עַבְדָּיךְ מֵעוּלֵמָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי תִּיתְבוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא:

רש״י◄ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן • וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעֶה, וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁאֵין אַתֶּם בְּקִיאִין בְּמְלָאכָה אַחֶרֶת, יַרְחִיקְכֶם מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם. כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם וְגוֹ׳ • לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֱלֹהוּת.

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

(ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה:

ב וּמִקְצַת מִן אַחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גֻּבְרִין וַאֲקִימִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה:

רש״י◄ וּמִקְצֵה אֶחָיו • מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבָּהֶם לִגְבוּרָה, שֶׁאֵין נִרְאִים גִּבּוֹרִים, שֶׁאִם יִרְאֶה אוֹתָם גִּבּוֹרִים, יַעֲשֶׂה אוֹתָם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ, וְאֵלֶּה הֵם: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יִשָּׂשכָר וּבִנְיָמִין. אוֹתָם שֶׁלֹּא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם כְּשֶׁבֵּרְכָם. אֲבָל שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים כָּפַל: ״וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר, שְׁמַע ה׳ קוֹל יְהוּדָה״, ״וּלְגָד אָמַר, בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד״, ״וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי״, ״וּלְדָן אָמַר דָּן״, וְכֵן לִזְבֻלוּן וְכֵן לְאָשֵׁר, זֶה לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית רַבָּה, שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (ב״ק צב) מָצִינוּ שֶׁאוֹתָם שֶׁכָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם הֵם הַחֲלָשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פַרְעֹה. וִיהוּדָה שֶׁהֵכְפַּל שְׁמוֹ, לֹא הֵכְפַּל מִשּׁוּם חַלָּשׁוּת, אֶלָּא טַעַם יֵשׁ בַּדָּבָר, כִּדְאִיתָא בִּ׳בָבָא קַמָּא׳. וּבִבְרַיְתָא דְּ׳סִפְרֵי׳ שָׁנִינוּ בָּהּ בְּ״וְזֹאת הַבְּרָכָה״ כְּמוֹ בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ׳ 396)

זֶהוּ לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית רַבָּה, שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (רש״י מז, ב) סִגְנוֹן הַלִּמּוּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא קָצָר וְתַמְצִיתִי, כַּנִּרְאֶה מִסִּגְנוֹן תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי. לָכֵן מְפָרֵשׁ אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְפְּלוּ שְׁמוֹת **הַגִּבּוֹרִים**, כִּי לְפִי זֶה נִמְצָא שֶׁהַכְּפָלַת הַשֵּׁמוֹת אֵינוֹ אֲרִיכוּת בִּלְשׁוֹן הַבְּרָכָה, אֶלָּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ - לְהִיוֹתָם גִּבּוֹרִים וּמְפָרְסָמִים הָכְפְּלוּ שְׁמוֹתָם. וְאִלּוּ הַגְּמָרָא הַבַּבְלִית, שֶׁסִּגְנוֹנָהּ אָרֹךְ יוֹתֵר, מְפָרֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹת **הַחֲלָשִׁים** נִכְפְּלוּ, הַיְנוּ שֶׁמֹּשֶׁה הֶאֱרִיךְ בִּלְשׁוֹן הַבְּרָכָה כְּדֵי לְחַזֵּק וּלְהַגְּבִּיר שְׁבָטִים אֵלּוּ.

(ג) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ:

ג וַאֲמַר פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה עוֹבְדֵיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי עָנָא עַבְדָּיךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

ד וַאֲמָרוּ לְוַת פַּרְעֹה לְאִתּוֹתָבָא בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי לְעַבְדָּיךְ אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וּכְעַן יֵתְבוּן כְּעַן עַבְדָּיךְ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

(ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:

ה וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךָ וְאַחָיךָ אֲתוֹ לְוָתָךְ:

(ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃

ו אַרְעָא דְּמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ וְיָת אַחָיךְ יֵתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתְּ וְאִית בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחֵילָא וּתְמַנְּנוּן רַבְּנֵי גֵיתֵי עַל דִּי לִי׃

רש״י ◄ אַנְשֵׁי־חַיִל • בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן לִרְעוֹת צֹאן. עַל־אֲשֶׁר־לִי • עַל צֹאן שֶׁלִּי.

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃

ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימֵנֵּהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה׃

רש״י ◄ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • הִיא שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לִפְרָקִים, שלודי״ר בְּלַעַ״ז.

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃

ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּיךְ׃

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃

ט וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תוֹתָבוּתַי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי בְּיוֹמֵי תוֹתָבוּתְהוֹן׃

רש״י ◄ שְׁנֵי מְגוּרַי • יְמֵי גֵּרוּתִי, כָּל יָמַי הָיִיתִי גֵּר בָּאָרֶץ. וְלֹא הִשִּׂיגוּ • בְּטוֹבָה.

(י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃

י וּבְרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃

רש״י ◄ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוּת. וּמַה בְּרָכָה בֵּרְכוֹ? שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו, לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ (תנחומא).

מֵי גְשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה, וּמִבִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וָאֵילָךְ, הָיָה פַּרְעֹה בָּא אֶל נִילוּס, וְהוּא עוֹלֶה לִקְרָאתוֹ וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ (תנחומא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ו, עמוד 31 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ברכת יעקב לנילוס

וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה

בֵּרְכוֹ שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו (מז, י. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, אֵיךְ בֵּרֵךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה בְּנוֹגֵעַ לַנִּילוּס, וַהֲרֵי "פַּרְעֹה וְהַמִּצְרִיִּים הָיוּ עוֹבְדִים לַיְאוֹר" (תנחומא וארא פרשה יג), וְאֵיךְ בֵּרֵךְ אֶת פַּרְעֹה בְּקֶשֶׁר לַעֲבוֹדָה־זָרָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת. דַּהֲרֵי הַטַּעַם שֶׁהַנִּילוּס הָיָה הֶעֱבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם הוּא, דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"אֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה" (רש״י פרשתנו שם), חָשְׁבוּ הַמִּצְרִיִּים שֶׁהַנִּילוּס הוּא הַמֵּבִיא לָהֶם פַּרְנָסָתָם. אַךְ כְּשֶׁבֵּרֵךְ יַעֲקֹב "שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו", וּבִרְכָתוֹ נִתְקַיְּמָה, רָאוּ שֶׁאֵין הַנִּילוּס עוֹלֶה מִכֹּחַ עַצְמוֹ, וְרַק מִכֹּחַ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ הוּא זֶה שֶׁעוֹלֶה. וְנִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי בִּרְכַּת יַעֲקֹב נָחְלְשָׁה הֶעֱבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

מז (ח) **כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ.** לְפִי שֶׁהֻגַּד לְפַרְעֹה שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּא יַעֲקֹב הָיָה הַנִּילוּס עוֹלֶה לְרַגְלָיו, וְהָיָה פַּרְעֹה שָׂמֵחַ עַל זֶה מְאֹד וְחָשַׁב שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיַּעֲקֹב חַי יַעֲלֶה הַנִּילוּס לְרַגְלָיו לְעוֹלָם וְיִשְׁקֶה אֶת פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְכַאֲשֶׁר רָאָה אֶת יַעֲקֹב וְהִנֵּה הוּא דַּל וְכָחוּשׁ וְרָקוּת בָּשָׂר כְּמִשְׁפַּט הַזְּקֵנִים, חָשַׁב פַּרְעֹה שֶׁוַּדַּאי הוּא מֻפְלָג בְּזִקְנָה וְהַיּוֹם אוֹ מָחָר יָמוּת, וְאִם כֵּן בְּמַאי שֶׁמְּחוּ הַמִּצְרִים כִּי בְּמוֹתוֹ יַחְזֹר הַנִּילוּס לִמְקוֹמוֹ, עַל כֵּן שְׁאָלוֹ **כַּמָּה יְמֵי חַיֶּיךָ: וְהֵשִׁיב** לוֹ **יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי מְעַט וְרָעִים** (פסוק ט), הִזְכִּיר לְשׁוֹן **מְגוּרַי** לוֹמַר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת רֹב יָמִים הוּא כָּל כָּךְ כָּחוּשׁ וְרָזֶה, כִּי אִם מֵחֲמַת פַּחַד וּמָגוֹר מִסָּבִיב, כִּי אֶת "אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי יָבֹא לִי" (ע״פ איוב ג כה), וְכַמָּה צָרוֹת צְרוּרוֹת בְּאַמְתְּחוֹתַי "עָלַי הָיוּ כֻּלָּנָה" כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה, **מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי חַיַּי וְלֹא הִגִּיעוּ אֶת שְׁנֵי חַיֵּי אֲבוֹתַי,** וְיֵשׁ לִי עוֹד תִּקְוָה לְהַגִּיעַ לְפֶרֶק אַבָּא שֶׁהָיָה חַי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם הַמָּה הָיָה לָהֶם מָגוֹר מִסָּבִיב מִכָּל מָקוֹם הֶאֱרִיכוּ יָמִים. לְכָךְ נָקַט לְשׁוֹן **מְגוּרֵיהֶם** גַּם כְּלַפֵּי אֲבוֹתָיו: תורה ט

כלי יקר – עוד והדר

◆ שבת קודש ט׳ טבת ◆

(יא) וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה:

רש״י ◄ רַעְמְסֵס • מֵאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא.

יא וְאוֹתִיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחוֹהִי וִיהַב לְהוֹן אַחֲסָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְרַעְמְסֵס כְּמָא די פַּקִּיד פַּרְעֹה:

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:

רש״י ◄ לְפִי הַטָּף • לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵיתָם.

יב וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחוֹהִי וְיָת כָּל בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה, עמ׳ 239)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב)

מָצִינוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כַּכָּתוּב (תהילים פ) "נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף", כִּי יוֹסֵף פִּרְנֵס אֶת אֶחָיו וּבְנֵי בֵיתָם בִּימֵי הָרָעָב. וְלִכְאוֹרָה, הַאִם בִּגְלַל שֶׁיּוֹסֵף כִּלְכֵּל אֶת בֵּית אָבִיו יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ?

אֶלָּא: הֵם נִקְרָאִים 'יוֹסֵף' עַל־שֵׁם הַמִּידָה הַטּוֹבָה שֶׁהוּא הֶעֱנִיק לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם. כְּלוֹמַר, הַכֹּחַ לַהַנְהָגָה זוֹ, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רָעָה – בָּא מִיּוֹסֵף. כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (סוף פי״ב): "וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אַדְּרַבָּה – לִגְמוֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר לִלְמוֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו".

(יג) וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:

רש״י ◄ וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ • חוֹזֵר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, לִתְחִלַּת שְׁנֵי הָרָעָב. וַתֵּלַהּ • כְּמוֹ 'וַתִּלְאֶה', לְשׁוֹן עֲיֵפוּת, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְדוֹמֶה לוֹ: (משלי כו) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים".

יג וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא לַחְדָא וְאִשְׁתַּלְהֵי עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְעַמָּא דְאַרְעָא דִכְנַעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא:

(יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַרְעֹה:

רש״י ◄ בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים • נוֹתְנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

יד וְלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִכְנַעַן בְּעִיבּוּרָא די אִנּוּן זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה:

(טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף:

רש״י ◄ אָפֵס • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'שְׁלִים'.

טו וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ כָל מִצְרָאֵי לְוַת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לְקֳבָלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא:

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃

טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃

(יז) וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃

יז וְאַיְתִיוּ יָת גֵיתֵיהוֹן לְוַת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תּוֹרִין וּבַחֲמָרִין וְזָנְנוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גֵיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃

רש״י◄ **וַיְנַהֲלֵם** • כְּמוֹ וַיְנַהֲגֵם, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה נא) ״אֵין מְנַהֵל לָהּ״, (תהלים כג) ״עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי״.

(יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ׃

יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֱלָהִין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוַת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי אֱלָהִין גְּוִיָתָנָא וְאַרְעָנָא׃

רש״י◄ **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית** • שֵׁנִית לִשְׁנֵי הָרָעָב. **כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף** וְגוֹ׳ • כִּי אֲשֶׁר תַּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה, וּבָא הַכֹּל אֶל יַד אֲדֹנִי. **בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ** • כְּמוֹ: ׳אִם לֹא גְּוִיָּתֵנוּ׳.

(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם׃

יט לְמָה נְמוּת לְעֵינָיךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעָתָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָתָנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעָתָנָא עַבְדִּין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תִבּוּר׃

רש״י◄ **וְתֶן־זֶרַע** • לִזְרֹעַ הָאֲדָמָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר יוֹסֵף: ״וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר״, מִכֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, בָּאָה בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, וְהִתְחִילוּ לִזְרֹעַ וְכָלָה הָרָעָב, וְכֵן שָׁנִינוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּ׳סוֹטָה׳. **לֹא תֵשָׁם** • לֹא תְּהֵא שְׁמָמָה, לֹא תֵּבוֹר, לְשׁוֹן שְׂדֵה בוּר שֶׁאֵינוֹ חָרוּשׁ.

(כ) וַיִּקְן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה׃

כ וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרַיִם גְּבַר חַקְלֵהּ אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה׃

רש״י◄ **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה** • קְנוּיָה לוֹ.

(כא) וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ׃

כא וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵהּ מִקְּרֵי לִקְרֵי מִסְּיָפֵי תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ׃

כלי יקר – עוד והדר

(כא) **וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר [אֹתוֹ] לֶעָרִים.** פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י ׳לְהַסִּיר חֶרְפָּה מֵעַל אֶחָיו שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ גּוֹלִים הֵמָּה׳. וְרָחוֹק הוּא שֶׁבַּעֲבוּר תּוֹעֶלֶת קָטָן זֶה יְבַלְבֵּל יוֹסֵף כָּל הָאָרֶץ. וְעוֹד שֶׁלֹּא יִקְרָא ״גּוֹלָה וְסוּרָה״ כִּי אִם מִי שֶׁהָיָה לוֹ ״נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם״ וְגוֹלֶה מֵהֶם, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא הָיָה תּוֹשֵׁב בְּשׁוּם מָקוֹם, וְכָל הָאָבוֹת הָיוּ גֵּרִים כִּי כְּבָר הִתְחִיל הַגֵּרוּת מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק (מכילתא מס׳ דפסחא יד), וְלֹא מְצִינוּ שֶׁחָשְׁשׁוּ הָאָבוֹת לָזֶה: **וְיוֹתֵר** נָכוֹן לְפָרֵשׁ כָּל הַבִּלְבּוּל הַלָּזֶה,

רש״י◄ **וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אוֹתוֹ•** יוֹסֵף מֵעִיר לְעִיר, לְזִכָּרוֹן שֶׁאֵין לָהֶם עוֹד חֵלֶק בָּאָרֶץ, וְהוֹשִׁיב שֶׁל עִיר זוֹ בַּחֲבֶרְתָּהּ. וְלֹא הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב זֹאת, אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָסִיר חֶרְפָּה מֵעַל אֶחָיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם: ׳גּוֹלִים׳ (חולין ס). **מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְגוֹ׳•** כֵּן עָשָׂה לְכָל הֶעָרִים אֲשֶׁר בְּמַלְכוּת מִצְרַיִם, מִקְצֵה גְּבוּלָהּ וְעַד קְצֵה גְּבוּלָהּ.

(כב) **רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:**

כב לְחוֹד אַרְעָא דְכַהֲנֵיָא לָא זַבִּין אֲרֵי חֲלָקָא לְכַהֲנַיָא מִלְּוַת פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חֲלָקְהוֹן דִּיהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן:

רש״י◄ **הַכֹּהֲנִים•** הַכּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן ׳כֹּהֵן׳, מְשָׁרֵת לֵאֱלֹהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: ״כֹּהֵן מִדְיָן״, ״כֹּהֵן אוֹן״. **חֹק לַכֹּהֲנִים•** חֹק כָּךְ וְכָךְ לֶחֶם לְיוֹם.

(כג) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:**

כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא זְבֵנִית יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הֵא לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא:

רש״י◄ **הֵא•** כְּמוֹ: הִנֵּה, כְּמוֹ: (יחזקאל טז) ״וְגַם אֲנִי הֵא דַרְכֵךְ בָּרֹאשׁ נָתַתִּי״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת פרשת ויגש תשי״א, תורת מנחם תשי״א כרך א (ב), עמ׳ 165)

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם... הֵא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה (מז, כג)

״הֵא לָכֶם זֶרַע״ – יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁבְּכָל דּוֹר נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹחוֹת חִיזּוּק בַּעֲבוֹדַת ה׳. אַךְ נְתִינַת כּוֹחַ זוֹ כְּשֶׁהִיא לְעַצְמָהּ אֵינָהּ מַסְפִּיקָה, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם – ״וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה״ – עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ...

כלי יקר – עוד והדר

לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י יט) ״וְאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם״, כִּי כָּל מִי שֶׁלֹּא הָיָה גֵּר מִיָּמָיו אֵינוֹ מַרְגִּישׁ בְּצַעֲרוֹ שֶׁל הַגֵּר וְאֵינוֹ חָס עַל נֶפֶשׁ הַגֵּר, אֲבָל מִי שֶׁהָיָה בְּעַצְמוֹ גֵּר יוֹדֵעַ בְּצַעֲרוֹ שֶׁל הַגֵּר וְ׳כָל דְּעָלֵיהּ סָנֵי לְחַבְרֵיהּ לָא יַעֲבֹד׳ (ע״פ שבת לא.), עַל כֵּן הֶעֱבִיר יוֹסֵף הָעָם לָעָרִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם גֵּרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל טו יג) ״כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם״ כִּי הַתּוֹשָׁבִים יִהְיוּ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם כְּדֵי שֶׁיַּרְגִּישׁוּ בְּצַעֲרוֹ שֶׁל הַגֵּר. וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁגַּם רַשִׁ״י נִתְכַּוֵּן לָזֶה, כִּי זוֹ הוּא הַחֶרְפָּה שֶׁיְּחָרְפוּם לוֹמַר ׳גּוֹלִים אַתֶּם׳, וְלוּ חָפֵץ ה׳ בְּטוֹבַתְכֶם לָמָּה אַתֶּם גּוֹלִים, וְאִם כֵּן מֻתָּר לְהָרַע לָכֶם, עַל כֵּן הֶעֱבִיר אוֹתָם יוֹסֵף לָעָרִים כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהָשִׁיב לָהֶם ׳גַּם אַתֶּם הֶחֱלִיתֶם כְּמוֹנוּ׳ (ע״פ ישעיה יד י):

דָּבָר אַחֵר, לְכָךְ הֶעֱבִיר אוֹתָם יוֹסֵף לָעָרִים, כִּי רָאָה שֶׁיַּעֲקֹב וּבָנָיו נִתְיַשְּׁבוּ ״בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ״ (פסוק כז) לִהְיוֹת לָהֶם אֲחֻזָּה וְנַחֲלָה בָּאָרֶץ, וְיֵשׁ לְחוּשׁ כִּי בְּרֹב הַיָּמִים יָקוּם מֶלֶךְ עָרִיץ וְיִדְרֹשׁ מֵעַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים שֶׁל כָּל עִיר וְיוֹשְׁבֶיהָ אֲשֶׁר עָלָיו כָּתוּב זִכְרוֹן כָּל קַרְקַע שֶׁל מִי הִיא, וְלֹא יִמְצָא לְיִשְׂרָאֵל שׁוּם זְכוּת שֶׁהָיָה לַאֲבוֹתָם בְּנִחְלָאוֹת וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִטְעֹן קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבוֹתַי הָיְתָה וִיגָרְשׁוּם מִמֶּנָּה, עַל כֵּן הֶעֱבִיר כֻּלָּם לָעָרִים עַד שֶׁשּׁוּם אֶחָד מֵהֶם לֹא יֵשֵׁב עַל אֲחוּזַת אֲבוֹתָיו, וְיִהְיוּ יִשְׂרָאֵל ״כְּאַחַד מֵהֶם״ כִּי כֻּלָּם יֵשְׁבוּ בְּלֹא חֲזָקָה: תורה כב

(כג) **הֵא לָכֶם זֶרַע.** נָתַן לָהֶם זֶרַע עַל חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ רְאוּיִן לִהְיוֹת שְׁנֵי רָעָב וּפֶסַח הָרָעָב בִּזְכוּת יַעֲקֹב (תוספתא סוטה פ״י ה״ט), עַל כֵּן אָמַר **הֵא לָכֶם זֶרַע,** הֵינוּ עַל הֵ״א שָׁנִים. וְהַמְקַבְּלִים אָמְרוּ שֶׁמִּן הֵ״א אַחֲרוֹנָה שֶׁבַּשֵּׁם נִמְשְׁכוּ כָּל הַתּוֹלְדוֹת וְכָל דָּבָר עוֹשֶׂה פְּרִי, וּכְדֵי לִהְיוֹת הַדָּבָר לְזִכָּרוֹן צִוָּה לָהֶם שֶׁיִּתְּנוּ חֲמִשָּׁה לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע יְדוֹת יִהְיֶה לָהֶם (פסוק כד):

וְיֵשׁ עוֹד רָמֵז, שֶׁכָּל זֶה הָיָה בִּזְכוּת יַעֲקֹב, וּכְמוֹ שֶׁיַּעֲקֹב לֹא אָכַל מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ כִּי אִם אַרְבַּע יָדוֹת וְחֵלֶק חֲמִישִׁי הִפְרִישׁ לְגָבוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כח כב) ״וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ״, שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת, וְעִשּׂוּרָא בַּתְרָא כְּעִשּׂוּרָא קַמָּא דְּמֵי וְהַיְנוּ הַחֹמֶשׁ (כתובות נ.), כָּךְ כָּל הָאוֹכְלִים בִּזְכוּתוֹ הֵטִיל עֲלֵיהֶם נְתִינָה זוֹ שֶׁיֹּאכְלוּ רַק אַרְבַּע יָדוֹת וְיַפְרִישׁוּ הַחֹמֶשׁ. וְכֵן בִּתְחִלַּת הָרָעָב נֶאֱמַר (לעיל מא לד) ״וְחִמֵּשׁ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁלָּקַח מִכֻּלָּם חֵלֶק חֲמִישִׁי, ״כִּי שָׁם צִוָּה ה׳ אֶת הַבְּרָכָה״ (ע״פ תהלים קלג ג) כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כב) ״עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר״, שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת, וּבוֹ מֻתָּר לְנַסּוֹת אֶת ה׳ שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג י) ״וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת״ וְגוֹ׳: תורה כד

(כד) **וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:**

כד וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חֶלָקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר זַרַע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלֶאֱנַשׁ בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְּלְכוֹן:

רש״י ◄ **לְזֶרַע הַשָּׂדֶה** • שֶׁבְּכָל שָׁנָה. **וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם** • וְלֶאֱכֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם. **טַפְּכֶם** • בָּנִים קְטַנִּים.

(כה) **וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה:**

כה וַאֲמָרוּ קַיֵּמְתָּנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִּין לְפַרְעֹה:

רש״י ◄ **נִמְצָא־חֵן** • לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ. **וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה** • לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמַּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחֹק שֶׁלֹּא יַעֲבֹר.

(כו) **וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:**

כו וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לִגְזֵרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרְעָא דְכַהֲנַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוַת לְפַרְעֹה:

(כז) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:**

כז וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאַחֲסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחֲדָא:

רש״י ◄ **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** • וְהֵיכָן? בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ** • לְשׁוֹן אֲחֻזָּה:

כלי יקר – עוד והדר

(כז) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְגו׳.** כָּל פָּסוּק זֶה בְּאַשְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מְדַבֵּר, כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גָּזַר עֲלֵיהֶם "כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ" (לעיל טו יג), וְהֵמָּה בִּקְשׁוּ לִהְיוֹת תּוֹשָׁבִים בְּמָקוֹם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם גֵּרוּת, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ אֵצֶל יַעֲקֹב (ב״ר פד ג) "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב" (לעיל לז א) 'בִּקֵּשׁ לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה קָפְצָה עָלָיו רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף' כו׳, כָּךְ הַפָּסוּק מְאַשִּׁימָם עַל יִשִּׁיבָה זוֹ שֶׁבִּקְשׁוּ אֲחֻזָּה "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם", וְלֹא כָּךְ אָמְרוּ אֶל פַּרְעֹה (פסוק ד) "לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ", מְלַמֵּד שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא יָרְדוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ שָׁמָּה אֶלָּא לָגוּר 'כִּמְדַיֵּר בֵּי דַיָּרָא' (ע״פ ר״ה טז), וְעַכְשָׁו חָזְרוּ מִדִּבְרֵיהֶם וְכָל כָּךְ נִשְׁתַּקְּעוּ שָׁמָּה עַד שֶׁלֹּא רָצוּ לָצֵאת מִמִּצְרַיִם, עַד שֶׁהֶצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהוֹצִיאָם מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה, וְאוֹתָן שֶׁלֹּא רָצוּ לָצֵאת מֵתוּ בִּשְׁלִשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה (ראה שמו״ר יד ג):

וְאָמַר וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, וְסָמִיךְ לֵיהּ (פסוק כח) **וַיִּחִי יַעֲקֹב,** רָמַז בְּסִמְיכוּת זֶה לְמַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (תענית ה:) יַעֲקֹב לֹא מֵת, וּמַקְשֶׁה וְכִי בִּכְדֵי חָנְטוּ חַנְטַיָּא כו׳, וּמְתָרֵץ מִקְרָא "אֲנִי דּוֹרֵשׁ (ירמיה ל י) "אַל תִּירָא יַעֲקֹב" וְגו׳ וְשָׁב זַרְעוֹ מֵאֶרֶץ שְׁבִיָּם", מַקִּישׁ הוּא לְזַרְעוֹ מַה זַּרְעוֹ בַּחַיִּים' וְכו׳. וּמַקְשִׁים כָּאן שֶׁלֹּא תֵּרֵץ לוֹ כְּלוּם עַל 'וְכִי בִּכְדֵי חָנְטוּ חַנְטַיָּא' כו׳:

וּבֵאוּר הַדָּבָר כָּךְ הוּא, שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּנִּיחַ בָּנִים דּוֹמֶה כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת, לְפִי שֶׁעֶבֶר יָרֵךְ אִמּוֹ הוּא (חולין נח.) וְכִרְעֵיהּ דַּאֲבוּהָ הוּא (עירובין ע:) וְחֵלֶק מִן הָאָב כְּלוּל בַּבֵּן (ראה קידושין לז:), וּכְשֶׁהַבֵּן בַּחַיִּים אָז גַּם חֵלֶק אָבִיו הַכָּלוּל בּוֹ בַּחַיִּים. וְדַוְקָא יַעֲקֹב שֶׁכָּל מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה וְכֻלָּם צַדִּיקִים (תנחומא ויצא ד), כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב״ר מט ד) 'כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת', דַּוְקָא בֵּן צַדִּיק, אֲבָל בֵּן רָשָׁע הֶחָשׁוּב בְּחַיָּיו כְּמֵת (ראה ברכות יח) "כָּשֵׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזֶר" (ישעיה לא ג), וְאֵין בְּרָא כָּזֶה מְזַכֵּי אַבָּא. לְפִיכָךְ אָמְרוּ דַּוְקָא 'יַעֲקֹב לֹא מֵת', אַף־עַל־פִּי שֶׁחָנְטוּ חַנְטַיָּא, מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁזַּרְעוֹ בַּחַיִּים אָז גַּם הוּא חֵלֶק מִמֶּנּוּ בַּחַיִּים. וְדָבָר זֶה נִרְמָז בִּסְמִיכוּת זֶה, כִּי עַל יְדֵי **וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד** וְהָיָה זַרְעוֹ בַּחַיִּים, לְפִיכָךְ **וַיִּחִי יַעֲקֹב** שֶׁגַּם הוּא בַּחַיִּים:

חַסְלַת פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, עמוד 407 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה בִּירוּשָׁה

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ

וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ – לְשׁוֹן אֲחוּזָה (מז, כז. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה יֵשׁ לְעַיֵּן:

בַּלָּשׁוֹן "וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ" מַשְׁמַע שֶׁאֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲחֻזָּה גְּמוּרָה.

וְלִכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי רַק עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר דִּנְתָּנָה הַקָּבָּ״ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה, אַךְ אֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה שַׁיָּכָת לַמִּצְרִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פֶּרֶק כו) שֶׁפַּרְעֹה הֶעֱנִיק לְשָׂרָה אֶת "אֶרֶץ גֹּשֶׁן לַאֲחֻזָּה", וּ"לְפִיכָךְ יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן שֶׁהִיא שֶׁל שָׂרָה אִמֵּנוּ". וְעַל־פִּי־זֶה גַּם אֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה שַׁיָּכָת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּירוּשָׁה.

וִיתֵירָה מִזּוֹ יֵשׁ לוֹמַר: דְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה יְרוּשָׁה יוֹתֵר מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, מִשּׁוּם שֶׁלְּכַמָּה שִׁיטּוֹת לֹא קָנָה אַבְרָהָם בְּפֹעַל אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהָעָנְקָה מַמָּשׁ לְשָׂרָה.

ק״ו פסוקים יהללא״ל סימן חסלת פרשת ויגש

הפטרה לפרשת ויגש לשמו״ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמ׳ רכז

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמוד א

משום גזל **אַאמָּן** – הולך גם על האם, שהנוטל את האם עובר על גזל מדרבנן, מפני שדעתו של בעל השובך לזכות ביונות הבאות אליו, ולכן אסור ליטלה ממנו מפני דרכי שלום.

תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור שלְעוֹלָם – באמת מה שנאמר שאסורות בגזל מפני דרכי שלום **אַבֵּיצִים** – נאמר על הביצים, וְהטעם **מִדְּנָפִיק רוּבָּהּ דַּעְתֵּיהּ עִילָּוָהּ** – משום שמעת שיצאה רוב הביצה דעת בעל השובך ליטלה לעצמו.

הגמרא חוזרת לתרץ את הקושיא מהברייתא על רבי יוסי ברבי חנינא: **וְהָשְׁתָּא** – וכעת **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁאוֹר** לאדם **לִזְכוֹת בַּבֵּיצִים כָּל זְמַן שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כב ז) ׳שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם׳ **וַהֲדַר** – ואחר כך כתוב ׳אֶת הַבָּנִים תִּקַּח לְךָ׳, והיינו שקודם צריך לשלח את האם ואחר כך לזכות בביצים. יש לתרץ, **אֲפִילּוּ תִּימָא** – שאף אם נאמר **דְּנָפְלָה לָהּ** כל הביצה **לְחֲצֵרוֹ**, לא זכה בה בעל החצר, ואין זה ׳מזומן׳, כיון שכלל הוא **כָּל הֵיכָא דְּאִיהוּ מָצֵי זָכֵי לֵיהּ** – שכל מקום שהוא יכול לזכות גם **חֲצֵרוֹ זָכֵיָא לֵיהּ** – זוכה עבורו, **וְכָל הֵיכָא דְּאִיהוּ לֹא מָצֵי זָכֵי לֵיהּ** – וכל מקום שהוא לא יכול לזכות **חֲצֵרוֹ נָמִי לֹא זָכֵיָא לֵיהּ** – גם חצירו לא זוכה עבורו. וכיון שהוא לא יכול לזכות בביצה מפני שהאם רובצת עליה, גם חצירו לא קנתה עבורו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כשהאם רובצת על הביצים אסור ליטלן מדוע **אֲסוּרוֹת בְּגֵזֶל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם, הרי אִי** – אם מדובר **דְּשַׁלְּחָהּ** – שהגזלן שילח את האם קודם שנטל את הביצים, **גֵּזֶל מְעַלְּיָא הוּא** – הרי זה גזל גמור ולא רק מפני דרכי שלום, שהרי בעל החצר זכה בביצים אפילו שלא מדעתו. **וְאִי** – ואם מדובר **דְּלֹא שַׁלְּחָהּ** – שהגזלן לא שילח את האם ונטל את הביצים מיד, **הָא בְּעֵי שַׁלּוּחָהּ** – הרי יש עליו חיוב שילוח מן התורה, ומדוע נקטה הברייתא שעבר על גזל מדרבנן. מתרצת הגמרא: מדובר באופן שלא שילח את האם, ועדיין לא זכה בעל החצר בביצים, **וּבְקָטָן** שבא ליטול את הביצים, **דְּלֵאו בַּר שִׁילּוּחַ הוּא** – שאינו חייב במצות שילוח, ולכן אין עליו איסור תורה.

מקשה הגמרא: וכי **קָטָן בַּר דַּרְכֵי שָׁלוֹם הוּא** – שייך בחיוב מדרבנן שתיקנו מפני דרכי שלום. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת הברייתא, **שֶׁאָבִיו שֶׁל הַקָּטָן חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ** – לבעל החצר את הביצים **מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם:**

משנה

הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ למשך שנה, וקבע עמו שישלם שכר בית **לְשָׁנָה**, ולא דמי שכירות כל חודש, **נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה** – אם הוסיפו בית דין חודש אדר שני לאותה שנה, אין המשכיר יכול לומר שאותם דמים שקבעו ביניהם לא היו אלא עבור שנה רגילה של י״ב חודש, ולתבוע שכר נוסף עבור החודש הנוסף, אלא **נִתְעַבְּרָה לַשּׂוֹכֵר** – השוכר זכאי בחודש הנוסף, ואינו צריך לשלם אלא את אותם דמי שכירות שנה כפי שקבעו בתחילה, משום שאף חודש זה של העיבור בכלל אותה שנה הוא. אך אם **הִשְׁכִּיר לוֹ** את הבית למשך שנה, וקבע עמו שישלם דמי שכירות **לְחָדָשִׁים** – כך וכך לכל חודש, **נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה** – הוסיפו בית דין עוד חודש לאותה שנה, **נִתְעַבְּרָה לַמַּשְׁכִּיר** – זכאי המשכיר לתבוע דמי שכירות נוספים עבור החודש הנוסף, משום שקבעו דמים עבור כל חודש ובשנה זו יש י״ג חדשים. מביאה המשנה **מַעֲשֶׂה בְּעִיר צִיפּוֹרִי בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר** בית **מֵרֶחֶץ מֵחֲבֵירוֹ** למשך שנה, וקבעו ביניהם שישלם על כך **בִּשְׁנֵים עָשָׂר** דינרי **זָהָב לְשָׁנָה מִדִּינַר זָהָב לְכָל חֹדֶשׁ**, והיינו שקבעו את התשלום גם לפי שכר שנה וגם לפי שכר כל חודש,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' טבת פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב	**יום רביעי - ו' טבת** מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' טבת מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום חמישי - ז' טבת** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' טבת מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום שישי - ח' טבת** מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' טבת פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 20, אבל כל מה... עד עמ' יא, סוף פ"ה.

אֲבָל כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ בָּטֵל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא הוּא דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ – הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו, **אֵינוֹ מְקַבֵּל חַיּוּת מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – אלא, מהיכן הוא מקבל את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את חיותו מן הקדושה, כמו שכתוב[8]: "ואתה מחיה את **כולם**", אלקות וקדושה מחיה את **הכל** – מסביר רבנו הזקן, שה"נפרד", זה שאין בו ביטול להקב"ה, אינו מקבל חיות מהפנימיות של הקדושה, כי־אם מחיצוניותה בלבד, אחרי שהיא עוברת ויורדת דרך הסתרות רבות. זהו מה שהוא אומר: "אינו מקבל חיות", **מִבְּחִינַת פְּנִימִית הַקְּדֻשָּׁה וּמְהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ בְּכִבּוּדָהּ וּבְעַצְמָהּ, אֶלָּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – כפי שיוסבר להלן, בפרק כ"ב, משמעותה של השפעה פנימית היא, לתת למישהו דבר מתוך רצון עצמי טוב, ואילו השפעה בבחינת אחוריים – היינו: כשנותנים דבר למישהו בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן דבר לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת במתנה שהוא נותן לשונאו, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את פניו הגשמיות בשעת מעשה – כך גם ביחס להשפעה אלקית: כשההשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית, שהקב"ה **רוצה**, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחוריים", **שֶׁיּוֹרְדִים מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה** – ממדריגה עליונה לתחתונה, **רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת דֶּרֶךְ עֲלָה וְעָלוּל** – דרך סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר כבר, כשהמדריגה העליונה היא סיבה וגורם למדריגה התחתונה הבאה ממנה. אך, בצורה זו, יש עדיין ערך ושייכות בין המדריגה התחתונה לעילתה, שהיא המדריגה העליונה, ואילו כאן ישנם נוסף על כך **וְצִמְצוּמִים רַבִּים,** – המדריגה הבאה אחרי הצמצום, יורדת כל כך, שאין לה ערך כלל למדריגה שלפני הצמצום, והחיות של קדושה האמורה ירדה כל כך, **עַד שֶׁנִּתְמַעֵט כָּל־כֹּךְ הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט, עַד שֶׁיָּכוֹל לְהִתְצַמְצֵם וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גָּלוּת** – החיות שמן הקדושה, נמצאת בגלות באותו דבר שהיא מחיה. היינו: הדבר אינו בטל לחיות שלו כפי הנדרש, אלא הוא "מושל" על החיות; למשל: אדם הנמצא בגלות – יש על גביו מי שמושל עליו, והוא אינו יכול לגלות את כוחותיו ולפעול ברצונו. החיות שמן הקדושה היא בבחינת גלות **תּוֹךְ אוֹתוֹ דָּבָר הַנִּפְרָד,** – מן הקדושה ובו מתלבשת החיות **לְהַחֲיוֹתוֹ** – להחיות את הדבר הנפרד, **וּלְקַיְּמוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ, שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לִהְיוֹת אַיִן וְאֶפֶס כְּבַתְּחִלָּה מִקֹּדֶם שֶׁנִּבְרָא.** – הרי, שכל דבר שאינו בטל להקב"ה, ובהרגשתו הוא כדבר נפרד – מקבל את חיותו, לא מפנימיות הקדושה בלבד, אלא רק על־ידי התלבשותה בהרבה לבושים וצמצומים. **וְלָכֵן נִקְרָא עוֹלָם הַזֶּה וּמְלֹאוֹ, עוֹלָם הַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֲרָא.** – למרות שהקדושה היא היא המחיה גם את העולם־הזה, אלא מכיון שהעולם־הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של קליפות וסטרא אחרא, **וְלָכֵן כָּל מַעֲשֶׂה עוֹלָם הַזֶּה קָשִׁים וְרָעִים, וְהָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מב סוֹף פֶּרֶק ד. הגהה** – ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא", למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם־**זה**, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועל־ידן מלא גם עולמנו, העולם־הזה, ב"אור אין סוף" – אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם־הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא": **[עַם הֱיוֹת בְּתוֹכוֹ** – למרות שישנן בעולם־הזה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה דִּקְדֻשָּׁה,** – שכן, עולם העשיה כלול בו גם עולמנו אנו, העולם־הזה הגשמי, וגם עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות גם בעולמנו, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מג, וּבְתוֹךְ עֶשֶׂר**

ליקוטי אמרים

אבל כל מה שאינו בטל אצלו ית' אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות מקדושתו של הקב"ה מבחי' פנימית הקדושה ומהותה ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי' אחוריים שיורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט כל כך האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שיכול להתצמצם ולהתלבש בבחי' גלות תוך אותו דבר הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא ולכן נקרא עולם הזה ומלואו עולם הקליפות וסטרא אחרא ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפו' הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל ונקראו

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי' דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספי' דעשיה אלו הן עשר ספי' דיצירה ובתוכן עשר ספי'

8. בתפילת "ויברך דוד".

סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה אֵלּוּ הֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה, וּבְתוֹכָן – עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה, וּבְתוֹכָן – עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁבְּתוֹכָן – אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא; וְנִמְצָא אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֹא כָּל הָאָרֶץ הַלָּזוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת: בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מז פֶּרֶק ב וּבְ'סֵפֶר גִּלְגּוּלִים' פֶּרֶק כ:] – ולמרות זאת, מבלי הבט ש"אור אין סוף" מלא גם בעולם־הזה**, אין הוא בטל להקב"ה, ונראה כדבר נפרד, כ"מציאות" לעצמה, ולכן נקרא העולם־הזה עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", שהרי קדושה מסמלת רק מה שבטל להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא". עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם – קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם **באותה** מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של "קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, מדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו, צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, כי נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל־ידי התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה?: **אֶלָּא שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵן נֶחְלָקוֹת לִשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ. הַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה, הִיא שָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת וְרָעוֹת לְגַמְרֵי, וְאֵין בָּהֶם טוּב כְּלָל, וְנִקְרָאוּ בְּמֶרְכֶּבֶת יְחֶזְקֵאל**[10] – ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים על שלש קליפות אלו, והן נקראות שם: "**רוּחַ סְעָרָה**" וְ"**עָנָן גָּדוֹל וְגוֹ'**". – ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן שלש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. **וּמֵהֶן** – משלש קליפות אלו, **נִשְׁפָּעוֹת וְנִמְשָׁכוֹת נַפְשׁוֹת כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְקִיּוּם גּוּפָם,** – נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף, יש לגוף גם קיום עצמי, **וְנַפְשׁוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וַאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, וְקִיּוּם גּוּפָם, וְקִיּוּם וְחִיּוּת כָּל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵהַצּוֹמֵחַ, כְּמוֹ עָרְלָה** – פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, **וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם** – תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, **כו'**, – כל מה שאסור באכילה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט פֶּרֶק ו'**, – שכל הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, **וְכֵן קִיּוּם וְחִיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה שֶׁל כָּל שְׁסָ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה** – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא־תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, **וְעַנְפֵיהֶן,** – הדברים שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** – ב"עץ חיים", **סוֹף פֶּרֶק ה:** – הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה, שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדוייק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

ליקוטי אמרים

במרכבת יחזקאל רוח סערה וענן גדול וגו' ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שס"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

הגה"ה

דבריאה ובתוכן עשר ספי' דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספי' דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

---

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ - מפני שמביאו כו') ובתניא פי"ג: **שנתחזק יותר**. ומ"ש לקמן דרק "ולא עדיפי", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז - בערכה".

10. יחזקאל א, ד.

יום שני ד' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, ובדחי רבנן.

פֶּרֶק ז. אַךְ נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם – להחיות אותו בחיים גופניים, **כְּנִזְכָּר לְעֵיל**[1], **וְנַפְשׁוֹת בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת וְדָגִים טְהוֹרִים וּמְתֻּרִים בַּאֲכִילָה,** – על־פי דין תורה, **וְקִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַדּוֹמֵם וְכָל הַצּוֹמֵחַ הַמֻּתָּר בַּאֲכִילָה, וְכֵן קִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵין בָּהֶם צַד אִסּוּר,** – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, **לֹא שֹׁרֶשׁ וְלֹא עֳנַף מִשֶּׁם"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וְעַנְפֵיהֶן דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** – כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של איסור כלל, **רַק שֶׁאֵינָן לְשֵׁם שָׁמַיִם** – הרי, כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכוונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, **אֶלָּא** – מטרתם היא, **רְצוֹן הַגּוּף וְחֶפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא צֹרֶךְ הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ וְחַיּוּתוֹ מַמָּשׁ,** – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, **אֶלָּא** – מה שחסר כאן, הוא: **שֶׁכַּוָּנָתוֹ אֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת ה' בְּגוּפוֹ** – ובהתאם למה שאמרנו, הרי צריכה להיות כוונתו של יהודי בשעת אכילתו, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, **לֹא עֲדִיפֵי** – אינם עדיפים, **מַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית בְּעַצְמָהּ, וְהַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל** – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, **נִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִמַּדְרֵגָה הַשֵּׁנִית שֶׁבַּקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁהִיא** – בסדר הקליפות, **קְלִפָּה רְבִיעִית הַנִּקְרֵאת "קְלִפַּת נֹגַהּ",** – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, **שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה, הַנִּקְרָא "עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה", רִבּוֹ כְּכֻלּוֹ רַע, רַק מְעַט טוֹב מְעֹרָב בְּתוֹכָהּ** – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוטה טוב. ואילו בעולם **הזה**, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, **[שֶׁמִּמְּנָּה** – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", **בָּאוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל].** – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שהרי למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. **וְהִיא** – קליפת "נוגה", **בְּחִינָה מְמֻצַּעַת בֵּין שָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי וּבֵין בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה. וְלָכֵן, פְּעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת בִּשְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מט רֵישׁ פֶּרֶק ד בְּשֵׁם הַזֹּהַר], וּפְעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת וְעוֹלָה בִּבְחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה, דְּהַיְנוּ** – מתי היא נכללת בקדושה? – **כְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעֹרָב בָּהּ נִתְבָּרֵר** – ונבדל, **מֵהָרַע וְנוֹבֵר וְעוֹלֶה**

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה המלובשת בדם האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משס"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף וחפצו ותאותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמ"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו

---

1. פרק א.

וְנִכְלָל בַּקְּדֻשָּׁה. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן, בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות לרע גמור שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי. **כְּגוֹן דֶּרֶךְ־מָשָׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא שְׁמִנָּא דְּתוֹרָא** – כשאדם אוכל בשר שור שמן, **וְשׁוֹתֶה יַיִן מְבֻשָּׁם** – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאווה, כי־אם בכוונה, **לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ,** – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, **כִּדְאָמַר רָבָא: "חַמְרָא וְרֵיחָא כּוּ'",** – כמו שאמר רבא[2], יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, **אוֹ** – לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה **עצמה** היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, **כְּשֶׁכִּיל כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת עֹנֶג שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב** – שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, **אֲזַי נִתְבָּרֵר חַיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן שֶׁהָיָה נִשְׁפָּע מִקְּלִפַּת נוּגָה, וְעוֹלֶה לַה' כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָּן;** – כמו "עולה" וקרבן, שאז החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. **וְכֵן** – כך גם בדיבור שאדם מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה אז החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: **הָאוֹמֵר מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא** – המשמיע בדיחה, בכוונה **לְפַקֵּחַ דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ,** – כדי לעבוד את השי"ת, **שֶׁצְּרִיכִים לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה,** – לימוד תורה ועבודת ה' צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, **וּכְמוֹ שֶׁעָשָׂה רָבָא לְתַלְמִידָיו**[3] **שֶׁאָמַר לִפְנֵיהֶם מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא תְּחִלָּה** – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניהם בדיחה **וּבְדַחֵי רַבָּנָן.** – ודעתם של תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

ליקוטי אמרים

1 כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה כגון ד"מ האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה' ולתורתו כדאמר רבא חמרא וריחא כו' או בשביל כדי לקיים מצות ענג שבת וי"ט אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע מקליפת נוגה ועולה לה' כעולה וכקרבן. וכן האומר מילתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לה' ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחלה ובדחי רבנן.

יום שלישי ה' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, לנצח.

אַךְ מִי שֶׁהוּא בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר וְסוֹבְאֵי יַיִן, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי **לְמַלֹּאת תַּאֲוַת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהוּא** – התאוה, **בְּחִינַת יְסוֹד הַמַּיִם מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרָעִים שֶׁבָּהּ** – שבנפש הבהמית, **שֶׁמִּמֶּנּוּ מִדַּת הַתַּאֲוָה** – כמו שהוסבר בפרק הראשון, שמארבעה היסודות הרעים של הנפש הבהמית, באות כל המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, **הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה יוֹרֵד חַיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן שֶׁבְּקִרְבּוֹ,** – שאכל ושתה, **וְנִכְלָל לְפִי שָׁעָה בְּרַע גָּמוּר שֶׁבְּשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת,** – שאין בהן טוב כלל, **וְגוּפוֹ** – של האדם שאכל ושתה לשם תאוה, **נַעֲשָׂה לָהֶן** – לקליפות, **לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה** – כמו מרכבה שהיא בטלה לגמרי לרוכב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה – בטל לקליפה, אבל זהו רק **לְפִי שָׁעָה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וְיַחֲזֹר לַעֲבוֹדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ,** – שכן, כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה ולעבודת ה', נפרדת החיות מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, **כִּי לְפִי שֶׁהָיָה בְּשַׂר הֶתֵּר וְיַיִן כָּשֵׁר,** – והאדם בתאוותו הורידם לשלש

ליקוטי אמרים

11 אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאת תאות גופו ונפשו הבהמית שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלש קליפות הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות

---

2. יומא עו, ב. **3.** פסחים קיז, א. גי' ר"ח.

הקליפות הטמאות לגמרי, **לְבַדּוֹ יְכוֹלִים לַחֲזוֹר וְלַעֲלוֹת עִמּוֹ** – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, **בְּשׁוּבוֹ לַעֲבוֹדַת ה'**, – שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתווסף לו מהאכילה ומהשתיה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת. **שֶׁזֶּהוּ לְשׁוֹן "הֶתֵּר" וּ"מֻתָּר"**, – דבר שמותר לאכלו או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר, **כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְאָסוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** – שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות ה"חיצונים" ואינו קשור בידיהן עד כדי כך – **שֶׁלֹּא יוּכַל לַחֲזוֹר וְלַעֲלוֹת לַה'**. – דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", **יכול** לחזור ולהתעלות בקדושה. רַק – ברם, גם כשהחיות חוזרת לקדושה, על־ידי שהאדם חוזר בתשובה, **שֶׁהָרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ נִשְׁאָר בַּגּוּף**, – כשאדם אכל דבר המותר לשם תאוה, ובשעת מעשה נעשה הדבר רע גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאותו אדם חוזר לתורה ולעבודת ה', ומעלה אתו גם את החיות – נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ הַגּוּף לְחִבּוּט הַקֶּבֶר**, – אחרי מותו, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[4]. – שחיבוט הקבר הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה, וחיבוט הקבר מכוון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם" שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור, החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה תשובה, **וְכֵן הַחַיּוּת שֶׁבְּטִפּוֹת זֶרַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּתַאֲוָה בַּהֲמִית, שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ טְהוֹרָה**. – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁהֵן** – בהיות הם **עצמם** דברים אסורים, **מִשֶּׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי - הֵם אֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** – בידי הקליפות שמחוץ לרשות הקדושה, **לְעוֹלָם, וְאֵין** – החיות שבדברים אלה, **עוֹלִים מִשָּׁם** – מהקליפות, **עַד כִּי יָבֹא יוֹמָם** – שהקליפות תיעלמנה, **וְיִבָּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]: **"וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"**; – כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא ניצוצות הקדושה, **אוֹ** – אפשר הדבר, שגם **עתה** תצא החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכִיּוֹת מַמָּשׁ, שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא** – כשהתשובה היא מעומק הלב, **בְּאַהֲבָה רַבָּה וַחֲשִׁיקָה** – מתוך חשק, **וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְצָמְאָה נַפְשׁוֹ לַה' כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה וְצִיָּה**, – הצמאה למים, כך גם נפשו צמאה להשי"ת, **לִהְיוֹת כִּי עַד הֵנָּה** – עד שעשה תשובה, **הָיְתָה נַפְשׁוֹ כְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת, הִיא הַסְּטָרָא־אָחֳרָא, וּרְחוֹקָה מֵאוֹר פְּנֵי ה' בְּתַכְלִית**, – נפשו רחוקה בתכלית מהאור האלקי הפנימי, **וּלְזֹאת** – ולכן, בשעה שעושה תשובה מתוך אהבה רבה, **צְמָאָה נַפְשׁוֹ** – להשי"ת, **כְּיֶתֶר עֹז** – חזק יותר, **מִצְּמָאוֹן נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים**, – שלא חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאונו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאונו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאונו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", **כְּמַאֲמָרָם זַ"ל**: – כמו שאומרים חכמינו ז"ל[6]: **"בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִים כּוֹ"**. – במדריגה בה עומדים בעלי־תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלי־תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד. **וְעַל תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה זוֹ, אָמְרוּ** – חכמינו ז"ל[7]: **שֶׁ"זְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכִיּוֹת"**, – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – **הוֹאִיל וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּא לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ**. – על־ידי אותן עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על־כל־פנים מהאמור מובן, שגם **כעת**, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות

ליקוטי אמרים

עמו בשובו לעבודת ה' שזהו לשון היתר ומותר כלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה' רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף ועל כן צריך הגוף לחיבוט הקבר כמ"ש לקמן מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות לנצח כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ או עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים כו' ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכיות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו

---

4. פרק ח. **5.** זכרי' יג, ב. **6.** ברכות לד, ב. **7.** ראש השנה כט, א.

שבדברים האסורים, וזאת על־ידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. אֲבָל תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא מֵאַהֲבָה זוֹ, אַף שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, וַה' יִסְלַח לוֹ, – על העבירות שעבר, מִכָּל־מָקוֹם לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ – העבירות, כְּזְכִיּוֹת, – כמצוות, וְאֵין עוֹלִים מֵהַקְּלִיפָּה לְגַמְרֵי עַד עֵת קֵץ, – הגלות, שֶׁיְּבֻלַּע הַמָּוֶת – הקליפות הנקראות מות, לָנֶצַח. – למדנו, הרי, שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על־ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה, או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא על־ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

ליקוטי אמרים

אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכיות ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח.

יום רביעי ו' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יב, אך החיות... עד עמ' 24, בשר ודם.

אַךְ הַחַיּוּת שֶׁבִּטְפוֹת זֶרַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ לְבַטָּלָה, אַף שֶׁיְּרִדָה וְנִכְלְלָה בְּשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה מִשָּׁם בִּתְשׁוּבָה נְכוֹנָה, – "רגילה" אך כנה, וּבְכַוָּנָה עֲצוּמָה בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, כַּנּוֹדַע מֵהָאָר"י זַ"ל, – ש"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה מסוגלת לתקן חטא זה, וּמְרֻמָּז בַּגְּמָרָא[8]: – האומרת: "כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת כּוֹ", – ושתי פיות אלו הן כדי, לַהֲרֹג גּוּפוֹת הַחִיצוֹנִים – של הקליפות, שֶׁנַּעֲשׂוּ לְבוּשׁ לַחַיּוּת שֶׁבַּטְּפוֹת, – הריגת גופות הקליפות נעשה על־ידי אחת הפיות מהחרב של קריאת שמע שעל המיטה, וְעוֹלָה הַחַיּוּת מֵהֶם, – על ידי הפה השני של החרב, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן. – (חכמה נסתרה), חכמת הקבלה. וְלָכֵן לֹא הֻזְכַּר עָוֹן זֶרַע לְבַטָּלָה בַּתּוֹרָה בִּכְלַל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, אַף שֶׁחָמוּר מֵהֶן, – אף שבפרט מסויים חמור עון זרע לבטלה מביאות אסורות, וְגָדוֹל עֲוֹנוֹ, בִּבְחִינַת הַגְּדֻלּוֹת וְרִבּוּי הַטֻּמְאָה וְהַקְּלִפּוֹת שֶׁמּוֹלִיד וּמַרְבֶּה – את הקליפות, בִּמְאֹד מְאֹד בְּהוֹצָאַת זֶרַע לְבַטָּלָה, יוֹתֵר מִבִּיאוֹת אֲסוּרוֹת. – כלומר בכמות הוא יוצר על־ידי עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על־ידי ביאות אסורות, רַק שֶׁבְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת מוֹסִיף כֹּחַ וְחַיּוּת בִּקְלִפָּה טְמֵאָה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם הַחַיּוּת בִּתְשׁוּבָה, – בתשובה רגילה, (הגהה – ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק על־ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על־ידי "תשובה נכונה": מִפְּנֵי שֶׁנִּקְלְטָה בְּיִסּוֹד דְּנוּקְבָא דִּקְלִפָּה – שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד" ה"נקבה" של הקליפה, הַמְקַבֶּלֶת וְקוֹלֶטֶת הַחַיּוּת מֵהַקְּדֻשָּׁה, – שכן, כשם שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות, נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּזֶרַע לְבַטָּלָה, – שונה הדבר בזרע לבטלה, שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת נוּקְבָא דִּקְלִפָּה, – לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, רַק שֶׁכֹּחוֹתֶיהָ וְחֵילוֹתֶיהָ – של הקליפה, מַלְבִּישִׁים – ומקיפים, לַחַיּוּת שֶׁבַּטְּפוֹת, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן – ליודעי חכמת הקבלה): אֶלָּא־אִם־כֵּן יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה כָּל־כָּךְ, עַד אא"כ יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך עד שזדונות נעשו לו כזכיות ובזה יובן מאמר רז"ל איזהו מעוות שלא יוכל לתקון זה שבא על הערוה

ליקוטי אמרים

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה כנודע מהאר"י ז"ל ומרומז בגמרא כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות כו' להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע לי"ח. ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי' הגדלות ורבוי הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות רק שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה*

הגה"ה

(מפני שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדושה משא"כ בזרע לבטלה שאין שם בחי' נוקבא דקליפה רק שכחותיה וחיילותיה מלבישים לחיות שבטפות כידוע לי"ח):

---

8. ברכות ה, א.

שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת. – ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, כי בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על־ידי "תשובה נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה.

וּבָזֶה יוּבָן מַאֲמַר רַז"ל: – על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את החיות מהקליפות על־ידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר רבותינו ז"ל[9]: **"אֵיזֶהוּ מְעֻוָּת שֶׁלֹּא יוּכַל לִתְקֹן[10] - זֶה שֶׁבָּא עַל הָעֲרָוָה וְהוֹלִיד מַמְזֵר", שֶׁאָז** – כשכבר הוליד ממזר, **גַּם אִם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ** – כגון תשובה מאהבה רבה, **אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַעֲלוֹת הַחַיּוּת לִקְדֻשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁכְּבָר יָרְדָה לָעוֹלָם הַזֶּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוּף בְּשַׂר־וָדָם:** – של הממזר שנולד.

ליקוטי אמרים

והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם:

זאת אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן. למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף הבשר־ודם – יתבטל. כפי שידוע[11] הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציווה עליו להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך בכי רב – נכח שם באותה שעה יהודי אחד, שסטה מן הדרך הישרה, התחתן עם גויה ונולד להם ילד. בכיותיו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו – טבע.

יום חמישי ז' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 24, פרק ח ועוד... עד עמ' יג, הקדוש.

פֶּרֶק ח. וְעוֹד זֹאת בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁלְּכָךְ נִקְרָאִים בְּשֵׁם "אִסּוּר", – כלומר קשור, **מִפְּנֵי שֶׁאַף מִי שֶׁאָכַל מַאֲכָל אִסּוּר בְּלֹא הוֹדַע** – מבלי לדעת, וכוונת האכילה היתה, **לְשֵׁם שָׁמַיִם, לַעֲבֹד ה' בְּכֹחַ אֲכִילָה הַהִיא,** – לו היה זה מאכל של היתר, היתה האכילה עצמה מפרידה את הטוב מהרע; כפי שכבר הוסבר, שעל־ידי אכילה לשם שמים נפרד הטוב מן הרע שבחיות המאכל. ברם, כאן מדובר על אכילת מאכל של **איסור** לשם שמים, **וְגַם פָּעַל וְעָשָׂה כֵּן, וְקָרָא וְהִתְפַּלֵּל בְּכֹחַ אֲכִילָה הַהִיא** – שבאם היה המדובר ביחס לאכילת דבר המותר, ובכוח אותה אכילה הוא[12] לומד ומתפלל – היתה החיות של המאכל עולה לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; **אֵין הַחַיּוּת שֶׁבָּהּ עוֹלָה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתֵבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה כְּמוֹ הַהֵתֵר,** – וכל כך למה? **מִפְּנֵי אִסּוּרָהּ** – כלומר, מפני התקשרות מאכל זה **בִּידֵי הַסִּטְרָא־אָחֳרָא מִשֶּׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת.** – לגמרי, שאינה מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. **וַאֲפִלּוּ הוּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן,** – שהחכמים אסרו לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא, **שֶׁחֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תּוֹרָה כו'[1].** – וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם השתמש בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר **אסור. וְלָכֵן, גַּם הַיֵּצֶר הָרַע וְכֹחַ הַמִּתְאַוֶּה לַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים, הוּא שֵׁד מִשֵּׁדִין נֶבְרָאִין,** – שד של גוי, **שֶׁהוּא יֵצֶר הָרַע שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנַּפְשׁוֹתֵיהֶם מִשֶּׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת.** – ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים חיותם משלש הקליפות הטמאות [הערת כ"ק רבינו: "שבהם מדובר בזח"ג רנג ועוד"]. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַיֵּצֶר הָרַע וְכֹחַ הַמִּתְאַוֶּה לִדְבָרִים הַמֻּתָּרִים לְמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ,** – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא תאות נפשו, וכפי שכבר הוסבר, "יורד" על־ידי־זה גם הדבר המותר, אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת **הוּא שֵׁד מִשֵּׁדִין יְהוּדָאִין[2],** – יצר־הרע "יהודי", **לְפִי שֶׁיָּכוֹל**

ליקוטי אמרים

פרק ח ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך נקראים בשם איסור מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה ההיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל בכח אכילה ההיא אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה בידי הס"א משלש קליפות הטמאות ואפי' הוא איסור דרבנן שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה כו' ולכן גם היצר הרע וכח המתאוה לדברים האסורים הוא שד משדין נוכראין שהוא יצר הרע של אומות עו"ג שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות משא"כ היצה"ר וכח המתאוה לדברים המותרים למלאת תאותו הוא

---

9. חגיגה ט, א. **10.** קהלת א, טו. **11.** הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים". **1.** משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. **2.** זהר חלק ג. רנג, א. רעז, א.

לַחֲזֹר לַקְּדֻשָּׁה כְּדִלְעֵיל[3]. – שגם כשאכל כדי למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר־הרע לדבר של איסור, אינו יצר־הרע יהודי כלל, אלא יצר־הרע זר. יצר־הרע זה מקבל האדם, בגלל השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אַךְ מִכָּל־מָקוֹם, – גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל קֹדֶם שֶׁחָזַר לַקְּדֻשָּׁה, – לפני חזרת האדם בתשובה, הוּא סִטְרָא־אָחֳרָא וּקְלִפָּה. וְגַם אַחַר־כָּךְ, – אף לאחר שהאדם חזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, הָרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ – הרושם מכך, נִשְׁאָר דָּבוּק בַּגּוּף, – האדם, לִהְיוֹת כִּי מִכָּל מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה – שאדם אוכל ושותה, נַעֲשָׂה תֵּכֶף דָּם וּבָשָׂר מִבְּשָׂרוֹ. – ומכיון שבשעה שאכל לשם תאוה – כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו "רושם" מכך, גם לאחרי שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה. וְלָכֵן צָרִיךְ הַגּוּף לְחִבּוּט הַקֶּבֶר[4], – שהוא עונש מיוחד לגוף, לְנַקּוֹתוֹ וּלְטַהֲרוֹ מִטֻּמְאָתוֹ שֶׁקִּבֵּל – הגוף, בַּהֲנָאַת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו מִטֻּמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ וְשֵׁדִין יְהוּדָאִין. – היצר־הרע היהודי המגרה את האדם לתענוגים מותרים. אֶלָּא־אִם־כֵּן מִי שֶׁלֹּא נֶהֱנָה מֵעוֹלָם הַזֶּה כָּל יָמָיו – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו לא היתה מהעולם־הזה, משום שכל מה שעשה היה רק לשם מצוה וקדושה, כְּרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ. – רבי יהודה הנשיא שאמר[5] בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם־הזה אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם־הזה בכל משך ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו – זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה בו, על־ידי הנאות העולם־הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים:

ליקוטי אמרים

שד משדין יהודאין לפי שיכול לחזור לקדושה כדלעיל. אך מ"מ קודם שחזר לקדושה הוא ס"א וקליפה וגם אח"כ הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו ולכן צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת נוגה ושדין יהודאין אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו כרבינו הקדוש.

יום שישי ח' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יג, ועל דברים... עד עמ' 26, שעסקו בהן.

וְעַל דְּבָרִים בְּטֵלִים בְּהֶתֵּר, – כשאין איסור בדיבורים, כְּגוֹן עַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִלְמֹד – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו תמיד חובת מצות־העשה של "ודברת בם ולא בדברים בטלים"[6], הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגביו יש משום איסור לדבר דברים בטלים. ואילו, עם הארץ, שאינו יכול ללמוד, יש שהדברים בטלים שלו אינם באיסור. ואף הוא צָרִיךְ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאָה זוֹ דִּקְלִפָּה זוֹ, עַל־יְדֵי גִּלְגּוּלָהּ בְּכַף הַקֶּלַע[7], – ביחס לעונש זה של "כף הקלע" מובא הביטוי, שקולעים את האדם מקצה אחד של העולם לקצה השני, או מארץ ישראל לחוץ לארץ. הרעיון הגלום בכך הוא: מעבירים את הנפש מקיצוניות לקיצוניות, בתחלה רואה הנפש את האמת ואת הגדלות שבקדושה ובאלקות, ומיד "זורקים" אותה, למחשבות ולדיבורים, שחשבה ודיברה בעולם־הזה; ויש בכך משום צער גדול לנשמה[8], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח דַּף נט. אֲבָל לְדִבּוּרִים אֲסוּרִים, כְּמוֹ לֵיצָנוּת וְלָשׁוֹן הָרַע וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁהֵן מִשְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי - אֵין כַּף הַקֶּלַע [לְבַדּוֹ] מוֹעִיל לְטַהֵר וּלְהַעֲבִיר טֻמְאָתוֹ מֵהַנֶּפֶשׁ, רַק צְרִיכָה לֵירֵד לְגֵיהִנֹּם. – שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את הנפש. וְכֵן מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּדִבָּרִים בְּטֵלִים - אֵין כַּף הַקֶּלַע לְבַדּוֹ מוֹעִיל לְנַפְשׁוֹ לְמָרְקָהּ וּלְזַכְּכָהּ, רַק – היא

ליקוטי אמרים

ועל דברים בטלים בהיתר כגון ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ' בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין

---

3. פרק ז. 4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א. 6. יומא יט, ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל פה, למשל: לומר בעל פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע.

זקוקה לעֲנָשִׁים חֲמוּרִים שֶׁמַּעֲנִישִׁים עַל בִּטּוּל תּוֹרָה בִּפְרָטוּת, מִלְּבַד עוֹנֶשׁ הַכְּלָלִי לְכָל בִּטּוּל מִצְוַת־עֲשֵׂה מֵחֲמַת עֲצֵלוּת בְּגֵיהִנֹּם שֶׁל שֶׁלֶג, כַּמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[9]. – אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חום וחמימות – מענישים ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום מצוה – ב"גיהנום של שלג"[10]. הרי, נוסף על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל מצות־עשה – קיים עונש מיוחד על "ביטול תורה". וְכֵן הָעוֹסֵק בְּחָכְמוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם - בִּכְלַל דְּבָרִים בְּטֵלִים יֵחָשֵׁב לְעִנְיַן עָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה, – שגם בלימוד חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה[11]. וְעוֹד זֹאת יְתֵרָה טֻמְאָתָהּ שֶׁל חָכְמַת הָאֻמּוֹת עַל טֻמְאַת דְּבָרִים בְּטֵלִים, שֶׁאֵינוֹ מַלְבִּישׁ וּמְטַמֵּא – על־ידי דברים בטלים, רַק הַמִּדּוֹת, – שהן מִיסוֹד הָרוּחַ הַקָּדוֹשׁ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, – שכן, גם הנפש האלקית מורכבת מארבעה יסודות רוחניים: אש, רוח, מים, עפר. המדות, כאהבה, פחד וכדומה, באות מיסוד הרוח – ועל ידי דברים בטלים הוא משקיע בהם את שבע המדות של הנפש האלקית, הנובעות מיסוד הרוח שבה, ומלכלך אותן, בְּטֻמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבְּדְבָרִים בְּטֵלִים, הַבָּאִים מִיסוֹד הָרוּחַ הָרַע שֶׁבִּקְלִפָּה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית כְּדִלְעֵיל, – כמו שהוסבר בפרק הראשון. וְלֹא בְּחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, – דברים בטלים אינם מטמאים את השכל שבנשמה, מֵאַחַר שֶׁהֵם דִּבְרֵי שְׁטוּת וּכוֹרוּת, שֶׁגַּם הַשּׁוֹטִים וְעַמֵּי הָאָרֶץ יְכוֹלִים לְדַבֵּר כֵּן. – אין הוא משקיע את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו מטמא את השכל של נפשו האלקית. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחָכְמַת הָאֻמּוֹת, – שונה הדבר ביחס לחכמות אומות העולם, שבהתעסקותו בהן הוא מַלְבִּישׁ וּמְטַמֵּא בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת – השכל, שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּטֻמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבְּחָכְמוֹת אֵלּוּ, שֶׁנָּפְלוּ שָׁמָּה – אותן חכמות "נפלו" לתוך קליפת נוגה, בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים – בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה, מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם שֶׁל חָכְמָה דִּקְדֻשָּׁה, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן. – ליודעי חכמה נסתרה (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך האמור ואופן הנפילה. ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על־ידם הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל. אֶלָּא־אִם־כֵּן עוֹשֶׂה אוֹתָן – את החכמות, קָרְדּוֹם לַחֲתֹךְ בָּהֶן, דְּהַיְנוּ כְּדֵי לְהִתְפָּרְנֵס מֵהֶן בְּרֻוַח לַעֲבֹד ה', אוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לַעֲבוֹדַת ה' אוֹ לְתוֹרָתוֹ, – למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב את דיני קידוש החודש, וכדומה. וְזֶהוּ טַעֲמוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם וְרַמְבַּ"ן זַ"ל וְסִיעָתָן שֶׁעָסְקוּ בָּהֶן: – בחכמות אומות העולם, שכן, הם ידעו לנצל חכמות אלו בעבודת ה' ובתורה. בהקשר להאמור בפרק זה, שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו מבלי שידע שהדבר הוא של איסור, ואף כשזה נאכל לשם שמים, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – כדאי להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן, שלחתנו נופלות מחשבות ופקפוקים בעניני אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתנך נכשל בשתיית חלב עכו"ם, שיהודי לא היה נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הזיק לו הדבר ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

ליקוטי אמרים

כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות בגיהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה כמ"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר שהם דברי שטות ובורות שגם השוטים וע"ה יכולים לדבר כן. משא"כ בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי' מבחי' אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן:

---

9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. **10.** יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם". **11.** פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן - צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו.

יום שבת קודש ט' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, פרק ט והנה... עד עמ' 26, שבמוחין.

פֶּרֶק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. את פרטי הנפש הבהמית, הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. בפרק התשיעי, יסביר את המלחמה המתחוללת באדם בין שתי נפשות אלו:

וְהִנֵּה, מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּקְּלִפַּת נֹגַהּ בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא בַּלֵּב, – שם, בלב, מתגלה הנפש הבהמית, להשפיע על הגוף, שהרי, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, מורכבת הנפש הבהמית בעיקר מ"מדות" – כבעס, תאוה, התפארות וכדומה, ומקומן של מדות אלו, הוא בלב, **בֶּחָלָל שְׂמָאלִי** – שבלב, **שֶׁהוּא מָלֵא דָם, וּכְתִיב[1]: "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ".** – שמכאן מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, **וְלָכֵן,** – בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, **כָּל הַתַּאֲווֹת וְהִתְפָּאֲרוּת וְכַעַס וְדוֹמֵיהֶן** – וכל שאר המדות, **הֵן בַּלֵּב, וּמֵהַלֵּב הֵן מִתְפַּשְּׁטוֹת בְּכָל הַגּוּף. וְגַם עוֹלֶה לַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ[2], לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶן וּלְהִתְחַכֵּם בָּהֶן,** – אחרי שמתעוררת תאוה בלבו, היא עולה אל מוחו, לחשוב ולהתחכם איך להגיע למימוש תאותו זו[3], **כְּמוֹ שֶׁהַדָּם מְקוֹרוֹ בַּלֵּב, וּמֵהַלֵּב מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֵבָרִים, וְגַם עוֹלֶה לַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ.** – כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט לכל שאר חלקי הגוף, כך גם נפש זו – המלובשת בדם האדם – מקורה בלב, ומהלב היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. **אַךְ מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ,** – מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, **וּמִשָּׁם** – מהמוח שבראש, **מִתְפַּשֶּׁטֶת לְכָל הָאֵבָרִים, וְגַם בַּלֵּב** – שוכנת ומתגלה הנפש האלקית **בֶּחָלָל הַיְמָנִי** – שבלב, **שֶׁאֵין בּוֹ דָם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[4]: "לֵב חָכָם לִימִינוֹ".** – "חכם" רומז לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו" – החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחרי שהוא מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" – כי הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם **מתגלה** בלב, כלומר: במדות. **וְהֵיא** – כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח – בלב? – על־ידי **אַהֲבַת ה' כְּרִשְׁפֵּי שַׁלְהֶבֶת מִתְלַהֶבֶת בְּלֵב מַשְׂכִּילִים** – המשתמשים בכוח חכמתם, **הַמְבִינִים וּמִתְבּוֹנְנִים** – ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, **בְּדַעְתָּם אֲשֶׁר בְּמֹחָם** – הם משתמשים גם "בכוח הדעת", להתעמק ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך בכל שלשת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, **בִּדְבָרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה.** – בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק השלישי, שההתבוננות בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו. הרי, אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח מביאה את האהבה בלב. **וְכֵן** – משל פנימי יותר, לרגש הלב הנובע מהמוח שבראש, **שִׂמְחַת לֵבָב בְּתִפְאֶרֶת ה' וַהֲדַר גְּאוֹנוֹ,** – גם שמחת־לב זו, שהיא רגש פנימי יותר מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, **כַּאֲשֶׁר עֵינֵי הֶחָכָם** – הנפש האלקית, **אֲשֶׁר בְּרֹאשׁוֹ, בְּמֹחַ חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ, מִסְתַּכְּלִים** – במבט פנימי, **בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא** – בכבודו של המלך, הקב"ה, **וְתִפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ** – שהיא, **עַד אֵין חֵקֶר** – אי אפשר לחקרו עד לשרשו, **וְאֵין סוֹף וְתַכְלִית,** – הוא אין־סופי ובלתי מוגבל, **כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה **בעיני** שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, אלא הבנתו היא בצורה של ראיה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי, ראיה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת מהמוח. **וְכֵן שְׁאָר מִדּוֹת קְדוֹשׁוֹת שֶׁבַּלֵּב,** – כמו יראת ה' וכדומה, **הֵן מֵחָכְמָה־בִינָה־דַעַת שֶׁבַּמֹּחִין.** – שבמוח.

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל שמאלי שהוא מלא דם וכתיב כי הדם הוא הנפש ולכן כל התאות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב ומהלב הן מתפשטות בכל הגוף וגם עולה למוח שבראש לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן כמו שהדם מקורו בלב ומהלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמוח שבראש. אך מקום משכן נפש האלהית הוא במוחין שבראש ומשם מתפשטת לכל האברים וגם בלב בחלל הימני שאין בו דם וכמ"ש לב חכם לימינו והיא אהבת ה' כרשפי שלהבת מתלהבת בלב משכילים המבינים ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים את האהבה. וכן שמחת לבב בתפארת ה' והדר גאונו כאשר עיני החכם אשר בראשו במוח חכמתו ובינתו מסתכלים ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו עד אין חקר ואין סוף ותכלית כמבואר במקום אחר וכן שאר מדות קדושות שבלב הן מחב"ד שבמוחין.

---

1. דברים יב, כג. 2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובן - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א". 4. קהלת י, ב.

יום ראשון

יום ששי — ג טבת, ח חנוכה — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

בְּ״תוֹרָה אוֹר״ בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״תְּנוּ רַבָּנָן מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה״: ״כִּי אֵין כְּדַאי כָּל הַדִּינִים״, צָרִיךְ לִהְיוֹת ״כִּי כְּדַאי כָּל הַדִּינִים״.

שָׁם, בְּאוֹר לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״רָנִי וְשִׂמְחִי״, סָעִיף הַמַּתְחִיל ״וְעַתָּה נָבוֹא״: ״שֶׁהוּא פְּנִימִית א״א״ [=אֲרִיךְ אַנְפִּין], צָרִיךְ לִהְיוֹת ״שֶׁהִיא פְּנִימִית א״ס״ [=אֵין סוֹף].

יום שני

שבת — ד טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע״ח.

נשיאי חב״ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אָדער צוויי דאָנערשטאָג ביינאכט אור ליום ששי. פרייטאָג אחר חצות פלעגט מען אָנהויבען נאָכאַמאָל פון אָנהויב, און מעביר זיין די גאַנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר׳ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאָכאַמאָל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר״ח, מ״ח וכו׳) שבת.

נְשִׂיאֵי חַבַּ״ד נָהֲגוּ לוֹמַר ״שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם״ קֶטַע אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם בְּיוֹם חֲמִישִׁי בָּעֶרֶב, אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי; בְּיוֹם שִׁשִּׁי אַחַר חֲצוֹת הָיוּ שׁוּב מַתְחִילִים לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַפָּרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ עִם הַהַפְטוֹרָה; שַׁבָּת בַּבֹּקֶר לִפְנֵי הַתְּפִלָּה נָהֲגוּ לְהַעֲבִיר שׁוּב מִשְּׁבִיעִי. כְּשֶׁחָלוּ שְׁתֵּי הַפְטוֹרוֹת, הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַפְטוֹרַת הַפָּרָשָׁה בְּיוֹם שִׁשִּׁי, וְאֶת הַהַפְטוֹרָה הָאַחֶרֶת (שֶׁל שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מָחָר חֹדֶשׁ וְכוּ׳) בְּשַׁבָּת.

הַחֲלוֹמוֹת הַטּוֹבִים בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה שֶׁמּוֹדִיעִים בַּחֲלוֹם, בָּא עַל פִּי הָרֹב עַל יְדֵי שְׁקִידָה גְּדוֹלָה בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם. דְּכַאֲשֶׁר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּשְׁקִידָה גְּדוֹלָה, אוֹ עוֹסֵק בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר בַּלַּיְלָה נִשְׁמָתוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה וְשׁוֹאֶבֶת לָהּ חַיִּים מֵחַיֵּי דִּלְעֵלָּא [=מֵחַיִּים הָעֶלְיוֹנִים] כַּמְבֹאָר בַּזֹּהַר, הִנֵּה אָז מוֹדִיעִים לוֹ חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה בְּגַלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה אוֹ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שְׁקִידַת עֲבוֹדָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם.

יום שלישי

יום ראשון — ה טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו׳.

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואָס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג–ט ב״ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד – פאַרשטאַנד – איז דער גרעסטער פאַרשטאַנד האָט א גרעניץ. אָבער הודאה – גלויבען – גלויבען איז א געפיהל אָהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פאַרשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – האַרציגער ערענסטער עבודה.

כַּאֲשֶׁר מְשִׁיחַ יָבוֹא, יִרְאוּ אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל הוֹדָאָה וּתְמִימוּת, שֶׁהַכֹּל מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה טְהוֹרָה בַּה׳ בָּרוּךְ־הוּא וּבַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ. תַּלְמוּד – הֲבָנָה – הֲרֵי הַהֲבָנָה הָעֲמֻקָּה בְּיוֹתֵר הִנָּהּ מֻגְבֶּלֶת; אַךְ הוֹדָאָה – אֱמוּנָה – אֱמוּנָה הִיא רֶגֶשׁ בִּלְתִּי מֻגְבָּל. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יַסְבִּיר וְיָבֵאר אֶת הַ״מַּעֲשֶׂה גָּדוֹל״ שֶׁל הַתְּמִימוּת – עֲבוֹדָה לְבָבִית וּרְצִינִית.

יום רביעי

יום שני — ו טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: וכן בכל . . . שנברא.

כְּתִיב ״דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ, וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם״, כִּי כָּל עִנְיַן יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה, אֲפִלּוּ בְּעִנְיָנִים הַיּוֹתֵר עֲמֻקִּים, צָרִיךְ לָבוֹא בַּעֲבוֹדָה, הַיְנוּ פְּעֻלַּת דָּבָר בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת וְהִתְקַשְּׁרוּת פְּנִימִית הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן הַחֲסִידוּת עֲבוֹדָה.

יום חמישי

יום שלישי — ז טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ״ה.

הַשִּׁעוּר לְהִפָּטֵר מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר הוּא, שֶׁחֵלֶק שִׁשִּׁי מֵהַמֵּעַת־לְעֵת [=הַיְמָמָה] יֹאמַר אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, תְּהִלִּים כו׳. לִזְכּוֹת לְזִכּוּךְ הַנֶּפֶשׁ לְהִפָּטֵר מִכַּף הַקֶּלַע הוּא, עַל יְדֵי חֲזָרָה כָּל הַיּוֹם, כַּמָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ, מִשְׁנָיוֹת תַּנְיָא תְּהִלִּים בְּעַל־פֶּה.

יום שישי

יום רביעי — ח טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ צִוָּה אֶת כָּל הַמְלַמְּדִים שֶׁלָּמְדוּ עִם נְכָדָיו הַקְּטַנִּים, אֲשֶׁר מִלְּבַד לִמּוּדִים הָרְגִילִים, יִלְמְדוּ עִמָּהֶם פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת (פֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט) שֶׁל סֵדֶר הַתְּפִלָּה. וּפַעַם בְּחֹדֶשׁ הָיוּ בָּאִים אֶל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לְהִבָּחֵן בָּזֶה.

שבת קודש

יום חמישי — ט טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך מי . . . יב לנצח.

נוֹהֲגִין בְּנָסָח ״עָלֵינוּ״ לוֹמַר: ״שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וְלָרִיק״ – וְגַם בִּתְפִלַּת מוּסָף דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמְרִים כֵּן – וּמְדַיְּקִים שֶׁלֹּא לוֹמַר ״וּמִתְפַּלְּלִים כו׳״. הָרְקִיקָה הִיא אַחַר הָאֲמִירָה. טַעַם הָרְקִיקָה, כִּי מִדִּבּוּר מִתְהַוֶּה רַק, וְאֵין רוֹצִים לֵהָנוֹת מֵרַק זֶה.

טובת הנאה אינה ממון

יום ראשון ג' טבת ה'תשע"ז

הלכות אישות פרק ה, הלכה ו: יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בַּתְּרוּמָה שֶׁהִפְרִישׁ מִגָּרְנוֹ, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ לְמָכְרָהּ, וְאֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָיָה, לְפִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה; וְטוֹבַת הֲנָיָה אֵינָהּ מָמוֹן.

הקשה ה'כסף משנה' (הל' נדרים פ"ז הי"א):

דברי הרמב"ם כאן שאין ישראל יכול לקדש בתרומה שהפריש מגרנו כי "טובת הנאה אינה ממון" סותרים לדבריו בהלכות נדרים (שם) שישראל האוסר הנאתו על כהן מסויים, אסור לכהן זה ליטול ממנו תרומות. ואף שהתרומה אינה של הישראל, יכול הוא לאסרה על כהן מסויים, כי יש לו בה טובת הנאה ("שנותנה לכל כהן שירצה"), והרי היא כממונו כי 'טובת הנאה – ממון'!

ותירץ:

אכן, טובת הנאה אינה ממון, והישראל יכול לאסור הנאתו על הכהן משום שהכהן הנוטל את התרומה מחזיק לו טובה על כך, וזו הנאה שנאסרת עליו, שהרי "אפילו ויתור אסור במודר הנאה" (נדרים לב, ב). כלומר, למודר הנאה אסור אפילו דברים שאדם מוותר עליהם, כגון לעבור דרך חצרו (לעיל פ"ו ה"ג) כי הדבר נחשב הנאה, והנאה זו נאסרה עליו.

וה'ים של שלמה' (ב"ק, פ"ט סי' סא) מבאר:

אף שטובת הנאה אינה ממון ואין הישראל יכול לקדש אשה בתרומה, יכול הוא לאסור את התרומה על הכהן בנדר, אף שאין בו דין ממון, כי לענין זה יש לו בעלות שהרי הכהן אינו יכול לקחת את התרומה בעל־כרחו של הבעלים (כמו שאסור לקחת מהבעלים דבר הפחות מ'שוה פרוטה').

וה'חתם סופר' (נדרים פה, א) כתב:

טובת הנאה אינה ממון כאשר אין זה ממון הן לנותן והן למקבל, אבל כאשר רק לבעלים אין ממון (אלא רק טובת הנאה) ואילו הכהן המקבל את התרומה יש לו בה הנאת ממון – נחשבת התרומה כממון הבעלים ואסורה על הכהן.

שליחות בדבר שהמשלח אינו יכול לעשותו

יום שני ד' טבת ה'תשע"ז

הלכות אישות פרק ט, הלכה ו: אֵין אָדָם עוֹשֶׂה לוֹ שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אֶלָּא אִשָּׁה שֶׁיָּכוֹל הוּא לְקַדְּשָׁהּ בְּשָׁעַת הַשְּׁלִיחוּת.

כך היא מסקנת הגמרא (נזיר יב, ב) שאדם יכול למנות שליח בדבר שיכול לעשותו עכשיו, ואילו דבר שאינו יכול לעשותו עכשיו - אין בכוחו למנות שליח.

והקשו התוספות (שם ד"ה מ"ט): מעשים בכל יום שאישה אומרת לחברתה 'לושי לי קמח והפרישי חלה בעבורי', ואיך היא נעשית שליח לדבר והרי לפני הלישה אי אפשר להפריש חלה, כי אין מפרישים חלה מקמח (הל' בכורים פ"ח ה"א)? ותירצו: מאחר שניתן להביא עיסה מגולגלת ולומר 'עיסה זו תהא חלה על הקמח לכשיהיה נילוש', הרי הדבר בידה כי כל דבר שביד האדם לעשות אינו כמחוסר מעשה, ולכן יכולה למנות שליח על זה.

והנה, כתבו אחרונים (ט"ז וש"ך יור"ד סי' שה סקי"א) שהאב יכול לפדות את בנו בכורו על ידי שליח. והוסיף ה'דגול מרבבה' (שם) שזהו רק כשהאב ממנה את השליח אחר שעברו שלושים יום מלידת הבן, שאז נעשה ראוי לפדיון, אבל אינו יכול למנות שליח תוך שלושים יום כדי לפדותו אחר כך, כדין הגמרא שאי אפשר למנות שליח בדבר שאין בידו לעשות עכשיו.

אלא שה'דגול מרבבה' (יור"ד שם) מסתפק: היות והאב יכול לתת את מעות הפדיון לכהן בתוך שלושים יום ולומר לו שבנו ייפדה לאחר שלושים יום (שו"ע שם סי"ג) ייתכן שכן נחשב דבר שיכול לעשותו עכשיו, כדברי התוספות (הנ"ל) שאם ביד האישה להביא עיסה ולומר שתהיה חלה על הקמח כשיהא נילוש - יכולה למנות שליח (וכן כתב האבני נזר יור"ד סי' שצה).

ולמעשה מסיק ה'דגול מרבבה' שהאב הצריך ללכת לדרכו יכול למנות שליח אף קודם לשלושים יום, אפילו אם נאמר שהשליחות לא חלה בזמן שמינהו, כי על־כל־פנים נעשה אחר־כך לשליחו מטעם 'זכין לאדם שלא בפניו'. ואין לחשוש שמא יש כאן 'חוב' לאב (לדעת הט"ז - כי מונע ממנו קיום המצוה בגופו), כי השליח אינו עושה זאת מדעת עצמו אלא בציוויו של האב, וניכר שנוח לו הדבר ורוצה בו.

חיוב האב במזונות ילדיו

יום שלישי ה' טבת ה'תשע"ז

הלכות אישות פרק יב, הלכה יד: כְּשֵׁם שֶׁאָדָם חַיָּב בְּמִזּוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ, כָּךְ הוּא חַיָּב בְּמִזּוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקְּטַנִּים עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים. מִכָּאן וָאֵילָךְ, מַאֲכִילָן עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים.

חייב אדם במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד גיל שש, כי עד גיל זה הילד "צריך סיוע מאמו, וכשם שהבעל זן אותה, כך זן אותו עמה" (כתובות סה, ב. רש"י שם ד"ה יוצא) וכופים אותו על זה (תוספות שם ד"ה אבל).

והוסיפו חכמים ותיקנו באושא שעליו לזון את בתו עד שתהיה בת שתים עשרה ואת בנו עד שיהיה בן שלש עשרה ויביאו שתי שערות (שם מט, ב. ורש"י ד"ה כשהן) ואף ש"אין כופין אותו לזונם אחר שש", אם אינו רוצה לזונם "גוערין בו... מכריזין עליו בציבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו".

וכתב הרא"ש (כתובות פ"ד הי"ד) שהאב חייב לזון את ילדיו עד גיל שש אף אם יש להם נכסים שיכולים להתפרנס מהם,

כי החיוב לזונם הוא כדוגמת חיוב מזונות האשה, אך מגיל שש ואילך אינו חייב לזונם אם יש להם נכסים משלהם.

יתירה מזו כתב ה'תוספות יום טוב' (שם פ"ד מ"ו) ש"קטני קטנים והם הפחותים מבני שש", גם אם אין לאב נכסים חייב לזונם כשם שחייב במזונות אשתו, ואפילו אם יש לו רק מזונות יום אחד, צריך לתת לה מהם.

ובימינו כתב הגר"מ פיינשטין (אגרות משה יו"ד סי' קמג) שאם "האם דרה יחד עם בניה אף שהם יותר משש... ואף שהם גדולים, כל זמן שאין הדרך שבנים כאלו יוכלו להרויח לפרנס עצמן, שיתחייב האב לזון גם אותם מדין מזונות אשתו, דלא גרעי מארחי ופרחי" [וכמבואר בגמרא (שם סד, ב) שחייב הבעל לתת לאשתו גם כדי שתוכל להאכיל 'אחרי ופרחי' (אורחים מזדמנים), כי אינו יכול לומר לה להתאכזר ולהימנע מלהאכילם] וזה אחד הצרכים שחייב לספק לה.

ולכן "חייב האב במזונות בניו ובנותיו אף הגדולים, מצד חיוב מזונות שלה", עד שיוכלו לפרנס עצמם.

מתי לימוד תורה קודם לנישואין?

יום רביעי ו' טבת ה'תשע"ז

הלכות אישות פרק טו, הלכה ב: אִם הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְטָרוּד בָּהּ, וְהָיָה מִתְיָרֵא מִלִּשָּׂא אִשָּׁה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרַח בְּמְזוֹנוֹת וְיִבָּטֵל מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִתְאַחֵר.

מהלכה זו עולה שמותר להתאחר בקיום מצוות פרו־ורבו כדי ללמוד תורה [בתנאי ש"לא יהיה יצרו מתגבר עליו", כדלקמן ה"ג (וראה ב"י לטור אבה"ע סי' א)]. וכתב הרא"ש (קדושין פ"א סי' מב): "וקיצבה לאותו לימוד לא ידענא, שלא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו. שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה".

וכתב ה'בית שמואל' (אה"ע סי' א סק"ה) בדעת הרמב"ם "משמע דסבירא־ליה באמת אין קצבה לדבר", ולכן כל אחד (ולא רק בן עזאי) "מותר להתאחר כל זמן שאין יצרו מתגבר עליו ואין לדבר קצבה". ולפי זה יתכן אפילו שאדם ילמד תורה כל חייו ולא ישא אשה כלל שהרי אין קצבה לדבר.

אך אדמו"ר הזקן (הל' ת"ת פ"ג קו"א סק"א) העיר על דבריו, כי "אשתמטתיה מה שכתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה פ"א" והכוונה למה שכתב הרמב"ם שם (בה"ה) "לעולם ילמד אדם תורה ואחר־כך ישא אשה", הרי שלדעת הרמב"ם יש לדבר קצבה ולאחר שלמד תורה צריך לישא אשה)!

ומבאר אדמו"ר הזקן, כי יש להבדיל בין סוגי הלימוד: ישנו לימוד של "כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה, שהן פירוש כל התרי"ג מצוות בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים" (הל' ת"ת פ"ג ה"א), וללימוד זה אכן יש שיעור וקצבה, כמפורש במשנה (אבות ספ"ה) "חמש שנים משנה וחמש שנים תלמוד", ולכן לימוד זה קודם לנשיאת אשה. אבל ישנו לימוד "להבין דבר מתוך דבר על ידי עיון ופלפול בעמקי ההלכות, שזהו ודאי דבר שאין לו גבול וקץ כדכתיב ארוכה מארץ וגו', הלכך אין לו ליבטל ממצות־עשה דפרו ורבו בשבילה" (קו"א שם. ועיין שם שמוכיח חילוק זה מדברי הרמב"ם עצמו בהל' ת"ת פ"א הי"א־ב).

ללא זכות קדימה

יום חמישי ז' טבת ה'תשע"ז

הלכות אישות פרק יח, הלכה יד: הִנִּיחַ נָשִׁים רַבּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשָּׂאָן זוֹ אַחַר זוֹ, נִזּוֹנוֹת כְּשָׁוֶה, שֶׁאֵין דִּין קְדִימָה בִּמְזוֹנוֹת.

מי שלווה כסף מכמה אנשים ובזמן הפירעון אין בידו כדי להחזיר לכל הנושים, אזי הגבייה מקרקעות מתבצעת לפי סדר ההלוואות, והמלווה הראשון גובה תחילה ואחריו השני וכן הלאה, אך בגבייה ממטלטלין כל הנושים מתחלקים ביניהם בשווה.

אך לגבי חיוב מזונות לאשה, כותב הרמב"ם שאם הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן בזו אחר זו, אין לראשונה זכות קדימה על האחרות וכולן ניזונות בשווה, אף כאשר הכתובה נגבית מקרקעות, 'כמו שאין דין קדימה במטלטלין'.

וטעם הדבר:

בהלוואה יש חילוק בין קרקעות למטלטלין כי על הקרקעות חל 'שיעבוד' משעת ההלוואה, שאם לא יפרע הלווה את חובו יטול המלווה מהקרקע, ולכן המלווה הראשון נוטל ראשון מהקרקעות שהרי השתעבדו לו תחילה, אך על מטלטלין לא חל שיעבוד, כי מלכתחילה אין המלווה סומך שיוכל לגבות מהם בבוא העת שהרי הלווה יוכל להעלימם או להבריחם, ומאחר ולא חל עליהם שעבוד בשעת ההלוואה יש לכל המלווים זכות שווה בהם.

אך לגבי חיוב המזונות לאשה לא חל שיעבוד גם על הקרקעות, כי חכמים תיקנו שאם הבעל ימכור את הקרקעות לא תוכל האשה לגבות מהן את דמי המזונות, כדי שאנשים לא ימנעו מלקנות קרקעות מחשש שלאחר מות המוכר תגבה מהן האשה את דמי מזונותיה. ומאחר שמלכתחילה לא חל שיעבוד על הקרקעות (אף אם לא מכר אותן), דינן כמטלטלין שכל בעלי החובות מתחלקים בהם בשווה.

(מגיד משנה)

ארוסה שנמסרה לבעלה - דינה כנשואה?

יום שישי ח' טבת ה'תשע"ז

הלכות אישות פרק כב, הלכה ב: הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאָרְסָה וּמְסָרָה אָבִיהָ לְבַעְלָהּ אוֹ לִשְׁלוּחֵי בַעְלָהּ... וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה... בַּעְלָהּ יוֹרְשָׁהּ.

לדעת רש"י (כתובות מח, ב ד"ה שמואל) מסירת האב את בתו לבעלה או לשלוחיו מועילה רק לענין ירושה, אבל לדינים אחרים (לזכות במציאתה, להפר נדריה או להיטמא לה) אין

מסירת האב מועילה עד שתיכנס לחופה. ומדוע יורש הבעל, הרי הארוס אינו יורש את ארוסתו (שם נג, א)? כי בזה שהאב מסר את בתו שתיכנס לחופה הוא מחל על ירושתה משום קירוב נישואין. וכתב ה'בית שמואל' שכך היא גם משמעות דברי הרמב"ם, שרק לענין ירושה מסירת האב את בתו מחשיבתו לנשואה.

[וכתב ה'חלקת מחוקק' (שם סי' סא סק"ב): כשם שחופת נדה אינה קונה והיא עדיין כארוסה שאין הבעל יורשה, כך גם במסירת האב את בתו לשלוחי הבעל כשהיא נדה אין הבעל יורשה. אבל ה'בית שמואל' (שם) סובר שלענין ירושה מסירת האב את בתו עדיפה מחופה, כי חופת נדה אינה קונה כיון שאסור להתייחד עמה ויחוד של איסור אינו קונה והרי היא כארוסה עדיין ולכן אינו יורשה, אבל כשהאב מסר את בתו לבעל או לשלוחיו, מחל על ירושתה מעכשיו].

אך לשיטת התוספות (כתובות מח, ב ד"ה ושמואל), במסירת האב את בתו לבעל או לשלוחיו הרי היא כנשואה לכל דבר (מטמא לה ומיפר נדריה וכו'). ומה שאמרו בגמרא שמסירתה לבעלה מועילה לענין ירושה, הוא כדי לחדש ולומר שנחשבת כאשתו לא רק לענין לטמא לה ולהפר נדריה אלא אפילו לענין ירושה שהיא מדרבנן, התקנה היתה גם כאשר האב מסר אותה לבעל.

וכתב ה'שער המלך' (הל' אישות, חופת חתנים ס"ד) שגם הרמב"ם סובר כן (שלא כדברי ה'בית שמואל' הנ"ל), שהרי בהלכות נדרים (פי"א הכ"ב) כתב "מסר האב לשלוחי הבעל... אין האב יכול להפר... ולא הבעל יכול להפר, שאין הבעל מיפר בקודמין". ומכאן שרק נדרים שנדרה האשה קודם מסירתה לבעל אינו מיפר כי 'אין הבעל מיפר בקודמין', אבל נדרים שנדרה אחר מסירתה מיפר משום שנחשבת כנשואה.

מי זכאית לכתובה?

שבת קודש ט' טבת ה'תשע"א

הלכות אישות פרק כד, הלכה טז: עוֹבֶרֶת עַל דַּת מֹשֶׁה אוֹ דַּת יְהוּדִית... אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא, אֵין לָהּ כְּתֻבָּה; שֶׁהַכְּתֻבָּה תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ.

בני זוג שנישאו כשאינם שומרי מצוות ולאחר מכן הבעל חזר בתשובה, האם יכול הבעל לפטור את עצמו מתשלום הכתובה בטענה שאשתו 'עוברת על דת'?

הנה, בטעם הדבר שעוברת על דת מפסידה כתובתה, נחלקו ראשונים:

לדברי הרמב"ם, עיקר הכתובה הוא תקנת חכמים כדי שלא ימהר הבעל לגרש את אשתו, ולא עשו תקנה זו אלא לאשה כשרה, ולכן כתב שאפילו אם הבעל מחליט לא לגרש את אשתו מחמת מעשיה, מכל־מקום מפסידה את הכתובה.

אך הריטב"א (כתובות עב, א) כתב שרוב רבותיו סוברים שהאשה מפסידה את הכתובה רק אם הבעל אכן מגרשה מחמת מעשים אלו, אך אם רוצה להמשיך לקיימה חיוב הכתובה עומד בעינו. ולדעה זו הפסד הכתובה בעוברת על דת הוא משום שהבעל טוען שאינו יכול לחיות עמה מחשש שתכשיל אותו באיסורים, ונמצא שהגירושין הם באשמתה, אך אם הבעל אינו נמנע להמשיך ולחיות עמה אין טעם שתפסיד את כתובתה.

ולכאורה יש להקשות על הרמב"ם, הרי נאמר במשנה (כתובות ק, ב) שהנישאת באיסור, כגון גרושה לכהן, יש לה כתובה, ולפי הרמב"ם שתיקנו כתובה רק לכשרות, למה יש לה כתובה והרי נישאה באיסור מהתורה?

אמנם הרמב"ם ביאר (לעיל הל' ד) 'שחייבי לאוין שהכיר בה, רצה לזון בנכסיו'. כלומר, מאחר וידע שהיא אסורה לו ולא נמנע מלהינשא לה, הסכים מדעתו לתת לה כתובה, ואין זה תלוי בתקנת חכמים.

וכאשר הבעל חזר בתשובה לאחר הנישואין, הרי לפי טעמו של הרמב"ם שלא תיקנו כתובה לפרוצות, זהו רק כאשר סרה מדרך הישר לאחר הנישואין, אך אם נהגה כן בשעת הנישואין אין הבעל נפטר מכתובה שהרי על דעת כן נשא אותה, אך לדעת הריטב"א, מאחר ועכשיו הבעל שומר מצוות ואין הוא יכול לסמוך עליה שלא תכשיל אותו באיסורים, הרי הגירושין מחמתה ואין לה כתובה.

(שו"ת כנסת ישראל סי' כז)

אגרות קודש

[תחלת טבת תשכ"ב]

... לכתבו ע"ד השם פנחס חסר או מלא - ראה זח"ג (ריג, ב. ושם נז, ב) דהיו"ד אתוסף ביו'. אבל ע"פ המסורה שלנו וכן נפסק להלכה (בשמות גטין להבית שמואל) צ"ל מלא. וראה מנחת שי ר"פ פנחס.

ובכל זה העיד המהרש"ל דרובן כותבים חסר (כנראה הכוונה מקום שאינו נוגע לדין). וכן הוא בש"ס בשמות דר"פ בן יאיר וכיו"ב.

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום – ג'-ט' טבת תשע"ז

יום ראשון ג' טבת ה'תשע"ז

הִלְכוֹת אִישׁוּת

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת הנאה, בגזל ובגנבה ואבדה, בפקדון, במלוה, בהנאת מתנה שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה, במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

1 **א. הַמְקַדֵּשׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, כְּגוֹן חָמֵץ**
2 **בְּפֶסַח אוֹ בָּשָׂר בְּחָלָב[2] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר אִסּוּרֵי**
3 **הֲנָאָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[3]. וַאֲפִלּוּ הָיָה אָסוּר בַּהֲנָאָה**
4 **מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן חָמֵץ[4] בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית מִיּוֹם אַרְבָּעָה**
5 **עָשָׂר[5] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.**

2) שנתבשל בחלב. 3) שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף קידושיו, נמצא שלא נתן לה כלום. 4) היינו חמץ גמור שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקודשת, אף על פי שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו אסור אלא מדרבנן, קידושיו קידושין. 5) בניסן. שמן התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

6 **ב. עָבַר וּמָכַר דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה וְקִדֵּשׁ בְּדָמָיו -**
7 **הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת,**
8 **שֶׁאִם קִדֵּשׁ בְּדָמֶיהָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁדְּמֵי**
9 **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה כָּמוֹהָ.**
10 **הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶרֶשׁ עֶגְלֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵינָהּ**
11 **מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהַכֹּל מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אָסוּר**
12 **בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם.**
13 **אֲבָל הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶרֶשׁ שׁוֹר הַנִּסְקָל[6] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.**
14 **אַף־עַל־פִּי שֶׁשּׁוֹר הַנִּסְקָל אָסוּר בַּהֲנָאָה - פִּרְשׁוֹ אֵינוֹ**
15 **אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁאֵינוֹ דָּבָר חָשׁוּב לְגַבֵּי הַשּׁוֹר.**

6) שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור בהנאה.

16 **ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית אוֹ בְּאֵפֶר פָּרָה אֲדֻמָּה אוֹ**
17 **בְּמַיִם שֶׁמִּלְּאָן לַעֲשׂוֹתָן מֵי נִדָּה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.**
18 **הַמְקַדֵּשׁ בְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת[7] בְּשׁוֹגֵג[8] - הֲרֵי זוֹ**
19 **מְקֻדֶּשֶׁת[9], וְהוּא יְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לְהֶקְדֵּשׁ, וְיָבִיא**
20 **אֲשָׁמוֹ, כְּדִין כָּל מוֹעֵל בִּשְׁגָגָה. וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה**
21 **בְּמֵזִיד - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[10].**

7) כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית. 8) שלא ידע בו שהוא של הקדש. 9) כי על ידי מעילתו נתחללה קדושתו ויצא הכסף לחולין. 10) כי אין הקדש מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

22 **ד. קִדְּשָׁהּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[11], בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד -**
23 **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ שְׁאָר חֲפָצָיו**
24 **עַד שֶׁיִּתְחַלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂר: לַיְיָ הוּא.**

11) הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים בקדושה. -

25 **ה. כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ[12] מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים[13] אוֹ**
26 **מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים[14] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵתִּרוּ**
27 **אֶלָּא לַאֲכִילָה בִּלְבַד[15]. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה**
28 **גְּדוֹלָה[16] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּבְבִכּוּרִים[17], וְכֵן לֵוִי**
29 **שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[18], וְיִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעְשַׂר**
30 **עָנִי[19] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[20].**

12) שחולק עם אחיו הכוהנים. 13) כגון קרבנות החטאת והאשם. 14) כגון שלמים שקדושתם קלה. 15) כי אין הם ממונו הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. 16) אחד מחמישים (לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן, ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה אלא אחד ממאה. 17) הניתנים אף הם לכהן ונאכלים בירושלים. 18) שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים. 19) בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית - מעשר שני. 20) שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

31 **ו. מַתָּנוֹת[21] שֶׁלֹּא הוּרְמוּ[22], הֲרֵי הֵם כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ[23].**
32 **לְפִיכָךְ, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּפְלוּ לוֹ[24] טְבָלִים[25] מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ**
33 **כֹּהֵן, וְהִפְרִישׁ[26] מֵהֶן תְּרוּמָה וּמַעְשְׂרוֹת - הֲרֵי הֵן**
34 **כִּתְרוּמוֹת וּמַעְשְׂרוֹת שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה מֵאֲבִי אִמּוֹ[27].**
35 **וְאִם קִדֵּשׁ בָּהֶן אִשָּׁה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁאַף־עַל־פִּי**
36 **שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לוֹ לַאֲכִילָה[28], יֵשׁ לוֹ לְמָכְרָן לְמִי שֶׁהֵן**
37 **רְאוּיִן לוֹ[29]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה שֶׁהִפְרִישׁ**
38 **מִגָּרְנוֹ[30] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ לְמָכְרָהּ[31],**
39 **וְאֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הַנָּאָה, לְפִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן**
40 **שֶׁיִּרְצֶה[32], וְטוֹבַת הַנָּאָה אֵינָהּ מָמוֹן[33].**

21) התרומות והמעשרות הנזכרות לעיל, הניתנות במתנה לכהן, ללוי ולעני. 22) שלא הופרשו על ידי בעליהן ועדיין מעורבות הן בין הפירות. 23) הואיל ועומדים להרים כמורמים הם. 24) בירושה. 25) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה הרי היא טבל ואסורה באכילה, ולשון טבל, טב־לא, מלה מורכבת. 26) הישראל, הנכד. 27) כי כבר זכה בהן זקנו הכהן בחייו שלא הוטל עליו אלא להפרישן ולקיימן לעצמו, ואף יורש זה יפרישן וימכרן לכוהנים. 28) כי תרומה אסורה באכילה לזר (ישראל). 29) והכסף הוא שלו. 30) שלא נפל לו בירושה מזקנו

הכהן. 31) אלא לתיתה מתנה לכהן. 32) שרשאי ליטול דבר מועט מאוהבו [=הכהן] בשביל שיתנה לו [=ולא לכהן אחר]. 33) לקדש בו אשה.

ז. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּגָזֵל אוֹ בִּגְנֵבָה אוֹ בְּחָמָס[34], אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וְנוֹדַע[35] שֶׁקָּנָה אוֹתוֹ דָּבָר בְּיֵאוּשׁ[36] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

34) שנתן דמי החפץ לבעליו ולקחו ממנו בעל כורחו. 35) לעדי הקידושין, בשעת מעשה הקידושין. כי אם לא ידעו עדי הקידושין את דבר היאוש (אפילו נתייאשו בעליו) הרי זה כמקדש ללא עדים שאינה מקודשת. 36) ואף על פי שהלכה היא: יאוש בלבד אינו קונה - אך מכיוון שהגיע החפץ ליד האשה, יש כאן יאוש ושינוי רשות וקנאתו האשה, וממילא קנה אותה הבעל.

ח. הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ וְלָקַח לוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה, וּבָא בַּעַל הַבַּיִת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: לָמָּה לֹא נָתַתָּ לָהּ דָּבָר זֶה, שֶׁהוּא טוֹב מִמַּה שֶׁנָּתַתָּ לָהּ? - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְבַּיֵּשׁ עִמּוֹ, וְהוּאִיל וְקִדֵּשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם קִדְּשָׁהּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עָלָיו, כְּגוֹן תְּמָרָה אוֹ אֱגוֹז - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק[37].

37) כי שמא בכל זאת הקפיד בעל הבית.

ט. הָיְתָה סְחוֹרָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ[38], וְחָלְקָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְקִדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ - הוּאִיל וּצְרִיכָה שׁוּמַת בֵּית דִּין[39], אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁאֵין זֶה נוֹטֵל לְעַצְמוֹ מַה שֶּׁיִּרְצֶה וְיַנִּיחַ[40] מַה שֶּׁיִּרְצֶה[41].

38) בשותפות. 39) "של שלושה ואפילו הם הדיוטות ובלבד שיהו נאמנים ויודעים בשומא". 40) לשותף חברו. 41) ואפילו נתן לה שווה שתי פרוטות שמגיע לחלקו לפחות שוה פרוטה - אינה מקודשת, לפי שרצונה להתקדש בכל הסכום ולא בחציו, אלא אם כן פירש לה: "התקדשי לי במה שיש לי בו".

י. גָּזַל אֶת הָאִשָּׁה אוֹ גָּנַב מִמֶּנָּה אוֹ חָמָסָהּ, וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ בַּגָּזֵל וּבַגְּנֵבָה וּבְחָמָס שֶׁלָּהּ, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ - אִם קָדַם בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין[42], וְנָטְלָה וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[43]; וְאִם לֹא שִׁדֵּךְ אוֹתָהּ מֵעוֹלָם[44], אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁתְקָה כְּשֶׁנִּתַּן לָהּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[45]; וְאִם אָמְרָה: הֵן[46] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

42) דברי שידול וריצוי להסכים להצעת נישואיו. ואפילו היו אלה לפני שגזל ממנה. 43) מתוך שנטלתו ושתקה סימן שמחלה לו וקבלתו לשם קידושין. 44) אפילו לפני הגזילה. 45) כי שלה לקחה, ולא לשם קידושין. 46) בשעת הקידושין.

יא. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ פִּקָּדוֹן, וְאָמַר לָהּ: כְּנִסִי פִּקָּדוֹן זֶה, וְחָזַר וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ - אִם אָמַר לָהּ קֹדֶם שֶׁנִּטְלַתּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[47]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּטְלַתּוּ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ, וְשָׁתְקָה - אֵין זֶה כְּלוּם, שֶׁכָּל שְׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת אֵינָהּ מוֹעֶלֶת[48]; אֲבָל אִם אָמְרָה 'הֵן' אַחַר שֶׁנִּטְלָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[49].

47) ואפילו לא קדם ביניהם שידוכין. כי קבלת הפיקדון הייתה לשם קידושין. 48) כי לא איכפת לה כלום באמירתו, הואיל ומתחילתו קיבלתו רק לשם פיקדון. 49) הואיל והפיקדון קיים, הרי זה כאומר התקדשי לי בפיקדון שיש לי בידך - שמקודשת.

יב. הֶחֱזִיר לָהּ חוֹב שֶׁהָיָה לָהּ אֶצְלוֹ, וְאָמַר לָהּ[50]: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ'[51] קֹדֶם שֶׁתִּטְּלֶנּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה: אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין[52] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[53], וְאִם לֹא שִׁדֵּךְ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁתֹּאמַר 'הֵן'. וְאִם אָמַר לָהּ אַחַר שֶׁנִּטְלָה הַחוֹב שֶׁלָּהּ 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ' - אֲפִלּוּ אָמְרָה 'הֵן', אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[54]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם, אֶלָּא שֶׁלָּהּ נָטְלָה, וּכְבָר נִפְרַע חוֹבוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנִּטְלָה, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר וּלְתָבְעוֹ בַּחוֹב פַּעַם אַחֶרֶת[55].

50) בשעת החזרת החוב. 51) ודעתו שתתקדש וגם תהיה נפרעת בכסף זה. 52) ונתרצית לו. 53) כי קבלתו לשם קידושין ואת החוב מחלה לו. 54) כי יכולה לומר: בתורת פירעון חובי קיבלתיו. ואם לא הזכיר לה בתחילה אודות הפירעון, אלא שהוא חייב לה כסף והגיע זמנו לפרוע, ואמר הרי את מקודשת לי בכסף זה ונטלתו ושתקה מקודשת אף על פי שלא שידך, ואפילו תאמר אחרי כן לא לקידושין נתכוונתי אלא לפירעון חובי קבלתי, אינה נאמנת. 55) נמצא שלא נתן לה כלום לשם קידושין.

יג. הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה, אֲפִלּוּ הָיְתָה בִּשְׁטָר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ אֶצְלָהּ חוֹב דִּינָר, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּדִּינָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֵךְ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה[56], וְאֵין כָּאן שׁוּם דָּבָר קַיָּם[57] לֵהָנוֹת בּוֹ מֵעַתָּה, שֶׁכְּבָר הוֹצִיאָה אוֹתוֹ דִּינָר[58] וְעָבְרָה הֲנָאָתוֹ[59].

56) הלווה רשאי להוציאה [=להשתמש בה] ואינו חייב להעמידה שתהא מצוייה בכל עת שיתבענו המלווה. 57) הנמצא מול עינינו. 58) ואפילו המעות עדיין בידה הרי הן כאילו כבר הוציאתן. 59) וקידושי כסף נלמדים מקניין שדה עפרון שנאמר בו: "נתתי כסף השדה קח ממני" הרי שבשעת הקניין צריך ליתן הכסף. ואפילו החזיר לה השטר [=חוב] ויש בנייר שווה פרוטה, אינה מקודשת, מפני שעיקר דעתה על כסף המלווה.

יד. הָיָה לוֹ אֶצְלָהּ מִלְוָה עַל הַמַּשְׁכּוֹן[60], וְקִדְּשָׁהּ

בְּאוֹתָהּ הַמִּלְוָה, וְהֶחֱזִיר לָהּ הַמַּשְׁכּוֹן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי הִיא נֶהֱנֵית בַּמַּשְׁכּוֹן מֵעַתָּה, וַהֲרֵי הִגִּיעַ הֲנָאָה לְיָדָהּ.

60) בין שמשכנה בשעת ההלוואה, בין שלא בשעת ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.

טו. הַמְקַדֵּשׁ בַּהֲנָאַת מִלְוָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָה אוֹתָהּ עַתָּה[61] מָאתַיִם זוּז, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת זְמַן שֶׁאַרְוִיחַ[62] לָךְ בְּמִלְוָה זוֹ, שֶׁתְּהֵיֶה בְּיָדֵךְ כָּךְ וְכָךְ יוֹם, וְאֵינִי תּוֹבְעָהּ מִמֵּךְ עַד זְמַן פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ הֲנָאָה מֵעַתָּה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלְוָה זוֹ עַד סוֹף זְמַן שֶׁקָּבַע. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּרִבִּית[63]. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתַי בַּהֲנָאַת מִלְוָה דְּבָרִים שֶׁאֵין רָאוּי לְשָׁמְעָן[64].

61) בשעת הקידושין. 62) שארחיב (כלומר שאאריך).
63) שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת לשניהם אין כאן ריבית גמורה. 64) הכוונה לרבנו יצחק אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלווה - כגון שהלווה לה מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נותן לה עכשיו כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה עדיפה ממחילת המלווה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

טז. אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּפְרוּטָה זוֹ וּבְחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: בְּמִלְוָה שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ וּבִפְרוּטָה זוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[65].

65) אף על פי שהקדים את דבר המלווה לנתינת הפרוטה אין זה נחשב כמקדש במלווה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה הקידושין.

יז. הָיָה לוֹ חוֹב בְּיַד אֲחֵרִים וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד זֶה בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּם[66] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[67].

66) 1) הלווה 2) המקדש 3) המתקדשת. 67) ההלכה היא שעל ידי מעמד שלושתן אפשר להקנות את החוב למקבל, ללא כל הקנאה נוספת.

יח. קִדְּשָׁהּ בַּפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדָהּ אוֹ בִּשְׁאֵלָה[68] שֶׁהִשְׁאִילָהּ, אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן וְהַשְּׁאֵלָה פְּרוּטָה אוֹ שֶׁוֶּה פְּרוּטָה בְּאֶחָד מֵהֶן קַיָּם בִּרְשׁוּתָהּ[69] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

68) שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא חוזרים לבעליהם בעינם. 69) שלא נגנב או אבד, כי אם אבד הרי זה כמו "מלווה" ואינה מקודשת.

יט. אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּשְׂכַר שֶׁאֲדַבֵּר עָלַיִךְ[70] לַשִּׁלְטוֹן[71], וְדִבֵּר עָלֶיהָ לַשִּׁלְטוֹן, וְהִנִּיחַ הַשִּׁלְטוֹן וְלֹא תִּבְעָהּ[72] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אֶלָּא אִם נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; שֶׁהַהֲנָאָה שֶׁבָּאָה לָהּ מִדְּבָרָיו הֲרֵי הִיא כְּמִלְוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

70) לטובתך. 71) מושל. 72) למשפט.

כ. הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּמְלָאכָה זוֹ שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ[73], וְעָשָׂה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; לְפִי שֶׁהַשְּׂכִירוּת יִזְכֶּה בָּהּ הַפּוֹעֵל מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כָּל זְמַן שֶׁיַּעֲשֶׂה מִקְצָת מִן הַמְּלָאכָה זוֹכֶה בְּמִקְצָת מִן הַשָּׂכָר, וְנִמְצָא הַשָּׂכָר כֻּלּוֹ מִלְוָה אֶצְלָהּ, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

73) למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו נזמים וטבעות.

כא. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ אֲנִי לָךְ, וְנָתַן, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁנָּתַתִּי עַל פִּיךְ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָהּ כְּלוּם - הֲרֵי נֶהֱנֵית בִּרְצוֹנָהּ שֶׁנַּעֲשָׂה, וְנֶהֱנָה פְּלוֹנִי בִּגְלָלָהּ. וְכֵן אִם אָמְרָה לוֹ: תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ לוֹ, וְנָתַן לוֹ, וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי בִּרְצוֹנֵךְ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

כב. אָמַר לָהּ: הֵילָךְ דִּינָר זֶה בְּמַתָּנָה וְהִתְקַדְּשִׁי לִפְלוֹנִי, וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ הַבָּאָה לִיךְ בִּגְלָלִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ הַמְקַדֵּשׁ כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ: הֵילָךְ דִּינָר זֶה מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ לְךָ, וּלְקָחוֹ, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי מִמֵּךְ מַתָּנָה - אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהַהֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בִּהְיוֹתוֹ נֶהֱנֶה מִמָּנָּה, וּבַהֲנָאָה זוֹ הִקְנַת עַצְמָהּ לוֹ.

כג. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר, וַהֲרֵי זֶה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדֵךְ עַד שֶׁאֶתֵּן הַדִּינָר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לוֹ; לְפִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדִּינָר לְיָדָהּ, וְלֹא הַמַּשְׁכּוֹן נָתַן לִהְיוֹתוֹ שֶׁלָּהּ. הָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹן עַל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל אֲחֵרִים, וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; לְפִי שֶׁבַּעַל חוֹב יֵשׁ לוֹ מִקְצָת קִנְיָן בְּגוּפוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן.

כד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה

עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירִיהוּ לִי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, בֵּין הֶחֱזִירָה בֵּין לֹא הֶחֱזִירָה; שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירַתּוּ - לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, וְאִם הֶחֱזִירַתּוּ - הֲרֵי לֹא נֶהֱנֵית וְלֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ כְּלוּם.

כה. נָתַן לָהּ אֲגַדָּה שֶׁל הֲדַס וְכִיּוֹצֵא בָהּ וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּזוֹ, וְקִבְּלָהּ אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא אֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְאָמַר: תִּתְקַדֵּשׁ בְּאַרְבָּעָה זוּזִים הַמֻּחְבָּאִים בְּתוֹךְ הָאֲגַדָּה - אִם אָמְרָה "הֵן" - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם שָׁתְקָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמָעוֹת אֵלּוּ, שֶׁהַשְּׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת אֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם; וְתִהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק מִפְּנֵי הָאֲגַדָּה, שֶׁמָּא שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר.

כו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה זוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ - אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק, שֶׁמָּא תִּשָּׁוֶה תְּמָרָה אַחַת פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר.

כז. אָמַר לָהּ: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ - אִם יֵשׁ בְּכֻלָּם שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקֻדֶּשֶׁת[74], וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק. הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה אִם יֵשׁ בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק; שֶׁאוֹתָן תְּמָרִים שֶׁאָכְלָה הֲרֵי הֵן כְּמִלְּוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְּוָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, וְנִמְצָא שֶׁאֵין הַקִּדּוּשִׁין אֶלָּא בִּתְמָרָה אַחֲרוֹנָה.

74) כיוון שלא הזכיר בכל אחת מהן - קידושין - נתכוון לקדשה בכולן כאחת. ולפיכך מצטרפות לשווה פרוטה.

כח. אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּאֵלּוּ, אִם יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקֻדֶּשֶׁת; אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה - שֶׁלָּהּ הִיא אוֹכֶלֶת, וּמְקֻדֶּשֶׁת.

כט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּכוֹס זֶה - אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ וּבְמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְאִם הָיָה מָלֵא יַיִן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ וְלֹא בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְאִם הָיָה מָלֵא שֶׁמֶן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וְלֹא בּוֹ. לְפִיכָךְ: אִם לֹא הָיָה בַּשֶּׁמֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק, וְאִם הָיָה בַּשֶּׁמֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וַדַּאי. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַכּוֹס.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו, המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין "מעכשיו" ו"על מנת".

א. הַמְקַדֵּשׁ עַל, תְּנַאי[2] אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. בֵּין שֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי מִן הָאִישׁ[3], בֵּין שֶׁיִּהְיֶה מִן הָאִשָּׁה[4]. וְכָל תְּנַאי שֶׁבָּעוֹלָם - בֵּין בִּקְדוּשִׁין, בֵּין בְּגֵרוּשִׁין[5], בֵּין בְּמִקָּח, בֵּין בְּמִמְכָּר[6], בֵּין בִּשְׁאָר דִּינֵי מָמוֹן[7] - צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּתְּנַאי אַרְבָּעָה דְּבָרִים[8].

2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתיים זוז, הרי את מקודשת לי בדינר זה. 3) לטובת האיש ('פרישה' סי' לח אות א). 4) לטובת האשה ('פרישה' שם). 5) כגון שאמר לה הרי זה גיטך על־מנת שתתני לי מאתים זוז. 6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". 7) כגון מתנות. השווה דברי רבינו הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ז. 8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.

ב. וְאֵלּוּ הֵן הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁל כָּל תְּנַאי: שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּל[9], וְשֶׁיִּהְיֶה הֵן שֶׁלּוֹ קוֹדֵם לַשֶּׁלָּו[10], וְשֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה[11], וְשֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ[12]. וְאִם חָסֵר הַתְּנַאי אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם תְּנַאי כְּלָל; אֶלָּא תִּהְיֶה זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת מִיָּד, וְיִתְקַיֵּם הַמִּקָּח אוֹ הַמַּתָּנָה מִיָּד, וּכְאִלּוּ לֹא הִתְנָה כְּלָל, הוֹאִיל וְחָסֵר הַתְּנַאי אֶחָד מִן הָאַרְבָּעָה[13].

9) מפורש בסמוך ה"ה. 10) בסמוך ה"ו. 11) בסמוך ה"ד. 12) בסמוך ה"ד. 13) כל ארבעה דברים אלו, למדו חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט־ל) שנאמר בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן . . . ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזה, ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען", הרי שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" "ואם לא יעברו" . . . ונאחזו בתוככם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים, ואין אומרים מכלל "הן אתה שומע לאו". מכאן אומר רבי מאיר (קידושין סא.): כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא־הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.

ג. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תִּתְּנִי לִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְאַחַר שֶׁהִתְנָה תְּנַאי זֶה נָתַן לָהּ הַדִּינָר - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת עַל תְּנַאי; וְאִם נָתְנָה לוֹ מָאתַיִם זוּז - תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לֹא נָתְנָה לוֹ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ד. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְנָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ, וְהִשְׁלִים הַתְּנַאי[14] וְאָמַר: אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לֹא תִּתְּנִי לִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה[15] וְנָתַן בְּיָדָהּ וְאַחַר כָּךְ הִתְנָה[16]. וְאַף־עַל־פִּי

שֶׁהַכֹּל בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם[17].

14) אחרי נתינתו. 15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. 16) בבא־מציעא צד, א. וגיטין עה, א. כי גם בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן כתוב ביעקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י ב"מ צד.). 17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו ואח"כ נתן הדינר, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו . . . ונתתם להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה. ולדבריו, אם יאמר: הרי את מקודשת לי בדינר זה, אם תתני לי מאתים זוז. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקודשת. ואח"כ נתן לה הדינר, הרי זו מקודשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי המשנה (בבא־מציעא צד.): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדברי רבינו, שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז (גיטין עד.), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש (שם עו:) תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו" (מגיד־משנה).

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּפַל תְּנָאוֹ[18]; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ: וְאִם לֹא תִּתְּנִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת. וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם.

18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד וראובן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

ו. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם לֹא תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת לִי, וְאִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, לְפִי שֶׁהִקְדִּים לַאו לְהֵן[19]. וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם.

19) ובתנאי בני גד וראובן, הקדים משה הן ללאו, שאמר תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו' (גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים דבריו ב"הן", הואיל ובגמר דבריו אדם נתפס - והרי גמר ב"הן".

ז. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תַּעֲלִי לָרָקִיעַ אוֹ תֵּרְדִי לַתְּהוֹם הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תַּעֲלִי לָרָקִיעַ וְלֹא תֵּרְדִי לַתְּהוֹם לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל[20] וַהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לְקַיֵּם תְּנַאי זֶה, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּמַפְלִיגָה[21] בִּדְבָרִים דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהִתּוּל.

20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד וראובן, שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. 21) בבא־מציעא צד, א. וגיטין פד, א. שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

ח. הֲרֵי שֶׁהִתְּנָה בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה אוֹתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: אִם תֹּאכְלִי חֵלֶב וָדָם הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תֹּאכְלִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת; אִם תֹּאכְלִי בְּשַׂר חֲזִיר הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְאִם לֹא תֹּאכְלִי לֹא יִהְיֶה גֵּט[22]; וְאַחַר שֶׁהִתְּנָה נָתַן הַדִּינָר אוֹ הִגִּיט בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם; וְאִם עָבְרָה וְאָכְלָה - תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת, וְאִם לֹא אָכְלָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. וְאֵין אוֹמְרִים בָּזֶה: הֲרֵי הִתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[23], שֶׁהֲרֵי בְּיָדָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל וְשֶׁלֹּא תִּתְקַדֵּשׁ וְלֹא תִּתְגָּרֵשׁ[24].

22) גיטין פד, א. 23) ותנאו בטל. 24) ואין כאן עקירה ודאית (שם).

ט. וּבַמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים[25]: כָּל הַמַּתְּנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל, חוּץ מִדָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן שֶׁתְּנָאוֹ קַיָּם?[26] כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ אוֹ גֵּרֵשׁ אוֹ נָתַן אוֹ מָכַר עַל תְּנַאי, שֶׁהוּא רוֹצֶה בִּתְנָאוֹ שֶׁיִּזְכֶּה עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁלֹּא זִכְּתָה לוֹ תּוֹרָה וּמְנָעָה מִמֶּנּוּ[27], אוֹ יִפְטֹר עַצְמוֹ בִּתְנָאוֹ מִדָּבָר שֶׁחִיְּבָה אוֹתוֹ בּוֹ הַתּוֹרָה[28]; שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: תְּנָאֲךָ בָּטֵל, וּכְבָר נִתְקַיְּמוּ מַעֲשֶׂיךָ, וְאֵין אַתָּה נִפְטָר מִדָּבָר שֶׁחִיְּבָה אוֹתְךָ בּוֹ הַתּוֹרָה, וְלֹא תִּזְכֶּה בְּדָבָר שֶׁמָּנְעָה אוֹתְךָ מִמֶּנּוּ.

25) קידושין יט, ב. 26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. 27) כגון להתעמר ביפת תואר, כמבואר בסמוך. 28) כגון עונה.

י. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה עַל תְּנַאי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו שְׁאָר[29] כְּסוּת וְעוֹנָה[30]; שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: בִּכְסוּת וּשְׁאָר, שֶׁהוּא תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - תְּנָאֲךָ קַיָּם[31], אֲבָל בְּעוֹנָה - תְּנָאֲךָ בָּטֵל[32], שֶׁהַתּוֹרָה חִיְּבָה אוֹתְךָ בְּעוֹנָה, וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאַתָּה חַיָּב בְּעוֹנָתָהּ, וְאֵין בִּידֶךָ לִפְטֹר עַצְמְךָ בִּתְנָאֲךָ[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ יְפַת תֹּאַר[34] עַל תְּנַאי שֶׁיִּתְעַמֵּר בָּהּ[35] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאֵין לוֹ לְהִתְעַמֵּר בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה מָנְעָה אוֹתוֹ מִלְּהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ[36] אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה[37], וְלֹא מִפְּנֵי תְּנָאוֹ יִזְכֶּה בְּדָבָר שֶׁמָּנְעָה אוֹתוֹ תּוֹרָה, אֶלָּא תְּנָאוֹ בָּטֵל[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[39].

29) מזונות. 30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא,

י): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. 31) לפי שדבר בממון ניתן למחילה. 32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה (רש"י לקידושין יט:). 33) רש"י בב"מ צד, א כתב: "המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא מקודשת. וכשאמר לה על־מנת שאין לך עלי מתנה על מה שכתוב בתורה כי אין אישות לחצאין, וכשתפסו הקידושין לגמרי תפסו". 34) שהביאה לביתו משבי־המלחמה ונתגיירה. ככתוב בתורה (דברים כב, יב). 35) שישתמש בה כשפחה. 36) שנאמר (שם שם, יד): לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. 37) בגיותה, בשעת השביה, ראה הל' מלכים פ"ח ה"ח. 38) שאם מחיוב עונה אינה יכולה להפטר ותנאו בטל, כל־שכן זה שבא לזכות במה שאינו רשאי (מגיד־משנה). 39) כגון המוכר את בתו ופסק על האדון על־מנת שלא לייעד אותה (להלן פ"ד מהל' מלכים הט"ז).

1 **יא. הִתְנָה עַל הָאִשָּׁה בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין אוֹ בִּשְׁעַת**
2 **גֵּרוּשִׁין שֶׁתִּבָּעֵל לְאָבִיהָ וּלְאָחִיהָ אוֹ לִבְנָהּ וְכַיּוֹצֵא**
3 **בָּזֶה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתַּעֲלֶה לָרָקִיעַ אוֹ**
4 **שֶׁתֵּרֵד לִתְהוֹם, וּתְנָאוֹ בָּטֵל; שֶׁאֵין בְּיָדָהּ שֶׁיַּעַבְרוּ**
5 **אֲחֵרִים וְיָבוֹאוּ עַל הָעֲרָוָה[40], וְנִמְצָא שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ**
6 **בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בְּיָדָהּ לְקַיְּמוֹ[41]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

40) שאפילו היא מסכימה לחטוא, הם לא יסכימו לבוא עליה בעבירה. 41) גיטין פד, א.

7 **יב. אֲבָל אִם הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁיִּתֵּן לִי פְּלוֹנִי חֲצֵרוֹ אוֹ**
8 **שֶׁיְּשַׁיֵּא בִּתּוֹ לִבְנִי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - תְּנָאוֹ קַיָּם; שֶׁהֲרֵי**
9 **אֶפְשָׁר בְּיָדָהּ לְקַיְּמוֹ, וְתִתֵּן לִפְלוֹנִי מָמוֹן רַב[42] עַד**
10 **שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֲצֵרוֹ וְעַד שֶׁיַּשִּׂיא בִּתּוֹ לִבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן**
11 **עֲבֵרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

42) גיטין, שם. "פלוני אפשר לשחדו בממון", וכביאור הגר"א אהע"ז סי' לח ס"ק ח.

12 **יג. שִׂים כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁל תְּנָאִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ**
13 **תָּמִיד, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ: הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי**
14 **כָּךְ וָכָךְ, אוֹ הַנּוֹתֵן גֵּט עַל תְּנַאי כָּךְ וָכָךְ, אוֹ הַמּוֹכֵר**
15 **אוֹ הַנּוֹתֵן עַל תְּנַאי - תֵּדַע, שֶׁהַתְּנָאי יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה**
16 **דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִהְיֶה צְרִיכִין לְפָרֵשׁ**
17 **אוֹתָן בְּכָל מָקוֹם[43], וְאִם חָסַר אֶחָד מֵהֶן - אֵין כָּאן**
18 **תְּנַאי[44].**

43) כעין זה לעיל פ"ב הכ"ז. 44) ויש להעיר, כי יש דברים שאין תנאי מועיל בהם לגמרי, כגון במעשה שאי־אפשר לקיימו על ידי שליח, דוגמא לכך: מצות חליצה שאין התנאי מועיל בה, ואם אמר ליבמתו הריני חולץ לך על־מנת שתתני לי מאתים זוז, חליצתה כשרה אע"פ שלא נתנה (ראה הל' חליצה ויבום פ"ד הכ"ד), מפני שמצות חליצה אי אפשר לקיים על־ידי שליח, כי רק היבם בעצמו צריך לחלוץ, לפיכך אין התנאי מועיל בה, כי אינה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שמעשה נתינת ארץ הגלעד אפשר לקיים ע"י שליח, שהרי משה ציוה ליהושע שליחו לתת להם את הארץ, והדבר מפורש בכתובות עד, א. ורבינו כאן אינו עוסק אלא בדברים שהתנאי מועיל בהם, לפרש מה הם הדינים המעכבים ביסוד התנאי (מגיד־משנה ה"ב).

19 **יד. יֵשׁ מִקְצָת גְּאוֹנִים אַחֲרוֹנִים[45] שֶׁאָמְרוּ, שֶׁאֵין**
20 **צָרִיךְ אָדָם לִכְפֹּל תְּנָאוֹ אֶלָּא בְּגִטִּין וְקִדּוּשִׁין בִּלְבַד,**
21 **אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹן - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל[46]. וְאֵין רָאוּי**
22 **לִסְמֹךְ עַל דָּבָר זֶה, שֶׁכְּפִילַת הַתְּנַאי עִם שְׁאָר**
23 **הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים מִתְּנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָמְדוּ**
24 **אוֹתָן חֲכָמִים: אִם יַעַבְרוּ בְּנֵי גָד וְגוֹ' וְאִם לֹא יַעַבְרוּ,**
25 **וּתְנַאי זֶה לֹא הָיָה לֹא בְּגִטִּין וְלֹא בְּקִדּוּשִׁין. וְכָזֶה**
26 **הוֹרוּ גְּדוֹלֵי הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[47], וְכֵן רָאוּי**
27 **לַעֲשׂוֹת[48].**

45) רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. 46) וגם הרשב"ם בבבא־בתרא קלז: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא.) המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גד ובני ראובן כמפורש במשנה שם, אלא שבגיטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית־דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת־איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו לרבי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קויים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד־משנה). 47) בעל ה"שאילתות" פרשת מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. 48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא־בתרא פ"ח אות מח, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ט, כותב: "ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראיה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה איני מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפלו, איך נוציא הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הלוקח כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חיזוק לתנאיהם, ואל תשיבני מנחלת בני גד ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם בירושתו או ממקחו.

28 **טו. הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי - כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, תִּהְיֶה**
29 **מְקֻדֶּשֶׁת מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, לֹא מִשָּׁעָה**
30 **שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: אִם אֶתֵּן לִיךְ**
31 **מָאתַיִם זוּז בְּשָׁנָה זוֹ הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה,**

1 **וְאִם לֹא אֶתֵּן לִיךְ לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְנָתַן הַדִּינָר**
2 **לְיָדָהּ בְּנִיסָן, וְנָתַן לָהּ הַמָּאתַיִם זוּז שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ**
3 **בֶּאֱלוּל - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מֵאֱלוּל. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁהּ**
4 **אַחַר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי שֶׁל רִאשׁוֹן - הֲרֵי זוֹ**
5 **מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי[49]. וְכֵן הַדִּין בְּגִטִּין[50] וּבְמָמוֹנוֹת[51]:**
6 **בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, הוּא שֶׁיִּהְיֶה גֵּט אוֹ יִתְקַיֵּם**
7 **הַמִּקָּח אוֹ הַמַּתָּנָה.**

49) קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אח"כ, כי הרי אשת־איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. 50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. 51) כל זה במתנה שבעל־פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא־בתרא קלו, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פי"ב הט"ו, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד־משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

8 **טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי וְלֹא**
9 **אָמַר 'מֵעַכְשָׁו'; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת**
10 **לִי מֵעַכְשָׁיו בְּדִינָר זֶה אִם אֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז,**
11 **וּלְאַחַר זְמַן נָתַן לָהּ מָאתַיִם זוּז - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת**
12 **לְמַפְרֵעַ מִשְּׁעַת הַקִּדּוּשִׁין[52], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה**
13 **תְּנָאוֹ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁהּ**
14 **הַשֵּׁנִי קֹדֶם שֶׁיֵּעָשֶׂה הַתְּנַאי[53] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן**
15 **הַדִּין בְּגִטִּין וּבְמָמוֹן.**

52) קידושין ס, ב. 53) ואח"כ הראשון תנאו.

16 **יז. כָּל הָאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁיו', לֹא יִצְטָרֵךְ לִכְפֹּל תְּנָאוֹ[54]**
17 **וְלֹא לְהַקְדִּים הַתְּנַאי עַל הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא אַף־עַל־פִּי**
18 **שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה[55] - תְּנָאוֹ קַיָּם. אֲבָל צָרִיךְ לְהַתְנוֹת**
19 **בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ, וְאִם הִתְנָה בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
20 **לְקַיְּמוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמַפְלִיג בִּדְבָרִים, וְאֵין שָׁם תְּנַאי[56].**
21 **וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו'[57], וְאֵינוֹ**
22 **צָרִיךְ לִכְפֹּל הַתְּנַאי וְלֹא לְהַקְדִּימוֹ לַמַּעֲשֶׂה.**

54) דעת רב האי גאון הובאה בראב"ש לגיטין פ"ו אות ט, וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז, ה"ו שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר "מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי, מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי (ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר בהן. וכן דעת רבינו חננאל והרא"ש בגיטין פ"ו אות ט' ובתשובותיו כלל פא. 55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד) שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה ואחר־כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א - שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דבור כדיבור" ואי אפשר לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה שם) כת"י אוקספורד]. 56) שכן שנינו בגיטין פד, א - הרי זה גיטך על־מנת שתעלי לרקיע, רבי יהודה בן תימא אומר הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו ב"על מנת" צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו. 57) שכוונתו, מעכשיו יהא המעשה קיים על־מנת שתקיים התנאי (גיטין עד.) וכן פסקו רבינו אלפסי (גיטין פז) ורב האי גאון הובא בראב"ש הנ"ל.

23 **יח. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל**
24 **מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז, הֲרֵי זֶה גִּטֵּיךְ עַל מְנָת**
25 **שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז, הֲרֵי חָצֵר זוֹ נְתוּנָה לִיךְ**
26 **בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז - הֲרֵי תְּנָאוֹ**
27 **קַיָּם, וְנִתְקַדְּשָׁה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה וְזָכְתָה זוֹ בְּחָצֵר, וְהֵם**
28 **יִתְּנוּ הַמָּאתַיִם זוּז; וְאִם לֹא נָתְנוּ - לֹא תִּהְיֶה זוֹ**
29 **מְקֻדֶּשֶׁת וְלֹא מְגֹרֶשֶׁת וְלֹא תִּזְכֶּה זוֹ בְּחָצֵר. וְאַף־עַל־**
30 **פִּי שֶׁלֹּא כָּפַל תְּנָאוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה**
31 **לַתְּנַאי וְנָתַן הַקִּדּוּשִׁין אוֹ הַגֵּט בְּיָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה זוֹ**
32 **בְּחָצֵר וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים תְּנָאוֹ; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם**
33 **הַתְּנַאי, תִּזְכֶּה זוֹ בְּחָצֵר וְתִתְקַדֵּשׁ זוֹ וְתִתְגָּרֵשׁ מִשָּׁעָה**
34 **רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּהּ נַעֲשָׂה הַמַּעֲשֶׂה כְּאִלּוּ לֹא הָיָה שָׁם**
35 **תְּנַאי כְּלָל[58].**

58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז) ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. ובר"ן שם פ"ז, ובראב"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל־מנת או של מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו, כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאת התנאי מבטלת לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאת התנאי באה לבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד, ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר "אם תתני לי מאתים זוז", שלפי־זה אף אם תתן לו - לא יחולו הקידושין מעכשיו אלא משעה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו המשך דיני תנאי: המקדש על מנת שירצה אביו, שיש לו ממון, שאין עליה נדרים או מומין, מעכשיו לאחר שלושים יום, המקדש חוץ מפלוני, המקדש אשתו לאחר שיגרשנה, המקדש אשה שאסורה לו עכשיו לכשתותר לו, או אשה שלא באה לעולם, דברים הצריכים שומא, דין ודברים בינם בסכום כסף הקידושין, שליח ותנאי, חזרה בקידושין.

36 **א. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת**
37 **שֶׁיִּרְצֶה אָבִי[2]: רָצָה הָאָב[3] - מְקֻדֶּשֶׁת; לֹא רָצָה, אוֹ**
38 **שֶׁשָּׁתַק[4], אוֹ שֶׁמֵּת קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע הַדָּבָר[5] - אֵינָהּ**
39 **מְקֻדֶּשֶׁת[6]. עַל מְנָת שֶׁלֹּא יְמַחֶה אָבִי[7]: שָׁמַע וּמִחָה -**

אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; לֹא מִחָה[8], אוֹ שֶׁמֵּת[9] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. מֵת הַבֵּן וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב[10] - מְלַמְּדִין הָאָב שֶׁיֹּאמַר: אֵינִי רוֹצֶה[11], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ קִדּוּשִׁין וְלֹא תִּפֹּל לִפְנֵי יָבָם[12].

2) שיאמר בפירוש: "הן" כשישמע. 3) שאמר "הן" כששמע. 4) בשעה ששמע. 5) והרי לא יוכל לעולם לומר: "הן", ואם כן לא נתקיים תנאו. 6) שהכל תלוי בשעת השמיעה, ואם אמר אז "הן" נתקיימו הקידושין. אבל אם שתק באותה שעה אע"פ שנתרצה אחר־כך או שלא שמע ומת, שלא יתקיים התנאי לעולם - אינה מקודשת (כסף־משנה). 7) בשעת השמיעה. 8) בשעת השמיעה, ואפילו מיחה אחר־כך (כסף־משנה). 9) קודם ששמע. 10) שאם שמע לפני שמת ולא מיחה, הרי זו מקודשת כנ"ל. 11) כל זמן שעסוקים בשמיעת דבר הקידושין, או בתוך כדי דיבור, אבל אם בשעת השמיעה שתק - לא תועיל לו מחאתו אח"כ (כסף־משנה). 12) קידושין סג, א. ולדעת הראב"ד, שמע קודם שמת הבן ולא מיחה, יוכל אח"כ למחות כשמת בנו, הואיל ולא קבע זמן למחאתו יוכל למחות לעולם, ולפיכך כשמת הבן - מלמדים אותו למחות אפילו אם שמע קודם מיתת הבן.

ב. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז אוֹ בֵּית כּוֹר עָפָר[13]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים[14] שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אֵין לוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק, שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר 'אֵין לִי' כְּדֵי לְקַלְקְלָהּ[15].

13) קרקע הראוי לזרוע עליו "כור", שהוא שלושים סאה תבואה, וזהו שטח של מאתים ושבעים וארבע אמות על מאתים ושבעים וארבע אמות בקירוב, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' ערכין ה"ד. 14) כן כתב הרא"ש (קידושין פ"ג סימן ד) על־פי ה'תוספתא' שם (שצריך עדים במתנה על־מנת שאדבר עליך לשלטון, והוא־הדין כאן). 15) להכשילה, כי בינתיים היא תינשא לאחרים ותלד בנים, והוא יטען אח"כ שיש לו כסף או קרקע, נמצא שאסרה על הבעל השני ובניה ממנו ממזרים, כי היתה אשת איש בשעת נישואיה (קידושין ס, ב - אלא ששם לא נאמר הטעם: "כדי לקלקלה"). ואחרים מפרשים הטעם, שמא נתחרט אח"כ, ולפיכך הוא אומר: אין לי, כי מאחר שקידש מתחילה על דעת כן, חזקה היא שיש לו, ועכשיו הוא מתחרט (ר"ן ורא"ש שם) והשווה דברי רבינו בהל' גירושין פ"י, הי"ג.

ג. הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז אוֹ בֵּית כּוֹר עָפָר בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[16]; וְאִם אֵין לוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁאוֹמֵר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק, שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ שָׁם, וְהוּא מִתְכַּוֵּן לְקַלְקְלָהּ[17].

16) קידושין ס, ב. ודין מאתים זוז במקום פלוני, מקורו ב'תוספתא' שם, פ"ג. ויש סוברים שבנוגע לכסף אין קפידא, שאפילו אינם באותו מקום ונמצאים במקום אחר, הרי זו מקודשת קידושי ודאי, כי בקל אפשר להעבירם ממקום למקום (רא"ש שם). 17) בגמרא שם, לא מפורש דין זה. ורבינו למדו ממה שאמרו בעל־מנת שיש לי בית כור עפר (למעלה ה"ב). והרא"ש (שם) חולק, וסובר שאפילו קידושי ספק אין כאן, כי אילו היה לו בית כור במקום פלוני, היה הדבר ידוע, כי קרקע אי אפשר להטמין, ויש קול לדבר. וכן נראה ב'תוספתא' שם גם בענין מאתים זוז (וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י שם).

ד. הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁאַרְאֶךָּ מָאתַיִם זוּז אוֹ בֵּית כּוֹר עָפָר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְיַרְאֶנָּה[18]. הֶרְאָה הַזּוּזִים בְּיַד אֲחֵרִים, אוֹ שֶׁהֶרְאָה בֵּית כּוֹר עָפָר בִּשְׂדֵה אֲחֵרִים - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיַּרְאֶנָּה מִשֶּׁלּוֹ[19]. לָקַח הַמָּעוֹת בְּהַלְוָאָה אוֹ בְּשֻׁתָּפוּת, אוֹ שֶׁשָּׂכַר הַשָּׂדֶה אוֹ לְקָחָהּ בַּאֲרִיסוּת[20], וְהֶרְאָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיַּרְאֶנָּה מִשֶּׁלּוֹ; שֶׁמַּשְׁמַע 'שֶׁאַרְאֶךָּ' - שֶׁאַרְאֶךָּ מִשֶּׁל עַצְמִי דָּבָר זֶה שֶׁאָמַרְתִּי לָךְ[21].

18) ואפילו יביא עדים שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה ('טור' אהע"ז סי' לח). 19) ואם לא הראה לה, אינה מקודשת אפילו מספק ('טור', שם). 20) שמעבד שדה אחרים לקבל ממנה חלק בפירותיה, שליש או רביע, כפי מנהג המדינה. 21) קידושין ס, ב.

ה. הָיָה לוֹ בֵּית כּוֹר עָפָר, וְהָיָה בוֹ נְקָעִים[22] עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ סְלָעִים[23] גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אִם הָיוּ הַנְּקָעִים מְלֵאִים מַיִם - הֲרֵי הֵן כִּסְלָעִים, וְאֵין נִמְדָּדִין עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִזְרִיעָה[24]; וְאִם אֵינָן מְלֵאִין מַיִם - נִמְדָּדִין עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לִזְרִיעָה[25].

22) חפירות, יתקבצו שם המים (רבינו בפירושו למשנה כלאים פ"ה, מ"ד). 23) אדמה קשה כאבן ואינה ראויה לזריעה. 24) קידושין סא, א. אבל אם אין הנקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו הם מלאים מים נמדדים עמו, מפני שהם נקראים "אגנות הקרקע" שהמים מתמצים לתוכם ובטלים הם לגבי השדה (שם). והוא־הדין בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים - שהם נקראים "שדראות הקרקע" והם בטלים על גבה. 25) שם, והשווה דברי רבינו הל' ערכין פ"ד, הי"ג. ולענין רוחב הנקעים לא נתפרש השיעור, וברשב"ם לבבא־בתרא קב, ב - פירש: שיש ברחבם ארבעה טפחים על ארבעה. וכתב הרשב"א: בור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה, הואיל ומשקים ממנו את השדה, הריהו משמש צורך השדה ונמדד עמו (מגיד־משנה).

ו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלַיִךְ נְדָרִים, וְנִמְצָא עָלֶיהָ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה נְדָרִים אֵלּוּ: שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר, אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן, אוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט בְּמִינֵי צִבְעוֹנִין[26] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[27]. נִמְצָא עָלֶיהָ נֶדֶר חוּץ מֵאֵלּוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: מַקְפִּיד אֲנִי אֲפִלּוּ עַל זֶה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[28]. וְאִם אָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלַיִךְ כָּל נֶדֶר - אֲפִלּוּ נִמְצֵאת שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל חָרוּבִין, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[29].

26) "והוא־הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום להתקשט בהן" (לשון רבינו לקמן פכ"ה, ה"א). 27) כתובות עב, ב. כי אלו הם דברים שיש בהם עינוי נפש (כי אם לא תתקשט, גנאי הוא לה ומתגנה עליו) והמקדש מקפיד עליהם. 28) שם. הואיל ואין אנשים רגילים להקפיד על זה, אין קפידתו קפידא. 29) 'ירושלמי' כתובות פ"ז, ה"ז. רמז רבינו לדבריו (הל' דעות פ"ד, הי"א): "והחרובים רעים לעולם", והייתי סבור שאין הבעל מקפיד על נדר זה, ואדרבה מרוצה הוא שלא תאכל דברים המזיקים לגופה - לפיכך משמיענו שכיון שאמר "כל נדר", אף זה בכלל ('מעשה רוקח').

1 ז. הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁאֵין בָּךְ מוּמִין,
2 וְנִמְצָא בָּהּ אֶחָד מִן הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים - אֵינָהּ
3 מְקֻדֶּשֶׁת. נִמְצָא בָּהּ מוּם אַחֵר חוּץ מֵאוֹתָן הַמּוּמִין,
4 אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר: מַקְפִּיד אֲנִי אֲפִלּוּ עַל זֶה - הֲרֵי
5 זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[30]. וּמָה הֵן הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים? כָּל
6 הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים[31] פּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים. וּבְהִלְכוֹת
7 בִּיאַת מִקְדָּשׁ[32] יִתְבָּאֲרוּ כָּל מוּמִין שֶׁל כֹּהֲנִים. וְיוֹתֵר
8 עֲלֵיהֶן בַּנָּשִׁים: רֵיחַ רָע[33]. וְזִיעָה[34]. וְרֵיחַ הַפֶּה[35].
9 וְקוֹל עָבֶה[36]. וְדַדִּין גַּסִּין מֵחַבְרוֹתֶיהָ טָפֵחַ. וְטָפַח בֵּין
10 דַּד לְדַד. וּנְשִׁיכַת כֶּלֶב וְנַעֲשָׂה הַמָּקוֹם צַלֶּקֶת[37].
11 וְשׁוּמָא[38] שֶׁעַל הַפַּדַּחַת[39] - אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר,
12 וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָה לִשְׂעַר רֹאשָׁהּ[40], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בָּהּ
13 שֵׂעָר. וְזוֹ הִיא[41] הַשּׁוּמָא שֶׁיִּתְרָה אִשָּׁה עַל הַכֹּהֲנִים.
14 אֲבָל אִם הָיְתָה שׁוּמָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר בִּשְׂאָר הַפָּנִים,
15 אוֹ שׁוּמָא גְּדוֹלָה כְּאִיסָּר[42] אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר
16 - הֲרֵי זֶה מוּם בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּנָשִׁים[43].

30) כתובות עב, ב. 31) שלא יכנסו למקדש מן המזבח ולפנים, כשהם בעלי מום, וכן אם עבדו במקדש, עבודתם פסולה כמפורש בתורה (ויקרא כא, כג). 32) פ"ח, הי"ז: "נמצאו כל המומים הפסולים בכהנים מאה וארבעים". 33) מגופה. 34) שמזיעה תמיד. 35) כתובות עה, א. וכגירסת הרי"ף שם המוסיף: "ריח רע". ובנוסח כת"י (הובא בספר 'מעשה רוקח') כתוב: "ריח החוטם". במקום "ריח רע" (ועי' בשו"ע אהע"ז סי' לט ס"ד). 36) שהרי הכתוב משבחה בקול ערב (שיר השירים ב, יד): "כי קולך ערב ומראך נאוה". 37) שאחרי שנתרפאה המכה, נשאר רושם בעור. 38) בליטה בעור כעין יבלת. 39) המצח. 40) שפעמים נראית ופעמים אינה נראית. 41) הקטנה ואין בה שיער. 42) מטבע קטן איטלקי, ונזכר במשנה (קידושין א, א). ורבינו מפרש שם: שזהו הנקרא דרה"ם בערבית, ומשקלו ארבעה גרעיני שעורה. 43) כתובות עה, א. אלא שלענין מומי נשים הנמצאים על הפנים, יש לומר שהיא מקודשת, שהרי ראה ונתפייס, אם לא במקום שהבנות יוצאות ופניהן רעולות, ואז אפילו היתה השומא בשאר הפנים - אינה מקודשת. וכן אמרו שם במשנה: "במה דברים אמורים, במומים שבסתר. אבל במומים שבגלוי, אינו יכול לטעון", שידע ונתפייס. והשווה דברי רבינו לקמן פכ"ה ה"ב.

17 ח. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה סְתָם[44], וְנִמְצָא עָלֶיהָ אֶחָד מִן
18 הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים, אוֹ נִמְצָא עָלֶיהָ אֶחָד
19 מִשְּׁלֹשָׁה נְדָרִים[45] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק[46]. קִדְּשָׁהּ
20 עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים, וְהָיוּ עָלֶיהָ נְדָרִים,
21 וְהָלְכָה אֵצֶל חָכָם וְהִתִּיר לָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[47].

44) שלא התנה עמה כלום. 45) האמורים לעיל ה"ו. 46) ולא תוכל להנשא לאחרים עד שתקבל הימנו גט (כתובות עג:). ספק בידינו אם סתם אדם מקפיד על כך, ואי אפשר לו באשה נדרנית או בעלת מום - או אינו מקפיד. 47) שהחכם עוקר את הנדר למפרע כאילו לא היה מעולם, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה.

22 ט. קִדְּשָׁהּ עַל מְנָת שֶׁאֵין בָּהּ מוּמִין, וְהָיוּ בָהּ מוּמִין,
23 וְהָלְכָה אֵצֶל רוֹפֵא וְרִפְּא אוֹתָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[48].
24 אֲבָל אִם הִתְנָה הָאִישׁ שֶׁאֵין עָלָיו נְדָרִים וְשֶׁאֵין בּוֹ
25 מוּמִין, וְהָיוּ עָלָיו נְדָרִים וְהָיוּ בּוֹ מוּמִין, וְהָלַךְ אֵצֶל
26 חָכָם וְהִתִּירוֹ, אֵצֶל רוֹפֵא וְרִפְּאוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת;
27 שֶׁאֵין גְּנַאי לְאִישׁ בְּמוּמִין שֶׁכְּבָר נִרְפְּאוּ, וְהָאִשָּׁה
28 אֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זֹאת[49].

48) כתובות עד, ב: "ומה בין חכם לרופא, חכם עוקר את הנדר מעיקרו (והרי זה כאילו לא נדרה כלל ולא הטעתו בשעת קידושיה), ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא" (ונמצא שבשעת תנאו הטעתו, רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם, הטעם: כי גם לאחר שנתרפאה היא מאוסה בעיניו כשזוכר שהיו בה מומים, וכן נראה מדברי רבינו בסמוך. 49) שם עה, א: "טב למיתב טן דו, מלמיתב ארמלו". משל הדיוט הוא: טוב לשבת עם גופים שנים, משבת אלמנה (רש"י, שם).

29 י. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת
30 שֶׁאֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז מִכָּן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם
31 נָתַן לָהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם עָבְרוּ
32 שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא נָתַן לָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[50]. הֲרֵי אַתְּ
33 מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּזוּזִים אֵלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[51], אַף־
34 עַל־פִּי שֶׁנִּתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ
35 מְקֻדֶּשֶׁת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[52]. וְאִם חָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ
36 הַשְּׁלֹשִׁים אוֹ חָזְרָה הִיא - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[53].

50) ואפילו יתן לה אח"כ, כי לא קיים תנאו. ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזרז עצמו, ואין זה תנאי ממש, אלא הרי זה תנאי כשאר כל התנאים (קידושין ס:). 51) שלא יחולו הקידושין עכשיו, אלא לאחר שלושים יום. 52) ואין זה דומה למקדש במלוה שאינה מקודשת, כי כאן קיבלה את הכסף מתחילה לא בתורת הלואה אלא לשם קידושין, ולא ניתנו לה להוציאן אלא על־מנת שתתקדש בהן, נמצא כשאכלה - שלו אכלה, ובהגיע הזמן המדובר מתקדשת באותה הנאה, שאינה צריכה להחזיר לו הכסף (קידושין נט. וברש"י שם, וב'פרישה' לאהע"ז סי' מ). 53) כי כל זמן שלא חלו הקידושין, אין כאן מעשה אלא

'דיבור' בלבד, ובא הדיבור השני (חזרתם) ומבטל הדיבור הראשון (שם).

יא. בָּא שֵׁנִי וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי לְעוֹלָם. לְפִי שֶׁבַּשָּׁעָה שֶׁקִּדְּשָׁהּ הַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת, וְתָפְסוּ בָּהּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי, וְנַעֲשֵׂת אֵשֶׁת אִישׁ; וּלְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן, יִמְצְאוּ אוֹתָהּ אֵשֶׁת אִישׁ, וְנִמְצָא הָרִאשׁוֹן כְּמִי שֶׁקִּדֵּשׁ אֵשֶׁת אִישׁ[54], שֶׁאֵין הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ[55].

54) קידושין נט, ב. ומדברי רבינו משמע שאם גירשה השני בתוך שלשים יום או מת, חלו קידושי ראשון לאחר שלושים יום, שהרי לא מצאו אותה "אשת־איש" באותה שעה. וכן מבואר ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א. והרשב"א והרא"ש חולקים, ולדעתם כל שקיבלה קידושיה משני, הרי הוכיחה שחזרה בה מקידושי ראשון (כמו שאמרו (יבמות קח.): "קידושיה הן־הן מיאוניה") ובאותה שעה נפקעו לגמרי קידושי ראשון, ושוב אינן חלין. ולדעת הרא"ש יש שיבוש ב'ירושלמי' הנ"ל, ועי' בשו"ע אהע"ז סי' מ ס"ב.
55) כמבואר לעיל פ"ד, יב.

יב. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּדִינָר זֶה, וּבָא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק לִשְׁנֵיהֶם[56]. לְפִיכָךְ שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין גֵּט[57], בֵּין בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם[58] בֵּין לְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם. הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבָא אַחֵר וְאָמַר: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם, וּבָא אַחֵר וְאָמַר: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר עֲשָׂרָה יָמִים, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה[59] - קִדּוּשֵׁי כֻּלָּן תּוֹפְסִין בָּהּ, וּצְרִיכָה גֵּט מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת לְכֻלָּן[60].

56) מסופקים אנו בדברי הראשון: "מעכשיו ולאחר שלשים יום" מה משמעותם? - אם "תנאי" הם, כלומר אם לא אחזור בי בתוך שלושים, יחולו הקידושין מעכשיו, נמצא שאם לא חזר בו בתוך ל', הרי היא מקודשת מעכשיו, וקידושי השני מתבטלים למפרע, או "חזרה" הם, שחזר בו המקדש הראשון ממה שאמר: "מעכשיו" אלא דעתו לקדשה לאחר ל' יום (כי אולי דעתו על אחרת וימלך בתוך ל', רש"י שם) ועד אז הרי היא כפנויה וקידושי השני בתוך ל' יום חלים כדין. לפיכך היא מקודשת לשניהם מספק (קידושין נט:). 57) אם רוצה להנשא לאחרים או שאחד מהם יתן גט ותהא מותרת לשני ('טור' אהע"ז סי' מ).
58) ואף הראשון יכול לגרשה אף־על־פי שעדיין לא נתקדשה לו. ואין זה דומה לדבר שלא בא לעולם, כיון שאינו מחוסר מעשה, והזמן של שלושים יום ממילא הוא בא (משנה־למלך בפ"ו מהלכות גירושין ה"ג).
59) שקדושי האחרון כלים בתוך זמנו של קידושי קודמו.
60) כי לשון "מעכשיו ולאחר שלושים יום" ספק הוא, אם הוא 'תנאי' או 'חזרה' כנ"ל בהערה נה, שאם היא 'חזרה', חלים קידושי שני. ואם 'תנאי', אין קידושי שני חלים כלל. ומספק הרי היא מקודשת לשניהם, וכן לכולם. אבל אם קידשה האחרון "מעכשיו ולאחר ארבעים יום" שזמנו כלה לאחר זמן הראשון, אז אינה מקודשת לאחרון אפילו מספק, כי אפילו אם נניח שלשון המקדש הראשון משמעו 'חזרה' הרי כשגמרו שלושים יום נתקדשה לו ואין קידושי האחרון תופסים בה. ורבינו פסק כאן כרבי יוחנן בקידושין ס. (כסף־משנה).

יג. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי חוּץ מִפְּלוֹנִי, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא תֵּאָסֵר עָלָיו, אֶלָּא תִּהְיֶה אֵשֶׁת אִישׁ עַל כָּל הָעוֹלָם וְלִפְלוֹנִי כִּפְנוּיָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק[61]. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁתִּהְיִי מֻתֶּרֶת לְפִלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[62], וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו כִּשְׁאָר הָעָם[63], מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה בְּדָבָר שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ[64].

61) אם אפשר לקדש אשה ולהשאיר שיור בקנינה, או עלינו להקיש קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה . . . והיתה לאיש אחר", השווה הכתוב הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה גירושין אינם ניתנים לשיור, שהרי כתוב בהם "ספר כריתות", וכל ששייר בגיטו אין זה "כריתות" - אף קידושין אינם ניתנים לשיור (גיטין סב:). ואין זה דומה ל"מקדש מעכשיו ועד שלושים" האמור לעיל הי"ב, כי שם אין השיור אלא עד שלושים יום, וכאן נעשה השיור בעצם מהות הקידושין (ה'מאירי'). 62) כאן לא שייר בעצם הקידושין כלום, אלא שהתנה עמה תנאי מסויים, והרי זה כשאר תנאי בקידושין שאפשר להתנות (גיטין, שם). 63) שאין אשה ראויה לשני אנשים כאחד (לעיל פ"ג, ה"ט). 64) מחמת איסור תורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והמעשה קיים, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט־י.

יד. הַנּוֹתֵן שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי הַיּוֹם בְּאַחַת, וּבְאַחַת לְאַחַר שֶׁאֲגָרְשֵׁךְ[65] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[66], וּכְשֶׁיְּגָרֵשׁ אוֹתָהּ תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה מִן קִדּוּשֵׁי פְּרוּטָה שְׁנִיָּה. אֲבָל אִם אָמַר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה לְאַחַר שֶׁאִתְגַּיֵּר[67], לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּרִי, לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר[68], לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי, לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלִיךְ, לְאַחַר שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתִיךְ[69] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל עַתָּה לְקַדְּשָׁהּ[70].

65) אחרי קידושין אלו. 66) בעיה היא בקידושין סב, ב -אם יכול לקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה, ולא נפשטה, אלא שרבינו למדה מדין הש"ס (כתובות נט.): "האומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש (תימסר לרשות ההקדש) הרי זו מקודשת כשיקחנה, שהרי עתה בידו להקדישה (ראה הל' ערכין פ"ו, ה"ט) ואף בקידושי אשה הדין כן (מגיד־משנה בשם רשב"א, וכן כתב ה'מאירי' בדעת רבינו). ויש מפרשים מה שכתב רבינו מקודשת - מקודשת מספק (כסף־משנה ותוס' ר"י שם). וכן נראה ממה

שכתב רבינו בסמוך: "וכשיגרש אותה תהיה מקודשת עד שיגרש אותה פעם שניה", הרי שאין הקידושין ודאיים (כסף־משנה). 67) ועכשיו הוא גוי ואין לו קידושין. 68) ועכשיו הוא עבד כנעני ואין קידושיו תופסין, כמבואר לעיל פ"ד, הט"ו. 69) היא אשתי. ואין קידושין תופסין באחות אשתו בחייה. 70) והרי אלו כדברים שלא באו עדיין לעולם, ואין אדם קונה או מקנה דבר שלא בא לעולם (קידושין סב.).

1 **טו. הָאוֹמֵר לִיבָמָה[71]: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה**
2 **לְאַחַר שֶׁיְּחַלֵּץ לִיךָ יְבָמִיךָ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[72]; הוֹאִיל**
3 **וְאִלּוּ קִדְּשָׁהּ עַתָּה, הָיוּ קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ מִסָּפֵק[73].**

71) אשה שמת בעלה בלא בנים ולו אח, הרי היא זקוקה ליבם (אחי בעלה) ואסור לה להנשא לאחרים עד שיבמה יחלוץ לה. 72) בנוסח כת"י התימנים וב'מעשה רוקח', נוספה כאן המילה: "מספק". 73) כמבואר לעיל פ"ד, הי"ד ובביאורנו שם, ע"פ הסוגיא ביבמות צב, ב.

4 **טז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אִם יָלְדָה אִשְׁתְּךָ נְקֵבָה הֲרֵי הִיא**
5 **מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם[74]. וְאִם הָיְתָה אֵשֶׁת**
6 **חֲבֵרוֹ מְעֻבֶּרֶת וְהֵכַּר הָעֻבָּר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[75]. וְיִרָאֶה**
7 **לִי, שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ אַחַר שֶׁתִּלֵּד עַל יְדֵי**
8 **אָבִיהָ[76], כְּדֵי שֶׁיַּכְנִיס אוֹתָהּ[77] בְּקִדּוּשִׁין שֶׁאֵין בָּהֶן**
9 **דֹּפִי[78].**

74) שעדיין לא נתעברה האשה, והרי זה דבר שלא בא לעולם. 75) קידושין סב, ב. והרי זה כמזכה לעובר שלו - שקנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (פכ"ב מהל' מכירה ה"י) והוא־הדין כאן דעתו של האב קרובה אצל בתו וגמר ומקנה (תוס' המיוחסות לר"י קידושין סג. בדעת רבינו). 76) בנוסח כת"י התימנים: "מאביה אחר שתולד". 77) ישאנה ויכניסה לביתו. 78) חסרון ופגם. מלשון הכתוב (תהלים נ, כ): "בבן אמך תתן דופי". ורבינו בפירוש המשנה (קידושין פ"ג, ה) אומר: "ומה שמתחזק אצלי, שצריך שיקדש אותה אחר שנולדה ואז מותר לבוא עליה, לפי שמן העיקרים שבידינו אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, ואמנם אמרנו: דבריו קיימים, להחמיר שהיא נעשית כאשת־איש".

10 **יז. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּמֵאָה**
11 **דִינָרִין, וְנָתַן לָהּ אֲפִלּוּ דִינָר אֶחָד - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[79]**
12 **מִשֶּׁלְּקָחָהּ הַדִּינָר. וְהוּא[80], שֶׁיַּשְׁלִים לָהּ הַשְּׁאָר. שֶׁזֶּה**
13 **כְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה עַל מְנָת**
14 **שֶׁאַשְׁלִים לִיךָ מֵאָה דִינָרִים, שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לוֹ**
15 **מֵעַכְשָׁיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לָהּ 'בְּמֵאָה**
16 **דִינָרִים' סְתָם; אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ**
17 **מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּמֵאָה דִינָרִין אֵלּוּ, וְהִתְחִיל לִמְנוֹת לְתוֹךְ**
18 **יָדָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת עַד שֶׁיַּשְׁלִים [לָהּ מֵאָה[81]],**
19 **וַאֲפִלּוּ בַּדִּינָר הָאַחֲרוֹן שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִים לַחֲזֹר זֶה**
20 **בָּזֶה[82]. וְכֵן אִם נִמְצָא מָנֶה חָסֵר דִינָר[83], אוֹ נִמְצָא**
21 **מֵהֶן דִינָר נְחֹשֶׁת[84] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[85]. נִמְצָא בָּהֶם**
22 **דִינָר רַע[86]: אִם יְכוֹלָה לְהוֹצִיאוֹ עַל יְדֵי הַדְּחָק -**
23 **יַחֲלִיפֶנּוּ[87], וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.**

79) ואין אחד מהם יכול לחזור בו. 80) ובלבד. 81) כיון שראתה אותו מונה והולך - דעתה על כל הסכום המדובר (קידושין ח. וברש"י). 82) שעדיין לא חלו הקידושין. 83) כגון שנתן לה הכסף בלילה, ולא הרגישה בחסרון הדינר. 84) וסתם דינר הוא של כסף. 85) שהרי הטעה אותה, ואפילו אם יחליפנו אינה מקודשת, שהרי סמכה דעתה על־מנת שהראה לה והריהו חסר ('תוספות' שם). 86) שנשחק וחסר ממשקלו. 87) חייב להחליפו מדין חוב, אבל אין זה מעכב את הקידושין, ואפילו לא החליפו לה מקודשת, הואיל ויוצא ע"י הדחק אינה מקפדת (קידושין שם, ובר"ן).

24 **יח. אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּבְגָדִים אֵלּוּ שֶׁהֵן**
25 **שָׁוִין חֲמִשִּׁים דִינָרִים, וְהָיוּ שֶׁל מֶשִׁי וְכֵיוֹצֵא בָהֶן**
26 **שֶׁהָאִשָּׁה מִתְאַוָּה לָהֶן[88]: אִם הָיוּ שָׁוִין חֲמִשִּׁים - הֲרֵי**
27 **זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִשְּׁעַת לְקִיחָה, וְאֵינָן צְרִיכִין שׁוּמָא**
28 **בַּשּׁוּק וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת, כְּדֵי שֶׁתִּסְמֹךְ דַּעְתָּהּ,**
29 **אֶלָּא הוֹאִיל וְהֵן שָׁוִין כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ - הֲרֵי זוֹ**
30 **מְקֻדֶּשֶׁת מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה[89]; וְאִם אֵינָן שָׁוִין - אֵינָהּ**
31 **מְקֻדֶּשֶׁת[90].**

88) הערכה ע"י שמאים. 89) קידושין ז, ב. וכן אמרו שם (ט.): "שיראי (משי) אינם צריכים שומא". וסובר רבינו, דוקא משי וכיוצא בו שהאשה מתאוית להם. אבל יש סוברים, דוקא משי אינו צריך שומא לפני הקידושין הואיל ושומתו ידועה במקצת, ואין רגילים לטעות בו טעות גדולה, אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות, שיש שאינן טובות אלא מעט, ורגילים לטעות בהן בהרבה יותר משווין - צריכות שומא לפני הקידושין, כי אין האשה סומכת דעתה עליהם בלא שומא. ומכאן נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן (רבינו־תם שם. וכן בשו"ע אהע"ז סי' לא ס"ב). 90) קידושין ז, ב.

32 **יט. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין בְּדִבְרֵי אֲרוּסִין, הוּא**
33 **אוֹמֵר: בְּמֵאָה דִינָרִים אֲקַדֵּשׁ אוֹתְךָ, וְהִיא אוֹמֶרֶת:**
34 **אֵינִי מִתְקַדֶּשֶׁת לְךָ אֶלָּא בְּמָאתַיִם, וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ**
35 **וְזוֹ לְבֵיתָהּ[91], וְאַחַר כָּךְ תָּבְעוּ זֶה אֶת זֶה וְקִדְּשׁוּ**
36 **סְתָם[92]: אִם הָאִישׁ תָּבַע אֶת הָאִשָּׁה - יַעֲשׂוּ דִּבְרֵי**
37 **הָאִשָּׁה[93], וְאִם הָאִשָּׁה תָּבְעָה אֶת הָאִישׁ - יַעֲשׂוּ דִּבְרֵי**
38 **הָאִישׁ[94].**

91) ולא הסכימו ביניהם. 92) ונתן לה מעות צרורות, ולא ידעה כמה. 93) שהיא סברה מאתים הן, וכל שאין שם מאתים אינה מקודשת. 94) ואפילו אין שם אלא מאה הרי זו מקודשת, כי על דעת הצעתו הקודמת היא תבעתו לקדש (תוספתא קידושין פ"ב הי"א. וכפירוש ה'מאירי' לקידושין ח, א. והשווה דברי רבינו הל' מכירה פ"ב, ה"א).

39 **כ. הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה[95], וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ**
40 **וְקִדְּשָׁהּ עַל תְּנַאי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ**

לְקַדְּשָׁהּ עַל תְּנַאי, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ סְתָם, אוֹ עַל תְּנַאי אַחֵר, אוֹ שֶׁשִּׁנָּה אֶת הַתְּנַאי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[96].

95) ללא כל תנאי. 96) כלל הוא: "שליח שעבר על דברי משלחו, לא עשה כלום" (לשון רבינו הל' שלוחין פ"א, ה"ב. ומקורו בכתובות צט:).

כא. אָמַר לוֹ: קַדְּשָׁהּ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[97]. קַדְּשָׁהּ לִי וַהֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ[98]. וְכֵן הִיא שֶׁאָמְרָה לְשֶׁלּוּחָהּ: קַבֵּל לִי קִדּוּשַׁי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְקִבְּלָם לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. הֲרֵי הַבַּעַל בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְקִבֵּל לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְאֶה מָקוֹם הִיא לוֹ[99].

97) הקפיד המקדש לומר במקום פלוני שיש לו שם אוהבים, ואם מישהו יאמר עליו דברים בפניה - ימחו בידו (קידושין נ. וברש"י). 98) "שם תמצאנה", ואין זו הקפדה (שם). 99) נלמד מדין האיש עם שליחו, שלשניהם דין אחד. וכן מוכח בקידושין מח, ב: "שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קידושי מפלוני, שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב . . . מראה מקום היא לו" (הגר"א לאהע"ז סי' לו ס"ק ז).

כב. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְחָזְרוּ בּוֹ מִיָּד הוּא אוֹ הִיא, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָזְרוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[100] - אֵין חֲזָרָתָם כְּלוּם, וַהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת[101].

100) שאילת תלמיד לרב: "שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, יז ע"פ הסוגיא בנזיר כ:). 101) נדרים פז, א: "והלכה תוך כדי דיבור כדיבור, חוץ מעובד ע"ז ומקדש ומגרש". ופירש הר"ן שם: בכל דבר רגיל שאדם עושה, לא בגמר דעתו הוא עושה אלא בהסכמה גמורה מראש, ולפיכך לא מועילה בהם חזרה.

כג. הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי, וְחָזַר אַחַר כַּמָּה יָמִים וּבִטֵּל הַתְּנַאי, אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּטְּלוֹ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי עֵדִים - בָּטֵל הַתְּנַאי, וַהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת סְתָם[102]. וְכֵן אִם הָיָה הַתְּנַאי[103] מִן הָאִשָּׁה, וּבִטְּלָה אוֹתוֹ אַחַר כָּךְ בֵּינָהּ וּבֵינוֹ - בָּטֵל הַתְּנַאי. לְפִיכָךְ, הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי, וְכָנַס סְתָם[104] אוֹ בָּעַל[105] סְתָם - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה גֵּט[106], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי; שֶׁמָּא בִּטֵּל הַתְּנַאי כְּשֶׁבָּעַל אוֹ כְּשֶׁכָּנַס[107]. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אוֹ בְּמִלְוָה[108], וְחָזַר וּבָעַל סְתָם בִּפְנֵי עֵדִים[109] - צְרִיכָה גֵּט; שֶׁעַל בְּעִילָה זוֹ סָמַךְ[110], וְלֹא עַל אוֹתָן הַקִּדּוּשִׁין הַפְּסוּלִין[111]. חֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת[112], וַהֲרֵי בְּיָדוֹ עַתָּה לַעֲשׂוֹתָהּ בְּעִילַת מִצְוָה[113].

102) כתובות עג, א. וסובר רבינו שביטול התנאי אינו צריך עדים כל שהקידושין עצמם היו בעדים, וכמו שגילה דעתו לעיל פ"ג, טז: שליח הבעל לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים. "שאין מקום לעדים בשליחות הבעל". והוא־הדין לביטול התנאי או קיומו, כל שהקידושין עצמם היו בעדים. 103) כנסה לביתו לשם נישואין, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 104) ולא דיבר כלום אודות התנאי. 105) כתובות עד, א. 106) מספק. 107) והראב"ד מצריך שיכניסנה בעדים, ואז הריהו כביטל התנאי בעדים. וכשיטתו לעיל פ"ג הט"ז, שגם שליח הבעל צריך להעשות בעדים. ע"פ הכלל: כל דבר שבערוה, אינו פחות משנים. 108) שאינה מקודשת בהן. 109) שנתייחד עמה בעדים "שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול" ש"הן הן הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה" (מלשון רבינו להלן הל' גירושין פ"י הי"ח, וכן נראה למעלה פ"ג ה"ה). 110) לקדשה בה. 111) כתובת עד, א. ומובן שבשני הדינים האחרונים: מקדש בפחות משוה פרוטה, ומקדש במלוה, צריך שהבעילה (כלומר היחוד) תהיה בעדים, שהוא עיקר קידושיו, אבל במקדש על תנאי אין צריך לבעול בעדים, כי אם רק ביטל תנאו כשבעל, אזי מתקיימים קידושיו הראשונים שהיו בעדים (מגיד־משנה). 112) הילכך ודאי בעל לשם קידושין ומקודשת ודאי, אבל במקדש על תנאי אפילו כשבעל אינה אלא מקודשת מספק, כי שמא בעל על סמך תנאו, וסבור היה שתנאו נתקיים ואין ביאתו ביאת זנות (מגיד־משנה). 113) וכתב רבינו בתשובתו: "ולעולם כל ישראל בחזקה זו, עד שיתבאר שנאף דרך זנות. ואין אנו אומרים בו חזקה, שאם־כן נמצא כל מי שזנה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט". השווה דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"י, הי"ט. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וב'מעשה רוקח' דקדק מזה, אם בבעילתו זו הוא עושה איסור אחר, כגון שהיתה נדה, או שבעל ביום־הכיפורים (שאסור בביאה) לא נאמרה בו חזקה זו, - שאין זה מישראל הכשרים.

יום שני ד' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קוים התנאי.

א. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּכוֹס זֶה שֶׁל יַיִן, וְנִמְצָא שֶׁל דְּבַשׁ; שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִמְצָא שֶׁל יַיִן[2]; בְּדִינָר זֶה שֶׁל כֶּסֶף, וְנִמְצָא שֶׁל זָהָב; שֶׁל זָהָב, וְנִמְצָא שֶׁל כֶּסֶף[3]; עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹּהֵן, וְנִמְצָא לֵוִי; לֵוִי, וְנִמְצָא כֹּהֵן; נָתִין, וְנִמְצָא מַמְזֵר; מַמְזֵר, וְנִמְצָא נָתִין; בֶּן עִיר, וְנִמְצָא בֶּן כְּרַךְ; בֶּן כְּרַךְ, וְנִמְצָא בֶּן עִיר; עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָנִי, וְנִמְצָא עָשִׁיר; עָשִׁיר, וְנִמְצָא עָנִי; עַל מְנָת שֶׁבֵּיתִי קָרוֹב לַמֶּרְחָץ, וְנִמְצָא רָחוֹק; רָחוֹק, וְנִמְצָא קָרוֹב; עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי שִׁפְחָה אוֹ בַּת גּוֹדֶלֶת[4] אוֹ אוֹסָפָה, וְאֵין לוֹ; עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ, וְיֵשׁ לוֹ[5]; עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי אִשָּׁה וּבָנִים, וְאֵין לוֹ; עַל מְנָת שֶׁאֵין לִי, וְיֵשׁ לוֹ - בְּכָל אֵלּוּ וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן[6] אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן הִיא שֶׁהִטְעַתּוּ.

2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין. 3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם בעיני הצורף נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו, אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה "נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה". 4) קולעת שערות. 5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו חיסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכינותיה תלך לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה שמצוייה אצל הרבה אנשים. 6) בין למעלה בין לחיסרון. כי אפילו בשבח אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

1 **ב. וּבְכֻלָּם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרָה: בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ**
2 **לוֹ אַף־עַל־פִּי שֶׁהִטְעַנִי וְאֵין הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁאָמַר, וְכֵן**
3 **אִם אָמַר הוּא: בְּלִבִּי הָיָה לְקַדְּשָׁהּ אַף־עַל־פִּי**
4 **שֶׁהִטְעַתְנִי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב**
5 **אֵינָם דְּבָרִים[7].**

7) כי היה לה לפרש בפה בשעת הקידושין.

6 **ג. הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֲנִי בַּסָּם[8], וְנִמְצָא**
7 **בַּסָּם וּבְרֵסִי[9]; עַל מְנָת שֶׁאֲנִי בֶּן עִיר, וְנִמְצָא בֶּן עִיר וּבֶן**
8 **כְּרַךְ; עַל מְנָת שֶׁשְּׁמִי יוֹסֵף, וְנִמְצָא שְׁמוֹ יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן**
9 **- הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין**
10 **שְׁמִי אֶלָּא יוֹסֵף, וְנִמְצָא שְׁמוֹ יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן; שֶׁאֵינִי**
11 **אֶלָּא בַּסָּם, וְנִמְצָא בַּסָּם וּבְרֵסִי; שֶׁאֵינִי אֶלָּא בֶּן עִיר,**
12 **וְנִמְצָא בֶּן כְּרַךְ וּבֶן עִיר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.**

8) מוכר בשמים. 9) מעבד עורות וריחו רע.

13 **ד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת**
14 **שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא הַתּוֹרָה וִיתַרְגֵּם**
15 **אוֹתָהּ תַּרְגּוּם אֻנְקְלוֹס הַגֵּר. וְאִם אָמַר לָהּ: עַל מְנָת**
16 **שֶׁאֲנִי קוֹרֵא, צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹדֵעַ לִקְרוֹת תּוֹרָה נְבִיאִים**
17 **וּכְתוּבִים בְּדִקְדּוּק יָפֶה. עַל מְנָת שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ לִשְׁנוֹת,**
18 **צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹדֵעַ לִקְרוֹת הַמִּשְׁנָה. וְאִם אָמַר: עַל**
19 **מְנָת שֶׁאֲנִי תַּנָּאָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹדֵעַ לִקְרוֹת הַמִּשְׁנָה**
20 **וְסִפְרָא[10] וְסִפְרֵי[11] וְתוֹסֶפְתָּא[12] שֶׁל רַבִּי חִיָּא[13].**

10) תורת כהנים, וחיברו רב. 11) מדרשי הלכה לספרים: במדבר ודברים. 12) תוספת למשנה לבאר ענייניה השנויים בלשון קצרה. 13) שהיא מוסמכת ביותר.

21 **ה. עַל מְנָת שֶׁאֲנִי תַּלְמִיד - אֵין אוֹמְרִין: כְּבֶן עַזַּאי**
22 **וּבֶן זוֹמָא, אֶלָּא כֹּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דָּבָר אֶחָד**
23 **בְּתַלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוֹ; וַאֲפִלּוּ בְּהִלְכוֹת הֶחָג, שֶׁמְּלַמְּדִין**
24 **אוֹתָן בָּרַבִּים מִדְּבָרִים הַקַּלִּים סָמוּךְ לֶחָג, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ**
25 **כָּל הָעָם בְּקִיאִין בָּהֶן. עַל מְנָת שֶׁאֲנִי חָכָם - אֵין**
26 **אוֹמְרִין: כְּרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, אֶלָּא כֹּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין**
27 **אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם דְּבַר חָכְמָה[14] וְאוֹמֵר. עַל מְנָת שֶׁאֲנִי**
28 **גִּבּוֹר - אֵין אוֹמְרִין: כְּאַבְנֵר בֶּן נֵר[15] וּכְיוֹאָב[16], אֶלָּא**
29 **כֹּל שֶׁחֲבֵרָיו מִתְיָרְאִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְּבוּרָתוֹ. עַל מְנָת**
30 **שֶׁאֲנִי עָשִׁיר - אֵין אוֹמְרִין: [כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן**
31 **חַרְסוֹם[17]] וּכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה[18], אֶלָּא כֹּל שֶׁבְּנֵי**
32 **עִירוֹ מְכַבְּדִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי עָשְׁרוֹ. עַל מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק**
33 **- אֲפִלּוּ רָשָׁע גָּמוּר, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק, שֶׁמָּא**
34 **הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּלִבּוֹ[19]. עַל מְנָת שֶׁאֲנִי רָשָׁע - אֲפִלּוּ**
35 **צַדִּיק גָּמוּר, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק, שֶׁמָּא הִרְהֵר**
36 **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּלִבּוֹ; שֶׁעָוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**
37 **וּמַזָּלוֹת גָּדוֹל הוּא, וּמִשֶּׁיְּהַרְהֵר לַעֲבֹד בְּלִבּוֹ נַעֲשָׂה**
38 **רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְכָתוּב: לְמַעַן תְּפֹשׁ**
39 **אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם.**

14) דבר התלוי בסברא. 15) שר צבא של שאול המלך. 16) בן צרויה, שר צבא של דוד המלך. 17) היה עשיר גדול ואביו הניח לו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים. 18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפריש מעשר מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. 19) ובכל זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין חוששים שמא הרהרו תשובה בליבם, כי רק כאן שאומר בפירוש לפנינו: "על מנת שאני צדיק", יש לחוש שמא הרהר בליבו, אבל כאשר אין העדים אומרים כלום למה נחוש להם.

40 **ו. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְאָמַר: הָיִיתִי סָבוּר שֶׁהִיא**
41 **כֹּהֶנֶת, וַהֲרֵי הִיא לְוִיָּה; לְוִיָּה, וַהֲרֵי הִיא כֹּהֶנֶת;**
42 **עֲנִיָּה, וַהֲרֵי הִיא עֲשִׁירָה; עֲשִׁירָה, וַהֲרֵי הִיא עֲנִיָּה -**
43 **הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעַתּוּ[20]. וְכֵן הִיא**
44 **שֶׁאָמְרָה: סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁהוּא כֹּהֵן, וַהֲרֵי הוּא לֵוִי;**
45 **לֵוִי, וַהֲרֵי הוּא כֹּהֵן; עָשִׁיר, וַהֲרֵי הוּא עָנִי; עָנִי, וַהֲרֵי**
46 **הוּא עָשִׁיר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעָה**
47 **אוֹתָהּ.**

20) אלא הוא הטעה את עצמו ודברים שבלב אינם דברים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו בו דין קדושין שלא נמסרו לביאה, שליח שמת בדרך, קידש אחת מבנותיו סתם, נאמנות האב על בתו בקידושין, האומר לאשה קידשתיך והיא כופרת, ושליח שקידש האשה לעצמו, ביטול השליחות, קול בקידושין, והכחשות בהם.

48 **א. הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, שֶׁאָסוּר לִשָּׂא שְׁתֵּיהֶן מִשּׁוּם**
49 **עֶרְוָה, כְּאַחַת[2] - אֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ**
50 **אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת כְּאַחַת - אֵין אַחַת מֵהֶן**
51 **מְקֻדֶּשֶׁת[3].**

2) שאמר: הרי שתיכן מקודשות לי. 3) קידושין ג, ב. כלל הוא: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו", והואיל ואין קידושין תופסין באחות אשתו, שנאמר בה

(ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח" (=לא תקדשנה, עי' קידושין סז:) - אף כשקידשן כאחת, אין קידושין תופסין אף באחת מהן.

ב. קִדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת, וְאָמַר: הֲרֵי כֻּלְּכֶם מְקֻדָּשׁוֹת לִי[4], וְהָיוּ בָּהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין אַחַת מִכֻּלָּן מְקֻדֶּשֶׁת[5]. וְאִם אָמַר לָהֶן: הָרְאוּיָה מִכֶּם לִי לְבִיאָה מְקֻדֶּשֶׁת לִי - הֲרֵי כֻּלָּן מְקֻדָּשׁוֹת לוֹ, חוּץ מֵאֲחָיוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ[6] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶן: הֲרֵי כֻּלְּכֶם מְקֻדָּשׁוֹת לִי, וְהָיְתָה בָּהֶן שִׁפְחָה אוֹ עַכּוּ"ם אוֹ אִשָּׁה אַחַת עֶרְוָה, כְּגוֹן אֵשֶׁת אִישׁ אוֹ בִּתּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין אַחַת מִכֻּלָּם מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם אָמַר: הָרְאוּיָה מִכֶּם לִי לְבִיאָה תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת לִי - הֲרֵי כֻּלָּן מְקֻדָּשׁוֹת לוֹ[7], חוּץ מֵאוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ.

4) ונתן לאחת מהן כסף קידושין עבור כולן. 5) קידושין נא, א. הואיל ואמר "כולכן" והדבר ידוע שהאחיות אינן מקודשות - לא חלו הקידושין גם על האחרות, שהרי כלל כולן בדיבור אחד, ומתוך שלא קנה את האחיות - לא קנה גם את הנכריות. דוגמא לכך: "קנה אתה וחמור (אתה ובהמה זו תקנו נכסי) לא קנה כלום" (בבא־בתרא קמג.) כיון שבקנין אחד שיתף שניהם - מתוך שהחמור לא קנה, אף הוא לא קנה. 6) שאי־אפשר לו לבוא על אחת מהן, כמבואר בסמוך ה"ג. 7) כאן לא נתכוין מתחילה לקדש אלא את הנשים הכשרות לו, ואלה שאינן ראויות לו לא נכללו באמירתו (קידושין נא:).

ג. אָמַר לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת: הֲרֵי אַחַת מִכֶּם מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה, וְנָתַן לָהֶן פְּרוּטָה[8] אוֹ שֶׁקִּבְּלַתָּה אַחַת עַל יַד חֲבֵרְתָּהּ; וְכֵן הָאוֹמֵר לְאָב: אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, וְקִבֵּל הָאָב קִדּוּשֶׁיהָ[9] - כֻּלָּן צְרִיכוֹת גֵּט מִמֶּנּוּ, וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עַל אַחַת מֵהֶן[10], מִפְּנֵי שֶׁהַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן אַף־עַל־פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָבוֹא עַל אַחַת מֵהֶן[11].

8) שנתן לשתיהן יחד (לשון רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב, מ"ז). 9) שהאב זכאי לקבל את קידושי בתו עד שתיבגר, כמפורש לעיל פ"ג, הי"א. 10) הואיל ולא פירש איזו מהן קידש, אינו יכול לישא אף אחת מהן, שמא הוא פוגע באחות אשתו. 11) קידושין נא, א. נב, א.) כאביי לגבי רבא, האומר: קידושין שאינן מסורין לביאה הם קידושין. והיא אחת מההלכות המסומנות ביע"ל קג"ם שהלכה כאביי. ואם שידך אחת מבנותיו תחילה, ואח"כ בשעת קידושין אמר המשודך לאב: "בתך מקודשת לי", ולא פירש: "פלונית בתך", אומר רבינו־תם שהמשודכת מקודשת, כיון שחל עליו חרם ותקנת הקהילות (לא לחזור בו משידוכו) לא עזב זו ומקדש אחרת, ואפילו במקום שאין בו תקנת הקהילות - שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ('הגהות מיימוניות', אולם ראה 'תוספות' לקידושין נב. ובשו"ע אהע"ז סי' לז, סט"ז).

ד. הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה פְּלוֹנִית, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ[12] לוֹ, וְקִדֵּשׁ הַמְשֻׁלָּח בְּעַצְמוֹ לְאִמָּהּ אוֹ לְבִתָּהּ אוֹ לַאֲחוֹתָהּ, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן נִתְקַדְּשָׁה רִאשׁוֹנָה - שְׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת גֵּט, וַאֲסוּרוֹת עָלָיו[13]. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שָׁלִיחַ לְקַדְּשָׁהּ, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ, וְהָלְכָה וְקִדְּשָׁה הִיא עַצְמָהּ לְאַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן קוֹדֶם[14] - שְׁנֵיהֶן נוֹתְנִין לָהּ[15] גֵּט. וְאִם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס[16].

12) בכת"י התימנים: "לקדשה". 13) כי אסור לו לקחת קרובות גרושתו. 14) שאם קידושיה קדמו, הרי ביטלה את מעשה שלוחה, והיתה מקודשת לאחר. 15) אם רוצה להנשא לאחר. 16) כי אינה עוד אשת איש מהאחד, וממילא מותרת לו (קידושין עט.).

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[17] בִּרְחוֹקִין; אֲבָל אִם קִדְּשָׁהּ הַשָּׁלִיחַ לְאָב, וְקִדְּשָׁהּ הִיא עַצְמָהּ לַבֵּן אוֹ לְאָח וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין גֵּט, וְהִיא אֲסוּרָה לִשְׁנֵיהֶם[18].

17) שמותרת להנשא לשני, לאחר הגט. 18) שהרי גרושת האב אסורה על הבן, וגרושת הבן אסורה על האב, וגרושת האח - על אחיו (להלן פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א).

ו. הָאוֹמֵר לְשְׁלוּחוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה, וּמֵת הַשָּׁלִיחַ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם קִדֵּשׁ אִם לֹא קִדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁקִּדֵּשׁ, שֶׁחֶזְקַת שָׁלִיחַ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ[19]. וְהוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ אִשָּׁה קִדֵּשׁ לוֹ[20] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְרוֹבוֹת שֶׁהֵן עֶרְוָה עִמָּהּ[21], כְּגוֹן אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּת אוֹ אֵם אוֹ אָחוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁאִם תֹּאמַר יִשָּׁא זוֹ, שֶׁמָּא אִמָּהּ קִדֵּשׁ לוֹ שְׁלוּחוֹ אוֹ אַחוֹתָהּ אוֹ בִּתָּהּ. וּמֵתֶר בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ קְרוֹבוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ[22]. הָיְתָה לָהּ קְרוֹבָה, כְּגוֹן אֵם אוֹ אָחוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהָיְתָה הַקְּרוֹבָה אֵשֶׁת אִישׁ בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה הוּא שָׁלִיחַ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה קֹדֶם שֶׁיָּמוּת הַשָּׁלִיחַ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בָּהּ; וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא קִדֵּשׁ הַשָּׁלִיחַ אֶת קְרוֹבָתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה רְאוּיָה בַּשָּׁעָה שֶׁעָשָׂה הַשָּׁלִיחַ, וְאֵין אָדָם עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אֶלָּא אִשָּׁה שֶׁיָּכוֹל הוּא לְקַדְּשָׁהּ בִּשְׁעַת הַשְּׁלִיחוּת[23].

19) ובוודאי קידש (נזיר יב.). 20) שלא פירש לו איזו אשה רוצה לקדש. 21) שהמקדש את האשה, הרי זה אוסר עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א, א). 22) נזיר, שם. 23) שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמותר המשלח בקרובות השליח (מגיד־משנה).

ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְעָשׂוּ כֻּלָּן שָׁלִיחַ אֶת אֲבִיהֶם לְקַדֵּשׁ לָהֶם אִשָּׁה[24], וְאָמַר אֲבִי הַבָּנִים לְאִישׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ בָּנוֹת: אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקֻדֶּשֶׁת לְאֶחָד מִבָּנַי[25], וְקִבֵּל הָאָב[26] הַקִּדּוּשִׁין[27] - כָּל אַחַת מֵהֶן

צְרִיכָה חֲמִשָּׁה גִטִּין מִכָּל הָאַחִין, הוּאִיל וְכֻלָּן[28] נָתְנוּ רְשׁוּת לָאָב לְקַדֵּשׁ לָהֶן אִשָּׁה[29]. מֵת אֶחָד מֵהֶם - כָּל אַחַת מֵהֶן צְרִיכָה אַרְבָּעָה גִטִּין[30], וַחֲלִיצָה מֵאֶחָד מֵהֶם[31].

24) וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה (קידושין נב.). 25) ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש איזו בת. 26) אבי הבנות. 27) אפילו לא עשאוהו הבנות שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג הי"א. 28) כל הבנים. 29) ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת. 30) מארבעת האחים הנשארים. 31) שמא ארוסת המת היא וזקוקה ליבום. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד שתחלוץ (קידושין נב.) ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא ארוסה לאחד האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו החי.

ח. הָאָב שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת קְטַנָּה אוֹ נַעֲרָה, שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ, וּבַת בּוֹגֶרֶת[32], וְנָתְנָה לוֹ הַבּוֹגֶרֶת רְשׁוּת לְקַדְּשָׁהּ, וְקִדֵּשׁ בִּתּוֹ סְתָם לְאֶחָד - אֵין הַבּוֹגֶרֶת בִּכְלָל, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ וְיֹאמַר: בִּתִּי הַבּוֹגֶרֶת שֶׁעָשָׂת אוֹתִי שָׁלִיחַ. לְפִיכָךְ אֵין הַבּוֹגֶרֶת מְקֻדֶּשֶׁת[33] (וַאֲחוֹתָהּ מְקֻדֶּשֶׁת).

32) בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה, ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת בוגרת, כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. 33) קידושין נא, ב: "אין אדם עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה מצוה שאינה מוטלת עליו", וראה שם סד, ב וברש"י.

ט. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי כִתִּי[34] בָּנוֹת מִשְּׁתֵּי נָשִׁים, וְכֻלָּן בִּרְשׁוּתוֹ[35], וְקִדֵּשׁ אַחַת מֵהֶן, וּבְשָׁעַת הַקִּדּוּשִׁין אָמַר לַבַּעַל: קִדַּשְׁתִּי לְךָ אֶת בִּתִּי הַגְּדוֹלָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר: שֶׁמָּא גְדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת[36] קִדֵּשׁ לוֹ אוֹ גְדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת[37], אוֹ קְטַנָּה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת שֶׁהִיא גְדוֹלָה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת[38] - הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרוֹת[39] חוּץ מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת, שֶׁהִיא לְבַדָּהּ הַמְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם קִדֵּשׁ בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר: שֶׁמָּא קְטַנָּה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת אוֹ קְטַנָּה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת, אוֹ גְדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת שֶׁהִיא קְטַנָּה מִן הַקְּטַנָּה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת - הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרוֹת חוּץ מִן הַקְּטַנָּה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת, וְהִיא לְבַדָּהּ הַמְקֻדֶּשֶׁת. שֶׁמַּשְׁמַע בִּתּוֹ הַגְּדוֹלָה - שֶׁאֵין בִּבְנוֹתָיו גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה, וּמַשְׁמַע בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה - שֶׁאֵין בָּהֶן קְטַנָּה מִמֶּנָּה[40].

34) קבוצות. 35) שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא מדעתן. 36) מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה. 37) מאשתו השניה שילדה לו אח"כ. 38) שהיא נולדה לו טרם שילדה אשתו השניה את בתה הראשונה. 39) להנשא לאחרים. 40) שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוסי).

י. נֶאֱמָן הָאָב לוֹמַר עַל בִּתּוֹ קֹדֶם שֶׁתִּבְגַּר שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת, וְאוֹסְרָהּ עַל הַכֹּל[41].

41) ואע"פ שאינה כל־כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו "לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה, ובאמרו "הזה" - התירה לזה (קידושין סד.) ובנערה הכתוב מדבר.

יא. הָאָב שֶׁאָמַר: קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קִדַּשְׁתִּיהָ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְעוֹלָם עַל כָּל אָדָם, עַד שֶׁיֹּאמַר הָאָב: נוֹדַע לִי שֶׁלְּפְלוֹנִי קִדַּשְׁתִּיהָ, וְתִהְיֶה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט בִּלְבַד[42]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנּוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁבָּגְרָה[43].

42) כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם. 43) ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי קידשה, ועכשיו נודע לו (מגיד־משנה, הל' גירושין פי"ב ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך — כל־שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד־משנה).

יב. אָמַר הָאָב: אֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קִדַּשְׁתִּיהָ, וּבָא אֶחָד וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁקִּדַּשְׁתִּיהָ - נֶאֱמָן[44] אַף לִכְנֹס[45], וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים.

44) שאינו חצוף לומר לפני האב שקידשה, כי מתיירא הוא שמא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף הקידושין". 45) ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין סג:).

יג. בָּאוּ שְׁנַיִם, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ - שְׁנֵיהֶן נוֹתְנִין גֵּט[46]. וְאִם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס[47]. כְּנָסָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא אַחֵר וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁקִּדַּשְׁתִּיהָ - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ אוֹסְרָהּ עַל בַּעְלָהּ[48].

46) להתירה להנשא לאחרים. 47) שם. ואפשר שיצטרך לקדשה קידושין אחרים כשיכנסנה, שהרי הראשון טען שהיא מקודשת לו, ושמא באמת לא נתקדשה לשני העומד לכנסה עכשיו (רשב"א). 48) כי מאחר שכנסה בהיתר ובהסכמת החכמים, אין השני הבא יחידי נאמן לאסרה עליו. ולדעת הרשב"א אפילו עדיין לא כנסה, אלא כיון שהתירוה לכונסה - אין השני נאמן להוציאה מהיתרה הראשון, והשווה כתובות כג, א.

יד. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: נִתְקַדַּשְׁתִּי וְאֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדַּשְׁתִּי, וּבָא אֶחָד וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁקִּדַּשְׁתִּיךְ - נֶאֱמָן לִתֵּן גֵּט, וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִמֶּנּוּ[49];

אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן לִכְנֹס, שֶׁמָּא יִצְרוֹ תִּקְפוֹ וְהִיא תַּרְגִּיל[50] לוֹ כְּדֵי לְהַתִּירָהּ[51].

49) אפילו אחר שיגרשנה, כי אם תתירנה לו לאחר הגירושין, יש לחוש לקנוניא והערמה מצד שניהם. 50) תחפה עליו ותשדלנו אחריה. 51) ואינו מתיירא ממנה שתכחישנו, ואפילו אם יבוא עוד אחר לומר אני קדשתיה, היא תכחישנו (קידושין סג: וברש"י).

טו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: קִדַּשְׁתִּיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדַּשְׁתַּנִי - הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ[52], וְהִיא מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו[53]. קִדַּשְׁתַּנִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קִדַּשְׁתִּיךְ - הוּא מֻתָּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו[54]. קִדַּשְׁתִּיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדַּשְׁתָּ אֶלָּא בִּתִּי - הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹת גְּדוֹלָה[55], וּגְדוֹלָה מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו; וּמֻתָּר בִּקְרוֹבוֹת הַבַּת, וְהַבַּת מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו[56]. קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתְּךָ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדַּשְׁתָּ אֶלָּא אוֹתִי - הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹת הַבַּת, וְהַבַּת מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו; וּמֻתָּר בִּקְרוֹבוֹת הָאֵם, וְהָאֵם אֲסוּרָה עַל קְרוֹבָיו[57].

52) שבהודאתו עשה אותן עליו כחתיכת איסור, ש"כיון שקידש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים . . . בין בחיי אשתו בין לאחר מותה, ואלו הן: אמה ואם אמה ואם אביה, ובתה ובת בתה ובת בנה . . . וכן אחות אשתו ערוה עליו עד שתמות אשתו" (הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ז־ט). 53) שהיא מכחישתו. 54) אביו, אבי אביו, בנו, בנו ובן בנו, אחיו ובן אחיו (יבמות מ:), שעשאתם עליה כחתיכת איסור בהודאתה (כנ"ל הערה נא). 55) האם. 56) ואין האם נאמנת על בתה. 57) קידושין סה, א.

טז. וְכָל אֵלּוּ שֶׁטּוֹעֲנִין הַקִּדּוּשִׁין[58], בְּשֶׁטָּעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהָיוּ שָׁם קִדּוּשִׁין בִּפְנֵי עֵדִים וְהָלְכוּ לְמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ מֵתוּ; אֲבָל אִם הוֹדוּ שֶׁהָיוּ הַקִּדּוּשִׁין בְּלֹא עֵדִים - אֵין כָּאן קִדּוּשִׁין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59]. וְכָל מָקוֹם שֶׁתֹּאמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קִדַּשְׁתַּנִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קִדַּשְׁתִּיךְ - מְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּכְתֹּב לָהּ גֵּט לְהַתִּירָהּ לִשְׁאָר הָעָם[60], שֶׁאֵין לוֹ בָּזֶה הֶפְסֵד[61]. וְאִם נָתַן לָהּ גֵּט מֵעַצְמוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה[62].

58) בין הוא בין היא. 59) לעיל פ"ד, ה"ו. 60) כי אם לא תקבל גט, הרי נאסרה להנשא לכל העולם – ע"פ דבריה. 61) הפסד ממון, כי לא יצטרך לתת לה כתובה, ואע"פ שאם יגרשנה יאסר בקרובותיה - אין בזה הפסד גדול, כי הרבה נשים יוכל לישא חוץ מקרובותיה (מגיד־משנה) אבל לכופו אי אפשר, שיוכל לטעון כי אינו רוצה להאסר בקרובותיה. 62) קידושין סה, א. כי גילה דעתו שקידשה, ואע"פ שרבינו סובר אין לארוסה כתובה אלא־אם־כן כתב לה (ראה לקמן פ"י הי"א) ואם כן היאך יכול לטעון שמעולם לא קידשה - הרי כתובתה בידה?! אולם כאן ידובר במקום שכותבים כתובה קודם שמקדשים (ראה לקמן הכ"ט), ואם כן אין כל הוכחה מכתובתה שאולי לא נתקיימו הקידושין אח"כ (מגיד־משנה).

יז. הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשָּׁלִיחַ[63]. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן[64]. וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בִּשְׁאָר דִּבְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר - נִקְרָא רָשָׁע[65].

63) ודוקא אם קידשה בכוונה, אבל אם רצה לקדשה למשלחו וטעה ואמר: "הרי את מקודשת לי" אינה צריכה גט מהשליח, כי קידושין בטעות אינם קידושין ('הגהות מיימוניות' ושו"ע אהע"ז סי' לה, ס"ט). 64) קידושין נח, ב: "מה שעשה עשוי - אלא שנהג בו מנהג רמאות". 65) שם נט, א: "עני המהפך בחררה (עוגה דקה), ובא אחר ונטלה הימנו - נקרא רשע" שיורד לחיי חבירו. השווה הל' מכירה פ"ז, ה"י.

יח. הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ, הַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְעַצְמִי קִדַּשְׁתִּיהָ[66], וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: לָרִאשׁוֹן שֶׁשְּׁלָחוֹ נִתְקַדַּשְׁתִּי[67] - אִם לֹא עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ בְּעֵדִים[68] - הֲרֵי הַשָּׁלִיחַ אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ[69], וְהִיא מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו; וְהָאִשָּׁה אֲסוּרָה בִּקְרוֹבֵי הַמְשַׁלֵּחַ[70], וְהַמְשַׁלֵּחַ מֻתָּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ[71]; וְאִם הֶחְזִיק הַשָּׁלִיחַ בְּעֵדִים[72] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן[73].

66) כגון שאמר לה השליח מתחילה: "פלוני שלחני לקדשך בשבילו", ולאחר שעה קידשה סתם. 67) הוא אומר: לעצמי נתכוונתי. והיא אומרת: למשלח נתכוונתי. 68) רבינו לשיטתו לעיל פ"ג, הט"ו: "האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר". 69) כי לדבריו הרי היא מקודשת לו, ועשאן עליו חתיכת איסור בהודאתו, כמבואר לעיל הט"ו. 70) שלדבריה נתקדשה לו. 71) שהרי שלוחו צווח שלא קידשה למשלח. 72) שעשאו המשלח שליח במעמד שני עדים. 73) והוא אסור בקרובותיה ('ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א) ובכל זאת גם השליח אסור בקרובותיה (מגיד־משנה).

יט. אָמְרָה: אֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדַּשְׁתִּי, אִם לַשּׁוֹלֵחַ אוֹ לִשְׁלוּחוֹ: אִם לֹא הֶחְזִיק הַשָּׁלִיחַ בְּעֵדִים - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי[74], וְאִם הֶחְזִיק שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ - שְׁנֵיהֶן נוֹתְנִין גֵּט[75]; וְאִם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס[76].

74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל־כך על שליחות זו, שהרי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. 75) כאן סמכה דעתה על שליחותו, שהרי המשלח לא יוכל לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. 76) 'ירושלמי' שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, הט"ו. והוא מפרש: הוחזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא הוחזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווח שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שָׁלִיחַ לְקַדְּשָׁהּ, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ, וּבְעֵת הֲלִיכָתוֹ בִּטְּלָה הַשְּׁלִיחוּת וְחָזְרָה בָּהּ[77], וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שֶׁקִּבֵּל לָהּ הַקִּדּוּשִׁין חָזְרָה אוֹ אַחַר הַקִּדּוּשִׁין - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק[78]. וְכֵן הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שָׁלִיחַ וְחָזַר בּוֹ[79].

77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:) ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. 78) וצריכה גט (שם עט.). 79) שם עח, ב.

כא. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מֵחָמֵשׁ נָשִׁים וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ מֵהֶן קִדֵּשׁ, וְכָל אַחַת וְאַחַת אוֹמֶרֶת: אוֹתִי קִדַּשׁ - אָסוּר בִּקְרוֹבוֹת כֻּלָּן[80], וְנוֹתֵן גֵּט לְכָל אַחַת וְאַחַת[81], וּמַנִּיחַ כְּתֻבָּה[82] אַחַת בֵּינֵיהֶן וּמִסְתַּלֵּק[83]. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבִיאָה[84] - קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים[85], שֶׁיִּתֵּן כְּתֻבָּה לְכָל אַחַת וְאַחַת[86]. וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁכְּתֻבָּה שֶׁכָּתַב לְאַחַת מֵהֶן אָבְדָה, וְכָל אַחַת וְאַחַת אוֹמֶרֶת: אֲנִי הִיא שֶׁקִּדַּשְׁתַּנִי וְכָתַבְתָּ לִי כְּתֻבָּה וְאָבְדָה כְּתֻבָּתִי[87].

80) שלכן אסורות עליו מספק. 81) אם אינו רוצה לישא את כולן. 82) סכום כתובה. 83) ואינו חייב לשלם לכל אחת ואחת מספק. 84) עשה בה מעשה וגינה אותה (רש"י ליבמות קיח:). 85) על שעבר על דבריהם שלא לקדש בביאה כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. 86) יבמות קיח, ב: "רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גזילה פ"ד, ה"ט. 87) כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, הי"א. אבל באשה נשואה, אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה כתובתה מתנאי בית־דין כמפורש לקמן פי"ב, ה"ה.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לְפְלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת מְקֻדֶּשֶׁת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה. וְכָל קוֹל שֶׁלֹּא הֶחְזֵק בְּבֵית דִּין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[88]. וְכֵיצַד הוּא הַקּוֹל שֶׁהֶחְזֵק זוֹ בּוֹ שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת? כְּגוֹן שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ, שֶׁרָאוּ הַגְּרוֹת דּוֹלְקוֹת[89], וּמִטּוֹת מֻצָּעוֹת, וּבְנֵי אָדָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין, וְנָשִׁים שְׁמֵחוֹת לָהּ וְאוֹמְרוֹת: נִתְקַדְּשָׁה פְּלוֹנִית הַיּוֹם. שָׁמְעוּ אוֹתָן אוֹמְרוֹת: פְּלוֹנִית תִּתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שֶׁמָּא נִזְדַּמְּנוּ לְקַדֵּשׁ וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה, עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה[90]. וְכֵן אִם בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רָאִינוּ כְּמוֹ שִׁמְחַת אֵרוּסִין, וְשָׁמַעְנוּ קוֹל הֲבָרָה[91], וְשָׁמַעְנוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע מִפְּלוֹנִי שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה פְּלוֹנִית בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶם הָעֵדִים לְמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ מֵתוּ - הֲרֵי זֶה קוֹל שֶׁמַּחֲזִיק אוֹתָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[92].

88) גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני, והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים, ואילו יבואו לבית־דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא ראינו" (ר"ן שם). 89) נוהגים היו להדליק נר בשעת שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב"ברור־חיל" משתה שם". 90) גיטין פט, א. 91) המולה ושאון. 92) אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד - הואיל והקול מוליך וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול (גיטין פט.). אבל לפנינו בגמרא: "פלוני מהיכן שמע - מפלוני, ופלוני מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישרו את הקול, יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד מהם מעיד בשם אחד, ולא מפי שנים, וביחד הם מצטרפין לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוני מהיכן שמע? מפלוני ופלוני והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

כג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[93] שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם אֲמַתְּלָא[94]; אֲבָל אִם הָיְתָה שָׁם אֲמַתְּלָא, וְשָׁמְעוּ הָאֲמַתְּלָא כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה - לֹא הֶחְזֵקָה מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד הִיא הָאֲמַתְּלָא? פְּלוֹנִית נִתְקַדְּשָׁה עַל תְּנַאי[95], אוֹ קִדּוּשֵׁי סָפֵק[96] - לֹא הֶחְזֵקָה, אֶלָּא שׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ, וְסוֹמְכִין עַל דְּבָרֶיהָ, הוֹאִיל וְאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה וְלֹא קוֹל חָזָק[97].

93) שהוחזקה מקודשת. 94) משל וטעם השובר את הקול (רש"י שם פח:) = תירוץ לשם התנצלות. 95) ושמא לא נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. 96) שלא ידוע אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שמא קטן היה בעת שקידש. או זרק לה קידושיה ברשות הרבים, ספק קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). 97) גיטין פח, ב.

כד. יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְפְלוֹנִי, וּלְאַחַר יָמִים אָמְרוּ אֲמַתְּלָא[98], אִם נִרְאִין הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין שֶׁהוּא כֵּן[99] - סוֹמְכִין עַל הָאֲמַתְּלָא, וְלֹא תֵּחָזֵק מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לַאו - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁמְעָה הָאֲמַתְּלָא בְּעֵת שֶׁנִּשְׁמְעוּ הַקִּדּוּשִׁין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָאֲמַתְּלָא.

98) שמתחילה יצא הקול: "פלוני זרק קידושין לפלונית", ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לו". 99) שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה אמרו שזרק לה הקידושין, ואחר־כך אמרו שנפלו קרובים לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב זביד).

כה. מַעֲשֶׂה בְּאַחַת, שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לִבְנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּלְאַחַר זְמַן שָׁאֲלוּ לְאָבִיו וְאָמַר: עַל תְּנַאי כָּךְ נִתְקַדְּשָׁה לוֹ וְלֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי. וְלֹא סָמְכוּ חֲכָמִים עַל דְּבָרָיו, אֶלָּא אָמְרוּ: הֲרֵי זוֹ סֵפֵק מְקֻדֶּשֶׁת, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם אֲמַתְּלָא[100].

100) כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק אחר־כך נשמעה האמתלא (שם פט.). ואין אמתלא זו דומה לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

כו. יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לְפִלּוּנִי, וּבָא שֵׁנִי וְקִדְּשָׁהּ בְּפָנָיו[101] - בּוֹדְקִין עַל קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן שֶׁהֵן בְּקוֹל: אִם בָּאוּ עֵדִים בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן - אֵין קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי כְּלוּם[102]; וְאִם לַאו - מְגָרֵשׁ רִאשׁוֹן שֶׁקִּדּוּשָׁיו בְּקוֹל, וְנוֹשֵׂא הַשֵּׁנִי שֶׁקִּדּוּשָׁיו וַדַּאי. וְאִם גֵּרֵשׁ הַשֵּׁנִי - לֹא יִכְנֹס הָרִאשׁוֹן, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: הֶחֱזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִן הָאֵרוּסִין[103] אַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה לְאַחֵר[104].

101) קידושי ודאי. 102) ואינה צריכה ממנו גט. 103) שם פט, ב וכרב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר: "על ידי שגירשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא מחזירה" (רש"י שם). 104) ואסורה עליו, כמבואר לקמן הל' גירושין פי"א, הי"ב.

כז. יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לְפִלּוּנִי, וְיָצָא קוֹל אַחֵר כְּמוֹתוֹ שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לְאַחֵר - אֶחָד כּוֹתֵב גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס, בֵּין רִאשׁוֹן בֵּין אַחֲרוֹן[105].

105) גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא חששו שמא יאמרו: "החזיר גרושתו מן האירוסין" וכו', כי לא יגיעו לטעות זו אלא־אם־כן יאמרו ששני הקולות אמת הם, וכל־כך לא החמירו ('תוספות' שם צ.).

כח. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[106] לִשְׁלֹחַ סִבְלוֹנוֹת[107] לַאֲרוּסָה אַחַר שֶׁתִּתְאָרֵס, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁרָאוּ סִבְלוֹנוֹת שֶׁהוּבְלוּ לָהּ - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִתְקַדְּשָׁה, וּצְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק, אַף־עַל־פִּי שֶׁרֹב אַנְשֵׁי הָעִיר אֵין מְשַׁלְּחִין סִבְלוֹנוֹת אֶלָּא קֹדֶם הָאֵרוּסִין[108]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ כֻּלָּן לִשְׁלֹחַ סִבְלוֹנוֹת בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מְקַדְּשִׁין, וְרָאוּ סִבְלוֹנוֹת - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[109].

106) מיעוט אנשי העיר. 107) מתנות. וראה למעלה פ"ד ה"כ. 108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המארסים ואח"כ מסבלים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והרי"ף שם), ושמא גם זה נהג כמוהם. ומכיון ששלח לה סבלונות - כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג, והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן לקידושין שם). 109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

כט. הֶחְזַק שְׁטַר כְּתֻבָּתָהּ[110]: אִם דֶּרֶךְ מִקְצָת אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁמְּקַדְּשִׁין וְאַחַר כָּךְ כּוֹתְבִין - חוֹשְׁשִׁין לָהּ[111]; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם סוֹפֵר, אֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא מִפְּנֵי הַסּוֹפֵר שֶׁמָּצָא הִקְדִּים וְכָתַב[112]; וְאִם דֶּרֶךְ כָּל אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין הַכְּתֻבָּה קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[113].

110) ראו שטר כתובתה אע"פ שלא הגיע לידה. 111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון שהמיעוט מקדשים ואחר־כך כותבים הכתובה, שמא גם זה נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. 112) ועדיין לא קידש. 113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין נ:).

ל. שְׁנַיִם אוֹמְרִין: רְאִינוּהָ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִין: לֹא רְאִינוּהָ - אַף־עַל־פִּי שֶׁכֻּלָּם שְׁכֵנִים בְּחָצֵר אַחַת, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁאֵין [טַעֲנַת] 'לֹא רְאִינוּהָ' רְאָיָה, שֶׁדֶּרֶךְ הָעָם לְקַדֵּשׁ בְּצִנְעָה[114].

114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג.).

לא. אָמַר עֵד אֶחָד: מְקֻדֶּשֶׁת הִיא זוֹ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַדַּשְׁתִּי - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[115]. אֶחָד אוֹמֵר: מְקֻדֶּשֶׁת, וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת - לֹא תִּנָּשֵׂא[116]; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא, שֶׁהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַדַּשְׁתִּי. אָמְרָה: מְקֻדֶּשֶׁת אֲנִי, וּלְאַחַר זְמַן עָמְדָה וְקִדְּשָׁהּ עַצְמָהּ: אִם נָתְנָה אֲמַתְּלָא[117] לִדְבָרֶיהָ, וְאָמְרָה: מִפְּנֵי כָךְ וָכָךְ אָמַרְתִּי בַּתְּחִלָּה שֶׁאֲנִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְרָאִינוּ בִּדְבָרֶיהָ מַמָּשׁ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לַשֵּׁנִי[118]; וְאִם לֹא נָתְנָה אֲמַתְּלָא, אוֹ שֶׁנָּתְנָה וְאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, וְקִדּוּשֵׁי שֵׁנִי קִדּוּשֵׁי סָפֵק. לְפִיכָךְ נוֹתֵן לָהּ גֵּט, וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו וְעַל הַכֹּל עַד שֶׁיָּבוֹא אֲרוּסָהּ[119]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה: אֵשֶׁת אִישׁ אֲנִי, וְחָזְרָה וְאָמְרָה: פְּנוּיָה אֲנִי - אִם נָתְנָה אֲמַתְּלָא לִדְבָרֶיהָ וְיֵשׁ בִּדְבָרֶיהָ מַמָּשׁ, הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת[120].

115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בידינו שלא תעיז פניה בפני העד להכחישו (מגיד־משנה). 116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. 117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". 118) כתובות כב, א: "מעשה באשה אחת גדולה שהיתה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדתי וקידשתי את עצמי". 119) הראשון. וגם לו אינה מותרת עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד־משנה). 120) להתירה לשני, ואף־על־פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשתה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

א. הָאֲרוּסָה[2] אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[3] כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ[4]. וְהַבָּא עַל אֲרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמִיו - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[5]. וַאֲפִלּוּ אִם קִדְּשָׁהּ בְּבִיאָה - אָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה בְּבֵית אָבִיהָ[6], עַד שֶׁיָּבִיא אוֹתָהּ[7] לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[8] וְיִתְיַחֵד עִמָּהּ וַיַּפְרִישֶׁנָּה[9] לוֹ. וְיִחוּד זֶה הוּא הַנִּקְרָא כְּנִיסָה לְחֻפָּה[10] וְהוּא

הַנִּקְרָא נְשׂוּאִין בְּכָל מָקוֹם[11]. וְהַבָּא עַל אֲרוּסָתוֹ לְשֵׁם נְשׂוּאִין אַחַר שֶׁקִּדְּשָׁהּ[12] - מִשֶּׁיַּעֲרֶה בָּהּ[13] קְנָאָה, וְנַעֲשֵׂית נְשׂוּאָה[14], וַהֲרֵי הִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר[15].

2) המקודשת לבעלה באחד משלשה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. 3) מדברי חכמים. 4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסות". ושנינו במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה". ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד". 5) 'ירושלמי' פסחים פ"י, ה"א. 6) אם אין כוונתי לשם נישואין. ועל־ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אביי ורבא בקידושין י, א. 7) מבית אביה. 8) לדור עמו בקביעות. 9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" ('חלקת מחוקק' לאהע"ז סי' נה, ס"א). 10) ראה סוכה כה, ב. 11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים . . . ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המוזהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". 12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. 13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה" (לשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"י). 14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל־שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מניין שנקנית בהעראה? אתיא קיחה־קיחה". ופירש ה'אלפסי' שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בביאורנו. 15) לירושה (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפרת נדריה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

ב. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה הָאֲרוּסָה לְחֻפָּה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לָבוֹא עָלֶיהָ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וַהֲרֵי הִיא אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה לְכָל דָּבָר[16]. וּמִשֶּׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה נִקְרֵאת נְשׂוּאָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה[17]. וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לִבְעִילָה; אֲבָל אִם הָיְתָה נִדָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וְנִתְיַחֵד עִמָּהּ - לֹא גָּמְרוּ הַנִּשׂוּאִין, וַהֲרֵי הִיא כַּאֲרוּסָה עֲדַיִן[18].

16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. 17) כתובות נו, א. 18) שם, כדעת הרי"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

ג. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים[19] בְּבֵית הֶחָתָן קֹדֶם הַנִּשׂוּאִין. וְהֵן שֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם. שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל עֲקָרָה בִּקְבוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ[20]. שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים[21], כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, חָתָן וְכַלָּה, גִּילָה רִנָּה דִּיצָה וְחֶדְוָה, אַהֲבָה אַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם קוֹל שָׂשׂוֹן קוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה מַנְגִּינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן עִם הַכַּלָּה[22].

19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, הכ"ג־כד. 20) ובכת"י התימנים, הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. 21) בנוסח כת"י התימנים, ובדפוס שונצינו: "ואהובים". 22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, ה, הי"א.

ד. וְאִם יִהְיֶה שָׁם יַיִן - מֵבִיא כּוֹס שֶׁל יַיִן, וּמְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן[23] תְּחִלָּה, וּמְסַדֵּר אֶת כֻּלָּן עַל הַכּוֹס, וְנִמְצָא מְבָרֵךְ שֶׁבַע בְּרָכוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁנָּהֲגוּ לְהָבִיא הֲדַס[24] עִם הַיַּיִן, וּמְבָרֵךְ עַל הַהֲדַס אַחַר הַיַּיִן[25], וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ הַשֵּׁשׁ[26].

23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. 24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.): כשנפטר

רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. 25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות הי"ד]. 26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

1 **ה. וְאֵין מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה גְדוֹלִים[27]**
2 **וּבְנֵי חוֹרִין[28], וְחָתָן מִן הַמִּנְיָן[29].**

27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. 28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). 29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

3 **ו. הַמְאָרֵס אֶת הָאִשָּׁה וּבֵרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים וְלֹא נִתְיַחֵד**
4 **עִמָּהּ בְּבֵיתוֹ - עֲדַיִן אֲרוּסָה הִיא; שֶׁאֵין בִּרְכַּת חֲתָנִים**
5 **עוֹשָׂה הַנִּשּׂוּאִין, אֶלָּא כְּנִיסָה לְחֻפָּה[30]. אֵרֵס וְכָנַס**
6 **לְחֻפָּה וְלֹא בֵּרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים - הֲרֵי זוֹ נְשׂוּאָה**
7 **גְּמוּרָה[31], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַפִּלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים[32]. וְלֹא**
8 **תִּנָּשֵׂא נִדָּה עַד שֶׁתִּטְהַר, וְאֵין מְבָרְכִין לָהּ בִּרְכַּת**
9 **חֲתָנִים עַד שֶׁתִּטְהַר[33]. וְאִם עָבַר וְנָשָׂא וּבֵרֵךְ - אֵינוֹ**
10 **חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[34].**

30) כתובות ז, ב: "אמר אביי, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחוד, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהייחוד עושה הנישואין, ואין הברכות עושות את הנישואין. 31) כי אין הברכה מעכבת את הנישואין. ומה שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת חופה. 32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה" (הל' ברכות פי"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא "עובר לעשייתן" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז סי' סב). 33) שתטבול במי מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעיין (הל' איסורי ביאה פי"א, הט"ז) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי שתיכנס לחופה, שהיא משום ביאה. 34) אף-על-פי שלא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב). ועיין בשו"ע אבן-העזר סי' סא ס"א בהגהה, ובביאורי הגר"א שם סק"ז.

11 **ז. וְצָרִיךְ לִכְתֹּב כְּתֻבָּה[35] קֹדֶם כְּנִיסָה לַחֻפָּה[36], וְאַחַר**
12 **כָּךְ יִהְיֶה מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ[37]. וְהֶחָתָן נוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפֵר[38].**
13 **וְכַמָּה הוּא כּוֹתֵב לָהּ? אִם הָיְתָה בְּתוּלָה - אֵין כּוֹתְבִין**
14 **לָהּ פָּחוֹת מִמָּאתַיִם דִּינָרִים; וְאִם בְּעוּלָה - אֵין**
15 **כּוֹתְבִין לָהּ פָּחוֹת מִמֵּאָה דִּינָרִים. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא**
16 **עִקַּר כְּתֻבָּה. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף לָהּ, אֲפִלּוּ כִּכַּר[39] זָהָב**
17 **- מוֹסִיף[40]. וְדִין הַתּוֹסֶפֶת וְדִין הָעִקָּר אֶחָד הוּא לְרֹב**
18 **הַדְּבָרִים. לְפִיכָךְ, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ כְּתֻבָּה סְתָם,**
19 **הוּא הָעִקָּר וְהַתּוֹסֶפֶת כְּאֶחָד[41]. וַחֲכָמִים הֵם שֶׁתִּקְּנוּ**
20 **כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלָּה בְּעֵינָיו**
21 **לְהוֹצִיאָהּ[42].**

35) סכום כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. 36) כדי שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט-י. 37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח טופס הכתובה, הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו: נוסח הכתובה שבזמננו. 38) בבא-בתרא קסז, ב. שהרי הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא ('נמוקי יוסף'). 39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב טהור יעשה אותה". 40) כתובות נד, ב: ואין אומרים שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף". 41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין לה מזונות (לקמן פי"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא תוספת - אין לה מזונות. 42) (כתובות יא, א. פב, ב. והעיר הרמ"א (אהע"ז סי' סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות אלה שאין מגרשים בעל-כרחה של אשה משום 'חרם רבינו גרשום', היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוז הראויים לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה, כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכת"י אחד כתוב: "מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

22 **ח. דִּינָרִים אֵלּוּ לֹא תִּקְּנוּ אוֹתָם מִן הַכֶּסֶף הַטָּהוֹר,**
23 **אֶלָּא מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהָיָה בְּאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁהָיָה שִׁבְעָה**
24 **חֲלָקִים נְחֹשֶׁת וְאֶחָד כֶּסֶף, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּסֶלַע[43] חֲצִי**
25 **זוּז כֶּסֶף[44]. וְנִמְצָא מָאתַיִם דִּינָרִים שֶׁל בְּתוּלָה -**
26 **חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים זוּזִין שֶׁל כֶּסֶף טָהוֹר, וּמֵאָה דִּינָרִים**
27 **שֶׁל בְּעוּלָה - שְׁנֵים עָשָׂר זוּזִים וּמֶחֱצָה[45]. וּמִשְׁקַל כָּל**
28 **זוּז - שֵׁשׁ וְתִשְׁעִים שְׂעוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ בִּתְחִלַּת**
29 **עֵרוּבִין[46]. וְהַדִּינָר הוּא הַנִּקְרָא זוּז בְּכָל מָקוֹם, בֵּין**
30 **שֶׁיִּהְיֶה מִן הַכֶּסֶף הַטָּהוֹר בֵּין שֶׁיִּהְיֶה מִמַّטְבֵּעַ אוֹתָן**
31 **הַיָּמִים.**

43) שהוא ארבעים דינרים. 44) טהור. 45) מקור דברים אלו הוא מה שאמרו (בקידושין יא.): "כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חיוב כתובה אינו אלא מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ז. 46) פ"א הי"ב, "מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות, והמעה משקל ט"ז שעורות".

32 **ט. אֵין פּוֹחֲתִין לִבְתוּלָה מִמָּאתַיִם וְלִבְעוּלָה מִמֵּאָה,**
33 **וְכָל הַפּוֹחֵת - בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת[47]. אֶחָד הַכּוֹתֵב**

אֶת הַכְּתֻבָּה בִּשְׁטָר וְאֶחָד שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים[48] וְקָנוּ מִיָּדוֹ[49] שֶׁהוּא חַיָּב לָהּ מֵאָה אוֹ מָאתַיִם - הֲרֵי זֶה מֵתֶר[50]. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ מַטַּלְטְלִין כְּנֶגֶד כְּתֻבָּתָהּ - הֲרֵי זֶה מֵתֶר לִבְעֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פְּנַאי לִכְתֹּב[51].

47) כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה ויוציאנה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת זנות (כתובות נו:). 48) שהתחייב בפניהם לתת לה כתובה. 49) בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אותן המטלטלין אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא קנין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה, ה"ה). 50) כתובות נה, א. סתם קנין לכתיבה עומד, ועל סמך הקנין יכולים העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית. 51) כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך" - ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה (לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

י. הַכּוֹנֵס אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא כָּתַב לָהּ כְּתֻבָּה, אוֹ שֶׁכָּתַב וְאָבַד שְׁטַר הַכְּתֻבָּה[52], אוֹ שֶׁמָּחֲלָה כְּתֻבָּתָהּ לְבַעְלָהּ, אוֹ שֶׁמָּכְרָה לוֹ כְּתֻבָּתָהּ - חוֹזֵר וְכוֹתֵב לָהּ עִקַּר כְּתֻבָּה[53], אִם רָצָה לְקַיְּמָהּ, לְפִי שֶׁאָסוּר לוֹ לְאָדָם לִשְׁהוֹת עִם אִשְׁתּוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתֻבָּה. אֲבָל הַמּוֹכֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ לַאֲחֵרִים בְּטוֹבַת הֲנָאָה[54] - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְתֹּב לָהּ כְּתֻבָּה אַחֶרֶת; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ כְּתֻבָּה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְאִם הוֹצִיא זֶה[55] - מְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ לַלּוֹקֵחַ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה מְשַׁלֵּם לָהּ אִם לֹא מָכְרָהּ[56].

52) כתובות נז, א. 53) ולא התוספת. וזה מוסב על מחלה או מכרה כתובתה. אבל אם אבד שטר הכתובה, צריך לכתוב לה גם התוספת, ככל הכתוב בכתובה הראשונה ('בית שמואל' סי' סו סק"י). 54) אם ימות הוא או יגרשנה, יגבו הם את הכתובה. ואם תמות היא - בעלה יורשה, וכספם אבוד. ולכן אינה יכולה למכור את הכתובה לפי שוויה אלא בפחות מזה, וזוהי "טובת הנאה" שכתב רבינו. 55) את אשתו. 56) בבא־קמא פט, ב.

יא. הַמְאָרֵס אֶת הָאִשָּׁה, וְכָתַב לָהּ כְּתֻבָּה, וְלֹא נִכְנְסָה לַחֻפָּה - עֲדַיִן אֲרוּסָה הִיא, וְאֵינָהּ נְשׂוּאָה; שֶׁאֵין הַכְּתֻבָּה עוֹשָׂה נִשּׂוּאִין[57]. וְאִם מֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ - גּוֹבָה עִקַּר כְּתֻבָּתָהּ מִבְּנֵי חוֹרִין[58], וְאֵינָהּ גּוֹבָה תּוֹסֶפֶת כְּלָל, הוֹאִיל וְלֹא כְּנָסָהּ[59]. אֲבָל אִם אֵרַס אִשָּׁה וְלֹא כָּתַב לָהּ כְּתֻבָּה, וּמֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ וְהִיא אֲרוּסָה - אֵין לָהּ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ הָעִקָּר; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לָהּ עִקַּר כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּנָּשֵׂא אוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב[60]. וְהַמְאָרֵס אֶת בִּתּוֹ, וְכָתַב לָהּ[61] כְּתֻבָּה, וּמֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ כְּשֶׁהָיְתָה נַעֲרָה - כְּתֻבָּתָהּ לְאָבִיהָ[62], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ [לְמַעְלָה בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי][63].

57) כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על־מנת לכנסה". ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה (רא"ש, שם). 58) מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם, מג:): "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת ממשועבדים כלל. וכן דעת רב שרירא גאון. 59) כדעת רבי אלעזר בן עזריה (כתובות נד:): שלא כתב לה ממונו חנם אלא משום חיבת ביאה (רש"י שם נה.). 60) כתובות פט, ב. בבא־מציעא יז, ב־יח, א. 61) הבעל. 62) כתובות מג, ב. 63) הי"א.

יב. וְכֵן תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה יִהְיֶה שָׁמֵחַ עִמָּהּ שִׁבְעַת יָמִים[64]. אֵינוֹ עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ, וְלֹא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בַּשּׁוּק, אֶלָּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ. בֵּין שֶׁהָיָה בָּחוּר, בֵּין שֶׁהָיָה אַלְמוֹן. וְאִם הָיְתָה בְּעוּלָה[65] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים. שֶׁתַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיֶה שָׂמֵחַ עִם הַבְּעוּלָה שְׁלֹשָׁה יָמִים, בֵּין בָּחוּר בֵּין אַלְמוֹן[66].

64) כתובות ז, ב. וב'ירושלמי' שם, פ"א ה"א): "משה תיקן שבעת ימי המשתה". 65) אבל אלמנה מן האירוסין, שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים ('בית שמואל' סי' סד סק"ג). 66) כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים". ויש אומרים שבבחור שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו בדין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק במלאכתו (מגיד־משנה).

יג. יֵשׁ לוֹ[67] לְאָדָם לִשָּׂא נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת בְּיוֹם אֶחָד, וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים לְכֻלָּן כְּאַחַת[68]. אֲבָל לְשִׂמְחָה - צָרִיךְ לִשְׂמֹחַ עִם כָּל אַחַת שִׂמְחָה הָרְאוּיָה לָהּ: עִם בְּתוּלָה - שִׂבְעָה, עִם בְּעוּלָה - שְׁלֹשָׁה; וְאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה[69].

67) רשאי. 68) תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב ס"ק ו). 69) שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם יתבאר להלן הי"ד. וב'הגהות מיימוניות' הורו שלא לברך לשני חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי' סב ס"א ש"אין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה, שמא יכבדו אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה".

יד. מֵתֶר לְאָרֵס בְּכָל יוֹם חוֹל[70], אֲפִלּוּ בְּתִשְׁעָה בְּאָב[71], בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אֲבָל אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים לֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי חִלּוּל שַׁבָּת בְּתִקּוּן הַסְּעֻדָּה, שֶׁהֲחָתָן טָרוּד

23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40

בַּסְּעֻדָּה[72]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאָסוּר לִשָּׁא אִשָּׁה בְּשַׁבָּת[73]. וַאֲפִלּוּ בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[74], לְפִי שֶׁאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: מִלְּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם אֶת זֹאת[75]. וּשְׁאָר הַיָּמִים מֵתֵּר לִשָּׁא אִשָּׁה בְּכָל יוֹם שֶׁיִּרְצֶה. וְהוּא, שֶׁיִּטְרַח בִּסְעֻדַּת נִשּׂוּאִין שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַנִּשּׂוּאִין[76].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר מלא שבוע זאת".

ואף שאין למדין מקודם מתן תורה, הנה במפרשים נאמרו בזה כמה תירוצים, יש שאמרו שבדבר שיש בו טעם וסברא, למדים גם מקודם מתן תורה, ומה שאין למדים - היינו מצוה בלי טעם וגזירת הכתוב. ויש שכתבו שלימודים שהם בתורת "גילוי מילתא" כן למדים מקודם מתן תורה. (ועיין עוד תירוצים בעניין זה באנציקלופדיה תלמודית ע' אין למדים מקדם מתן תורה).

(על־פי לקוטי־שיחות כ"ה עמוד 124)

70) ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום־טוב הט"ז). אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמא יבוא לכתוב שטר אירוסין (ביצה לז. והשווה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ג, הי"ד). 71) 'ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א: "שלא יקדמנו אחר בתפילה". 72) כתובות ה, א. ובשו"ע אהע"ז סי' סד ס"ג, פוסק: "ויש מתירים. וכן פשט המנהג לישא נשים בערב שבת והוא שיטרח בסעודת הנישואין שלושה ימים קודם הנישואין". 73) שבחופתה הוא קונה אותה, ואין קונים קנין בשבת (ירושלמי כתובות פ"א, ה"א). 74) פ"ז מהל' יום־טוב שם, מהגמרא במועד קטן ח, ב. 75) ולא נתן לו שתיהן בשבוע אחד, שאין מערבין שמחה בשמחה ('ירושלמי' מועד קטן פ"א, ה"ז). וכתבו ה'תוספות' במועד קטן ח, ב - שצריך שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה - ולפיכך אין עושין מצוות חבילות־חבילות - וכך יהא לבו פנוי לשמחה זו. 76) כתובות ג, ב.

טו. מְקוֹם שֶׁאֵין בֵּתֵי דִינִים יוֹשְׁבִין בּוֹ אֶלָּא בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי בִּלְבַד[77], בְּתוּלָה נִשֵּׂאת בְּיוֹם רְבִיעִי; שֶׁאִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת בְּתוּלִים[78], יַשְׁכִּים לְבֵית דִּין[79]. וּמִנְהַג חֲכָמִים, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּתוּלָה יִשָּׂאֶנָּה בַּחֲמִישִׁי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שָׁמֵחַ עִמָּהּ חֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת וְשַׁבָּת, וְיוֹצֵא לְמְלַאכְתּוֹ יוֹם רִאשׁוֹן[80].

77) כתקנת עזרא שיהא בית־דין יושב בכל עיר ועיר בימים אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא־קמא פב.). 78) שלא מצאה בתולה, כמבואר לקמן פי"א ה"ט. 79) בעוד כעסו עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס ותתקרר דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו (לשון רש"י לכתובות ב.) ואינה נשאת ביום ראשון, כי "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה" (שם). 80) שם, ה. שמכיון שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזבנה ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

טז. הַמְאָרֵס אֶת בִּתּוֹ קְטַנָּה, וּתְבָעָהּ הַבַּעַל לְנִשּׂוּאִין - בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא עַד שֶׁתַּגְדִּיל[81] וְתִתְעַשֵּׂה נַעֲרָה. וְאִם רָצָה לְכָנְסָהּ[82] - כּוֹנֵס[83]. וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן[84].

81) כתובות נז, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא תמרוד בבעלה ותחזור לבית אביה. 82) כלומר אם כנסה, על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (ועי' 'חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). 83) אפילו בעודה קטנה. 84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה" (קידושין מא. ולעיל פ"ג, הי"ט).

יז. אֵרְסָהּ[85] וְשָׁהָה כַּמָּה שָׁנִים וּתְבָעָהּ לְנִשּׂוּאִין וַהֲרֵי הִיא נַעֲרָה - נוֹתְנִין לָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַתְּבִיעָה לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ[86] וּלְתַקֵּן מַה שֶּׁהִיא צְרִיכָה לָהּ, וְאַחַר כָּךְ תִּנָּשֵׂא. תְּבָעָהּ אַחַר שֶׁבָּגְרָה - נוֹתְנִין לָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַבֶּגֶר[87]. וְכֵן אִם קִדְּשָׁהּ בְּיוֹם הַבֶּגֶר - נוֹתְנִין לָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁהוּא יוֹם הַבֶּגֶר. קִדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁבָּגְרָה, אִם עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּבַגְרוּתָהּ וּלְאַחַר כָּךְ נִתְקַדְּשָׁה - אֵין נוֹתְנִין לָהּ אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתְּבִיעָה. וְכֵן הַמְאָרֵס אֶת הַבְּעוּלָה[88] - נוֹתְנִין לָהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתְּבִיעָה[89].

85) כשהיא קטנה. 86) במלבושים ותכשיטים (כתובות נז:). 87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטיה. 88) אלמנה מן הנישואין (שם, וב'ירושלמי' כתובות פ"ה, ה"ג). 89) שאינה צריכה לטרוח הרבה בתכשיטין שכבר יש בידה (רש"י שם עמ' א).

יח. כְּשֵׁם שֶׁנּוֹתְנִין זְמַן לָאִשָּׁה מִשֶּׁתְּבָעָהּ הַבַּעַל לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ וְאַחַר כָּךְ תִּנָּשֵׂא, כָּךְ נוֹתְנִין זְמַן לָאִישׁ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמוֹ[90] מִשֶּׁתְּבָעָה הָאִשָּׁה אוֹתוֹ. וְכַמָּה נוֹתְנִין לוֹ? כְּמוֹ שֶׁנּוֹתְנִין לָהּ: אִם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאִם שְׁלֹשִׁים יוֹם - שְׁלֹשִׁים יוֹם[91].

90) בצרכי סעודה וחופה. 91) כתובות נז, א. ואין משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. וב'ירושלמי' כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא: לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד־משנה).

יט. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁנָּתְנוּ לָאִישׁ וְלֹא נְשָׂאָהּ - נִתְחַיֵּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא כָּנַס[92]. וְאִם הִגִּיעַ הַזְּמַן

בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת - אֵינוֹ מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִכְנֹס[93]. וְכֵן אִם חָלָה הוּא אוֹ הִיא אוֹ שֶׁפִּרְסָה נִדָּה כְּשֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן - אֵינוֹ מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת; שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא עַד שֶׁתִּטְהַר אוֹ עַד שֶׁתַּבְרִיא, וְכֵן הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׂא אִשָּׁה עַד שֶׁיַּבְרִיא[94].

92) כתובות נז, א. 93) כמבואר לעיל הי"ד. 94) כתובות ב, א. שכל זמן שעיכוב הנישואין הוא מחמת אונס - אינה אוכלת משלו.

יום שלישי ה' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) ביאר בו רבינו כמה היא כתובת בתולה, אלמנה וגרושה, בעולה, ומוכת עץ, בוגרת, אילונית, סומא חרשת ושוטה, וחרש שוטה וקטן שנשאו נשים, גר וגיורת, טענת בתולים או פתח פתוח.

א. הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה שֶׁנִּתְאַלְמְנָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אוֹ נֶחְלְצָה. אִם מִן הָאֵרוּסִין נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נֶחְלְצָה - כְּתֻבָּתָהּ[2] מָאתַיִם, וְאִם מִן הַנִּשּׂוּאִין - כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה, שֶׁמִּשֶּׁנִּשֵּׂאת הֲרֵי הִיא כִּבְעוּלָה[3]. וְכֵן הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה מְשֻׁחְרֶרֶת[4] אוֹ גִּיּוֹרֶת אוֹ שְׁבוּיָה: אִם נִשְׂתַּחְרְרָה הַשִּׁפְחָה וְנִתְגַּיְּרָה הַכּוּתִית וְנִפְדֵּית הַשְּׁבוּיָה וְהֵן פְּחוּתוֹת מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - כְּתֻבָּתָן מָאתַיִם[5], וְאִם הָיוּ בְּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה - כְּתֻבָּתָן מֵאָה.

2) מהבעל השני. 3) אפילו יש עדים שלא נסתרה (נתייחדה) עם הראשון או שנכנסה לחופה ומת בעלה מייד. 4) שהייתה שפחה כנענית ושוחררה. 5) שאפילו נבעלו, סופן שיחזרו להיות בתולות כשאר הבתולות.

ב. וּמִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ חֲכָמִים לְאֵלּוּ כְּתֻבָּה מֵאָה וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן בְּתוּלוֹת? הוֹאִיל וְחֶזְקַת הַנִּשּׂוּאָה שֶׁתִּבָּעֵל, וְחֶזְקַת הַשִּׁפְחָה וְהַכּוּתִית וְהַשְּׁבוּיָה שֶׁתִּבָּעֵל[6], תִּקְּנוּ לְאֵלּוּ מֵאָה בֵּין נִבְעֲלוּ בֵּין לֹא נִבְעֲלוּ, וַהֲרֵי הֵן כִּבְעוּלוֹת לְכָל דָּבָר.

6) כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בנכריותן והשבוייה בשבייתה.

ג. מֵכַּת עֵץ[7] - כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה. אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת עַל מְנָת שֶׁהִיא בְּתוּלָה שְׁלֵמָה, וְנִמְצֵאת מֵכַּת עֵץ - כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה. קְטַנָּה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּלְמַטָּה שֶׁנִּבְעֲלָה, אֲפִלּוּ בָא עָלֶיהָ אָדָם גָּדוֹל - כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם; סוֹפָהּ שֶׁתַּחֲזֹר בְּתוּלָה כִּשְׁאָר הַבְּתוּלוֹת. וְכֵן גְּדוֹלָה שֶׁבָּא עָלֶיהָ קָטָן מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וּלְמַטָּה - כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם, כְּאִלּוּ לֹא נִבְעֲלָה כְּלָל; שֶׁבִּיאַת בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - בִּיאָתוֹ בִּיאָה, פָּחוֹת מִזֶּה - אֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה.

7) שנפלה והכה אותה עץ והלכו בתוליה.

ד. בְּתוּלָה שֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת אוֹ סוֹמָא אוֹ אַיְלוֹנִית[8] - כְּתֻבָּתָן מָאתַיִם. אֲבָל הַחֵרֶשֶׁת וְהַשּׁוֹטָה לֹא תִּקְּנוּ לָהֶן כְּתֻבָּה. הַשּׁוֹטָה - לֹא תִּקְּנוּ לָהּ נִשּׂוּאִין כְּלָל; וְהַחֵרֶשֶׁת, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ נִשּׂוּאִין מִדִּבְרֵיהֶם - לֹא תִּקְּנוּ לָהּ כְּתֻבָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּנְעוּ מִלָּשֵׂאת אוֹתָהּ. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין לָהּ כְּתֻבָּה, כָּךְ אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת וְלֹא תְּנַאי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה[9]. וְאִם כָּנַס הַחֵרֶשֶׁת וְנִתְפַּקְּחָה[10] - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה[11] וּתְנָאֵי כְּתֻבָּה, וּכְתֻבָּתָהּ מֵאָה.

8) וכגון שידע בה, ומתחילה נשאה לשם איילונית, אבל לא הכיר בה שהיא איילונית אין לה כתובה. 9) כגון רפואה או פדיונה אם נשבית. 10) שחזרה לשמוע ולדבר. 11) אם רוצה לקיימה אחר שנתפקחה, שאיך תשב עם בעלה - והיא בת דעת - בלא כתובה.

ה. נָשָׂא חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטֶה וְכָתַב לָהֶן מֵאָה מָנֶה - כְּתֻבָּתָן קַיֶּמֶת, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לְהַזִּיק נְכָסָיו[12].

12) אף על פי שלא תקנו לה חכמים כתובה הרי הוא כתב לה, הואיל ורצה להפסיד ולהיות נזוק מנכסיו - תנאו קיים.

ו. חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים פִּקְחוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׂתַּפֶּה[13] הַשּׁוֹטֶה - אֵין לִנְשֵׁיהֶם עֲלֵיהֶם כְּלוּם. רָצוּ לְקַיְּמָן אַחַר שֶׁהִבְרִיאוּ - יֵשׁ לָהֶן כְּתֻבָּה, וּכְתֻבָּתָן מֵאָה. וְאִם בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִשִּׁיאוּ הַחֵרֵשׁ וְכָתְבוּ לָהּ כְּתֻבָּתָהּ עַל נְכָסָיו - נוֹטֶלֶת כָּל מַה שֶׁכָּתְבוּ לָהּ בֵּית דִּין. אֲבָל הַשּׁוֹטֶה אֵין בֵּית דִּין מַשִּׁיאִין אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם. וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין תַּקָּנַת חֲכָמִים עוֹמֶדֶת בּוֹ, לֹא תִּקְּנוּ לוֹ נִשּׂוּאִין. וְכֵן הַקָּטָן לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים נִשּׂוּאִין, הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לָבוֹא לִידֵי נִשּׂוּאִין גְּמוּרִין. וּמִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ נִשּׂוּאִין לִקְטַנָּה וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא בָּאָה לִידֵי נִשּׂוּאִין גְּמוּרִין? כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ בָהּ מִנְהַג הֶפְקֵר[14]. וְאֵין מַשִּׁיאִין אֶת הַקָּטָן[15] עַד שֶׁבּוֹדְקִין אוֹתוֹ וְיוֹדְעִים שֶׁהֵבִיא סִימָנִין[16].

13) נצטללה דעתו. 14) אם לא תינשא אין מי שישמרנה וינהגו בה מנהג הפקר בזנות. 15) שזוהי כביאת זנות. 16) סימני בגרות המפורשים למעלה.

ז. קָטָן, אֲפִלּוּ בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[17], שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה[18]. וְאִם הִגְדִּיל וְקִיְּמָהּ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[19] - יֵשׁ לָהּ עִקַּר כְּתֻבָּה. וְכֵן גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר הוּא וְאִשְׁתּוֹ - כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה, שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִיְּמָהּ[20].

17) שביאתו ביאה. 18) "שאין קניין קטן כלום עד שיביא שתי שערות". 19) ובא עליה כשהגדיל. 20) כתובתה מנה - שהרי עכשיו בעולה היא.

ח. כָּל בְּתוּלָה שֶׁכְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם - יֵשׁ לָהּ טַעֲנַת בְּתוּלִים[21]; וְכָל שֶׁכְּתֻבָּתָהּ מֵאָה[22], אוֹ שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לָהּ

חֲכָמִים כְּתֻבָּה[23] - אֵין לָהּ טַעֲנַת בְּתוּלִים[24]. וְהַמִּתְיַחֵד עִם אֲרוּסָתוֹ קֹדֶם נִשּׂוּאִין - אֵין לָהּ טַעֲנַת בְּתוּלִים[25].

21) שאם טען לא מצאתיה בתולה הפסידה כל כתובתה. 22) כגון אלמנה מן הנישואין שאף על פי שעדיין לא נתייחדה עם בעלה הראשון - הרי היא כבעולה. 23) כגון חרשת ושוטה והוא כתב להן כתובה. 24) שאין טענת בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי בית דין (=מאתיים לבתולה) אבל במה שהוא עצמו כתב להן אין לו טענה כלל. 25) שמא בא עליה ושכח.

ט. וּמַה הִיא טַעֲנַת בְּתוּלִים? זֶה שֶׁנִּשָּׂא אִשָּׁה שֶׁחֶזְקָתָהּ שֶׁהִיא בְּתוּלָה, וְטוֹעֵן וְאוֹמֵר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה. וּשְׁנֵי סִימָנִין הֵן לִבְתוּלָה: הָאֶחָד - דָּמִים שֶׁשּׁוֹתְתִין מִמֶּנָּה בְּסוֹף בִּיאָה רִאשׁוֹנָה. וְהַשֵּׁנִי - הַדַּחַק שֶׁיִּמְצָא בָּהּ בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ[26].

26) וכל הטענה [=היא רק כדי] להפסידה כתובתה. אבל לבעלה מותרת אם אינה אשת כהן שיש כאן שני ספיקות שמא נבעלה לפני הקידושין ואפילו אם נבעלה לאחר הקידושין - שמא באונס.

י. הַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּתוּלָה שֶׁכְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם, וְטָעַן וְאָמַר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה - שׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ: אִם אָמְרָה: אֱמֶת הוּא, לֹא מְצָאנִי בְּתוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנָּפַלְתִּי וְהִכַּנִי עֵץ אוֹ קַרְקַע וְהָלְכוּ בְּתוּלַי - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת, וְתַחֲזֹר כְּתֻבָּתָהּ לְמָנֶה[27]. אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: שֶׁמָּא אִישׁ בָּא עָלַיִךְ וְאֵין לָךְ כְּלוּם[28] - אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּטַעֲנָתוֹ[29]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סְתָם שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ אִישׁ, שֶׁאֵין הַדָּבָר יָדוּעַ לוֹ[30].

27) קידשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ כתובתה מנה. 28) נמצאת בעולה מקחה טעות. 29) כי טענתה - וודאי, וטענתו - ספק, וברי ושמא ברי עדיף. 30) כלומר, אינו יכול להשביעה מספק, אבל יכול להחרים סתם ולומר בחרם יהיה מי שמוציא ממני ממון שאיני חייב בו.

יא. אָמְרָה הִיא: אֱמֶת אָמַר, שֶׁלֹּא מְצָאנִי בְּתוּלָה, וְאִישׁ בָּא עָלַי בְּאֹנֶס אַחַר שֶׁנִּתְאָרַסְתִּי לוֹ[31] - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת, וּכְתֻבָּתָהּ מָאתַיִם כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. וְאִם טָעַן וְאָמַר: שֶׁמָּא עַד שֶׁלֹּא אֵרַסְתִּיךְ נֶאֱנַסְתְּ וּמִקָּחִי מִקַּח טָעוּת[32], אוֹ אַחַר שֶׁאֵרַסְתִּיךְ נִבְעַלְתְּ בִּרְצוֹנֵךְ - הֲרֵי זֶה מַחֲרִים סְתָם עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן שֶׁקֶר כְּדֵי לְחַיְּבֵנִי מָמוֹן שֶׁאֵינִי חַיָּב בּוֹ[33].

31) וכתובתי מאתיים שהרי בתולה נתארסתי ומזלך גרם שנתקלקלתי. 32) ואין לך כלום. 33) אבל להשביעה אינו יכול כי היא טוענת - וודאי, והוא טוען - שמא, וגם יש לכל אשה חזקת הגוף המסייעת לה, שהרי בתולה נולדה ונעמידנה על חזקתה ובתולה נתארסה ואחרי כן נאנסה.

יב. טָעַן וְאָמַר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא בָּא עָלַי וַעֲדַיִן אֲנִי בְּתוּלָה - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ[34], אוֹ חוֹזֵר וּבוֹעֵל בִּפְנֵי עֵדִים[35]. אָמְרָה: בָּא עָלַי וּבְתוּלָה מְצָאנִי כְּכָל הַבְּתוּלוֹת, וְשֶׁקֶר הוּא טוֹעֵן - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: מֶה הָיָה הַדָּבָר עַד שֶׁאָמַרְתָּ שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה? אִם אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מָצָאתִי לָהּ דָּם - בּוֹדְקִין בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ, שֶׁמָּא אֵין לָהֶם דָּם כְּלָל, לֹא דַּם נִדָּה וְלֹא דַּם בְּתוּלִים. אִם נִמְצְאוּ כֻּלָּן כֵּן - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ; לֹא נִמְצְאוּ בְּנוֹת מִשְׁפַּחְתָּהּ כֵּן - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁמָּא חֹלִי גָּדוֹל יֵשׁ בָּהּ שֶׁיִּבֵּשׁ לַחֲלוּחִית הָאֵיבָרִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה מִתְעַנֶּגֶת בְּרָעָב. מַרְטִיבִין אוֹתָהּ[36] וּמַאֲכִילִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתַּבְרִיא, וְתִבָּעֵל שֵׁנִית, וְנִרְאֶה אִם תּוֹצִיא דָּם אִם לַאו. וְאִם אֵין שָׁם חֹלִי וְלֹא רָעָב וְלֹא כַּיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זוֹ טַעֲנַת בְּתוּלִים. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָא דֹּחַק בְּעֵת תַּשְׁמִישׁ - הוֹאִיל וְלֹא יָצָא דָּם, אֵין כָּאן בְּתוּלִים; שֶׁכָּל בְּתוּלָה יֵשׁ לָהּ דָּם - בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה, בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגֶרֶת - אֶלָּא מִפְּנֵי הַחֹלִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מָצָאתִי דֹּחַק, אֶלָּא פֶּתַח פָּתוּחַ מָצָאתִי - שׁוֹאֲלִין עַל שְׁנוֹתֶיהָ, שֶׁמָּא בּוֹגֶרֶת הִיא; שֶׁרֹב הַבּוֹגְרוֹת אֵין לָהֶן דֹּחַק שֶׁמַּרְגִּישִׁין בּוֹ הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי גָּדְלָה וְנִתְרַפּוּ אֵיבָרֶיהָ וְכָלוּ בְּתוּלֶיהָ. וְאִם לֹא בָּגְרָה עֲדַיִן - אוֹמְרִין לוֹ: שֶׁמָּא הִטִּיתָהּ אוֹ בְּעַלְתָּהּ בְּנַחַת וּלְפִיכָךְ לֹא הִרְגַּשְׁתָּ בְּדֹחַק? אִם אָמַר: לֹא כִּי, אֶלָּא וַדַּאי פֶּתַח פָּתוּחַ הָיָה - הֲרֵי זוֹ טַעֲנַת בְּתוּלִים לְכָל בְּתוּלָה שֶׁלֹּא בְּגָרָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין נַעֲרָה, בֵּין בְּרִיאָה בֵּין חוֹלָה; שֶׁכָּל נַעֲרָה בְּתוּלָה - פִּתְחָהּ סָתוּם הוּא. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיָּצָא הַדָּם - הוֹאִיל וּמָצָא פֶּתַח פָּתוּחַ, אֵין כָּאן בְּתוּלִים.

34) "אמר רבן גמליאל בר רבי הביאו לי שתי שפחות אחת בתולה ואחת בעולה, הושיבן על פי חבית של יין, בעולה ריחה נודף (מפיה מריחים ריח יין) בתולה - אין ריחה נודף, אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה במקחך". 35) שרק מתייחד בפני עדים ומכינים לה מפה לראות טיפי דמים שאחר הביאה. אבל לבעול ממש בפניהם אסור. 36) מכניסים אותה למרחץ.

יג. יֵשׁ גְּאוֹנִים שֶׁהוֹרוּ, שֶׁהַבּוֹגֶרֶת אֵין לָהּ טַעֲנַת דָּמִים וְיֵשׁ לָהּ טַעֲנַת פֶּתַח פָּתוּחַ. וְאֵין דֶּרֶךְ הַגְּמָרָא מַרְאֶה דָּבָר זֶה, וְטָעוּת הָיָה בַּנִּסְחָאוֹת שֶׁלָּהֶם. וּכְבָר בָּדַקְתִּי עַל סְפָרִים רַבִּים וְקַדְמוֹנִים, וּמָצָאתִי שֶׁהַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין לַבּוֹגֶרֶת אֶלָּא טַעֲנַת דָּמִים בִּלְבַד.

יד. חֲכָמִים הֵם שֶׁתִּקְּנוּ עִקַּר כְּתֻבָּה לָאִשָּׁה, וְהֵם הִתְקִינוּ וְאָמְרוּ, שֶׁכָּל הַטּוֹעֵן טַעֲנַת בְּתוּלִים וְהָאִשָּׁה מַכְחֶשֶׁת אוֹתוֹ - נֶאֱמָן[37], וְעָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה, לֹא עַל הָאִישׁ; שֶׁחֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם טוֹרֵחַ בִּסְעֻדָּה וּמַפְסִידָהּ[38], וְהוֹפֵךְ שִׁמְחָתוֹ אֵבֶל.

37) להפסידה כתובתה. 38) "שאם היה שונא אותה מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו חינם אלא היה מגרשה תחילה". משמע מזה אילו לא טרח בסעודה אינו נאמן. ואף על פי שיש לו חזקת ממון (הממון נמצא אצלו), אך חזקת גופה עדיפא, שהרי בתולה נולדה.

טו. וְעַד מָתַי יֵשׁ לוֹ לִטְעֹן טַעֲנַת בְּתוּלִים? אִם נִסְתְּרָה - מִיָּד[39], וְאִם לֹא נִסְתְּרָה - אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם.

39) אבל אינו יכול לטעון לאחר זמן, כי מכיוון שנתייחד איתה בוודאי בעל אותה ומכיוון ששתק עד עכשיו ודאי מצאה בתולה ולפיכך שתק ורק עכשיו הוא כועס ומעליל עליה.

טז. הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא נֶאֱמָן אִם הִכְחִישַׁתּוּ אִשְׁתּוֹ - לְהַפְסִידָהּ עִקַּר הַכְּתֻבָּה[40], אֲבָל הַתּוֹסֶפֶת - יֵשׁ לָהּ[41]; אֶלָּא אִם כֵּן נוֹדַע בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁהָיְתָה בְּעוּלָה, אוֹ שֶׁהוֹדָת לוֹ שֶׁהִיא בְּעוּלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס וְהִטְעַתּוּ[42]. לְפִיכָךְ[43] יֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעָהּ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[44], כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, וְאַחַר כָּךְ תִּגְבֶּה הַתּוֹסֶפֶת. וְאֵין לָהּ לְהַשְׁבִּיעוֹ שֶׁלֹּא מְצָאָהּ בְּתוּלָה וְאַחַר כָּךְ תַּפְסִיד עִקַּר כְּתֻבָּה, שֶׁחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם טוֹרֵחַ בִּסְעֻדָּה וּמַפְסִידָהּ; וְיֵשׁ לָהּ לְהַחֲרִים סְתָם עַל מִי שֶׁטָּעַן עָלֶיהָ שֶׁקֶר.

40) שהוא תקנת חכמים והם אמרו שיהיה נאמן. 41) שאינה מחמת תקנה אלא שנתחייב מרצונו והרי הוא כשאר החייבים שאינם יכולים להפקיע את חיובם בלי ראייה ברורה. 42) וכל שכינסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הרי זה מקח טעות. 43) הואיל וכל כוח גבייתה הוא מחמת השטר שכתב לה תוספת זו. 44) באחיזת חפץ קדוש.

יז. הֲרֵי שֶׁרָצָה לְקַיְּמָהּ אַחַר שֶׁהִפְסִידָהּ עִקַּר הַכְּתֻבָּה[45] - חוֹזֵר וְכוֹתֵב לָהּ מֵאָה, לְפִי שֶׁאָסוּר לְאָדָם לִשְׁהוֹת עִם אִשְׁתּוֹ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

45) ויש שאסור לו לקיימה אפילו כשירצה כגון אם אשת כהן היא ובעלה טוען שמצאה בעולה נאסרה עליו.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) כלל בו רבינו עשרה דברים שחייב האיש לאשתו ושזכאי בה, מזונותיה ומעשה ידיה, מזונות בניו ובנותיו הקטנים, הלך הבעל למדינת הים, הדיר את אשתו או שנדרה היא.

א. כְּשֶׁנּוֹשֵׂא אָדָם אִשָּׁה - בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, אַחַת בַּת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת הַגִּיּוֹרֶת אוֹ הַמְשֻׁחְרֶרֶת[2] - יִתְחַיֵּב לָהּ בַּעֲשָׂרָה דְבָרִים, וְיִזְכֶּה בְּאַרְבָּעָה דְבָרִים.

2) שפחה כנענית שרבה שחררה, ומשהטבילוה לשם שחרור הרי היא כישראלית.

ב. וְהָעֲשָׂרָה - שְׁלֹשָׁה מֵהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁאֵרָהּ, כְּסוּתָהּ, וְעוֹנָתָהּ. שְׁאֵרָהּ - אֵלּוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ[3]. כְּסוּתָהּ - כְּמַשְׁמָעוֹ. עוֹנָתָהּ[4] - לָבוֹא עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ[5]. וְהַשִּׁבְעָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֻלָּן תְּנָאֵי בֵּית דִּין הֵם[6]. הָאֶחָד מֵהֶם - עִקַּר כְּתֻבָּה[7], וְהַשְּׁאָר - הֵם הַנִּקְרָאִין תְּנָאֵי כְּתֻבָּה[8], וְאֵלּוּ הֵן: לְרַפְּאתָהּ אִם חָלְתָה[9], וְלִפְדּוֹתָהּ אִם נִשְׁבֵּית[10], לְקָבְרָהּ אִם מֵתָה[11], וְלִהְיוֹת נִזּוֹנֶת מִן נְכָסָיו[12] וְיוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתוֹ אַחַר מוֹתוֹ כָּל זְמַן אַלְמְנוּתָהּ[13], וְלִהְיוֹת בְּנוֹתֶיהָ מִמֶּנּוּ נִזּוֹנוֹת מִנְּכָסָיו אַחֲרֵי מוֹתוֹ עַד שֶׁתִּתְאָרֵסְנָה[14], וְלִהְיוֹת בָּנֶיהָ הַזְּכָרִים מִמֶּנּוּ יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ יוֹתֵר עַל חֶלְקָם בַּיְּרֻשָּׁה שֶׁעִם אֲחֵיהֶם[15].

3) כתובות מז, ב. וכן הוא אומר (מיכה ג, ג): "ואשר אכלו שאר עמי". 4) עונתה - לשון "עת דודים", מלת "עת" בחסרו נו"ן, כלומר שרשה: "ענת" (אבן־עזרא לשמות כא, י). 5) כל אלה מן התורה הם, שנאמר באמה עבריה (שמות כא, י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ולמעלה מזה נאמר (שם, ט): "כמשפט הבנות יעשה לה". ואמרו במכילתא פ' משפטים: "וכי מה למדנו במשפט הבנות, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד", כלומר, מאמה עבריה למדנו שמשפט כל בנות ישראל באלה שלשה דברים הוא כמשפטה (ראה 'ספר המצוות' לרבינו, ל"ת רסב). 6) שתיקנו שכל הנושא אשה סתם, תזכה האשה בכל הדברים דלהלן, אע"פ שלא כתב לה שום כתובה, כמבואר בסמוך ה"ה. 7) מנה — לבעולה, ומאתים - לבתולה. 8) חיובים הנכתבים בשטר הכתובה. ומתוך שבית־דין התנה שאפילו לא נרשמו בשטר הכתובה יהיה תקפם קיים כאילו נכתבו - נקראים משום כך תנאי כתובה. 9) כתובות נא, א. 10) שם. 11) שם מו, ב. 12) שם נב, ב. 13) שם. 14) שם. 15) שם. "כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדוניתה אלף (דינר), וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ נשא אשה אחרת כתובתה ונדונייתה מאתים וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ מת הוא והניח אלפיים, בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו, ובנו מן השניה יורש מאתיים שבכתובת אמו, והשאר - יורשים אותו בשוה, נמצא ביד בן הראשונה אלף וארבע מאות, וביד בן השניה שש מאות" (מאתים - כסף כתובה, וארבע מאות - חלק הירושה) מלשון רבינו לקמן פי"ט, ה"ב.

ג. וְהָאַרְבָּעָה שֶׁזּוֹכֶה בָּהֶן - כֻּלָּם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵלּוּ הֵן: לִהְיוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלּוֹ[16], וְלִהְיוֹת מְצִיאָתָהּ שֶׁלּוֹ[17], וְשֶׁיִּהְיֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹת נְכָסֶיהָ בְּחַיֶּיהָ[18], וְאִם מֵתָה בְּחַיָּיו - יִירָשֶׁנָּה[19], וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם בַּיְּרֻשָּׁה[20].

16) כתובות מז, ב: "ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה. מקום שדרכן לארוג - אורגת, לרקום - רוקמת" וכו' (לקמן פכ"א, ה"א). 17) כתובות סה, ב.

18) מבואר לקמן פכ"ב ה"ז (כתובות מו:). 19) שם פג, ב. 20) אפילו לאביה, והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ח.

ד. וְעוֹד תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאִשָּׁה כְּנֶגֶד מְזוֹנוֹתֶיהָ[21], וּפִדְיוֹנָהּ - כְּנֶגֶד אֲכִילַת פֵּרוֹת נְכָסֶיהָ, וּקְבוּרָתָהּ - כְּנֶגֶד יְרֻשָּׁתוֹ לִכְתֻבָּתָהּ. לְפִיכָךְ[22], אִם אָמְרָה הָאִשָּׁה: אֵינִי נִזּוֹנֶת וְאֵינִי עוֹשָׂה - שׁוֹמְעִין לָהּ, וְאֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ[23]. אֲבָל אִם אָמַר הַבַּעַל: אֵינִי זָנָךְ וְאֵינִי נוֹטֵל כְּלוּם מִמַּעֲשֵׂה יָדַיִךְ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁמָּא לֹא יְסַפְּקוּ לָהּ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ[24]. וּמִפְּנֵי תַּקָּנָה זוֹ[25] יֵחָשְׁבוּ הַמְּזוֹנוֹת מִתְּנָאֵי הַכְּתֻבָּה[26].

21) הואיל והוא מעלה לה מזונות, עליה לתת לו מעשה ידיה שלא תהיה לו עליה איבה (כתובות נח:). 22) הואיל ועיקר התקנה הוא לטובתה, שהרי בתחילה תיקנו לה מזונות ואחר־כך נתנו לו מעשה ידיה משום איבה. 23) שם פג, א: "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים, שומעים לו" כלומר: "אני איני צריכה לכך, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות, או יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונותי" (רש"י שם). 24) שם ע, ב. והוא־הדין לענין פדיונה וקבורתה, שאין הבעל יכול להשתמט מחיובו אפילו הסכים לוותר על פירותיה וירושתה. 25) של מעשה ידיה כנגד מזונותיה. 26) אע"פ שעיקרה הוא מדין תורה, כמבואר לעיל ה"ב.

ה. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בִּשְׁטַר הַכְּתֻבָּה, וַאֲפִלּוּ לֹא כָּתְבוּ כְּתֻבָּה אֶלָּא נָשָׂא סְתָם - כֵּיוָן שֶׁנִּשֵּׂאָהּ, זָכָה בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁלּוֹ, וְזָכְתָה הָאִשָּׁה בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁלָּהּ, וְאֵינָן צְרִיכִין לְפָרֵשׁ[27].

27) כתובות נא, א. וכל אלו הדברים מפורשים לפרטיהם בפרקים הבאים, מכאן עד סוף פרק כג.

ו. הִתְנָה הַבַּעַל שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְנַת הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא יִזְּקֶה הַבַּעַל בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהוּא זוֹכֶה בָּהֶם - הַתְּנָאי קַיָּם[28]; חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים, שֶׁאֵין הַתְּנָאי מוֹעִיל בָּהֶן, וְכָל הַמַּתְּנֶה עֲלֵיהֶן - תְּנָאוֹ בָּטֵל. וְאֵלּוּ הֵן: עוֹנָתָהּ, וְעִקַּר כְּתֻבָּתָהּ, וִירֻשָּׁתָהּ.

28) אפילו במזונות וכסות שהם מן התורה (קידושין יט:): "רבי יהודה אומר, בדבר שבממון - תנאו קיים", ממון ניתן למחילה (רש"י).

ז. כֵּיצַד? הִתְנָה עִם הָאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו עוֹנָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל, וְחַיָּב בְּעוֹנָתָהּ; שֶׁהֲרֵי הִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְאֵינוֹ תְּנַאי מָמוֹן[29].

29) אלא צער הגוף, וצער הגוף אינו ניתן למחילה (רש"י שם), וראה לעיל פ"ו ה"י.

ח. הִתְנָה עִמָּהּ לִפְחֹת מֵעִקַּר כְּתֻבָּה, אוֹ שֶׁכָּתַב לָהּ מָאתַיִם אוֹ מֵאָה עִקַּר כְּתֻבָּה, וְכָתְבָה לוֹ שֶׁנִּתְקַבְּלָה מֵהֵן כָּךְ וָכָךְ, וְהִיא לֹא נִתְקַבְּלָה[30] - תְּנָאוֹ בָּטֵל; שֶׁכָּל הַפּוֹחֵת לַבְּתוּלָה מִמָּאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מִמֵּאָה - הֲרֵי בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת[31].

30) שמחלה לו וכתבה לו שובר על כך. 31) כתובות נד, ב. כי חכמים תיקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכל שנפחתה כתובתה הרי קלה בעיניו להוציאה, וממילא בעילתו היא ביאת זנות, שהרי למחר יכעס עליה ויוציאנה, ואין כאן אישות יציבה. ומתוך שבעילתו היא זנות - הרי זה הופך ל'דבר איסור' ולא "דבר שבממון" גרידא. ועל איסור אינו יכול להתנות (לחם־משנה). וכל זה כשרוצה לקיימה, אבל אם אינו רוצה לקיימה - תנאו קיים, כדין כל תנאי שבממון, שהרי מצינו בכמה מקומות שהאשה יכולה למחול כתובתה (ראה כתובות נג. ובבא קמא פט: ולקמן פי"ז הי"ט) - כשאינו רוצה לקיימה (מגיד־משנה).

ט. הִתְנָה עִמָּהּ אַחַר שֶׁנִּשָּׂאָהּ שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה - תְּנָאוֹ בָּטֵל[32]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּרֵשֶׁת הַבַּעַל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, עָשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה[33]. וְכָל הְּנַאי שֶׁבִּירֻשָּׁה בָּטֵל וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: לְחֻקַּת מִשְׁפָּט[34]. וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים - תְּנָאוֹ קַיָּם. כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין לָהּ שְׁאֵר וּכְסוּת, עַל מְנָת שֶׁלֹּא יֹאכַל פֵּרוֹת נְכָסֶיהָ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - תְּנָאוֹ קַיָּם[35].

32) אבל קודם שישאנה יכול להתנות כרצונו, שנחלה הבאה לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם שתהא ראוייה לו (לקמן פכ"ג, ה"ו). 33) כתובות פד, א. 34) "לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה" (לשון רבינו הל' נחלות פ"ו, ה"א) וכן הוא במדרש הגדול כ"י פרשת פינחס: "לחוקת משפט, מכאן אמרו: כל תנאי שבממון - קיים, חוץ מתנאי שבירושה שנאמר לחוקת משפט" (וראה מש"כ הרב י. ל. מיימון בקובץ הרמב"ם עמ' ע). וכן מצאנו בכמה מקומות ש"כל מקום שנאמר בו חוקה, אינו אלא לעכב", ראה מנחות יט, א. קידושין יד, א. ועוד. וכדברי רבינו כאן, כתב גם בתשובותיו (פריימן סי' שיט). וראה גם להלן פכ"ג ה"ו. 35) כתובות נו, ב. פג, א.

י. כַּמָּה מְזוֹנוֹת פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה?[36] פּוֹסְקִין לָהּ לֶחֶם שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת בְּכָל יוֹם. סְעֻדָּה בֵּינוֹנִית שֶׁל כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּאָדָם שֶׁאֵינוֹ לֹא חוֹלֶה וְלֹא גַּרְגְּרָן[37]. וּמֵאוֹתוֹ מַאֲכָל שֶׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אִם חִטִּים - חִטִּים, וְאִם שְׂעוֹרִים - שְׂעוֹרִים, וְכֵן אֹרֶז וְדֹחַן אוֹ מִשְׁאָר מִינִין שֶׁנָּהֲגוּ בָּהֶן. וּפוֹסְקִין לָהּ פַּרְפֶּרֶת[38] לֶאֱכֹל בָּהּ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן קִטְנִית אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[39]. וְשֶׁמֶן לַאֲכִילָה, וְשֶׁמֶן לְהַדְלָקַת הַנֵּר, וּפֵרוֹת, וּמְעַט יַיִן לִשְׁתּוֹת, אִם הָיָה מִנְהַג הַמָּקוֹם שֶׁיִּשְׁתּוּ הַנָּשִׁים יַיִן[40]. וּפוֹסְקִין לָהּ שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת בְּשַׁבָּת[41], וּבָשָׂר[42] אוֹ דָּגִים כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם[43]. וְנוֹתֵן לָהּ בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת מָעָה כֶּסֶף[44] לִצְרָכֶיהָ, כְּגוֹן פְּרוּטָה[45] לְכִבּוּס אוֹ לְמֶרְחָץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

36) אע"פ שהיא אוכלת עמו יחד, אפשר שהוא כילי (קמצן) ואוכל פת חריבה. או אולי מדובר כאן כשהבעל אינו בביתו

ועושה מלאכה במקום אחר, וצריך לפסוק לה מזונות ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' ע, וב'חלקת מחוקק' לשו"ע שם ס"ק ג). 37) רעבתן. 38) מאכל לתיבול הפת. 39) כתובות פד, ב. 40) שם, סה, א. אבל אם אין שם מנהג זה, אין פוסקין לאשה יין, שהיין מרגיל לתאוה, ואמרו שם: "כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה וכו'". 41) שהאשה חייבת בשלוש סעודות בשבת כמו האיש ('שולחן ערוך' או"ח סי' רצא ס"ו). 42) בכת"י תימן: "בשר". וכן הביא ה'טור' סי' ע בדברי רבינו. והב"ח שם הניח כלפנינו. 43) וראה שבת קיח, ב־קיט, א. 44) כתובות סד, ב. ושיעור המעה אחד מששה בדינר, שהוא שלושים ושתים פרוטה (קידושין יב.). 45) [תיבת "פרוטה" אינה מובנת. ובכת"י תימן איננה. וכן הוא ב'מאירי' שם עמוד 275].

1 **יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל**
2 **אִם הָיָה עָשִׁיר - הַכֹּל לְפִי עָשְׁרוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה מָמוֹנוֹ**
3 **רָאוּי לַעֲשׂוֹת לָהּ כַּמָּה תַּכְשִׁילֵי בָשָׂר בְּכָל יוֹם - כּוֹפִין**
4 **אוֹתוֹ וּפוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת כְּפִי מָמוֹנוֹ[46]. וְאִם הָיָה עָנִי**
5 **בְּיוֹתֵר וְאֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן לָהּ אֲפִלּוּ לֶחֶם שֶׁהִיא צְרִיכָה**
6 **לוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וְתִהְיֶה כְּתֻבָּתָהּ חוֹב עָלָיו**
7 **עַד שֶׁתִּמְצָא יָדוֹ וְיִתֵּן[47].**

46) כתובות סד, ב: "שאם בעבד עברי אמרו (דברים טו, טז) "כי טוב לו עמך" [עמך במאכל, עמך במשתה] קל־וחומר באשתו" (קידושין כב. 'מאירי'). 47) שם עז, א. ומשמע מדברי רבינו שאין כופים אותו להשתכר כפועל ולזון את אשתו, אלא כופים אותו להוציא. ויש אומרים: ש"חייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו" ('תוספות' לכתובות סג. וראה באהע"ז סי' ע ס"ג).

8 **יב. בַּעַל שֶׁרָצָה לִתֵּן לְאִשְׁתּוֹ מְזוֹנוֹתֶיהָ הָרְאוּיוֹת לָהּ,**
9 **וְתִהְיֶה אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתָה לְעַצְמָהּ, וְהוּא שׁוֹתֶה וְאוֹכֵל**
10 **לְעַצְמוֹ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[48]; וּבְלִבַּד שֶׁיֹּאכַל עִמָּהּ מִלֵּילֵי**
11 **שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת[49].**

48) כתובות סד, ב. וכדעת רב נחמן (שם סה:). 49) שהוא זמן עונת תלמידי חכמים, כמבואר לקמן פי"ד ה"א. ומחמת עונג שבת מחוייבת בו העונה לכל אדם, כדברי רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ח מ"ו.

12 **יג. הָאִשָּׁה שֶׁפָּסְקוּ לָהּ מְזוֹנוֹת, וְהוֹתִירוּ - הַמּוֹתָר**
13 **לַבַּעַל[50]. הָיָה בַּעְלָהּ כֹּהֵן - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ כָּל**
14 **מְזוֹנוֹתֶיהָ תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁטֹּרַח גָּדוֹל הוּא לָהּ לְשָׁמְרָן**
15 **מִדְּבָרִים הַמְטַמְּאִין[51] וּלְאָכְלָן בְּטָהֳרָה[52]; אֶלָּא נוֹתֵן**
16 **לָהּ מֶחֱצָה חֻלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה[53].**

50) כתובות סה, ב. 51) כי תרומה טמאה אסורה באכילה. 52) טהרת הגוף, כי בימי טומאתה אסורה בתרומתה. 53) שם נז, א במשנה. ונח, א בגמרא. והחולין תאכל בימי טומאתה.

17 **יד. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ, כָּךְ הוּא**
18 **חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקְּטַנִּים, עַד שֶׁיִּהְיוּ**
19 **בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים[54]; מִכָּאן וְאֵילָךְ - מַאֲכִילָן עַד**
20 **שֶׁיִּגְדְּלוּ, כְּתַקָּנַת חֲכָמִים[55]. וְאִם לֹא רָצָה - גּוֹעֲרִין**
21 **בּוֹ, וּמַכְלִימִין אוֹתוֹ, וּפוֹצְרִין[56] בּוֹ. וְאִם לֹא רָצָה**
22 **- מַכְרִיזִין עָלָיו בַּצִּבּוּר וְאוֹמְרִים: פְּלוֹנִי אַכְזָרִי**
23 **הוּא, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָזוּן בָּנָיו, וַהֲרֵי פָּחוּת הוּא**
24 **מֵעוֹף טָמֵא שֶׁהוּא זָן אֶת אֶפְרוֹחָיו[57]. וְאֵין כּוֹפִין**
25 **אוֹתוֹ[58] לְזוּנָם אַחַר שֵׁשׁ.**

54) שם סה, ב. [ומפשטות הדברים נראה שכשם שחיוב מזונות אשתו הוא מן התורה (למעלה הלכה ב), כמו כן החיוב במזונות בניו ובנותיו הקטנים - הוא מן התורה, ובכלל מזונות אשתו הוא "שכיון שהן נגררים אחריה, אי אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם" - ר"ן סוף פ"ה]. 55) שם מט, ב. תקנת אושא, כשישבה סנהדרין באושא אחרי שגלתה מלשכת הגזית. 56) מרבים לבקש. 57) אע"פ שהוא אכזרי, שהרי הוא דורס ואוכל. 58) אין בית־דין יורד לנכסיו (שם).

26 **טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[59] בְּאִישׁ שֶׁאֵינוֹ אָמוּד[60],**
27 **וְאֵין יָדוּעַ אִם רָאוּי לִתֵּן צְדָקָה אוֹ אֵינוֹ רָאוּי; אֲבָל**
28 **אִם הָיָה אָמוּד[61] שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן הָרָאוּי לִתֵּן מִמֶּנּוּ**
29 **צְדָקָה הַמְסַפֶּקֶת לָהֶן - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ**
30 **מִשּׁוּם צְדָקָה[62], וְזָנִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ[63].**

59) שאין כופים אותו. 60) אינו מוחזק לבעל ממון. 61) משוער. 62) שכופים עליה, כלשון רבינו: "מי שאינו רוצה ליתן צדקה . . . בית־דין כופין אותו ומכים אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו" (הל' מתנות עניים פ"ז ה"י). 63) כתובות מט, ב. אבל שלא בפניו אין יורדים לנכסיו, כמבואר בסמוך הי"ז. ורבינו בהל' מתנות עניים פ"י הט"ז, כותב: "הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות . . . הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקרוב קודם". ועי' כתובות נ, א.

31 **טז. מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וּבָאָה אִשְׁתּוֹ לְבֵית**
32 **דִּין לִתְבַּע מְזוֹנוֹת: שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים**
33 **מִיּוֹם הֲלִיכָתוֹ - אֵין פּוֹסְקִין לָהּ בָּהֶן מְזוֹנוֹת,**
34 **שֶׁחֲזָקָה[64] שֶׁאֵין אָדָם מַנִּיחַ בֵּיתוֹ רֵיקָן; מִכָּאן**
35 **וְאֵילָךְ - פּוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת[65]. וְאִם הָיוּ לוֹ נְכָסִים**
36 **- בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו וּמוֹכְרִין לִמְזוֹנוֹתֶיהָ.**
37 **וְאֵין מְחַשְּׁבִין עִמָּהּ עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ[66], עַד שֶׁיָּבוֹא**
38 **בַּעְלָהּ; אִם מְצָאָהּ שֶׁעָשְׂתָה - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.**
39 **וְכֵן אִם לֹא עָמְדָה בַּדִּין, אֶלָּא מָכְרָה לְעַצְמָהּ[67]**
40 **לִמְזוֹנוֹת - מִכְרָהּ קַיָּם. וְאֵינָהּ צְרִיכָה הַכְרָזָה[68]**
41 **וְלֹא שְׁבוּעָה[69], עַד שֶׁיָּבוֹא בַּעְלָהּ וְיִטְעַן[70], אוֹ עַד**
42 **שֶׁתָּבוֹא לִגְבוֹת כְּתֻבָּתָהּ אַחַר מוֹתוֹ[71] - מְגַלְגְּלִין**
43 **עָלֶיהָ[72] שֶׁלֹּא מָכְרָה אֶלָּא לִמְזוֹנוֹת שֶׁהִיא צְרִיכָה**
44 **לָהֶן[73].**

64) ניתן לשער. 65) כתובות קז, א. 66) ולדעת הרא"ש (שם): אין פוסקין לה מזונות עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשי־ידיה, שכשנפרעים מנכסיו של אדם שלא בפניו - ראוי הוא להפך בזכותו ('הגהות מיימוניות'). 67) שלא בהוראת בית־דין. 68) הוא שמכריזים כמה ימים על מכירה פומבית כפי מה שיראה הבית־דין עד שיפסקו המוסיפים. ראה בפכ"ב מהל' מלוה ולוה ה"ו ובמגיד־משנה שם. 69) שאין בידה משל בעלה כלום. 70) הנחתי לה כסף למזונות. 71) ואז היא נשבעת שלא הניח לה בעלה כלום, כמבואר לקמן פט"ז ה"ד. 72) מוסיפה בשבועתה גם מענין המזונות (שם, קה. קז.). 73) שלא ביזבזה במכירה. דעת רבינו שדין מזונות אשה שהלך בעלה, שוה לדין מזונות האלמנה, כמבואר בכתובות קז, א לדעת רב, ובמזונות האלמנה אין צורך בהכרזה, כמבואר שם צח, א.

1 **יז. וּכְשֶׁם שֶׁבֵּית דִּין מוֹכְרִין לִמְזוֹן הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ**
2 **בַּעְלָהּ, כָּךְ מוֹכְרִין לִמְזוֹן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן בְּנֵי**
3 **שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת; אֲבָל יָתֵר עַל שֵׁשׁ - אֵינָן**
4 **זָנִין אוֹתָן מִנְּכָסָיו שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא**
5 **אָמוּד[74]. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּטָּה[75] - בֵּית דִּין יוֹרְדִין**
6 **לְנִכְסָיו וּמוֹכְרִים, וְזָנִין אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁהֵן**
7 **בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת[76], וּמְפַרְנְסִין[77] אוֹתָן.**

74) שהרי אין כופים אותו אלא משום צדקה, ומכיון שהלך ממדינה זו בדעה צלולה ולא צוה שיפרנסום - אין יורדים לנכסיו שלא בפניו (כתובות מח.). 75) יצא מדעתו. 76) אפילו שאינו אמוד ואינו ידוע לנו אם ראוי ליתן צדקה, שהרי הוא חייב לזונם בעל כרחו שלא בתורת צדקה (שם). ואם הוא אמוד, בית־דין יורד לנכסיו וזן את בניו שהם למעלה משש עד שיגדלו - בתורת צדקה, שכיון שיצא מדעתו, אנו אומדים רצונו כי ודאי מסכים היה לפרנסם, וכן פוסק רבינו (הל' נחלות פי"א, יא) "מי שנשתטה . . . בית־דין פוסקים עליו צדקה אם היה ראוי", ולא יהיו בניו אלה גרועים מאדם אחר (מגיד־משנה). 77) בלבוש ובכסות (כתובות מח.).

8 **יח. יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֵין פּוֹסְקִין מְזוֹנוֹת**
9 **לְאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לְמִדִינַת הַיָּם אוֹ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ,**
10 **עַד שֶׁיִּהְיֶה שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְאִם לֹא**
11 **תּוֹצִיא שְׁטַר כְּתֻבָּה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; שֶׁמָּא נָטְלָה**
12 **כְּתֻבָּתָהּ מִבַּעְלָהּ[78] אוֹ מָחֲלָה לוֹ כְּתֻבָּתָהּ, שֶׁאֵין לָהּ**
13 **מְזוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[79]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁפּוֹסְקִין**
14 **לָהּ מְזוֹנוֹת בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נָטְלָה וְלֹא מָחֲלָה, וְאֵין**
15 **מַצְרִיכִין אוֹתָהּ לְהָבִיא כְּתֻבָּה. וְדַעְתִּי נוֹטָה לָזֶה בְּמִי**
16 **שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַתּוֹרָה[80];**
17 **אֲבָל אִם מֵת בַּעְלָהּ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת עַד שֶׁתָּבִיא**
18 **כְּתֻבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[81]. וְעוֹד,**
19 **שֶׁנִּזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי יוֹרְשִׁים, וּלְעוֹלָם טוֹעֲנִין לְיוֹרֵשׁ[82].**

78) ראה לקמן פי"ח ה"א: "אלמנה ניזונת - עד שתיטול כתובתה". 79) לקמן פי"ז הי"ט: "המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובתה ואפילו מזונות אין לה עליו". ואפילו בשבועה אינה נאמנת ('קרבן נתנאל' לרא"ש פי"ג דכתובות סו אות קטן כ). 80) כמבואר לעיל ה"ב, ולפיכך חמור שעבודה, וניזונית בחזקת שלא נטלה. 81) שתיקנו לה בתנאי כתובה, כמפורש לעיל ה"ב. 82) בית־דין פותח פה וטענה לטובת היורש (בבא־בתרא כג.) אף כאן אנו שוקדים על תקנת היורשים שמא מחלה כתובתה לאביהם והם אינם יודעים.

20 **יט. הָלַךְ בַּעְלָהּ, וְלָוְתָה וְאָכְלָה - כְּשֶׁיָּבוֹא חַיָּב**
21 **לְשַׁלֵּם[83]. עָמַד אֶחָד מִדַּעַת עַצְמוֹ וְזָנָהּ מִשֶּׁלּוֹ[84] - אִם**
22 **יָבוֹא הַבַּעַל, אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ; וַהֲרֵי זֶה אִבֵּד אֶת**
23 **מְעוֹתָיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא צִוָּהוּ לְזוּנָהּ וְהִיא לֹא לָוְתָה**
24 **מִמֶּנּוּ[85].**

83) כתובות קז, ב. ואפילו כאן אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה (ראה למעלה הט"ז) אלא פורע הקפותיה (מגיד־משנה). 84) לא בתורת הלואה. 85) כי אילו לוותה ממנו כסף למזונותיה על־מנת שתשלם לו, יכול הוא לתובעה, והיא תובעת הבעל וישלם. אבל עכשיו שפירנסה שלא לשם הלואה - הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ברש"י). והרי זה כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שאינו חוזר ונפרע ממנו כלום (מגיד־משנה). ולדעת הרשב"א לא הפסיד אלא כשאמר מפורש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא מפרנסה, במקום בעלה, ולפיכך יכול הבעל לטעון ולומר לו: "לא אמרתי לך לפרוע בשבילי". אבל כשפרנסה סתם - חוזר וגובה, כי כל המפרנס סתם - אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה.

25 **כ. הַבַּעַל שֶׁאָמַר[86] לְאִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָלַךְ: טְלִי**
26 **מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בִּמְזוֹנוֹתַיִךְ[87] - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; שֶׁאִלּוּ**
27 **לֹא רָצְתָה בְּדָבָר זֶה וְלֹא סָמְכָה דַּעְתָּהּ - הָיָה לָהּ**
28 **לְתָבְעוֹ[88], אוֹ לוֹמַר לוֹ: אֵין מַעֲשֵׂה יָדַי מַסְפִּיקִין לִי.**

86) כתובות קז, א. 87) והיא שתקה ולא הגיבה בשעת מעשה. 88) אפילו כשמעשי ידיה מספיקים לה, יכולה להתנגד לו ('בית שמואל' לאהע"ז סי' סט ס"ק ד), וזהו פירוש "לתבעו" להתנגד אפילו כשמעשיה מספיקים לה. שהרי עיקר התקנה לטובתה שיהיו לה מזונותיה, ושוב תיקנו מעשי ידיה תחת מזונותיה, ולפיכך אינו יכול לומר לה, בעל כרחה, איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך, כמפורש למעלה בה"ד.

29 **כא. הֲרֵי שֶׁעָמְדָה בַּדִּין וּפָסְקוּ לָהּ מְזוֹנוֹת, וּמָכְרוּ**
30 **בֵּית דִּין[89] וְנָתְנוּ לָהּ, אוֹ שֶׁמָּכְרָה הִיא לְעַצְמָהּ, וּבָא**
31 **הַבַּעַל וְאָמַר: הִנַּחְתִּי לָהּ מְזוֹנוֹת - הֲרֵי זוֹ נִשְׁבַּעַת**
32 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[90] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ לָהּ[91]. לֹא תָּבְעָה וְלֹא**
33 **מָכְרָה, אֶלָּא שָׁהֲתָה עַד שֶׁבָּא, הוּא אוֹמֵר: הִנַּחְתִּי,**
34 **וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא הִנַּחְתָּ, אֶלָּא לָוִיתִי מִזֶּה**
35 **וְנִתְפַּרְנַסְתִּי[92] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[93] שֶׁהִנִּיחַ לָהּ**
36 **וְנִפְטָר, וְיִשָּׁאֵר הַחוֹב עָלֶיהָ[94].**

89) מנכסי בעלה. 90) מבואר למעלה פי"א הט"ז. 91) משנה, כתובות קה, א: "חנן אומר תשבע בסוף".

ומפרש רבינו: בסוף - כשיבוא הבעל לטעון כנגדה: "הנחתי לך מזונות". ודין שבועת המשנה בנקיטת חפץ (מגיד־משנה). 92) כאן היא תובעת שישלם חובה והוא כופר בכל. 93) כדין כופר בכל שפטור משבועה מן התורה, אלא שחכמי הגמרא תיקנו שישבע, ואינה בנקיטת חפץ כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ג. ובהל' שבועות פי"א הי"ג. היסת - לשון שימה ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל־א כו, יט): "אם ה' הסיתך בי" (רש"י לשבועות מ':) וראה ברש"י לאלפסי ב"מ פ"א: "שהשיאו חכמים לכך להסיתו להודות". וגאון פירש היסט בטי"ת, לשון כבידות שהכבידו עליו להשבע ('הערוך' ערך הסת). 94) וכשתשיג ידה תשלם למלוה. והמקור לדברי רבינו, הברייתא בכתובות קז, א: "ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן" ומפרש רבינו נאמן בשבועת היסת, במקרה שלותה ורוצה להפקיע ממנו (מגיד־משנה).

1 **כב. מָכְרָה מִטַּלְטְלִין וְאָמְרָה: לִמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי,**
2 **וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: מְזוֹנוֹתַיִךְ הִנַּחְתִּי - נִשְׁבַּעַת**
3 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁלֹּא הִנִּיחַ[95]. הֲרֵי שֶׁלֹּא תָּבְעָה[96] וְלֹא**
4 **לָוְתָה וְלֹא מָכְרָה, אֶלָּא דָּחֲקָה עַצְמָהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה**
5 **וְעָשְׂתָה וְאָכְלָה - אֵין לָהּ כְּלוּם[97].**

95) הואיל והיתה יכולה להבריח את המטלטלין ולומר אין לך בידי כלום, שנאבדו וכיוצא בזה, ואז היתה פטורה משבועת המשנה, שהרי היא "כופרת בכל" - אף כשטוענת מכרתים למזונות - אינה נשבעת בנקיטת חפץ אלא 'שבועת היסת' בעלמא. 96) מזונות על־ידי בית־דין. 97) כדברי הברייתא ע"פ גירסת רבינו: "מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה - רשאי". וסובר רבינו: אחר חזרתו - אשתו תובעת מזונות - שכבר אכלה על ידי מעשה ידיה שדחקה עצמה. רשאי הבעל לומר יצאו מעשי ידיה במזונותיה ואין לה כלום עליו. ומובן שאם עשתה והותירה - הכל שלה, הואיל ולא העלה לה מזונותיה, זכתה במעשי ידיה (רמב"ן).

6 **כג. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלֶּהָנוֹת[98] לוֹ - בֵּין שֶׁפֵּרֵשׁ**
7 **עַד זְמַן פְּלוֹנִי, בֵּין שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ אֶלָּא סָתַם -**
8 **מַמְתִּינִין לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם תַּמּוּ יְמֵי נִדְרוֹ[99]**
9 **אוֹ שֶׁלֹּא תַּמּוּ[100] וְהִתִּיר נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה מוּטָב,**
10 **וְאִם לָאו - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[101]. וּבְאוֹתָן**
11 **הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם תִּהְיֶה הִיא עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת, וְיִהְיֶה**
12 **אֶחָד מֵחֲבֵרָיו מְפָרְנֵס אוֹתָהּ[102] דְּבָרִים שֶׁהִיא**
13 **צְרִיכָה לָהֶן יָתֵר עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, אִם אֵין מַעֲשֵׂה**
14 **יָדֶיהָ מַסְפִּיקִין לַכֹּל.**

98) ממונו ומנכסיו. 99) שלא הדירה יותר משלושים יום. 100) שהדירה יותר משלושים יום. 101) כתובות ע, ב. עד שלושים יום לא שמעו אנשים על כך, ואין זה בזיון בשבילה. יותר משלושים, כבר נודע הדבר ברבים והיא מתבזה מזה שבעלה הדיר אותה מנכסיו. ואע"פ שהוא משועבד לתת לה מזונותיה - יכול הוא להדירה מנכסיו, כי הלכה היא (כתובות נט:): "קונמות מפקיעים מידי שעבוד" קונמות - זהו נדר שאדם אסר על עצמו איזה דבר כ'הקדש'. "קונם" כינוי לקרבן הוא בלשון עלגים, וכל הקדש שאינו לכל אלא על אדם אחד, נקרא "קונם". ומתוך שנדר זה אינו ניתן לפדיון כשאר קדושת דמים, אלא אסור הוא על האדם המודר כקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף שאין לה פדיון, הוא חמור ביותר שמפקיע מידי שעבוד, ולפיכך חל הנדר לאסור את אשתו מליהנות מממונו (ר"ן לכתובות פ"ז). 102) ואין הוא נקרא שלוחו של הבעל המדיר, כיון שהבעל לא אמר לו לפרנסה, אלא הודיע ברבים: "כל הזן אינו מפסיד" (כתובות ע': והל' נדרים פ"ז, הי"ב).

15 **כד. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תִּטְעַם אֶחָד מִכָּל**
16 **הַפֵּרוֹת[103] - מַמְתִּינִין לוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; יָתֵר עַל כֵּן**
17 **- יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[104]. אֲפִלּוּ הִדִּירָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל**
18 **מַאֲכָל רַע, אֲפִלּוּ הִדִּירָהּ מִמִּין שֶׁלֹּא אָכְלָה אוֹתוֹ**
19 **מִיָּמֶיהָ - יוֹצִיא אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[105].**
20 **נָדְרָה הִיא שֶׁלֹּא תֹּאכַל אֶחָד מִכָּל הַפֵּרוֹת, וְקִיְּמָם לָהּ**
21 **הוּא אֶת נִדְרָהּ[106], אוֹ נָדְרָה בְּנָזִיר[107] וְלֹא הֵפֵר לָהּ:**
22 **אִם רָצָה[108] שֶׁתִּשֵּׁב תַּחְתָּיו וְלֹא תֹּאכַל פֵּרוֹת אוֹ תִּהְיֶה**
23 **נְזִירָה - תֵּשֵׁב, וְאִם אָמַר: אֵינִי רוֹצֶה בְּאִשָּׁה נַדְרָנִית**
24 **- יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; שֶׁהֲרֵי הָיָה בְּיָדוֹ לְהָפֵר, וְהוּא**
25 **קִיֵּם לָהּ בִּרְצוֹנוֹ[109].**

103) שאסר הנאת ממונו עליה אם תטעם מין פירות פלוני, אבל אם אמר לה הריני אוסר עליך מין פלוני לא אמר כלום, כי אין אדם יכול לאסור על חבירו אכילת פירות שאינם שלו (מגיד־משנה). 104) אם לא התיר נדרו. 105) כתובות עא, א. לדעת שמואל. 106) שהחריש ביום שמעו הנדר, ולא הפרו, וממילא הנדר קיים, מלשון הכתוב (במדבר ל, ח): "ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה". 107) שאמרה הריני נזירה. 108) הבעל. 109) לפיכך עליו לתת כתובתה, בלשון הגמרא (כתובות עא.): "הוא נתן אצבע בין שיניה" להנשך, ועל כרחו ישלם לה כתובתה. בדין זה לא הזכיר רבינו על המתנת שלושים יום, הואיל וקיים לה ברצונו אין לצפות שיפר נדרו, כי אינו רשאי ואינו זכאי לכך, ולפיכך ביום השני לשמיעת נדרה, יוציא אם אינו רוצה באשה נדרנית (שם). אלא שהר"ן העיר כי לפי סוגיית הגמרא (שם:) עליו להוציא אפילו אם ירצה לקיימה, שהיא אומרת: "הואיל ולא הפר את נדרי, ודאי שונא אותי ואיני יכולה עוד לדור עמו, שהרי לא נדר בשעת כעסו, אלא החריש לי מתוך ישוב הדעת, ודאי שנאה כבושה לו בלבו עלי, ומה יש לי עוד להמתין".

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו הכסות, הדירה וכלי הבית שחייב לאשתו ולבניו ולבנותיו הקטנים, ואם הדיר אותה מלהתקשט. הרחיקו זה את זה מקרוביהם, בעל שהתנגד לדירה מפני הפרוצים, שלש ארצות לענין נשואין, ואם כופין אותה לצאת עם בעלה למקום שירצה.

26 **א. כַּמָּה הַכְּסוּת שֶׁהוּא חַיָּב לִתֵּן לָהּ? בְּגָדִים שֶׁל**
27 **חֲמִשִּׁים זוּז מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, מִמַּטְבֵּעַ אוֹתָן הַיָּמִים,**

שֶׁנִּמְצְאוּ הַחֲמִשִּׁים - שִׁשָּׁה דִינָרִין וּרְבִיעַ דִּינָר כֶּסֶף[2].
נוֹתְנִין לָהּ חֲדָשִׁים בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלוֹבֶשֶׁת
בְּלָאוֹתֵיהֶן[3] בִּימוֹת הַחַמָּה[4]. וְהַשְּׁחָקִים, וְהֵם מוֹתַר
הַכְּסוּת[5] - חֲרֵי הֵן שֶׁלָּהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְכַּסֶּה בָּהֶם בִּימֵי
נִדָּתָהּ[6]. וְנוֹתְנִין לָהּ חֲגוֹרָה לְמָתְנֶיהָ וְכִסֶּה לְרֹאשָׁהּ
וּמִנְעָל מִמּוֹעֵד לְמוֹעֵד[7].

2) טהור, כי מטבע של ימיהם היה שבעה חלקים נחושת ואחד כסף, נמצא שדינר אותם הימים הוא אחד משמונה בדינר הכסף, וחמשים דינרים פשוטים אינם אלא ששה דינרי כסף ורבע. ראה לעיל פ"י ה"ח. 3) הבגדים שנתיישנו. 4) כי בגדים חדשים מחממים יותר, ויפים לה בימות הגשמים וקשים לה בימות החמה. 5) שבלתה ונשתחקה. 6) שלא תתגנה על בעלה כשתלבש בימי טהרתה בגדים שלבשה בימי נדתה (כתובות סד: סה: וברש"י). 7) שם, במשנה. ואותו תנא ישב במקום הרים שהנעליים בלות בהם מהר, והיא צריכה שלשה זוגות נעלים לשנה, ומכוין ליתנן לה מרגל לרגל כדי לשמחה ברגל (שם סה:).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאוֹתָן הַיָּמִים וּבְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בִּשְׁאָר זְמַנִּים וּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת - אֵין
הַדָּמִים עִקָּר. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיִּהְיוּ שָׁם הַבְּגָדִים בְּיֹקֶר
הַרְבֵּה אוֹ בְּזוֹל הַרְבֵּה. אֶלָּא הָעִקָּר שֶׁסּוֹמְכִין עָלָיו,
שֶׁמְּחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן לָהּ בְּגָדִים הָרְאוּיִים בִּימוֹת
הַגְּשָׁמִים וּבִימוֹת הַחַמָּה, בְּפָחוֹת[8] שֶׁלּוֹבֶשֶׁת כָּל אִשָּׁה
בַּעֲלַת בַּיִת שֶׁבְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה.

8) רבינו מדבר בעני שבישראל, ואילו בעשיר הכל לפי עשרו כמבואר בסמוך ה"ה.

ג. וּבְכְלַל הַכְּסוּת - שֶׁהוּא חַיָּב לִתֵּן לָהּ כְּלֵי בַּיִת,
וּמָדוֹר[9] שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בּוֹ. וּמָה הֵן כְּלֵי בַּיִת? מִטָּה
מֻצָּעַת[10], וּמַפָּץ[11] אוֹ מַחֲצֶלֶת לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּכְלֵי
אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כְּגוֹן קְדֵרָה וּקְעָרָה וְכוֹס[12] וּבַקְבּוּק
וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַמָּדוֹר? שֶׁשּׁוֹכֵר לָהּ בַּיִת שֶׁל אַרְבַּע
אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[13], וְתִהְיֶה רְחָבָה[14] חוּצָה לָהּ
כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, וְיִהְיֶה לוֹ בֵּית הַכִּסֵּא חוּץ מִמֶּנּוּ.

9) בית דירה (כתובות קג.). 10) משנה, כתובות סד, ב. [וה'מאירי' שם (עמ' 274) הביא בשם רבינו: "מטה מוצעת לשכב [עליה]". וראה בפרק ל' מהל' שבת ה"ה, ובבבא־מציעא קיג:]. 11) מצע גס כעין מחצלת של קנים. 12) 'ירושלמי' שם. 13) כי אין בית פחות מארבע אמות (סוכה ג:). 14) "רחבה" היא חצר שמאחורי הבית.

ד. וְכֵן מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן לָהּ תַּכְשִׁיטִים, כְּגוֹן בִּגְדֵי
צִבְעוֹנִין לְהַקִּיף עַל רֹאשָׁהּ וּפַדַּחְתָּהּ[15], וּפוּךְ[16]
וְשָׁרָק[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עָלָיו.

15) מצחה. 16) צבע כחול שהנשים צובעות בו את עפעפי עיניהם. ככתוב (מלכים־ב ט, ל): "ואיזבל שמעה ותשם בפוך עיניה". 17) צבע אדום ללחייה (רש"י לכתובות יז.).

וחיוב תכשיטין מקורו שם מח, א: "מי שנשתטה בית־דין נותנים . . . תכשיטין לאשתו".

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל
בְּעָשִׁיר - הַכֹּל לְפִי עָשְׁרוֹ[18]. וַאֲפִלּוּ הָיָה רָאוּי לִקְנוֹת
לָהּ כְּלֵי מֶשִׁי וְרִקְמָה וּכְלֵי זָהָב - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְנוֹתֵן.
וְכֵן הַמָּדוֹר - לְפִי עָשְׁרוֹ, וְהַתַּכְשִׁיט וּכְלֵי הַבַּיִת -
הַכֹּל לְפִי עָשְׁרוֹ. וְאִם קָצְרָה יָדוֹ לִתֵּן לָהּ אֲפִלּוּ בְּעָנִי
שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא[19], וְתִהְיֶה הַכְּתֻבָּה
עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

18) שם סד, ב. 19) שם עז, א. וכמבואר לעיל פי"ב הי"א. והרמ"ך תמה על זה, למה נכפנו להוציא, ובשאר חובות אין כופין ללוה אם אין לו לפרוע, וטוב שתתגלגל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים ('מעשה רוקח').

ו. וְלֹא הָאִשָּׁה בִּלְבַד, אֶלָּא בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקְּטַנִּים,
בְּנֵי שֵׁשׁ אוֹ פָּחוֹת - חַיָּב לִתֵּן לָהֶם כְּסוּת הַמַּסְפֶּקֶת
לָהֶם[20], וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ, וּמָדוֹר לִשְׁכֹּן בּוֹ. וְאֵינוֹ נוֹתֵן
לָהֶם לְפִי עָשְׁרוֹ, אֶלָּא כְּפִי צָרְכָּן בִּלְבַד. זֶה הַכְּלָל:
כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו מְזוֹנוֹת בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר
מוֹתוֹ[21] - יֵשׁ לוֹ כְּסוּת[22] וּכְלֵי בַּיִת וּמָדוֹר; וְכֹל שֶׁבַּיִת
דִּין מוֹכְרִין לִמְזוֹנוֹתָיו[23], כָּךְ מוֹכְרִין לִכְסוּתוֹ וּכְלֵי
בֵּיתוֹ וּמְדוֹרוֹ.

20) כי כלל הוא: פרנסה (הלבשה) הרי היא כמזונות (כתובות סח.). 21) כגון אשתו ובנותיו עד שתתארסנה. 22) 'ירושלמי' כתובות פי"ב ה"א: "ומתכסיין בכסותי". והשווה לקמן פי"ט, הי"א. 23) למעלה פי"ב הט"ז.

ז. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ, וּפָסְקוּ לָהּ בֵּית דִּין מְזוֹנוֹת
וּכְסוּת וּכְלֵי בַּיִת וּשְׂכַר מָדוֹר - אֵין פּוֹסְקִין לָהּ
תַּכְשִׁיט, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ בַּעַל שֶׁתִּתְקַשֵּׁט לוֹ[24]; אֲבָל מִי
שֶׁנִּשְׁתַּטָּה בַּעְלָהּ אוֹ שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - פּוֹסְקִין לָהּ
תַּכְשִׁיט[25]. וְדִין הַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ בְּטַעֲנַת הַכְּסוּת
וְהַכֵּלִים וּשְׂכַר הַמָּדוֹר - כְּדִינָם בְּטַעֲנַת הַמְּזוֹנוֹת. אִם
אָמַר הוּא: נָתַתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נָתַתָּ - דִּין אֶחָד
לַכֹּל[26].

24) כתובות מח, א. 25) שם, כי אומדים דעתו אילו היה בריא לא היה רוצה שתתנוול אשתו. אבל בהלך, הואיל ויצא לדעת היה לו לצוות, ומתוך שלא ציוה - גילה שאין רצונו בכך (רש"י שם). 26) כמבואר לעיל פי"ב, הכ"א־כב.

ח. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט בְּאֶחָד מִכָּל
הַמִּינִין[27] - בַּעֲנִיּוּת[28]: שָׁנָה אַחַת - יְקַיֵּם, יָתֵר עַל כֵּן
- אוֹ יַתִּיר אֶת נִדְרוֹ אוֹ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[29];
וּבַעֲשִׁירוּת: שְׁלֹשִׁים יוֹם - יְקַיֵּם[30], יָתֵר עַל כֵּן - יַתִּיר
אֶת נִדְרוֹ אוֹ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

27) שאמר לה: אם תתקשטי, תהא הנאת ממוני אסורה עליך. כי אחרת - אין הוא יכול לאסרה להתקשט, כמבואר

למעלה בפי"ב הכ"ד. 28) שאינן מרבות להתקשט. 29) כתובות עא, ב. 30) שם: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטיה שלושים יום".

1 ט. הִדִּירָהּ שֶׁלֹּא תֵלֵךְ לְמֶרְחָץ: בִּכְרַכִּים[31] - שַׁבָּת
2 אַחַת, בִּכְפָרִים שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[32]. שֶׁלֹּא תִנְעַל מִנְעָל:
3 בִּכְפָרִים - שְׁלֹשָׁה יָמִים, וּבִכְרַכִּים - מֵעֵת לְעֵת[33]. יָתֵר
4 עַל זֶה - יַתִּיר אֶת נִדְרוֹ אוֹ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

31) בערים גדולות שמנהגן להתרחץ תכופות. 32) 'ירושלמי' כתובות פ"ז, ה"ד. 33) שם.

5 י. הִדִּירָהּ שֶׁלֹּא תִשְׁאַל וְלֹא תַשְׁאִיל מִכְּלֵי הַבַּיִת
6 שֶׁדַּרְכָּן כָּל הַשְּׁכֵנוֹת לִשְׁאֹל אוֹתָן וּלְהַשְׁאִילָן, כְּגוֹן
7 נָפָה וּכְבָרָה[34], רֵחַיִם וְתַנּוּר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - יַתִּיר אֶת
8 נִדְרוֹ אוֹ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, מִפְּנֵי שֶׁמַּשִּׁיאָהּ[35] שֵׁם רַע
9 בִּשְׁכֵנוֹתֶיהָ[36]. וְכֵן הִיא שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא תִשְׁאַל וְלֹא
10 תַּשְׁאִיל נָפָה וּכְבָרָה וְרֵחַיִם וְתַנּוּר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם,
11 וְשֶׁלֹּא תֵאָרֵג בְּגָדִים נָאִים לַבָּנִים, בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן
12 לֵאָרֵג אוֹתָם לַבָּנִים - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, מִפְּנֵי
13 שֶׁמַּשִּׁיאָתוּ שֵׁם רַע בִּשְׁכוּנָתוֹ שֶׁהוּא כִּילַי[37].

34) נפה לקמח, וכברה - לנקות התבואה (רבינו בפירושו למשנה שביעית פ"ה, מ"ט). 35) כלומר, מביא עליה. 36) שהיא קמצנית (כתובות עב.). 37) שם. כילי - קמצן. מלשון הכתוב (ישעיה לב, ה) "ולכילי לא יאמר שוע".

14 יא. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁלֹּא תֵצֵא אִשָּׁה לַשּׁוּק בְּכִפָּה
15 שֶׁעַל רֹאשָׁהּ בִּלְבַד, עַד שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיהָ רְדִידוֹ[38] הַחוֹפֶה
16 אֶת כָּל גּוּפָהּ כְּמוֹ טַלִּית - נוֹתֵן לָהּ בִּכְלַל הַכְּסוּת
17 רְדִידוֹ[39] הַפָּחוּת מִכָּל הָרְדִידִין. וְאִם הָיָה עָשִׁיר - נוֹתֵן
18 לָהּ לְפִי עָשְׁרוֹ. כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא בּוֹ לְבֵית אָבִיהָ אוֹ לְבֵית
19 הָאֵבֶל אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה[40]. לְפִי שֶׁכָּל אִשָּׁה יֵשׁ לָהּ
20 לָצֵאת וְלֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ לְבַקְּרוֹ, וּלְבֵית הָאֵבֶל וּלְבֵית
21 הַמִּשְׁתֶּה לִגְמֹל חֶסֶד לְרֵעוֹתֶיהָ אוֹ לִקְרוֹבוֹתֶיהָ, כְּדֵי
22 שֶׁיְּכַבּוּהָ הֵם לָהּ[41], שֶׁאֵינָהּ בְּבֵית הַסֹּהַר עַד שֶׁלֹּא תֵצֵא
23 וְלֹא תָבוֹא. אֲבָל גְּנַאי הוּא לְאִשָּׁה שֶׁתְּהֵא יוֹצְאָה
24 תָּמִיד, פַּעַם בַּחוּץ פַּעַם בָּרְחוֹבוֹת. וְיֵשׁ לַבַּעַל לִמְנַע
25 אִשְׁתּוֹ מִזֶּה, וְלֹא יַנִּיחֶנָּה לָצֵאת אֶלָּא כְּמוֹ פַּעַם אַחַת
26 בְּחֹדֶשׁ אוֹ כְּמוֹ פַּעֲמַיִם בְּחֹדֶשׁ, לְפִי הַצֹּרֶךְ[42]. שֶׁאֵין
27 לִפִי לְאִשָּׁה אֶלָּא לֵישֵׁב בְּזְוִית בֵּיתָהּ[43], שֶׁכָּךְ כָּתוּב:
28 כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה[44].

38) צעיף, כלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדידים". וראה להלן פכ"ד הי"ב, ובהל' סוטה פ"ג ה"ה. 39) אע"פ שבבית אינה לובשת רדיד, הואיל והיא יוצאת בו לשוק כמנהג המקום, חייב ליתנו לה. 40) כתובות עא, ב. 41) שם עב, א: "למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה". היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" - דברים של מיתה, אם ספד – יספדוהו. אם ליוה - ילווהו וכו' (שם). 42) ובמדרש רבה (בראשית פרשה ח) אמרו: "וכבשוה" - וכבשה כתוב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל, מדינה שנאמר בה: "ותצא דינה" ולבסוף נכשלה. וב'ספרי' פרשת כי־תצא אות רמב, דרשו על הפסוק: "ומצאה איש בעיר" - "אילו לא יצאת בעיר, לא היה מסתקף לה. מגיד שפירצה קוראת לגנב". 43) ובילקוט שמעוני (תהלים קכח, ד) דרשו על הפסוק: אשתך כגפן פוריה. אימתי אשתך כגפן פוריה - כשהיא צנועה בירכתי ביתך". 44) יבמות עז, א.

29 יב. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תֵלֵךְ לְבֵית אָבִיהָ - בִּזְמַן
30 שֶׁהוּא[45] עִמָּהּ בָּעִיר, חֹדֶשׁ אֶחָד - מַמְתִּינִין[46] לוֹ,
31 שְׁנַיִם[47] - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[48]; וּבִזְמַן שֶׁהוּא בְּעִיר
32 אַחֶרֶת: רֶגֶל אֶחָד - מַמְתִּינִין[49] לוֹ, שְׁנַיִם - יוֹצִיא
33 וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[50].

45) אביה. 46) אולי יתיר את נדרו. 47) יום אחד בחודש השני נחשב כשני חדשים. 48) יותר מחודש אינה יכולה להעמיד עצמה שלא ללכת לבית אביה (כתובות עא:). 49) דרך הבת ללכת לבית אביה ברגלים. 50) שם.

34 יג. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תֵלֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל[51] אוֹ
35 לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה - אוֹ יַתִּיר אֶת נִדְרוֹ[52] אוֹ יוֹצִיא[53] וְיִתֵּן
36 כְּתֻבָּה; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָסְרָהּ בְּבֵית הַסֹּהַר וְנָעַל בְּפָנֶיהָ[54].
37 וְאִם הָיָה טוֹעֵן מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם פְּרוּצִים[55] שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתוֹ
38 בֵּית הָאֵבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְהֵחֲזִקוּ שָׁם פְּרוּצִים
39 - שׁוֹמְעִין לוֹ[56].

51) שאמר לה: אם תלכי לבית האבל, תיאסר הנאת ממוני עליך. 52) בתוך שלושים יום, כדין המדיר את אשתו מליהנות לו שממתינים לו שלושים יום, כמבואר לעיל פי"ב הכ"ג. 53) לאחר שלושים יום, כדברי רבינו למעלה פי"ב שם (מגיד־משנה). 54) כתובות עא, ב. 55) שאינם מרחיקים את עצמם מעריות. 56) שם עב, א.

40 יד. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵיתִי אָבִיךָ
41 וְאִמֶּךָ, אַחֶיךָ וְאַחְיוֹתֶיךָ - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְתִהְיֶה הִיא
42 הוֹלֶכֶת לָהֶם כְּשֶׁיֵּאָרַע לָהֶם דָּבָר, וְתֵלֵךְ לְבֵית אָבִיהָ
43 פַּעַם בְּחֹדֶשׁ וּבְכָל רֶגֶל וָרֶגֶל; וְלֹא יְכַנְּסוּ הֵם לָהּ אֶלָּא
44 אִם אֵרַע לָהּ דָּבָר, כְּגוֹן חֹלִי אוֹ לֵדָה. שֶׁאֵין כּוֹפִין
45 אֶת הָאָדָם שֶׁיְּכַנְּסוּ אֲחֵרִים בִּרְשׁוּתוֹ[57]. וְכֵן הִיא
46 שֶׁאָמְרָה: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיְּכַנְּסוּ אֶצְלִי אִמְּךָ וְאַחְיוֹתֶיךָ,
47 וְאִינִי שׁוֹכֶנֶת עִמָּהֶם בְּחָצֵר אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁמְּרֵעִין לִי
48 וּמְצָרִין לִי - שׁוֹמְעִין לָהּ; שֶׁאֵין כּוֹפִין אֶת הָאָדָם
49 שֶׁיֵּשְׁבוּ[58] אֲחֵרִים עִמּוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[59].

57) כן כתבו הגאונים (מגיד־משנה). ומקורו במשנה (כתובות עא:): "ואם היה טוען משום דבר אחר - רשאי" (הגר"א באבן־העזר סי' עד ס"ק ג). 58) פתח ב"כניסה" - שיכסנו אצלי, וסיים ב"ישיבה", כי כך דרכן של נשים הנכנסות לזמן מה ומתעכבות שעות מרובות ('מעשה רוקח'). 59) תשובת הרי"ף סימן טו. והראב"ד טוען: אימתי בזמן שהן באות בגבולה, אבל אם היא באה לגבולן אין מוציאים אותן בשבילה, אע"פ שהמדור שלו הוא,

הואיל ובעלה רוצה בישיבתן, אבל מבקשים מהן שלא יצערו אותה בישיבתן. וכנגד זה סובר ה'מגיד משנה': אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם נראה לבית־דין שהן גורמות לה קטטה עם בעלה - הדין עמה, ובאהע"ז סי' עד סעיף י, מסכם הרמ"א: ונוהגים להושיב עמהם איש או אשה נאמנים לדור עמהם עד שיתברר על־ידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

1 **טו. הָאִישׁ שֶׁאָמַר: אֵינִי דָר בְּמָדוֹר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁבְּנֵי**
2 **אָדָם רָעִים אוֹ פְּרוּצִים אוֹ עַכּוּ"ם בִּשְׁכוּנָתִי וַאֲנִי**
3 **מִתְיָרֵא מֵהֶם - שׁוֹמְעִים לוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזִקוּ**
4 **בִּפְרִיצוּת, שֶׁכָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים[60]: הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע.**
5 **וַאֲפִלּוּ הָיָה הַמָּדוֹר שֶׁלָּהּ - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ,**
6 **וְשׁוֹכֵן בֵּין בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִים[61]. וְכֵן הִיא שֶׁאָמְרָה כֵּן,**
7 **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אֲנִי אֵינִי מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם -**
8 **שׁוֹמְעִין לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיֵּצֵא**
9 **עָלַי שֵׁם רַע בִּשְׁכֵנוֹת אֵלּוּ.**

60) אבות פ"א, מ"ז. 61) השווה דברי רבינו הל' דעות פ"ו, ה"א.

10 **טז. כָּל הַיִּשּׁוּב אַרְצוֹת אֲרָצוֹת הוּא[62], כְּגוֹן אֶרֶץ כְּנַעַן**
11 **וְאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ תֵּימָן וְאֶרֶץ כּוּשׁ וְאֶרֶץ שִׁנְעָר[63]**
12 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְכָל אֶרֶץ וְאֶרֶץ - מִמְּדִינוֹת[64] וּכְפָרִים.**
13 **וְעָרֵי יִשְׂרָאֵל[65] לְעִנְיַן נִשּׂוּאִין שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הָיוּ[66]:**
14 **יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל.**

62) חלוק לארצות. 63) בבל. 64) ערים גדולות ומוקפות חומה (רבינו בפיה"מ לכתובות פי"ג מ"י). 65) שבארץ ישראל. 66) כתובות קי, א.

15 **יז. אִישׁ שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ מִן הָאֲרָצוֹת, וְנָשָׂא אִשָּׁה**
16 **בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת - כּוֹפִין אוֹתָהּ וְיוֹצְאָה עִמּוֹ לְאַרְצוֹ, אוֹ**
17 **תֵּצֵא בְּלֹא כְתֻבָּה; שֶׁעַל מְנָת כֵּן נְשָׂאָהּ, אַף־עַל־פִּי**
18 **שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[67]. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּאַחַת מִן הָאֲרָצוֹת,**
19 **וְהִיא[68] מְאַנְּשֵׁי אוֹתָהּ הָאָרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ**
20 **לְאֶרֶץ אַחֶרֶת; אֲבָל מוֹצִיאָהּ מִמְּדִינָה לִמְדִינָה וּמִכְּפָר**
21 **לִכְפָר בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִמְּדִינָה**
22 **לִכְפָר, וְלֹא מִכְּפָר לִמְדִינָה; שֶׁיֵּשׁ דְּבָרִים שֶׁיִּשִׁיבַת**
23 **הַמְּדִינָה טוֹבָה לָהֶם, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁיִּשִׁיבַת הַכְּפָרִים**
24 **טוֹבָה לָהֶם[69].**

67) תוספתא כתובות פי"ב, יא. 68) בכת"י תימן: "והוא". וכן הוא ב'שולחן ערוך' אהע"ז סי' עה ס"א. 69) כתובות קי, ב.

25 **יח. וּכְשֶׁמּוֹצִיאָהּ מִמְּדִינָה לִמְדִינָה וּמִכְּפָר לִכְפָר**
26 **בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִנָּוֶה הַיָּפֶה**
27 **לְנָוֶה הָרַע, וְלֹא מֵרַע לְיָפֶה[70]; מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה**
28 **לְהִטַּפֵּל[71] וְלִבְדֹּק עַצְמָהּ בַּנָּוֶה הַיָּפֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה**
29 **בּוֹ קַלָּה[72] וּכְעוּרָה. וְכֵן לֹא יוֹצִיאָהּ מִמָּקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ**
30 **יִשְׂרָאֵל לְמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ עַכּוּ"ם[73]. וּבְכָל מָקוֹם[74]**
31 **מוֹצִיאִין מִמָּקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ עַכּוּ"ם לְמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל.**

70) נוף יפה ומקום נאה, ולא נתכוין רבינו לדירה יפה, שאם כן היה לו לומר אפילו באותה עיר לא יוציאה, מבית רע לבית יפה ('מעשה רוקח'). 71) להשתדל ולטפל בעצמה. 72) נקלה ובלתי חשובה, ובכתובות קי, שנינו: "שהנוה היפה בודק". ומפרש רש"י: בודק את הגוף למי שבא מנוה רע, ומתוך כך חלאים באים עליו. וכן אמר שמואל (שם): "שינוי וסת (אפילו לטובה) - תחילת חולי מעיים". 73) אפילו מכפר לכפר (תוספתא שם). 74) אפילו מנוה היפה לנוה הרע.

32 **יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[75] מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְחוּצָה**
33 **לָאָרֶץ, אוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל מֵחוּצָה**
34 **לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲלוֹת. אֲפִלּוּ**
35 **מִנָּוֶה הַיָּפֶה לְנָוֶה הָרַע, וַאֲפִלּוּ מִמָּקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל**
36 **לְמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ עַכּוּ"ם - מַעֲלִין[76]. וְאֵין מוֹצִיאִין מֵאֶרֶץ**
37 **יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ מִנָּוֶה הָרַע לְנָוֶה הַיָּפֶה,**
38 **[וַאֲפִלּוּ מִמָּקוֹם] שֶׁרֻּבּוֹ עַכּוּ"ם לְמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל.**

75) שיש לחלק בין מדינה לעיר, ובין נוה יפה לרע, או בין רוב ישראל לרוב גויים. 76) כתובות קי, ב. ובתוספתא שם. ובהל' מלכים פ"ה הי"ב, כתב רבינו: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים, ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוץ לארץ כאילו עובד עבודה־זרה" (ומקורו מדברי הגמרא בכתובות שם).

39 **כ. אָמַר הָאִישׁ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִיא אֵינָהּ**
40 **רוֹצָה - תֵּצֵא בְּלֹא כְתֻבָּה[77]. אָמְרָה הִיא לַעֲלוֹת, וְהוּא**
41 **אֵינוֹ רוֹצֶה - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְהוּא הַדִּין לְכָל**
42 **מָקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁהַכֹּל[78] מַעֲלִין**
43 **לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[79], וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין מִשָּׁם; הַכֹּל**
44 **מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם[80], וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין מִשָּׁם.**

77) כתובות, שם. ומה שכתבו ב'תוספות' שם בשם רבינו חיים: "שעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים ליזהר מהם ולעמוד עליהם" כבר העיר רבי יוסף טראני (מהרי"ט) בתשובותיו סימן כח, שאיזה תלמיד טועה כתב הדברים על שם ה'תוספות', ואין לסמוך עליהן, וראה ב"פתחי תשובה" לאהע"ז סי' עה ס"ק ז', ובשו"ע שם סעיף ה'. 78) אחד האנשים ואחד הנשים (כתובות, שם). 79) "מחרימים בשם על כל מי שעושה זה בדרך עלילה על אשתו שלא לעשותו זולתי ללכת להתברך בארץ ישראל לא זולת זה ויענה הבעל אמן, ואז יכריחו האשה ללכת עמו". מדברי תשובת רבינו, וראה בתשובת רבינו בסוף הספר. 80) ב'מרדכי' סוף מסכת כתובות, הביא דעת רבינו מאיר: שרק בזמן שבית המקדש היה קיים - יש מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר הארץ, אבל בזמן הזה אין חילוק בין ירושלים לשאר א"י. וכהגהת מהר"ם מטיקטין שם: "שבעוונותינו אין שם היום מעלות לקדושה, ואין הוא יכול

לדחותה מקדושה לקדושה . . . והרי עתה כולן שווין למצוה, ירושלים ושאר א"י.

יום רביעי ו' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) כלולים בו דיני עונה, ואם יכולה לעכבו שלא יעזוב ביתו, דין תלמידים היוצאים ללמוד, אם יכולה האשה לעכב שלא ישא בעלה אשה אחרת, שלא ישא אדם יותר מארבע נשים, המדיר אשתו מחיי משפחה, דיני מורדת או מורד, פדיונה וקבורתה.

1 **א. עוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[2] - לְכָל אִישׁ וָאִישׁ כְּפִי**
2 **כֹּחוֹ וּכְפִי מְלַאכְתּוֹ. כֵּיצַד? בְּנֵי אָדָם הַבְּרִיאִים**
3 **וְהָרַכִּים וְהָעֲנֻגִּים[3], שֶׁאֵין לָהֶם מְלָאכָה שֶׁמַּכְשֶׁלֶת**
4 **כֹּחָן, אֶלָּא אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְיוֹשְׁבִין בְּבָתֵּיהֶן - עוֹנָתָן**
5 **בְּכָל לַיְלָה. הַפּוֹעֲלִין, כְּגוֹן הַחַיָּטִין וְהָאוֹרְגִין**
6 **וְהַבּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אִם הָיְתָה מְלַאכְתָּן בָּעִיר -**
7 **עוֹנָתָן פַּעֲמַיִם בְּשַׁבָּת, וְאִם הָיְתָה מְלַאכְתָּן בְּעִיר**
8 **אַחֶרֶת - עוֹנָתָן פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת. הַחַמָּרִים[4] - פַּעַם**
9 **אַחַת בְּשַׁבָּת. וְהַגַּמָּלִים[5] - אַחַת לְשִׁלּשִׁים יוֹם.**
10 **וְהַמַּלָּחִין[6] - אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים -**
11 **עוֹנָתָן פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה מַתִּישׁ**
12 **כֹּחָן. וְדֶרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתָן מִלֵּילֵי**
13 **שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת.**

2) חיי אישות. 3) מפונקים. 4) מוליכים תבואה על חמורים מכפרים לשוק שבעיר. 5) מביאים סחורות על הגמלים ממקום רחוק. 6) פורשים לים הגדול ולקצווי ארץ.

14 **ב. יֵשׁ[7] לְאִשָּׁה לְעַכֵּב עַל בַּעְלָהּ שֶׁלֹּא יֵצֵא לִסְחוֹרָה**
15 **אֶלָּא לְמָקוֹם קָרוֹב, שֶׁלֹּא יִמְנַע מֵעוֹנָתָהּ וְלֹא יֵצֵא**
16 **אֶלָּא בִּרְשׁוּתָהּ. וְכֵן יֵשׁ לָהּ לְמָנְעוֹ לָצֵאת מִמְּלַאכָה**
17 **שֶׁעוֹנָתָהּ קְרוֹבָה לִמְלַאכָה שֶׁעוֹנָתָהּ רְחוֹקָה, כְּגוֹן**
18 **חַמָּר שֶׁבִּקֵּשׁ לְהֵעָשׂוֹת גַּמָּל, אוֹ גַּמָּל לְהֵעָשׂוֹת מַלָּח[8].**
19 **וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת**
20 **נְשׁוֹתֵיהֶן שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְכֵן רַךְ וְעָנֹג שֶׁנַּעֲשָׂה**
21 **תַּלְמִיד חָכָם - אֵין אִשְׁתּוֹ יְכוֹלָה לְעַכֵּב.**

7) יכולה. 8) ואף על פי שהמלאכה השנייה מפרנסת יותר, כי "רוצה אשה בקב ותיפלות (להיות בעלה עימה) מעשרה קבים ופרישות".

22 **ג. נוֹשֵׂא אָדָם כַּמָּה נָשִׁים, אֲפִלּוּ מֵאָה, בֵּין בְּבַת אַחַת**
23 **בֵּין בְּזוֹ אַחַר זוֹ, וְאֵין אִשְׁתּוֹ יְכוֹלָה לְעַכֵּב[9]. וְהוּא,**
24 **שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל לִתֵּן שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה כָּרָאוּי לְכָל אַחַת**
25 **וְאַחַת. וְאֵינוֹ יָכוֹל לָכֹף אוֹתָן לִשְׁכֹּן בְּחָצֵר אַחַת, אֶלָּא**
26 **כָּל אַחַת וְאַחַת לְעַצְמָהּ[10].**

9) "ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו" ואחרי תקנת "חרם דרבינו גרשום" אסור לישא אשה שנייה אפילו אם הראשונה מסכימה. 10) כדי שלא יתקנאו זו בזו.

27 **ד. וְכַמָּה הִיא עוֹנָתָן? לְפִי מִנְיָן[11]. כֵּיצַד? פּוֹעֵל[12]**
28 **שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים - יֵשׁ לָזוֹ עוֹנָה אַחַת בְּשַׁבָּת, וְיֵשׁ**
29 **לָזוֹ עוֹנָה אַחַת בְּשַׁבָּת[13]. הָיוּ לוֹ אַרְבַּע נָשִׁים - נִמְצָא**
30 **עוֹנַת כָּל אַחַת מֵהֶן פַּעַם אַחַת בִּשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[14]. וְכֵן**
31 **אִם הָיָה מַלָּח וְיֵשׁ לוֹ אַרְבַּע נָשִׁים - תִּהְיֶה עוֹנַת כָּל**
32 **אַחַת מֵהֶן פַּעַם אַחַת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. לְפִיכָךְ[15] צִוּוּ**
33 **חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִשָּׂא אָדָם[16] יוֹתֵר עַל אַרְבַּע נָשִׁים,**
34 **אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה, כְּדֵי שֶׁתַּגִּיעַ לָהֶן**
35 **עוֹנָה פַּעַם אַחַת בְּחֹדֶשׁ[17].**

11) לפי מספר הנשים. 12) שמלאכתו בעיר ועונתו פעמים בשבוע. 13) ואף על פי שעונתה מתמעטת, הואיל והמנהג במקום לישא עוד נשים הרי זה כאילו התנה עימה ליקח עוד נשים. 14) כי העונה שקבעו חכמים אינה לאשה אחת אלא שהאיש לא יימנע מלפרות ולרבות פחות מהזמן שקבעו לו. 15) הואיל ועונתן לפי מניינן. 16) המתנהג כתלמיד חכם שעונתו פעם בשבוע. 17) אבל הענוגים הבטלים ממלאכתם שעונתם בכל לילה יכולים לישא יותר מארבע נשים.

36 **ה. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁתֹּאמַר לַאֲחֵרִים מַה שֶּׁאָמַר**
37 **לָהּ אוֹ מַה שֶּׁאָמְרָה לוֹ מִדִּבְרֵי שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ**
38 **שֶׁמְּדַבֵּר אָדָם עִם אִשְׁתּוֹ עַל עִסְקֵי תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זֶה**
39 **יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; שֶׁאֵין זוֹ יְכוֹלָה לְהָעֵז פָּנֶיהָ וְלוֹמַר**
40 **לַאֲחֵרִים דִּבְרֵי קָלוֹן. וְכֵן אִם הִדִּירָהּ שֶׁתְּהֵא פּוֹעֶלֶת**
41 **בְּעֵת תַּשְׁמִישׁ שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר, אוֹ שֶׁהִדִּירָהּ שֶׁתַּעֲשֶׂה**
42 **מַעֲשֵׂה שׁוֹטִים וּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ אֶלָּא כִּשְׁטוּת**
43 **- הֲרֵי זֶה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.**

44 **ו. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה: שַׁבָּת אַחַת[18]**
45 **- מַמְתִּינִין לוֹ[19], יָתֵר עַל כֵּן - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה אוֹ**
46 **יָפֵר נִדְרוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה מַלָּח, שֶׁעוֹנָתוֹ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים;**
47 **שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּדַר - הֲרֵי צִעֲרָהּ וְנִתְיָאֲשָׁה. וְכֵיצַד מַדִּירָהּ?**
48 **אִם אָמַר לָהּ: תַּשְׁמִישִׁי אָסוּר עָלַיִךְ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא**
49 **יְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ - לֹא נָדַר כְּלוּם, וְאִם נִשְׁבַּע - נִשְׁבַּע**
50 **לַשָּׁוְא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁעְבֵּד לָהּ[20]. אָמַר לָהּ: הֲנָאַת**
51 **תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי[21] - הֲרֵי זֶה נֵדֶר, וְאָסוּר**
52 **לְשַׁמֵּשׁ; שֶׁאֵין מַאֲכִילִין לְאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ[22].**

18) שבוע אחד. 19) שמא יתיר את נדרו. 20) מן התורה. והנדר והשבועה אינם יכולים להפקיע שעבוד זה. 21) כאן לא אסר הנאת תשמישו עליה אלא להיפך: הנאת תשמישה עליו. 22) ושעבודו בטל מאליו כיוון שאסור הוא.

53 **ז. אָסוּר לְאָדָם לִמְנַע אִשְׁתּוֹ מֵעוֹנָתָהּ. וְאִם עָבַר וּמָנַע**
54 **כְּדֵי לְצַעֲרָהּ - עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
55 **שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע. וְאִם חָלָה אוֹ תָּשַׁשׁ**
56 **כֹּחוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לִבְעֹל - יַמְתִּין שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים שֶׁמָּא**

יַבְרִיא, שֶׁאֵין לְךָ עוֹנָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[23], וְאַחַר כָּךְ אוֹ יִטֹּל מִמֶּנָּה רְשׁוּת אוֹ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

23) זוהי העונה הרחוקה ביותר הנוהגת במלח.

ח. הָאִשָּׁה שֶׁמָּנְעָה בַּעְלָהּ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, הֵיא הַנִּקְרֵאת מוֹרֶדֶת. וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ מִפְּנֵי מָה מָרְדָה. אִם אָמְרָה: מְאַסְתִּיהוּ וְאֵינִי יְכוֹלָה לְהִבָּעֵל לוֹ מִדַּעְתִּי[24] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁעָתוֹ[25] לְגָרְשָׁהּ, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כִּשְׁבוּיָה שֶׁתִּבָּעֵל לְשָׁנוּא לָהּ. וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה כְּלָל[26]. וְתִטֹּל בְּלָאוֹתֶיהָ[27] הַקַּיָּמִין - בֵּין מִנְּכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ וְנִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן[28], בֵּין מִנְּכָסֵי מְלוֹג שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן[29]. וְאֵינָהּ נוֹטֶלֶת בְּשֶׁל בַּעַל כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ מִנְעָל שֶׁבְּרַגְלֶיהָ וּמִטְפַּחַת שֶׁבְּרֹאשָׁהּ שֶׁלְּקָחָן לָהּ, פּוֹשֶׁטֶת וְנוֹתֶנֶת לוֹ. וְכָל מַה שֶּׁנָּתַן לָהּ מַתָּנָה מַחֲזֶרֶת אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ עַל מְנָת שֶׁתִּטֹּל וְתֵצֵא.

24) מרצוני. 25) מיד, ללא כל שהיות ודחיות. 26) כי במרדה זה ביטלה תנאי האישות שקבעו לה חכמים. 27) בגדים שבלו או נשחקו מרוב שימוש. והוא הדין לשאר נכסים שנפחתו מרוב שימוש. 28) ונקראים: "נכסי צאן ברזל". 29) אלא הרי הם ברשות האשה אם פחתו - פחתו לה, אם הותירו - הותירו לה. מלוג - על שם שהבעל אוכל פירות אותם נכסים ומולג אותם כמליגת התרנגולים.

ט. וְאִם מָרְדָה מִתַּחַת בַּעְלָהּ כְּדֵי לְצַעֲרוֹ, וְאָמְרָה: הֲרֵינִי מְצַעֶרֶת אוֹתוֹ בְּכָךְ מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה לִי כָּךְ וָכָךְ, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁקִּלְלָנִי, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה עִמִּי מְרִיבָה, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - שׁוֹלְחִים לָהּ מִבֵּית דִּין וְאוֹמְרִין לָהּ: הֲוִי יוֹדַעַת, שֶׁאִם אַתְּ עוֹמֶדֶת בְּמִרְדֵּךְ - אֲפִלּוּ כְּתֻבָּתֵךְ מֵאָה מָנֶה, הִפְסַדְתְּ אוֹתָהּ. וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת בְּכָל יוֹם, אַרְבַּע שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, וְאוֹמְרִים: פְּלוֹנִית מָרְדָה עַל בַּעְלָהּ.

י. וְאַחַר הַהַכְרָזָה שׁוֹלְחִין לָהּ בֵּית דִּין פַּעַם שְׁנִיָּה וְאוֹמְרִים לָהּ: אִם אַתְּ עוֹמֶדֶת בְּמִרְדֵּךְ, הִפְסַדְתְּ כְּתֻבָּתֵךְ. אִם עָמְדָה בְּמִרְדָּהּ וְלֹא חָזְרָה - נִמְלָכִין בָּהּ, וְתֹאבַד כְּתֻבָּתָהּ, וְלֹא יִהְיֶה לָהּ כְּתֻבָּה כְּלָל. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ גֵּט עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם מֵתָה קֹדֶם הַגֵּט - בַּעְלָהּ יוֹרְשָׁהּ.

יא. כֵּסֵדֶר הַזֶּה עוֹשִׂין לָהּ אִם מָרְדָה כְּדֵי לְצַעֲרוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה נִדָּה אוֹ חוֹלָה, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְתַשְׁמִישׁ. וַאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ מַלָּח, שֶׁעוֹנָתוֹ לִשְׁשָׁה חֳדָשִׁים. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת.

יב. וְכֵן אֲרוּסָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְהִנָּשֵׂא, וּמָרְדָה כְּדֵי לְצַעֲרוֹ וְלֹא נִשֵּׂאת - הֲרֵי זוֹ מוֹרֶדֶת מִתַּשְׁמִישׁ. וְכֵן יְבָמָה שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהִתְיַבֵּם כְּדֵי לְצַעֲרוֹ, כַּסֵּדֶר הַזֶּה עוֹשִׂין לָהּ.

יג. הַמּוֹרֶדֶת הַזֹּאת, כְּשֶׁהִיא יוֹצֵאת אַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּלֹא כְּתֻבָּה, תַּחֲזִיר כָּל דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁל בַּעַל. אֲבָל נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ וּבְלָאוֹתֶיהָן קַיָּמִים, אִם תָּפְסָה - אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדָהּ, וְאִם תְּפָסָן הַבַּעַל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן כָּל מַה שֶּׁאָבַד מִנְּכָסֶיהָ שֶׁקִּבֵּל הַבַּעַל אַחֲרָיוּתָן עָלָיו, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לָהּ כְּלוּם. זֶה הוּא דִּין הַגְּמָרָא בְּמוֹרֶדֶת.

יד. וְאָמְרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּבָבֶל מִנְהָגוֹת אֲחֵרוֹת בְּמוֹרֶדֶת. וְלֹא פָּשְׁטוּ אוֹתָן הַמִּנְהָגוֹת בְּרֹב יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּים וּגְדוֹלִים חוֹלְקִין עֲלֵיהֶם בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת. וּכְדִין הַגְּמָרָא רָאוּי לִתְפֹּס וְלָדוּן.

טו. הַמּוֹרֵד עַל אִשְׁתּוֹ וְאָמַר: הֲרֵינִי זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָהּ, אֲבָל אֵינִי בָּא עָלֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁשֹּׂנֵאתִיהָ - מוֹסִיפִין לָהּ עַל כְּתֻבָּתָהּ מִשְׁקַל שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁעוֹרוֹת שֶׁל כֶּסֶף בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת. וְיֵשֵׁב וְלֹא יְשַׁמֵּשׁ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה הִיא לֵישֵׁב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּתֻבָּתָהּ הוֹלֶכֶת וְנוֹסֶפֶת, הֲרֵי הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִגְרָע. שֶׁאִם שְׂנֵאָהּ - יְשַׁלְּחֶהָ, אֲבָל לְעַנּוֹת - אָסוּר. וְלָמָּה לֹא יִלְקֶה עַל לַאו זֶה? מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה.

טז. אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, הוּא אוֹמֵר: זוֹ מוֹרֶדֶת מִתַּשְׁמִישׁ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא כִּי, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ אֲנִי עִמּוֹ; וְכֵן אִם טָעֲנָה הִיא וְאָמְרָה שֶׁהוּא מוֹרֵד מִתַּשְׁמִישׁ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ אֲנִי עִמָּהּ - מַחֲרִימִין בַּתְּחִלָּה עַל מִי שֶׁהוּא מוֹרֵד וְלֹא יוֹדֶה בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ, אִם לֹא הוֹדוּ, אוֹמְרִין לָהֶם: הִתְיַחֲדוּ[30] בִּפְנֵי עֵדִים. נִתְיַחֲדוּ, וַעֲדַיִן הֵם טוֹעֲנִין[31] - מְבַקְּשִׁין מִן הַנִּטְעָן וְעוֹשִׂין פְּשָׁרָה כְּפִי כֹּחַ הַדַּיָּן[32]. אֲבָל לִבְעֹל בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם אִי אֶפְשָׁר, לְפִי שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּפְנֵי כָּל בְּרִיָּה.

30) לשם ביאה. 31) שאחד מורד על השני מתשמיש. 32) "השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה" ופירשו בירושלמי: שהאשה טוענת "כשם שהשמים רחוקים מעל הארץ כן אשה זו הורחקה מבעלה". יעשו דרך בקשה - "יעשו סעודה והם מתרגלים לבוא דרך סעודה". וסובר רבינו "דרך בקשה" - הכוונה לפשרה, ועשיית סעודה היא אחת מדרכי הפשרה. ורבינו בפירוש המשנה אומר: דרך בקשה - שתתפייס, אין כופין על הגירושין וגם אין מכריחין שתישאר עימו ואין דנים אותה דין מורדת על בעלה אלא מאריכים העניין וממצעים ביניהם על דרך השלום, ואין פוסקים ביניהם דין עד שיתרצו שניהם על מה שיתרצו.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁחָלְתָה - חַיָּב לְרַפֹּאת אוֹתָהּ עַד שֶׁתַּבְרִיא. רָאָה שֶׁהַחֹלִי אָרֹךְ וְיַפְסִיד מָמוֹן הַרְבֵּה לִרְפוּאָה, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי כְּתֻבָּתִיךְ[33] מֻנַּחַת, אוֹ רַפְּאִי עַצְמֵךְ מִכְּתֻבָּתִיךְ אוֹ הֲרֵינִי מְגָרְשֵׁךְ וְנוֹתֵן כְּתֻבָּה וְהוֹלֵךְ - שׁוֹמְעִין לוֹ[34]. וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי דֶּרֶךְ אֶרֶץ[35].

33) כסף כתובתך. 34) ובזמן הזה שאין מגרשים בעל כורחה, משום חרם דרבינו גרשום, וודאי שמחוייב לרפאותה ואינו מועיל מה שנותן לה גיטה וכתובתה. 35) שָׁנִינוּ: "ושלחתה לנפשה" - "שאם הייתה (אשת יפת תואר) חולה ימתין לה עד שתבריא, קל וחומר לבנות ישראל שהן קדושות וטהורות".

יח. נִשְׂבֵּית[36] - חַיָּב לִפְדּוֹתָהּ. וְאִם הָיָה כֹּהֵן, שֶׁכְּבָר נֶאֱסְרָה עָלָיו[37] - פּוֹדֶה אוֹתָהּ[38] וּמַחֲזִירָהּ לְבֵית אָבִיהָ. אֲפִלּוּ הָיָה בְּעִיר אַחֶרֶת - מְטַפֵּל לָהּ עַד שֶׁמַּחֲזִירָהּ לִמְדִינָתָהּ. וּמְגָרְשָׁהּ וְנוֹתֵן לָהּ כָּל כְּתֻבָּתָהּ. הָיָה בַּעְלָהּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַשְּׁבוּיָה מֻתֶּרֶת לוֹ[39], מַחֲזִירָהּ לוֹ לְאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. וְאִם רָצָה אַחַר כָּךְ, מְגָרְשָׁהּ[40] וְנוֹתֵן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ.

36) בין הגויים. 37) כי אשת כהן אפילו נאנסה אסורה לבעלה. 38) שלא תיטמע בין הגויים. 39) כי אפילו נבעלה בשבי, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה. 40) שרוצה להחמיר על עצמו אולי נבעלה ברצון, או שהיא מאוסה עליו אפילו כשנאנסה. וכיום שאין מגרשים בעל כורחה, אינו יכול לגרשה.

יט. אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַבַּעַל לִפְדּוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ יוֹתֵר עַל דָּמֶיהָ, אֶלָּא כַּמָּה שֶׁהִיא שָׁוָה[41] כִּשְׁאָר הַשְּׁבוּיוֹת[42]. הָיוּ דָּמֶיהָ יוֹתֵר עַל כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְגָרְשָׁהּ, וְזוֹ כְּתֻבָּתָהּ, וְתֵלֵךְ וְתִפְדֶּה אֶת עַצְמָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא כּוֹפִין אוֹתוֹ וּפוֹדֶה אוֹתָהּ. אֲפִלּוּ הָיוּ דָּמֶיהָ עַד עֲשָׂרָה בִּכְתֻבָּתָהּ, וַאֲפִלּוּ אֵין לוֹ אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹנָהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה; אֲבָל אִם פְּדָאָהּ וְנִשְׁבֵּית פַּעַם שְׁנִיָּה, וְרָצָה לְגָרְשָׁהּ - הֲרֵי זֶה מְגָרְשָׁהּ וְנוֹתֵן כְּתֻבָּה, וְהִיא תִּפְדֶּה אֶת עַצְמָהּ[43].

41) כשפחה העומדת להימכר בשוק. 42) שאין פודים אותן יותר מכדי שוויין מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים רודפים אחריהן לשבותן. 43) פדיון אחד תקנו לה חכמים ולא שניים.

כ. מִי שֶׁנִּשְׁבֵּית אִשְׁתּוֹ וְהוּא בִּמְדִינַת הַיָּם - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו[44] וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה[45], וּפוֹדִין אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַבַּעַל פּוֹדֶה.

44) על כל תנאי בית דין שבכתובתה מוכרין. 45) שמכריזים על מכירה פומבית עד שיפסקו המוסיפים.

כא. הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ נֶדֶר שֶׁהוּא חַיָּב בְּגִלְּלוֹ לְגָרְשָׁהּ וְלִתֵּן כְּתֻבָּה, וְנִשְׁבֵּית אַחַר שֶׁהִדִּירָהּ - אֵינוֹ חַיָּב לִפְדּוֹתָהּ; שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁהִדִּירָהּ נִתְחַיֵּב לְגָרְשָׁהּ וְלִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּה.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ מֵאִסּוּרֵי לָאוִין[46], וְנִשְׁבֵּית - אֵינוֹ חַיָּב לִפְדּוֹתָהּ, אֶלָּא נוֹתֵן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ וְהִיא תִּפְדֶּה אֶת עַצְמָהּ. וַהֲלֹא הַשְּׁבוּיָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן וַהֲרֵי הוּא פּוֹדֶה אוֹתָהּ? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה אֲסוּרָה מִקֹּדֶם, וְאִסּוּר הַשְּׁבִיָּה הוּא שֶׁגָּרַם לָהּ[47].

46) כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה לכהן הדיוט, או ממזרת לישראל וכן גרושתו אחר שנשאת לאחר. 47) "כל שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה, איסור דבר אחר (כגון אלו שמנינו בהערה הקודמת) גורם לה אינו חייב לפדותה".

כג. מֵתָה אִשְׁתּוֹ - חַיָּב בִּקְבוּרָתָהּ, וְלַעֲשׂוֹת לָהּ מִסְפֵּד וְקִינִים[48] כְּדֶרֶךְ כָּל הַמְּדִינָה. וַאֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מִשְּׁנֵי חֲלִילִין[49] וּמְקוֹנֶנֶת[50]. אִם הָיָה עָשִׁיר - הַכֹּל לְפִי כְּבוֹדוֹ. וְאִם הָיָה כְּבוֹדָהּ יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ - קוֹבְרִין אוֹתָהּ לְפִי כְּבוֹדָהּ; שֶׁהָאִשָּׁה עוֹלָה עִם בַּעְלָהּ, וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה.

48) שירי אבל ויגון על ידי מקוננת. 49) כלי ניגון חלולים שקולם מעורר בכי. 50) אשה מקוננת בקול דברי הספד.

כד. לֹא רָצָה לִקְבֹּר אֶת אִשְׁתּוֹ, וְעָמַד אֶחָד מִדַּעַת עַצְמוֹ וּקְבָרָהּ - מוֹצִיאִין מִבַּעְלָהּ עַל כָּרְחוֹ וְנוֹתְנִין לָזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה זוֹ מֻשְׁלֶכֶת לַכְּלָבִים. הָיָה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת כְּשֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו וּמוֹכְרִין בְּלֹא הַכְרָזָה[51], וְקוֹבְרִין אוֹתָהּ לְפִי מָמוֹן הַבַּעַל וּלְפִי כְּבוֹדוֹ אוֹ לְפִי כְּבוֹדָהּ[52].

51) כי אין פנאי להמתין להכרזה. ואפילו אם מישהו הלווה לצורך קבורה, הרי כשבא בית דין לפרעו מוכרים בלא הכרזה כדי שלא תנעל דלת בפני גומלי חסדים. 52) אם הוא יותר מכבודו.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דין מחלה על עונתה, מצות פריה ורביה, עמד עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, הטוענת על בעלה שאינו יכול להוליד, שלא ישב בלא אשה ולא היא בלא איש, שחייב לקנא לאשתו, שלא יבעול אלא מדעתה, שתהא האשה צנועה בביתה ותשמע לבעלה, שיכבדו זה את זה.

א. הָאִשָּׁה שֶׁהִרְשָׁת אֶת בַּעְלָהּ אַחַר הַנִּשּׂוּאִין שֶׁיִּמְנַע עוֹנָתָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[2]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁכְּבָר קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה; אֲבָל לֹא קִיֵּם - חַיָּב לִבְעֹל בְּכָל עוֹנָה[3] עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים[4], מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: פְּרוּ וּרְבוּ[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"..שנאמר פרו ורבו.."

הפסוק "פרו ורבו" מופיע גם בפרשת בראשית כציווי לאדם הראשון, וגם בפרשת נח כציווי לנח. ויש לומר שהרמב"ם כאן מתכוון ל"פרו ורבו" שבפרשת בראשית, כי כאן מדבר על החיוב במי שאין לו עדיין בנים, לכן הביא הפסוק המדבר באדם וחוה כשעדיין לא היו להם בנים, אבל הציווי לנח היה כשיצא מהתיבה וכבר היו לו שלושה בנים, ויש לומר ששם הציווי הוא על ההוספה בבנים.

(על־פי 'ספר השיחות' תנש"א חלק א' עמוד 75)

2) כתובות סא, ב. ואינו עובר על הכתוב: "שארה . . . ועונתה לא יגרע", אלא־אם־כן מנע עונתה שלא ברשותה, כמבואר לעיל פי"ד ה"ז. 3) הראויה לו כפי כוחו ומלאכתו, כמבואר לעיל פי"ד, ה"א. 4) יבמות סא, ב. כי מצות עונה היא התחייבות של הבעל לאשתו, ואת זה היא יכולה למחול לו. אבל מצות פריה ורביה - אינו יכול לבטל. 5) פסוק זה הובא במשנה (יבמות סה:), וכן ב'ספר המצוות' מהדורת הליר, 'עשה' רי"ב. אבל בסנהדרין נט: הובא הפסוק (בראשית ט, ז) "ואתם פרו ורבו". וכן הוא בשאילתות סי' ה וקסה.

1 **ב. הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה[6].**
2 **וְאֵימָתַי הָאִישׁ נִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זוֹ? מִבֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה[7].**
3 **וְכֵיוָן שֶׁעָבְרוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה**
4 **עוֹבֵר וּמְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[8]. וְאִם הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה**
5 **וְטָרוּד בָּהּ, וְהָיָה מִתְיָרֵא מִלִּשָּׂא אִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
6 **יִטְרַח בִּמְזוֹנוֹת בַּעֲבוּר אִשְׁתּוֹ וְיִבָּטֵל מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי**
7 **זֶה מֻתָּר לְהִתְאַחֵר[9]; שֶׁהָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן**
8 **הַמִּצְוָה[10], וְכָל שֶׁכֵּן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה[11].**

6) יבמות, שם: שנאמר (בראשית א, כח): "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" - "איש דרכו לכבוש [את הארץ], ואין אשה דרכה לכבוש [את הארץ]". 7) משמלאו לו י"ז שנה ונכנס לשנתו הי"ח. וכמו ששנינו (אבות פ"ה מכ"א): "בן שמונה־עשרה לחופה". ולדעת ה'מגיד משנה' הנוסחה האמיתית היא הכתובה בקצת ספרים "מבן שמונה־עשרה". 8) קידושין כט, ב: "עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו". 9) שם. 10) ברכות יא, א. 11) השקולה כנגד כל המצוות. וראה הל' תלמוד תורה פ"ג ה"ג. [ואף־על־פי שלא פטרו את העוסק בתלמוד תורה ממצוה שאי־אפשר לעשותה על־ידי אחרים (מועד קטן ט.) ולא אמרו בזה: "עוסק במצוה פטור מ המצוה". משום שכל עיקר תלמוד תורה הוא "לשמור ולעשות" (וראה 'מאירי' שם עמוד מז) - מצות פריה ורביה אף־על־פי שאי־אפשר לעשותה על ידי אחרים, אינה בכלל זה, שהרי אינה מצוה עוברת ואפשר לקיימה אחר כך. וראה בשיטת רבינו ידידיה, למועד קטן שם עמ' סח].

9 **ג. מִי שֶׁחָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בַּתּוֹרָה תָּמִיד וְשׁוֹגֶה[12] בָּהּ כְּבֶן**
10 **עַזַּאי[13], וְדָבַק בָּהּ כָּל יָמָיו וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה - אֵין בְּיָדוֹ**
11 **עָוֹן. וָהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו; אֲבָל אִם**
12 **הָיָה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו - חַיָּב לִשָּׂא אִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ הָיוּ**
13 **לוֹ בָּנִים, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר[14].**

12) עוסק בה תמיד, מלשון הכתוב (משלי ה, יט): "באהבתה תשגה תמיד". ורבי משה הדרשן (הובא ברש"י שם) אומר: שבערבית, שגייה - פירושה עסק. ורבותינו פירשו, לשון משנה כמשמעו, בעבור אהבת התורה הוא שוגג בשאר עסקיו ומסיח דעתו מהם, כמו שאמרו (עירובין נד:) על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו מוטל בשוק העליון. פעם בא אדם ליטלו ומצא נחש כרוך עליו (רש"י שם). וגם הראב"ד בהל' תשובה פ"י ה"ו פירש כן. 13) שנשא אשה ופירש ממנה (סוטה ד: ויבמות סג:) ואמר לחבריו: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות . . . ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים". 14) והרהורי עבירה קשים מעבירה עצמה (יומא כט.).

14 **ד. כַּמָּה בָּנִים יִהְיוּ לְאִישׁ וְתִתְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ בְּיָדוֹ?**
15 **זָכָר וּנְקֵבָה[15]. שֶׁנֶּאֱמַר: זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם. הָיָה הַבֵּן**
16 **סָרִיס, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַבַּת אֵילוֹנִית - לֹא קִיֵּם מִצְוָה**
17 **זוֹ[16].**

15) יבמות סא, ב. 16) יבמות סב, ב. ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"ו), שהרי אלו אינם ראויים להוליד, והכתוב אומר (ישעיה מה, יח): "לא תוהו בראה לשבת יצרה", ליישב העולם. סריס ואילונית - מפורשים לעיל פ"ב ה"ז, והלכות יב־יג.

18 **ה. נוֹלְדוּ לוֹ וָמֵתוּ וְהִנִּיחוּ בָּנִים - הֲרֵי זֶה קִיֵּם מִצְוַת**
19 **פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. בְּנֵי בָּנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים[17]. כַּמָּה דְּבָרִים**
20 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ בְּנֵי הַבָּנִים זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָיוּ בָּאִים**
21 **מִזָּכָר וּנְקֵבָה. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַזָּכָר בֵּן בִּתּוֹ וְהַנְּקֵבָה בַּת**
22 **בְּנוֹ - הוֹאִיל וְהֵם מִשְּׁנֵי בָּנָיו הֵן בָּאִים, הֲרֵי קִיֵּם**
23 **מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹ בֵּן וּבַת וָמֵתוּ,**
24 **וְהִנִּיחַ אֶחָד מֵהֶן זָכָר וּנְקֵבָה - עֲדַיִן לֹא קִיֵּם**
25 **הַמִּצְוָה[18].**

17) יבמות, שם. וגם הכתוב אומר (דברים ז, ג־ד): "בתך לא תתן לבנו . . . כי יסיר את בנך מאחרי", הרי שבן בתו קרוי בנו. 18) יבמות, שם. אלה השנים שמבנו, אינם נחשבים אלא כאחד, ובמקום בתו שמתה - לא נשאר כלום.

26 **ו. הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגַיּוּתוֹ, וְנִתְגַּיֵּר הוּא וָהֵם - הֲרֵי זֶה**
27 **קִיֵּם מִצְוָה זוֹ[19]. הָיוּ לוֹ בָּנִים וְהוּא עֶבֶד[20], וְנִשְׁתַּחְרֵר**
28 **הוּא וָהֵם - לֹא קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה עַד שֶׁיּוֹלִיד**
29 **אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר; שֶׁהָעֶבֶד אֵין לוֹ יִחוּס[21].**

19) יבמות סב, ב ובכורות מז, א לדעת רבי יוחנן. אבל אם לא נתגיירו בניו עמו, עדיין לא קיים המצוה, שהכתוב אומר "לשבת יצרה" וישיבת גויים אינה ישוב. 20) כנעני. 21) שאין בניו הנולדים לו בעבודתו מתייחסים אחריו,

שנאמר (בראשית כב, ה): "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (יבמות סב.) "עם החמור" (עַם בעי"ן פתוחה) - עם הדומה לחמור, ואליעזר עבד אברהם היה. ולא כן הגוי שבניו מתייחסין אחריו בגיותו, שנאמר (מלכים־ב כ, יב): "בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל", הרי שהזכיר שמו ושם אביו. ולמעלה מזה מצאנו (מלכים־א טו, יח): "וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טברימון בן חזיון מלך ארם", הרי שאפילו שם אבי אביו הוזכר בייחוסן (שם).

1 **ז. לֹא יִשָּׂא אָדָם עֲקָרָה וּזְקֵנָה וְאֵילוֹנִית[22] וּקְטַנָּה[23]**
2 **שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד, אֶלָּא אִם כֵּן קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה**
3 **וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת**
4 **מִמֶּנָּה. נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה**
5 **- הֲרֵי זֶה יוֹצִיא[24] וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, אוֹ יִשָּׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה**
6 **לֵילֵד. וְאִם לֹא רָצָה לְהוֹצִיא - כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמַכִּין**
7 **אוֹתוֹ בְּשׁוֹט עַד שֶׁיּוֹצִיא[25]. וְאִם אָמַר: אֵינִי בּוֹעֲלָהּ,**
8 **וַהֲרֵינִי שׁוֹכֵן עִמָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְיַחֵד עִמָּהּ**
9 **- בֵּין שֶׁאָמְרָה הִיא, בֵּין שֶׁאָמַר הוּא - אֵין שׁוֹמְעִין[26],**
10 **אֶלָּא יוֹצִיא אוֹ יִשָּׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לֵילֵד[27].**

22) שם, סא, א: "כהן הדיוט לא ישא איילונית אלא־אם־כן יש לו אשה ובנים", והוא־הדין לישראל, כפירוש הגמרא שם, אלא משמיענו בכהן משום פלוגתא דרבי יהודה שם. 23) כל אלו מפורשים בתוספתא שם פ"ח. 24) שמא לא זכה להבנות ממנה. זכר לדבר, ש"מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען" (בראשית טז, ג) לקח את הגר להבנות ממנה (ולא לקחה קודם לכן - כי אין ישיבת חוץ־לארץ עולה מן המנין. יבמות סד.) וכל שילדה לו בן אחד אע"פ שעדיין לא קיים בזה מצות פריה ורביה, אין כופין אותם להתגרש, שהרי בפירוש אמרה משנתנו (יבמות סד.) "ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה" (ר"ן שם בשם הרשב"א). 25) כתובות עז, א. כדי שיקיים מצות פריה ורביה. 26) ובכת"י התימנים: "אין שומעין להן". 27) כתובות, שם. כי על עוד שלא יגרשה, אולי לא תתרצה אשה שניה להנשא לו, אבל אם נשא שניה אינו חייב להוציא את הראשונה.

11 **ח. שָׁהֲתָה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, וַהֲרֵי הוּא יוֹרֶה**
12 **כְּחֵץ[28] שִׁכְבַת זֶרַע[29] - חֶזְקַת הַחֹלִי מִמֶּנָּה[30], וְתֵצֵא**
13 **שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה. וְיֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת. לֹא תִּהְיֶה זוֹ פְּחוּתָה**
14 **מֵאֵילוֹנִית שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ[31], שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת, כְּמוֹ**
15 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[32]. וְאִם אֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ[33] - חֶזְקַת הַחֹלִי מִמֶּנּוּ**
16 **בִּלְבַד[34], וְיוֹצִיא וְיִתֵּן הַכְּתֻבָּה כֻּלָּהּ, עִקָּר וְתוֹסֶפֶת[35].**

28) ובכת"י התימנים: "שכבת זרע כחץ". 29) וראוי להוליד. 30) הואיל ואינה מכחישתו. 31) כשנשאה. 32) לקמן פכ"ד ה"ב־ג. "ולמה אין להם עיקר (כתובה) ויש להם תוספת? העיקר, שהוא תקנת חכמים . . . הואיל ולא הכיר בה אין לה. אבל תוספות שהוא חייב עצמו בה, כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו (לשמשו) הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנית לו הנאתה . . . אבל התורה אסרה עליו, ומה היא יכולה לעשות?". ורש"י בכתובות קא, א אומר: "תוספת - מתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה". 33) "כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ - אינו מזרעת" (חגיגה טו.). 34) הואיל ומודה או שותק לטענת האשה. 35) יבמות סה, א.

17 **ט. הוּא אוֹמֵר: מִמֶּנָּה נִמְנַע הוֹלָדָה[36], וְהִיא אוֹמֶרֶת:**
18 **מִמֶּנּוּ נִמְנָע, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ - נֶאֱמֶנֶת[37]. וְיֵשׁ**
19 **לוֹ לְהַחֲרִים סְתָם[38] עַל מִי שֶׁטּוֹעֶנֶת דָּבָר שֶׁאֵינָהּ**
20 **יוֹדַעַת בּוֹ בְּוַדַּאי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן כְּתֻבָּה. וְאִם אָמְרָה:**
21 **אֵינִי יוֹדַעַת אִם מִמֶּנִּי אִם מִמֶּנּוּ - אֵין לָהּ עִקַּר כְּתֻבָּה,**
22 **כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[39]. הַעֲמֵד מָמוֹן בְּחֶזְקַת בְּעָלָיו, עַד**
23 **שֶׁתִּטְעַן בְּוַדַּאי שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ. וְלָמָּה נֶאֱמֶנֶת הִיא**
24 **בְּטַעֲנָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַרְגֶּשֶׁת אִם יוֹרֶה כְּחֵץ אִם**
25 **לֹא יוֹרֶה כְּחֵץ, וְהוּא אֵינוֹ מַרְגִּישׁ[40].**

36) דין זה עוסק ג"כ בשהתה עשר שנים ולא ילדה, והוא טוען שממנה נמנע הולדה כדי להפסידה כתובתה. 37) כמבואר בסמוך. 38) מפורש לעיל פ"י, ה"י. 39) לעיל ה"ח. ותוספת יש לה, כמבואר שם. 40) יבמות סה, א.

26 **י. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לִתְבֹּעַ מִבַּעְלָהּ לְגָרְשָׁהּ אַחַר עֶשֶׂר**
27 **שָׁנִים מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָלְדָה[41], וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה**
28 **כְּחֵץ[42] - שׁוֹמְעִין לָהּ. אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ מְצֻוָּה עַל**
29 **פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, צְרִיכָה הִיא לְבָנִים לְזִקְנוּתָהּ[43]. וְכוֹפִין**
30 **אוֹתוֹ לְהוֹצִיא[44], וְיִתֵּן עִקַּר כְּתֻבָּה בִּלְבַד; שֶׁלֹּא כָּתַב**
31 **לָהּ הַתּוֹסֶפֶת עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא לִרְצוֹנָהּ וְתִטֹּל.**

41) והוא כבר קיים מצות פריה ורביה מאשה אחרת, שאם לא כן - מה לנו ולטענתה, הרי כופין אותו להוציא וליתן כתובה, כמבואר לעיל ה"ז. או אפילו גם הוא לא קיים המצוה, אלא שהוא טוען: אשא אשה אחרת עליה, ואינו רוצה לגרשה. והיא תובעת גירושין ('מעשה רוקח'). 42) ולפיכך לא ילדה ממנו. ואף־על־פי שפעם הוליד בנים מאשה אחרת (כנ"ל בהערה הקודמת) - שוב נתקלקל ואינו מוליד. 43) שיחזיקו בה לעת זקנתה, וביום מותה יטפלו בקבורתה. 44) שם סה, ב וב'אלפסי' שם). וכתב הר"ן שם, אם ילדה בן אחד ואפילו בת אחת, אינה יכולה לטעון עוד: רוצה אני בבן או בבן ובת, ואין כופין אותו להוציא.

32 **יא. הָלַךְ בִּסְחוֹרָה[45] בְּתוֹךְ עֶשֶׂר שָׁנִים, אוֹ שֶׁהָיָה**
33 **הַבַּעַל חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיְתָה הִיא חוֹלָה[46], אוֹ שֶׁהָיוּ**
34 **חֲבוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִין[47] - אֵין עוֹלֶה לָהֶן אוֹתוֹ זְמַן**
35 **מִן הַמְּנִיָּן[48].**

45) 'ירושלמי' יבמות פ"ו, ה"ו. 46) ואפילו לא מנעם החולי מחיי אישות. 47) ואפילו שימשו מיטותיהם בבית האסורים. 48) של עשר שנים (יבמות סד.). ופירש הרא"ש שם: שאנו תולים כי העוון שגרם להם לחלות או להחבש בבית האסורים, מנעם גם־כן מלהוליד, כמו שמצאנו באברהם אבינו שבעוון שיצא מארץ ישראל לחוצה־לארץ, נענש ולא הוליד, ולא מנו לו את ישיבתו בחוץ־לארץ.

יב. הַפִּילָה - מוֹנֶה[49] מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה[50]. אִם הִפִּילָה וְחָזְרָה וְהִפִּילָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים - הֶחְזֵקָה לִנְפָלִים, וְשֶׁמָּא לֹא זָכָה לְהִבָּנוֹת מִמֶּנָּה, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[51].

49) עשר שנים. 50) יבמות, שם. 51) אפילו בתוך עשר שנים (יבמות סה:).

יג. הוּא אוֹמֵר: הַפִּילָה בְּתוֹךְ עֶשֶׂר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁהֶה עִמָּהּ[52], וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא הִפַּלְתִּי[53] - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁאֵינָהּ מַחֲזֶקֶת עַצְמָהּ בַּעֲקָרוּת[54]. הוּא אוֹמֵר: הִפִּילָה שְׁנַיִם[55], וְהִיא אוֹמֶרֶת: הִפַּלְתִּי שְׁלֹשָׁה[56] - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁאֵינָהּ מַחֲזֶקֶת עַצְמָהּ בְּמַפֶּלֶת, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וּבְכָל זֶה מַשְׁבִּיעָהּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת[57] שֶׁלֹּא הִפִּילָה אוֹ שֶׁהִפִּילָה שְׁלֹשָׁה, שֶׁבְּטַעֲנָה זוֹ יִתְחַיֵּב לִתֵּן כְּתֻבָּה[58].

52) כשאנו באים לכופו להוציא - הוא טוען שעדיין לא הגיע הזמן, הואיל ומונים לה מיום שהפילה. 53) ואין כאן חשש שמא נתנה עיניה באחר, שהרי היא לא תבעה להתגרש, ורק כשכפו אותו לגרשה וטען שהפילה, אמרה היא שלא הפילה. 54) שם, סה, ב. ויוציא ויתן כתובה. 55) ולא אוציא. 56) והיא לא תבעה להתגרש כדלעיל (ר"ן שם). 57) מפורש לעיל פי"ב הכ"א. 58) והרי הוא מכחישה וטוען נגדה טענת ודאי שאינו חייב להוציאה, וממילא אינו חייב ליתן כתובתה, והרי זה דומה למוציא שטר חוב על חבירו, וטוען הלוה: "קבעת לי זמן", שנשבע המלוה שבועת היסת ונוטל, כמו שכתב רבינו בפי"ג מהל' מלוה ולוה ה"ז ('כסף משנה'). ולעיל ה"ט כתב רבינו: "ויש לו להחרים סתם", ולא כתב "להשביע" - כי שם אינו טוען טענת ודאי, שהרי אינו מרגיש ואין נשבעין שבועת היסת על טענת ספק ('מגיד משנה').

יד. נִשֵּׂאת לָרִאשׁוֹן וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה וְהוֹצִיאָהּ - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשֵׁנִי[59]. שָׁהֲתָה עִם הַשֵּׁנִי עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה - לֹא תִּנָּשֵׂא לְשִׁלִּישִׁי[60]. וְאִם נִשֵּׂאת לְשִׁלִּישִׁי - תֵּצֵא[61] שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה[62], אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת אוֹ שֶׁקַּיֶּמֶת מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[63].

59) שעדיין לא הוחזקה זו עקרה, כי שמא הראשון לא זכה להבנות ממנה (יבמות סד.). 60) שכבר הוחזקה עקרה. 61) לאלתר. 62) ודוקא שלא הכיר בה כשנשאה, אבל אם הכיר בה כשנשאה - לא תהא זו פחותה מאיילונית שהכיר בה שיש לה כתובה מפני שרצה ליזוק בנכסיו, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א ('מגיד משנה'). 63) יבמות סה, א.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין וְאָמְרָה: בַּעְלִי אֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁמֵּשׁ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ[64] שִׁמּוּשׁ שֶׁמּוֹלִיד, אוֹ[65] שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ - יַעֲשׂוּ הַדַּיָּנִין פְּשָׁרָה[66]. וְאוֹמְרִים לָהּ: רָאוּי לִיךְ שֶׁתִּנְהֲגִי עִם בַּעְלִיךְ עַד שֶׁתִּשְׁהִי עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא תּוֹלִידִי, וְאַחַר כָּךְ תִּתְבָּעִי[67]. וּמְגַלְגְּלִין[68] עִמָּהּ בְּדָבָר זֶה. וְאֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לֵישֵׁב, וְלֹא דָנִין אוֹתָהּ כְּדִין הַמּוֹרֶדֶת[69], אֶלָּא מַאֲרִיכִין בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה[70].

64) שאין לו גבורת אנשים, והיא רוצה להתגרש מיד. 65) בנוסח כת"י קדום שהובא ב'כנסת הגדולה' וב'מעשה רוקח' חסירה תיבת "או", ולפ"ז אין כאן אלא טענה אחת. 66) פיצוי על־ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חם ולא קר (רבינו בפירושו למשנה, כתובות פ"י, מ"ו). 67) גט. 68) מטפלים ומתעסקים. 69) השנוי לעיל פי"ד, ה"ח. 70) נדרים צ, ב במשנה: "השמים ביני לבינך (שאינו יורה כחץ - גמרא שם) יעשו דרך בקשה". וכל זה כשהוא מכחיש, אבל אם הבעל מודה שאין לו גבורת אנשים - יתן גט וכתובה מיד ('תוספות' יבמות סה: דיבור־המתחיל: "כי הא").

טז. אַף־עַל־פִּי שֶׁקַּיֶּמֶת אָדָם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, הֲרֵי הוּא מְצֻוֶּה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁלֹּא יְבַטֵּל מִלִּפְרוֹת וְלִרְבּוֹת כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ[71]; שֶׁכָּל הַמּוֹסִיף נֶפֶשׁ אַחַת בְּיִשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ בָּנָה עוֹלָם[72]. וְכֵן מִצְוַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁלֹּא יֵשֵׁב אָדָם בְּלֹא אִשָּׁה[73], שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר[74]; וְלֹא תֵּשֵׁב אִשָּׁה בְּלֹא אִישׁ, שֶׁלֹּא תִּחָשֵׁד[75].

~ נקודות משיחות קודש ~

אע"פ שקיים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מפריה ורביה, שכל המוסיף נפש אחת מישראל כאילו בנה עולם מלא.

וצריך להבין, הרי המקור לדין זה הוא בגמרא יבמות, שם למד רבי יהושע דין זה מהפסוק "בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך", ומדוע כתב הרמב"ם טעם חדש. ועוד צריך להבין, הרי הלשון בגמרא סנהדרין הוא "כל המקיים נפש אחת מישראל", ואמנם כאן מדובר על הולדה ואין מתאים הלשון "מקיים נפש", מכל־מקום היה לו לכתוב לכאורה כל המוליד, כיון שמדובר על הולדה חדשה.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "בבוקר זרע את זרעך כו'" מובאים שני פרטים. א: "כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה". ב: "ואם שניהם כאחד טובים".

וסבר הרמב"ם שהטעם הראשון אינו להלכה, כי כל ישראל בחזקת כשרות, ובוודאי יהיו שניהם טובים. ולאידך אם יש מקום לחשש "אי זה יכשר הזה או זה" הרי אין לדבר סוף, ויהיה עליו לשאת כמה נשים כדי שילד כמה בנים, שאולי יהיה האחד מהם כשר, ובפרט שעניין זה נוגע גם לאשה שאם אינה צדקנית יגרום הדבר לחסרון גם אצל הבן.

לכן סובר הרמב"ם שהטעם הנוגע להלכה הוא "שניהם כאחד טובים", ומכיון שאין זה מצד החשש אי זה יכשר אלא רק להוסיף בטוב, אין זה סיבה מספקת לישא אישה על אשתו שאז נעשית כל אחת צרה לחברתה.

לכן גם לא הביא הרמב"ם את הפסוק שבגמרא "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים" כיון שסובר

שהחלק הראשון שבפסוק - "אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה" - אינו להלכה.

לכן גם כתב הלשון "כל המוסיף" ולא כל המוליד וכד', כי כיון ש"שניהם כאחד טובים" הרי בזה עניין של הוספה על הטוב.

ומכאן נבוא להבין גם מדוע הביא הרמב"ם טעם חדש "שכל המוסיף נפש מישראל כאילו בנה עולם", כי הטעם לציווי ההוספה הוא כאמור "ואם שניהם טובים", ועתה מפרש ומסביר את גודל העילוי של הוספת נפש בישראל, שעניינו "בנה עולם", היינו לא רק הוספה סתם אלא בנין חדש של עולם מלא.

ועדיין צריך להבין, אם לא מדובר על הוספה גרידא כי־אם על עולם חדש, מדוע נקט הלשון "בנה עולם" ולא "ברא" או "יצר עולם".

והביאור: הגם שהוספת נפש אחת היא יצירת עולם חדש, מכל־מקום בנוגע לאדם כי עיקר מציאות הגוף באה מהקב"ה, ובוודאי הנשמה שנותן בו הקב"ה, ואעפ"כ מתאים הלשון "בנה עולם" שהרי סוף־סוף נעשה הדבר על־ידי פעולתו, ועל־דרך שמצינו בנוגע לבנין בית כפשוטו שהמציב את דלתות הבית לאחרי שנבנה נקרא כל הבנין על שמו.

ובפנימיות העניינים, ישנו גם "פרו ורבו" ברוחניות, ו"כל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" וגם כאשר יהודי עוסק כל היום כולו בהשפעה על הזולת, וכשמגיע הערב רוצה לנוח מעבודתו, אזי אומרים לו "ולערב אל תנח ידך".

(על־פי 'יין מלכות' סי' נ"ח)

71) ביבמות סב, ב למדו כן ממה שנאמר (קהלת יא, ו): "בבוקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ידך". 72) כעין זה בסנהדרין לז, א: "כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא". וביבמות סג, ב: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות". 73) שם, סא, ב. משום שנאמר (בראשית ב, יח): "לא טוב היות האדם לבדו". 74) יבמות סג, א: "דיינו שמגדלות את בנינו, ומצילות אותנו מן החטא". 75) ראה בבא־מציעא עא, א. אבל מצד הדין מותר לה לשבת בלא איש (הל' איסורי ביאה פכ"א, הכ"ו).

1 **יז. וְחוֹבָה עַל כָּל אִישׁ לְקַנֵּאת[76] לְאִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ**
2 **חֲכָמִים: אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה**
3 **בּוֹ רוּחַ טָהֳרָה[77]. וְלֹא יְקַנֵּא לָהּ בְּיוֹתֵר מִדַּאי[78]. וְלֹא**
4 **יֵאָנֵס אוֹתָהּ וְיִבְעֹל בְּעַל כָּרְחָהּ[79], אֶלָּא בְּדַעְתָּהּ וּמִתּוֹךְ**
5 **שִׂיחָה[80] וְשִׂמְחָה[81].**

76) להתרות בה שלא להתנהג בפריצות. והכתוב אומר (במדבר ה, יד): "וקנא את אשתו", ואמרו חכמינו (סוטה ג.): "אין קינוי אלא לשון התראה". ורבינו בפירוש המשנה, סוטה פ"א מ"א, אומר: הקינוי - היא המניעה מהדברים הדומים להביא החשד. וב'תוספות יו"ט' שם, מפרש: קינוי - לשון כעס שמכעיסה ומקניטה, כמו: (דברים לב, כא): "הם קנאוני בלא אל", וכן (משלי ו, לד): "כי קנאה חמת־גבר". 77) סוטה ג, א. ששונא את הפרוצות (רש"י שם). 78) ראה דברים נכוחים בזה הל' סוטה פ"ד, הי"ח. ושם הלכה יט, כותב רבינו: "אין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה, אלא בינו לבינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול". 79) עירובין ק, ב: "כל הכופה אשתו לדבר מצוה, יהיו לו בנים שאינם מהוגנים, שנאמר (משלי יט, ב): וגם בלא דעת נפש לא טוב". - "לא טובים הבנים הנעשים בלא דעת האשה, שהיה בעלה אץ ברגלים" (רש"י שם). 80) חגיגה ה, ב. 81) פסחים עב, ב: "חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה". והשווה הל' דעות פ"ה ה"ד, והל' איסורי ביאה פכ"א הי"ב, וראה נדרים כ: "אלו בני תשע מדות . . . בני מריבה", שמשמש במריבה (רש"י). והר"ן שם מפרש: אע"פ שאינו שונאה אלא שהיתה מריבה ביניהם לפי שעה.

6 **יח. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים עַל הָאִשָּׁה, שֶׁתִּהְיֶה צְנוּעָה בְּתוֹךְ**
7 **בֵּיתָהּ[82], וְלֹא תַּרְבֶּה שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ בִּפְנֵי בַּעְלָהּ[83].**
8 **וְלֹא תִּתְבַּע תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה בְּפִיהָ[84], וְלֹא תִּהְיֶה**
9 **מְדַבֶּרֶת[85] בְּעֵסֶק זֶה. וְלֹא תִּמְנַע מִבַּעְלָהּ כְּדֵי לְצַעֲרוֹ[86]**
10 **עַד שֶׁיּוֹסִיף בְּאַהֲבָתָהּ, אֶלָּא נִשְׁמַעַת לוֹ בְּכָל עֵת**
11 **שֶׁיִּרְצֶה. וְתִזָּהֵר מִקְּרוֹבָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲבֹר**
12 **עָלָיו רוּחַ קִנְאָה. וְתִתְרַחֵק מִן הַכִּעוּר[87] וּמִן הַדּוֹמֶה**
13 **לְכִעוּר[88].**

82) יומא מז, א: "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". וב'ירושלמי' מגילה פ"א ה"י, אמרו (תהלים מה, יד): "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב". 83) "תחילת קלות ראש בנשים - פתח לניאוף" (דרך ארץ זוטא פ"ג). 84) נדרים כ, ב: "בני חצופה". 85) עירובין ק, ב: "והוא ימשול בך" - מלמד שהאשה תובעת בלב . . . זוהי מידה טובה בנשים. 86) המונעת כדי לצערו נקראת מורדת. 87) דברים המראים שיש שם עבירה, אלא שאין שם עדות ברורה על זנותה, ראה לקמן פכ"ד, הט"ו. 88) חולין מד, ב. ו'אבות דרבי נתן' פ"ב).

14 **יט. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים[89], שֶׁיְּהֵא אָדָם מְכַבֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ[90]**
15 **יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְאוֹהֲבָהּ כְּגוּפוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן,**
16 **מַרְבֶּה בְּטוֹבָתָהּ כְּפִי מָמוֹנוֹ. וְלֹא יָטִיל עָלֶיהָ אֵימָה**
17 **יְתֵרָה[91]. וְיִהְיֶה דִּבּוּרוֹ עִמָּהּ בְּנַחַת. וְלֹא יִהְיֶה עָצֵב**
18 **וְלֹא רַגְזָן[92].**

89) יבמות סב, ב. 90) במלבושים ובתכשיטים, כי זלזול האשה קשה יותר מזלזול האיש (רש"י שם). 91) גיטין ו, ב: "שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה, והפילה כמה רבבות מישראל". 92) בבא־מציעא נט, א: "לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו (אונאת דברים לצערה, רש"י) שמתוך שדמעתה מצויה, אונאתה קרובה" - פורענות אונאתה ממהרת לבוא (רש"י).

19 **כ. וְכֵן צִוּוּ עַל הָאִשָּׁה, שֶׁתִּהְיֶה מְכַבֶּדֶת אֶת בַּעְלָהּ**

1 **בְּיוֹתֵר מִדַּאי, וְיִהְיֶה עָלֶיהָ מוֹרָא מִמֶּנּוּ[93], וְתַעֲשֶׂה כָּל**
2 **מַעֲשֶׂיהָ עַל פִּיו[94]. וְיִהְיֶה בְּעֵינֶיהָ כְּמוֹ שַׂר אוֹ מֶלֶךְ[95],**
3 **מְהַלֶּכֶת בְּתַאֲוַת לִבּוֹ וּמְרַחֶקֶת כָּל מַה שֶּׁיִּשְׂנָא[96]. וְזֶה**
4 **דֶּרֶךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים**
5 **בְּזִוּוּגָן. וּבִדְרָכִים אֵלּוּ יִהְיֶה יִשּׁוּבָן נָאֶה וּמְשֻׁבָּח.**

93) [בקידושין לא, א אמרו: "אתה ואמך חייבים בכבוד אביך" - הרי השוו האם לבן. ואם כן, כשם שהבן חייב בכבוד אביו ובמוראו, כן גם האם (=האשה) חייבת בשניהם]. 94) "וכי מה טיבה של יעל שבאת תשועה גדולה על ידה? אמרו, אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה - מכאן אמרו: אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא רוצה רצון בעלה" ('תנא דבי אליהו' סוף פרק יא, וביתר דיוק ב'ילקוט שמעוני' שופטים ד, סוף אות מב). 95) מגילה יב, ב: "אפילו קרח בביתו, פקיד ונגיד הוא". מקביל שם לפסוק (אסתר א, כב): "להיות כל איש שורר בביתו". 96) וחילופיהן באשה רעה. ראה יבמות סג, א שאשתו של רב מצערתו; כשאמר לה עשי לי תבשיל עדשים - עשתה לו קטנית, קטנית - עשתה לו עדשים.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) ביאר בו רבינו מה הם כתובה, נדוניא, נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, פרעון כתובתה והשבועה. מזון הבנות, תקנת הגאונים שתגבה כתובה ממטלטלין, קודם שתשבע וכיצד משביעין אותה, ייחד לה קרקע בכתובתה, הפוגמת כתובתה, הנפרעת שלא בפניו או הפוחתת כתובתה, מקום שאין כותבין כתובה, עד מתי גובה כתובתה, היא אומרת בתולה נשאתי והיורשים אומרים בעולה, אם נאמן הקטן להעיד בגודלו, כתובה בלי גט או איפכא, שני גיטין ושתי כתובות.

6 **א. הַנְּכָסִים שֶׁמַּכְנֶסֶת הָאִשָּׁה לְבַעְלָהּ - בֵּין קַרְקַע,**
7 **בֵּין מְטַלְטְלִין[2], בֵּין עֲבָדִים - אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן נִכְתָּבִין**
8 **בִּשְׁטַר הַכְּתֻבָּה, אֵין נִקְרָאִין כְּתֻבָּה, אֶלָּא נְדוּנְיָא[3]**
9 **שְׁמָם. וְאִם קִבֵּל הַבַּעַל אַחֲרָיוּת הַנְּדוּנְיָא עָלָיו**
10 **וְנַעֲשֵׂית בִּרְשׁוּתוֹ - אִם פָּחֲתָה[4] פָּחֲתָה לוֹ[5], וְאִם**
11 **הוֹתִירָה[6] הוֹתִירָה לוֹ[7] - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת נִכְסֵי צֹאן**
12 **בַּרְזֶל[8]. וְאִם לֹא קִבֵּל אַחֲרָיוּת הַנְּדוּנְיָא עָלָיו, אֶלָּא**
13 **הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הָאִשָּׁה - אִם פָּחֲתָה[9] פָּחֲתָה לָהּ,**
14 **וְאִם הוֹתִירָה הוֹתִירָה לָהּ - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת נִכְסֵי**
15 **מְלוֹג[10].**

2) חפצים שאפשר לטלטלם ולהעבירם ממקום למקום, 'נכסי דניידי', בניגוד לקרקעות שהם: 'נכסי דלא ניידי'. 3) מלשון הפסוק (יחזקאל טז, לג): "ואת נתת את נדניך". 4) תפסד או תוזל. 5) לחובתו, והוא אחראי לשלם לה כשיגרשנה את כל התמורה כפי שהוערכה בשטר הכתובה. 6) השביחה, הוקרה. 7) לזכותו, ואינו מחזיר לה את השבח. 8) יבמות פ"ז, מ"א. שהקרן קיימת כברזל, שאפילו כלתה או נגנבה כולה - חייב לשלם, ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך, והיה הרועה חייב באחריותן כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקראו הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותם: "נכסי צאן ברזל" ('ברטנורא' שם). 9) או נגנבה. 10) אמרו ב'בראשית רבה' פמ"ה (וכן ב'ירושלמי' יבמות פ"ז, ה"א): "מהו עבדי מלוג? כמו שאתה אומר: מלוג מלוג". כענין מליגת (מריטת) הראש, שתולשים השיער ועוזבים הראש, כך הבעל אוכל הפירות ומניח הקרן ואין לו רשות בה ('הערוך' ערך מלג).

16 **ב. וְכֵן כָּל נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָאִשָּׁה, שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה אוֹתָן**
17 **לְבַעְלָהּ וְלֹא כָּתְבוּ אוֹתָן בַּכְּתֻבָּה[11], אֶלָּא נִשְׁאֲרוּ**
18 **לְעַצְמָהּ, אוֹ נָפְלוּ לָהּ בִּירֻשָּׁה אַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה, אוֹ**
19 **נָתְנוּ לָהּ בְּמַתָּנָה - הַכֹּל נִקְרָאִין נִכְסֵי מְלוֹג, שֶׁכֻּלָּן**
20 **בִּרְשׁוּתָהּ[12] הֵן. וְאֵין נִקְרָאִין כְּתֻבָּה אֶלָּא עִקַּר כְּתֻבָּה,**
21 **שֶׁהוּא מֵאָה[13] אוֹ מָאתַיִם[14], עִם הַתּוֹסֶפֶת[15] בִּלְבַד.**

11) בשעת האירוסין לא רשמו אותן בשטר הכתובה. 12) ואין לבעל רשות לכלותם או למכרם כי־אם לאכול פירותיהם בלבד, כפי שיתבאר לקמן פכ"ב ה"ז. 13) זוז - לאלמנה. 14) זוז - לבתולה. 15) שהוא מוסיף לה משלו (למעלה פ"י ה"ז), וראה להלן הערה טז. וסובר רבינו שאין לנדוניא דין כתובה, כדין כל חוב שבין מלוה ולוה. כי מה שתיקנו חכמים לתת לאשה כסף שלא הכניסה לבעלה, זהו ראוי להקרא כתובה. אבל מה שהאשה הכניסה משלה, זה עדיף מ'כתובה' ודינו כשאר חוב בעולם. והמקור לדעת רבינו הוא מהמשנה (כתובות פ:): "מתה, מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה?" (הם נכסי מלוג - רש"י שם). וכן (שם ק:): "אין להם כתובה. . . ולא בלאות". וכן בסוגיא דמורדת (כתובות סג:) חילקו בין כתובה לנכסי נדוניתה (מגיד־משנה). וראה במוספנו 'תשובת רבינו'.

22 **ג. כְּבָר הוֹדַעְנוּ[16], שֶׁחֲכָמִים תִּקְּנוּ כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה, וְדִין**
23 **הַתּוֹסֶפֶת כְּדִין הָעִקָּר[17]. וְלֹא תִּקְּנוּ לִגְבּוֹתָהּ כָּל זְמַן**
24 **שֶׁתִּרְצֶה, אֶלָּא הֲרֵי הִיא כְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ[18] לוֹ זְמַן, וְאֵין**
25 **הַכְּתֻבָּה נִגְבֵּית אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל אוֹ אִם**
26 **גֵּרְשָׁהּ[19]. וְכֵן הִתְקִינוּ, שֶׁאִם הָיוּ לַבַּעַל שָׂדוֹת טוֹבוֹת**
27 **וְרָעוֹת וּבִינוֹנִיּוֹת, וּבָאָה הָאִשָּׁה לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִמֶּנּוּ,**
28 **שֶׁלֹּא תִּגְבֶּה אֶלָּא מִן הָרָעָה שֶׁבְּנִכְסָיו[20], וְהִיא**
29 **הַנִּקְרֵאת זִבּוּרִית[21].**

16) לעיל פ"י ה"ז. 17) לרוב הדברים (פרט למקומות שנאמר בהם מפורש שיש חילוק בין עיקר לתוספת. ראה לעיל פט"ו ה"ח, ולקמן פכ"ד ה"ב וה"ה). וכן מפורש בכתובות נד, ב ש"תנאי כתובה (=היינו התוספת) ככתובה". 18) ובכת"י התימנים: "שקבוע". 19) כתובות פא, א: "לא ניתנה כתובה לגבות מחיים". 20) גיטין מח, ב. ואין לחוש שתימנע משום כך להנשא, כי "יותר ממה שאיש רוצה לישא - האשה רוצה להנשא" (שם נ.). וב'תוספות יו"ט' שם מפרש: כי חשו חכמים שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובתה, לפיכך דינה בזיבורית. 21) מילה ערבית, ופירושה: שדה מלאה אבנים ('ערוך השלם'). והרמ"א בהגהותיו לשו"ע חו"מ סי' קא ס"ה,

אומר "זיבורית - החלק הגרוע שבקרקע, מלשון זבורא (דבורה) שהוא מין מבעלי־חיים העוקצים". אבל הנדוניא הרי היא ככל חוב, ונגבית מן הבינונית.

ד. וְכֵן הִתְקִינוּ, שֶׁכְּשֶׁתְּבוֹא לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ אַחַר מוֹתוֹ - לֹא תִּגְבֶּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[22] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ אֶצְלָהּ כְּלוּם, וְלֹא מָכְרָה לוֹ כְּתֻבָּתָהּ, וְלֹא מָחֲלָה אוֹתָהּ. וְשָׁמִין לָהּ כָּל מַה שֶּׁעָלֶיהָ[23], וּפוֹחֲתִין אוֹתוֹ מִכְּתֻבָּתָהּ[24]. אֲבָל אִם גֵּרְשָׁהּ לִרְצוֹנוֹ - גּוֹבָה בְּלֹא שְׁבוּעָה[25], וְאֵין שָׁמִין כְּסוּת שֶׁעָלֶיהָ; שֶׁהֲרֵי לְקָחָן לָהּ וְזָכְתָה בָּהֶן, וְהוּא רוֹצֶה לְהוֹצִיאָהּ, לֹא הִיא[26].

22) "הנשבע אוחז ספר־תורה בזרועו, והוא עומד ונשבע בשם או בכינוי" (לשון רבינו הל' שבועות פי"א ה"ח). כי כלל הוא: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" (כתובות פז.). והוא הדין לנדוניא שאינה נגבית מן היתומים אלא בשבועה, כדין כל חוב, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פי"ד ה"א. וכתב רבנו יצחק אלפסי בהלכותיו לכתובות שם, ששבועה זו היא בנקיטת חפץ. 23) הבגדים שעל גופה שקנה לה בחייו. 24) כתובות נד, א. כי לא הקנה לה דברים אלו על דעת שתקחם ותלך ממנו. 25) שהרי יודע הוא אם מכרה או מחלה לו כתובתה. ואם הוא אינו טוען כלום, מי יטען לו? אולם, אם טען: "תשבע לי על טענתי" - דינו מפורש לקמן הי"ט. 26) ולפיכך אין שמין כסות שעל גופה (רי"ף בהלכותיו סוף פ"ד דכתובות). אולם, כל אלה שכופים אותם להוציא (ראה כתובות עז. ולעיל פט"ו, ה"ז) - שמין כל מה שעליה, הואיל ואינו מגרשה לרצונו (מגיד־משנה).

ה. וְכֵן הִתְקִינוּ, שֶׁלֹּא תִּגְבֶּה הָאַלְמָנָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע[27]. וְאִינָהּ גּוֹבָה מִשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל[28]. וְאֵין הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן מִשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתָתוֹ. וְאִינָהּ טוֹרֶפֶת[29] בִּכְתֻבָּתָהּ בְּשֶׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ[30], אַף־עַל־פִּי שֶׁבַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח. וּדְבָרִים אֵלּוּ מִקֻּלֵּי כְּתֻבָּה הֵם[31].

27) כתובות נא, א. ודף פא, ב. כרבנן דרבי מאיר. ולפי נוסח זה: "שלא תגבה האלמנה", רק אלמנה אינה גובה מפני שמטלטלין של היתומים אינם משועבדים לה, כשם שאינה משועבדים לבעל־חוב אחר (פ"ח מהל' נזקי ממון הי"א). אבל גרושה שגובה כתובתה מהבעל עצמו, גובה היא אפילו מן המטלטלין, כמו בעל־חוב אחר (שם ה"י). וכן נראה מלשון רבינו להלן ה"ז בתקנת הגאונים שתיקנו שתגבה "אחרי מות בעלה" - הרי שבחייו אין צורך לתקנה, וכמו כן בה"ח: "ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין" ('מעשה רוקח'). אבל הרשב"א בתשובה הביא בדברי רבינו: "התקינו שלא תגבה האשה כתובתה אלא מן הקרקע" - "האשה" משמע בין אלמנה ובין גרושה. וכתב הר"ן (נדרים סה:) שכתובה גרועה בזה מבעל־חוב אחר מפני שאין זמן פרעונה ידוע, ויתכן גם שלא תגבה אותה לעולם (כשתמות לפני בעלה) ולפיכך אינה סומכת אלא על הקרקע. וראה גם להלן הערה כט. 28) בכורות נב, א. אם הנכסים לא היו שוים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה, ואח"כ השביחו - אינה גובה אלא כמה שהיו שוים בשעת מיתת הבעל (רש"י שם). 29) חוטפת, תופסת. 30) שלקח קרקעות מבעלה בחייו שהם משועבדים לכתובתה, כמבואר בסמוך ה"י. 31) בכורות, שם. קל הוא שהקילו חכמים בגביית כתובתה, הואיל ויותר משאיש רוצה לישא - אשה רוצה להנשא, ולא עשתה עמו טובה כ"כ, אבל בעל־חוב עשה טובה ללוה - אין לו לאבד זכויותיו מן השבח ולא מקילים בו (רשב"ם לבבא־בתרא קלב:). [ומסתימת לשון רבינו: "ודברים אלו מקולי כתובה", נראה שזה מוסב גם על הדין הראשון, שאינה גובה כתובתה אלא מן הקרקע - הרי שדין כתובה גרוע מדין בעל־חוב אחר, וכדעת הרשב"א למעלה הערה כה].

ו. וְכֵן מִקֻּלֵּי כְּתֻבָּה, שֶׁתִּטֹּל הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ מִן הַפְּחוֹתוֹת[32] שֶׁבַּמַּטְבְּעוֹת. כֵּיצַד? נָשָׂא אִשָּׁה בְּמָקוֹם אֶחָד, וְגֵרְשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר: אִם הָיוּ מָעוֹת מְקוֹם הַנִּשּׂוּאִין טוֹבִים מִמָּעוֹת מְקוֹם הַגֵּרוּשִׁין - נוֹתֵן לָהּ מִמָּעוֹת מְקוֹם הַגֵּרוּשִׁין; וְאִם הָיוּ מָעוֹת מְקוֹם הַגֵּרוּשִׁין טוֹבִים מִמָּעוֹת מְקוֹם הַנִּשּׂוּאִין - נוֹתֵן לָהּ מִמָּעוֹת מְקוֹם הַנִּשּׂוּאִין[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה בִּכְתֻבָּתָהּ מָעוֹת סְתָם; אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ בָּהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, בֵּין בָּעִקָּר בֵּין בַּתּוֹסֶפֶת[34] - הֲרֵי הִיא כְּדִין הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, שֶׁנּוֹתֵן לוֹ כַּמָּה שֶׁהִלְוָהוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה[35].

32) בגדלן ובמשקלן. 33) כתובות קי, ב: "מפני שהכתובה היא מדרבנן, הקילו בה שיפרע פעם לפי מקום הנישואין ופעם לפי מקום הגירושין, וכוונתנו בכל זה להקל עליו הפרעון" (פירוש המשנה לרבינו, שם). וכל זה כשיש בשווי המטבע כדי מאתיים ומנה שתיקנו לה חכמים, שהם חמשה ועשרים דינר של כסף טהור, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח. אבל פחות מזה אין הוא יכול לפרוע, שהרי אין פוחתין לבתולה ממאתיים. . . וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות (שם, ה"ט). 34) ובלבד שלא יהיה בו פחות משיעור החכמים, מאתיים ומנה כדלעיל. 35) פ"ד, הי"א. ודין הנדוניא כדין החוב, שהולכים בו אחרי מקום כתיבת השטר, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פי"ז, ה"ט.

ז. תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת[36], שֶׁתִּהְיֶה הָאִשָּׁה גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ אַחֲרֵי מוֹת בַּעְלָהּ אַף מִן הַמַּטַּלְטְלִין[37], כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְקִינוּ[38] לְבַעַל חוֹב לִגְבּוֹת מִן הַמַּטַּלְטְלִין[39]. וּפְשִׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּרֹב יִשְׂרָאֵל[40]. וְכֵן שְׁאָר תְּנָאֵי כְּתֻבָּה[41] - כֻּלָּן כַּכְּתֻבָּה הֵן, וְיֶשְׁנָן בְּמַטַּלְטְלִין כִּבְקַרְקַע. חוּץ מִכְּתֻבַּת 'בְּנִין דִּכְרִין'[42], שֶׁלֹּא מָצָאנוּ מִנְהַג יְרֻשָּׁתָן פָּשׁוּט[43] בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת[44]. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר: מַעֲמִידִין אוֹתָהּ עַל דִּין הַגְּמָרָא, שֶׁאֵין יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע.

36) ראה ב'אוצר הגאונים' לכתובות, חלק התשובות עמ' 210 ואילך, ברי"ף לכתובות פ"ו, ב'תוספות' כתובות נא, א. ודף סז, א. ורא"ש פ"ג דקידושין סי' יד. 37) מפני שהרבה

אנשים עוסקים בעיקר במסחר מטלטלין בלבד, ואשה סומכת דעתה עליהם. וגם משום שבזמנם כבר היו אנשים שאין להם קרקעות כלל (מגיד־משנה, ורש"י לכתובות סז.). וראה בפירוש המשניות לרבינו (בכורות פ"ח מ"ט) שכתב שבכלל תקנה זו שגובה אף מן השבח. ועי' 'בית שמואל' סי' ק סקי"ב. 38) הגאונים. 39) של היתומים. שמדין תורה אין הם משועבדים לבעל־חוב (ראה פסחים לא.) וכביאור רש"י (ב"מ סז:): "בעוד הלוה קיים, אפילו מגלימה שעל כתפו גובה בעל־חוב, שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח בית־דין ויכנס לביתו ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבוט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו וליתומים? הרי לא לוו ממנו, ואילו ירשו קרקעות, משועבדים הנכסים מחיים, כדין ערב, כי נכסיו של אדם הם ערביו, וכשהלוה לו - עליהם סמך, אבל מטלטלים אין להם דין ערב, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם". ותקנת הגאונים בבעל־חוב, כתבה בפ"ח מהל' נזקי ממון הי"ב. 40) כן כתב רבינו גם בהל' נזקי ממון, שם. וכן הוא ב'תשובות הגאונים' (אוצר הגאונים שם, עמ' 211). 41) מזונות הבנות, רפואתה ועוד (לעיל פי"ב, ה"ב). ראה ברי"ף וב'תוספות' שם. 42) מפורשת לקמן פי"ט, ה"א־ב. בנין דכרין - בנים הזכרים. 43) נפוץ ומקובל. 44) וקצת גאונים ביטלוה ('מאירי' לכתובות נ: עמ' 186, ורא"ש כתובות פ"ד, סי' כד).

1 **ח. כְּבָר נָהֲגוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁיִּדַּעְנוּ וְשֶׁשָּׁמַעְנוּ**
2 **שִׁמְעָן, שֶׁיִּכְתְּבוּ בַּכְּתֻבָּה: בֵּין מִמְּקַרְקְעֵי בֵּין**
3 **מִמְּטַלְטְלֵי[45]. וְדָבָר זֶה תִּקּוּן גָּדוֹל הוּא, וַאֲנָשִׁים**
4 **גְּדוֹלִים וּנְבוֹנִים הִנְהִיגוּ דָּבָר זֶה; שֶׁהֲרֵי זֶה תְּנַאי**
5 **שֶׁבְּמָמוֹן[46], וְנִמְצָא הָאַלְמָנָה גּוֹבָה מִן הַמְּטַלְטְלִין**
6 **בִּתְנַאי זֶה, לֹא בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[47].**

45) שכותב: "אחריות כתובה זו . . . קיבלתי עלי ועל יורשי אחרי . . . ועל מה שעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין". ראה נוסח הכתובה לרבינו פ"ד מהל' יבום הל"ג. וכן הוא ב'אוצר הגאונים' שם. 46) שאפשר להתנותו אפילו על מה שכתוב בתורה, ראה לעיל פ"ו, ה"ט. 47) וההבדל בין זה לזה, מתבאר בסמוך ה"ט.

7 **ט. הֲרֵי שֶׁלֹּא כָּתַב[48] כָּךְ בִּשְׁטַר הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא נָשָׂא**
8 **סְתָם: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּתַקָּנָה זוֹ שֶׁל גְּאוֹנִים - גּוֹבָה[49],**
9 **וְאִם לַאו, אוֹ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָנוּ הַדָּבָר - מִתְיַשְּׁבִין בַּדָּבָר**
10 **הַרְבֵּה; שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים לָדוּן בָּהּ אַף־עַל־**
11 **פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה, כְּדִין תְּנָאֵי כְּתֻבָּה שֶׁהֵם תַּקָּנַת**
12 **הַסַּנְהֶדְרִין[50] הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁנּוֹצִיא בָּהּ[51] מָמוֹן מִן**
13 **הַיּוֹרְשִׁים[52].**

48) "בין ממקרקעי בין ממטלטלי". 49) שכיון שידע בתקנה זו - שעבד לה כל נכסיו, אפילו המטלטלין שישארו לאחר מותו. 50) ובהם אנו אומרים: אע"פ שלא נכתבו בשטר הכתובה - כאילו נכתבו, שזהו תנאי בית־דין (כתובות נא., ולעיל פי"ב, ה"ה). 51) בכח תקנת הגאונים. 52) כשלא ידע בתקנה זו, וגם לא כתב כן בשטר הכתובה. וזהו ה"תיקון הגדול" שהזכיר רבינו בהלכה ח', שתגבה מכח ה'תנאי' לא מכח 'תקנת האחרונים'. והשווה דברי רבינו הל' מלוה ולוה פי"א, הי"א: "אבל במערב היו כותבים בשטרי חובות שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין, בין בחייו בין אחר מותו, ונמצא גובה על תנאי זה יותר מן התקנה . . . שמא לא ידע הלוה בתקנה זו, ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין, שאין כח בתקנת האחרונים לחייב בה יתומים".

14 **י. וְעוֹד תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּהְיוּ כָּל נִכְסֵי הַבַּעַל אַחֲרָאִין**
15 **וְעַרְבָּאִין[53] לַכְּתֻבָּה. אֲפִלּוּ כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה[54], וְיֵשׁ לוֹ**
16 **קַרְקַע בַּאֲלָפִים זְהוּבִים - הַכֹּל תַּחַת שִׁעְבּוּד[55]**
17 **הַכְּתֻבָּה. וְכָל שֶׁיִּמְכֹּר אַחַר הַנִּשּׂוּאִין מִנְּכָסָיו, אַף־עַל־**
18 **פִּי שֶׁמִּמְּכָרוֹ קַיָּם וְיֵשׁ לוֹ[56] לִמְכֹּר כָּל נְכָסָיו אִם יִרְצֶה**
19 **- יֵשׁ לָהּ לִטְרֹף[57] אוֹתָן בִּכְתֻבָּתָהּ כְּשֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה אוֹ**
20 **כְּשֶׁיָּמוּת, אִם לֹא תִּמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[58].**
21 **וּכְשֶׁתִּטְרֹף - לֹא תִּטְרֹף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[59] בְּנִקְיֹטַת**
22 **חֵפֶץ[60], כִּדִּין כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת[61]. וְתַקָּנָה זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
23 **תִּהְיֶה כְּתֻבָּה קַלָּה בְּעֵינָיו[62].**

53) ערבים. 54) מאה זוז. 55) משכון. 56) ויכול. 57) לקחת בחזקה. 58) שלא נמכרו למישהו, בניגוד לנכסים שנמכרו ללקוח, הנקראים: "נכסים משועבדים". וכן מצינו במשנה (גיטין פ"ה, מ"ב): "אין נפרעים מנכסים משועבדים מקום שיש נכסים בני חורין", שהרי הלוקח אומר למלוה: "הנחתי לך מקום לגבות הימנו". 59) כתובות פז, א. 60) רי"ף לכתובות מ"ט. וראה למעלה ה"ד. 61) שבועות מה, א. ובהל' מלוה ולוה פי"ד, ה"א. 62) כתובות פב, ב: בראשונה היו כותבים לבתולה מאתיים (ולא היו משעבדים נכסיהם לאחריות הכתובה). . . ועדיין כשהיה כועס עליה, אומר לה טלי כתובתך וצאי (לפי שהיתה מיוחדת לכך), עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה (ולא ייחד לה כתובתה במטלטלין, וסומכת על כל נכסיו, שעתה יהיה קשה עליו להוציא מעות וליתן לה – 'תוספות' שם.).

24 **יא. כְּשֶׁמַּשְׁבִּיעִין בֵּית דִּין אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הָאַלְמָנָה**
25 **כְּשֶׁתָּבוֹא לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ אֶלָּא**
26 **חוּץ לְבֵית דִּין; מִפְּנֵי שֶׁבָּתֵּי דִינִין הָיוּ נִמְנָעִין**
27 **מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ, שֶׁחוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא לֹא תִּדַּקְדֵּק עַל**
28 **עַצְמָהּ בַּשְּׁבוּעָה[63]. וְאִם רָצוּ הַיְּתוֹמִים לְהַדִּירָהּ -**
29 **נוֹדֶרֶת לָהֶן כָּל מַה שֶׁיִּרְצוּ[64], וּמַדִּירִין אוֹתָהּ בְּבֵית**
30 **דִּין, וְאַחַר כָּךְ נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ.**

63) מפני שהיא טורחת לפני היתומים, תורה היתר לעצמה לישבע שלא לקחה כלום, בעוד שלקחה דבר מועט, וסוברת שזה בשכר טרחתה (גיטין לה.), והשבועה כשהיא חוץ לבית־דין היא קלה שאינה בשם או בכינוי אלא בקללת ארור, ואין עונשה חמור כל כך (ראה רש"י ו'תוספות' שם). ושמא שלשה הדיוטות השביעוה חוץ לבית־דין ('מעשה

רוקח). 64) שתאמר לפני בית־דין: "יאסרו עלי מיני מזונות אלו, אם קיבלתי כלום מכתובתי", ואפילו תעבור על נדרה אין ענשה חמור כל כך כעונש שבועת שקר ('תוספות' שם).

יב. מֵתָה הָאַלְמָנָה קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁבַע - אֵין יוֹרְשֶׁיהָ[65] יוֹרְשִׁין מִכְּתֻבָּתָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין לָהּ כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע[66]. וְאִם נִשְּׁאת[67] קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁבַע - הֲרֵי זוֹ נִשְׁבַּעַת אַחַר הַנִּשּׂוּאִין, וְנוֹטֶלֶת כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה; אֲבָל אֵינָהּ נוֹדֶרֶת וְנוֹטֶלֶת, שֶׁמָּא יָפֵר לָהּ הַבַּעַל[68].

65) בניה מבעל אחר. 66) "ואין אדם מוריש שבועה לבניו" (שבועות מח.). לפי שאין הבנים יכולים להשבע שבועה זו שנתחייב אביהם (רש"י שם). השווה הל' מלוה ולוה פי"ז, ה"ג. 67) לבעל שני. 68) והיא סומכת על זה ונודרת וגובה על שקר (גיטין לה: וברש"י). אבל כשנדרה לפני נישואיה - אין בעלה השני יכול להפר ש"אין הבעל מיפר בקודמין" (שם).

יג. יִחֵד לָהּ קַרְקַע[69] בִּכְתֻבָּתָהּ - בֵּין שֶׁיִּחֵד לָהּ בְּאַרְבַּעַת הַמְּצָרִים[70], בֵּין בְּמְצָר אֶחָד[71] - גּוֹבָה אֶת כְּתֻבָּתָהּ מִמֶּנָּה בְּלֹא שְׁבוּעָה[72]. וְכֵן אִם כָּתַב לָהּ מִטַּלְטְלִין, וְהֵן עַצְמָן קַיָּמִין - נוֹטֶלֶת אוֹתָן בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ וְנִלְקַח בָּהֶן מִטַּלְטְלִין אֲחֵרִים, וְנוֹדַע שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁנִיִּים מִדְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין הָרִאשׁוֹנִים - נוֹטֵלְתָּן[73] בְּלֹא שְׁבוּעָה[74].

69) שכתב לה: "שדה פלונית תהא לכתובתך". 70) הגבולים. 71) ואין אומרים: מתוך שלא סימן את כל מצריה, אין זו מיוחדת כל צרכה, ואינה סומכת דעתה עליה. 72) כתובות נה, א. כי כל עיקר השבועה הוא מחשש שמא התפיסה צרור כסף לכתובתה, אבל זו שייחד לה שדה - היא היא הצרור שהתפיסה (רש"י שם). 73) ובכת"י התימנים: נוטלת. 74) שם. וכדעת הרי"ף, שהראשונים לא נאבדו אלא נמכרו. והוא־הדין בנכסי נדוניתה כל זמן שהם קיימים, נוטלתם בלא שבועה שהם מיוחדים ועומדים לרשותה. שהרי יכולה לומר: "כלי אני נוטלת" ואין הבעל יכול לסלקה בדמיהם - משום שבח בית אביה. ראה יבמות סו, ב (כסף־משנה בשם הריב"ש).

יד. הַפּוֹגֶמֶת כְּתֻבָּתָהּ - לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הוֹצִיאָה שְׁטַר כְּתֻבָּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֶלֶף זוּז, הַבַּעַל אוֹמֵר: נִתְקַבַּלְתִּי הַכֹּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַבַּלְתִּי אֶלָּא כָּךְ וָכָךְ[75]. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ עָלֶיהָ עֵדִים בַּמִּקְצָת[76] שֶׁנָּטְלָה, וַאֲפִלּוּ דִּקְדְּקָה עַצְמָהּ בְּחֶשְׁבּוֹן מַה שֶּׁנָּטְלָה בַּחֲצִי פְּרוּטָה[77] - לֹא תִּטֹּל הַשְּׁאָר אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[78].

75) כתובות פז, ב. הנפרע מחבירו אינו מדקדק לשום לב לכל מה שקיבל מחברו (והפורע מדייק). וזו הואיל ונפרעה במקצת, אפשר שנפרעה הכל - הטילו עליה שבועה כדי שתדייק. 76) אין אנו אומרים: אילו היה פורע לה יותר, היה מזמין עדים כדרך שעשה בפרעון הראשון. 77) אין זה מוכיח שהיא דייקנית ותיטול משום כך שלא בשבועה. ובכת"י התימנים הנוסח: בחצי חצי פרוטה", מקביל ללשון התלמוד שם: "פחות פחות משוה פרוטה", ומפרש רש"י: במנה שקיבלה עושה עמו חשבון, כך נתת לי ביום פלוני, וכך ביום פלוני, ומצרפת בחשבון אפילו פחות משוה פרוטה. 78) וכן הדין בנדונייתה, שגם בשאר חוב הדין כך, כמבואר בהל' מלוה ולוה פי"ד, ה"א.

טו. אָמַר הַבַּעַל: נִתְקַבַּלְתִּ הַכֹּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַבַּלְתִּי כְּלוּם, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁנִּתְקַבְּלָה הַכֹּל אוֹ מִקְצָת - לֹא תִּפָּרַע כָּל הַכְּתֻבָּה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[79].

79) כתובות, שם. ותקנת חכמים היא כדי להפיס דעתו של בעל. ואין זו שבועת התורה ש"עד אחד מחייב את המכחיש - שבועה", שהרי כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמין, וזו נשבעת ונוטלת, אלא תקנת חכמים היא כנ"ל.

טז. הַנִּפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁגֵּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלַךְ לוֹ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו אַחַר שֶׁתִּשָּׁבַע וּמַגְבִּין אוֹתָהּ כְּתֻבָּתָהּ[80]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם רָחוֹק, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן טֹרַח לְהוֹדִיעוֹ; אֲבָל אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב לְהוֹדִיעוֹ - שׁוֹלְחִין לוֹ וּמוֹדִיעִין[81] אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יָבוֹא - תִּשָּׁבַע וְתִטֹּל[82].

80) שם פח, א. 81) הרי"ף שם. ומקורו בבבא־בתרא קעד, א שנכסיו של אדם הם ערביו, והמלוה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה. 82) ואפילו בבעל־חוב הדין כן, "שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב במדינת הים, ואתה נועל דלת בפני לווין" (שם פח.).

יז. הַפּוֹחֶתֶת כְּתֻבָּתָהּ - נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הוֹצִיאָה שְׁטַר כְּתֻבָּה בְּאֶלֶף זוּז, הוּא אוֹמֵר: נִתְקַבַּלְתִּ הַכֹּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַבַּלְתִּי כְּלוּם, וְאֵין לִי אֶלָּא חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוּז; וְזֶה שֶׁכָּתַב לִי אֶלֶף, אֲמָנָה[83] הָיְתָה בֵּינִי לְבֵינוֹ - הֲרֵי זוֹ נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[84]. אֲבָל אִם אָמְרָה: אֵין בִּשְׁטַר כְּתֻבָּתִי אֶלָּא חֲמֵשׁ מֵאוֹת - אֵינָהּ נִפְרַעַת בִּשְׁטָר זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֶלֶף זוּז כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי בִּטְלָה אוֹתוֹ וּכְאִלּוּ הוֹדָת שֶׁהוּא שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר[85].

83) הוא האמין בי שלא אתבענו אלא חמש מאות זוז. 84) כתובות פז, ב. 85) כדין הטוען את חבירו מאה זוז - והלה כופר בכל, שנשבע שבועת היסת מדרבנן (ראה שבועות מ: והל' טוען ונטען פ"א, ה"ג).

יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ: לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה - אוֹמְרִים לָהּ בֵּית דִּין: הִשָּׁבְעִי וּטְלִי; וּמָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ: תִּפָּרַע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה - אוֹמְרִים לַבַּעַל: עֲמֹד וְתֵן לָהּ[86], וְאֵין אַתָּה נֶאֱמָן בְּטַעֲנָה זוֹ עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיךָ.

86) ואין אנו משביעים אותה כדי להפיס דעת בעלה.

יט. אָמַר הַבַּעַל מֵעַצְמוֹ: תִּשָּׁבַע לִי עַל טַעֲנָתִי - אוֹמְרִין לָהּ: הִשָּׁבְעִי וּטְלִי[87], וְתִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ. הִתְנִית עִמּוֹ שֶׁתִּגְבֶּה כְּתֻבָּתָהּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[88], אוֹ שֶׁתְּהֵא נֶאֱמֶנֶת בְּכָל מַה שֶׁתִּטְעַן[89] - גּוֹבָה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה כְּלָל. אֲבָל אִם בָּאָה לִגְבּוֹת מִיּוֹרְשָׁיו - תִּשָּׁבַע[90] וְאַחַר כָּךְ תִּטֹּל.

87) שבועות מא, א. וברי"ף שם, וכן הוא בדברי רבינו בפי"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב בענין שטר חוב, ומשם למד רבינו לענין כתובת אשה. 88) אף־על־פי שיאמר לה: "השבעי וטלי". 89) כגון פוגמת (דלעיל ה"יד) שאינה נפרעת אלא בשבועה. 90) שלא פטרה אלא ממנו, אם תגבה כתובתה בחייו (כתובות פו:).

כ. הִתְנָת עִמּוֹ שֶׁתִּגְבֶּה כְּתֻבָּתָהּ מִיּוֹרְשָׁיו בְּלֹא שְׁבוּעָה[91], אוֹ שֶׁתְּהֵיֶה נֶאֱמֶנֶת בְּכָל מַה שֶׁתִּטְעַן עַל יוֹרְשָׁיו - הֲרֵי זוֹ נוֹטֶלֶת מֵהֶן בְּלֹא שְׁבוּעָה[92]. אֲבָל אִם בָּאָה לִטְרֹף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[93] - לֹא תִּטְרֹף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[94], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֶאֱמִינָהּ הַבַּעַל; שֶׁאֵין תְּנַאי הַבַּעַל מוֹעִיל אֶלָּא עָלָיו וְעַל יוֹרְשָׁיו, אֲבָל לְהַפְסִיד מָמוֹן אֲחֵרִים אֵינוֹ מוֹעִיל[95].

91) אף־על־פי שמן הדין עליה להשבע, שאין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה (כתובות פז.). 92) שם. 93) שנמכרו ללקוחות בחיי הבעל אחרי נישואיה, והרי הם משועבדים ואחראים לפרעון כתובתה, אם אין שם נכסים בני חורין, כדלעיל ה"י. 94) ללקוחות, שלא נתקבלה כתובתה עדיין, כדלעיל ה"ד. 95) כן כתב רבינו בפט"ו מהל' מלוה ולוה ה"ז. וכן דעת הרי"ף בכתובות פ"ט. והראב"ד סובר שכל שקדמה נאמנות הבעל למקח הלוקח, היא גובה שלא בשבועה, שהלוקח לא היה לו לקנות נכסים אלה. ואיהו אפסיד אנפשיה (והוא הפסיד לעצמו).

כא. אַלְמָנָה שֶׁהָיָה שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - נִשְׁבַּעַת וְגוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ אַחַר מֵאָה שָׁנָה[96]. בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּבֵית בַּעְלָהּ, בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּבֵית אָבִיהָ[97]. וְאִם אֵין שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵין לָהּ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ עִקַּר כְּתֻבָּה[98], וַאֲפִלּוּ תָּבְעָה בְּיוֹם מִיתַת בַּעְלָהּ[99]. וְכֵן הַגְּרוּשָׁה, אֲפִלּוּ עִקַּר כְּתֻבָּה אֵין לָהּ[100] עַד שֶׁתּוֹצִיא שְׁטַר כְּתֻבָּה[101].

96) כתובות קד, א. כי אילו מחלה הכתובה ליורשים, היתה מוסרת להם שטר הכתובה. 97) ראה בסמוך הכ"ג. 98) מאתיים זוז לבתולה, ומאה זוז לאלמנה. 99) שמא נתקבלה כתובתה או מחלתה, והחזירה לו שטרה. 100) כשטוען הבעל פרעתי או מחלה לי, אבל אם הוא מודה - חייב לפורעה. 101) שם פט, א. וכן ברי"ף שם.

כב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב כְּתֻבָּה; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכָּן לִכְתֹּב כְּתֻבָּה, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל תְּנַאי בֵּית דִּין - הֲרֵי זוֹ גּוֹבָה עִקַּר כְּתֻבָּה אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בְּיָדָהּ שְׁטַר כְּתֻבָּה - בֵּין נִתְגָּרְשָׁה בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּבֵית בַּעְלָהּ בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּבֵית אָבִיהָ[102], אֲבָל תּוֹסֶפֶת אֵין לָהּ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[103].

102) שם. 103) שאינה מתנאי בית־דין שנאמר בה אע"פ שלא נכתבה הרי היא כנכתבה. אלא מרצונו הטוב הוא מתחייב, והואיל ואין כתובתה בידה - אינה נאמנת.

כג. וְעַד כַּמָּה תִּגְבֶּה הָאַלְמָנָה הָעִקָּר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה? אִם הָיְתָה בְּבֵית בַּעְלָהּ - גּוֹבָה לְעוֹלָם[104], וְאִם הָיְתָה בְּבֵית אָבִיהָ - עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. וְאִם בָּאָה לִתְבַּע אַחַר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה - אֵין לָהּ כְּלוּם; שֶׁאִלּוּ לֹא מָחֲלָה - לֹא שָׁתְקָה כָּל זְמַן זֶה[105], וַהֲרֵי אֵינָהּ עִם הַיּוֹרְשִׁים כְּדֵי שֶׁתֹּאמַר: נִכְלַמְתִּי מִלְּתָבְעָן וְהֵן עִמִּי בַּבַּיִת.

104) כי אין שתיקתה ראיה שמחלה להם כתובתה, אלא מפני שמכבדים אותה ונותנים לה פרנסתה, בושה היא לתבוע כתובתה. 105) אע"פ שהיא ניזונית משלהם, הואיל ואינם מטפלים בה ביחוד, אינה בושה מלתבוע כתובתה (כתובות קד. וראה ב'תוספות יו"ט' למשנה שם).

כד. לְפִיכָךְ[106], אִם הָיָה הַיּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ מוֹלִיךְ מְזוֹנוֹתֶיהָ לְבֵית אָבִיהָ וּמְטַפֵּל בָּהּ - יֵשׁ לָהּ לִתְבַּע כְּתֻבָּתָהּ וַאֲפִלּוּ אַחַר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה; מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ שֶׁשָּׁתְקָה וְלֹא תָּבְעָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ[107].

106) הואיל ובשעה שהיא בושה, אין שתיקתה ראיה על מחילתה. 107) מחמת הכבוד הגדול שנהג בה (שם קד:). בטרחו בעצמו להוליך מזונותיה לביתה, ודין התוספת כדין הכתובה, שאפילו היתומים מודים בסכום התוספת, אלא שטוענים שמחלה להם, כל שעברו עליה כ"ה שנה והיא בבית אביה, הפסידה גם התוספת. ודין נדונייתה כדין חוב שלעולם לא דנים בו דין מחילה, כמבואר בגמרא (שם קד.). וכן הגרושה גובה כתובתה לעולם, שדינה כדין בעל־חוב (שם).

כה. הִיא אוֹמֶרֶת: בְּתוּלָה נִשֵּׂאתִי וְעִקַּר כְּתֻבָּתִי מָאתַיִם, וְהַבַּעַל אוֹ יוֹרְשָׁיו[108] אוֹמְרִים: בְּעוּלָה נִשֵּׂאת וְאֵין לָהּ אֶלָּא מֵאָה - אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁרָאוּ שֶׁעָשׂוּ לָהּ הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנָּהֲגוּ אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר לַעֲשׂוֹתָן לִבְתוּלָה, כְּגוֹן מִינֵי שִׂמְחָה[109] אוֹ כְּתָרִים אוֹ מַלְבּוּשׁ[110] יָדוּעַ, אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין כָּךְ אֶלָּא לִבְתוּלָה[111] - הֲרֵי זוֹ נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; וְאִם אֵין לָהּ עֵדִים בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ נוֹטֶלֶת מָנֶה[112]. וְאִם הָיָה הַבַּעַל קַיָּם - יֵשׁ לָהּ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה[113]. וְנֶאֱמָן הַקָּטָן לְהָעִיד בְּגָדְלוֹ וְלוֹמַר: זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן שֶׁנַּעֲשָׂה לִפְלוֹנִית מִנְהַג הַבְּתוּלוֹת[114]. וְכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה[115], כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

108) אם נתאלמנה. 109) כתובות טז, ב: "רקדו לפניה, העבירו לפניה כוס של בשורה", כוס של יין תרומה, כלומר זו ראשית כתרומת ראשית. 110) "הינומא" צעיף על ראשה משורבב על עיניה, ומתוך שאין עיניה מגולות, מנמנמת לפעמים בתוכו, הינומא - על שם תנומה (שם יז: ורש"י). 111) כגון חילוק קליות לתינוקות (שם טו: במשנה). 112) שם טז, א: "רוב נשים - בתולות נישאות. וכל הנישאת בתולה יש לה קול (יודעים שיצאת בהינומא), וזו הואיל ואין לה קול - נתערער רובה". 113) במנה, ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה (שבועות לח: ומב:). ואף־על־פי שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות? - הואיל ותקנת הגאונים היא לגבות מן המטלטלים, חייב הוא בשבועה (ה'מאירי' לכתובות טז. עמ' 72, בראב"ד ובלחם־משנה). וההבדלים בין שבועת התורה לשבועת החכמים, מנויים בשבועות מא, א. ואחד מהם: בשבועות התורה יורדים לנכסי הנתבע (אם אמר איני נשבע ואיני משלם) ונותנים לתובע. ובשבועה דרבנן - אין יורדים לנכסיו אלא מנדים אותו שלשים יום, ואם לא בא ולא תבע נידויו, מלקים אותו מכת מרדות (מלשון רבינו הל' טוען ונטען פ"א ה"ד־ה). 114) הואיל ורוב נשים - בתולות נישאות, אין אנו צריכים לעדות גמורה (כתובות כח.). ומכיון שכתב למעלה "אם יש עדים" נראה שצריך שנים, אלא שאפילו שניהם קטנים נאמנים ('מאירי' שם עמ' 132, ועי' כסף־משנה). 115) כתובות טז, ב. כי במקום שכותבים הרי אפשר לראות בכתובה אם נשאת כבתולה או כאלמנה, אם לא שנאבדה הכתובה, והבעל או היורשים מודים שלא נפרעה, אלא שטוענים: "בעולה נשאת" (מגיד־משנה).

1 **כו. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: גֵּרַשְׁתַּנִי - נֶאֱמֶנֶת,**
2 **שֶׁאֵינָהּ מְעִדָּה פָּנֶיהָ בִּפְנֵי בַּעְלָהּ[116]. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה**
3 **שֶׁהוֹצִיאָה שְׁטַר כְּתֻבָּה וְאֵין עִמָּהּ גֵּט, וְאָמְרָה**
4 **לְבַעְלָהּ: גֵּרַשְׁתַּנִי וְאָבַד גִּטִּי, תֵּן לִי כְּתֻבָּתִי, וְהוּא**
5 **אוֹמֵר: לֹא גֵּרַשְׁתִּיךְ - חַיָּב לִתֵּן לָהּ עִקַּר כְּתֻבָּה; אֲבָל**
6 **אֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ הַתּוֹסֶפֶת, עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה שֶׁגֵּרְשָׁהּ,**
7 **אוֹ שֶׁיֵּצֵא גֵּט עִם הַכְּתֻבָּה מִתַּחַת יָדָהּ[117].**

116) יבמות קטז, א. 117) הראב"ד משיג על רבינו, ואומר: דברים אלו במות טלואות הם (מלשון הכתוב יחזקאל טז, טז) שאם אינה מעיזה פניה, וכאילו גט יוצא מתחת ידה, למה לא תהיה נאמנת גם על התוספת. ועוד הוא חולק על דברי רבינו וסובר, שאין היא נאמנת לגבות כתובתה, וגם אינה נאמנת להנשא לאחר לכתחילה אלא שאם נשאת לא תצא. שאם תאמר תינשא לכתחילה "לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה". וה'מגיד משנה' מצדיק את רבינו, ומשיב על דברי הראב"ד במליצה: "במות אלו, כבר הקריבו עליהן קרבן הרבה מפרשים" הסוברים ג"כ שנאמנת להנשא לכתחילה, ומביאים ראיות לכך מכמה סוגיות בש"ס, ומכיון שמותרת להנשא לכתחילה, ממילא מקבלת כתובתה, שכך כתב לה בשטר כתובתה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" (יבמות קיז.). ובמה שהקשה הראב"ד: "א"כ תקבל גם תוספת כתובתה?" - יפה השיב ה'מגדל עוז': "לא מצינו מתגרשת בעל כרחו ולרצונה שתגבה תוספת, שלא כתב לה על־מנת שתצא ממנו ותלך ותאכל עם אחר" (השווה לעיל פט"ו ה"י). ובמה שהשיג הראב"ד: אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה? תמה ה'מגדל עוז', ואמר: "בת אברהם אבינו איך תעיז פניה, והלא סימן לזרע אברהם אבינו ביישנים?!" (כמבואר ביבמות עט.). וכדעת רבינו, קיבלו גם רבותינו בעלי התוספות והרשב"א ז"ל. אלא שב'תוספות' ליבמות קטז, א העירו שאינה נאמנת אלא כשאינה תובעת כתובתה, אבל אם תבעה כתובתה - אינה נאמנת, וכמבואר בסמוך הלכה לא. ואילו לדעת רבינו, נאמנת אפילו כשתובעת כתובתה, כמבואר לפנינו. וראה שו"ע אהע"ז סי' יז ס"ב.

8 **כז. אָמַר לָהּ הַבַּעַל: כָּךְ הָיָה, גֵּרַשְׁתִּי וְנָתַתִּי לָהּ כָּל**
9 **הַכְּתֻבָּה, עִקָּר וְתוֹסֶפֶת, וְכָתְבָה לִי שׁוֹבַר[118], וְאָבַד**
10 **שׁוֹבְרִי - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'לֹא גֵּרַשְׁתִּי' וְלֹא יִתְחַיֵּב**
11 **בַּתּוֹסֶפֶת[119], נֶאֱמָן. וּמַשְׁבִּיעָהּ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[120], וְנוֹתֵן**
12 **לָהּ אֶת הָעִקָּר, וְנִשְׁבַּע הוּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[121] עַל**
13 **הַתּוֹסֶפֶת.**

118) שטר קבלה. 119) כמבואר למעלה הלכה כו. 120) על עיקר כתובתה. 121) שהרי היא תובעתו טענת ודאי והוא כופר, עליו להשבע שבועת היסת ויפטר.

14 **כח. הוֹצִיאָה גֵּט וְאֵין בְּיָדָהּ שְׁטַר כְּתֻבָּה, אִם דֶּרֶךְ**
15 **אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁלֹּא יִכְתְּבוּ כְּתֻבָּה - גּוֹבָה עִקַּר כְּתֻבָּתָהּ**
16 **בַּגֵּט שֶׁבְּיָדָהּ[122]; וְאִם דַּרְכָּן לִכְתֹּב כְּתֻבָּה - אֲפִלּוּ עִקָּר**
17 **אֵין לָהּ עַד שֶׁתּוֹצִיא שְׁטַר כְּתֻבָּה[123], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[124].**
18 **וְנִשְׁבַּע הַבַּעַל שְׁבוּעַת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתָהּ, וְנִפְטָר.**

122) ואינו נאמן לומר שיניתי מנהג בני עירי וכתבתי לה (כתובות פט.). 123) שיכול לומר: אם אשלם לה עכשיו, שמא אחרי מותי תוציא כתובתה ותגבה בתורת אלמנה, לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי (רש"י שם). ואם יש עדים שאבדה הכתובה או נשרפה - הרי זה כמקום שאין כותבים כתובה, וגובה בגט שבידה (רמ"א אהע"ז סי' ק ס"ו). 124) לעיל הכ"א.

19 **כט. הוֹצִיאָה שְׁתֵּי גִטִּין וּשְׁתֵּי כְּתֻבּוֹת[125] - גּוֹבָה שְׁתֵּי**
20 **כְּתֻבּוֹת[126]. הוֹצִיאָה שְׁתֵּי כְּתֻבּוֹת וְגֵט אֶחָד[127] - אֵינָהּ**
21 **גּוֹבָה אֶלָּא כְּתֻבָּה אַחַת. וְאֵי זוֹ מֵהֶן גּוֹבָה? אִם**
22 **שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת[128] - בִּטְלָה הָאַחֲרוֹנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה,**
23 **וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת[129] אֶלָּא מִזְּמַן הָאַחֲרוֹנָה[130]; וְאִם הָיָה**
24 **בְּאַחַת מִשְּׁתֵיהֶן תּוֹסֶפֶת עַל חֲבֵרְתָּהּ[131] - גּוֹבָה בְּאֵיזֶה**
25 **מֵהֶן שֶׁתִּרְצֶה[132], וּתְבָטֵל הַשְּׁנִיָּה.**

125) שגירשה פעמיים. וזמן כתובה ראשונה קודם לזמן גט ראשון, וזמן כתובה שניה קודם לגט שני. 126) משני נישואיה (כתובות פט:). 127) וזמן שתיהן קודם לגט, הרי שלא נתגרשה אלא פעם אחת. 128) סכום שתיהן. 129) מהלקוחות שקנו נכסים מבעלה המגרש. 130) שלפיכך כתב לה כתובה שניה שתמחול לו על שעבודה של כתובה ראשונה, וכל מה שקנו הלקוחות בין

זמן הכתובה הראשונה לכתיבת השניה - אינו משועבד לכתובתה. 131) שבשניה כתב לה סכום יותר גדול מסכום הראשונה. 132) אם רוצה בכתובה המרובה אינה טורפת אלא מזמן האחרונה, ואם רוצה לטרוף מזמן שבראשונה, אין לה זכות לגבות את הסכום שבשניה. והרי כאילו אמר לה מתחילה: "אם תתרצי למחול שעבוד על ראשונה - גבי כתובה שניה שהיא מרובה. ואם לא - גבי הראשונה המועטת" (שם וברש"י). אבל כשסכום שתיהן שוה, בהכרח בטלה שניה את הראשונה, שאם לא כן למה כתבה.

1 **ל. הוֹצִיאָה שְׁתֵּי גִטִּין וּכְתֻבָּה אַחַת[133] - אֵין לָהּ אֶלָּא**
2 **כְּתֻבָּה אַחַת; שֶׁהַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ סְתָם[134]**
3 **- עַל כְּתֻבָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה הֶחֱזִירָהּ[135]. הוֹצִיאָה גֵט**
4 **וּכְתֻבָּה אַחֵר מִיתַת הַבַּעַל[136]: אִם גֵּט קוֹדֵם לַכְּתֻבָּה[137]**
5 **- גּוֹבָה בְּגֵט זֶה עִקַּר כְּתֻבָּה, אִם אֵין דַּרְכָּן לִכְתֹּב**
6 **כְּתֻבָּה, וְגוֹבָה כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בִּכְתֻבָּתָהּ זוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכְתָה**
7 **בָּהּ בְּמִיתָתוֹ; וְאִם כְּתֻבָּה קָדְמָה אֶת הַגֵּט[138] - אֵין לָהּ**
8 **אֶלָּא כְּתֻבָּה אַחַת, שֶׁעַל כְּתֻבָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה**
9 **הֶחֱזִירָהּ[139].**

133) אחרי שגירשה, נשאה שנית ולא כתב לה כתובה, והיא לא גבתה משום מה כתובתה הראשונה, ואח"כ גירשה שנית, הרי בידה שני גיטין וכתובה אחת. 134) ולא כתב לה כתובה חדשה, והיא לא גבתה את כתובתה הראשונה. 135) שם. 136) שגירשה וחזר ונשאה ומת. 137) שכתב לה עם נישואיו השניים. 138) שכשנשאה שנית, לא כתב לה כתובה. 139) שם צ, א.

10 **לא. הָאִשָּׁה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר 'מֵת בַּעְלִי' כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא,**
11 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[140]. וּמִתְּנָאֵי הַכְּתֻבָּה -**
12 **שֶׁאִם תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר אַחַר מוֹתוֹ, תִּטֹּל כָּל מַה שֶּׁכָּתַב**
13 **לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[141]. לְפִיכָךְ, אִם בָּאָה לְבֵית דִּין וְאָמְרָה:**
14 **מֵת בַּעְלִי, הַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא, וְלֹא הִזְכִּירָה שֵׁם כְּתֻבָּה**
15 **בָּעוֹלָם - מַתִּירִין אוֹתָהּ לְהִנָּשֵׂא, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ[142]**
16 **וְנוֹתְנִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ. בָּאָה וְאָמְרָה: מֵת בַּעְלִי, תְּנוּ**
17 **לִי אֶת כְּתֻבָּתִי - אַף לְהִנָּשֵׂא אֵין מַתִּירִין אוֹתָהּ;**
18 **שֶׁעַל עִסְקֵי הַכְּתֻבָּה בָּאָה, וַהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא מֵת,**
19 **וְאֵין דַּעְתָּהּ לְהִנָּשֵׂא, אֶלָּא לִטֹּל כְּתֻבָּה מֵחַיִּים**
20 **בִּלְבַד[143]. בָּאָה וְאָמְרָה: מֵת בַּעְלִי, הַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא**
21 **וּתְנוּ לִי אֶת כְּתֻבָּתִי - מַתִּירִין אוֹתָהּ לְהִנָּשֵׂא וְנוֹתְנִין**
22 **לָהּ כְּתֻבָּתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר דְּבָרֶיהָ עַל עִסְקֵי הַנִּשּׂוּאִין**
23 **בָּאָה; אֲבָל אִם בָּאָה וְאָמְרָה: תְּנוּ לִי אֶת כְּתֻבָּתִי**
24 **וְהַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא - מַתִּירִין אוֹתָהּ, וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ**
25 **כְּתֻבָּה. וְאִם תָּפְשָׂה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ[144].**

140) פי"ב הט"ו. 141) אע"פ שאין ממון נגבה אלא בעדות שנים, וכאן אין שום עדות בלעדה, בכל זאת תיטול כתובתה, שכך כתב לה בשטר הכתובה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" והרי הותרה להנשא (יבמות קיז.). 142) שבועת האלמנה, שלא הניח אצלה כלום ולא מחלה לו כתובתה, כמבואר לעיל ה"ד. 143) שם.

144) מסופקים אנו, אם על עסקי הכתובה באה, ולפיכך הקדימה לומר: "תנו כתובתי", או על עסקי נישואין באה אלא שאינה יודעת לנסח דבריה כראוי, וכל ספק שבממון - אם תפש אין מוציאין מידו, כי שמא זכה בממונו ואין לך רשות להוציאו מידו. ואע"פ שאין נותנים לה כתובתה, מתירים אותה להנשא הואיל ומצד הדין אשה נאמנת לומר מת בעלי, מחמת "חזקה שאינה מקלקלת עצמה ותאסור עצמה על בעלה הראשון ועל השני . . . שאם הוא חי, סופו לבוא או ייודע שהוא חי" (לשון רבינו לקמן הל' גירושין פי"ב הט"ז), וכל הספק שנתעורר בדבריה אינו אלא ספק דרבנן - ולהקל (כסף־משנה). ובשו"ע (אהע"ז סי' יז, סמ"ד): "יש אומרים, בין בזו ובין בזו, אין מתירים אותה כיון שהזכירה כתובה".

יום חמישי ז' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) ביאר בו רבינו שהקודמת לנישואין קודמת לגבות כתובתה, טענות בנכסי צאן ברזל, הניח נשים רבות ואין לו כדי כל הכתובות, ערב כתובת אשה, מכר בעלה בהסכמתה, מכירת קרקעות לצורך הכתובה, מוכרת או מוחלת כתובתה.

26 **א. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי נָשִׁים רַבּוֹת וָמֵת - כָּל שֶׁנִּשֵּׂאת**
27 **בַּתְּחִלָּה[2] קוֹדֶמֶת לִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ. וְאֵין אַחַת מֵהֶן נוֹטֶלֶת**
28 **אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[3]. וְאֵין לְאַחֲרוֹנָה אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה**
29 **שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְגַם הִיא[4] נִשְׁבַּעַת[5] וְנוֹטֶלֶת הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם**
30 **הָיָה עָלָיו שְׁטַר חוֹב: אִם הָיָה הַחוֹב קוֹדֵם - גּוֹבָה**
31 **בַּעַל חוֹב תְּחִלָּה; וְאִם הַכְּתֻבָּה קָדְמָה[6] - גּוֹבָה הָאִשָּׁה**
32 **בַּתְּחִלָּה[7], וְהַנִּשְׁאָר לְבַעַל חוֹב.**

2) שזמן כתובתה קודם לזמן כתובת השנייה. 3) אף באופן שאין יתומים שישביעון, בכל זאת נשבעת הראשונה לשנייה, כי השנייה טוענת: "השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום כי אולי לא יישאר לי ממה לגבות כתובתי", וכן השנייה לשלישית והשלישית לרביעית מאותו הטעם, שמא לא יישאר למאוחרת ממה לגבות כתובתה. 4) האחרונה. 5) כי שמא תימצא שדה אחת מאלו השדות, שגבו שלוש הנשים הראשונות - שאינה שלו (של הבעל) כי גזלה, וסוף שיבואו הבעלים ויטלוה ממנה, ואף על פי שתחזור ותוציא מידי האחרונה את השדה שגבתה, שהרי בעל חוב מאוחר שקדם מוציאים מידו - יכולה היא לטעון כי זאת האחרונה כבר קבלה כתובתה ויודעת היא כי סוף סוף יטלו ממנה שדה זו ולא תשים עין על השדה לעובדה ולשמרה כראוי ותיפסד, ולכן תשבע שלא קבלה עוד את כתובתה. 6) שנשא אשה וכתב לה כתובה ואחרי כן לווה. 7) כי שעבודה על הקרקע קדם לשעבוד בעל חוב.

33 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיְתָה הַקַּרְקַע שֶׁבָּאוּ**
34 **לִגְבּוֹת מִמֶּנָּה קְנוּיָה לוֹ בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִים וּבְשָׁעָה שֶׁלָּוָה**
35 **הוּא; שֶׁהַדִּין נוֹתֵן, שֶׁכָּל הַקּוֹדֵם בִּשְׁטָר תְּחִלָּה זָכָה**
36 **תְּחִלָּה. אֲבָל אִם נָשָׂא נָשִׁים זוֹ אַחַר זוֹ וְלָוָה, בֵּין**
37 **קֹדֶם נִשּׂוּאִין בֵּין אַחַר נִשּׂוּאִין, וְאַחַר שֶׁנָּשָׂא וְלָוָה**

קָנָה קַרְקַע - כֻּלָּן חוֹלְקִין כְּאֶחָד; שֶׁשַּׁעְבּוּד כֻּלָּן כְּאֶחָד בָּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁקָּנָה הָיָה מְשֻׁעְבָּד לַכֹּל[8], וְאֵין כָּאן דִּין קְדִימָה[9].

8) בשעה שקנה הקרקע כבר היה חייב לשניהם, ונשתעבדה לשניהם כאחד. 9) כל זה כשהנכסים מספיקים לכולם, אבל אם אינם מספיקים - המלווה קודם לאשה, והיא נדחית לגמרי.

ג. וְכֵן אִם הָיָה זְמַן הַכְּתֻבּוֹת וְהַשְּׁטָרוֹת כֻּלָּן יוֹם אֶחָד אוֹ שָׁעָה אַחַת, בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין שָׁעוֹת[10] - חוֹלְקִין כְּאֶחָד, שֶׁאֵין שָׁם קוֹדֵם. וּלְעוֹלָם, כָּל שֶׁקָּדַם וְזָכָה בְּמְטַלְטְלִין כְּדֵי חוֹבוֹ אוֹ כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁאֵין דִּין קְדִימָה בְּמְטַלְטְלִין[11].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאין דין קדימה במטלטלין".

יש לבאר דין זה על־פי פנימיות העניינים, שכאשר אדם מחשיב ועושה את עצמו ואת ענייניו החומריים "מטלטלין", הרי ש"אין דין קדימה במטלטלין" וממילא מתבטלת טענת היצה"ר שהוא "אקדמי' טענתי'" כי אין קדימה במטלטלין.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ב עמוד 214)

10) כגון ירושלים, שהיו כותבים בשטרותיהם ביום פלוני בשעה פלונית. 11) שאין המטלטלין משועבדים לבעל חוב. כי אילו נשתעבדו, אין לך אדם שיקנה מטלטלים מחבירו שמא יטרפו ממנו בעלי חוב של המוכר, שהרי אין להם קול, שידעו הלקוחות להיזהר בקנייתם.

ד. מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְעָלָיו שְׁטַר חוֹב, וּבָא בַּעַל חוֹב וְהָאִשָּׁה לִגְבּוֹת, וְהָיוּ לוֹ מָעוֹת וְקַרְקַע כְּדֵי הַחוֹב וְהַכְּתֻבָּה - בַּעַל חוֹב נוֹטֵל מָעוֹת[12], וְהָאִשָּׁה נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַקַּרְקַע[13]. וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי לִגְבּוֹת שְׁנֵיהֶם, וְלֹא הָיָה בָּהּ דִּין קְדִימָה[14] - נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְבַעַל חוֹב. וְאִם נִשְׁאַר לָאִשָּׁה כְּלוּם - תִּטֹּל, וְאִם לַאו - תִּדָּחֶה בַּעַל חוֹב הִפְסִיד וְהוֹצִיא מְעוֹתָיו, וְהָאִשָּׁה לֹא חָסְרָה דָּבָר; שֶׁיּוֹתֵר מִשֶּׁהָאִישׁ רוֹצֶה לִשָּׂא, אִשָּׁה רוֹצָה לְהִנָּשֵׂא.

12) שהרי הלווה לו מעות. 13) שהרי לא נתנה לו כלום, וסמכה רק על שיעבוד הקרקע. 14) כגון שהיה זמן הכתובה והשטר חוב מיום אחד. או שנשא ולווה ואחרי כן קנה קרקע.

ה. וְכֵן מִי שֶׁמֵּת[15] וְהִנִּיחַ אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב וְקַרְקַע שֶׁאֵין בָּהּ דִּין קְדִימָה - הָאִשָּׁה נִדְחֵית מִפְּנֵי בַּעַל חוֹב, וְהוּא גּוֹבֶה חוֹבוֹ תְּחִלָּה.

15) אף על פי שבמקרה זה לא היינו צריכים לייפות את כוחו של בעל חוב, כי אין לחוש לנעילת דלת בפני לווין, הואיל ומיתה אינה שכיחה, ולא יעלה המלווה על דעתו שמא ימות הלווה ואשתו תחלוק עימו בנכסים - משמיענו רבינו שגם בזה נדחית האלמנה, הואיל והפסיד כנ"ל.

ו. וְכֵיוָן שֶׁתִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁתִּגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הַמְּטַלְטְלִין[16], וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין דִּין קְדִימָה בְּמְטַלְטְלִין, אִם לֹא הִנִּיחַ מְטַלְטְלִין כְּדֵי לִתֵּן לִשְׁנֵיהֶם - נוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב כָּל חוֹבוֹ תְּחִלָּה[17]; וְאִם נִשְׁאַר לָאִשָּׁה מַה שֶּׁתִּטֹּל בִּכְתֻבָּתָהּ - תִּטֹּל, וְאִם לַאו - תִּדָּחֶה[18].

16) של היתומים. 17) כי הוא הפסיד והוציא מעותיו. 18) וכתב הטור: אם כתב לה בעלה בכתובתה "אחריות כתובה זו . . . ממקרקעי ואגבן ממטלטלין" שהקנה לה מטלטלין אגב קרקע - כשם שהשעבוד חל על הקרקע כך חל הוא על המטלטלין, אזי יהיה גם במטלטלין דין קדימה. ואם הכתובה קודמת לחוב תגבה הכתובה והחוב יידחה.

ז. הָיוּ כְּתוּבִין בִּכְתֻבָּתָהּ נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל, וְטָעֲנָה שֶׁאָבְדוּ אוֹ שֶׁלָּקְחָם הַבַּעַל[19] - הֲרֵי הִיא בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁלָּהּ כִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת, וְנִשְׁבַּעַת שֶׁלֹּא לָקְחָה אוֹתָן וְלֹא נָתְנָה וְלֹא מָחֲלָה, וְחוֹלֶקֶת עִם בַּעֲלֵי חוֹבוֹת[20].

19) לעצמו. 20) שנכסי צאן ברזל אינם ככתובה, אלא כחוב אחר, שהרי הפסידה מעותיה.

ח. מִי שֶׁמֵּת אוֹ גֵּרַשׁ, וְיֵשׁ לוֹ נָשִׁים רַבּוֹת, וְאֵין שָׁם דִּין קְדִימָה[21], וְאֵין לוֹ כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת - כֵּיצַד הֵן חוֹלְקוֹת? רוֹאִים: אִם כְּשֶׁיֵּחָלֵק הַמָּמוֹן עַל מִנְיַן הַנָּשִׁים, יַגִּיעַ לַכְּתוּבָה שֶׁבָּהֶן[22] כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה[23]; וְאִם הָיָה הַמָּמוֹן יוֹתֵר עַל זֶה - חוֹלְקִים מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַכְּתוּבָה שֶׁבָּהֶן כְּשֶׁעוּר כְּתֻבָּתָהּ, וְחוֹזְרוֹת וְחוֹלְקוֹת אֶת הַמּוֹתָר בֵּין הַנּוֹתָרוֹת עַל דֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי אַרְבַּע נָשִׁים, כְּתֻבָּתָהּ שֶׁל רִאשׁוֹנָה אַרְבַּע מֵאוֹת, וְשֶׁל שְׁנִיָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְשֶׁל שְׁלִישִׁית מָאתַיִם, וְשֶׁל רְבִיעִית מֵאָה, נִמְצָא הַכֹּל אֶלֶף, וְגֵרַשׁ כֻּלָּן אוֹ מֵת: אִם הִנִּיחַ אַרְבַּע מֵאוֹת אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה, וְכָל אַחַת נוֹטֶלֶת מֵאָה אוֹ פָּחוֹת[24]. הִנִּיחַ שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת - אִם תְּחַלֵּק בֵּין כֻּלָּן בְּשָׁוֶה, נִמְצֵאת הָרְבִיעִית נוֹטֶלֶת מָאתַיִם, וַהֲרֵי אֵין בִּכְתֻבָּתָהּ אֶלָּא מֵאָה. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? לוֹקְחִין אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז וְחוֹלְקִין אוֹתָן בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה מֵאָה מֵאָה[25], נִמְצֵאת הָרְבִיעִית נָטְלָה כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ וְהָלְכָה לָהּ. נִשְׁאַר כָּאן אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז וְשָׁלֹשׁ נָשִׁים, שֶׁבְּיַד כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן מֵאָה זוּז. אִם תַּחֲלֹק הָאַרְבַּע מֵאוֹת בֵּין שְׁלָשְׁתָּן בְּשָׁוֶה, נִמְצָא הַשְּׁלִישִׁית נוֹטֶלֶת מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלִישׁ, וַהֲרֵי אֵין בִּכְתֻבָּתָהּ אֶלָּא מָאתַיִם. לְפִיכָךְ לוֹקְחִין מֵאַרְבַּע הַמֵּאוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְחוֹלְקִין בֵּין שְׁלָשְׁתָּן

1 בְּשָׁוֶה, שֶׁנִּמְצֵאת הַשְּׁלִישִׁית שֶׁנִּטְלָה מָאתַיִם שֶׁלָּה[26]
2 וְהָלְכָה לָהּ. נִשְׁאַר כָּאן מֵאָה וּשְׁתֵּי נָשִׁים. חוֹלְקִין אֶת
3 הַמֵּאָה בְּשָׁוֶה בֵּין רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה. נִמְצָא בְּיַד
4 הָרִאשׁוֹנָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים, וְכֵן בְּיַד הַשְּׁנִיָּה, וְנִמְצָא
5 בְּיַד הַשְּׁלִישִׁית מָאתַיִם, וּבְיַד הָרְבִיעִית מֵאָה. וְעַל
6 דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקוֹת לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

21) כי נישאו כולן ביום אחד וזמן כתובותיהן שווה. או שלא נשארו אלא מטלטלין שאין בהם דין קדימה. 22) בעלת הכתובה הפחותה. 23) שכל הכסף משועבד לבעלת המאה כדרך שמשועבד לשאר חברותיה. 24) אם הניח פחות מארבע מאות זוז. 25) שלזכות כל אחת משלושתן מגיע סכום של לא פחות ממאה זוז. 26) יחד עם המאה שלקחה בחלוקה הראשונה.

7 ט. הֶעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ[27] - אַף־עַל־פִּי שֶׁקָּנוּ
8 מִיָּדוֹ[28], אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁמִּצְוָה עָשָׂה[29], וַהֲרֵי לֹא
9 חָסְרָה כְּלוּם[30]. וְאִם עָרֵב שֶׁל כְּתֻבַּת בְּנוֹ הוּא, וְקָנוּ
10 מִיָּדוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁהָאָב בִּגְלַל בְּנוֹ מְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ
11 וְגוֹמֵר וּמַקְנֶה[31]. וְקַבְּלָן שֶׁל כְּתֻבָּה - חַיָּב לְשַׁלֵּם,
12 אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ. וְאֵי זֶה הוּא קַבְּלָן? זֶה
13 שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: הִנָּשְׂאִי לָזֶה, וַאֲנִי נוֹתֵן[32] כְּתֻבָּה זוֹ.
14 אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי עָרֵב כְּתֻבָּה זוֹ, אֲנִי פּוֹרֵעַ
15 כְּתֻבָּה זוֹ, אֲנִי חַיָּב בָּהּ, וְכֵיוָצֵא בָּזֶה - פָּטוּר, אֶלָּא
16 אִם כֵּן הָיָה אָבִיו. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יַדִּירֶנָּה
17 הֲנָאָה[33] וְאַחַר כָּךְ תִּפָּרַע כְּתֻבָּתָהּ מִן הַקַּבְּלָן אוֹ
18 מֵאָבִיו, אִם הָיָה עָרֵב; שֶׁמָּא יַחֲזִירֶנָּה, וְנִמְצְאוּ עוֹשִׂין
19 קְנוּנְיָא[34] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה.

27) שאמר לאשה: "הנשאי לפלוני ואני ערב בעד תשלומי כתובתך אם בעלך לא ישלם לך". 28) קבלו קניין על התחייבותו. 29) אין דעתו לפרוע ערבותו אבל מתכוון לזווגן שעל ידי ערבותו מתרצין. 30) שלא הוציאה משלה. ואמנם, אם ערב לנדוניה שהכניסה לבעלה, הרי הוא חייב כשאר ערב. 31) לחיבת חיתוני בנו גמר בליבו ומקנה עצמו לעמוד בהתחייבותו. 32) לא "ואני ערב" אלא "ואני נותן" ועדיף קבלן מערב, כי בקבלן - מאיזה שירצה ייפרע תחילה, ואילו ב"ערב" לא יתבע את הערב תחילה, אלא כשתבע את הלווה ולא נפרע חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. שקבלנות, משמעותה שהמלווה עשה שליחותו של הקבלן ולפיכך יכול הוא לתבעו תחילה. 33) על דעת רבים, שאין הפרה מועילה לנדר כזה. 34) הערמה, שלא התכוונה להתגרש אלא להוציא את הכתובה מידי הקבלן. אבל כשנדר הבעל הנאה מאשתו לא יחזירנה עולמית.

20 י. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו[35] וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יַדִּירֶנָּה
21 הֲנָאָה וְאַחַר כָּךְ תִּפָּרַע מִן הַפּוֹדֶה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ[36];
22 שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ. אֲבָל הַמְגָרֵשׁ אֶת
23 אִשְׁתּוֹ וּבָאָה לִטְרֹף מִן הַלָּקוֹחוֹת - אֵין מַחֲיִבִין אוֹתוֹ
24 לְהַדִּירָהּ, אֶלָּא נִשְׁבַּעַת וְטוֹרֶפֶת. וְאִם רָצְתָה, תַּחֲזֹר
25 לְבַעְלָהּ. שֶׁכְּבָר יָדְעוּ הַלָּקוֹחוֹת שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּתֻבַּת
26 אִשָּׁה, וְהֵם הִפְסִידוּ עַל עַצְמָם שֶׁלָּקְחוּ נְכָסִים שֶׁתַּחַת
27 שֶׁעְבּוּדָהּ.

35) לתיקון בדק הבית. 36) אין היא גובה מההקדש עצמו שהלכה היא "הקדש מפקיע השעבוד שקדם, אלא כאשר ימכור גזבר ההקדש קרקע זו ותצא לחולין יש לאשה לגבות מן הפודה שהרי שעבודה עומד על קרקע זו.

28 יא. הַבַּעַל שֶׁמָּכַר נְכָסָיו[37], וְאַחַר כָּךְ כָּתְבָה אִשְׁתּוֹ
29 לַלּוֹקֵחַ: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְהִסְכִּימָה
30 לְמַעֲשָׂיו[38] - אַף־עַל־פִּי שֶׁקָּנוּ מִמֶּנָּה[39], הֲרֵי זוֹ
31 טוֹרֶפֶת[40]; שֶׁלֹּא כָּתְבָה לוֹ אֶלָּא תִּהְיֶה בֵּינָהּ לְבֵין
32 בַּעְלָהּ קְטָטָה, וְיֵשׁ לָהּ לוֹמַר: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי
33 לְבַעְלִי[41]. אֲבָל אִם קָנוּ מִיַּד הָאִשָּׁה תְּחִלָּה שֶׁאֵין לָהּ
34 שֶׁעְבּוּד עַל מָקוֹם זֶה, וְאַחַר כָּךְ מָכַר אוֹתוֹ הַבַּעַל -
35 אֵינָהּ טוֹרֶפֶת אוֹתוֹ[42]. וְכֵן אִם מָכַר הַבַּעַל, וְאָמַר
36 לְאִשְׁתּוֹ לִכְתּוֹב לַלּוֹקֵחַ: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְלֹא
37 כָּתְבָה וְלֹא הִסְכִּימָה לְמַעֲשָׂיו, וְנִפְסַד הַמֶּכֶר[43], וְחָזַר
38 הַבַּעַל וּמָכַר לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין אוֹתָהּ שָׂדֶה בֵּין שָׂדֶה
39 אַחֶרֶת, וְאַחַר שֶׁמָּכַר הַבַּעַל הִסְכִּימָה לְמַעֲשָׂיו, וְקָנוּ
40 מִיָּדָהּ שֶׁאֵין לָהּ שִׁעְבּוּד עַל שָׂדֶה זוֹ - אֵינָהּ יְכוֹלָה
41 לִטְרֹף; שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לוֹמַר 'נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי
42 לְבַעְלִי', שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה, כְּשֶׁלֹּא רָצְתָה, לֹא הָלְכָה
43 בִּרְצוֹן בַּעְלָהּ[44].

37) המשועבדים לכתובתה "שאפילו כתובתה מנה ויש לו קרקע באלפים זהובים הכול תחת שעבוד הכתובה". 38) למעשה המכירה. 39) קבלו קניין ממנה על כתיבתה זו. 40) לכשתתגרש או תתאלמן ולא יהיו לבעלה נכסים בני חורין הרי זו גובה כתובתה מהנכסים המכורים. 41) אבל עד בוא שעת גבייתה המכירה קיימת. ויש נכסים שמכירתם בטלה לאלתר והם: "קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה, קרקע שהכניס לה (בכתובה) שום משלו, קרקע שייחד לה (לגבות) בכתובתה, אף על פי שקנו מיד האשה אחר שקיימה מעשיו, כל מה שעשה בטל מפני שהיא אומרת: נחת רוח עשיתי לבעלי". 42) שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי קנו מידה קודם שבעלה מכר. 43) נתבטל המכר בגלל סירובה לכתוב. 44) ואין אומרים הואיל ונפסד המכר בראשונה, ודאי התקוטט עמה בעלה על כך והוכרחה להודות לו במכירתו השנייה, והרי זו אנוסה, אלא מתוך שהסכימה בשנייה, המכירה קיימת.

44 יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים[45], וּמָכַר אֶת שָׂדֵהוּ, וְקָנוּ
45 מִיַּד הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין לָהּ שִׁעְבּוּד עַל שָׂדֶה זוֹ וְאֵינָהּ
46 טוֹרֶפֶת אוֹתוֹ מִן הַלּוֹקֵחַ, וְהָיָה הַקִּנְיָן הַמּוֹעִיל[46]
47 שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְעֹן בּוֹ 'נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי',
48 וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבַּעַל אוֹ גֵרַשׁ שְׁתֵּיהֶן - הַשְּׁנִיָּה
49 מוֹצִיאָה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָנוּ מִיָּדָהּ לַלּוֹקֵחַ,
50 וְהָרִאשׁוֹנָה מוֹצִיאָה מִיַּד הַשְּׁנִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָדְמָה,
51 וְלֹא הִסִּירָה שִׁעְבּוּדָהּ אֶלָּא מֵעַל הַלּוֹקֵחַ. וּכְשֶׁתַּחֲזֹר
52 הַשָּׂדֶה לָרִאשׁוֹנָה, חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וּמוֹצִיאָהּ מִיָּדָהּ,

שֶׁהֲרֵי קָנוּ לוֹ. וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה[47], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן.

45) וקדמו נישואי הראשונה לשנייה. 46) כגון שקנו ממנה תחילה ואחרי כן מכר הבעל כמבואר לעיל. 47) סביב, שוב ושוב, באותו אופן. חלילה - מגזרת חול (משורש זה "מחול") ועניינו היקף וסיבוב.

יג. אַלְמָנָה, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, נִשְׁבַּעַת[48] וּמוֹכֶרֶת מִקַּרְקַע. בַּעְלָהּ וְנִפְרַעַת כְּתֻבָּתָהּ בֵּין בְּבֵית דִּין מֵמְחִין בֵּין בְּבֵית דִּין שֶׁאֵינָן מֵמְחִין[49]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה הָאֲנָשִׁים נֶאֱמָנִין וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמַת הַקַּרְקַע. וְאַחֲרָיוּת הַמֶּכֶר עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים[50]. אֲבָל הַגְּרוּשָׁה לֹא תִּמְכֹּר אֶלָּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין[51]. וְכָל הַמּוֹכֶרֶת בְּבֵית דִּין - לֹא תִּמְכֹּר אֶלָּא בְּהַכְרָזָה[52]. וּבְהִלְכוֹת הַלְוָאָה[53] יִתְבָּאֵר מִשְׁפַּט מְכִירַת בֵּית דִּין הֵיאַךְ הִיא. אֲבָל הַמּוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין - אֵינָהּ צְרִיכָה הַכְרָזָה[54]. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵם נֶאֱמָנִים וְיוֹדְעִים בְּשׁוּמָא.

48) שלא הניח לה בעלה כלום לכתובתה. 49) שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין ואם בכתובה אמרו כן קל וחומר בנכסי צאן ברזל שהביאה מבית אביה. 50) אם נמצאת השדה גזולה וטרפה הנגזל מהלוקח, חוזר הלוקח על היתומים יורשי בעלה שהאלמנה הייתה שליח היתומים. 51) כי לא אכפת לו לאדם אם תתבזה גרושתו בבית דין. 52) שמכריזים על שדה זו העומדת למכירה, בכמה היא שומה, ומפני מה רוצים למכרה. 53) פרק יב, הלכה ח'. ושם הלכה י' מבואר: "בית דין שמכר שלא בהכרזה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומוכר בהכרזה". 54) כי אם טעה בית דין בפחות משישית המקח - המקח קיים לפיכך צריך הכרזה לדקדק בשומה ובמכירה, אבל כאשר אלמנה מוכרת שלא בבית דין אפילו מכרה שווה מנה ודינר, במנה - מכרה בטל, ואין היתומים מפסידים על ידה.

יד. אַלְמָנָה שֶׁמָּכְרָה קַרְקַע בִּכְתֻבָּתָהּ[55] בֵּינָהּ לְבֵין עַצְמָהּ[56], אִם מָכְרָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה[57] - מִכְרָהּ קַיָּם, וְנִשְׁבַּעַת שְׁבוּעַת אַלְמָנָה אַחַר שֶׁמָּכְרָה. וְהוּא, שֶׁמָּכְרָה לְאַחֵר; אֲבָל אִם שָׁמָה לְעַצְמָהּ[58] - לֹא עָשְׂתָה כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ הִכְרִיזָה[59].

55) לצורך גביית כתובתה. 56) שלא נכחו אפילו שלושה הדיוטות האמורים בהלכה הקודמת. 57) שלא טעתה במכירה. 58) לקחת שדה היתומים לעצמה בשומת כתובתה. 59) על מכירה פומבית ולא טעתה בשומתה, בכל זאת אם רצו היתומים להגבותה מעות לאחר זמן חוזרים ונוטלים השדה ממנה. והטעם, מפרש הרשב"א, כי לא נעשתה אלא שליח למכור לאחרים, וכל שליח שנתמנה למכור לאחרים אינו יכול לזכות ולקנות באותו מכר, שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות זו לרשות אחרת, ולגבי השליח אין כאן הוצאה מרשות, כי הוא עומד במקום הבעלים, ו"אין אדם מקנה לעצמו".

טו. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם, וּמָכְרָה שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמֵאָה - נִתְקַבְּלָה כְּתֻבָּתָהּ וְאֵין לָהּ כְּלוּם[60], וּבִלְבַד שֶׁתִּשָּׁבַע שְׁבוּעַת אַלְמָנָה. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה, וּמָכְרָה שָׁוֶה מֵאָה וְדִינָר בְּמֵאָה - מִכְרָהּ בָּטֵל[61], וַאֲפִלּוּ אָמְרָה: אֲנִי אַחֲזִיר אֶת הַדִּינָר לַיּוֹרְשִׁים.

60) כי היתומים אומרים לה: "את הפסדת לעצמך", ואין אומרים ייבטל המכר, כי אין דין אונאה לקרקעות. וכשמכרה שווה מאה במאתיים, אינה יכולה לומר אני הרווחתי והריווח שלי, כי הלכה היא: השולח שליח לשוק לסחורה ולקח בזול, הכול לבעל המעות - בדבר שאין לו קצבה, כמו קרקע הנמכרת באומד, זה בפחות וזה ביוקר. 61) שאותו דינר אין לה רשות למכור, נמצא שכל המכר טעות, שהרי בבת אחת היה.

טז. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וּמָכְרָה לָזֶה בְּמָנֶה וְלָזֶה בְּמָנֶה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה, וְלָאַחֲרוֹן שָׁוֶה מֵאָה וְדִינָר בְּמֵאָה - שֵׁל אַחֲרוֹן בָּטֵל, וְשֵׁל כֻּלָּם קַיָּם[62].

62) ואם מכרה לראשון שווה מאה ודינר במאה אין המכר בטל, אלא ההפסד על חשבונה.

יז. יֵשׁ[63] לְאִשָּׁה לִמְכֹּר כְּתֻבָּתָהּ[64] אוֹ לִתְּנָהּ בְּמַתָּנָה. אִם מֵת הַבַּעַל אוֹ גֵּרְשָׁהּ - יָבוֹא הַלָּה וְיִטֹּל[65]; וְאִם מֵתָה הִיא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[66] אוֹ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁבְּעָה[67] - אֵין לוֹ כְּלוּם[68].

63) יכולה, רשאית. 64) העיקר והתוספת. 65) הלוקח יטול את הראוי להינתן לאשה בתור אלמנה או גרושה. 66) לא באה לידי גובייא שהרי לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. 67) שאין לה כלום עד שתישבע, ואין אדם מוריש שבועה ליורשיו. 68) והפסיד מעותיו. ולפיכך נותן הלוקח בעד מכר זה דבר מועט.

יח. הֲרֵי שֶׁמָּכְרָה מִקְצָת כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ מִשְּׁכְּנָה מִקְצָת כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ נָתְנָה לְאַחֵר מִקְצָת כְּתֻבָּתָהּ - מוֹכֶרֶת מִקַּרְקַע בַּעְלָהּ[69] וְתִגְבֶּה הַשְּׁאָר בֵּין בְּבֵית דִּין מֵמְחִין בֵּין בִּשְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִים. וּמוֹכֶרֶת לִכְתֻבָּתָהּ אֲפִלּוּ פְּעָמִים רַבּוֹת בֵּין בְּבֵית דִּין בֵּין בִּשְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִים וְיוֹדְעִים שׁוּמַת הַקַّרְקַע.

69) מוכרת קרקע לגבוי כתובתה.

יט. הַמּוֹכֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ[70], בֵּין לַאֲחֵרִים בֵּין לְבַעְלָהּ[71], לֹא אִבְּדָה שְׁאָר תְּנָאֵי כְּתֻבָּה[72]. וְאִם הָיָה לָהּ בֵּן זָכָר - יוֹרֵשׁ כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה הַזֹּאת שֶׁנִּמְכְּרָה מִנִּכְסֵי אָבִיו[73] יוֹתֵר עַל חֶלְקוֹ, כְּדִין תְּנַאי זֶה[74]. אֲבָל הַמּוֹחֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ לְבַעְלָהּ - אִבְּדָה כָּל תְּנָאֵי כְּתֻבָּתָהּ, וַאֲפִלּוּ מְזוֹנוֹת אֵין לָהּ עָלָיו[75]. וּמוֹחֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה קִנְיָן[76] וְלֹא עֵדִים[77]; כִּשְׁאָר כָּל הַמּוֹחֲלִים, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לֹא עֵדִים וְלֹא קִנְיָן, אֶלָּא בִּדְבָרִים בִּלְבַד[78]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרִים שֶׁהַדַּעַת סוֹמֶכֶת עֲלֵיהֶן[79], וְלֹא

1 **יִהְיוּ דִּבְרֵי שְׁחוֹק וְהִתּוּל אוֹ דִּבְרֵי תֻּמָּה[80], אֶלָּא בְּדַעַת**
2 **נְכוֹנָה.**

70) כלומר כל כתובתה. 71) שאם ימות או יגרשנה לא תגבה כתובתה. 72) כגון רפואתה ופדיונה ושאר התנאים המנויים לעיל. וכשתתאלמן אבדה מזונותיה כיוון שמכרה כל כתובתה. 73) כשימות. 74) "שיהיו הבנים הזכרים יורשים כתובת אמם ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, ואחרי כן חולקים שאר הירושה עם אחיהם (בני נשים אחרות) בשווה". 75) ונראה מדברי רבינו שאפילו בחייו אינה ניזונת ממנו. 76) קבלת קניין הדרושה במכירה או במתנה. 77) אלא אם היא מודה - מחילתה מחילה, "כי לא הצריכה התורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר". 78) "יש דברים הרבה שאינם צריכים קניין ואין לקניין טעם בהם, כגון המשחרר את עבדו והמגרש את אשתו . . . או המוחל לחברו חוב או פיקדון שש לו בידו . . . נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים . . . קניין זה אינו מועיל כלום אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בליבו ואחרי כן אמר, לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה אינו צריך דבר אחר כלל". 79) ואין המוחלת יכולה לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי שמחלתי לו כתובתי", שהרי כל הנשים יש להן כתובה ואין כאן איבה אם לא תמחול לו, ואדרבה היא יכולה לומר לו: "עיניך נתת בגירושין שאתה מבקש ממני שאמחול לך כתובתי". 80) ש"יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן", שאם אמר "הן" בלשון תמיהה, הרי זה לאו.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) ביאר בו רבינו זכויות האלמנה כלפי היורשים וזכויותיהם אצלה, מתה ולא נשבעה, דיני תפיסה, אלמנה שנפלה לפני היבם ממי ניזונת, ייחד קרקע במזונותיה, אלמנה שבאה לבית דין לתבוע מזונות, מעשה ידיה, עניה או עשירה ששהו זמן ולא תבעו מזונות, אלמנה שתבעה מזונות מהיורשים.

3 **א. אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי יוֹרְשִׁין[2] כָּל זְמַן אַלְמְנוּתָהּ[3]**
4 **עַד שֶׁתִּטֹּל כְּתֻבָּתָהּ[4]. וּמִשֶּׁתִּתְבַּע כְּתֻבָּתָהּ בְּבֵית דִּין,**
5 **אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[5]. וְכֵן אִם מָכְרָה כְּתֻבָּתָהּ[6] כֻּלָּהּ, אוֹ**
6 **מִשְׁכְּנָה כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ עָשְׂתָה כְּתֻבָּתָהּ[7] אַפּוֹתֵיקִי[8]**
7 **לְאַחֵר, וְהוּא שֶׁתֹּאמַר לוֹ: פֹּה תִּגְבֶּה חוֹבְךָ[9] - בֵּין**
8 **שֶׁעָשְׂתָה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּבֵית דִּין מֵמְחִין בֵּין שֶׁלֹּא בְּבֵית**
9 **דִּין, בֵּין שֶׁעָשְׂתָה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ בֵּין שֶׁעָשְׂתָה לְאַחַר**
10 **מִיתַת בַּעְלָהּ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים[10]. אֲבָל**
11 **אִם מָכְרָה מִקְצָתָהּ - יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת[11]. וּמִשֶּׁתִּתְאָרֵס**
12 **הָאַלְמָנָה אֲבָדָה מְזוֹנוֹתֶיהָ[12].**

2) שירשו מבעלה. 3) שכן התחייב לה בכתובתה, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב. ותנאי בית־דין הוא שאע"פ שלא נכתב בכתובה, הרי זה כאילו נכתב (כתובות נב:). 4) אבל אין היורשים יכולים לפרוע לה כתובתה ולסלקה מן המזונות (שם נד.). 5) שגילתה דעתה שרוצה להינשא, והוא לא כתב לה אלא: "את תהי יושבת בביתי ותתזני מנכסי כל ימי משך אלמנותיך" שהיא אלמנה בשביל כבודו (רש"י גיטין לה.). 6) העיקר והתוספת, ראה לקמן הכ"ח. 7) קרקע המיוחדת לכתובתה (רש"י כתובות נד.). 8) מילה יוונית: היפותיקו, משכנתא, שעבוד קרקע או בנין - שאמרה לבעל־חובה: "לא יהא לך פרעון אלא מזה". ובפירוש רש"י (בבא־קמא יא:): "אפותיקי - אפה תהא קאי". 9) כתובות נד, א. שבכל אלה הרי היא כאילו גבתה כתובתה, וכל שגבתה הסתלקה מבית בעלה ואין לה מזונות (ר"ן כתובות פי"א). 10) אבל בחיי בעלה יש לה מזונות, שהרי חיוב מזונות הוא מן התורה (למעלה פי"ב ה"ב). ומוחלת שזלזלה בכתובתה - אין לה מזונות אף בחיי בעלה (למעלה פי"ז הי"ט והערה פג). וראה 'בית שמואל' סי' צג סקי"ח. 11) כתובות צז, ב: "ואם רצו היורשים, פורעים לה מותר כתובתה ומסלקים אותה . . . שאם לא כן כל אשה תמכור כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בחסכון הדינר" (הרא"ש שם, וכן באהע"ז סי' צג ס"י). 12) כיון שנתארסה, "אשת איש" היא, ופסקה מלהיות אלמנה, והוא לא כתב לה אלא: "כל ימי משך אלמנותיך" (מגיד־משנה). וכתב ה'בית יוסף' אהע"ז סי' צג, שהוא־הדין אם רק נשתדכה, "אבל ששידכה עצמה לאחר, הפקיעה מעליה כבוד בעלה הראשון, ואיך יתכן שתהא ניזונית מנכסיו, ד"ימי אלמנותיך" משמע כל זמן ששם בעלה הראשון נקרא עליה, שאומרים "זו אלמנתו של פלוני", ומשנשתדכה נקראת "משודכת של פלוני". וכיוצא בזה אמרו (כתובות נד.): תבעוה להנשא ולא נתפייסה יש לה מזונות, כיצד? אמרה: "מחמת פלוני בעלי (מתעכבת מלהנשא) - יש לה מזונות. מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לי - אין לה מזונות", כי אין זה מחמת כבוד בעלה אלא שלא היה תובעה הגון לה. ואין אני קורא בה "משך אלמנותיך" (רש"י שם).

13 **ב. כְּשֵׁם שֶׁנִּזּוֹנֶת אַחֵר מוֹתוֹ מִנְּכָסָיו, כָּךְ נוֹתְנִין לָהּ**
14 **כְּסוּת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ, וּמָדוֹר (אוֹ יוֹשֶׁבֶת בַּמָּדוֹר[13])**
15 **שֶׁהָיְתָה בּוֹ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת בַּכֵּרִים וּכְסָתוֹת**
16 **בָּעֲבָדִים וּבַשִּׁפָּחוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בָהֶן בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[14].**
17 **נָפַל הַמָּדוֹר - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לִבְנוֹתוֹ[15]. וְאִם**
18 **אָמְרָה: הַנִּיחוּ לִי וַאֲנִי אֶבְנֶנּוּ מִשֶּׁלִּי - אֵין שׁוֹמְעִין**
19 **לָהּ[16]. וְכֵן לֹא תְּחַזֵּק בִּדְקוֹ[17] וְלֹא תִּטְחֶה אוֹתוֹ[18], אֶלָּא**
20 **תֵּשֵׁב בּוֹ כְּמָה שֶׁהוּא אוֹ תֵּצֵא. וְיוֹרְשִׁין שֶׁמָּכְרוּ מָדוֹר**
21 **אַלְמָנָה - לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְּלוּם[19].**

13) בדפוסים קדומים, אין תיבות אלו מוקפות. ובכת"י התימנים הנוסח: "ומדור, יושבת במדור וכו'". 14) כתובות קג, א. ושם הוסיפו: בכלי כסף וכלי זהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה. 15) אלא שוכרים לה מדור לפי כבודה, כדלהלן הלכה ג. 16) שמכיון שנפל, נסתלקה זכותה ממנו (כתובות, שם). 17) תתקן סדקו ובקיעו. מלשון הכתוב (מלכים־ב יב, ו): "והם יחזקו את בדק הבית". 18) תטוחנו בטיח של טיט וסיד וכדומה. 19) שהמדור משועבד לאלמנה עוד מחיי בעלה (כתובות, שם) שהרי ישבה בו לפני מותו.

22 **ג. נָפַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לְבַעְלָהּ בַּיִת אֶלָּא בְּשָׂכָר[20]**

- נוֹתְנִין לָהּ[21] מָדוֹר לְפִי כְּבוֹדָהּ. וְכֵן מְזוֹנוֹתֶיהָ וּכְסוּתָהּ - לְפִי כְּבוֹדָהּ[22]. וְאִם הָיָה כְּבוֹד הַבַּעַל גָּדוֹל מִכְּבוֹדָהּ - נוֹתְנִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ; מִפְּנֵי שֶׁעוֹלָה עִמּוֹ, וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה[23].

20) שגר בדירה שכורה. 21) שוכרים לה ('ירושלמי' כתובות פ"ד, הי"ג). והטעם שאין מתקנים לה המדור שנפל, וגם מעכבים עליה מלבנותו, כי אם תדור בבית הראשון, לעולם לא תצא ממנו. אבל כששוכרים לה בית אפילו לפי כבודה, שמא לא יהיה נוח לה ותצא לבית אביה (רש"ל, הובא בט"ז אהע"ז סי' צד). 22) כשם שהיתה גרה וניזונית ובעלה במדינת הים ('ירושלמי' כתובות פי"ב, ה"ג). 23) כתובות מח, א.

ד. בִּרְכַּת הַבַּיִת מֻרֶבֶּה. כֵּיצַד? חֲמִשָּׁה שֶׁהָיָה מְזוֹנוֹת כָּל אֶחָד מֵהֶן קַב[24] בְּשֶׁיֹּאכַל לְבַדּוֹ, אִם הָיוּ חֲמִשְׁתָּן בְּבַיִת אֶחָד וְאוֹכְלִין בְּעֵרוּב - מַסְפִּיק לָהֶן אַרְבַּע קַבִּין. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר צָרְכֵי הַבַּיִת. לְפִיכָךְ, אַלְמָנָה שֶׁאָמְרָה: אֵינֶנִּי זָזָה מִבֵּית אָבִי, פִּסְקוּ לִי מְזוֹנוֹת וּתְנוּ לִי שָׁם - יְכוֹלִין הַיּוֹרְשִׁין לוֹמַר לָהּ: אִם אַתְּ אֶצְלֵנוּ - יֵשׁ לָךְ מְזוֹנוֹת, וְאִם לַאו - אֵין אָנוּ נוֹתְנִים לָךְ אֶלָּא כְּפִי בִּרְכַּת הַבַּיִת. וְאִם הָיְתָה טוֹעֶנֶת: מִפְּנֵי שֶׁהִיא יַלְדָּה[25] וְהֵם יְלָדִים - נוֹתְנִין לָהּ מְזוֹנוֹת הַמַּסְפִּיקִין לָהּ לְבַדָּהּ וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ[26]. וּמוֹתַר מְזוֹנוֹת הָאַלְמָנָה וּמוֹתַר הַכְּסוּת - לַיּוֹרְשִׁין[27].

24) מדת היבש, והוא ששית הסאה, ונזכר במלכים־ב ו, כה. 25) צעירה. ושמא יצא עליה שם רע, אם תדור עמהם. 26) כתובות קג, א. 27) שם סה, ב. והראב"ד חולק.

ה. אַלְמָנָה שֶׁחָלְתָה: אִם צְרִיכָה לִרְפוּאָה שֶׁאֵין לָהּ קְצָבָה[28] - הֲרֵי זוֹ כְּמְזוֹנוֹת[29] וְיוֹרְשִׁין חַיָּבִין בָּהּ; וְאִם הִיא צְרִיכָה רְפוּאָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְצָבָה - הֲרֵי זוֹ מִתְרַפְּאָה מִכְּתֻבָּתָהּ[30]. נִשְׁבֵּית - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לְפִדּוּתָהּ[31]. אֲפִלּוּ הָיְתָה יְבָמָה[32], וַאֲפִלּוּ נִשְׁבֵּית בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ וּמֵת וְהִיא בַּשִּׁבְיָה - אֵין חַיָּבִין לִפְדּוּתָהּ מִנְּכָסָיו[33]; אֶלָּא נִפְדֵּית מִשֶּׁל עַצְמָהּ, אוֹ תִּטֹּל כְּתֻבָּתָהּ וְתִפְדֶּה עַצְמָהּ.

28) שהיא חולה תדיר, וזקוקה תמיד לטיפול רפואי. 29) שגם להן אין קצבה. 30) כתובות נב, ב. וכתב הרא"ש (שם): רפואה שיש לה קצבה דומה לפדיונה הבא בבת אחת, וכשם שהיורשים פטורים מלפדותה, כך הם פטורים מרפואתה. וראה לעיל פי"ד, הי"ז. 31) כתובות נב, א: "שאין אני קורא בה ואחזירך לי לאשה". 32) הזקוקה לאחד מן האחים שייבמו אותה לאשה - בכל זאת אינם חייבים לפדותה כל זמן שלא ייבמו אותה. וזהו לפי נוסחאות מדוייקות בגמרא כתובות שם (הרמב"ן בספר ה'מלחמות' יבמות פ"ד, ד"ה ועוד מתניתין), וכן הוא ברי"ף שם. 33) כתובות, שם. ולפי שאין חייבים לפדותה, אינם אוכלים פירות נכסיה. שלא תיקנו "פירותיה אלא משום פדיונה". ראה לעיל פי"ב, ה"ד. ובסמוך ה"ח.

ו. מֵתָה הָאַלְמָנָה[34] - יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ[35]. וְאִם נִשְׁבְּעָה שְׁבוּעַת אַלְמָנָה וְאַחַר כָּךְ מֵתָה - יוֹרְשֶׁיהָ יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ[36] וְהֵן חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ, אֲבָל לֹא יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל. מַעֲשֶׂה יְדֵי הָאַלְמָנָה - לַיּוֹרְשִׁין[37]. וְיוֹרֵשׁ שֶׁאָמַר לְאַלְמָנָה: טְלִי מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ בִּמְזוֹנוֹתַיִךְ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[38]; אֲבָל הִיא שֶׁרָצְתָה בָּזֶה - שׁוֹמְעִין לָהּ[39].

34) ולא גבתה כתובה מהיורשים, וגם לא הספיקה להשבע שבועת אלמנה. 35) כתובות צה, ב. וכן שנינו לעיל (יב, ד) "וקבורתה תחת ירושתו לכתובתה". 36) כמבואר לעיל (פט"ז, הי"ב. ובשבועות מח.). וגובים אותה מיורשי הבעל. והראב"ד חולק, ולדעתו אפילו כשלא נשבעה האלמנה - אין יורשי בעלה חייבים בקבורתה, כי שבועתה היא שלא נפרעה מבעלה ולא התפיסה צרור כסף בחייו, וכל עוד שלא נשבעה אומרים יורשי הבעל שמא כבר נפרעה והורישה הכסף ליורשיה - ועליהם לקוברה, ומה גם שהם נוטלים נדונייתה בלא שבועה, כמבואר בסמוך ה"ט. 37) כתובות, שם. 38) במשנה, שם: "אלמנה ניזונת מנכסי יתומים" - וזהו ענין ניזונת שהיא ניזונת מהם על־כל־פנים, מבלי שיוכלו להפטר ('מאירי' שם) כשם שהבעל אינו יכול לומר כן לאשתו, שמא לא יספיקו מעשי ידיה למזונותיה, כמבואר למעלה פי"ב ה"ד. 39) כי המזונות לטובתה תוקנו כנגד מעשי ידיה, ואם היא מוותרת על תקנת חכמים שומעים לה ('ירושלמי' כתובות פי"א, ה"א).

ז. וְכָל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ[40], אַלְמָנָה עוֹשָׂה לַיְתוֹמִים, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס וְהַצָּעַת הַמִּטָּה וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו[41].

40) המנויות לקמן פכ"א, ה"ז. 41) כתובות צו, א. שהן מלאכות המקרבות חיבה והרגל דבר (רש"י) וראה לקמן פכ"א, ה"ח.

ח. מְצִיאַת הָאַלְמָנָה וּפֵרוֹת נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לַבַּעַל - לְעַצְמָהּ, וְאֵין לַיּוֹרֵשׁ בָּהֶם[42] כְּלוּם.

42) שהרי כל הטעם שתיקנו מציאת אשה לבעלה הוא כדי שלא תהא איבה בינה לבין בעלה, וזה לא שייך בנוגע ליורשים, שעל כרחם הם נותנים לה מזונותיה (כתובות צו.). ואשר לפירות נכסיה, הואיל ואינם חייבים בפדיונה אין להם פירות, שהרי "תיקנו פירותיה כנגד פדיונה" (רי"ף כתובות פ"ד), וראה למעלה הערה לב.

ט. וְהַנְּכָסִים עַצְמָם שֶׁהֵם נְדוּנְיָתָהּ[43] - נוֹטֶלֶת אוֹתָן בְּלֹא שְׁבוּעָה, וְאֵין לַיּוֹרְשִׁים בָּהֶם דִּין לְעוֹלָם[44], אֶלָּא אִם כֵּן הוֹתִירוּ[45] בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְהָיוּ נְכָסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁהַמּוֹתָר לַבַּעַל[46]. וְאִם מֵתָה הָאַלְמָנָה בְּלֹא שְׁבוּעָה - יוֹרְשֶׁיהָ יוֹרְשִׁים נְדוּנְיָתָהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא נְכָסֵי צֹאן בַּרְזֶל[47]. וְאִם הָיָה בָּהֶן מוֹתָר - הַמּוֹתָר לְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל.

43) ועדיין קיימים. 44) שהרי שלה הם. 45) נתייקרו או

נשתבחו. 46) כמבואר לעיל פט"ז, ה"א. וממילא יש ליורשים דין בו. ומובן שאם אבדה הנדוניא או פחתה ובאה לגבות מן היורשין מה שפחתה צריכה להשבע, שאינה עדיפה משאר בעל־חוב הבא להפרע מנכסי יתומים, שדינו להשבע (מגיד־משנה). 47) ושמו אותם בסכום כסף, וקיבל עליו אחריות על אותו סכום - בכל זאת אינם חשובים כנכסיו, שיצטרכו להשבע ליתומים - אלא בחזקת האלמנה הם, וממילא היא מורישתם ליורשיה. ואם ייחד לה בעלה קרקע לכתובתה או מטלטלין ועדיין הם קיימים - נוטלתם בלא שבועה, וממילא מורישתם לבניה, כמבואר לעיל פט"ז, הי"ג.

1 **י. אַלְמָנָה שֶׁתָּפְסָה מִטַּלְטְלִין כְּדֵי שֶׁתִּזּוֹן מֵהֶן[48] - בֵּין**
2 **שֶׁתָּפְסָה מֵחַיִּים בֵּין שֶׁתָּפְסָה אַחַר מוֹתוֹ[49], אֲפִלּוּ**
3 **תָּפְסָה כִּכַּר[50] זָהָב - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ; אֶלָּא כּוֹתְבִין**
4 **עָלֶיהָ בֵּית דִּין מַה שֶׁתָּפְסָה, וּפוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת,**
5 **וּמְחַשְּׁבִין עִמָּהּ, וְהִיא נִזּוֹנֶת מִמַּה שֶׁבְּיָדָהּ עַד שֶׁתָּמוּת**
6 **אוֹ עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָהּ מְזוֹנוֹת[51], וְיִקְּחוּ הַיּוֹרְשִׁין אֶת**
7 **הַשְּׁאָר[52].**

48) אע"פ שמצד הדין אין המזונות נגבים מן המטלטלין (כתובות סט:) תפיסתה מועילה לה (שם צו.). 49) שכבר זכו בהם היתומים, ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לשום חוב. 50) מפורש לעיל פ"י, ה"ז. ואע"פ שהוא יתר מכדי כתובתה או מכדי מזונותיה הראויים להנתן לה בכל שלשים יום, כמבואר להלן הכ"א. 51) כגון אם תגבה כתובתה או אם תתארס, כמבואר לעיל ה"א. 52) וכן אמרו ב"ירושלמי" (כתובות פי"א, ה"א): שעליה להראות ליתומים מה תפסה, כדי שנדע לחשב עמה כנ"ל.

8 **יא. וְכֵן אִם תָּפְסָה מִטַּלְטְלִין בִּכְתֻבָּתָהּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[53],**
9 **וּמֵת - גּוֹבָה מֵהֶן; אֲבָל אִם תָּפְסָה אַחַר מוֹתוֹ**
10 **לִכְתֻבָּתָהּ - אֵינָהּ גּוֹבָה מֵהֶן[54], אַף־עַל־גַּב[55] שֶׁתִּקְּנוּ**
11 **הַגְּאוֹנִים[56] שֶׁתִּגְבֶּה הַכְּתֻבָּה וּתְנָאֵי הַכְּתֻבָּה מִן**
12 **הַמְּטַלְטְלִין. לְפִיכָךְ[57] תִּזּוֹן הָאַלְמָנָה מִן הַמְּטַלְטְלִין**
13 **אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא תָּפְסָה.**

53) שעדיין לא זכו בהם יורשים. 54) שכבר זכו בהם יורשים, ואין תפיסתה מועילה כלפי היורשים, שכבר אמרנו אין מטלטלין של יתומים משועבדים לבעל־חוב, כמבואר בפסחים לא, א. והטעם שלמזונות מועילה תפיסתה, משום שהמזונות אינם נגבים מנכסים משועבדים (נכסים שנמכרו) כמבואר להלן הי"ג, לפיכך תיקנו לה תפיסה, אבל כתובה נגבית מנכסים משועבדים, כמבואר לעיל פט"ז הי"ד, ויכולה לטרוף מן הלקוחות, ולפיכך תפיסתה מהיתומים לא מועילה לה ('תוספות' כתובות צו. ד"ה: אלמנה שתפסה). ורבינו נמשך כאן אחרי דעת הרי"ף בכתובות פי"א בהבנת סוגיית הש"ס בכתובות שם, ויש שיטות אחרות בדינים אלו, ראה ברי"ף וב'תוספות' שם צו. 55) בכת"י התימנים, כאן התחלת הלכה. ובדפוסים שלפנינו, משפט זה מחובר עם ההלכה הקודמת, ואין לו כל מובן. וב"כנסת הגדולה" סי' צג אות ט, שיער מדעתו שזהו משפט חדש, וכיוון לכת"י התימנים. 56) לעיל פט"ז, ה"ז. 57) בכת"י התימנים: "ולפיכך", וזה מחובר למה שלמעלה.

14 **יב. וְאִם[58] הִנִּיחַ בַּעְלָהּ מִטַּלְטְלִין וְלֹא תָּפְסָה אוֹתָן -**
15 **הַיּוֹרְשִׁין נוֹטְלִין אוֹתָן[59] וְהֵן מַעֲלִין לָהּ מְזוֹנוֹת,**
16 **וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְעַכֵּב עֲלֵיהֶן וְלוֹמַר: יִהְיוּ הַמְּטַלְטְלִין**
17 **מֻנָּחִין בְּבֵית דִּין עַד שֶׁאִזּוֹן מֵהֶן, שֶׁמָּא יֹאבְדוּ וְלֹא**
18 **יִהְיוּ לִי מְזוֹנוֹת[60]. וַאֲפִלּוּ הִתְנְתָה עָלָיו בְּפֵרוּשׁ[61]**
19 **שֶׁתִּזּוֹן מִן הַמְּטַלְטְלִין - אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְכָזֶה דָּנִין**
20 **תָּמִיד בְּכָל בָּתֵּי דִינִין.**

58) בכת"י התימנים: "אם" וכן בדפוס רומי. ואין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר למה שלמעלה: "אע"ג שתיקנו כו' ולפיכך תזון כו' אם הניח" כו'. 59) לעצמם. 60) שאם בקרקע שניזונת ממנה מדין התלמוד - אם מכרוה היתומים אינה טורפת (ראה להלן הי"ג) - במטלטלין שאינה אלא תקנת הגאונים - ודאי אינה יכולה לעכב מכירתם (מגיד־משנה). 61) בשעת כתיבת כתובתה.

21 **יג. אֲבָל אִם הִנִּיחַ קַרְקַע - יְכוֹלָה הִיא לְעַכֵּב עֲלֵיהֶן**
22 **שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ[62]. וְאִם מָכְרוּ - אֵינָהּ מוֹצִיאָה מִיַּד**
23 **הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת אֶלָּא מִנְּכָסִים**
24 **בְּנֵי חוֹרִין[63].**

62) תשובת הגאונים (הובאה בספר 'העיטור'). 63) כתובות סט, א. וכתב הרשב"א: אם קנו מידו באופן מיוחד על מזונות האשה לאחר מותו, היא טורפת מיד הלקוחות. וקבלת קנין הנזכרת בשטר כתובה שלנו אינה מועילה לכך, כי היא מכוונת למזונותיה בחיי הבעל (מגיד־משנה).

25 **יד. הִנִּיחַ נָשִׁים רַבּוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּשָּׂאָן זוֹ אַחַר זוֹ**
26 **- נִזּוֹנוֹת בְּשָׁוֶה[64], שֶׁאֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטַּלְטְלִין[65].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן זו אחר זו, ניזונות בשווה שאין דין קדימה במטלטלין".

ומשמע שאם ניזונות מקרקע, יש דין קדימה. והסברא היא ששעבוד מזונות אינו חל על מטלטלין היכולים להגנב אלא על הקרקע, ולכן בקרקעות ניזונות לפי קדימת השיעבוד.

והראב"ד השיג על כך וכתב שאפילו ניזונות מן הקרקע ניזונות כולן בשווה, כי חיוב המזונות נוצר לאחר מותו, וממילא הגיע לכולן באותו הזמן.

וכתב הרב המגיד, שגם הרמב"ם סבר כהראב"ד שניזונות גם מהקרקע בשווה, וגורס ברמב"ם שהלשון הוא "כמו שאין דין קדימה במטלטלין".

ובביאור הדברים, כתב הרוגוצו'בי שהרמב"ם והראב"ד חולקים האם כל יום הוא שעבוד חדש או שנשתעבד מחיי הבעל, כי בנישואין יש את שני האופנים, האחד שהחיוב חל בזמן הנישואין, וכל משך הזמן שאח"כ הוא המשך

לחיוב הראשון, והשני שכל יום ויום ישנו חיוב חדש, ובזה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, שלדעת הרמב"ם הוא חיוב נמשך מיום הנישואין, ולכן יש דין קדימה. אבל הראב"ד סובר שכל יום הוא חיוב חדש, ולכן ניזונות בשוה גם בקרקע.

ועפ"ז מבאר הרוגוצו'בי עניין נוסף בהל' גירושין, ששם כתב הרמב"ם ש"אם נשתטית.. אינו חייב לרפאותה", וגם שם השיג עליו הראב"ד "למה לא יהיה חייב לרפאותה", ומבאר הרוגוצו'בי שהרמב"ם סובר שלרפאותה הוא מהדברים שמחמת הנישואין שבכל יום ויום הוא חיוב חדש, והרי בשוטה אין אדם דר עם נחש בכפיפה, לכן פקע החיוב.

אמנם, החיוב של דירה לא פקע, כי בזה אי אפשר לומר שהוא חיוב בכל יום מחדש, שהרי הגדר של דירה שהיא דבר של קבע.

ויש לקשר זה עם דברי הרוגוצו'בי בנוגע לחורבן, שזהו דבר נמשך. וכתב שזה מפורש בירושלמי "כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו", ועפ"ז מובן עד כמה צריכה להיות גדולה הצעקה "עד מתי", אחרי שאתמול צעקו ועדיין לא נבנה. ממש כמו יהודי העומד ליד בית־המקדש בשעת חורבנו, שבוודאי היה מרעיש עולמות. כמו"כ מובן בנוגע לחיוב שהתחייב הקב"ה לבנות את בית־המקדש מחדש, שזהו חיוב בכל יום ויום לבנות את בית־המקדש מחדש, ויתירה מזו - באופן נצחי.

(על־פי 'יין מלכות' סי' נ"ט)

64) ואין אומרים: הקודמת בזמן קודמת במזונות ('ירושלמי' פ"י, ה"א). 65) לפי שהלווה יכול למכרם ולהפקיעם מידי שעבוד המלוה, כך אין דין קדימה במזונות, שהרי הוא יכול למכור נכסיו ולהפקיעה משעבוד מזונותיה (מגיד־משנה), ובדפוס רומי, הנוסח: "שאין דין קדימה במזונות", ותיבת "כמו" חסרה שם. וכן הביא ה'בית יוסף' אבן־העזר סי' צג מספרי הרמב"ם שהיו בידו.

1 **טו. אַלְמָנָה שֶׁנָּפְלָה לִפְנֵי יָבָם, בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים**
2 **הָרִאשׁוֹנִים[66] - נִזּוֹנֶת מִשֶּׁל בַּעַל[67]. וְאִם הֵכַּר הָעֻבָּר[68],**
3 **וְכֵן אִם הִנִּיחָהּ מְעֻבֶּרֶת[69] - נִזּוֹנֶת וְהוֹלֶכֶת עַד**
4 **שֶׁתֵּלֵד[70]. יָלְדָה בֵּן שֶׁל קַיָּמָא[71] - נִזּוֹנֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל**
5 **יְמֵי אַלְמְנוּתָהּ, כְּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים[72]. לֹא נִמְצֵאת**
6 **מְעֻבֶּרֶת אַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אוֹ שֶׁהִפִּילָה[73] - אֵינָהּ**
7 **נִזּוֹנֶת לֹא מִשֶּׁל בַּעַל[74] וְלֹא מִשֶּׁל יָבָם[75], אֶלָּא תּוֹבַעַת**
8 **יְבָמָהּ לְכִנּוֹס אוֹ לַחֲלֹץ.**

66) שאינה ראויה אז ליבום ולא לחליצה, כמבואר בהל' יבום וחליצה פ"א הי"ט, וממילא שאינה יכולה להנשא לאחרים. 67) יבמות מא, ב. שהרי מעוכבת היא להנשא בגללו. 68) אחרי שלושת החדשים הראשונים (יבמות לז.). 69) שבמותו כבר ידעו שהיא מעוברת. ובכת"י אברבנאל, הנוסח: "משל בעל, אם לא הוכר העובר, ואם הניחה". 70) שעד אז אינה ראויה לא ליבום ולא לחליצה (כמבואר שם לו.). וקל־וחומר שאינה יכולה להנשא לאחר, והואיל ומעוכבת היא מבעלה - ניזונת ממנו. 71) ראוי לחיות, שאינו נפל. 72) שאין זו זקוקה ליבום, והרי היא כאלמנה אחרת. 73) ומעתה ודאי שהיא זקוקה ליבם, שהרי נתברר שבעלה המת לא הניח אחריו בן. 74) שכבר אינה מעוכבת להנשא ממנו, אלא מחמת שאגודה היא ביבם ואין לה על נכסי בעלה כלום, ואינה דומה לשאר אלמנה שכל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: "מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי" - ניזונת מנכסיו, וכאן כל העיכוב הוא רק מצד היבם (יבמות מא: וברש"י). 75) שעדיין לא נתייבמה לו.

9 **טז. תָּבְעָה יְבָמָהּ לִכְנֹס אוֹ לַחֲלֹץ, וְעָמַד בְּבֵית דִּין,**
10 **וּבָרַח[76] אוֹ שֶׁחָלָה, אוֹ שֶׁהָיָה הַיָּבָם בִּמְדִינַת הַיָּם[77] -**
11 **הֲרֵי זוֹ נִזּוֹנֶת מִשֶּׁל יָבָם בְּלֹא שְׁבוּעָה כְּלָל[78].**

76) אחר שעמד בבית־דין ('ירושלמי' כתובות פ"ה, ה"ד). 77) ושם תבעתו לדין מעצמה או ע"י שליחה, מיד חייב במזונותיה ואפילו לא ברח, הואיל והוא במדינה אחרת (כסף־משנה). 78) כי אין לחוש שהניח לה צרור כסף, שעדיין אין היא מקורבת לו, וגם מעשי ידיה אינם משועבדים לו (כתובות קז:).

12 **יז. נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם קָטָן[79] - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת עַד**
13 **שֶׁיִּגְדַּל וְיִהְיֶה כִּשְׁאָר הַיְבָמִין[80].**

79) ואינו ראוי לייבם או לחלוץ עד שיהיה בן שלש־עשרה ויביא שתי שערות. 80) יבמות שם, א. וגם מבעלה אין לה, "כי משמים קנסוה" (שם). ואם הכניסה נדוניא משלה, והיא ביד שליש, או שהיא אומרת ינתנו הנכסים לידי, ואני אקיים הקרן עד שיגדל הנער ואזון מן הריוח, נותנים הכסף לידה (אהע"ז סי' קס, ס"ג בשם הרי"ף).

14 **יח. מִי שֶׁיִּחֵד קַרְקַע לְאִשְׁתּוֹ בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ בִּשְׁעַת**
15 **מִיתָה[81], וְאָמַר: יִהְיֶה מָקוֹם פְּלוֹנִי לַמְּזוֹנוֹת - הֲרֵי**
16 **רִבָּה לָהּ מְזוֹנוֹת. וְאִם הָיָה שְׁכָרוֹ[82] פָּחוֹת מִמְּזוֹנוֹת**
17 **הָרְאוּיוֹת לָהּ - נוֹטֶלֶת הַשְּׁאָר מִשְּׁאָר נְכָסִים; וְאִם**
18 **הָיָה שְׁכָרוֹ יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לָהּ - נוֹטֶלֶת הַכֹּל[83]. אֲבָל**
19 **אִם אָמַר לָהּ: יִהְיֶה בְּמָקוֹם[84] פְּלוֹנִי בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ[85],**
20 **וְשָׁתְקָה[86] - אֵין לָהּ אֶלָּא פֵּרוֹת אוֹתוֹ מָקוֹם בִּלְבַד,**
21 **שֶׁהֲרֵי קָצַץ[87] לָהּ מְזוֹנוֹת.**

81) ובעדים, כדין מתנת שכיב־מרע (חולה סמוך למיתתו) שאינה צריכה קבלת קנין ולא תעודה בכתב, שדבריו ככתובים וכמסורים הם, מתקנת חכמים כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים (מלשון רבינו הל' זכיה פ"ח, ה"ב). 82) ריוח המקום. 83) לא נתכוין זה אלא ליתן לה מזונות בריוח מהמקום ההוא. 84) ובכת"י התימנים: "מקום". וכן בדפוס רומי. 85) משמעה: בחוב מזונות שיש לך עלי, תהא זו פרעון לכך. 86) ולא מיחתה, כי אילו לא עמדה שם, או נכחה ומיחתה - אינו יכול לגרוע ממזונותיה שלא בהסכמתה. 87) קצב (כתובות נד:).

יט. אַלְמָנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לִתְבֹּעַ מְזוֹנוֹת - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁפּוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת וְאֵין מַשְׁבִּיעִים אוֹתָהּ[88]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל הוֹרָאָה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְחַלֵּף לוֹ הַדָּבָר בְּאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם[89]. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מִבֵּית דִּין עַד שֶׁתִּשָּׁבַע; שֶׁהֲרֵי זוֹ בָּאָה לְהִפָּרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים, וְכָל הַנִּפְרָע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[90]. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן[91].

88) שלא עיכבה משל בעלה כלום. 89) שאמרו (כתובות קה.): "תשבע בסוף (בשעת גביית כתובתה או כשיבוא בעלה) ולא תשבע בתחילה". ואין מכאן ראיה לאלמנה, כי יש לחוש שהניח לה צרור לאחר מותו כדי שלא תתבזה אצל היתומים, וגם מזונות אשה בחיי בעלה הם מן התורה, ומזונות אלמנה אינם אלא תקנת חכמים (ראה לעיל פי"ב, הי"ח). 90) כתובות פז, א. 91) וכן אמרו (שם צח.): "והלכתא, צריכא שבועה". וכל הסוגיא עוסקת שם במזונות (הגר"א אהע"ז סי' צג ס"ק לא).

כ. אַלְמָנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לִתְבֹּעַ מְזוֹנוֹת - מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ בַּתְּחִלָּה[92], וּמוֹכְרִין בְּלֹא הַכְרָזָה[93], וְנוֹתְנִין לָהּ מְזוֹנוֹת. וְכֵן יֵשׁ לָהּ לִמְכֹּר לִמְזוֹנוֹת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין[94], אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִים, בְּלֹא הַכְרָזָה. וְכֵן אִם מָכְרָה לִמְזוֹנוֹת בֵּינָהּ לְבֵין עַצְמָהּ שָׁוֶה בְּשָׁוֶה[95] - מִכְרָהּ קַיָּם. וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הַיּוֹרְשִׁין לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ - נִשְׁבַּעַת[96].

92) ולא כדעת אחרים הסוברים שתשבע "בסוף" בשעת גביית כתובתה. 93) מכירה פומבית, כמבואר לעיל פי"ז הי"ג. וכן אמרו (כתובות ק:): שאין צורך להכרזה במזונות האלמנה, שאי־אפשר לעכב מזונותיה עד תום ימי ההכרזה. 94) שם צז, ב. 95) השווה לעיל פי"ז, יד. 96) שבועת אלמנה שלא עיכבה משל בעלה כלום, הואיל ולא נשבעה לפני המכירה.

כא. וְכַמָּה מוֹכְרִין לִמְזוֹנוֹת? כְּדֵי לָזוּן מֵהֶם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, לֹא יוֹתֵר עַל זֶה[97]. וּמוֹכְרִין עַל מְנָת שֶׁיִּהְיֶה הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן לָהּ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם[98]. וְחוֹזֶרֶת וּמוֹכֶרֶת פַּעַם שְׁנִיָּה לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְכֵן מוֹכֶרֶת וְהוֹלֶכֶת לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַנִּכְסִים כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ, גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ[99] מִן הַשְּׁאָר וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

97) כתובות צז, א. שמא תתארס או תתבע כתובתה ותפסיד מזונותיה. 98) שאם תינשא לאחר, יחזיר מה שבידו ליורשים (רש"י שם). 99) ואפילו כתובתה עולה יותר ממזון כדי ששה חדשים - מוכרת השאר ביחד (שם).

כב. אַלְמָנָה שֶׁפָּסְקוּ לָהּ בֵּית דִּין מְזוֹנוֹת - אֵין מְחַשְּׁבִין עִמָּהּ[100] עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַיּוֹרְשִׁים וְיִתְבְּעוּהָ. אִם מָצְאוּ לָהּ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - נוֹטְלִין אוֹתוֹ[101], וְאִם לַאו - הוֹלְכִין לְדַרְכָּם[102]. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאִם הָיוּ הַיּוֹרְשִׁים קְטַנִּים - בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין עִמָּהּ[103], וּפוֹסְקִין מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ[104], כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת.

100) לבדוק אם מעשי ידיה מספיקים למזונותיה. 101) שהוא שלהם תחת מזונותיה, כמבואר לעיל ה"ו. 102) כדרך ששנינו באשה שהלך בעלה למדינת הים, לעיל פי"ב הט"ז. וכן נראה (כתובות קז.) שבאלמנה הכל מודים שפוסקים לה מזונותיה מבלי לדקדק על מעשה ידיה. 103) בודקים אחריה אם היא עושה המוטל עליה לעשות, ואם היא נותנת אותו ליורשים. 104) כלל הוא: "בית־דין אביהם של יתומים הוא" (גיטין לז.) וצריך לשקוד על טובתם. וביחוד כשהם קטנים ואינם יודעים לטעון. וראיה לדברי רבינו מסוגיית התלמוד (ערכין כב:) שאמרו שם: אין נזקקים לנכסי יתומים (קטנים) למכרם אלא . . . לכתובת אשה, משום מזונות שאם לא תגבה כתובתה היא תפסידם באכילת מזונותיה מממונם. ושאלו שם, הלא מעשי ידיה שלהם ואינה מפסידתם, ותירצו: לפעמים אין מעשי ידיה מספיקים, ויש הפסד במזונותיה. ואם נאמר שאין מחשבין על מעשי ידיה ואין ליתומים עליה כלום, אם־כן תמיד יש להם הפסד. מכאן, שבית־דין מחשב על מעשה ידיה כשפוסק לה מזונות ('אבני מילואים' סי' ע ס"ק ג).

כג. אַלְמָנָה שֶׁאֵין שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; שֶׁמָּא מָחֲלָה כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ מָכְרָה אוֹ מִשְׁכְּנָה אוֹתָהּ[105]. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא טָעַן יוֹרֵשׁ - טוֹעֲנִין אָנוּ לוֹ וְאוֹמְרִים לָהּ: הָבִיאִי כְּתֻבָּתֵךְ וְהִשָּׁבְעִי[106] וּטְלִי מְזוֹנוֹתַיִךְ. אֶלָּא אִם אֵין דַּרְכָּם לִכְתֹּב כְּתֻבָּה.

105) ובכל אלה אין לה מזונות, כמבואר להלן הכ"ח. 106) שלא עיכבת משל בעלך כלום, כדין הבא להפרע מנכסי יתומים, כמבואר לעיל הי"ט. וראה למעלה פי"ב, הי"ח: "ולעולם טוענים ליורש".

כד. הָאִשָּׁה שֶׁהָלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאָה וְאָמְרָה: מֵת בַּעְלִי - רָצְתָה - נִזּוֹנֶת כְּדִין כָּל הָאַלְמָנוֹת, רָצְתָה - נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּה[107]. אָמְרָה: גֵּרַשַׁנִי בַּעְלִי - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת[108], וְנִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו עַד כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ מִכָּל פָּנִים: שֶׁאִם עֲדַיִן הִיא אִשְׁתּוֹ - יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת, וְאִם גֵּרְשָׁהּ כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה, שֶׁהֲרֵי כְּתֻבָּתָהּ בְּיָדָהּ. לְפִיכָךְ נוֹטֶלֶת מְזוֹנוֹת עַד כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ וְהוֹלֶכֶת לָהּ[109].

107) כתובות קז, ב. שהאשה נאמנת לומר מת בעלי להנשא, שאם הוא חי עשוי הדבר להגלות (להלן פי"ב מהל' גירושין הט"ו), ומכיון שנאמנת להנשא - נאמנת גם ליטול כתובתה (למעלה פט"ז הל"א). 108) שבזה היא יכולה לשקר, שאין הדבר עשוי להגלות כמו ב"מת בעלי" שלמעלה. 109) כתובות, שם.

כה. הָאִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין[110] וּמֵת בַּעְלָהּ - אֵינָהּ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו, שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ

מִסָּפֵק. אֲבָל בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ - יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת[111] עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ גֵּרוּשִׁין גְּמוּרִין.

110) כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לו (ואינה מגורשת) ספק קרוב לה (ומגורשת). 111) שעדיין אסורה להנשא לאחרים - שמא אינה מגורשת, וכל שמעוכבת להנשא מחמתו - יש לה מזונות (כתובות צז: וברש"י, וכן ברשב"ם לב"ב מז:).

כו. אַלְמָנָה עֲנִיָּה שֶׁשָּׁהֲתָה שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא תָּבְעָה מְזוֹנוֹת, אוֹ עֲשִׁירָה שֶׁשָּׁהֲתָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא תָּבְעָה - וְתֵרָה[112], וְאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת בַּשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ, אֶלָּא מִשֶּׁעָה שֶׁתָּבְעָה. וְאִם שָׁהֲתָה פָּחוֹת מִזֶּה אֲפִלּוּ בְּיוֹם אֶחָד - לֹא וִתְּרָה, אֶלָּא תּוֹבַעַת וְנוֹטֶלֶת מְזוֹן הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ.

112) מחלה (כתובות צו. וברש"י) וב'ירושלמי' (שם פי"א, ה"ב) אמרו: במה דברים אמורים כשלא לוותה, אבל לוותה גובה, וכן אם יש בידה משכון (שתפסתו בתוך שלש שנים) גובה למפרע. אבל אם תפסה לאחר שלש שנים אין תפיסת משכונה כלום, כי כבר מחלה (מגיד־משנה בשם הרשב"א).

כז. אַלְמָנָה שֶׁתָּבְעָה מְזוֹנוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים, הֵם אוֹמְרִים: נָתַנּוּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נָטַלְתִּי - כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת - עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ תִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[113] וְתִטֹּל; מִשֶּׁנִּשֵּׂאת - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבְּעוּ הַיּוֹרְשִׁים שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁנָּתְנוּ לָהּ[114].

113) אם לא הביאו ראיה שכבר נטלה, שהרי היא מוחזקת בנכסים והם באים להוציא ממנה, והרי זה כטוען את חבירו: "מנה לי בידך", והלה כופר בכל, נשבע הנתבע שבועת היסת ונפטר (הל' טוען ונטען פ"א, ה"ג) אף כאן היא נשבעת שלא נטלה והנכסים נשארים בחזקתה. שבועת היסת - מפורשת לעיל פט"ו הי"ג. 114) משנישאת עברו הנכסים לרשות היתומים והיא באה להוציא מידם, ישבעו שבועת היסת ויפטרו (כתובות צו: ובמגיד־משנה).

כח. דִּין תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּה כְּדִין הָעִקָּר[115]. לְפִיכָךְ, אַלְמָנָה שֶׁתָּבְעָה[116] אוֹ מָכְרָה אוֹ מָחֲלָה אוֹ מִשְׁכְּנָה תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּתָהּ[117] עִם הָעִקָּר - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[118]. וְאִם תָּבְעָה מִקְצָת וְהִנִּיחָה מִקְצָת[119] - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁתָּבְעָה מִקְצַת הָעִקָּר וְהִנִּיחָה מִקְצָתוֹ. וְכָל הַמּוֹכֶרֶת אוֹ הַמּוֹחֶלֶת סְתָם - מָכְרָה וּמָחֲלָה הַתּוֹסֶפֶת עִם הָעִקָּר[120]; שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּתֻבָּה שְׁמָם בְּכָל מָקוֹם.

115) מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה (כתובות נד:). 116) בבית־דין כמבואר לעיל ה"א. 117) בין בחיי בעלה בין לאחר מותו, כמבואר שם. 118) באלמנותה, ואם מחלה - אפילו בחייו אין לה מזונות, כמבואר לעיל פי"ז הי"ט. 119) תבעה העיקר והניחה התוספת ('לחם משנה'), וכן פירשו ה'תוספות' (כתובות נד: ד"ה "ולתובעת"). 120) שם נד, ב. השווה לעיל פט"ז ה"ב: "ואין נקראים כתובה אלא עיקר כתובה שהוא מאה או מאתיים עם התוספת בלבד".

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) ביאר בו רבינו דין "כתובת בנין דיכרין", זכויות הבנות מנכסי אביהן, שאין לעקור תנאי הכתובה, בת הממאנת. בת היבמה, בת הארוסה, ובת השנייה לענין מזונות, הבנים והבנות לענין מזונות.

א. מִתְּנָאֵי הַכְּתֻבָּה, שֶׁיִּהְיוּ בָּנִים הַזְּכָרִים יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן[2] וּנְדוּנְיָתָהּ שֶׁהִכְנִיסָה בְּתוֹרַת נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[3], וְאַחַר כָּךְ חוֹלְקִין שְׁאָר הַיְרֻשָּׁה[4] עִם אֲחֵיהֶם[5] בְּשָׁוֶה[6].

2) העיקר והתוספת שכתב לה אביהם. 3) מפורש לעיל פט"ז ה"א, והיא מתה בחיי אביהם וירש אותה אביהם כדין בעל היורש את אשתו, ואח"כ מת גם האב. 4) שנשארה מעזבון האב. 5) שנולדו לאביהם מנשים אחרות. 6) כתובות נב, ב. ראה לעיל פי"ב ה"ב, וזוהי הנקראת: "כתובת בנין דכרין" (הבנים הזכרים) לעיל פט"ז, ה"ז.

ב. כֵּיצַד נָשָׂא אִשָּׁה, כְּתֻבָּתָהּ[7] וּנְדוּנְיָתָהּ[8] אֶלֶף, וְיָלְדָה בֵּן וּמֵתָה בְּחַיָּיו[9]. וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת[10] כְּתֻבָּתָהּ וּנְדוּנְיָתָהּ מָאתַיִם, וְיָלְדָה בֵּן, וּמֵתָה בְּחַיָּיו. וְאַחַר כָּךְ מֵת הוּא, וְהִנִּיחַ אַלְפַּיִם. בְּנוֹ מִן הָרִאשׁוֹנָה יוֹרֵשׁ אֶלֶף שֶׁבִּכְתֻבַּת אִמּוֹ[11], וּבְנוֹ מִן הַשֵּׁנִיָּה יוֹרֵשׁ מָאתַיִם שֶׁבִּכְתֻבַּת אִמּוֹ, וְהַשְּׁאָר[12] יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[13]. נִמְצָא בְּיַד בֶּן הָרִאשׁוֹנָה אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת[14], וּבְיַד בֶּן הַשְּׁנִיָּה שֵׁשׁ מֵאוֹת[15].

7) שכתב לה משלו. 8) שהכניסה לו משלה. 9) הרי ירש בעלה את נדונייתה, וכתובתה לא באה לידי גבייה. 10) לאו דוקא אחרי מות הראשונה, אלא אפילו נשא שתיהן כאחת - הדין כן, כמבואר בסמוך ה"ד. 11) בתורת 'בנין דכרין'. 12) שמונה מאות זוז. 13) כדין בנים היורשים את אביהם. 14) אלף מכתובת האם, וארבע מאות מירושת האב. 15) מאתיים מכתובת האם, וארבע מאות בירושה מהאב (כתובות צא.), וטעם תקנת 'כתובת בנין דכרין' "כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו" (שם נב:) שאם ידע האב שבני בתו יירשו את מתנת נדונייתו, הוא ירבה לתת נדוניא לבתו לקראת נישואיה. וממילא תיקנו שגם כתובת הבעל - עיקר ותוספת - יירשוה בניה, כדי שלא יאמר האב אם זה מקפיד על שלו, מלהוריש לבני בתי, אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא (רש"י שם).

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ יוֹתֵר עַל כְּדֵי שְׁתֵּי כְּתֻבּוֹת דִּינָר אֶחָד אוֹ יוֹתֵר כְּדֵי שֶׁיַּחְלְקוּ הַשְּׁאָר[16] בְּשָׁוֶה[17]; אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ יוֹתֵר דִּינָר - חוֹלְקִים הַכֹּל בְּשָׁוֶה. שֶׁאִם יִירְשׁוּ אֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן וְאֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן, וְלֹא יִשָּׁאֵר דִּינָר אֶחָד לַחֲלֹק אוֹתוֹ בֵּין הַיּוֹרְשִׁים, נִמְצָא תְּנַאי זֶה מְבַטֵּל חִלּוּק יְרֻשָּׁה בֵּין הַבָּנִים בְּשָׁוֶה שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה[18].

16) את הדינר הנשאר. 17) לפי הגולגולת, ובו מקיימים

דין ירושה האמורה בתורה (במדבר כז, ח־יא). 18) ולא תיקנו חכמים כתובת 'בנין דכרין' במקום שנעקרת נחלה שבתורה על־ידם (כתובות נב:).

ד. וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁנָּשָׂא נָשִׁים רַבּוֹת, בֵּין בְּזוֹ אַחַר זוֹ בֵּין בְּבַת אַחַת, וּמֵתוּ כֻּלָּן בְּחַיָּיו, וְלוֹ מֵהֶן בָּנִים זְכָרִים, אִם הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ[19], וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[20].

19) ואפילו סכום הכתובות שוה זה כזה, רוצים הבנים ליטול כתובת אמם ולא לחלוק בשוה, כגון שבני אשה אחת מועטים, והשניה בניה מרובים, וטוב למועטים ליטול לעצמם כתובת אמם ולא לחלוק עם אחיהם בשוה לפי הגולגולת (רש"י שם). 20) כדין ירושה של תורה. והעיד רבינו לעיל פט"ז ה"ז "שלא מצאנו מנהג ירושתן (של 'בנין דכרין') פשוט בכל הישיבות". והרא"ש לכתובות פ"ד סימן כד, כתב בשם הגאונים: "שאין דנין כתובת בנין דכרין בזמן הזה, כיון שאין הטעם אלא שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. . . הלוואי שיתן אדם לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו". וגם הרמ"א באהע"ז סי' קיא, סט"ז כתב: שאין כתובת 'בנין דכרין' נוהגת במדינות אלו.

ה. אָמְרוּ הַיְתוֹמִים[21]: הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יוֹתֵר דִּינָר[22], כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ כְּתֻבַּת אִמָּן - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם, אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין כַּמָּה שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶן. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְרַבּוּ אוֹ נִתְמַעֲטוּ[23] אַחֲרֵי מִיתַת אֲבִיהֶן קֹדֶם שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק - אֵין שָׁמִין אוֹתָן אֶלָּא כִּשְׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶן[24].

21) בני הכתובה הגדולה. 22) מעלים דמיהם לקבלם עלינו ביוקר, שישאר דינר לחלוק בשוה. 23) שהוקרו או שהוזלו. 24) כתובות צא, א.

ו. הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר אוֹ יוֹתֵר, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו[25] שְׁטַר חוֹב כְּנֶגֶד הַיּוֹתֵר - אֵינוֹ מְמַעֵט[26], אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ.

25) על אביהם, שחייב דינר או יותר למלוה. 26) אין לך ירושה גדולה מזו, שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיצא שטר חוב על אביהם, אלו ואלו עושים מצוה לפרוע חוב אביהם, והיא היא ירושתם (שם צ: וברש"י).

ז. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן בְּחַיָּיו וְאַחַת אַחַר מוֹתוֹ[27], וְלוֹ בָּנִים מִשְּׁתֵיהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ יָתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתֻבּוֹת: אִם נִשְׁבְּעָה הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת אַלְמָנָה[28] קֹדֶם שֶׁתָּמוּת - בָּנֶיהָ קוֹדְמִים לִירֻשָּׁת[29] כְּתֻבָּתָהּ[30], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן בִּתְנַאי זֶה[31], אֶלָּא יֻרְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ יוֹרְשִׁין בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה כְּתֻבַּת אִמָּן בִּתְנַאי זֶה[32]. וְאִם נִשְׁאַר שָׁם כְּלוּם - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה. וְאִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁבַּע[33] - בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן בִּלְבַד[34], וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

27) ולא הספיקה לגבות כתובתה עד שמתה. 28) שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתובתה, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד. 29) ובכת"י התימנים: "לירש". 30) המגיעה לאמם מנכסי אביהם. 31) של 'בנין דכרין' הזקוק ל'מותר דינר' (שם צא.). 32) ואע"פ שאין כאן 'מותר דינר' על שתי הכתובות - הכתובה הנפרעת לבני השניה היא עצמה נעשית 'מותר לחברתה', הואיל ונגבית כחוב - אין לך ירושה גדולה מזו, שהרי על כל הבנים לפרוע הכתובה שהיא חובת אביהם והיא היא ירושתם. כמבואר לעיל בענין שטר חוב (שם צ:). 33) שאין לבני השניה כתובת אמם, כי אין אדם מוריש ממון שחייב עליו שבועה - לבניו, כמבואר לעיל פט"ז הי"ב. 34) ויש כאן 'מותר הרבה' - סכום הכתובה של האשה השניה שלא נשבעה עליה.

ח. הָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְהָיוּ לוֹ בָּנִים מֵהֶן, וָמֵת[35], וְאַחַר כָּךְ מֵתוּ הַנָּשִׁים: אִם נִשְׁבְּעוּ וְאַחַר כָּךְ מֵתוּ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ בִּירֻשָּׁה שֶׁל תּוֹרָה[36], וְלֹא בִּתְנַאי זֶה. לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁגִּיחִין אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתָר אוֹ אֵין שָׁם. וְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הַשְּׁנִיָּה[37]. וְאִם לֹא נִשְׁבְּעוּ - חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכֹּל בְּשָׁוֶה; וְאֵין שָׁם יֻרְשַׁת כְּתֻבָּה, לְפִי שֶׁאֵין לְאַלְמָנָה כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע[38].

35) ועל שתיהן לגבות כתובתן מיורשי הבעל שלהן. 36) העוברת ישר מהאם לבנים. 37) שהרי חובה קדם בזמן לחוב השניה, וכמבואר לעיל פי"ז, ה"א. 38) וגם כתובת 'בנין דכרין' אין כאן, כי לא מתו הנשים בחיי הבעל ולא ירש מהן כלום. וממילא לא הוריש לבניו כלום.

ט. אַחַת נִשְׁבְּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבְּעָה - זוֹ שֶׁנִּשְׁבְּעָה בָּנֶיהָ יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ תְּחִלָּה[39], וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה. וְכָל הַיּוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ שֶׁמֵּתָה בְּחַיֵּי אָבִיו - אֵינוֹ טוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[40], אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין, כְּכָל הַיּוֹרְשִׁין[41].

39) כדין בעל חוב, שהוא קודם לירושת הבנים. 40) שנמכרו לאחר בחיי האב. 41) כשם שאין היורש זוכה במה שמכר אביו, כך כתובת 'בנין דכרין' אינה אלא מבני חורין. כתובה זו, אין לה דין 'חוב' הטורף ממשועבדים אלא היא כירושה, שכך כתב לה: "בנים זכרים שיולדו לך ממני, הם יירשו כסף כתובתך, יותר על חלקם בירושה עם שאר אחיהם" (כתובות נב:).

י. וּמִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, שֶׁתְּהֵיֶנָה הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת מִנִּכְסֵי אֲבִיהֶן אַחַר מוֹתוֹ[42] עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ[43] אוֹ עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ. בָּגְרָה הַבַּת אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְאָרְסָה, אוֹ נִתְאָרְסָה אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא בָּגְרָה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. וּבַת הַנִּזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי אָבִיהָ לְאַחַר מוֹתוֹ - מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּמְצִיאָתָהּ לְעַצְמָהּ, לֹא לָאַחִים[44].

42) אע"פ שבחיי האב אין הוא חייב לזונן אלא עד שיהיו בנות שש שנים (למעלה פי"ב הי"ד), משמת - ניזונות מנכסיו מכח בית־דין אף על פי שלא כתב לה (למעלה פ"ב

ה"ה). 43) כתובות נג, ב. ומשנתארסה - אפילו עודה קטנה, אינה ניזונת מנכסי אביה, כמבואר להלן הט"ו. 44) שם, מג, א. נוח לו לאב שתרויח מעשה ידיה לעצמה. וכן דרשו שם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" - אותם (עבדים כנענים) לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו. וכן מציאתה לעצמה, שאפילו בחיי אביה לא זכה בה אלא משום 'איבה', שאם לא תתן לו מציאתה ימנע מלזונה, שהרי אינו חייב לזון אותה, אבל האחים זנים אותה בעל כרחם מנכסי אביהם המשועבדים למזונותיה ואין לחוש לאיבה (שם וברש"י).

1 **יא. פּוֹסְקִין לַבַּת מְזוֹנוֹת וּכְסוּת[45] וּמָדוֹר מִנִּכְסֵי**
2 **אָבִיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹסְקִין לָאַלְמָנָה[46]. וּמוֹכְרִין לִמְזוֹן**
3 **הַבָּנוֹת וּכְסוּתָן בְּלֹא הַכְרָזָה[47], כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹכְרִין לִמְזוֹן**
4 **הָאַלְמָנָה וּכְסוּתָהּ. אֶלָּא שֶׁהָאִשָּׁה פּוֹסְקִין לָהּ לְפִי**
5 **כְּבוֹדָהּ וּכְבוֹד הַבַּעַל[48], וְלַבָּנוֹת פּוֹסְקִין לָהֶן דָּבָר**
6 **הַמַּסְפִּיק לָהֶן בִּלְבַד[49]. וְאֵין הַבָּנוֹת נִשְׁבָּעוֹת[50].**

45) 'ירושלמי' כתובות פי"ב ה"א, שהכל בכלל מזונות. 46) למעלה פי"ח ה"ב. 47) כתובות פז, א. שאי־אפשר לעכב מזונותיהן עד תום ימי ההכרזה. הכרזה - מכירה פומבית, ומבוארת למעלה בהרבה מקומות, ראה לעיל פי"ב הט"ז. 48) שאם בעלה עשיר היא עולה עמו וניזונת לפי כבודו, כמבואר למעלה פי"ח, ה"ג. 49) 'ירושלמי' כתובות פי"ב, ה"א: "הבת לא עולה ולא יורדת". 50) אף־על־פי שאלמנה נשבעת על מזונותיה (למעלה פי"ח הי"ט) - בבנות אין לחוש שאביהן התפיס להן צרור כסף, שאין מתפיסין כסף לקטנה (כתובות קז: - 'בית שמואל' סי' קיב ס"ק טו), אבל לפי זה נערה צריכה להשבע, ומדברי רבינו נראה שגם נערה אינה צריכה להשבע. ולדעת ה'מגיד משנה' מקור דברי רבינו בכתובות סט, א. שאמרו: שיש לבת, דין בעלת חוב של האחים, ואינה נשבעת להם כדרך שאין בעל־חוב נשבע ללווה. ולא אמרו: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" - אלא בבא להפרע חוב אביהם. אולם זה נאמר שם, לענין פרנסת הבת (נדונייתה) ולא לענין מזונותיה (וראה ב'תוספות' גיטין נא, א. דיבור־המתחיל: אימור צררי אתפסה).

7 **יב. אֵין הַבָּנִים יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן וְלֹא הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת**
8 **בִּתְנָאִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּהְיֶה שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם.**
9 **אֲבָל אִם אֵין שָׁם שְׁטַר כְּתֻבָּה - אֵין לָהֶן כְּלוּם, שֶׁמָּא**
10 **מָחֲלָה אִמָּן כְּתֻבָּתָהּ[51]. וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִכְתֹּב כְּתֻבָּה -**
11 **יֵשׁ לָהֶן כְּפִי הַתְּנָאִים.**

51) ו"המוחלת כתובתה, איבדה כל תנאי כתובתה" (לעיל יז, יט). והראב"ד מתפלא: וכי מזון הבנות תלוי בפרעון כתובתה, והלא המחילה אינה אלא כפרעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו (כשגירשה) לא יטלו בנותיו מזונותיהן? אולם רבינו סובר שיש לחוש שמא מחלה כתובתה, ואמרה בפירוש שמוחלת על מזון הבנות אבל בפירעון לא מחלה כלום (לחם־משנה). וה'מגדל עוז' מגין על רבינו, הואיל ואמרו (כתובות נג.): מוחלת כתובתה אין לה מזונות, והלא ידוע שאלמנתו עדיפה לו מבתו, שכן אמרו (שם מג.): הניח אלמנה ובת (ונכסים מועטים) האלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים, שזלזול אלמנתו קשה לו ביותר, מעתה במוחלת - שאיבדה מזונותיה, כל־שכן שאין הבנות ניזונות.

12 **יג. מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ לַעֲקֹר אֶחָד מִתְּנָאֵי**
13 **כְּתֻבָּה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר אַל יִזּוֹנוּ בְּנוֹתָיו מִנְּכָסָיו, אוֹ אַל**
14 **תִּזּוֹן אַלְמְנָתוֹ מִנְּכָסָיו, אוֹ אַל יִירְשׁוּ בָּנָיו כְּתֻבַּת**
15 **אִמָּן[52] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[53]. נָתַן כָּל נְכָסָיו בְּמַתָּנָה**
16 **לַאֲחֵרִים[54] - הוֹאִיל וּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[55] אֵינָהּ קוֹנָה**
17 **אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[56], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[57], הֲרֵי הַמַּתָּנָה[58]**
18 **וְחִיּוּב הַנְּכָסִים בִּתְנָאִין אֵלּוּ בָּאִין כְּאֶחָד, וּלְפִיכָךְ**
19 **אַלְמְנָתוֹ וּבְנוֹתָיו נִזּוֹנוֹת מִנְּכָסָיו, וּבָנָיו יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת**
20 **אִמָּן שֶׁמֵּתָה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[59].**

52) שמתה בחייו, והיא 'כתובת בנין דכרין' (למעלה ה"א). 53) כתובות סח, ב. שהרי משועבד הוא בתנאי בית־דין משעה שנשאה. 54) בשעת מיתתו אמר ליתן נכסיו לאחרים, ולא קנו מידו, ואין לה תוקף כמתנת בריא שהיא בקנין. 55) שכוב חולה, "חולה שתשש כח כל הגוף, וכשל כוחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי הוא נופל על המיטה הוא הנקרא שכיב מרע" (לשון רבינו הל' זכיה פ"ח, א). 56) כי לא נתכוין זה ליתן אלא לאחר מותו. 57) הל' זכיה פ"ח, ה"ח. 58) לאחרים. 59) מתנת שכיב מרע אינה אלא מדברי חכמים, כדי שלא תטרוף דעתו עליו (בבא־בתרא קמז:) - כי מדין תורה אין למתנה תוקף אם לא קנו מיד הנותן או שיכתוב שטר מתנה וימסור למקבל - ואינה קונה אלא לאחר מיתה, ותנאי כתובה ג"כ תקנת חכמים היא והואיל וחלים בבת אחת לאחר מיתה אין האחת דוחה את חברתה (רי"ף לב"ב פ"ח). וכן אמרו (ב"ב קלג.): אם בירושה של תורה אלמנה ניזונת. ורבינו בהל' נחלות פ"ח ה"ט, מסכם: "לפיכך מוציאים לכתובת האשה. . . ומזון הבנות מיד אלו שצוה לתת להם, שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ומזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה", כוונתו שהתחייבות הבעל לכתובה ומזונות קדמה למתנת שכיב מרע, אבל חלות החיוב באה כאחד, כמו שכתב כאן (לחם־משנה שם).

21 **יד. בַּת הַמְמָאֶנֶת[60] - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הַבָּנוֹת וְיֵשׁ לָהּ**
22 **מְזוֹנוֹת[61]. אֲבָל בַּת הַיְבָמָה[62] וּבַת הַשְּׁנִיָּה[63] וּבַת**
23 **הָאֲרוּסָה[64] וּבַת הָאֲנוּסָה[65] - אֵין לָהֶן מְזוֹנוֹת אַחַר**
24 **מִיתַת אֲבִיהֶן בִּתְנַאי זֶה[66]. אֲבָל בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - הוּא**
25 **חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָן, כְּדִין שְׁאָר הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת בְּחַיֵּי**
26 **אֲבִיהֶן[67].**

60) הנושא קטנה יתומה ונתעברה (ראה בהערה הבאה) ומיאנה בבעל ואחר־כך ילדה בת. 61) לאחר מות האב. ואע"פ שהממאנת אין לה כתובה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"ה, ואם כן אין לה גם תנאי כתובה המחייבים מזונות הבת? (כמבואר בכתובות נד. לענין שניה שאין לה כתובה, ולפיכך אין לבתה מזונות) אפשר לדון, שממאנת זו קיבלה כתובה

בעת קידושיה עם כל תנאי כתובה, אלא שאח"כ גרמה לעצמה הפסד ע"י מיאונה ואבדה כתובתה, אולם בתה לא הפסידה זכותה, כי אם אשה שזנתה והפסידה כתובתה (לקמן פכ"ד ה"ו), האם תפסיד בתה את זכות מזונותיה? ('בית שמואל' אהע"ז סי' קיב ס"ק יא). ולדעת הראב"ד כל הלכה זו אינה מציאותית, שהרי קטנה הממאנת אינה יכולה עדיין ללדת ובת מנין לה? (ראה יבמות יב:). אולם רבינו סובר שאפשר לה להתעבר בקטנותה ולמאן, ואח"כ תלד ולד של קיימא (מגיד־משנה). וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. ועדיין לא נמצא מקור נאמן לדין זה.
62) שכנס יבמתו וילדה לו בת, ומת. 63) שניה לעריות, ואסורה להנשא לו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו.
64) בא על ארוסתו, וילדה לו בת - ומת. 65) אנס את הנערה ונשאה אח"כ, וילדה לו בת - ומת. 66) כל אלה הן בעיות שלא נפשטו בתלמוד (כתובות נג: נד.) ומספק אין להוציא ממון מנכסי אחי הבת. וטעם הספק, ביבמה - הואיל וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, אם כן גם תנאי כתובתה אינם על נכסי היבם. בשניה - כיון שאין לה כתובה (ראה לקמן פכ"ד, ה"ב) ממילא אין לה תנאי כתובה. בארוסה - כיון שלא תיקנו לה חכמים כתובה עד שעת נישואין, ממילא אין לה תנאי כתובה. באנוסה - הואיל ואין לה כתובה - כי יצא כסף קנסה בכתובתה - (ראה לקמן הל' נערה פ"א, ה"ד) ממילא נפקעו ממנה דיני תנאי כתובה, ואפילו אם ילדה לו (האנוסה) בת באישות, שנשאה אח"כ - הדין כן. 67) עד גיל שש, כמבואר לעיל פי"ב, הי"ד.

טו. הַמְאָרֵס בַּת הַנִּזּוֹנֶת מִן הָאַחִין - חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ מִשְּׁעַת הָאֵרוּסִין; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מֵאַחֶיהָ (אֶלָּא עַד שֶׁתִּתְאָרֵס אוֹ עַד שֶׁתִּבְגַּר, וְזוֹ) אֵינָהּ בּוֹגֶרֶת כְּדֵי שֶׁתָּזוּן עַצְמָהּ, אֶלָּא קְטַנָּה אוֹ נַעֲרָה[68], וְאֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁתִּתְבַּזֶּה אֲרוּסָתוֹ וְתֵלֵךְ וְתִשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים[69].

68) נמצא שהוא גרם לה להפסיד מזונותיה באירוסיו (ר"ן כתובות פ"ד). 69) כתובות נג, ב. ובוודאי על דעת כן אירסה מתחילה.

טז. נִשֵּׂאת הַבַּת וּמֵאֲנָה[70] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה[71], אֲפִלּוּ הָיָא שׁוֹמֶרֶת[72] יָבָם - הוֹאִיל וְחָזְרָה לְבֵית אָבִיהָ וַעֲדַיִן לֹא בָּגְרָה, הֲרֵי זוֹ נִזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי אָבִיהָ עַד שֶׁתִּבְגַּר אוֹ עַד שֶׁתִּתְאָרֵס[73].

70) שעקרה קידושיה למפרע. 71) לדעת ה'מאירי' (כתובות שם, עמ' 201) גם בנתגרשה או נתאלמנה, המדובר בקידושי קטנה שאינם אלא מדרבנן, ולפיכך היא ניזונת מנכסי אביה, אבל נערה שנתקדשה ושוב נתגרשה או נתאלמנה - אינה ניזונת מנכסי אביה (ועי' כסף־משנה).
72) מצפה וממתנת ליבם שייבמה. 73) שנית (כתובות נג:).

יז. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת - יִירְשׁוּ הַבָּנִים כָּל הַנְּכָסִים[74], וְהֵם זָנִין אֶת אַחְיוֹתֵיהֶם[75] עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ אוֹ עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ נְכָסִים שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּזּוֹנוּ מֵהֶם הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת כְּאַחַת עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ הַבָּנוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין נְכָסִים מְרֻבִּין. אֲבָל אִם אֵין בַּנְּכָסִים שֶׁהִנִּיחַ אֶלָּא פָּחוֹת מִזֶּה - מוֹצִיאִין מֵהֶם מְזוֹנוֹת לַבָּנוֹת עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ[76], וְנוֹתְנִין הַשְּׁאָר לַבָּנִים. וְאִם אֵין שָׁם אֶלָּא כְּדֵי מְזוֹן הַבָּנוֹת בִּלְבַד - הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת מֵהֶן עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ אוֹ עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ, וְהַבָּנִים יִשְׁאֲלוּ עַל הַפְּתָחִים[77].

74) ונושאים ונותנים בהם כרצונם. 75) מזונות יום ביומו, ואינם חייבים להקציב בבת אחת עבור כל מזונותיהן מעתה עד שיבגרו. 76) מפרישים בבת אחת כל הסכום הדרוש למזונותיהן עד שיבגרו, ומניחים אותו ביד בית־דין או ביד אפוטרופוס. 77) בבא־בתרא קלט, ב. וכן אמרו בכתובות סז, א שיתום ויתומה שבאו להתפרנס (מזונות של צדקה) מפרנסים את היתומה ואח"כ מפרנסים את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין האשה דרכה לחזור על הפתחים.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ קַרְקַע; אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ אֶלָּא מִטַּלְטְלִין - הוֹאִיל וּבְתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים הוּא שֶׁיִּזּוֹנוּ הַבָּנוֹת מִן הַמִּטַּלְטְלִין[78], הֲרֵי הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת כְּאֶחָד מִן הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ הַמּוּעָטִין, שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לָהֶם בְּמִטַּלְטְלִין אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ כַּבָּנִים. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[79].

78) ראה לעיל פט"ז, ה"ז. 79) הובאה דעתם ברי"ף לבבא־בתרא תחילת פרק ט'.

יט. הִנִּיחַ קַרְקַע, וְהָיוּ הַנְּכָסִים מְרֻבִּין[80], וְנִתְמַעֲטוּ אַחַר כֵּן[81] - כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁים[82]. הָיוּ מוּעָטִין בִּשְׁעַת מִיתָה, וְנִתְרַבּוּ אַחַר כָּךְ - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין אוֹתָן[83]. וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְרַבּוּ, אִם קָדְמוּ הַבָּנִים וּמָכְרוּ נְכָסִים מוּעָטִין - מִכְרָן קַיָּם[84].

80) בשעת מיתה. 81) אפילו קודם שבאו לבית־דין.
82) והם זנים את אחיותיהם עד שיכלו הנכסים לשניהם יחד. 83) כי יש לבנים חלק ותפיסת־יד בנכסים, וזכותם בהם לעולם עומדת. 84) בבא־בתרא קמ, א. כי אין מוציאים למזון הבנות מנכסים משועבדים, ולדעת רש"י (כתובות קג. וסוטה כא:) הכוונה שקדמו ומכרו קודם שיבואו לבית־דין, אבל לאחר שבאו וזיכה בית־דין את הבנות - אין לאחר מעשה בית־דין כלום, ולדעת ה'תוספות' (יבמות סז:) אפילו כשכבר באו לפני בית־דין, אם מכרו קודם שיאכלו הבנות - מכרם קיים.

כ. הָיוּ הַנְּכָסִים מְרֻבִּין וְיֵשׁ עָלָיו[85] חוֹב, אוֹ שֶׁהִתְנָה עִם אִשְׁתּוֹ[86] שֶׁיָּזוּן אֶת בִּתָּהּ[87] - אֵין הַחוֹב וְלֹא מְזוֹנוֹת בַּת אִשְׁתּוֹ מִמַּעֲטִין בַּנְּכָסִים[88]; אֶלָּא יִירְשׁוּ הַבָּנִים הַכֹּל, וְיִתְּנוּ לְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ, וְיָזוּנוּ בַּת אִשֶּׁת אֲבִיהֶן עַד זְמַן שֶׁפָּסַק, וְיָזוּנוּ אַחְיוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ אוֹ עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ[89] וְיֵצְאוּ מִתַּחַת יְדֵיהֶם.

85) על האב שמת. 86) בשעת נישואיה. 87) מאיש אחר, ראה לקמן פכ"ג, יז. 88) להוציא מהם מזונות

הבנות עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. 89) וגם הבנים יזונו עד שיכלו הנכסים לשניהם כאחד. כל זה בבבא־בתרא קמ, א בעיות שלא נפשטו ונשארו בתיקו, ודינן: חומרא לתובע וקולא לנתבע, והבנים הם הנתבעים כי הנכסים בחזקתם עומדים מדין ירושה (רי"ף שם).

1 **כא. הִנִּיחַ אַלְמָנָה וּבַת, מִמְּנָה אוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת,**
2 **וְאֵין בַּנְּכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּזּוֹנוּ שְׁתֵּיהֶן - הָאַלְמָנָה נִזּוֹנֶת,**
3 **וְהַבַּת תִּשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים[90]. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁמְּזוֹנוֹת**
4 **הַבַּת קוֹדְמִין לִירֻשַּׁת הַבֵּן אֶת כְּתֻבַּת אִמּוֹ[91] שֶׁמֵּתָה**
5 **בְּחַיֵּי אָבִיו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִתְּנָאֵי הַכְּתֻבָּה.**
6 **וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם נִדַּחַת יְרֻשָּׁה שֶׁל תּוֹרָה[92]**
7 **מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הַבַּת[93], לֹא תִּדָּחֶה יְרֻשַּׁת הַכְּתֻבָּה, שֶׁהִיא**
8 **תְּנַאי בֵּית דִּין, מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הַבַּת?**

90) כבוד אלמנתו עדיף לו מכבוד בנותיו (ב"ב שם, ובכתובות מג.) ומוציאים לאלמנה מזונות עד זמן שראויה לחיות, הכל לפי שנותיה וכפי אומד בית־דין, ומעמידים את הנכסים ביד שליש, והוא מפרנסה אחד לשלושים יום, כמבואר לעיל פי"ח, הכ"א. ולפי זה, כל אלמנה ממעטת בנכסים מאחר שמוציאים לה מזונותיה בתחילה (מגיד־משנה). 91) היא כתובת 'בנין דכרין' הנזכרת לעיל ה"א־ב. 92) הראויה לבנים הזכרים. 93) שהיא ניזונת, והבנים ישאלו על הפתחים, כדלעיל הי"ז.

9 **כב. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנוֹת גְּדוֹלוֹת וּקְטַנּוֹת, וְלֹא הִנִּיחַ**
10 **בֵּן - אֵין אוֹמְרִים: יִזּוֹנוּ הַקְּטַנּוֹת עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ וְיַחְלְקוּ**
11 **שְׁאָר הַנְּכָסִים בְּשָׁוֶה, אֶלָּא כֻּלָּן חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה[94].**

94) כי במקום שכל הבנות יורשות כל הנכסים כאחד, לא תיקן להן בית־דין תנאי מיוחד למזונות, שאינו אלא בזמן שיש בנים, הם היורשים, והבנות ניזונות (בבא־בתרא קלט.).

יום שישי ח' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) נתבאר בו שחייב האב לתת מעות לבתו להנשא, מת האב והניח בת, ואם צוה בשעת מיתה שלא יתפרנסו בנותיו מנכסיו, אלמנה ובת אי זו קודמת למזונות, יתומה קטנה שהשיאוה אחיה ואמה לענין מזונות.

12 **א. צִוּוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּתֵּן אָדָם מִנְּכָסָיו מְעַט לְבִתּוֹ כְּדֵי**
13 **שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא פַּרְנָסָה[2]. הַמַּשִּׂיא אֶת**
14 **בִּתּוֹ סְתָם - לֹא יִפְחֹת לָהּ מִכְּסוּת שֶׁפּוֹסְקִין לְאֵשֶׁת**
15 **עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[3], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
16 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הָאָב עָנִי; אֲבָל אִם הָיָה עָשִׁיר -**
17 **הֲרֵי זֶה רָאוּי לִתֵּן לָהּ כְּפִי עָשְׁרוֹ[4].**

2) והיא נדוניה. 3) "לא יפחות לה מחמשים זוז". 4) אבל אין כופים אותו. ולכן דקדק רבנו וכתב "הרי זה ראוי ליתן".

18 **ב. פֵּרֵשׁ עַל הַבַּעַל שֶׁאֵין לָהּ כְּלוּם וְשֶׁיַּכְנִיסֶנָּה עֲרֻמָּה**
19 **- אֵין לָהּ כְּלוּם. וְלֹא יֹאמַר הַבַּעַל: כְּשֶׁתָּבוֹא לְבֵיתִי**
20 **אֲכַסֶּנָּה, אֶלָּא מְכַסֶּנָּה וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ.**

21 **ג. הָאָב שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בַּת - אוֹמְדִין דַּעְתּוֹ כַּמָּה הָיָה**
22 **בְּלִבּוֹ לִתֵּן לָהּ לְפַרְנָסָה וְנוֹתְנִין לָהּ[5]. וּמִנַּיִן יוֹדְעִין**
23 **אֶמְדַּן דַּעְתּוֹ? מֵרֶעָיו וּמִיְּדִידָיו וּמִשָּׁאוֹ וּמַתָּנוֹ וּכְבוֹדוֹ.**
24 **וְכֵן אִם הִשִּׂיא בַּת בְּחַיָּיו - אוֹמְדִין בָּהּ[6]. וְאִם לֹא**
25 **יָדְעוּ לוֹ בֵּית דִּין אֶמְדַּן דַּעַת[7] - נוֹתְנִין לָהּ מִנְּכָסָיו**
26 **עִשּׂוּר[8] לְפַרְנָסָתָהּ.**

5) אפילו אם היה יותר מעישור נכסיו. 6) יינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה בחייו. 7) שלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם ווותרן או קמצן היה. 8) חלק עשירי.

27 **ד. הִנִּיחַ בָּנוֹת רַבּוֹת - כֹּל שֶׁתָּבוֹא לְהִנָּשֵׂא[9], נוֹתְנִין**
28 **לָהּ עִשּׂוּר הַנְּכָסִים. וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ - עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה**
29 **רִאשׁוֹנָה. וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ - עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה שְׁנִיָּה.**
30 **וְאִם בָּאוּ כֻּלָּן לְהִנָּשֵׂא כְּאַחַת - רִאשׁוֹנָה נוֹטֶלֶת**
31 **עִשּׂוּר, וְהַשְּׁנִיָּה - עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה רִאשׁוֹנָה,**
32 **וְהַשְּׁלִישִׁית - עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה שְׁנִיָּה, וְכֵן אֲפִלּוּ הֵן**
33 **עֶשֶׂר, וְחוֹזְרוֹת וְחוֹלְקוֹת כָּל הָעִשּׂוּרִים בְּשָׁוֶה[10],**
34 **וּשְׁאָר הַנְּכָסִים לָאַחִים.**

9) כי אין הבת נוטלת לפרנסתה אלא לזמן נישואיה. 10) וכל זה כדי לברר חלק הבנים ולהניח להם ירושה כדין תורה, כי אילו היו הבנות נוטלות כל אחת עישור נכסים ממש לא היה נשאר לבנים כלום ונמצאת ירושה של תורה נדחית מפני פרנסת הבנות שאינה אלא תקנת חכמים.

35 **ה. עִשּׂוּר זֶה שֶׁהוּא לְפַרְנָסָה אֵינוֹ מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה.**
36 **לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ לְפִי תַּקָּנַת חֲכָמִים (הָרִאשׁוֹנִים)**
37 **וְאַחֲרוֹנִים, אֵינָהּ נוֹטֶלֶת אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע[11]. וְיֵשׁ לָהּ[12]**
38 **לִגְבּוֹת עִשּׂוּר זֶה מִשְּׁכִירוּת הַקַּרְקַע[13]. וְאִם רָצוּ**
39 **הָאַחִין לִתֵּן לָהּ מָעוֹת כְּנֶגֶד עִשּׂוּר הַקַּרְקַע - נוֹתְנִין[14].**

11) אף על פי שהחכמים האחרונים (הגאונים) תקנו להגבות הכתובה ושאר תנאיה גם מן המטלטלין, - עישור זה, שאינו מ"תנאי כתובה", אינו אלא מן הקרקע. וכל זה אינו אלא ב"עישור נכסים", אבל כשאומדין דעת האב - גובה היא אפילו מן המטלטלין. 12) יכולה. 13) העומדת להגבות (שזה שכבר נגבה הוא מטלטלין). ואף על פי שכבר עברה חצי שנה מיום שהשכיר האב - כיון שעדיין לא נגבה השכר, הרי זה כקרקע, כי אין שכירות משתלמת אלא בסוף השנה. 14) כדין כל בעל חוב הגובה את חובו מהלווה בחייו. ואילו הייתה בעלת חוב של אביהם, הייתה נוטלת רק מהזיבורית ובשבועה כדין הבא להיפרע מנכסי יתומים.

40 **ו. הַבַּת בְּעִשּׂוּר זֶה כְּבַעַל חוֹב שֶׁל אַחִין הִיא, לְפִיכָךְ**
41 **נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ מִן הַבֵּינוֹנִית בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאִם מֵתוּ**
42 **הָאַחִין - נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ מִן בְּנֵיהֶם מִזִּבּוּרִית**
43 **וּבִשְׁבוּעָה[15]; שֶׁהֲרֵי הִיא נִפְרַעַת מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים,**
44 **וְהַבָּא לִפְרַע מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִזִּבּוּרִית**
45 **וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה.**

15) שלא נטלה מן הנכסים כלום.

ז. וְהָאַחִים שֶׁמָּכְרוּ אוֹ מִשְׁכְּנוּ קַרְקַע אֲבִיהֶם - הַבַּת טוֹרֶפֶת מִן הַלָּקוּחוֹת פַּרְנָסָתָהּ[16], כְּדֶרֶךְ שֶׁטּוֹרְפִים כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִן הַלָּקוּחוֹת[17], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה.

16) ובשבועה. 17) הואיל ופרנסה דבר קצוב הוא, היה להם להיזהר שלא לקנות קרקעות שהם כסכום פרנסתה (אבל מזונות האשה והבנות הואיל ואין להם קצבה אין מוציאים להם מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם).

ח. מִי שֶׁהִשִּׁיא בָּנוֹת גְּדוֹלוֹת וְנִשְׁאֲרוּ קְטַנּוֹת וּמֵת בְּלֹא בֵּן - אֵין נוֹטְלִין פַּרְנָסָה לַקְּטַנּוֹת וְאַחַר כָּךְ חוֹלְקוֹת הַנְּכָסִים, אֶלָּא חוֹלְקוֹת כֻּלָּן בְּשָׁוֶה[18].

18) כי לא תוקנה פרנסה לבנות אלא כשיש שם בנים, שהבנות אינן יורשות כלום. אבל בשעה שיורשות - כולן שוות.

ט. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי בָּנוֹת וָבֵן, וְקָדְמָה רִאשׁוֹנָה וְנָטְלָה עִשּׂוּר נְכָסִים[19], וְלֹא הִסְפִּיקָה הַשֵּׁנִית לִגְבּוֹת עַד שֶׁמֵּת הַבֵּן וְנָפְלוּ כָּל הַנְּכָסִים לִשְׁתֵּיהֶן[20] - אֵין הַשְּׁנִיָּה נוֹטֶלֶת עִשּׂוּר, אֶלָּא חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה[21], וְזַכְתָּה הָרִאשׁוֹנָה בָּעִשּׂוּר שֶׁלָּהּ.

19) כדינה, שהרי הבן יורש הכול. 20) ושתיהן יורשות בשווה. 21) ואין אומרים תיטול השנייה עישור נכסים תחילה כמו שנטלה ראשונה ואחרי כן יחלוקו אלא ראשונה זכתה, ובת על הבת אין לה עישור נכסים שהרי שתיהן שוות בירושה.

י. מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָה: אַל תִּפְרְנְסוּ בְּנוֹתַי מִנְּכָסַי - שׁוֹמְעִים לוֹ, שֶׁאֵין זֶה מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה[22].

22) אלא חוב על היתומים, ולפיכך אם ציווה האב שלא לפרנסן אין עליהם חוב כלל.

יא. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אַלְמָנָה וּבַת - כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁמְּזוֹנוֹת הָאַלְמָנָה קוֹדְמִין לִמְזוֹנוֹת הַבַּת. וְכֵן אִם נִשֵּׂאת הַבַּת - אֵינָהּ נוֹטֶלֶת עִשּׂוּר נְכָסִים מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הָאַלְמָנָה[23]. וְאֲפִלּוּ מֵתָה הַבַּת אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת - אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ פַּרְנָסָה הָרְאוּיָה לְהִנָּתֵן לָהּ[24]; שֶׁהֲרֵי הַנְּכָסִים כֻּלָּן בְּחֶזְקַת הָאַלְמָנָה שֶׁתְּהֵא נִזּוֹנֶת מֵהֶן.

23) נלמד מדין מזונות הנ"ל, שאם במזונותיה שהן מתנאי כתובה אמרו כן, קל וחומר לעישור נכסים שאינו אלא תקנת חכמים. וטעם הדבר: מפני שהאלמנה היא בעלת חוב של האב ואילו הבת היא בעלת חוב של האחים. 24) ואין אומרים איש נכרי הוא זה, ואינו יורש של אב אלא של אשתו, ויש לו דין לוקח, ואין מוציאים למזון האלמנה מנכסים משועבדים, אלא לטובת האשה, עשאוהו כיורש. ומיורש מוציאים למזון האלמנה.

יב. קְטַנָּה יְתוֹמָה שֶׁהִשִּׁיאָתָהּ אִמָּהּ אוֹ אַחֶיהָ לְדַעְתָּהּ[25], וְנָתְנוּ לָהּ מֵאָה אוֹ חֲמִשִּׁים זוּז - יְכוֹלָה הָיְתָה מִשֶּׁתַּגְדִּיל לְהוֹצִיא מִיָּדָם פַּרְנָסָה הָרְאוּיָה לָהּ, אוֹ בְּאֶמְתַּן דַּעַת[26] הָאָב אוֹ בְּעִשּׂוּר הַקַּרְקָעוֹת[27]. וַאֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הָאַחִים זָנִין אוֹתָהּ[28], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָחֲתָה[29] בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, מִפְּנֵי שֶׁהַקְּטַנָּה אֵינָהּ בַּת מֶחָאָה[30].

25) בהסכמתה. 26) כמה היה בדעתו ליתן לה לפרנסה. 27) אם לא ידע לו בית דין אומדן דעת. 28) ולא היה לה להתבייש ולמחות. 29) התנגדה, מלשון הכתוב (דניאל ד, לב): "וְלָא אִיתַי דִּי יְמַחֵא בִּידָהּ". 30) אינה יודעת למחות ואין מחילתה מחילה ואפילו גדלה משנשאת ולא תבעה תיכף, לא אבדה פרנסתה כשתמחה, שכל שלא אבדה בשעת נשואיה שוב אינה צריכה למחות.

יג. נִשֵּׂאת הַבַּת אַחַר שֶׁגָּדְלָה, בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגֶרֶת, וְלֹא תָּבְעָה פַּרְנָסָתָהּ - אִבְּדָה פַּרְנָסָתָהּ[31]. וְאִם מִחֲתָה בְּעֵת נִשּׂוּאֶיהָ[32] - הֲרֵי זוֹ מוֹצִיאָה אֶת הָרָאוּי לָהּ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה. בָּגְרָה וְעוֹדָהּ בְּבֵית אָבִיהָ, בֵּין שֶׁבָּגְרָה אַחַר מוֹתוֹ בֵּין שֶׁהִנִּיחָהּ בּוֹגֶרֶת, אִם פָּסְקוּ הָאַחִין מִלָּתֵת מְזוֹנוֹתֶיהָ, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְשָׁתְקָה וְלֹא תָּבְעָה פַּרְנָסָתָהּ אָבְדָה פַּרְנָסָתָהּ; לֹא פָּסְקוּ הָאַחִים מְזוֹנוֹתֶיהָ וְזָנוּ אוֹתָהּ בַּבֶּגֶר[33], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מִחֲתָה, לֹא אִבְּדָה פַּרְנָסָתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהֵן זָנִין אוֹתָהּ; שֶׁיֵּשׁ לָהּ לִטְעֹן: מִפְּנֵי שֶׁהֵן זָנִין אוֹתָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין, וְהִיא עֲדַיִן לֹא נִשֵּׂאת[34], מִפְּנֵי זֶה לֹא תָּבְעָה פַּרְנָסָתָהּ[35].

31) שתיקתה זוהי מחילתה. 32) בנערותה. 33) מרצונם הטוב, ולא מחמת חיוב. 34) אבל אם בגרה ונשאה צריכה למחות אף על פי שהם זנים אותה. 35) מפני הבושה.

יד. מִי שֶׁצִּוָּה לָתֵת לְבִתּוֹ כָּךְ וְכָךְ מָעוֹת לְפַרְנָסָתָהּ לִקַּח בָּהֶן קַרְקַע, בֵּין שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע בֵּין שֶׁהָיָה בָּרִיא, וָמֵת, וַהֲרֵי הַמָּעוֹת בְּיַד הַשָּׁלִישׁ[36], וְאָמְרָה הַבַּת: תְּנוּ אוֹתָם לְבַעְלִי, כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה בָּהֶן - אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה וְנִשֵּׂאת - הָרְשׁוּת בְּיָדָהּ[37], וְאִם עֲדַיִן מְאֹרֶסֶת הִיא - יַעֲשֶׂה שָׁלִישׁ מַה שֶּׁהֵשִׁלַּשׁ בְּיָדוֹ[38], וְאִם עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא - אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת, אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ[39], אֶלָּא יַעֲשֶׂה שָׁלִישׁ כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה הָאָב[40].

36) אדם שלישי הנאמן על שני הצדדים. 37) "שאף האב לא עלה בדעתו למסרן ביד שליש אלא עד שתינשא שמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות". 38) יקנה השדה, ואין שומעים לה, שמצוה לקיים דברי המת בין אם המְצַוֶּה שכיב מרע ובין אם הוא בריא. 39) "אין מעשה קטנה כלום". 40) ליקח בהן קרקע. כי לטובתה נתכוון שלא יוציא בעלה המעות ויפסיד. ואפילו אומרת: נאמן בעלי עלי שלא יעכבן לעצמו, תנו אותן לו, והוא יקנה לי שדה כאשר ארצה, - אין שומעין לה.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) כולל דיני מציאת האשה ומעשה ידיה, מלאכות שעושה

לבעלה, המדיר אשתו שלא תעשה מלאכה, השימוש שהאשה עושה בעצמה לבעלה, מלאכות שהנדה עושה לבעלה, האשה ששברה כלים בשעת מלאכתה, אשה שמנעה עצמה מכל המלאכות, דיני מינקת וחיובי הנקה, התובעת בנה או בתה עמה אחרי שגמלתו.

א. מְצִיאַת הָאִשָּׁה וּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְבַעְלָהּ[2]. וּמַה הִיא עוֹשָׂה לוֹ? הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[3]. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לֶאֱרֹג - אוֹרֶגֶת, לִרְקֹם[4] - רוֹקֶמֶת, לִטְווֹת צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים - טוֹוָה. וְאִם לֹא הָיָה דֶּרֶךְ נְשֵׁי הָעִיר לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְּלָאכוֹת הָאֵלּוּ - אֵינוֹ כּוֹפֶה אֶלָּא לִטְווֹת[5] הַצֶּמֶר בִּלְבַד[6], שֶׁהַפִּשְׁתָּן מַזִּיק אֶת הַפֶּה וְאֶת הַשְּׂפָתַיִם[7]. וְהַטְּוִיָּה הִיא הַמְּלָאכָה הַמְיֻחֶדֶת לַנָּשִׁים[8], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ.

2) משנה, כתובות סה, ב. מציאה - משום איבה, שהרי בעלה נותן לה מזונות, ואם תעכב מציאתה לעצמה יבואו לידי קטטה (כתובות צו. ובבא־מציעא יב:). וב'ירושלמי' (כתובות פ"ו ה"א) אמרו: "שלא תהא מברחת משל בעלה, ואומרת מציאה מצאתי". מעשה ידיה - תחת מזונותיה (כתובות נח:), וכמבואר לעיל פי"ב ה"ד. 3) תוספתא כתובות פ"ה ה"ג. 4) תפירת צורות שונות על האריג בחוטים צבעוניים לשם נוי וקישוט. 5) ראה להלן הערה ז. 6) תוספתא, שם. 7) כתובות סא, ב: "מסריח את הפה ומשרבט את השפתיים", משרבט - פושטן כמין שרביט עד שנעשות גדולות ע"י שצריכה לשרות החוט תמיד ברוק (רש"י שם). 8) ולפיכך אינו כופה אלא על הטויה, אבל לא על האריגה והרקמה, אע"פ שהן מלאכות חשובות וקלות ('מעשה רוקח'). [וכן אמרו ביומא סו, ב: "אין חכמה לאשה אלא בפלך, וכן הוא אומר וכל אשה חכמת לב בידיה טוו". וכן נראה במשנה (כתובות סד:) שאמרו: "ומה היא עושה לו, משקל חמשה סלעים שתי ביהודה, שהם עשרה סלעים בגליל. או משקל עשרה סלעים ערב ביהודה, שהן עשרים סלעים בגליל" - הרי שכל המדובר בטוויית החוטים]. ורבינו השמיט שיעורים אלו, מפני שסובר שאין קצבה זו בכל המקומות אלא הכל כמנהג המדינה (מגיד־משנה).

ב. דָּחֲקָהּ[9] עַצְמָהּ וְעָשְׂתָה יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לָהּ - הַמּוֹתָר לַבַּעַל[10]. הָיָה לוֹ[11] מָמוֹן הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ הָיָה לָהּ[12] כַּמָּה שְׂפָחוֹת - אֵינָהּ יוֹשֶׁבֶת לְבַטָּלָה בְּלֹא מְלָאכָה, שֶׁהַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי זִמָּה[13]. אֲבָל אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֶלָּא לְפִי רֹב הַמָּמוֹן מְמַעֶטֶת בִּמְלָאכָה[14].

9) התאמצה. 10) כתובות סו, א. 11) ובכת"י התימנים: "לה". 12) ובכת"י התימנים: "היו להם". 13) משנה בכתובות נט, ב. כרבי אליעזר, והלכה כמותו (שם סא:). זמה - פריצות, זנות. 14) שם, וכמבואר בסמוך ה"ו.

ג. הַמַּדִּיר[15] אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה כְּלָל[16] - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, שֶׁהַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי זִמָּה[17]. וְכֵן כָּל אִשָּׁה רוֹחֶצֶת לְבַעְלָהּ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמוֹזֶגֶת לוֹ אֶת הַכּוֹס[18], וּמַצַּעַת לוֹ אֶת הַמִּטָּה[19], וְעוֹמֶדֶת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בִּפְנֵי בַּעְלָהּ, כְּגוֹן שֶׁתִּתֵּן לוֹ מַיִם אוֹ כְּלִי אוֹ תִּטֹּל מִלְּפָנָיו וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. אֲבָל אֵינָהּ עוֹמֶדֶת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בִּפְנֵי אָבִיו אוֹ בִּפְנֵי בְּנוֹ[20].

15) בכת"י התימנים: "והמדיר", והוא מקושר לסוף ה"ב. והלכה הבאה, מתחילה: וכן כל אשה וכו'. 16) שאסר הנאתו עליה אם תעשה מלאכה, אבל אם אמר: הריני אוסר עליך לעשות מלאכה, אין בדבריו כלום, וכמבואר בביאורנו לעיל פי"ב הכ"ד. ואפילו לא אסר עליה לשחק בכלבים, שאין חשש שתבוא לידי שעמום - יש חשש שתבוא לידי זימה. 17) משנה בכתובות נט, ב. וכרבי אליעזר (שם, סא:). ראה למעלה הערה יב. 18) שם סא, א. מוזגת - יוצקת. 19) פורסת סדין ולבדין, דבר שאינו טורח כדי שתתחבב עליו (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה (כתובות פ"ה מ"ו) אומר: "שאלו הענינים אינו מותר לו לאדם שישתמש לו אלא מאשתו, לפי . . . שאין משתמשים באשה ואין הפרש בין שפחה או זולתה, בין גדולה בין קטנה". ושני הטעמים מובאים ב'ירושלמי' שם. 20) כתובות סא, ב.

ד. וּמְלָאכוֹת אֵלּוּ עוֹשָׂה אוֹתָן הִיא בְּעַצְמָהּ. וַאֲפִלּוּ הָיוּ לָהּ כַּמָּה שְׂפָחוֹת - אֵין עוֹשִׂין מְלָאכוֹת אֵלּוּ לַבַּעַל אֶלָּא אִשְׁתּוֹ[21].

21) כבר ביאר רבינו בפירושו למשנה הנ"ל, שאין משתמשים באשה אלא באשתו. ורש"י בכתובות סא, א מפרש: "חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל" כדי שתתחבב עליו.

ה. יֵשׁ מְלָאכוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ בִּזְמַן שֶׁהֵן עֲנִיִּים, וְאֵלּוּ הֵן: אוֹפָה הַפַּת בַּתַּנּוּר[22]. וְעָזְרָא תִּקֵּן, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת וְאוֹפָה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַפַּת מְצוּיָה לַעֲנִיִּים[23]. וּמְבַשֶּׁלֶת אֶת הַתַּבְשִׁילִין. וּמְכַבֶּסֶת אֶת הַבְּגָדִים. וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ[24]. וְנוֹתֶנֶת תֶּבֶן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֲבָל לֹא לִפְנֵי בְּקָרוֹ[25]. וּמַטְחֶנֶת. כֵּיצַד מַטְחֶנֶת? יוֹשֶׁבֶת בָּרֵחַיִם[26] וּמְשַׁמֶּרֶת[27] הַקֶּמַח, וְאֵינָהּ טוֹחֶנֶת[28]. אוֹ מְחַמֶּרֶת אַחַר הַבְּהֵמָה[29], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְטְלוּ הָרֵחַיִם. וְאִם הָיָה דַּרְכָּן לִטְחֹן בְּרֵחַיִם שֶׁל יָד - טוֹחֶנֶת[30].

22) אבל לא באלפס או על גבי גחלים, שאין זה מנהג העולם ('מעשה רוקח'). 23) בבא־קמא פב, א. 24) כתובות נט, ב. 25) שם, סא, ב. וכגירסת ספרד, וכן הוא ברי"ף שם. והטעם בזה הוא: לפי שבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן נותנת היא תבן לפניה, שזהו לצורך גופו של הבעל, אבל לפני בקרו העומד לחרוש שאינו לצורך גופו של הבעל - אינה נותנת תבן ('שיטה מקובצת' שם). 26) בבית הטחנה. 27) מנפה. ולדעת ה'טור' (אהע"ז סי' ס) הכוונה לשמירה ממש. 28) אין היא בעצמה טוחנת בריחיים גדולים במקום בהמה - שזה טורח גדול, אלא "מטחנת" מכינה צרכי טחינה. ובכת"י התימנים, הנוסח:

"ואצה בטוחנת". 29) מנהיגה את הבהמה המסובבת את הריחיים. 30) כתובות נט, ב.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲנִיִּים; אֲבָל אִם הִכְנִיסָהּ לוֹ שִׁפְחָה אַחַת אוֹ נְכָסִים שֶׁרָאוּי לִקְנוֹת מֵהֶן שִׁפְחָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ שִׁפְחָה אַחַת אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ מָמוֹן כְּדֵי לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ שִׁפְחָה אַחַת[31] - אֵינָהּ מַטְחֶנֶת, וְלֹא אוֹפָה, וְלֹא מְכַבֶּסֶת[32], וְלֹא נוֹתֶנֶת תֶּבֶן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ[33]. הִכְנִיסָהּ לוֹ שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת אוֹ נְכָסִים הָרְאוּיִין לִקְנוֹת מֵהֶן שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת אוֹ שֶׁהָיָה רָאוּי לִקְנוֹת שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת - אֵינָהּ מְבַשֶּׁלֶת, וְאֵינָהּ מְנִיקָה אֶת בְּנָהּ[34], אֶלָּא נוֹתֶנֶת אוֹתוֹ לַשִּׁפְחָה לְהָנִיק.

31) שם, סא, א: "אחד שהכניסה לו משלה, ואחד שמצאה לו משלו" - לפי גירסת הרי"ף, וגרסתנו: "ואחד שצמצמה לו משלה", וראה ב'תוספות' שם. 32) שם נט, ב. 33) ובר"ן לנדרים פא, ב מבואר שאינה פטורה מנתינת תבן עד שיהיו לה ארבע שפחות, וכן בראב"ש שם. 34) כתובות, שם.

ז. נִמְצְאוּ כָּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁכָּל אִשָּׁה[35] עוֹשָׂה אוֹתָן לְבַעְלָהּ - חָמֵשׁ מְלָאכוֹת: טוֹוָה, וְרוֹחֶצֶת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמוֹזֶגֶת אֶת הַכּוֹס, וּמַצַּעַת אֶת הַמִּטָּה, וְעוֹמֶדֶת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּפָנָיו. וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁמִּקְצָת הַנָּשִׁים עוֹשׂוֹת אוֹתָן וּמִקְצָתָן אֵינָן עוֹשׂוֹת[36] - שֵׁשׁ מְלָאכוֹת: מַטְחֶנֶת, וּמְבַשֶּׁלֶת, וְאוֹפָה, וּמְכַבֶּסֶת, וּמְנִיקָה, וְנוֹתֶנֶת תֶּבֶן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ.

35) בין עניה בין עשירה. 36) כשיש להן שפחה.

ח. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ - נִדָּה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ. חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה, וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו[37]. גְּזֵרָה מִשּׁוּם הִרְהוּר שֶׁמָּא יָבֹא לִבְעֹל. לְפִיכָךְ מַצַּעַת מִטָּתוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וּמוֹזֶגֶת אֶת הַכּוֹס וְאֵינָהּ נוֹתֶנֶת אוֹתוֹ בְּיָדוֹ כְּדַרְכָּהּ תָּמִיד אֶלָּא מַנַּחַת אוֹתוֹ עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַכְּלִי אוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן וְהוּא נוֹטְלוֹ[38].

37) כתובות סא, א. כי אלו הם דברים של קירוב וחיבה. הרחצת פניו - אפילו הוא רוחץ והיא יוצקת המים שאינה נוגעת בגופו, כי נגיעת גופו אפילו בלא רחיצת פניו אסורה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"א הי"ח (והשווה שם הי"ט). ודברים אלו אסורים אפילו בעת ספירת שבעה ימים נקיים, כמבואר שם (מגיד־משנה). 38) כתובות, שם.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁבְרָה כֵּלִים בְּעֵת שֶׁעָשְׂתָה מְלָאכוֹתֶיהָ[39] בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ - פְּטוּרָה. וְאֵין זֶה מִן הַדִּין, אֶלָּא תַּקָּנָה. שֶׁאִם אֵין אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - אֵין שָׁלוֹם בְּתוֹךְ הַבַּיִת לְעוֹלָם, אֶלָּא נִמְצֵאת נִזְהֶרֶת וְנִמְנַעַת מֵרֹב הַמְּלָאכוֹת, וְנִמְצֵאת קְטָטָה בֵּינֵיהֶם[40].

39) [ב"ירושלמי' (כתובות פ"ט ה"ד) לא מפורש ששברה בעת מלאכה ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כט). ונראה שכוונת רבינו היא שהשבירה היתה בלי כוונה, ועי' משנה־למלך]. 40) 'ירושלמי' כתובות, שם.

י. כָּל אִשָּׁה שֶׁתִּמָּנַע מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה מִן הַמְּלָאכוֹת שֶׁהִיא חַיֶּבֶת לַעֲשׂוֹתָן - כּוֹפִין אוֹתָהּ[41] וְעוֹשָׂה, אֲפִלּוּ בַשּׁוֹט[42]. טָעַן הוּא שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה, וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁאֵינָהּ נִמְנַעַת מִלַּעֲשׂוֹת - מוֹשִׁיבִין אִשָּׁה בֵּינֵיהֶן[43] אוֹ שְׁכֵנִים. וְדָבָר זֶה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן שֶׁאֶפְשָׁר בַּדָּבָר.

41) ואפילו אומרת: "איני ניזונת ואיני עושה" שאין כופים אותה לעשות, כמבואר לעיל פי"ב ה"ד, אינה פטורה אלא מטוויית הצמר, אבל שאר מלאכות שאשה עושה לבעלה לצרכי הבית חייבת בהן, כמו שכתב 'מגיד משנה' לעיל שם (כסף־משנה כאן). ואין דנים אותה כמורדת (למעלה פי"ד ה"ח) שאינה נקראת מורדת אלא אם מרדה מתשמיש (כתובות סג:). 42) ראה למעלה פט"ו ה"ז. וכן כתב הר"ן ברי"ף (כתובות סג:) בשם גאון. והראב"ד כותב: "מעולם לא שמעתי ייסור שוטים לנשים". 43) ואף־על־פי שאשה פסולה לעדות - האמינו כאן לאשה משום שלום בית, ומטעם זה לא חייבוה להשבע ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כח).

יא. הָאִשָּׁה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְנִיקָה אֶת בְּנָהּ - פּוֹחֲתִין לָהּ מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּמוֹסִיפִין לָהּ עַל מְזוֹנוֹתֶיהָ יַיִן וּדְבָרִים שֶׁיָּפִין לֶחָלָב[44]. פָּסְקוּ לָהּ מְזוֹנוֹת הָרְאוּיוֹת לָהּ[45], וַהֲרֵי הִיא מִתְאַוָּה לֶאֱכֹל יוֹתֵר אוֹ לֶאֱכֹל מַאֲכָלוֹת אֲחֵרוֹת מִפְּנֵי חֳלִי הַתַּאֲוָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּבִטְנָהּ - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת מִשֶּׁלָּהּ[46] כָּל מַה שֶּׁתִּרְצֶה. וְאֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר, שֶׁאִם תֹּאכַל יוֹתֵר מִדַּאי אוֹ תֹּאכַל מַאֲכָלִים רָעִים - יָמוּת הַוָּלָד[47], מִפְּנֵי שֶׁצַּעַר גּוּפָהּ קוֹדֵם[48].

44) כתובות סד, ב. ודף סה, ב. 45) [ראה למעלה פי"ב ה"י שפוסקים לאשה מזונות כלאדם בינוני, ולא כלחולה וגרגרן]. 46) כן מפרש רבינו מה שאמרו בברייתא (כתובות ס:) "פסקה קמעא אוכלת הרבה - משלה", ועיי"ש ברש"י ולהלן בדברי רבינו בהלכה יב. 47) בברייתא שם, מפורש להיפך: "לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב". ואולי היתה לרבינו נוסחא אחרת שם. 48) כן אמר רבי יוסי בנדרים פ, ב - במעין של בני העיר שאינו מספיק לכביסת בני העיר וגם לשתיה לבני עיר אחרת, שכביסתם של בני העיר קודמת לשתייתם של בני העיר האחרת, שצער גופם קודם לחיי אחרים ('בית שמואל' סי' פ ס"ק טו).

יב. יָלְדָה תְּאוֹמִים - אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְהָנִיק שְׁנֵיהֶם, אֶלָּא מְנִיקָה אֶחָד וְשׂוֹכֵר הַבַּעַל מְנִיקָה לַשֵּׁנִי[49]. הֲרֵי שֶׁרָצְתָה הָאִשָּׁה לְהָנִיק בֵּן חֲבֵרְתָּהּ עִם בְּנָהּ - הַבַּעַל מְעַכֵּב, וְאֵינוֹ מַנִּיחָהּ אֶלָּא לְהָנִיק בְּנוֹ בִּלְבַד[50].

49) 'ירושלמי' כתובות פ"ה ה"ו. 50) שם, מדקדוק לשון המשנה "ומניקה את בנה", בנה - ולא שנים, בנה - ולא בן חברתה.

יג. נָדְרָה שֶׁלֹּא לְהָנִיק אֶת בְּנָהּ - כּוֹפֶה אוֹתָהּ[51] וּמְנִיקָתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ[52], אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה. הִיא אוֹמֶרֶת: אֲנִי אָנִיק אֶת בְּנִי, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתָּנִיק אִשְׁתּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְנַוֵּל - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ כַּמָּה שְׁפָחוֹת, שׁוֹמְעִין לָהּ; שֶׁצַּעַר הוּא לָהּ לִפְרֹשׁ מִבְּנָהּ[53].

51) שהיא משועבדת להניק, ואין הנדר חל כלל (כתובות נט:). 52) שהוא סוף זמן ההנקה (שם ס.). 53) שם סא, א. ולפי זה, אפילו אם בעלה יתן לה תינוק אחר להניק (שאין לה צער חלב) ג"כ שומעים לה משום צער פרישותה מבנה ('בית שמואל' אהע"ז סי' פב, ס"ב). ורש"י פירש: החלב רב בדדיה ומצערה.

יד. הָיְתָה עֲנִיָּה שֶׁהִיא חַיֶּבֶת לְהָנִיק אֶת בְּנָהּ, וַהֲרֵי הוּא עָשִׁיר שֶׁרָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא תָּנִיק אִשְׁתּוֹ[54], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ שְׁפָחוֹת, אִם לֹא רָצְתָה לְהָנִיק - שׂוֹכֵר מְנִיקָה אוֹ קוֹנֶה שְׁפָחָה; מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה עוֹלָה עִם בַּעְלָהּ, וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת[55].

54) כגון שיש לו נכסים הראויים לקנות מהם שתי שפחות, כמבואר לעיל ה"ז. 55) כתובות סא, א. שנאמר (בראשית ג, כ): "כי היא היתה אם כל חי - לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה".

טו. הִיא אוֹמֶרֶת: רָאוּי הוּא לִשְׂכֹּר אוֹ לִקְנוֹת שִׁפְחָה, וְהוּא אוֹמֵר אֵינוֹ רָאוּי - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה, וְאֵין כָּאן מָקוֹם לִשְׁבוּעָה[56].

56) לומר לו השבע שבועת היסת ותפטר, שהוא אינו חייב לה כלום, אלא היא משועבדת להניק את בנה, וכל שהיא רוצה להפקיע עצמה משעבודה - עליה להביא ראיה (מגיד־משנה).

טז. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְהָנִיק[57]. אֶלָּא: אִם רָצְתָה - נוֹתֵן לָהּ שְׂכָרָהּ וּמְנִיקָתוֹ, וְאִם לֹא רָצְתָה - נוֹתֶנֶת לוֹ אֶת בְּנוֹ וְהוּא מְטַפֵּל בּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הֵנִיקָה אוֹתוֹ עַד שֶׁהִכִּירָהּ; אֲבָל אִם הִכִּירָהּ, וַאֲפִלּוּ הוּא סוֹמֵא - אֵין מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, מִפְּנֵי סַכָּנַת הַוָּלָד[58], אֶלָּא כּוֹפִין אוֹתָהּ וּמְנִיקָה אוֹתוֹ בְּשָׂכָר עַד אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ[59].

57) שאינה משועבדת לו יותר (כתובות נט:). 58) אע"פ שאינו מכירה בראיה, מכירה בטעם ובריח (שם ס.), ואינו רוצה לינוק מאשה אחרת. ולא נתן רבינו שיעור לזמן ההכרה, שאין כל התינוקות שוים בזה, אלא כל אחד לפי חריפותו, וכמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם): שמואל אמר מכיר אני את מילדתי, שהבחנתי בה בצאתי מרחם אמי, ומאז אני מכירה. 59) "ואם אין לו, כופים אותה ומניקתו" (אהע"ז סי' פב ס"ה). והטעם, שהרי גם אשה חייבת במצות צדקה, וכשם שעשירה חייבת לזון את בנה מחמת צדקה, וכופין על הצדקה, כך זו שהיא עשירה בחלב שבדדיה, כופים אותה להניק את בנה משום צדקה (בני אהובה).

יז. הַגְּרוּשָׁה אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[60] אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, אֲבָל נוֹתֵן לָהּ יוֹתֵר עַל שְׂכָרָהּ דְּבָרִים שֶׁהַקָּטָן צָרִיךְ לָהֶן מִכְּסוּת וּמַאֲכָל וּמַשְׁקֶה וְסִיכָה וְכַיּוֹצֵא בָזֶה[61]. אֲבָל הַמְעֻבֶּרֶת - אֵין לָהּ כְּלוּם[62]. שָׁלְמוּ חֲדָשָׁיו[63] וּגְמָלַתּוּ, אִם רָצְתָה הַמְגֹרֶשֶׁת שֶׁיִּהְיֶה בְּנָהּ אֶצְלָהּ - אֵין מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת[64], אֶלָּא כּוֹפִין אֶת אָבִיו וְנוֹתֵן לוֹ מְזוֹנוֹת וְהוּא אֵצֶל אִמּוֹ. וְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים, יֵשׁ לָאָב לוֹמַר: אִם הוּא אֶצְלִי - אֶתֵּן לוֹ מְזוֹנוֹת, וְאִם הוּא אֵצֶל אִמּוֹ - לֹא אֶתֵּן לוֹ מְזוֹנוֹת[65]. וְהַבַּת אֵצֶל אִמָּהּ לְעוֹלָם[66], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֵׁשׁ.

60) כתובות טו, ב. 61) שחייב הוא במזונות בניו עד שיהיו בני שש, כמבואר למעלה יב, יד. 62) ולכשתלד, יתן לה בעלה שכר הנקה. ואם רצתה, נותנת לו בנו והולכת לה. 63) כ"ד חדשי ההנקה. 64) כתובות סה, ב. שעד גיל זה הוא כרוך אחרי אמו וצריך לה, וכן אמרו (עירובין פב:): "בן שש בצוות אמו נוח לו". והראב"ד חולק: "אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריש בנו ממנו עד שיהא בן שש, והלא הוא חייב לחנכו בתורה בן ארבע ובן חמש, ואיך יחנכנו והוא גדל בין הנשים". אולם רבינו בהלכות תלמוד תורה (ב, ב) כותב: "מכניסים את התינוקות להתלמד כבן שש. . . ופחות מבן שש אין מכניסים אותו". ואם כוונת הראב"ד למה שאמרו (סוכה מב.): "קטן היודע לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע", ומבואר ג"כ בהל' תלמוד תורה (א, ו) שמלמדו פסוקים בודדים, דבר זה יכול הוא לחנכו אצל אמו כשיבוא אצלו לפעמים (מגיד־משנה). 65) שמאז והלאה, עליו לחנכו וללמדו תורה. 66) כתובות קב, ב. שהיא צריכה לאמה לטפל בה בגידוליה ובתמרוקי הבנות, שאין האב מצוי בהם, וגם פטורה מתלמוד תורה, כמבואר בהל' תלמוד תורה (א, יג), ולפיכך טובת הבת להתגדל אצל אמה ('פרישה', אהע"ז סי' פב ס"ח). והשווה פירוש המשנה (כתובות פי"ב מ"א): "לה הבחירה בבת - ולאב הבחירה בבן".

יח. כֵּיצַד? הָיָה הָאָב רָאוּי לִצְדָקָה - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרָאוּי לוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ[67] וְזָנִין אוֹתָהּ[68] וְהִיא אֵצֶל אִמָּהּ[69]. וַאֲפִלּוּ נִשֵּׂאת הָאֵם לְאַחֵר - בִּתָּהּ אֶצְלָהּ, וְאָבִיהָ זָן אוֹתָהּ מִשּׁוּם צְדָקָה עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב. וְתִזּוֹן מִנְּכָסָיו אַחַר מוֹתוֹ בִּתְנָאֵי כְּתֻבָּה וְהִיא אֵצֶל אִמָּהּ. וְאִם לֹא רָצְתָה הָאֵם שֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיהָ אֶצְלָהּ אַחַר שֶׁגִּמְלָתַן, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת - הָרְשׁוּת בְּיָדָהּ. וְנוֹתֶנֶת אוֹתָן לַאֲבִיהֶן[70], אוֹ מַשְׁלֶכֶת אוֹתָן לַקָּהָל - אִם אֵין לָהֶן אָב - וְהֵן מְטַפְּלִין[71] בָּהֶן.

67) בתורת צדקה. כמבואר לעיל (פי"ב, הט"ו). 68) עד שתבגר, כמבואר למעלה פי"ב הט"ו. 69) כתובות קב, ב. "ואם נראה לבית־דין שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יכולה לכוף שתשב עמה" (שו"ע אהע"ז סי' פב ס"ז). 70) או ליורשי האב, כמבואר ביבמות מב, ב. 71) שאין חיוב לאשה לגדל בניה (מגיד־משנה). ולדעת בעל

'מעשה רוקח' מחוייבת היא לפרנס בניה משום צדקה, כי גם האשה חייבת בצדקה (ראה קידושין ח:), אלא הואיל ורוצה להנשא, והדבר ידוע שאנשים ימנעו מלישאנה מכח משא הבן, ואפילו היא עשירה אין אדם נוטה לגדל בנים אחרים, לפיכך היא רוצה למסרו לאביו או להשליכו לקהל, אבל זה ודאי שהיא חייבת בהחזקתו, כפי עשרה וממונה.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) ביאר בו רבינו דין ירושת הבעל בנכסי אשתו ואשה האסורה לו, וקטנה וחרשת לענין זה, דיני נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל לענין מכירת האיש, ומכירת האשה ושומרת־יבם, כתובת יבמה, מתנה לאשה על מנת שלא יאכל הבעל פירות, מוכרת כתובתה בטובת הנאה, כפל שמשלם הגנב עבור ולד בהמת מלוג. החובל באשתו, נזק וצער ובושת למי. פקדונות מנשים, עבדים, קטנים.

1 **א. הַבַּעַל קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֻשַּׁת אִשְׁתּוֹ[2]. וּמֵאֵימָתַי**
2 **יִזְכֶּה בִּירֻשָּׁתָהּ? מִשֶּׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת הָאָב, וְאַף־עַל־פִּי**
3 **שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה לְחֻפָּה[3]. הוֹאִיל וְנַעֲשֵׂית בִּרְשׁוּת**
4 **בַּעְלָהּ - יִירָשֶׁנָּה.**

2) כן כתב רבינו למעלה פי"ב ה"ג, ובפ"א מהל' נחלות ה"ח. וראה יבמות פט, ב. ובבא־בתרא קנח, א. 3) היא ההבאה לביתו והייחוד עמה (למעלה פ"י ה"א).

5 **ב. כֵּיצַד? הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאָרְסָה, וּמְסָרָהּ אָבִיהָ לְבַעְלָהּ**
6 **אוֹ לִשְׁלוּחֵי בַּעְלָהּ, אוֹ מְסָרוּהָ שְׁלוּחֵי הָאָב לְבַעְלָהּ**
7 **אוֹ לִשְׁלוּחָיו[4], וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה -**
8 **אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּתֻבָּתָהּ[5] עֲדַיִן בְּבֵית אָבִיהָ, בַּעְלָהּ**
9 **יוֹרְשָׁהּ[6]. וְכֵן אִם הָלַךְ הָאָב אוֹ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם**
10 **הַבַּעַל, וְנִכְנַס עִמָּהּ בַּעְלָהּ בַּדֶּרֶךְ לְחָצֵר וְנִתְיַחֵד עִמָּהּ**
11 **שָׁם לְשֵׁם נִשּׂוּאִין, וּמֵתָה - הֲרֵי זֶה יִירָשֶׁנָּה בַּעְלָהּ[7].**
12 **אֲבָל אִם עֲדַיִן הָאָב עִם הַבַּעַל לְהוֹלִיכָהּ לְבֵית בַּעְלָהּ,**
13 **אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל אוֹ עִם**
14 **הַבַּעַל, אֲפִלּוּ נִכְנַס הַבַּעַל עִמָּהּ לְחָצֵר לָלוּן כְּדֶרֶךְ**
15 **שֶׁלָּנִין עוֹבְרֵי דְרָכִים בְּפֻנְדָּק אֶחָד - הוֹאִיל וְהָאָב אוֹ**
16 **שְׁלוּחָיו עִמָּהּ, וַעֲדַיִן לֹא נִתְיַחֵד עִמָּהּ לְשֵׁם נִשּׂוּאִין,**
17 **אִם מֵתָה - יִירָשֶׁנָּה אָבִיהָ[8], אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּתֻבָּתָהּ**
18 **בְּבֵית בַּעְלָהּ.**

4) שהיה האב משלחה לו ע"י שלוחיו, ופגעו בשלוחי הבעל ומסרוה להם. 5) מטלטלין שייחד אביה לנדונייתה. 6) כתובות מח, ב. 7) שמשנתייחדה עמו לשם נישואין, הרי היא ברשות בעלה. 8) שם. ובתלמוד שם הגדירו, כל שהחצר היא שלו, סתם כניסתו עמה היא לשם נישואין, וכל שהחצר היא שלה, סתם כניסתם היא ללון, אם לא שפירשו שהיא לשם נישואין. ורבינו השמיט כל זה מפני שנמשך אחרי הרי"ף, שלא ירד לחלק בזה. ובוודאי כל שנכנסה לחצר שלו ונתייחדה עמו אפילו בסתם הרי היא כנשואה, וזה נכלל במה שכתב למעלה (ה"א): "הואיל ונעשית ברשות בעלה יירשנה", וכאן עוסק רבינו בסתם חצר שאינה שלה ולא שלו. ולפיכך סתמה - ללון, עד שיתייחד עמה לשם נישואין.

19 **ג. וְכֵן אִם הָיְתָה בּוֹגֶרֶת[9] אוֹ יְתוֹמָה אוֹ אַלְמָנָה[10],**
20 **וְהָלְכָה הִיא בְּעַצְמָהּ מִבֵּית אָבִיהָ לְבֵית בַּעְלָהּ, וְאֵין**
21 **עִמָּהּ לֹא בַּעְלָהּ וְלֹא שְׁלוּחָיו, וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ - אֵין**
22 **הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ[11].**

9) שאין לאביה רשות בה. 10) אע"פ שהיא קטנה, כל שנתאלמנה משנשאת אין לאביה רשות בה, כמבואר למעלה (פ"ג, הי"ב). 11) אע"פ שנתארסה אין בעלה יורשה, כמבואר בכתובות נג, א. ואם בעלה או שלוחיו עמה בדרך לבית בעלה, נעשית ברשותו לענין ירושה אע"פ שעדיין לא נכנסה לחופה. והשווה הל' נדרים (פי"א, הכ"ב).

23 **ד. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ[12] - הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ**
24 **בָּהּ קִדּוּשִׁין[13], אִם מֵתָה תַּחְתָּיו - יִירָשֶׁנָּה[14]. וְכֵן**
25 **הַנּוֹשֵׂא אֶת הַקְּטַנָּה[15], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ**
26 **קִדּוּשִׁין גְּמוּרִים[16], אִם מֵתָה תַּחְתָּיו - יִירָשֶׁנָּה[17]. אֲבָל**
27 **הַפִּקֵּחַ שֶׁנָּשָׂא חֵרֶשֶׁת, אִם מֵתָה - לֹא יִירָשֶׁנָּה.**
28 **וְהַחֵרֵשׁ שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת וּמֵתָה - יִירָשֶׁנָּה[18]; שֶׁהֲרֵי הִיא**
29 **בַּת דַּעַת, וּלְדַעְתָּהּ נִשֵּׂאת, וְזִכְּתָה לוֹ מָמוֹנָהּ[19].**

12) איסור לאו או איסור עשה, וכן ה'שניות' המנויות למעלה (פ"א, ה"ו). 13) בכל אלה קידושין תופסין, כמבואר למעלה (פ"ד הי"ד), פרט לעריות שחייב על ביאתן עונש כרת שאין קידושין תופסין בהן, כמבואר שם הי"ב. 14) תוספתא יבמות פ"ב. 15) יתומה או שיצאת מרשות אביה, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ז). 16) מן התורה, אלא מדברי סופרים, ויכולה למאן ויוצאה בלא גט, כמבואר שם ה"ח. 17) יבמות קח, א. אבל "הנושא את הקטנה שאינה צריכה מיאון (כגון שהיא פחותה מבת שש, ראה למעלה פ"ד, ה"ז) אינו יורשה, שהרי אין כאן שום אישות" (לשון רבינו בהל' נחלות פ"א ה"י). 18) כשם שאין לה כתובה (למעלה פי"א ה"ד), כך אינו יורשה. והיא אינה בת דעת שתוכל לזכותו בנכסיה. חרש וחרשת - מפורשים למעלה (פ"ב הכ"ו). 19) ולפעמים יש לה כתובה ממנו, כגון שהשיאה בית־דין, כמבואר למעלה (פי"א ה"ו). ומקור הדברים ב'ירושלמי' כתובות (פ"א ה"ב).

30 **ה. קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְדַעַת אָבִיהָ[20], וְנִשֵּׂאת שֶׁלֹּא**
31 **לְדַעַת אָבִיהָ, בֵּין בְּפָנָיו[21] בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[22] - יָכוֹל**
32 **הָאָב לִמְחוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23]. וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הָאָב, אִם**
33 **מֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ[24], אֶלָּא אִם כֵּן רָצָה הָאָב**
34 **בְּנִשּׂוּאֶיהָ[25].**

20) שלא הודיעתו. 21) שהוא כאן. 22) שהלך לעיר רחוקה. 23) לעיל פ"ג, הי"ג. 24) שאין שתיקתו מוכיחה כלום, כי כועס הוא עליה ושותק (קידושין מה:). 25) בחייה, שהסכים להם בפירוש. והשווה הל' תרומות (פ"ח, הט"ז).

35 **ו. הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁחָלְתָה וּבִקְּשָׁה מִבַּעְלָהּ**
36 **שֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה - אֵין**
37 **שׁוֹמְעִין לָהּ. וַאֲפִלּוּ אָמְרָה: אֲנִי שׂוֹנְאָה אוֹתוֹ וְאֵינִי**

רוֹצֶה לַעֲמֹד עִמּוֹ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ. וְאֵין דָּנִין אוֹתָהּ כְּדִין מוֹרֶדֶת[26]. וְדִין יָפֶה הוּא זֶה[27].

26) המבואר למעלה פי"ד ה"ח, שכופין אותה לגרשה מיד. 27) שלא נכתוונה זו אלא להבריח נכסיה מבעליה (רי"ף כתובות פ"ה). וכן אם נתן עיניו לגרשה, ועדיין לא גירשה - יורשה (אהע"ז סי' צ ס"ה).

ז. כָּל נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָאִשָּׁה, בֵּין נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[28] בֵּין נִכְסֵי מְלוֹג[29] - הַבַּעַל אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֵיהֶן בְּחַיֶּיהָ. וְאִם מֵתָה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ - יוֹרֵשׁ בַּעְלָהּ הַכֹּל. לְפִיכָךְ, אִם מָכְרָה הָאִשָּׁה נִכְסֵי מְלוֹג אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹתָן הַנְּכָסִים נָפְלוּ לָהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס[30] - הַבַּעַל מוֹצִיא הַפֵּרוֹת מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת[31] כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ, אֲבָל לֹא גּוּף הַקַּרְקַע; שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם בְּגוּף נִכְסֵי מְלוֹג עַד שֶׁתָּמוּת[32]. מֵתָה בְּחַיָּיו - מוֹצִיא הַגּוּף מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת בְּלֹא דָמִים[33]. וְאִם הַדָּמִים שֶׁלָּקְחָה מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת קַיָּמִין בְּעַצְמָן - מַחֲזִירָן לַלָּקוֹחוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: שֶׁמָּא מְצִיאָה הֵן[34].

28) שקיבל הבעל אחריות הנכסים עליו. 29) שלא קיבל עליו אחריותם, ואם פחתו פחתו לה, כמבואר למעלה (פט"ז ה"א). 30) ובזכותה נפלו, שעדיין לא זכה בה. 31) כתובות עח, ב. שהפירות משועבדים לו ואינה זכאית למכרם. 32) ואם ימות הבעל בחייה, זכו הלקוחות בכל. 33) שעשאוהו חכמים כלוקח, והרי הוא לוקח ראשון (שם נ. וברש"י). ולענין מכירתה בנכסי צאן ברזל, ראה לקמן הלכה טו. 34) רי"ף כתובות פ"ד. וכתב רבינו אפרים, שאם מכרה ברשות בעלה מכירתה קיימת, ואם הלוקח רוצה יכול הוא להחרים את הבעל אם לא הערים במכירה זו, ושמא הכל היה לדעתו ולהנאתו, להפסיד את הלוקח (מגיד־משנה).

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְכָסִים הַיְדוּעִין לַבַּעַל[35]; אֲבָל אִם נָפְלוּ לָהּ נְכָסִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְלֹא יָדַע בָּהֶן הַבַּעַל, וּמָכְרָה אוֹתָן - מִכְרָהּ קַיָּם[36]. וְכֵן אֲרוּסָה שֶׁמָּכְרָה קֹדֶם הַנִּשּׂוּאִין - מִכְרָהּ קַיָּם[37]; שֶׁאֵין לַבַּעַל בִּנְכְסֵי אֲרוּסָתוֹ כְּלוּם עַד שֶׁיִּכְנֹס.

35) שעל מנת כן נשאה, שהיה מצפה שיפלו לה לירושה. 36) כתובות עח, ב. 37) שם.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁכָּתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ לְאַחֵר, בֵּין קָרוֹב[38] בֵּין רָחוֹק, קֹדֶם שֶׁתִּנָּשֵׂא[39] - אַף־עַל־פִּי שֶׁאִם נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה תִּבָּטֵל הַמַּתָּנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַתָּנָה[40], אֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן, וְאִם מֵתָה בְּחַיָּיו - אֵינוֹ יוֹרְשָׁן; שֶׁהֲרֵי נָתְנָה אוֹתָן קֹדֶם שֶׁתִּנָּשֵׂא[41]. וּכְשֶׁתָּמוּת בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, יִקְנֶה מְקַבֵּל הַמַּתָּנָה מַתְּנָתוֹ קִנְיָן גָּמוּר[42]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ נָתְנָה מִקְצָת נְכָסֶיהָ אוֹ כֻּלָּם קֹדֶם נִשּׂוּאֶיהָ, וְכָתְבָה לַמְקַבֵּל: קְנֵה מֵהַיּוֹם וְלִכְשֶׁאֶרְצֶה[43], שֶׁהֲרֵי לֹא קָנָה קִנְיָן גָּמוּר עַד שֶׁתִּרְצֶה - אֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת אוֹתָהּ הַמַּתָּנָה, וְאִם מֵתָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ[44].

38) קרבת משפחה. 39) נתכוונה להבריח נכסיה מבעלה, שלא יזכה בהם ובפירותיהם. 40) פ"ו הי"ב, "שזו מברחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להבריח מבעלה שלא יירשנה, וכשתהיה צריכה להם יחזרו לה". וכביאור התלמוד (כתובות עט.) אין אדם עוזב את עצמו ונותן ממונו לאחרים. 41) והרי הם כנכסים שאינם ידועים לבעל, שהרי סבור היה שהמתנה גמורה, ועל־מנת שאין לה נכסים נשאה (שם וברש"י). 42) הואיל ויש לו שטר מתנה, הוא קודם לכל. ואם היתה כותבת לו רק מקצת נכסיה, היה המקבל זוכה בהם מיד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה - אין המתנה חוזרת. כי הואיל ושיירה לעצמה מקצת נכסים, גמרה להקנות נכסיה בלב שלם (שם). 43) אם ארצה, ואומר אח"כ: הן. ויש כאן הברחה מבעלה, שאם יבוא לזכות, תאמר אני רוצה במתנה ונמצאת קיימת למפרע, ואם המקבל יבוא להחזיק, תאמר איני רוצה (שם, וברש"י). 44) שם: "עשאום כנכסים שאינם ידועים לבעל", שלא סמכה דעתו עליהם.

י. שׁוֹמֶרֶת יָבָם[45] יֵשׁ לָהּ[46] לִמְכֹּר וְלִתֵּן בְּמַתָּנָה נְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לָהּ כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם[47]. וְאֵין לַיָּבָם פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[48] שֶׁהִכְנִיסָה לְאָחִיו, עַד שֶׁיִּכְנֹס. מֵתָה כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם[49] - יוֹרְשֶׁיהָ מֵאָבִיהָ יוֹרְשִׁין בְּנִכְסֵי מְלוֹג שֶׁלָּהּ[50] וַחֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[51], וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁים כְּתֻבָּתָהּ[52] וַחֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[53]. וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ[54].

45) שבעלה מת בלא בנים, והיא ממתנת ליבם שייבמה, או שיחלוץ לה. 46) יכולה. 47) אע"פ שארוסה שנפלו לה נכסים אינה מוכרתם לכתחילה, מפני שסתם ארוסה לנישואין עומדת, אבל שומרת יבם, עומדת לחליצה כמו לייבום, ולפיכך עצמאית היא בנכסיה ('תוספות' כתובות עח.). 48) ואין צורך לומר שאין לו כלום בפירות נכסי מלוג שהכניסה לאחיו, שהם עומדים לרשותה לגמרי שאם מתה, יורשי אביה יורשים אותם, כמבואר לפנינו. 49) והיבם רוצה ליורשה, מכיון שהיתה זקוקה לו, הרי היא כנשואתו. וגם יורשי אביה באים בטענה, הואיל ו'זיקה זו', אינה אלא כספק נשואה (שהרי אפשר שהיתה חולצת) ושמא אינה נשואה, הרי הם יורשיה החוקיים (יבמות לח:). 50) שהם ברשותה המוחלטת, שאם פחתו - פחתו לה, ואם הוסיפו - הוסיפו לה, ויוצאים עמה כשהיא יוצאת מבעלה, כמבואר לעיל (פט"ז ה"א). 51) מספק, שמא אינה כנשואה. 52) עיקר ותוספת, שהם בחזקת הבעל, ועלינו להעמיד ממון בחזקתו. 53) מספק, שמא היא כנשואה, הרי הם בחזקת הבעל שאם פיחתו - פיחתו לו, והוא אחראי להם, ושמא אינה כנשואה, הרי הם בחזקת יורשי האשה שהביאה נכסים אלו מבית אביה, ו"הואיל והללו באים לירש והללו באים לירש - יחלוקו" (כתובות פ: ובבא־בתרא קנח:). והשווה הל' נחלות (פ"ג, ה"ט. ופ"ה ה"ו). 54) שהרי תיקנו קבורתה תחת כתובתה (כתובות מז:),

והואיל ויורשי הבעל יורשים כתובתה - העיקר והתוספת - עליהם לקברה (שם פא.).

יא. שׁוֹמֶרֶת יָבָם - כְּתֻבָּתָהּ עַל כָּל נִכְסֵי בַּעְלָהּ[55]. לְפִיכָךְ אֵין הַיָּבָם יָכוֹל לִמְכֹּר בִּנְכְסֵי אָחִיו, בֵּין קֹדֶם יִבּוּם בֵּין אַחַר יִבּוּם. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן מַתָּנָה אוֹ חָלַק עִם אֶחָיו בִּנְכְסֵי הַמֵּת, בֵּין קֹדֶם יִבּוּם בֵּין אַחַר יִבּוּם - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ נְכָסִים אֵלּוּ לָאַלְמָנָה לִגְבּוֹת מֵהֶן כְּתֻבָּתָהּ[56].

55) הראשון, שכל נכסיו אחראים לכתובה, והיבם אינו כותב לה כתובה. 56) כתובות פא, ב. ואפילו כתובתה מנה, והניח נכסים במאה מנה - אינו יכול למכור (שם), כדי שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלקוחות, ואפילו ישאיר לה כנגד כתובה, חוששים אנו שמא יאבדו או ישתדפו השדות שישאיר ('תוספות' שם עמוד א, ד"ה הרוצה). אבל כל בעל אחר הכותב כתובה לאשתו ומתחייב לפרוע לה מהנכסים שקנה ושעתיד לקנות, אין אשתו מעכבתו מלמכור נכסיו, שהרי שעבודה עליו ועל כל נכסיו (רש"י שם). וראה ב'תוספות' יבמות לט, א.

יב. כָּנַס אֶת יְבִמְתּוֹ וְהִנִּיחַ אָחִיו פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[57] - יִמָּכְרוּ, וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהַיָּבָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן[58].

57) דינם כקרקע, ואף הם משועבדים לכתובתה (משנה, שם פ: וכריש לקיש שם פב.). 58) שאפילו הקרקע שלה ממש, הרי בעלה זוכה בפירות.

יג. הִנִּיחַ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע, וְכֵן אִם הִנִּיחַ מָעוֹת וּמַטַּלְטְלִין - הַכֹּל שֶׁל יָבָם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְעַכֵּב. שֶׁהַמַּטַּלְטְלִין אֵין הַכְּתֻבָּה נִגְבֵּית מֵהֶן[59] אֶלָּא בְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים[60], וְאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנָה זוֹ לְמָנְעוֹ מִנִּכְסֵי אָחִיו וּלְאָסְרָן עָלָיו בְּאַחֲרִיּוּת זוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׂא וְיִתֵּן בָּהֶם.

59) כחכמים במשנה שם, וגם אם תפסה לאחר מות בעלה הראשון - אין התפיסה מועילה (למעלה פי"ח הי"א). 60) כמבואר למעלה (פט"ז ה"ז). ואם היה כתוב בכתובתה: "בין מקרקעות בין ממטלטלין", שאז גובה מהמטלטלין מצד הדין (כמבואר למעלה שם ה"ח) אף הם משועבדים לכתובתה ומוכרים אותם ולוקחים בדמיהם קרקע (מגיד־משנה).

יד. יְבָמָה שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ כְּתֻבָּה[61], אוֹ שֶׁמָּחֲלָה כְּתֻבָּתָהּ - זָכָה בִּנְכְסֵי אָחִיו, וּמוֹכֵר וְנוֹתֵן כְּחֶפְצוֹ. וּכְשֶׁיִּכְנֹס אֶת יְבִמְתּוֹ, יִכְתֹּב לָהּ כְּתֻבָּה מֵאָה, וְיִהְיוּ כָּל נְכָסָיו אַחֲרָאִין לִכְתֻבָּתָהּ, כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן כְּתֻבָּה[62].

61) כגון שהיתה ארוסה ולא כתב לה בעלה כתובה, שאינה גובה כלום (למעלה פ"י הי"א). 62) כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (כתובות פב:).

טו. הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ שֶׁנָּתְנָה אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת בִּנְכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל, בֵּין לְבַעְלָהּ בֵּין לַאֲחֵרִים - לֹא עָשְׂתָה כְּלוּם[63]. וְכֵן בַּעַל שֶׁמָּכַר קַרְקַע בִּנְכְסֵי אִשְׁתּוֹ, בֵּין נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל בֵּין נִכְסֵי מְלוֹג - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[64].

63) כשנתנה לבעלה, יכול לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, ולא בלב שלם (בבא־בתרא נ. וכפירוש הרי"ף שם). וכשנתנה או מכרה לאחרים, ודאי שאין מעשיה כלום בלי רשות הבעל, שהרי הם שלו ובאחריותו (גיטין נה:). וראה בפ"ל מהל' מכירה ה"ג, שאם קיים הבעל מכירתה או מתנתה - הכל קיים. 64) ובטלה מכירתו לאלתר, אף־על־פי שעדיין לא הגיעה לידי גביית כתובתה מנכסי צאן ברזל (ועי' ראב"ד) - לפי שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינים, לאחר מותו או בשעת גירושין כשתבוא לגבות כתובתה מידי הלקוחות ('ירושלמי' יבמות פ"ז ה"א, ומגיד־משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ג). ונכסי מלוג שלה הם ואינו יכול למכרם (בבא־בתרא נ. וראה בכתובות פ. בענין "בעל שמכר קרקע לפירות").

טז. מָכַר מִטַּלְטְלִין שֶׁל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[65], אִם מָכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר[66]. מָכְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּנְכְסֵי מְלוֹג - בֵּין שֶׁלָּקַח מִן הָאִישׁ תְּחִלָּה וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה, בֵּין שֶׁלָּקַח מִן הָאִשָּׁה וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִישׁ - מִכְּרָן קַיָּם[67].

65) שהרי אם יגרשנה תטלם לעצמה. 66) שאינם דומים לקרקע שאינה כלה ונפסדת ודעתה סומכת עליה, ולפיכך מקחו בטל, אבל מטלטלין שיכול לכלותם ולהפסידם לגמרי, אין דעתה סומכת עליהם כל כך, וזהו שאמרו ב'ירושלמי' (כתובות פ"ו ה"ג), שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו, ולא אמרו: לא עשה כלום (מגיד־משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ה). 67) בבא־בתרא נ, א. ואין היא יכולה לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, כמבואר בסמוך.

יז. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה נִכְסֵי מְלוֹג לְבַעְלָהּ - מִמְּכָרָהּ וּמַתְּנָתָהּ קַיָּמִין; וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לוֹמַר בִּנְכְסֵי מְלוֹג: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי[68]. אֲבָל בִּשְׁאָר נְכָסִים - יֵשׁ לָהּ לוֹמַר.

68) כיון שהם שלה ממש, לא תהיה לו איבה אם לא תמכרם לו או לאחרים, ואינה יריאה מבעלה למחות בו, ואם בכל זאת מכרה לו או לאחרים ממכרה קיים (בבא־בתרא שם).

יח. כֵּיצַד? הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה לְבַעְלָהּ מִנִּכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, אוֹ שָׂדֶה שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[69], אוֹ שָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[70], אוֹ שָׂדֶה שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם מִשֶּׁלּוֹ[71] - לֹא קָנָה בַּעְלָהּ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁקָּנוּ מִיַּד הָאִשָּׁה בִּרְצוֹנָהּ - חוֹזֶרֶת בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה[72]. שֶׁלֹּא נָתְנָה וְלֹא מָכְרָה אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁלוֹם בֵּיתָהּ. לְפִיכָךְ אֵין לַבַּעַל רְאָיָה[73] בִּנְכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלָל חוּץ מִנִּכְסֵי מְלוֹג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[74].

69) לאחר נישואין ייחד לה שדה שתשמש אפותיקי ופרעון לגביית כתובתה. 70) שהכניסה לו שדה נדוניא, ושמוה

ורשמוה בכתובתה. 71) כנגד נדוניתה הכניס לה שדה משלו ורשמה בכתובתה, כמבואר לקמן פכ"ג הי"א. והשווה פ"ל מהל' מכירה ה"ג. 72) כי ודאי לא גמרה בלבה להקנות לו שדות המשועבדות לכתובתה, ומה שחתמה לו - מפני שיראה ממנו, שמא יטעון: עיניך נתת במיתה או בגירושין, לפיכך את מסרבת לחתום (בבא־בתרא מט: נ.). 73) בעדים או בשטר, ואפילו מחלה לו אותם נכסים אין מחילתה מועילה לו, כי אין מחילתה מועילה אלא לעיקר כתובה ותוספת (כמבואר למעלה פי"ח הכ"ח), שבאלה לא תהיה לו איבה אם לא תמחלם לו, שהיא יכולה לומר לו: עיניך נתת בגירושין, ולפיכך אתה מבקש למחול לך - ואם בכל זאת מחלה, מחילתה מחילה (מגיד־משנה). 74) למעלה הי"ז.

1 **יט. נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁאָבְדוּ אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ, וּמָחֲלָה**
2 **הָאִשָּׁה אוֹתָם לְבַעְלָהּ, וְקָנוּ מִמֶּנָּה[75] בָּעֵדִים - יֵרָאֶה**
3 **לִי, שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לוֹמַר: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי.**
4 **הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָהּ שֶׁאֵין לָהּ**
5 **אַחֲרָיוּת, שֶׁהֶחֱזִירָהּ[76] נְכָסִים אֵלּוּ נִכְסֵי מְלוֹג[77]. שֶׁהֲרֵי**
6 **אֵין הַבַּעַל מֵבִיא רְאָיָה לִטֹּל כְּלוּם וְלֹא לְהַחֲזִיק**
7 **בַּנְּכָסִים, אֶלָּא לְהִפָּטֵר מִתְּבִיעָתָהּ מִלְּשַׁלֵּם[78]. אֲבָל אִם**
8 **נָתְנָה לוֹ מַתָּנָה מִטַּלְטְלֵי צֹאן בַּרְזֶל הַקַּיָּמִין - לֹא**
9 **קָנָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ לוֹמַר: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי**
10 **לְבַעְלִי[79].**

75) בקנין סודר (כמבואר למעלה פ"י ה"ט). 76) שהפכה. 77) שאין אחריותם עליו (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). 78) אין כאן מתנה אלא מחילת שעבוד. 79) מבואר בהלכה הקודמת.

11 **כ. בַּעַל שֶׁמָּכַר קַרְקַע לְפֵרוֹת[80] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם;**
12 **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִתְקִינוּ פֵּרוֹת לָאִישׁ אֶלָּא כְּדֵי לְהַרְוִיחַ**
13 **בְּהוֹצָאַת הַבַּיִת[81]. לְפִיכָךְ, אִם מָכַר לַפֵּרוֹת וְלָקַח**
14 **אוֹתָן הַמָּעוֹת לְסִחוֹרָה[82] - שׁוֹמְעִין לוֹ[83].**

80) מכר נכסי מלוג שיאכל הלוקח פירותיהם, וגוף הקרקע ישאר לאשה. 81) שיהא מזון הבית מצוי וייטיב לה (כתובות פ: וברש"י). 82) לישא וליתן בהן, והריוח יהיה להוצאת הבית. 83) שם.

15 **כא. הָיוּ לָאִשָּׁה כְּסָפִים: אִם נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל הֵן[84] -**
16 **הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן[85]; וְאִם נִכְסֵי מְלוֹג הֵן[86] -**
17 **בֵּין שֶׁהִכְנִיסָה אוֹתָן לוֹ[87], בֵּין שֶׁנִּפְּלוּ לָהּ בִּירֻשָּׁה אוֹ**
18 **נָתְנוּ לָהּ בְּמַתָּנָה, אוֹ נָפְלוּ לָהּ מִטַּלְטְלִין אוֹ נָתְנוּ לָהּ**
19 **- הֲרֵי אֵלּוּ יִמָּכְרוּ, וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל**
20 **פֵּרוֹתֵיהֶן[88].**

84) שקיבל בעלה אחריותם עליו. 85) כדי להרויח ('ירושלמי' כתובות פ"ו ה"ג). 86) שלא קיבל הבעל אחריותם עליו, והם ברשות האשה אם פחתו, פחתו לה וכו' (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). 87) בעת הנישואין. 88) כי אם יוציא הכספים או המטלטלין, הרי הוא מכלה את הקרן ולא ישאר לה כלום, לפיכך יקח בהם קרקע שתשאר קרן קיימת לרשות האשה (כתובות עט.).

21 **כב. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָבְלוּ[89] בָּהּ אֲחֵרִים - כָּל הַמָּעוֹת**
22 **הָרְאוּיוֹת לָתֵת לָהּ[90] יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהַבַּעַל אוֹכֵל**
23 **פֵּרוֹתֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[91].**

89) שהיכו אותה והזיקוה. 90) כתשלומי נזקה, כגון: צער, בושת ופגם (כמבואר בכתובות סה:). 91) פ"ד הט"ו. וראה להלן הלכה כח.

24 **כג. נָפְלוּ לָהּ עֲבָדִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם זְקֵנִים[92], לֹא**
25 **יִמָּכְרוּ מִפְּנֵי שֶׁבַח בֵּית אָבִיהָ[93]. נָפְלוּ לָהּ זֵיתִים**
26 **וּגְפָנִים וְלֹא הָיָה בְּגוּף הַקַּרְקַע שֶׁהָאִילָנוֹת בָּהּ כְּלוּם[94]**
27 **- אִם עוֹשִׂין כְּדֵי טִפּוּלוֹ[95] - לֹא יִמָּכְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁבַח**
28 **בֵּית אָבִיהָ[96]; וְאִם לָאו - הֲרֵי אֵלּוּ יִמָּכְרוּ לְעֵצִים,**
29 **וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת[97].**

92) ונמצא שהקרן כלה מהר. 93) כי כל זמן שהם קיימים אצלה - הרי הם לשם ולתפארת לה ולבית אביה, ולפיכך היא יכולה לעכב (כתובות עט:). 94) שאביה קנה זיתים בלא קרקע על־מנת שיהיו בקרקע המוכר, והוא יאכל פירות עד שייבשו (שם וברש"י). 95) שמכניסים דמי הוצאתם. 96) שכל עוד שלא יבשו, הרי הם לה לשבח ('ירושלמי' כתובות פ"ח ה"ו, וכן ברי"ף). 97) הואיל ואינם עושים כדי טיפולם, אין להתחשב עם 'שבח בית אביה', ומוטב לקנות בהם קרקע, שהקרן תשאר לרשות האשה. ואם האילנות היו בקרקע שלה והם זקנים - לא ימכרו, משום שבח בית אביה, שהרי הקרקע אינה כלה והיא תשמש לה קרן (כתובות עט:).

30 **כד. נָפְלוּ לָהּ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל**
31 **בַּעַל[98]; תְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע - שֶׁלָּהּ, וְיִמָּכְרוּ, וְיִלָּקַח**
32 **בָּהֶן קַרְקַע[99], וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת. אֲבָל הַמְגָרֵשׁ אֶת**
33 **אִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לָהּ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע בִּשְׁעַת גֵּרוּשִׁין**
34 **- הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהּ[100]; וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ**
35 **שֶׁלּוֹ[101].**

98) אע"פ שלא גדלו ברשותו, תורת 'פירות' להם ויאכלם, הואיל והקרקע קיימת לה. 99) שאם יאכלם, הרי הקרן כלה, ומה ישאר לאשה? (כתובות עט.). 100) הואיל ולא תשלם בעודה תחתיו, לא זכה בהם. 101) שם, שמשתלשם זכה בהם מדין פירות נכסי מלוג.

36 **כה. עַבְדֵי נִכְסֵי מְלוֹג וּבְהֵמַת נִכְסֵי מְלוֹג - הַבַּעַל**
37 **חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת שֶׁלָּהֶן וּבְכָל צָרְכֵיהֶם[102], וְהֵן עוֹשִׂין לוֹ,**
38 **וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם. לְפִיכָךְ: וְלַד שִׁפְחַת מְלוֹג -**
39 **לַבַּעַל[103], וְלַד בְּהֵמַת מְלוֹג - לַבַּעַל. וְאִם גֵּרְשָׁהּ,**
40 **וְרָצְתָה הָאִשָּׁה לִתֵּן דָּמִים וְלִטֹּל וְלַד הַשִּׁפְחָה מִפְּנֵי**
41 **שֶׁבַח בֵּית אָבִיהָ - שׁוֹמְעִין לָהּ[104].**

102) יבמות סו, א: "שעל מנת כן הכניס אותם, שאם לא יזון אותם, ימותו ויברחו - והרי אינו חייב באחריותם"

(לשון רבינו, פ"ט מהל' עבדים ה"ז). 103) מדין פירות. 104) כתובות עט, ב.

כו. הִכְנִיסָה לוֹ שְׁנֵי כֵּלִים אוֹ שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת בְּתוֹרַת נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל, וְשָׁמוּ אוֹתָן עָלָיו בְּאֶלֶף זוּז, וְהוּקְרוּ[105] וְעָמְדוּ בְּאַלְפַּיִם, וְגֵרְשָׁהּ - נוֹטֶלֶת אֶחָד בָּאֶלֶף שֶׁלָּהּ. וְהַשֵּׁנִי, אִם רָצְתָה שֶׁתִּתֵּן דָּמָיו וְתִטֹּל מִשּׁוּם שְׁבַח בֵּית אָבִיהָ - שׁוֹמְעִין לָהּ[106].

105) ונתייקרו. 106) יבמות סז, א.

כז. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין שֶׁנְּתָנָן לָהּ קַרְקַע בֵּין שֶׁנְּתָנָן לָהּ מָעוֹת, וְלָקְחָה בָּהֶן קַרְקַע - אֵין לַבַּעַל פֵּרוֹת בְּמַתָּנָה זוֹ[107]. וְכֵן הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ, אֶלָּא יִהְיוּ פֵּרוֹתֶיהָ לָאִשָּׁה לְמַה שֶׁתִּרְצֶה - אֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת מַתָּנָה זוֹ[108]. וְכֵן הַמּוֹכֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה[109] - אוֹתָן הַדְּמִים לָאִשָּׁה, וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן[110].

107) בבא־בתרא נא, ב: "נותן, בעין יפה נותן" (רשב"ם שם). אולם אם מתה, הבעל יורשה, שהרי זה דומה לאב שנתן לבנו מתנה שאין לאב בה אכילת פירות, ואם מת הבן - האב יורשו (רשב"א, הובא במגיד־משנה). 108) נדרים פח, א. ונזיר כד, ב. והשווה פ"ג מהל' זכיה הי"ג. 109) שאם ימות בעלה בחייה, יהיה כסף כתובתה ללוקח, ואם היא תמות בחיי בעלה - אין ללוקח כלום, שהרי לא באה לידי גבייה ובעלה יורשה (כמבואר למעלה פי"ז הי"ד). 110) בבא־קמא פט, א: "פירות תקנו לו חכמים, פירי פירות לא תקנו לו", שלא תקנו לו חכמים אלא פירי־פירות היוצאים מגופם, אבל הבאים ממקום אחר - לא תקנו חכמים ('תוספות' שם ד"ה פירא). והוא הטעם למה שכתב להלן הלכה כח.

כח. וְלַד בְּהֵמַת מְלוֹג שֶׁנִּגְנַב, וְנִמְצָא הַגַּנָּב וְשִׁלֵּם שְׁנַיִם - הַכֶּפֶל לָאִשָּׁה; שֶׁאֵין זֶה פְּרִי שֶׁתִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים[111]. הַחוֹבֵל בְּאִשְׁתּוֹ - כָּל הַנֶּזֶק[112] וְהַצַּעַר וְהַבּשֶׁת שֶׁלָּהּ, וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[113].

111) כתובות עט, ב. שגם כפל הוא פירי פירות שבאים ממקום אחר (ראה הלכה הקודמת). 112) הפחת שנפחתה משוויה בגלל חבלת גופה (ראה פ"א מהל' חובל, ה"ב). 113) פ"ד הט"ז, ע"פ הוראת הגאונים. והטעם, כי מצד הדין היה ראוי שבושתה ופגמה יהיו שלה, אפילו כשאחר חבל בה, אלא מתוך שגם הוא מתבייש בבשתה ומצטער בפגמה, לפיכך פירות מעותיה שלו. אבל זה שחבל באשתו, ציער את עצמו ובייש את עצמו ולמה יטול פירותיה (הרשב"א, הובא במגיד־משנה שם). ולדעת הראב"ד (שם) אין הוא אוכל פירות ממה שראוי ליתן לה, משום קנס, הוא עשה שלא כהוגן - דין הוא שלא יהא חוטא נשכר.

כט. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לְאִשְׁתּוֹ: אִם הָיוּ הַמָּעוֹת שֶׁלָּקְחָה בָּהֶן אֶת הַקַּרְקַע מְבַעֲלָהּ גְּלוּיִין וִידוּעִין לַבַּעַל - קָנְתָה, וְהַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת אוֹתָהּ הַקַּרְקַע[114]; וְאִם הָיוּ מָעוֹת טְמוּנִין - לֹא קָנְתָה, שֶׁהַבַּעַל אוֹמֵר: לֹא מָכַרְתִּי אֶלָּא כְּדֵי לְהַרְאוֹת הַמָּעוֹת שֶׁטְּמְנָה. וְאוֹתָן הַמָּעוֹת שֶׁנִּרְאוּ - יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת[115].

114) בבא־בתרא נא, ב. כיון שנקנתה ממעות שלה שהן נכסי מלוג. 115) שם. ונאמנת היא לומר שהמעות שלה, כמבואר בסמוך. ולפיכך יקחו בהן קרקע בשבילה.

ל. הֲרֵי שֶׁנִּמְצְאוּ מָעוֹת אוֹ מְטַלְטְלִין בְּיַד הָאִשָּׁה, הִיא אוֹמֶרֶת: בְּמַתָּנָה נִתְּנוּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: מִמַּעֲשֵׂה יָדַיִךְ הֵם שֶׁהֵם שֶׁלִּי[116] - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת[117]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[118] עַל מִי שֶׁטּוֹעֶנֶת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כֵּן. וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאִם אָמְרָה: עַל מְנָת כֵּן נָתְנוּ לִי, עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבַעְלִי רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא אֲעֲשֶׂה בָּהֶן כָּל מַה שֶּׁאֶרְצֶה - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה[119]; שֶׁכָּל מָמוֹן שֶׁנִּמְצָא בְּיַד הָאִשָּׁה - בְּחֶזְקַת הַבַּעַל הוּא שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתָיו[120], עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה.

116) כמבואר למעלה פכ"א ה"א. 117) 'ירושלמי' כתובות פ"ו ה"א: "קול יוצא למתנה", כלומר יֵרָאֶה לשקר, לפי שיש לעמוד על השקר ע"י חקירה, ולפיכך נאמנת. וכן אמרו (בבא־בתרא נב:): "האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו שטרות יוצאים על שמה ואמרה שלי הם, . . . עליה להביא ראיה". משמע מזה שאילו לא היתה נושאת ונותנת בתוך הבית - נאמנת לומר במתנה נתנו לי (כסף־משנה). 118) מבואר לעיל פי"א ה"י. אבל אינו יכול להשביעה שבועת היסת, הואיל ואינו טוען טענת ברי (ודאי), ואין נשבעים שבועת היסת על תביעת ספק, וכמבואר לעיל פט"ו הי"ג. 119) כי אע"פ שקול יוצא למתנה, אין קול יוצא שזו מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, ולפיכך יכולה היא להעיז ולשקר ואינה נאמנת ('מעשה רוקח'). 120) ואין צורך לומר שבעלה יורשה, וכמבואר בסמוך בהל"ב (כסף־משנה בשם בעל ה'תרומות').

לא. אָמְרָה לוֹ: אַתָּה נָתַתָּ לִי בְּמַתָּנָה - נִשְׁבַּעַת שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁנָּתַן לָהּ הַבַּעַל[121], וְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן[122].

121) שהרי בעלה טוען טענת ודאי שלא נתן לה מעות אלו. שבועת היסת - מפורשת לעיל בביאורנו פט"ז הי"ז. 122) הואיל ואין אשה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת כמוה, נאמנת היא לומר מתנה הן, ואין לו פירות, כמבואר למעלה הכ"ז. וגדולה מזו מצינו, שהאשה נאמנת לומר לבעלה בפניו, גרשתני, חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה (למעלה פ"ד הי"ג).

לב. אֵין מְקַבְּלִין פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים וְלֹא מִן הָעֲבָדִים וְלֹא מִן הַקְּטַנִּים[123]. וְאִם עָבַר וְקִבֵּל מִן הָאִשָּׁה - יַחֲזִיר לָאִשָּׁה[124]. מֵתָה - יַחֲזִיר לְבַעְלָהּ[125]. קִבֵּל מִן הָעֶבֶד - יַחֲזִיר לָעֶבֶד. וְאִם מֵת - יַחֲזִיר לְרַבּוֹ[126]. קִבֵּל מִן הַקָּטָן - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה[127] אוֹ דָּבָר שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם. וְכֻלָּם שֶׁאָמְרוּ בִּשְׁעַת מִיתָתָן: פִּקָּדוֹן זֶה שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא - אִם הָיוּ בְּחֶזְקַת

נֶאֱמָנִין אֵצֶל זֶה שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ - יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ, וְאִם לַאו - יִתֵּן לְיוֹרְשֵׁיהֶם[128].

123) שיש לחוש שמא גנבום מבעליהם או מאדוניהם, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה. וכשלא יקבלו מהם יחזירו למקום שגנבו שם (בבא־בתרא נא:). 124) שאין להחזיקה כגנבה. 125) שאפילו הכסף שלה, בעלה יורשה. 126) שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (שם). 127) לא יחזיר לקטן שאינו יודע לשמור, והרי זה כמשליך לאיבוד, אלא יקנה לו ספר־תורה ללמוד בו - הרי פירות, והקרן קיימת (שם נב.). 128) שם. מכאן ראיה למה שכתב רבינו למעלה בהלכה ל, שאין האשה נאמנת לומר ניתן לי במתנה על מנת שלא יהיה לבעל רשות בו, כי אם בחייה היתה נאמנת להפקיע ממונה מבעלה שלא יאכל פירותיו, אף לאחר מיתה תהא נאמנת להפקיעו מירושתה, שהרי היה בידה להפקיעו בחייה (מגיד־משנה). והשווה פ"ז מהל' שאלה ופקדון ה"י.

לג. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ כְּסָפִים הָרְאוּיוֹת[129] לַבַּעַל לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֵיהֶם, הוּא אוֹמֵר: כָּךְ וָכָךְ יִלָּקַח בָּהֶם, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אֵינִי לוֹקַחַת בָּהֶן אֶלָּא כָּךְ וָכָךְ - לוֹקְחִים דָּבָר שֶׁפֵּרוֹתָיו מְרֻבִּים וִיצִיאָתוֹ מְעוּטָה[130], בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר כִּרְצוֹנוֹ אוֹ שֶׁהָיָה כִּרְצוֹנָהּ. וְאֵין לוֹקְחִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁגִּזְעוֹ מַחֲלִיף[131], שֶׁמָּא יֹאכַל הַכֹּל וְנִמְצָא הַקֶּרֶן אָבֵד.

129) כצ"ל. ובדפוסים "הראויות". 130) כגון שהוא רוצה לקנות קרקע לזריעה והיא רוצה לקנות בתים, קונים קרקע ששכרה מרובה והיא מתקיימת (כתובות עט. וברש"י). 131) שפירותיו נאכלים, והגזע אינו כלה אלא מתחלף ובא לשנה הבאה, כגון יער וכדומה (שם).

לד. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ עֵז לַחֲלָבָהּ[132] וְרָחֵל לְגִזָּתָהּ וְדֶקֶל לְפֵרוֹתָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לָהּ אֶלָּא פֵּרוֹת אֵלּוּ בִּלְבַד. הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּכְלֶה הַקֶּרֶן. וְכֵן אִם הִכְנִיסָה לוֹ כְּלֵי תַשְׁמִישׁ[133] בְּתוֹרַת נִכְסֵי מְלוֹג, הֲרֵי זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וְלוֹבֵשׁ וּמַצִּיעַ וּמְכַסֶּה עַד שֶׁיִּכְלֶה הַקֶּרֶן. וּכְשֶׁיִּגָּרֵשׁ - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם הַבְּלָאוֹת[134] שֶׁל נִכְסֵי מְלוֹג.

132) שלא העז היתה שלה אלא החלב היה שלה, וכן כולם. 133) כגון בגד ללבוש. 134) השחקים, אע"פ שהקרן כלה, כיון שאין בילויו ניכר כל שעה, אין חוששים לו (כתובות עט: ע"פ רבינו אלפס ור"ן שם).

לה. הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[135], שֶׁנִּכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל, אַף־עַל־פִּי שֶׁפִּחִיתָתָן עַל הַבַּעַל[136], אִם הָיוּ הַבְּלָאוֹת קַיָּמִין וְהָיוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מְלַאכְתָּן[137] - נוֹטֶלֶת כֵּלֶיהָ כְּמָה שֶׁהֵן[138]; וְאִם לֹא הָיוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מְלַאכְתָּן - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם בִּדְמֵיהֶם שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָן עָלָיו בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין. וּמִנְהָג[139] פָּשׁוּט הוּא זֶה, וְכָל הַנּוֹשֵׂא - עַל מִנְהָג זֶה קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת הַנְּדוּנְיָא. וּכְשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם הַפִּחָת, כָּךְ אֵינוֹ נוֹטֵל אֶת הַשֶּׁבַח, אִם הוֹתִירוּ דְּמֵיהֶן, לְפִי מִנְהָג זֶה. יֵשׁ לַבַּעַל לָכֹף מִקְצָת עַבְדֵי אִשְׁתּוֹ וַאֲמְהוֹתֶיהָ שֶׁיִּהְיוּ מְשַׁמְּשִׁין אוֹתוֹ בְּבֵית אִשָּׁה אַחֶרֶת[140] שֶׁנָּשָׂא, בֵּין שֶׁהָיוּ עַבְדֵי מְלוֹג בֵּין שֶׁהָיוּ עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹלִיכָן לְעִיר אַחֶרֶת שֶׁלֹּא מִדַּעַת אִשְׁתּוֹ[141].

135) הובאה דעתם ברי"ף יבמות ריש פ"ז. 136) כגון שמתו, או פחתו באופן שאין עושים מלאכתם. 137) דומה למלאכתם. 138) ואינו משלם את ההפרש. 139) נפוץ ומקובל. שאע"פ שמצד דין התלמוד, היה ראוי לשלם הפחת, כמו שכתב רבינו למעלה פט"ז ה"א - נהגו העולם כשיטת הגאונים הנ"ל. וכתב ה'מגיד משנה' ש"אין מנהג ארצותינו כן (כמנהגו של הרמב"ם) אלא כדין הגמרא, ונכסי צאן ברזל הרי הם כחוב גמור על הבעל". 140) כי בשעה שמשמשים אותו בבית אחר יש לה ריוח בבית, כי אינה צריכה לשמשו אז, ומה לה אם ישמשוהו בביתה או בבית אחר, ואמנם אם אינם משמשים אותו, אלא את אשתו השניה בלבד, ודאי יכולה בעלת העבדים לעכב (כתובות פ:). 141) כי אם הוא בעיר אחרת, אין כאן שום "ריוח בית" שאין שימושו מוטל עליה (כסף־משנה).

יום ש"ק ט' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבאר בו דיני תנאי להפקעת זכויות האיש באשתו, זכויות הבעל בנכסי מלוג שלה, מנהגי הנדונייא, פיסוק המעות בשידוכין, מזון בת אשתו.

א. הָאִשָּׁה שֶׁהִתְנֵית עַל בַּעְלָהּ לְבַטֵּל זְכוּת מִדְּבָרִים שֶׁזּוֹכֶה בָּהֶן הַבַּעַל[2]: אִם כָּתַב לָהּ[3] וְעוֹדָהּ אֲרוּסָה קֹדֶם הַנִּשּׂוּאִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְנוֹת מִיָּדוֹ[4], אֶלָּא כָּל מַה שֶׁכָּתַב לָהּ קַיָּם[5]; וְאִם כָּתַב לָהּ אַחַר הַנִּשּׂוּאִין - צָרִיךְ לִקְנוֹת מִיָּדוֹ[6].

2) כגון אכילת פירות נכסיה או ירושתה שהוא זוכה בהן. 3) כתב ויתור על זכויותיו. 4) להקנות לו סודר, ועם קבלת הסודר הוא מקנה לאשתו את זכותו, 5) הואיל ואז עדיין לא זכה בנכסים יכול הוא להתנות שלא יזכה בהם לכשישאנה. 6) כי אז כבר זכה בנכסים והרי הוא כשותף עמה, ואינו יכול להסתלק מהם בלי קניין, כדין כל שותף המסתלק משותפותו שאין סילוקו מועיל אלא כאשר יקנו מידו.

ב. הִתְנָה עִמָּהּ[7] שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ דִּין וּדְבָרִים בִּנְכָסֶיהָ[8], אִם מָכְרָה וְנָתְנָה - מִכְרָהּ וּמַתְּנָתָהּ קַיָּם, אֲבָל אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן כָּל זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתָהּ[9]. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שֶׁאֵין לוֹ דִּין וּדְבָרִים בִּנְכָסֶיהָ - הֲרֵי סִלֵּק עַצְמוֹ מִגּוּף הַקַּרְקַע, וְאֵין לוֹ בִּנְכָסֶיהָ פֵּרוֹת לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ עִרְעֵר עַל קִנְיָנוֹ וְאָמַר: לֹא עָלָה בְּדַעְתִּי שֶׁאֵין לִי פֵּרוֹת מִפְּנֵי קִנְיָן זֶה, אֶלָּא שֶׁאִם

1 מָכְרָה - מִכְרָהּ קַיָּם, שֶׁאֵין אָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּלֹא
2 נְכָסִים - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא כְּבָר סִלֵּק עַצְמוֹ מִגּוּף
3 הַקַּרְקַע.

7) עם הארוסה בלא קניין, או אחרי הנישואין וקנו מידו. 8) ולא פירש ממה הסתלק, שהרי בשלושה דברים זוכה הבעל בנכסי אשתו, אכילת הפירות, ושאם תמכור מכרה בטל, ואם תמות יירשנה. 9) שלא ויתר אלא על הפחות שבזכיותיו, והיא: תוקף מכירתה, כי חשב שמא לא תמכור כלל כי אין זה מצוי שתמכור נכסיה. וכלל הוא: "יד בעל השטר על התחתונה" - כל המוציא שטר על המוחזק בדבר אם השטר סתום מורידים אותו לפחות שבמשמעות השטר. וכן אם מתה - יורשה.

4 ג. הִתְנָה עִמָּהּ[10] שֶׁלֹּא יֹאכַל פֵּרוֹת נְכָסֶיהָ - הֲרֵי זֶה
5 אֵינוֹ אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן, אֲבָל מוֹכְרִין אֶת הַפֵּרוֹת[11],
6 וְלוֹקְחִין[12] בָּהֶן קַרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ; שֶׁלֹּא
7 סִלֵּק עַצְמוֹ אֶלָּא מִפֵּרוֹת נְכָסִים אֵלּוּ בִּלְבַד[13].

10) עם הארוסה ואפילו בלא קניין. 11) בעל כורחה. 12) וקונים. 13) ולא מפירי פירותיהם.

8 ד. הִתְנָה עִמָּהּ שֶׁלֹּא יֹאכַל פֵּרוֹת נְכָסֶיהָ וְלֹא פֵּרֵי
9 פֵּרוֹתֵיהֶן - לוֹקְחִין הַפֵּרוֹת וְקוֹנִין בָּהֶם קַרְקַע,
10 וְלוֹקְחִין פֵּרוֹת קַרְקַע זוֹ וְקוֹנִין בָּהֶם קַרְקַע שְׁנִיָּה,
11 וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵן פֵּרֵי פֵּרֵי פֵּרוֹת[14]. וְכֵן
12 הַדָּבָר תָּמִיד, עַד שֶׁיַּתְנֶה עִמָּהּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ לֹא פֵּרוֹת
13 וְלֹא פֵּרֵי פֵּרוֹתֵיהֶן עַד לְעוֹלָם. וְאַחַר כָּךְ לֹא יִהְיוּ לוֹ
14 פֵּרוֹת בְּחַיֶּיהָ, אֲבָל אִם מֵתָה - יִירַשׁ הַכֹּל.

14) כי לא הזכיר בויתורו אלא סילוקו מפירי פירות בלבד, ועל מה שלא הזכיר - זכותו קיימת.

15 ה. הִתְנָה עִמָּהּ שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה - הֲרֵי זֶה לֹא יִירָשֶׁנָּה,
16 אֲבָל אוֹכֵל פֵּרוֹת בְּחַיֶּיהָ. וְכֵן אִם הִתְנָה עִמָּהּ שֶׁיִּירַשׁ
17 מִקְצָת נְכָסִים, וְכֵן אִם הִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאִם מֵתָה בְּלֹא
18 בָּנִים יַחְזְרוּ נְכָסִין לְבֵית אָבִיהָ - הַכֹּל קַיָּם.

19 ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[15]? שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ קֹדֶם
20 שֶׁתִּנָּשֵׂא, שֶׁהַנַּחֲלָה הַבָּאָה לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא
21 מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ[16] מַתְּנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה קֹדֶם שֶׁתְּהֵא
22 רְאוּיָה לוֹ[17]; אֲבָל אִם הִתְנָה עִמָּהּ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת -
23 תְּנָאוֹ בָּטֵל[18] וְיִירָשֶׁנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[19].

15) שאינו יורשה. 16) מירושת אבותיו, אלא על ידי מעשיו, כגון נחלת אשתו הבאה לו על ידי נישואיו. 17) לפני הנישואין, כי עד הנישואין אפילו אם מתה אינו ראוי ליורשה. ולפיכך יכול הוא לומר לה: לא יהיה לי חלק באותו ממון העתיד לבוא לו. שאין מזכים לאדם בעל כורחו. 18) כיוון שהירושה ראוייה לו אילו מתה עכשיו, אינו יכול לוותר עליה. 19) "כל תנאי שבירושה בטל אף על פי שהוא ממון, שנאמר בה: "לחוקת משפט".

24 ז. הִתְנָה עִמָּהּ אַחַר נִשּׂוּאִין[20] שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ דִּין
25 וּדְבָרִים בִּנְכָסֶיהָ, וְלֹא בְּפֵרֵי פֵּרוֹתֶיהָ עַד עוֹלָם, בְּחַיֶּיהָ
26 וּבְמוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּלָל; אֲבָל אִם
27 מֵתָה - יִירָשֶׁנָּה[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) וגם קנו מידו. 21) וכן אם מכרה או נתנה, מכרה ומתנתה קיימים.

28 ח. הַבַּעַל שֶׁהוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל נִכְסֵי מְלוֹג - בֵּין
29 שֶׁהוֹצִיא מְעַט וְאָכַל פֵּרוֹת הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהוֹצִיא הַרְבֵּה
30 וְאָכַל פֵּרוֹת מְעַט, וַאֲפִלּוּ אָכַל גְּרוֹגֶרֶת[22] אַחַת דֶּרֶךְ
31 כָּבוֹד[23], אוֹ שֶׁאָכַל דִּינָר אֶחָד[24] אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ
32 כָּבוֹד, וַאֲפִלּוּ לֹא לָקַח בַּפֵּרוֹת מִמַּה שֶׁהוֹצִיא אֶלָּא
33 חֲבִילָה אַחַת שֶׁל זְמוֹרוֹת[25] - מַה שֶׁהוֹצִיא הוֹצִיא,
34 וּמַה שֶׁאָכַל אָכַל[26].

22) תאנה יבשה. 23) בביתו על שולחנו, ולא בשוק או בשדה דרך עראי. 24) שווה דינר. 25) ענפי הגפן, שהם מאכל לפילים, והאכיל מהם את בהמתו. ומכל מקום צריך שתהא החבילה שווה דינר, כי אכילת בהמה אינה אכילת כבוד. 26) וכשהוא מגרשה אינו יכול לתבוע את הוצאותיו.

35 ט. וְכֵן אִם נָפְלוּ לָהּ כְּסָפִים בְּמָקוֹם רָחוֹק, וְהוֹצִיא
36 עֲלֵיהֶן הוֹצָאוֹת עַד שֶׁהֱבִיאָן אוֹ עַד שֶׁהוֹצִיאָן מִיַּד מִי
37 שֶׁהָיוּ אֶצְלוֹ, וְלָקַח בָּהֶן קַרְקַע וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ כַּשֵּׁעוּר
38 - מַה שֶׁהוֹצִיא הוֹצִיא, וּמַה שֶׁאָכַל אָכַל. הוֹצִיא וְלֹא
39 אָכַל, אוֹ שֶׁאָכַל פָּחוֹת מִכַּשֵּׁעוּר - שָׁמִין כַּמָּה
40 שֶׁהִשְׁבִּיחוּ, וְשׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ כַּמָּה הוֹצִיא. אִם הַשֶּׁבַח
41 יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - יִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[27] כַּמָּה
42 הוֹצִיא, וְנוֹטֵל הַהוֹצָאָה; וְאִם הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל
43 הַשֶּׁבַח - אֵין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא כְּשִׁעוּר הַשֶּׁבַח,
44 וּבִשְׁבוּעָה.

27) "הנשבע אוחז ספר תורה בזרועו ועומד ונשבע".

45 י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בִּמְגֹרֵשׁ; אֲבָל הָאִשָּׁה
46 שֶׁמָּרְדָה עַל בַּעְלָהּ[29] - אֲפִלּוּ אָכַל הַרְבֵּה, שָׁמִין לוֹ
47 כַּמָּה אָכַל, וּפוֹחֵת אוֹתוֹ מִמַּה שֶׁרָאוּי לִתֵּן לוֹ מִן
48 הַהוֹצָאָה אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע וְנוֹטְלוֹ; שֶׁלֹּא הִקְנָה לָהּ כְּדֵי
49 שֶׁתִּטֹּל וְתֵצֵא מֵעַצְמָהּ. וְכֵן הַמּוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל נִכְסֵי
50 אִשְׁתּוֹ קְטַנָּה, וּמֵאֲנָה בּוֹ - רוֹאִין כַּמָּה אָכַל וְכַמָּה
51 הוֹצִיא וְכַמָּה הִשְׁבִּיחַ, וְשָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס; שֶׁהֲרֵי
52 בִּרְשׁוּת יָרֵד.

28) שאנו אומרים: מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. 29) והיא דורשת גט.

53 יא. מִנְהָגוֹת רַבּוֹת יֵשׁ בִּנְדוּנְיָא. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ,
54 שֶׁיִּכְתְּבוּ בַּכְּתֻבּוֹת הַנְּדוּנְיָא יָתֵר עַל דָּמֶיהָ בִּשְׁלִישׁ אוֹ
55 בְּחֹמֶשׁ אוֹ בְּמֶחֱצָה, כְּגוֹן שֶׁתִּהְיֶה הַנְּדוּנְיָא מֵאָה
56 וְכוֹתְבִים שֶׁהִכְנִיסָה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת
57 בִּפְנֵי הָעָם. וּכְשֶׁתָּבוֹא לִגְבּוֹת - לֹא תִּגְבֶּה אֶלָּא
58 הַמֵּאָה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִכְתֹּב פָּחוֹת, וְאִם פָּסְקָה

לְהָבִיא לוֹ בְּמֵאָה כֵּלִים - נוֹתֶנֶת שָׁוֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים
אוֹ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וְכוֹתְבִין שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ מֵאָה. וְיֵשׁ
מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִכְתֹּב שָׁוֶה מָנֶה בְּמָנֶה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת
שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁיִּתֵּן הָאִישׁ מָעוֹת לְפִי הַנְּדוּנְיָא דָּבָר קָצוּב,
שֶׁתִּתְקַשֵּׁט בּוֹ הַכַּלָּה וְתִקְּנָה בּוֹ בְּשָׂמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.
וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיַּכְנִיס הָאִישׁ שׁוּם מִשֶּׁלּוֹ לָאִשָּׁה
וְיִצְטָרֵף לְנְדוּנְיָתָהּ לְהִתְנָאוֹת בּוֹ.

יב. הַנּוֹשֵׂא סְתָם - כּוֹתֵב וְנוֹתֵן כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וְכֵן
הִיא שֶׁפָּסְקָה לְהַכְנִיס - נוֹתֶנֶת כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.
וּכְשֶׁתָּבוֹא לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ - מַגְבִּין לָהּ מַה שֶּׁבִּכְתֻבָּתָהּ
כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,
מִנְהַג הַמְּדִינָה עִקָּר גָּדוֹל הוּא וְעַל פִּיו דָּנִין. וְהוּא,
שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ מִנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל הַמְּדִינָה.

יג. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיוּ בֵּינֵיהֶם שִׁדּוּכִין, וְאָמַר לָהּ:
כַּמָּה אַתְּ מַכְנֶסֶת לִי? כָּךְ וָכָךְ! וְאָמְרָה לוֹ: וְכַמָּה
אַתָּה נוֹתֵן לִי אוֹ כּוֹתֵב לִי? כָּךְ וָכָךְ! וְכֵן הָאָב שֶׁפָּסַק
עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ: כַּמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ? כָּךְ וָכָךְ!
וְכַמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִתְּךָ? כָּךְ וָכָךְ! עָמְדוּ וְקִדְּשׁוּ -
קָנוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בֵּינֵיהֶן
קִנְיָן. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים הַנִּקְנִים בַּאֲמִירָה.

יד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁפָּסַק הָאָב לְבִתּוֹ, בֵּין
קְטַנָּה וּבֵין גְּדוֹלָה, וּפָסַק הָאָב לִבְנוֹ, וּבִנְשׂוּאִין
רִאשׁוֹנִים; שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ, וּמֵרֹב
שִׂמְחָתוֹ בַּנִּשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים גָּמַר וּמַקְנֶה לוֹ
בַּאֲמִירָה. אֲבָל אָח שֶׁפָּסַק לַאֲחוֹתוֹ אוֹ אִשָּׁה שֶׁפָּסְקָה
לְבִתָּהּ וְכֵן שְׁאָר קְרוֹבִים, וְכֵן הָאָב שֶׁפָּסַק לִבְנוֹ אוֹ
לְבִתּוֹ בְּנִשּׂוּאִין שְׁנִיִּים - לֹא קָנוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים עַד
שֶׁיִּקְנוּ מִידֵי הַפּוֹסֵק שֶׁיִּתֵּן כָּךְ וָכָךְ.

טו. הָאָב שֶׁפָּסַק עַל יַד בִּתּוֹ - לֹא קָנְתָה הַבַּת אוֹתָהּ
הַמַּתָּנָה עַד שֶׁיִּכְנֹס אוֹתָהּ בַּעְלָהּ. וְכֵן הַבֵּן לֹא קָנָה
עַד שֶׁיִּכְנֹס. שֶׁכָּל הַפּוֹסֵק אֵינוֹ פּוֹסֵק אֶלָּא עַל מְנָת
לִכְנֹס. לְפִיכָךְ, הַפּוֹסֵק מָעוֹת לַחֲתָנוֹ, וּמֵת קֹדֶם
שֶׁיִּכְנֹס, וְנָפְלָה לִפְנֵי אָחִיו לְיִבּוּם - יָכוֹל הָאָב לוֹמַר
לַיָּבָם: לְאָחִיךָ הָיִיתִי רוֹצֶה לִתֵּן, וּלְךָ אֵינִי רוֹצֶה לִתֵּן.
וַאֲפִלּוּ הָיָה הָרִאשׁוֹן עַם הָאָרֶץ וְהַשֵּׁנִי חָכָם, וְאַף־
עַל־פִּי שֶׁהַבַּת רוֹצָה בּוֹ.

טז. הַפּוֹסֵק מָעוֹת לַחֲתָנוֹ, וְהָלַךְ הָאָב לִמְדִינָה
אַחֶרֶת[30] - יְכוֹלָה הִיא לוֹמַר לַבַּעַל: אֲנִי לֹא פָּסַקְתִּי
עַל עַצְמִי, מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת? אוֹ כְּנֹס בְּלֹא
נְדוּנְיָא אוֹ פָּטְרֵנִי בְּגֵט. אֲבָל אִם פְּסָקָה הִיא עַל
עַצְמָהּ וְלֹא הִגִּיעָה יָדָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹשֶׁבֶת עַד שֶׁתִּמְצָא
מַה שֶּׁפְּסָקָה אוֹ עַד שֶׁתָּמוּת[31]. וְלָמָּה לֹא תִּפְטֹר
עַצְמָהּ בְּמַרְדּוּת[32]? שֶׁהַמּוֹרֶדֶת וְהִיא אֲרוּסָה - הַבַּעַל
רוֹצֶה לְקָנְסָהּ וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה; אֲבָל זוֹ - אֵין הַבַּעַל
רוֹצֶה בָּהּ עַד שֶׁתִּתֵּן הַנְּדוּנְיָא שֶׁפָּסְקָה, וְהִיא רוֹצָה
בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֶרֶת לוֹ: אוֹ כְּנֹס אוֹ פְּטֹר[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? בִּגְדוֹלָה; אֲבָל בִּקְטַנָּה שֶׁפָּסְקָה עַל עַצְמָהּ
- כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן גֵּט, אוֹ יִכְנֹס בְּלֹא נְדוּנְיָא[34].

30) ולא הניח כאן נכסים, אבל אם יש לו כאן נכסים, בית דין יורד לנכסיו ונותן לו. 31) "תשב עד שילבין ראשה". 32) שכל אשה המורדת בבעלה ואומרת מאסתיהו . . . כופים אותו לגרשה מייד. 33) ודעת הרי"ף שם שדינה כמורדת. 34) שאין תנאה כלום.

יז. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה וּפָסְקָה עִמּוֹ שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ[35]
כָּךְ וְכָךְ שָׁנִים - חַיָּב לְזוֹן אוֹתָם שָׁנִים שֶׁקִּבֵּל עַל
עַצְמוֹ. וְהוּא, שֶׁיַּתְנוּ עַל דָּבָר זֶה בִּשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין[36];
אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין[37] - עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיָּדוֹ אוֹ
עַד שֶׁיִּכְתֹּב בִּשְׁטָר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת
מִקָּח וּמִמְכָּר. נִתְגָּרְשָׁה בְּתוֹךְ הַשָּׁנִים שֶׁקִּבֵּל עַל עַצְמוֹ
לָזוּן אֶת בִּתָּהּ, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וּפָסְקָה גַּם עִמּוֹ שֶׁיִּהְיֶה
זָן אוֹתָהּ הַבַּת כָּךְ וָכָךְ שָׁנִים - לֹא יֹאמַר רִאשׁוֹן: אִם
תָּבוֹא לְבֵיתִי אֲזוֹנָהּ[38], אֶלָּא מוֹלִיךְ מְזוֹנוֹתֶיהָ לַמָּקוֹם
שֶׁהִיא שָׁם אִמָּהּ[39]. וְכֵן לֹא יֹאמְרוּ שְׁנֵיהֶם: הֲרֵי אָנוּ
זָנִין אוֹתָהּ כְּאַחַת, אֶלָּא אֶחָד זָנָהּ וְאֶחָד נוֹתֵן לָהּ דְּמֵי
מְזוֹנוֹת.

35) מאיש אחר. 36) שמתוך שמחת חתונתם גמר ומקנה. 37) ולפני הנישואין ואז מועיל הקניין. 38) כלומר, אם הייתי מקיים את אמה הייתי זן אותה. 39) כלומר, במקום ששם האמא שלה.

יח. נִשֵּׂאת הַבַּת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הַבַּעַל חַיָּב
בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וּבַעֲלֵי אִמָּהּ שְׁנֵיהֶם כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן
לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת. מֵתוּ אֵלּוּ שֶׁפָּסְקוּ לָזוּן אוֹתָהּ: אִם
קָנוּ מִיָּדָן אוֹ שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בִּשְׁטָר - הֲרֵי זוֹ כְּבַעַל חוֹב
בִּשְׁטָר, וְטוֹרֶפֶת מְזוֹנוֹתֶיהָ מִנְּכָסֵיהֶן הַמְּשֻׁעְבָּדִים[40] עַד
סוֹף הַזְּמַן שֶׁפָּסְקוּ; וְאִם פָּסְקוּ בִּשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין וְלֹא
הָיָה שָׁם קִנְיָן - הֲרֵי הֵם דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִתְּנוּ לִכְתֹּב,
וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ[41].

40) שנמכרו ללקוחות על ידי בעלי אמה. 41) מנכסים משועבדים, אבל גובה היא מן היורשים כדין מלווה בעל פה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) כולל בו דין אילונית, ממאנת, ונשים האסורות עליו - לענין כתובה. היוצאת משום שם רע, העוברת על דת אם כופין בעלה להוציאה, האשה שאמרה לבעלה שזנתה תחתיו ברצון, אשת ישראל שזנתה תחת בעלה בשגגה או באונס, אשת כהן שנבעלה בשוגג או באונס, ואשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי.

א. הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאֵילוֹנִית[2], וְלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְלֹא אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפִרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה - אַף־עַל־פִּי שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ וּמוֹצִיא[3], הֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים, וְיֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה[4] וּשְׁאָר תְּנָאֵי כְּתֻבָּה[5]. וְכֵן זוֹכֶה הַבַּעַל בְּמַה שֶׁזָּכָה בִּשְׁאָר הַנָּשִׁים[6].

2) אשה עקרה שאינה מסוגלת ללדת, וסימניה מפורשים לעיל פ"ב, ה"ו. 3) כדי שישא אשה הראויה לילד, כמבואר לעיל פט"ו ה"ז. 4) הואיל והכיר בה מתחילה, ואין כאן מקח טעות (כתובות ק: במשנה). 5) כגון מזונותיה, רפואתה ופדיונה, המנויים לעיל פי"ב ה"ב. 6) מעשה ידיה וירושתה וכו' לעיל פי"ב ה"ג.

ב. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה וְלֹא הִכִּיר בָּהּ, וְנִמְצֵאת אֵילוֹנִית אוֹ מֵחַיָּבֵי לָאוִין[7], וְכֵן הַנּוֹשֵׂא שְׁנַיָּה[8], בֵּין הִכִּיר בָּהּ בֵּין לֹא הִכִּיר בָּהּ - אֵין לָהּ עִקָּר כְּתֻבָּה[9] וְלֹא תְּנַאי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ[10]. וְאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ[11]. וּכְשֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ וּמַפְרִישִׁין בֵּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַבַּעַל פֵּרוֹת שֶׁאָכַל[12].

7) כגון גרושה לכהן, ולא הכיר בה כשנשאה. 8) שניה לעריות, האסורה מדברי סופרים. ועשרים נשים הן, כמבואר לעיל פ"א ה"ו. 9) כתובות ק, ב. קנסו אותה חכמים, מפני שהיא מרגילה ומשדלת את האיש לישאנה, שאינה מפסדת כלום בנישואיה, שאינה נפסלת וגם ולדה ממנו כשר, ולפיכך אפילו הכיר בה הפסידה הכל, אבל אלמנה וחייבי לאוין שהן נפסלות, וולדן פסול ואינן מרגילות אותו, אלא הוא מרגיל אותה - לא הפסידו כתובתן אלא כשלא הכיר בהן מתחילה, משום מקח טעות. 10) שם קא, א. שמתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם). 11) ואין צורך לומר בחיי בעליהן אין להן מזונות, שהרי יושבות בעבירה וחייבות לצאת, ואם יקבלו מזונות יתעכבו בבית בעליהן (יבמות פה.). 12) ואע"פ שאינו חייב לפדותה - ולא תקנו פירות לבעל אלא משום פדיונה - בכל זאת אינו משלם פירות שאכל - משום קנס.

ג. וְלָמָּה אֵין לָהֶם עִקָּר[13] וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹסֶפֶת? הָעִקָּר, שֶׁהִיא תַּקָּנַת חֲכָמִים כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ[14] - הוֹאִיל וְלֹא הִכִּיר בָּהּ, אֵין לָהּ עִקָּר[15]; אֲבָל תּוֹסֶפֶת, שֶׁהוּא חִיֵּב עַצְמוֹ בָּהּ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה וְתַעֲמֹד לְפָנָיו[16] - הֲרֵי עָמְדָה בִּתְנַאי שֶׁלָּהּ, וַהֲרֵי הִקְנִית לוֹ הֲנָאָתָהּ, וַהֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת [לְפָנָיו], אֲבָל הַתּוֹרָה אָסְרָה אוֹתָהּ[17] עָלָיו, וּמַה הִיא יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת? לְפִיכָךְ יֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת[18], שֶׁאֵין מַעֲשֶׂיהָ הֵן הַגּוֹרְמִין לָהּ[19] לְהֵאָסֵר אַחַר הַנִּשּׂוּאִין, אֶלָּא אֲסוּרָה הָיְתָה מִקֹּדֶם.

13) מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה. 14) כמבואר לעיל פ"י ה"ו. 15) ואין כאן תקנת חכמים, שגם הם רוצים שתצא מהר. 16) כי אילו היא רוצה לצאת, ודאי שאין לה תוספת, כי לא הקנה לה על דעת שתצא לרצונה ותיטול את שלו. 17) ובשניה, החכמים אסרוה עליו. 18) ואפילו איילונית שלא הכיר בה יש לה תוספת, כיון שהוסיף לה מדעתו ולא חשש שמא תמצא איילונית רצה ליזוק בנכסיו (ר"ן כתובות, פרק יא). 19) = שלא מעשיה הביאוה לידי כך.

ד. וְלָמָּה לֹא חָלְקוּ בַּשְׁנִיָּה בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ, אֶלָּא אָמְרוּ: אֵין לָהּ עִקָּר כְּתֻבָּה בְּכָל מָקוֹם?[20] מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, עָשׂוּ בָּהּ חִזּוּק[21]. אֲבָל אִם נָשָׂא אַחַת מֵחַיָּבֵי לָאוִין וְהִכִּיר בָּהּ, אוֹ אַחַת מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, בֵּין הִכִּיר בָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה; שֶׁחַיָּבֵי לָאוִין שֶׁהִכִּיר בָּהּ - רָצָה לָזוּן[22] בִּנְכָסָיו, וְחַיָּבֵי עֲשֵׂה[23] - אִסּוּרָן קַל. וְיֵשׁ לִשְׁתֵּיהֶן מְזוֹנוֹת לְאַחַר מוֹתוֹ[24]. וְכֵן אִם לָוְתָה וְאָכְלָה[25] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וּכְשֶׁכּוֹפִין אוֹתָן לְהוֹצִיא - מוֹצִיאִין מִן הַבַּעַל כָּל פֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִכָּל נְכָסֶיהָ[26].

20) ואפילו הכיר בה. 21) יבמות פה, ב. אבל דברי תורה אינם צריכים חיזוק. 22) לזון אותה מנכסיו, ובכת"י התימנים: ליזוק. וכן בדפוס שונצינו. 23) כגון בעולה לכהן גדול (ראה לעיל פ"א ה"ח), לפיכך יש להן כתובה אפילו לא הכיר בהן, ואינן צריכות חיזוק שהרי מן התורה הן. ולפי זה, חלוצה לכהן הדיוט אין לה כתובה, שהרי איסורה מדברי סופרים (הל' איסורי ביאה פי"ז, ה"ז) ועשו בה חיזוק (כסף־משנה). 24) יבמות פה, א. אבל בחייו אין להן מזונות כי עליהן לצאת מבעליהן, משום עבירה. 25) שהלך בעלה למדינת הים ולא הניח לה מזונות. 26) יבמות פה, א. שהרי לא כדין אכלם, שאין לו בהן נישואין, וכן ראוי לקנסם - כשהכירו בהן - שהם הרגילו ושידלו את הנשים לנישואי עבירה.

ה. הַמְמָאֵנֶת[27] - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה[28], אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ[29]. וְאֵין מוֹצִיאִין מִן הַבַּעַל פֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְאִם לָוְתָה כְּשֶׁהָיְתָה תַּחְתָּיו וְאָכְלָה, וְאַחַר כָּךְ מֵאֲנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מְזוֹנוֹת מִן הַבַּעַל[30].

27) קטנה יתומה שהשיאוה אמה או אחיה, ויכולה למאן ולצאת בלא גט, כמבואר לעיל פ"ד ה"ח. 28) שמעצמה יוצאת נגד רצונו. 29) כתובות קא, א. מתנה הוא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם) והרי ידע מראש שהיא קטנה ויכולה למאן. 30) שם קז, ב. כשם שאין לה כתובה, כך אין לה מזונות שהם תנאי כתובה.

ו. מִי שֶׁזִּנְתָה תַּחַת בַּעְלָהּ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה[31], לֹא עִקָּר וְלֹא תּוֹסֶפֶת[32] וְלֹא אֶחָד מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה; שֶׁהֲרֵי מַעֲשֶׂיהָ גָּרְמוּ לָהּ לְהֵאָסֵר עַל בַּעְלָהּ.

31) כתובות קא, א. ויבמות פז, ב. 32) שהרי לא עמדה בתנאי שלה שתהיה נאמנת לו, כמבואר לעיל ה"ג.

ז. וְהֵיאַךְ דִּין נָשִׁים אֵלּוּ[33] בַּנִּדּוּנְיָא שֶׁלָּהֶם?[34] כָּל אִשָּׁה שֶׁנִּדּוּנְיָתָהּ קַיֶּמֶת - אֲפִלּוּ זִנְתָה, נוֹטֶלֶת שֶׁלָּהּ וְהוֹלֶכֶת[35]. וְאִם הָיְתָה שְׁנַיָּה אוֹ אֶחָד מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, בֵּין הִכִּיר בָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֵילוֹנִית

אוֹ מֵחַיָּבֵי לָאוִין וְהִכִּיר בָּהּ - הֲרֵי הִיא בִּנְדוּנְיָתָהּ כְּכָל הַנָּשִׁים.

33) הנידונות בפרק זה כל אחת לעצמה. 34) שהכניסו לבעליהן. 35) כתובות קא, א.

ח. נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[36]; וְנִכְסֵי מְלוֹג, מַה שֶּׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד - אָבַד לָהּ, וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[37]. הָיְתָה אֵילוֹנִית אוֹ מֵחַיָּבֵי לָאוִין וְלֹא הִכִּיר בָּהּ: כָּל מַה שֶּׁאָבַד אוֹ נִגְנַב אוֹ בָּלָה אוֹ שֶׁנִּשְׁחַק מִנִּכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל - אֵין הַבַּעַל חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי הִיא נָתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהִיוֹתָן אֶצְלוֹ[38]; וְכָל מַה שֶּׁאָבַד אוֹ נִגְנַב מִנִּכְסֵי מְלוֹג - חַיָּב לְשַׁלֵּם. הֵפֵךְ מִכָּל הַנָּשִׁים. מִפְּנֵי שֶׁאֵין שָׁם אִישׁוּת גְּמוּרָה, לֹא זָכָה בְּנִכְסֵי מְלוֹג[39].

36) שאם נגנבו או אבדו, חייב לשלם. 37) כאן הוא סוף ההלכה, לפי כת"י התימנים ודפוסים קדומים. ובדפוסים המאוחרים, מתחלת הלכה ח' במילים: "נכסי צאן ברזל חייב באחריותם", וזהו סדר משובש. והטעם בכל אלה, הואיל ויש להן כתובה כשאר הנשים, כמבואר לעיל ה"ד, ממילא גם דין נדונייתן כשאר הנשים. והשניה – אע"פ שאין לה כתובה (ראה לעיל ה"ב) - קנסוהו חכמים לשלם לה מה שנגנב מנכסי צאן ברזל, כדי לעקור מהם תורת נישואין, אף־על־פי שמצד הדין ברשותו הם עומדים, ומותר לו להוציאם, ועל מנת כן קבלם, שלא יפרע אלא אם יגרשנה מדעתו (ר"ן כתובות, שם). ונכסי מלוג שמצד הדין הם שלה וברשותה הם, קנסוה חכמים שלא תטול בהם כלום אם נאבדו, ועשאוה כשאר נשים, שאם אבדו - אבדו לה. נמצא קנסו אותו בשלו, ואותה בשלה (כתובות קא. והשווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ט מ"ג).
38) וידעה שאסורה לו, אם כן מחלתם לו מתחילה. ואע"פ שקיבל אחריותם, עם ביטול הקידושין שהיו בטעות - בטלה ממילא אחריותו. 39) והרי זה כאילו קיבלם אחר להנאתו שחייב באחריותם (כתובות קא.). והשוו דין אלמנה לכהן גדול - שהיא מחייבי לאוין - לדין איילונית שלא הכיר בה (שם קא:), וכן מבואר ברי"ף שם, וראה ט"ז לאהע"ז סי' קטז ס"ה.

ט. וְהַמְמָאֶנֶת - אֵין לָהּ בְּלָיוֹת[40] כְּלָל. שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מִן הַבַּעַל דָּבָר מִמַּה שֶּׁאָבַד אוֹ נִגְנַב מִנִּכְסֶיהָ, בֵּין מִנִּכְסֵי מְלוֹג בֵּין מִנִּכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[41], אֶלָּא נוֹטֶלֶת הַנִּמְצָא לָהּ וְיוֹצְאָה.

40) נכסיה שבלו ואפסו לגמרי. 41) כתובות, שם. שהרי ברשות בית־דין נשאה, וכשהוציא את נכסיה יכול הוא לומר: כשאגרשנה מדעתי אחזיר לה מה שקיבלתי עלי באחריות. ונכסי מלוג אע"פ שלא ברשות הוציאם, יכול הוא לומר: אין עלי להחזירם עד שאגרשנה, שמא תמות בחיי ואירשנה (רש"י שם).

י. מִי שֶׁזִּנְּתָה תַּחַת בַּעְלָהּ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עִקָּר וְלֹא תּוֹסֶפֶת[42]. וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַבַּעַל דָּבָר מִמַּה שֶּׁאָבַד אוֹ נִגְנַב מִנִּכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁלָּהּ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר נִכְסֵי מְלוֹג[43]. וְלֹא הַמְזַנָּה בִּלְבַד, אֶלָּא אַף הָעוֹבֶרֶת עַל דַּת מֹשֶׁה[44] אוֹ עַל דַּת יְהוּדִית[45], אוֹ הַיּוֹצֵאת מִשּׁוּם שֵׁם רָע[46] - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עִקָּר וְלֹא תּוֹסֶפֶת וְלֹא תְּנַאי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה[47]. וְכָל אַחַת מֵהֶן נוֹטֶלֶת הַנִּמְצָא לָהּ מִנְּדוּנְיָתָהּ וְיוֹצְאָה, וְאֵין הַבַּעַל חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, לֹא מַה שֶּׁפִּחֵת וְלֹא מַה שֶּׁאָבַד.

42) כבר ביאר רבינו כל זה למעלה בה"ו, ולא כתבו כאן אלא לסמוך אליו ענין עוברת על דת וחברותיה.
43) כתובות קא, א. 44) הכתובה בתורת משה [וראה מש"כ להלן בהערה סד]. 45) מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, ראה להלן הי"ב. 46) שעשתה דברים מכוערים ביותר, אלא שאין עדות ברורה בזנות. כמבואר בסמוך הט"ו. 47) כתובות שם, וב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו.

יא. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאִם עָשְׂתָה אַחַת מֵהֶן עֲבֵרָה עַל דַּת מֹשֶׁה: יוֹצְאָה בַּשּׁוּק וּשְׂעַר רֹאשָׁהּ גָּלוּי[48]. אוֹ שֶׁנּוֹדֶרֶת אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּעַת וְאֵינָהּ מְקַיֶּמֶת[49]. אוֹ שֶׁשִּׁמְשָׁהּ מִטָּתָהּ וְהִיא נִדָּה[50]. אוֹ שֶׁאֵינָהּ קוֹצָה[51] לָהּ חַלָּה[52]. אוֹ שֶׁהֶאֱכִילָה אֶת בַּעְלָהּ דְּבָרִים אֲסוּרִים. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וּנְבֵלוֹת[53], אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְעַשְּׂרִין[54]. וְהֵיאַךְ יְוַדַּע דָּבָר זֶה? כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה לוֹ: פֵּרוֹת אֵלּוּ פְּלוֹנִי כֹּהֵן[55] תִּקְּנָם לִי, וְעִסָּה זוֹ פְּלוֹנִית הִפְרִישָׁה לִי חַלָּתָהּ, וּפְלוֹנִי הֶחֱמָם טָהֵר לִי אֶת הַכֵּתֶם[56]; וְאַחַר שֶׁאָכַל אוֹ בָּא עָלֶיהָ שָׁאַל אוֹתוֹ פְּלוֹנִי, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם. וְכֵן אִם הֶחֱזִקָה נִדָּה בִּשְׁכֵנוֹתֶיהָ[57] וְאָמְרָה לְבַעְלָהּ: טְהוֹרָה אֲנִי, וּבָא עָלֶיהָ.

48) והכתוב אומר (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה", מכלל שבאותה שעה לא עמדה פרועה - מכאן אתה למד שאסור לבנות ישראל לצאת פרועות ראש (כתובות עב. וברש"י). 49) והתורה אמרה (במדבר ל, ג): "לא יחל דברו". ולא עוד אלא שבעוון נדרים - בנים מתים (כתובות, שם). 50) ואמרה לבעלה: טהורה אני. 51) חותכת ומפרשת, מלשון המשנה (חלה ב, ג). 52) מעיסתה.
53) שאיסורם מן התורה. 54) שאין איסורו בזמן הזה אלא מדרבנן (פ"א מהל' תרומות הכ"ו) – 'מגיד משנה'.
55) כהן לאו דוקא, אלא שדרך הכהן לתקן את הפירות וליטול את הראוי לו ('מאירי' ורש"י במהדורה קמא הוצ' רי"נ אפשטיין, עמ' 45). 56) שנמצא על בשרה או על בגדה, וטיהרו החכם אחרי שקבע שזה מדם מכה שנתגעלה והוציאה דם וכיוצא בזה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ט הכ"ב. ובגמרא לפנינו הנוסחא: "טיהר לי את הדם". וכנוסחת רבינו, כ"ה גם ברי"ף. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ב, שכתמים מדרבנן כיון שהם בלי הרגשה, ועי' להלן הערה סד. 57) שראוה לובשת בגדי נידות, ולבעלה אמרה טהורה אני (כתובות שם, וברש"י).

יב. וְאֵי זוֹ הִיא דַּת יְהוּדִית? הוּא מִנְהַג הַצְּנִיעוּת שֶׁנָּהֲגוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאִם עָשְׂתָה

אַחַת מֵהֶן עָבְרָה עַל דַּת יְהוּדִית: יוֹצְאָה לַשּׁוּק אוֹ לְמָבוֹי[58] מְפֻלָּשׁ[59] וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ וְאֵין עָלֶיהָ רְדִידוֹ[60] כְּכָל הַנָּשִׁים, אַף־עַל־פִּי שֶׁשְּׁעָרָהּ מְכֻסֶּה בְּמִטְפַּחַת. אוֹ שֶׁהָיְתָה טוֹוָה בַּשּׁוּק וּוֶרֶד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ כְּנֶגֶד פָּנֶיהָ, עַל פַּדַּחְתָּהּ[61] אוֹ עַל לֶחְיֶיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשׂוֹת הָעַכּוּ"ם הַפְּרוּצוֹת[62]. אוֹ שֶׁטּוֹוָה בַּשּׁוּק וּמַרְאַת זְרוֹעוֹתֶיהָ לִבְנֵי אָדָם. אוֹ שֶׁהָיְתָה מְשַׂחֶקֶת עִם הַבַּחוּרִים. אוֹ שֶׁהָיְתָה תּוֹבַעַת הַתַּשְׁמִישׁ בְּקוֹל רָם מִבַּעְלָהּ, עַד שֶׁשְּׁכֵנוֹתֶיהָ שׁוֹמְעוֹת אוֹתָהּ מְדַבֶּרֶת עַל עִסְקֵי תַּשְׁמִישׁ. אוֹ שֶׁהָיְתָה מְקַלֶּלֶת אֲבִי בַּעְלָהּ בִּפְנֵי בַּעְלָהּ.

58) רחוב צר. 59) פתוח לרשות הרבים. 60) צעיף, מלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדידים". 61) מצחה. 62) כתובות עב, ב. וב'תוספות' שם הביאו בשם רבינו חננאל: "טווה ורד, צמר אדום היא טווה שיפול על פניה מזהרוריתו, וזוהי עזות מצח ופריצות".

יג. עֶזְרָא תִּקֵּן שֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת בְּסִינָר[63] תָּמִיד בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, מִשּׁוּם צְנִיעוּת[64]. וְאִם לֹא חָגְרָה - אֵינָהּ עוֹבֶרֶת עַל דַּת מֹשֶׁה[65], וְלֹא הִפְסִידָה כְּתֻבָּתָהּ. וְכֵן אִם יָצְתָה בְּרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ מֵחָצֵר לְחָצֵר בְּתוֹךְ הַמָּבוֹי - הוֹאִיל וּשְׂעָרָהּ מְכֻסֶּה בְּמִטְפַּחַת, אֵינָהּ עוֹבֶרֶת עַל דָּת[66].

63) מכנסים (רש"י). או חגורה (פירוש המשנה לרבינו, שבת פ"י מ"ד). 64) בבא־קמא פב, א. וב'ירושלמי' פ"ד דמגילה ה"א: "מפני מעשה שאירע שבעלה קוף מכדרכה ושלא כדרכה". ומטעם זה צריכה לחגור סינר אפילו בביתה (הגהות הגרצ"ה חיות בב"ק שם). 65) בכת"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן הוא ב'כסף משנה'. וב'מגיד משנה' הביא: "דת יהודית", וכן הגיה ב'מעשה רוקח' [ולפי נוסחתנו נראה שתקנות חכמים הן "דת משה" שהרי נצטוינו בתורה לשמור ולעשות ככל תקנותיהם (ספר המצוות שורש א', ומ"ע קעד) ושלפיכך נכללו חלה ומעשרות שהם בזמן הזה מדרבנן (ראה במגיד־משנה) וכתם שאף הוא מדרבנן - בכלל דת משה (למעלה הי"א). ודת יהודית היא מנהג שנהגו בנות ישראל ולא תקנוהו חכמים]. 66) כתובות עב, ב.

יד. הָעוֹבֶרֶת עַל דָּת - צְרִיכָה הַתְּרָאָה[67] וְעֵדִים[68], וְאַחַר כָּךְ תַּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ[69]. עָבְרָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ[70], וְיָדַע שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת עַל דָּת, וְהִתְרָה בָּהּ בְּלֹא עֵדִים, וְחָזְרָה וְעָבְרָה, הוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: אַחַר הַתְּרָאָה עָבְרָה, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא עָבַרְתִּי כְּלָל, אוֹ: לֹא הִתְרָה בִּי, אִם רָצָה לְהוֹצִיא - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן כְּתֻבָּה אַחַר שֶׁתִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא עָבְרָה[71]; שֶׁאִם תּוֹדֶה שֶׁעָבְרָה אַחַר הַתְּרָאָה זוֹ - אֵין לָהּ כְּלוּם.

67) שמא תחזור בה. ואם תחזור לא תפסיד כתובתה. 68) על ההתראה ועל העבירה. 69) סוטה כה, א. ותוספתא כתובות פ"ז. הוצאת צוקמ. עמ' 12, 269). 70) שלא היו עדים בדבר. 71) אחר ההתראה (מגיד־משנה). והרי זה דומה למוציא שטר חוב על חבירו, והלה טוען פרוע הוא, שבעל השטר צריך שבועה ('בית יוסף' אהע"ז סי' קטו). [רוצה לומר, שמה שכתב רבינו "נותן כתובה אחר שתשבע" היינו שהבעל תובע ממנה שתשבע כמפורש בפי"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב, שאז צריכה להשבע, וראה להלן הערה פא].

טו. כֵּיצַד הִיא יוֹצְאָה מִשּׁוּם שֵׁם רַע? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁעָשְׂתָה דָּבָר מְכֹעָר בְּיוֹתֵר, שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁהָיְתָה שָׁם עֲבֵרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדוּת בְּרוּרָה בִּזְנוּת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּחָצֵר לְבַדָּהּ, וְרָאוּ רוֹכֵל יוֹצֵא[72], וְנִכְנְסוּ מִיָּד בִּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ, וּמָצְאוּ אוֹתָהּ עוֹמֶדֶת מֵעַל הַמִּטָּה וְהִיא לוֹבֶשֶׁת הַמִּכְנָסַיִם אוֹ חוֹגֶרֶת אֲזוֹרָהּ, אוֹ שֶׁמָּצְאוּ רֹק לַח לְמַעְלָה מִן הַכִּילָה[73]. אוֹ שֶׁהָיוּ יוֹצְאִים מִמָּקוֹם אָפֵל, אוֹ מַעֲלִין זֶה אֶת זֶה מִן הַבּוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. אוֹ שֶׁרָאוּהוּ מְנַשֵּׁק עַל פִּי חֲלוּקָהּ, אוֹ שֶׁרָאוּ אוֹתָן מְנַשְּׁקִין זֶה אֶת זֶה אוֹ מְגַפְּפִין[74] זֶה אֶת זֶה. אוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ זֶה אַחַר זֶה וְהֵגִיפוּ[75] דְּלָתוֹת. וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. אִם רָצָה הַבַּעַל לְהוֹצִיאָהּ - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. וְאֵין זוֹ צְרִיכָה הַתְּרָאָה[76].

72) ב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו, הגירסא: רוכל יוצא מתוך ביתה. רוכל - מוכר בשמים לנשים להתקשט בהם. 73) רשת, שפורשים על המיטה להגן על הישן בה מיתושים וזבובים. מי זרק הרוק למעלה? כי אם השוכב ופניו למעלה, הלכך זינתה זו ורקקה בשעת תשמיש (יבמות כד: וברש"י). 74) מחבקים. 75) סגרו. וכל זה מוזכר ביבמות כד, ב. וב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו. 76) כיון שעברה, כבר נאסרה על בעלה, ואין עוד צורך בהתראה (כסף־משנה).

טז. עוֹבֶרֶת עַל דַּת מֹשֶׁה אוֹ עַל דַּת יְהוּדִית, וְכֵן זֹאת שֶׁעָשְׂתָה דָּבָר מְכֹעָר - אֵין כּוֹפִין אֶת הַבַּעַל לְהוֹצִיא, אֶלָּא אִם רָצָה - לֹא יוֹצִיא[77]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא - אֵין לָהֶן כְּתֻבָּה[78]. שֶׁהַכְּתֻבָּה תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְלֹא הִקְפִּידוּ אֶלָּא עַל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַצְּנוּעוֹת; אֲבָל אֵלּוּ הַפְּרוּצוֹת אֵין לָהֶן תַּקָּנָה [זוֹ], אֶלָּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ[79].

77) עוברת על דת - דינה מבואר בסוטה כה, א. ויוצאה משום שם רע, אע"פ שאמר רבי (יבמות כד:) הואיל ומכוער הדבר, תצא - אין הכוונה אלא מן הבועל הנטען, אבל מבעלה אין מוציאים אותה אלא בעדי טומאה ממש, וכמו שאמרו (מכות ז.): "במנאפים - משיראו כמנאפים" (רי"ף פ"ב דיבמות). 78) לכשיוציאון אחר־כך. 79) ואם חזרה ממעשיה הראשונים ומתנהגת מכאן ואילך בדרכי צניעות, צריך לכתוב לה כתובה אחרת, שהכתובה הראשונה בטלה, כשעברה על התראתו ('חלקת מחוקק' אהע"ז סי' קטו, סי"ח).

יז. מִי שֶׁרָאָה אִשְׁתּוֹ שֶׁזִּנְּתָה, אוֹ שֶׁאָמְרָה לוֹ אַחַת מִקְּרוּבוֹתָיו אוֹ מִקְּרוּבוֹתֶיהָ, שֶׁהוּא מַאֲמִינָם וְסוֹמֶכֶת

דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁזִּנְּתָה אִשְׁתּוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה הָאוֹמֵר אִישׁ בֵּין שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה - הוֹאִיל וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ לְדָבָר זֶה שֶׁהוּא אֶמֶת, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהוֹצִיא, וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ[80], וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[81]. וְאִם הוֹדָת לוֹ שֶׁזִּנְּתָה - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. לְפִיכָךְ מַשְׁבִּיעָה[82] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[83] שֶׁלֹּא זִנְּתָה תַּחְתָּיו, אִם רָאָה אוֹתָהּ בְּעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ תִּגְבֶּה כְּתֻבָּתָהּ. אֲבָל בְּדָבָר[84] אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ[85] אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל[86].

80) קידושין סו, א. 81) אע"פ שהוא מאמין לדברי העד, אין הוא יכול להפסידה ממון בפחות משני עדים. 82) תובע ממנה שתשבע שאז חייבת להשבע, כמפורש בפי"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב (כסף־משנה, ועי' לעיל הערה ע). 83) מפורש למעלה פכ"ג ה"ט. 84) בכת"י התימנים: "בדברי אחר", והכוונה אם הוא בעצמו לא ראה, אלא הוא סומך על דברי עד אחר. 85) שהרי אינו טוען טענת ודאי, ואין נשבעים על טענת ספק. 86) אם נתחייבה לו שבועה ממקום אחר, הוא מגלגל ומוסיף עליה גם שבועה זו שלא זנתה תחתיו.

יח. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתָּיו בִּרְצוֹנָהּ - אֵין מַשְׁגִּיחִין לִדְבָרֶיהָ, שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נָתְנָה בְּאַחֵר[87]. אֲבָל אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, עִקָּר וְתוֹסֶפֶת, וְאִבְּדָה הַבְּלָאוֹת[88]; שֶׁהֲרֵי הוֹדָת בַּזְּנוּת[89]. וְאִם הָיָה מַאֲמִינָהּ וְסוֹמֵךְ דַּעְתּוֹ עַל דְּבָרֶיהָ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהוֹצִיאָהּ. וְאֵין בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת הָאִישׁ לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנֵי עֵדִים[90] וְיָעִידוּ שֶׁזִּנְּתָה אִשְׁתּוֹ זֹאת בִּפְנֵיהֶם בִּרְצוֹנָהּ, וְאַחַר כָּךְ כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא.

87) נדרים צ, ב. ואחרי תקנת רבינו גרשום, שאינו יכול לגרש אשתו בעל כרחה, גם הבעל אינו נאמן לומר שאשתו זנתה - שמא עיניו נתן באחרת ('הגהות מיימוניות'). 88) מה שאבד או נגנב מנכסי נדונייתה, כמבואר לעיל הלכה י. 89) והודאתה דומה כמאה עדים (נדרים צא.). 90) ביבמות כד, ב: "בית דין - בעדים הוא מוציא".

יט. הָאִשָּׁה שֶׁזִّנְּתָה תַּחַת בַּעְלָהּ בִּשְׁגָגָה[91] אוֹ בְּאֹנֶס - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה; הָא נִתְפְּשָׂה - מֻתֶּרֶת. בֵּין שֶׁאֲנָסָהּ עַכּוּ"ם[92] בֵּין שֶׁאֲנָסָהּ יִשְׂרָאֵל. וְכֹל שֶׁתְּחִלַּת בִּיאָתָהּ בְּאֹנֶס, אַף־עַל־פִּי שֶׁסּוֹפָהּ בִּרְצוֹן, וַאֲפִלּוּ אָמְרָה: הַנִּיחוּ לוֹ, שֶׁאִלְמָלֵי לֹא אָנַס אוֹתִי הָיִיתִי שׁוֹכֶרְתּוֹ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁהַיֵּצֶר לְבֵשָׂהּ, וּמִתְּחִלָּה [הָיְתָה] בְּאֹנֶס[93].

91) כגון אשתו ואשת איש עמו בבית, ונתכוון לאשתו ונזדמנה לו זו, ואף היא שגגה כסבורה שהוא בעלה (סוטה כח, וברש"י). וכן מצינו: "שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתם לחופה החליפו (הוחלפו) את של זה לזה, ואת של זה לזה" (יבמות לג:), אבל האומרת זניתי מפני שסברתי מותר לזנות, הרי זו כמזידה ואסורה לבעלה ישראל (שו"ע אהע"ז סי' קעח, ס"ג). 92) כתובות ג, ב. 93) כתובות נא, ב.

כ. נָשִׁים שֶׁגָּנְבוּ אוֹתָן לִסְטִים[94] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁבוּיוֹת[95], שֶׁהֵן אֲנוּסוֹת, וּמֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְאִם הִנִּיחוּם[96], וְהָלְכוּ לַלִּסְטִים מֵעַצְמָן - הֲרֵי אֵלּוּ בִּרְצוֹן, וַאֲסוּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן[97]. וְדִין הַשּׁוֹגֶגֶת וְדִין הַנֶּאֱנֶסֶת אֶחָד הוּא, שֶׁהַשְּׁגָגָה צַד אֹנֶס יֵשׁ בָּהּ.

94) שודדים, מתחת בעליהן. 95) שנשבו במלחמה ע"י חיל האויב. 96) ללכת לבעליהן. 97) כתובות, שם.

כא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה בַּעְלָהּ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִשֶּׁת כֹּהֵן שֶׁשָּׁגְגָה אוֹ שֶׁנֶּאֱנְסָה - אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂת זוֹנָה[98] מִכָּל מָקוֹם, וְהוּא אָסוּר בְּזוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה[99].

98) יבמות נו, ב. 99) פי"ז ה"א, ופי"ח ה"א. ושם בה"ז כותב רבינו: אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום טומאה, שנאמר (דברים כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון. . . . לשוב לקחתה. . . . אחרי אשר הוטמאה", הכל בכלל, שאם נבעלו אסורות על בעליהן, פירט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה שהיא מותרת לבעלה, שנאמר: "והיא לא נתפשה", אבל אשת כהן באיסורה עומדת, שהרי היא זונה".

כב. אֶחָד אִשֶּׁת יִשְׂרָאֵל אוֹ אִשֶּׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה - כְּתֻבָּתָהּ קַיֶּמֶת, הָעִקָּר וְהַתּוֹסֶפֶת, וְלֹא הִפְסִידָה מִכְּתֻבָּתָהּ כְּלוּם[100]. וְכוֹפִין אֶת הַכֹּהֵן[101] לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ וּלְגָרְשָׁהּ.

100) נדרים צא, א. 101) שהרי אסור בזונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ח): "וקדשתו . . . קדוש יהיה לך", וקדשתו - בעל כרחו, שאם לא רצה דפנו (הכהו) - יבמות פה, ב.

כג. אִשֶּׁת כֹּהֵן שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: נֶאֱנַסְתִּי, אוֹ שָׁגַגְתִּי וְנִבְעַלְתִּי לְאַחֵר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לִדְבָרֶיהָ, שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נָתְנָה בְּאַחֵר[102]. וְאִם הָיְתָה נֶאֱמֶנֶת לוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אָדָם שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו - יוֹצִיא[103] וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

102) נדרים צ, ב. צא, א. 103) אונס ביחס לכהן, כרצון ביחס לאשת ישראל, ובאשת ישראל - יוציא, כמבואר לעיל הי"ז־יח.

כד. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְנִכְנְסָה עִמּוֹ לְסֵתֶר בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים, וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה[104] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ עַד שֶׁיַּשְׁקֶנָּה מֵי הַמָּרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סוֹטָה[105]. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁיַּשְׁקֶנָּה - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה[106]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָצְאוּ דָּבָר מְכֹעָר, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר יוֹתֵר מְכֹעָר מִזֶּה[107]. וְהַיּוֹם שֶׁאֵין שָׁם[108] מֵי סוֹטָה[109] - נֶאֱסְרָה עָלָיו אִסּוּר עוֹלָם[110]. וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, לֹא עִקָּר וְלֹא תּוֹסֶפֶת, שֶׁהֲרֵי מַעֲשֶׂיהָ הָרָעִים גָּרְמוּ לָהּ לְהֵאָסֵר.

104) כדי צליית ביצה וגמיעתה (הל' סוטה פ"א ה"ב). 105) שם. 106) שמא נטמאה ונאסרה עליו, ולהשקותה אי־אפשר, שהכתוב אומר (במדבר ה, טו): "והביא האיש

את אשתו". והרי הוא מת (סוטה כה. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל' סוטה ה"ז). 107) שנסתתרה עם החשוד אחרי שבעלה התרה בה. 108) ראה בביאור מילה זו בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ועי' עוד בפ"ד מהל' אישות ה"ז, הערה מג. 109) לבדקה אם טהורה היא. 110) סוטה ב, ב.

1 **כה. אָמַר לָהּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ**
2 **פְּלוֹנִי, וְרָאָה אוֹתָהּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה**
3 **- הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[111] בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם מֵי**
4 **סוֹטָה. וְחַיָּב לְהוֹצִיא, וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[112]. וְאִם הוֹדֵית**
5 **שֶׁנִּסְתְּרָה אַחַר שֶׁהִתְרָה בָּהּ - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה[113].**
6 **וּלְפִיכָךְ מַשְׁבִּיעָהּ[114] עַל זֶה, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן כְּתֻבָּה.**

111) כי יש לחוש לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר שאפילו קנא לה בעלה בינו לבינה, הרי זה קינוי והתראה (סוטה ב:). 112) כי אינו נאמן להפסידה כתובתה על פי עצמו. 113) הודאת בעל דין כמאה עדים. 114) ראה למעלה הלכה יז, והערה פא.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) ביאר בו רבינו דין הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים, או מומים. הרואה דם בשעת תשמיש, או שנולדו בה מומים אחרים, האיש שנולדו בו מומין אחרי הנישואין, היבם שנמצא בו אותו המום שהיה לבעלה.

7 **א. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה סְתָם, וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים - תֵּצֵא**
8 **בְּלֹא כְּתֻבָּה[2], לֹא עִקָּר וְלֹא תּוֹסֶפֶת[3]. בְּאֵלּוּ נְדָרִים**
9 **אָמְרוּ? שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר, אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן, אוֹ**
10 **שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט בְּמִינֵי צִבְעוֹנִין[4], וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר**
11 **הַמִּינִים שֶׁדֶּרֶךְ כָּל נְשֵׁי הַמָּקוֹם לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶן[5]; אֲבָל**
12 **נִמְצָא עָלֶיהָ נֶדֶר אַחֵר חוּץ מֵאֵלּוּ - לֹא הִפְסִידָה**
13 **כְּלוּם[6].**

2) כתובות עב, ב במשנה, וכפירוש שמואל שם בגמרא עג, ב שאפילו בקידשה סתם (שלא התנה עמה על־מנת שאין עליך נדרים) תצא בלא כתובה, אבל גט צריכה, הואיל וקידשה סתם. 3) שם קא, א: "נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה. . . אין להן תוספות, וכל־שכן מנה־מאתים", כי היה לה לגלות לבעלה על נדריה. 4) שם עב, ב. שיש בהן עינוי נפש ומתגנה עליו (רש"י). 5) וכמו שאמרו ב"ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ז: "כלי פשתן דקים הבאים מבית שאן, ככלי צבעונים הם". 6) כל שאין בו עינוי נפש אינו מקפיד, והשווה לעיל פ"ז ה"ו.

14 **ב. וְכֵן הַכּוֹנֵס אִשָּׁה סְתָם, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מִמּוּמֵי**
15 **הַנָּשִׁים שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּם[7], וְלֹא יָדַע הַבַּעַל בְּמוּם זֶה**
16 **וְלֹא שָׁמַע בּוֹ וְרָצָה[8] - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, לֹא**
17 **עִקָּר וְלֹא תּוֹסֶפֶת[9]. כֵּיצַד? הָיָה מֻרְחָץ בָּעִיר וְהָיוּ לוֹ**
18 **קְרוֹבִים - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי מוּמִין אֵלּוּ,**
19 **וַאֲפִלּוּ מוּמִין שֶׁבַּסֵּתֶר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹדֵק**
20 **בְּקְרוֹבוֹתָיו, וַחֲזָקָה שֶׁשָּׁמַע וְרָצָה[10]. וְאִם אֵין שָׁם**
21 **מֻרְחָץ אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ קְרוֹבִים - טוֹעֵן בְּמוּמִין**
22 **שֶׁבַּסֵּתֶר. וְנִכְפֶּה[11] בְּעִתִּים יְדוּעִים[12] - הֲרֵי הוּא**
23 **מִמּוּמֵי[13] סֵתֶר. אֲבָל בְּמוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי - אֵינוֹ יָכוֹל**
24 **לִטְעוֹן; שֶׁהֲרֵי הַכֹּל רוֹאִין אוֹתָן וְאוֹמְרִין לוֹ, וְחֶזְקָתוֹ**
25 **שֶׁשָּׁמַע וְנִתְפַּיֵּס[14]. דָּבָר יָדוּעַ הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא**
26 **בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהָיָה מִנְהַג הַנָּשִׁים שָׁם לְהַלֵּךְ**
27 **בַּשּׁוּק וּפְנֵיהֶן גְּלוּיוֹת, וְהַכֹּל יוֹדְעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִין:**
28 **זוֹ הִיא בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְזוֹ הִיא אֲחוֹתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי,**
29 **כְּמוֹ עָרֵי אֱדוֹם בַּזְּמַן הַזֶּה. אֲבָל מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ**
30 **הַבָּנוֹת שָׁם לָצֵאת לַשּׁוּק כְּלָל, וְאִם תֵּצֵא הַבַּת לַמֻּרְחָץ**
31 **- בַּנֶּשֶׁף תֵּצֵא, מִתְנַכֶּרֶת[15], וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָהּ אָדָם חוּץ**
32 **מִקְּרוֹבוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה טוֹעֵן אַף בְּמוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי.**
33 **וְהוּא, שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם מֻרְחָץ וְשֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ קְרוֹבָה**
34 **לִבְדֹּק בָּהּ; אֲבָל הָיָה שָׁם מֻרְחָץ בְּעִיר זוֹ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ**
35 **הַנָּשִׁים לָצֵאת בָּהּ וּפְנֵיהֶם מְגֻלּוֹת, אִם יֵשׁ לוֹ קְרוֹבָה**
36 **- אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעוֹן, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל רוֹאִין אוֹתָהּ עֲרֻמָּה**
37 **בַּמֻּרְחָץ. וְאִם דַּרְכָּן לְהִתְנַכֵּר וּלְהִתְחַבֵּא אַף בַּמֻּרְחָץ,**
38 **וְשֶׁהִהְיֶה הַבַּת רוֹחֶצֶת בַּלַּיְלָה[16] אוֹ בְּבֵית קָטָן בַּמֻּרְחָץ**
39 **לְבַדָּהּ, עַד שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה וְלֹא תִּוָּדַע - הֲרֵי זֶה טוֹעֵן**
40 **אַף בְּמוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי. וְהַדְּבָרִים אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁל טַעַם**
41 **הֵם, וְאֵינָם גְּזֵרַת הַכָּתוּב[17].**

7) למעלה פ"ז ה"ז. 8) והסכים (כלומר, שלא שמע עליו, ולא הסכים). 9) כתובות עב, ב. וכנ"ל הערה א'. 10) שם עה, ב. 11) חולי שממנו נופלת לארץ (אפילפסיה). 12) שהמחלה תוקפתה בזמנים קבועים, ונזהרת אז מלצאת בין הבריות (רש"י כתובות עז.). 13) ובנוסח כת"י: "כמומי". 14) כתובות עה, ב. 15) מעלימה את זהותה, מלשון הכתוב (מלכים־א יד, ה): "והיא מתנכרה". 16) ואין שם אור. ומקור דברים אלו בדברי הגאונים שהובאו בראש כתובות פ"ז סי' טו. 17) אילו היו גזירת הכתוב, לא היינו מחלקים בין מקום למקום, כיון שכך גזרה תורה (כסף־משנה).

42 **ג. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים[18], שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים**
43 **'מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹדֵק בִּקְרוֹבוֹתָיו', אֵינוֹ[19] קְרוֹבוֹתָיו**
44 **בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ מְיַדְּעָיו. וַאֲפִלּוּ הָיָה גָּר בָּעִיר**
45 **שֶׁאֵין לוֹ קָרוֹב כְּלָל, אִם יֵשׁ שָׁם מֻרְחָץ - אֵינוֹ יָכוֹל**
46 **לִטְעוֹן; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ רֵעִים, וְאוֹמֵר**
47 **לְאֶחָד מֵרֵעָיו שֶׁתִּבְדֹּק לוֹ אִשְׁתּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ עַל**
48 **פְּלוֹנִית, וּלְפִיכָךְ חֶזְקָתוֹ שֶׁשָּׁמַע וְנִתְפַּיֵּס. וְלֹא יֵרָאֶה**
49 **לִי דִּין זֶה. שֶׁאֵין כָּל אָדָם מוֹצִיא כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּלִבּוֹ**
50 **מִדְּבָרִים אֵלּוּ לַכֹּל, אֶלָּא לִקְרוֹבָיו. וְעוֹד, שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ**
51 **סוֹמֶכֶת אֶלָּא לְדִבְרֵי קְרוֹבָיו בְּיוֹתֵר.**

18) הובאו דבריהם בראש, כתובות שם. 19) ובכת"י התימנים: אינן.

52 **ד. כֵּיצַד הִיא טַעֲנַת הַמּוּמִין? אִם הָיוּ הַמּוּמִין**
53 **שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ מוּמִין שֶׁוַּדַּאי הָיוּ בָּהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס,**
54 **כְּגוֹן אֶצְבַּע יְתֵרָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[20] - עַל הָאָב לְהָבִיא**

1 רְאָיָה שֶׁיָּדַע בָּהֶן הַבַּעַל וְרָצָה, אוֹ שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁיָּדַע[21];
2 וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה כְּלָל. הָיוּ
3 מוּמִים שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנּוֹלְדוּ בָּהּ אַחַר הָאֵרוּסִין: אִם
4 נִמְצְאוּ בָּהּ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְבֵית הַבַּעַל - עַל הַבַּעַל
5 לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁעַד שֶׁלֹּא נִתְאָרְסָה הָיוּ בָּהּ, וְהָיָה
6 מִקָּחוֹ מִקַּח טָעוּת; וְאִם נִמְצְאוּ בָּהּ וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ
7 - עַל הָאָב לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁאַחַר הָאֵרוּסִין נוֹלְדוּ[22],
8 וְנִסְתַּחֲפָה שֶׁדֵּהוּ[23].

20) שנולדו עמה. ובכת"י התימנים: וכיוצא בה. 21) כגון שהיה המום בפניה, חזקה היא שידע בו הבעל ונתרצה, ואינו נאמן לומר שעצם עיניו או השפילן ולא הכיר באותו מום עד עתה ('בית יוסף' לאהע"ז סי' לט). 22) כי עלינו לומר: "כאן נמצאנו וכאן היו" - כאן היו קודם האירוסין, ולפיכך עליו להביא ראיה (כתובות עה:). 23) מזלו של בעל גרם שתומם. נסתחפה - לשון מטר סוחף (משלי כח, ג), נשטפה שדהו (רש"י לכתובות ב.).

9 ה. הֵבִיא הַבַּעַל רְאָיָה שֶׁעַד שֶׁלֹּא תִּתְאָרֵס הָיוּ בָּהּ,
10 אוֹ שֶׁהוֹדָה לוֹ בְּכָךְ, וְהֵבִיא הָאָב רְאָיָה שֶׁרָאָה וְשָׁתַק
11 וְנִתְפַּיֵּס[24], אוֹ שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁיָּדַע בָּהֶן וְנִתְפַּיֵּס[25] - הֲרֵי זֶה
12 חַיָּב בַּכְּתֻבָּה[26].

24) ונתרצה. 25) כגון שהיה המום בפניה, חזקה שידע בו, או שיש שם מרחץ, וכמבואר לעיל ה"ב. 26) כתובות עו, א.

13 ו. בָּא עַל אִשְׁתּוֹ, וְשָׁהָה[27] כַּמָּה יָמִים, וְטָעַן שֶׁמּוּם
14 זֶה לֹא נִרְאָה לִי עַד עַתָּה - אֲפִלּוּ הָיָה בְּתוֹךְ הַקְּמָטִים
15 אוֹ בְּכַף הָרֶגֶל, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. חֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם
16 שׁוֹתֶה בַּכּוֹס אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקוֹ יָפֶה, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁיָּדַע
17 וְרָצָה[28].

27) לדעת ה'מגיד משנה' הכוונה שבעל וגם שהה, ורק אז אין שומעים לו, ולדעת ה'פרישה' בשו"ע אהע"ז סי' לט סכ"ח, באחד משניהם מספיק, כי אם שהה אפילו אם לא יודעים שבעל - אין שומעים לו. 28) דבר זה למד רבינו מדין טענת בתולים, שאינו יכול לטעון לאחר זמן, כמבואר לעיל פי"א, הט"ו. והוא מהש"ס יבמות קיא, ב. אף כאן כל ששהה ולא טען, חזקה ידע ונתרצה, ועכשיו כועס עליה בגלל דבר אחר ומבקש לו תואנה (ראה רש"י יבמות שם).

18 ז. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה וְנִמְצָא שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ[29]
19 לִנְדָּתָהּ, אֶלָּא לֹא תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ עַד שֶׁתֵּרֵד דַּם נִדָּה
20 - הֲרֵי זוֹ לֹא תְּשַׁמֵּשׁ אֶלָּא בִּשְׁנֵי עֵדִים[30], שֶׁבּוֹדֶקֶת
21 בָּהֶן עַצְמָהּ: אֶחָד לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ[31], וְאֶחָד לְאַחַר
22 תַּשְׁמִישׁ[32]. חוּץ מִן הָעֵד שֶׁל אִישׁ, שֶׁמְּקַנֵּחַ בּוֹ
23 עַצְמוֹ[33], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה[34].

29) אורח נשים, הפרשה עונתית של דם נדה, ובדפוסים קדומים: "וסת קבועה". 30) מטליות שהאשה מקנחת עצמה בהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ד הי"ד, מלשון הכתוב (ישעיה סד, ה) "וכבגד עדים כל צדקותינו", ומפרש רש"י שם: "כבגד מאוס". 31) לבדוק בו אם ראתה דם נדה ותפרוש מבעלה. 32) שמא ראתה דם בשעת תשמיש (נדה יב:). 33) אחר תשמיש. 34) פ"ד הט"ז: "אבל אחר תשמיש, הכל צריכים שני עדים, אחד לו ואחד לה".

24 ח. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמּוּם גָּדוֹל הוּא זֶה[35] - לֹא הִפְסִידָה
25 כְּלוּם[36], שֶׁהֲרֵי בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ תְּחִלָּה וּמְשַׁמֶּשֶׁת. הֲרֵי
26 שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ וְנִבְעֲלָה, וּבְעֵת שֶׁקִּנְּחָה עַצְמָהּ הִיא
27 וְהוּא נִמְצָא דָּם עַל עֵד שֶׁלָּהּ אוֹ עַל עֵד שֶׁלּוֹ, אִם אֵרַע
28 זֶה פַּעַם אַחַר פַּעַם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ - הֲרֵי
29 זוֹ אֲסוּרָה לֵישֵׁב עִם בַּעְלָהּ[37]. וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, לֹא
30 עִקָּר וְלֹא תּוֹסֶפֶת[38], וְאֵין לָהּ תְּנַאי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה;
31 שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְתַשְׁמִישׁ. וְיוֹצִיא וְלֹא יַחֲזִיר
32 לְעוֹלָם[39]; שֶׁמָּא תִּתְרַפֵּא, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָּמַר לְגָרְשָׁהּ[40]
33 בִּשְׁעַת גֵּרוּשִׁין. וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְאַחֵר[41], כְּמוֹ
34 שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן הַנִּדָּה[42].

35) שאסורה לשמש עד שתבדוק בעד. 36) מכתובתה ומשאר זכויותיה. 37) שהרי הוחזקה לראות דם בשעת תשמיש, ומשמשתו נדה. 38) שאין לך מום גדול מזה. 39) נדה יב, ב. 40) ובינתיים תנשא לאחר, ויבוא לערער ולומר: "אילו הייתי יודע שכך היה . . . לא הייתי מגרשה, ונמצא גט בטל ובניה (מבעלה השני) ממזרים", לפיכך אומרים לו: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם (נדה שם, והשווה הל' גירושין פ"י, הי"ב־יג). 41) שאין כל ה'אצבעות' שוות, ושמא לא תראה אצל בעלה השני (נדה פו.). 42) הל' איסורי ביאה פ"ד, הכ"א.

35 ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה כָּךְ מִתְּחִלַּת
36 נִשּׂוּאֶיהָ, וּמִבְּעוּלָה רִאשׁוֹנָה רָאַתָה דָם; אֲבָל אִם
37 אֵרַע לָהּ חֹלִי זֶה אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת - נִסְתַּחֲפָה שֶׁדֵּהוּ[43].
38 לְפִיכָךְ, אִם בָּעַל פַּעַם אַחַת וְלֹא נִמְצָא דָם, וְאַחַר כָּךְ
39 חָזְרָה לִהְיוֹת רוֹאָה דָם בְּכָל עֵת תַּשְׁמִישׁ - יוֹצִיא[44]
40 וְיִתֵּן כְּתֻבָּה כֻּלָּהּ[45]. וְלֹא יַחֲזִיר עוֹלָמִית, כְּמוֹ
41 שֶׁבֵּאַרְנוּ[46].

43) מזלו הרע גרם לו, וראה למעלה הערה כב. 44) שהרי אינה ראויה לעמוד תחתיו מחמת איסור נדה. 45) כמבואר בסמוך הלכה י. 46) בהלכה הקודמת.

42 י. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁנּוֹלְדוּ בָּהּ מוּמִין אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֲפִלּוּ
43 נַעֲשֵׂית מֵכַּת שְׁחִין[47]: אִם רָצָה לְקַיֵּם - יְקַיֵּם, וְאִם
44 רָצָה לְהוֹצִיא - יִתֵּן כְּתֻבָּה[48].

47) מצורעת. 48) שנסתחפה שדהו (כתובות עה.). וכן שנינו (שם נא.): "לקתה חייב לרפאותה. אמר הרי גיטה וכתובתה, תרפא את עצמה - רשאי", והשווה לעיל פי"ד הי"ז.

45 יא. הָאִישׁ שֶׁנּוֹלְדוּ בּוֹ מוּמִין אַחַר שֶׁנִּשָּׂא, אֲפִלּוּ
46 נִקְטְעָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ אוֹ נִסְמֵית[49] עֵינוֹ, וְלֹא רָצְתָה
47 אִשְׁתּוֹ לֵישֵׁב עִמּוֹ - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן
48 כְּתֻבָּה. אֶלָּא: אִם רָצְתָה - תֵּשֵׁב, וְאִם לֹא רָצְתָה - תֵּצֵא

1 בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּדִין כָּל מוֹרֶדֶת[50]. אֲבָל אִם נוֹלַד לוֹ רֵיחַ
2 הַפֶּה אוֹ רֵיחַ הַחֹטֶם, אוֹ שֶׁחָזַר[51] לִלְקֹט צוֹאַת כְּלָבִים[52]
3 אוֹ לַחְצֹב נְחֹשֶׁת מֵעִקָּרוֹ[53] אוֹ לְעַבֵּד עוֹרוֹת - כּוֹפִין
4 אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן כְּתֻבָּה[54]. וְאִם רָצְתָה - תֵּשֵׁב עִם
5 בַּעְלָהּ.

49) נתעוורה. "איש עור" (ויקרא כא, יח) מתרגם ה"ירושלמי": גבר סמי. 50) המבואר לעיל פי"ד ה"ח (כתובות עז.). 51) הפך. 52) ששורים בה הבגדים לפני כיבוסם יום או יומיים (רש"י שם). ובברכות כה, א - פירש"י: "שדרכן לתתן בעיבוד עורות". 53) ממקום מוצאו. 54) כל אלה - מלאכות מאוסות ומסריחות, ויכולה לומר איני יכולה לקבל ריח רע (שם). ומשמע מדברי רבינו, שאם ידעה בכל אלה לפני הנישואין ונישאה לו - אינה יכולה לטעון, שהרי סברה וקיבלה. ואפילו אמרה: כסבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו איני יכולה לקבל - אין שומעים לה (מגיד־משנה).

6 יב. נַעֲשָׂה הָאִישׁ מֻכֶּה שְׁחִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא
7 וְלִתֵּן כְּתֻבָּה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא רוֹצָה לֵישֵׁב - אֵין
8 שׁוֹמְעִין לָהּ, אֶלָּא שֶׁמַּפְרִישִׁין אוֹתָן בְּעַל כָּרְחָן, מִפְּנֵי
9 שֶׁהִיא מְמֻקָּתוֹ[55]. וְאִם אָמְרָה: אֵשֵׁב עִמּוֹ בְּעֵדִים כְּדֵי
10 שֶׁלֹּא יָבוֹא עָלֶיהָ[56] - שׁוֹמְעִין לָהּ.

55) ממסמסתו, בשרו נופל חתיכות חתיכות אם תשמש עמו. "ממיקתו" - מלשון הכתוב (זכריה יד, יב): "המק בשרו" (כתובות עז. במשנה). 56) כמו שאמרו חכמים (כתובות עז:): "עשרים וארבעה מוכי שחין הם, וכולם - אמרו חכמים - תשמיש קשה להם".

11 יג. מִי שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ בַּעַל רֵיחַ הַפֶּה אוֹ רֵיחַ הַחֹטֶם
12 אוֹ מְלַקֵּט צוֹאַת כְּלָבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וָמֵת, וְנָפְלָה
13 לִפְנֵי אָחִיו, וְיֵשׁ בּוֹ אוֹתוֹ מוּם שֶׁהָיָה בְּבַעְלָהּ - יְכוֹלָה
14 הִיא לוֹמַר: לְאָחִיךָ הָיִיתִי יְכוֹלָה לְקַבֵּל, וּלְךָ אֵינִי
15 יְכוֹלָה לְקַבֵּל. וְיַחֲלֹץ וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[57]. וּרְאֵה[58] בָּנִים
16 לְבָנֶיךָ, שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שהיה בעלה בעל ריח הפה ... וכיוצא בהן (מומין שכופין אותו להוציא) ומת ונפלה לפני אחיו, ויש בו אותו המום שהיה בבעלה, יכולה לומר לאחיך הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל, ויחלוץ ויתן כתובה". ומסיים "וראה בנים לבניך שלום על ישראל".

יש מפרשים שאת הסיום כתב כדי לסיים בדבר טוב, אבל לכאורה קשה שהרי סיום צריך להיות בהמשך לעניין הקודם, אבל כאן הוא בסתירה גמורה לו כי "וראה בנים כו'" יכול להיות רק על־ידי יבום. ויתירה מזו, הרי על הפסוק וראה בנים לבניך, אומרת הגמרא "כיון שבנים לבניך - שלום על ישראל, דלא אתי לידי חליצה ויבום". ששולל אפילו עניין של יבום, ואיך מביא פסוק זה כהמשך לדין "יחלוץ ויתן כתובה". והביאור הוא שבפסוק זה מרמז הרמב"ם חידוש דין בהלכה.

בפרקים שלפנ"ז (פט"ו הט"ו) כתב: "האשה שבאה לבית־דין ואמרה בעלי אינו יכול לשמש כדרך כל הארץ כו' יעשו הדיינין פשרה", ואומרים לה שתשאר עמו עוד עשר שנים, ואם לא תלד תתבע שנית. "ומגלגלין עמה זה... עד שיעשו פשרה".

ועפ"ז נשאלת השאלה, מדוע בדין שלנו שטוענת שאינה יכולה לקבל, אומרים "יחלוץ ויתן כתובה" ולא עושים פשרה, ובפרט שמאחיו יכלה לקבל, ולמה שלא יגלגלו עמה ואולי תוכל לקבל גם מאחיו בינתיים.

ויש לומר, שזוהי כוונת הרמב"ם בפסוק שהביא "וראה בנים לבניך שלום על ישראל" לחדש שגם כאן יש להשתדל לשכנעה לקבל ממנו על־ידי שמסבירים לה שעל־ידי־זה יהיה "וראה בנים לבניך", ובמילא - "שלום על ישראל".

(על־פי 'יין מלכות' סי' ס').

57) ואינו יכול לכופה להתייבם או להפסיד כתובתה (שם). 58) בכת"י התימנים, ובדפוסים קדומים, כל הפיסקה הזו אינה. וכנראה שזוהי תוספת מאוחרת בכדי לסיים ההלכה בדבר טוב, לרמז למה שאמרו (כתובות נ.): "כיון שבנים לבניך - שלום על ישראל, שלא יבואו לידי חליצה ויבום". כי אם הניח בנך בן, אין האלמנה זקוקה ליבום וחליצה, ושלום על ישראל.

סִלְקוּ הִלְכוֹת אִישׁוּת.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ג'־ט' טבת תשע"ז

יום ראשון ג' טבת ה'תשע"ז

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

17 א. הַגְּזֵלָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנִּית[2] אֶלָּא הֲרֵי הִיא כְּמוֹ
18 שֶׁהָיְתָה[3], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[4] מִמֶּנָּה, וְאַף
19 עַל פִּי שֶׁמֵּת הַגַּזְלָן[5] וַהֲרֵי הִיא בְּיַד בָּנָיו[6] - הֲרֵי זוֹ

1 חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[7] בְּעַצְמָהּ[8]. וְאִם נִשְׁתַּנֵּית בְּיַד הַגַּזְלָן,
2 אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה -
3 קְנָאָהּ בְּשִׁנּוּי[9], וּמְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[10].

2) בבא־קמא סו. 3) בשעת הגזילה. 4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (בבא־מציעא כג.). 5) בבא־קמא קיא: 6) אף־על־פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. 7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזלן, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזלן, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. 8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). 9) "אמר רבה, שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. 10) אפילו השביחה ביד הגזלן.

4 ב. וְדִין זֶה[11] דִּין תּוֹרָה הוּא[12], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיב אֶת
5 הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[13] לָמְדוּ[14]: אִם הָיָא
6 כְּשֶׁגְּזָלָהּ - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ[15], וְאִם נִשְׁתַּנֵּית בְּיָדוֹ -
7 מְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ[16]. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא
8 נִשְׁתַּנֵּית[17] - קָנָה הַגַּזְלָן כָּל הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחַר
9 יֵאוּשׁ, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[18]. וְדָבָר זֶה
10 מִדִּבְרֵיהֶם[19], מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים[20]. וּכְשֶׁמַּחֲזִיר לוֹ
11 הַגְּזֵלָה, שָׁמִין לוֹ הַשֶּׁבַח[21] וְנוֹטֵל מִן הַנִּגְזָל[22].

11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. 12) שם. 13) תלמיד מרבו. 14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. 15) מחזיר את הגזילה עצמה. 16) גמרא שם. 17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. 18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה . . . משלם כשעת הגזלה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. 19) של החכמים. 20) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. 21) מעריכים לו לגזלן את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. 22) ונוטל דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

12 ג. מְכָרָהּ הַגַּזְלָן אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
13 נִשְׁתַּנֵּית הַגְּזֵלָה[23] - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ[24] מִיַּד
14 הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה
15 וּנְתִינָה[25] בֵּין לְאַחַר מְכִירָה וּנְתִינָה, קְנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ
16 בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת[26].

23) והגזלן לא קנה אותה. 24) הגזילה גופה. 25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו.). 26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

17 ד. הַגּוֹזֵל וְהִשְׁבִּיחַ, וּמָכַר[27] אוֹ הוֹרִישׁ לִפְנֵי יֵאוּשׁ[28]
18 - מַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ הוֹרִישׁ[29] וּמַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ מָכַר, וְקָנָה
19 לוֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשֶּׁבַח[30], וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֶּׁבַח מִן
20 הַנִּגְזָל וּמַחֲזִיר לוֹ הַגְּזֵלָה[31], וְחוֹזֵר הַנִּגְזָל וְנוֹטֵל דְּמֵי
21 הַשֶּׁבַח מִן הַגַּזְלָן[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְיָאֵשׁ. וְכֵן אִם
22 הִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ[33] אוֹ הִיוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשֶּׁבַח מִן
23 הַנִּגְזָל[34].

27) מימרא של רבא (שם צו.). 28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא־קמא עמוד 273). 29) לשון רבא, שם. 30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזלן קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזלן אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידיו מפני תקנת השבים, מה־שאין־כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזלן. 31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. 32) ולא קנה הגזלן את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). 33) דברי רבא, שם. 34) כשם שאם השביח הגזלן ואחר־כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזלן את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

24 ה. מָכַר הַגַּזְלָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[35], אַף עַל פִּי
25 שֶׁהִשְׁבִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[36]. מְכָרָהּ
26 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְיִשְׂרָאֵל[37] אַחַר שֶׁהִשְׁבִּיחַ - הוֹאִיל
27 וְהַגַּזְלָן יִשְׂרָאֵל וְזֶה שֶׁהִיא בְּיָדוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה
28 הַשֶּׁבַח[38]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּגְזָל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[39].

35) שם. 36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. 37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. 38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזלן והשביח, ראה הלכה ד. 39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאים מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

29 ו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[40], שֶׁהַגְּזֵלָה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחַר יֵאוּשׁ אוֹ
30 אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּנֵּית - הַשֶּׁבַח לַגַּזְלָן, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים,
31 אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחָה מֵאֵלֶיהָ[41]. כֵּיצַד? גָּזַל פָּרָה[42]
32 וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁיָּלְדָה קֹדֶם שֶׁתְּבָעוֹ בַּדִּין[43] בֵּין
33 שֶׁעֲדַיִן לֹא יָלְדָה[44]; גָּזַל רָחֵל[45] וְנִטְעֲנָה[46] אֶצְלוֹ, בֵּין
34 שֶׁגְּזָזָהּ קֹדֶם שֶׁתְּבָעוֹ בַּדִּין בֵּין שֶׁעֲדַיִן לֹא גְּזָזָהּ -
35 הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[47].
36 וְאִם יָלְדָה וּגְזָזָהּ - הַגִּזּוֹת וְהַיְּלָדוֹת שֶׁל גַּזְלָן; וְאִם
37 עֲדַיִן לֹא יָלְדָה וְלֹא גְּזָזָהּ - שָׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשֶּׁבַח
38 מִן הַנִּגְזָל, וּמַחֲזִיר הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ[48].

40) למעלה בהלכה ב. 41) וכל־שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט).

42) שם צג: צה. 43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. 44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). 45) שם. 46) נתכסתה בצמר. 47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזלן, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזלן את דמי הולד או דמי הצמר. 48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. גָּזַל פָּרָה מְעֻבֶּרֶת[49], וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה; רָחֵל טְעוּנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ גְּזָזָהּ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לֵילֵד[50] וּדְמֵי רָחֵל הָעוֹמֶדֶת לִגָּזֵז. וְאִם לִפְנֵי יֵאוּשׁ[51] אוֹ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יָלְדָה אוֹ גְּזָזָהּ - הֲרֵי הַגִּזּוּת וְהַוְלָדוֹת שֶׁל בְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַבְּרָה אוֹ נִטְעֲנָה בְּיַד הַגַּזְלָן[52]; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[53] וְלֹא נִשְׁתַּנִּית הַגְּזֵלָה[54] - בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ הִיא עֲדַיִן[55], אַף עַל פִּי שְׁהַגַּזְלָן חַיָּב בְּאֳנָסֶיהָ[56].

49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזלן. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזלן אחרי שנתייאשו הבעלים. 50) כשעת הגזילה, כלומר הגזלן נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. 51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. 52) וכל־שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. 53) ולפני יאוש אין הגזלן קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. 54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. 55) לבעלים הזכות החוזקית על הגזילה, אף־על־פי שהיא בבית הגזלן. 56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזלן לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גָּנַב[57] אוֹ גָּזַל[58], וְהִקְדִּישׁ וְטָבַח אַחַר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[59] - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַגַּזְלָן מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בִּלְבַד[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר[61]; וְכָל וְלָדוֹתֶיהָ וְגִזּוֹתֶיהָ מִשְּׁעַת גְּנֵבָה עַד שְׁעַת הֶקְדֵּשׁ - שֶׁל בְּעָלִים[62].

57) גיטין נה: 58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא־קמא סז.). 59) אם הקדיש לפני שנתייאשו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). 60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם־משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתייאשו הבעלים, כמו בגזלן שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד־משנה להלכה ט). 61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזלן את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזלן (ראה למעלה סוף הלכה א). 62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על־פי פירושו של המגיד־משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד־משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזלן. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיטת קדשים בחוץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו' ענוש כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[63] בְּשֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו[64], כְּגוֹן גִּזּוּת וּוְלָדוֹת[65]; אֲבָל אִם הָיְתָה כְּחוּשָׁה וּפִטְּמָהּ[66] - אֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ נוֹטֵל מִן הַגַּגְזָל שֶׁבַח הַפִּטּוּם[67]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשֶּׁבַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאָה.

63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. 64) שלא עלה לגזלן בדמים. 65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: 66) שם סה. 67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקח?" (שם, וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שְׁנוּיוּ[68] הַחוֹזֵר לִבְרִיָּתוֹ[69] - אֵינוֹ שְׁנוּיוּ[70]. כֵּיצַד? הַגּוֹזֵל עֵצִים וְדִבְּקָן בְּמַסְמְרִים[71] וְעָשָׂה מֵהֶן תֵּבָה - אֵינוֹ שְׁנוּי; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְפָרְקָן, וְחוֹזְרִין לִוּחוֹת כְּשֶׁהָיוּ[72].

68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזלן, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזלן. 69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. 70) ואין הגזלן קונה את הגזילה, וחייב להחזיר

את הגזילה עצמה. 71) בלי לשנות את העצים. 72) שם צג:

יא. גָּזַל עָפָר[73] וַעֲשָׂאָהוּ לְבֵנָה - לֹא קָנָה[74]; שֶׁאִם יָדַק[75] הַלְּבֵנָה, תַּחֲזֹר עָפָר כְּשֶׁהָיְתָה. גָּזַל לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת[76] וַעֲשָׂאָהוּ מַטְבֵּעַ - לֹא קָנָה; שֶׁאִם יַתִּיךְ הַמַּטְבֵּעַ יַחֲזֹר לָשׁוֹן כְּשֶׁהָיְתָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

73) מימרות של רב פפא, שם צו: 74) ומחזיר את הלבינה, ונוטל את השבח מן הנגזל. 75) יכתוש דק דק. 76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אֲבָל[77] הַגּוֹזֵל עֵצִים[78] וְשָׁפָן וּקְצָצָן[79] אוֹ חָקַק בָּהֶן[80] וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, אוֹ שֶׁגָּזַל צֶמֶר וּצְבָעוֹ אוֹ נִפְּצוֹ[81] וְלִבְּנוֹ[82], אוֹ שֶׁגָּזַל טִוִּי[83] וְעָשָׂהוּ בֶּגֶד, אוֹ שֶׁגָּזַל לְבֵנָה וַעֲשָׂאָהּ עָפָר[84], אוֹ אֲבָנִים וְסִתְּתָן[85], אוֹ מָעוֹת וְהִתִּיכָן - הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ; שֶׁאִם יַעֲשֵׂם מָעוֹת אֲחֵרוֹת - פָּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן[86]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. 78) שם צג: 79) זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. 80) עשה בהם חלל ובית קיבול. 81) הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. 82) הלבינו על־ידי כיבוס וטיפול מיוחד. 83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם־משנה וכסף־משנה]. 84) שם צו: 85) תקנן והחליקן. 86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

יג. הַגּוֹזֵל מָעוֹת[87] יְשָׁנוֹת[88] וְשָׁפָן[89] וְחִדְּשָׁן - לֹא קָנָה; שֶׁהֲרֵי מִתְיַשְּׁנִין וְחוֹזְרִין כְּשֶׁהָיוּ. גָּזַל מָעוֹת חֲדָשִׁים וְיִשְּׁנָם[90] - קָנָה; שֶׁאִם יְחַדְּשֵׁם - פָּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן[91]. גָּזַל דֶּקֶל[92] מְחֻבָּר[93] וּקְצָצוֹ - לֹא קָנָה[94], וַאֲפִלּוּ כְּרָתוֹ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת[95]; עָשָׂהוּ קוֹרוֹת[96] - קָנָה[97].

87) שם. 88) משומשות והשחירו. 89) החליקן וניקן. 90) עשה אותן ישנות. 91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. 92) שם צו. 93) לקרקע. 94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזלן להשיב את הדקל עצמו. 95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. 96) לבנין. 97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזלן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף־על־פי שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדברי אילעא בבא־קמא לה:].

יד. גָּזַל קוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת[98] וַעֲשָׂאָן קְטַנּוֹת - לֹא קָנָה[99]; עֲשָׂאָן לוּחוֹת[100] עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם[101] - קָנָה. גָּזַל לוּבָּלָב[102] וְהִפְרִיד עָלָיו - קָנָה[103] הֶעָלִים. גָּזַל עָלִים וַעֲשָׂאָן חוּפִּיָּה[104] - קָנָה[105]. גָּזַל טָלֶה[106] וְנַעֲשָׂה אַיִל[107], עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר - הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ[108] וְקָנָהוּ[109], וּמְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[110], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[111].

98) שם. 99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. 100) קרשים. 101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. 102) ענף הדקל. 103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". 104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. 105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". 106) כבש צעיר עד בן שנה. 107) כבש מבן שלושה־עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: 108) אף־על־פי ששינוי זה לא בא על־ידי מעשה הגזלן. 109) כי נשתנה גופו (שם סה:). 110) ראה הלכה א. 111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינו בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

טו. גָּזַל כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ - אֵין שָׁמִין לוֹ הַפְּחָת[112]; אֶלָּא מְשַׁלֵּם דָּמָיו[113], וְהַכְּלִי הַשָּׁבוּר שֶׁל גַּזְלָן. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִטֹּל הַכְּלִי הַשָּׁבוּר - נוֹטְלִין[114], וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת; שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַבְּעָלִים[115], וְאִם לֹא רָצוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[116].

112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזלן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. 113) של כלי שלם. 114) בעל־כרחו של גזלן. 115) דין זה, שאין שמין לגזלן, תוקן לטובת הבעלים. 116) כגון גזל בהמה ומתה.

טז. גְּזֵלָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנֵּית[117] וְהוּקְּרָה[118], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה[119] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים, וְאֵין לַגַּזְלָן בָּהּ כְּלוּם[120]. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ[121] לַגַּזְלָן אֶת הַשֶּׁבַח אַחַר יֵאוּשׁ אֶלָּא כְּגוֹן גִּזּוֹת וּוְלָדוֹת[122]; אֲבָל שֶׁבַח הַיֹּקֶר, אִם הָיְתָה הַגְּזֵלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ[123], אֵינוֹ זוֹכֶה בָּהּ.

117) וחייב הגזלן להחזירה בעין. 118) שם סה. בבא־מציעא מג. 119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזלן. 120) אף לא השבח שבעליית המחיר. 121) החכמים. 122) שאם יקחו מן הגזלן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. 123) אבל אם הגזלה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזלן את שבח היוקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

יום שני ד' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוזלה או

שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חבירו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוה, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

א. הַגּוֹזֵל חָבִית[2] שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ, וַחֲרֵי הִיא שָׁוָה דִּינָר בִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה, וְהוּקְרָה אֶצְלוֹ וְעָמְדָה בְּאַרְבָּעָה: אִם שִׁבֵּר הֶחָבִית אוֹ שָׁתָה אוֹתָהּ[3] אוֹ מְכָרָהּ אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה אַחֵר שֶׁהוּקְרָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כִּשְׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם[4]; שֶׁאִלּוּ הִנִּיחָהּ[5], הָיְתָה חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ[6]. נִשְׁבְּרָה מֵאֵלֶיהָ[7] אוֹ אֲבָדָה - מְשַׁלֵּם דִּינָר, כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה.

2) בבא־קמא סה. 3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. 4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. 5) שלימה אצלו. 6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גוזל שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. 7) ואין לחייב את הגזלן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. הָיְתָה שָׁוָה[8] בִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה אַרְבָּעָה, וּבִשְׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם דִּינָר[9] - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[10], בֵּין שֶׁשִּׁבְּרָהּ אוֹ שְׁתָאָהּ[11] בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ אֲבָדָה מֵאֵלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) גמרא שם, ובבא־מציעא מג. 9) כי מחיר היין הוזל. 10) "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. 11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבח היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הַגּוֹזֵל[12] חוּתָל[13] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲמִשִּׁים תְּמָרִים, וּכְשֶׁיִּמָּכֵר הַחוּתָל כֻּלּוֹ כְּאַחַת יִמָּכֵר בְּתִשְׁעָה, וּכְשֶׁיִּמָּכֵר אַחַת אַחַת יִמָּכֵר בַּעֲשָׂרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תִּשְׁעָה[14], וְאֵין הַנִּגְזָל יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֲנִי אַחַת אַחַת הָיִיתִי מוֹכֵר. וְכֵן הַדִּין בְּמַזִּיק[15], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, בְּנִכְסֵי הֶדְיוֹט; אֲבָל בְּהֶקְדֵּשׁ[16] אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה[17].

12) בבא־מציעא צט: 13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. 14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששוויו הוא תשעה בלבד. 15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. 16) הגוזל מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. 17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גָּזַל בְּהֵמָה[18] וְהִזְקִינָהּ[19] אוֹ כָּחֲשָׁה[20] כַּחַשׁ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר, כְּגוֹן חֲלָאִים שֶׁאֵין לָהֶם רְפוּאַת תְּעָלָה[21], אוֹ שֶׁגָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק[22] אוֹ פְּסָלוֹ הַמֶּלֶךְ[23], אוֹ שֶׁגָּזַל פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ כֻּלָּן[24], אוֹ שֶׁגָּזַל יַיִן וְהֶחְמִיץ[25] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁגָּזַל כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ[26], וּמְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[27]. אֲבָל אִם גָּזַל בְּהֵמוֹת וְכָחֲשׁוּ כַּחַשׁ שֶׁאֶפְשָׁר לַחֲזֹר[28], אוֹ שֶׁגָּזַל עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ[29], אוֹ שֶׁגָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל בִּמְדִינָה זוֹ וַחֲרֵי הוּא יוֹצֵא בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁגָּזַל פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ מִקְצָתָם[30], אוֹ תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת[31], אוֹ שֶׁגָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח[32], אוֹ בְּהֵמָה וְנֶעֱבְדָה בָּהּ עֲבֹדָה[33], אוֹ נִפְסְלָה מִלִּקָּרֵב[34], אוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצֵאָה לְהִסָּקֵל[35] - אוֹמֵר לוֹ[36]: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[37], וּמַחֲזִיר אוֹתָהּ בְּעַצְמָהּ[38].

18) משנה בבא־קמא צו: 19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. 20) רזתה, גמרא שם. 21) שאינם מעלים ארוכה. 22) ונבקע, ועל־ידי־זה יצא מן השימוש. 23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צז. 24) גמרא שם צח: 25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתיקון. 26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. 27) משנה שם צו: 28) ולהבריא. 29) מחזיר את העבדים עצמם. זוהי דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזלן, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזלן אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזלן לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. 30) שם צח: 31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. 32) ואסור בהנאה. 33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. 34) נפסלה לקרבן על המזבח על־ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזלן הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. 35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על־פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם־משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. 36) הגזלן לנגזל. 37) כי הגזילה לא נשתנתה. 38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] כְּשֶׁהֶחֱזִיר הַגְּזֵלָה[40]; אֲבָל אִם נִשְׂרְפָה הַגְּזֵלָה אוֹ אֲבָדָה אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרָה בַּהֲנָאָה - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ דָּמֶיהָ כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[41]. לְפִיכָךְ[42], אִם כָּפַר בּוֹ[43] אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרָה בַּהֲנָאָה[44] וְנִשְׁבַּע[45] - חַיָּב לְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם[46].

39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. 40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף־על־פי שאינה שוה כלום. ". . . יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל . . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה . . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: 41) ואז

הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. קה: 42) שם קה. קה: 43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. 44) אף־על־פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. 45) לשקר. 46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כ־כו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזלן מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. הַגּוֹזֵל בְּהֵמָה[47] וְנָשָׂא עָלֶיהָ מַשָּׂא אוֹ רָכַב עָלֶיהָ אוֹ חָרַשׁ אוֹ דָשׁ בָּהּ וְכֵיוָצֵא בָזֶה, וְהֶחֱזִיר לִבְעָלֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[48] - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְסִידָהּ[49] וְלֹא הִכְחִישָׁהּ[50]. וְאִם הֶחֱזִק אָדָם זֶה לִגְזֹל[51] אוֹ לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים אֵלּוּ[53] פַּעַם אַחַר פַּעַם - קוֹנְסִין אוֹתוֹ[54], וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[55], וְשָׁמִין[56] הַשָּׂכָר[57] אוֹ הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בַּבְּהֵמָה[58] וּמְשַׁלֵּם לַגַּזְלָן.

47) בבא־קמא צו: 48) לא תגזול. 49) לא גרם לה נזק. 50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. 51) ואם ידוע שאדם זה גוזל. 52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. 53) לחרוש, לדוש וכו' בבהמות שאינן שלו. 54) מחייבים אותו לשלם, אף־על־פי שמן הדין פטור מלשלם. 55) אף־על־פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא־קמא צו:), שקנס את הגזלן, אף־על־פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. 56) ומעריכים. 57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. 58) במקרה שחרש. על הגזלן לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

ז. הַתּוֹקֵף[59] עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, וְלֹא בִּטְּלוֹ[60] מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת - פָּטוּר; שֶׁנּוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא יִבָּטֵל עַבְדּוֹ[61]. וְאִם בִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת - מְשַׁלֵּם לוֹ[62] כְּפוֹעֵל.

59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא־קמא צז. 60) על־ידי מלאכה זו. 61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. 62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגוזל בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזלן, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבח לנגזל (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

ח. הַתּוֹקֵף סְפִינָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[63] וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה: אִם אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[64] - שָׁמִין כַּמָּה פָּחֲתָה[65] וּמְשַׁלֵּם; וְאִם הִיא עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר: אִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת שְׂכִירוּת[66] - הוֹאִיל וְיָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[67], אִם רָצָה הַבַּעַל לִטֹּל שְׂכָרָהּ[68] - נוֹטֵל, רָצָה לִטֹּל פְּחָתָהּ[69] - נוֹטֵל[70]; וְאִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת גְּזֵל - נוֹתֵן הַפְּחָת[71]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[72].

63) מימרא שם. 64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. 65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזלן, וגזלן במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. 66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. 67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. 68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. 69) במקרה שהפחת עולה על השכר. 70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף־על־פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. 71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזלן המשלם כשעת הגזילה. 72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ[73] שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: אִם אוֹתָהּ חָצֵר אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[74], אַף עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ זֶה הַדָּר לִשְׂכֹּר מָקוֹם לְעַצְמוֹ, שֶׁזֶּה[75] נֶהֱנֶה וְזֶה אֵינוֹ חָסֵר[76]; וְאִם הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ זֶה[77] לִשְׂכֹּר - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ מָמוֹן[78].

73) בבא־קמא כ: כא. 74) לשלם לו שכר. 75) הדר. 76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד־משנה כאן. 77) של הדר. 78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מִי שֶׁהָיָה לוֹ[79] צֶמֶר[80] וְסַמָּנִים[81] שְׁרוּיִין[82], וּבָא אֶחָד וְצָבַע הַצֶּמֶר בַּסַּמָּנִין שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהִכְפִּיד בַּצֶּמֶר[83], וְאֵינוֹ מְחַשֵּׁב לוֹ שֶׁבַח סַמָּנִין שֶׁעַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר[84]. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק דְּמֵי מַה שֶׁחִסְּרוֹ מִן הַסַּמָּנִין - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[85].

79) בבא־קמא קא. 80) לבן. 81) צבעים. 82) ומוכנים לצביעה. 83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שוה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. 84) [המגיד־משנה מקבל דבריו של הראב"ד

האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. 85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחתונה, הצובע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאים מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יא. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בְּפִקָּדוֹן[86], בֵּין שֶׁשָּׁלַח יָד בְּעַצְמוֹ אוֹ עַל יַד בְּנוֹ[87] וְעַבְדּוֹ וּשְׁלוּחוֹ - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[88]; וְנִתְחַיֵּב בְּאֲנָסָיו[89], וְנַעֲשָׂת הַגְּזֵלָה בִּרְשׁוּתוֹ, כְּדִין כָּל הַגַּזְלָנִים. חָשַׁב לִשְׁלֹחַ יָד[90] בְּפִקָּדוֹן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁלַח יָד[91]. וּמִשֶּׁשָּׁלַח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִסֵּר מִמֶּנּוּ כְּלוּם[92], אֶלָּא נָטַל הַפִּקָּדוֹן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בִּרְשׁוּתוֹ[93] כְּדֵי לִשְׁלֹחַ בּוֹ יָד[94] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[95]; שֶׁשְּׁלִיחוּת יָד אֵינָהּ צְרִיכָה חִסָּרוֹן.

86) העבירו ממקום למקום ברשותו על־מנת ליטלו לעצמו, בבא־מציעא מג. 87) שעשה לפי מצוות אביו, אף־על־פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. 88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף־על־פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. 89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף־על־פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. 90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: 91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. 92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חיסרון", שם מא: 93) ועל־ידי־זה קנה אותו. 94) מה־שאין־כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. 95) כדין גזלן.

יב. הִגְבִּיהַּ אֶת הַחֲבִית[96] לִטֹּל מִמֶּנָּה רְבִיעִית[97] - נִתְחַיֵּב בְּאֲנָסֶיהָ[98], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטַל. אֲבָל אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַכִּיס[99] לִטֹּל מִמֶּנּוּ דִּינָר[100], וְכַיּוֹצֵא בְּכִיס מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן גּוּף אֶחָד[101] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִתְחַיֵּב בְּכָל הַכִּיס[102] אוֹ לֹא נִתְחַיֵּב אֶלָּא בְּדִינָר בִּלְבַד[103].

96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. 97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. 98) של החבית כולה, ואף־על־פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפיגה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. 99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. 100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. 101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד ליין שכל היין בחבית גוף אחד הוא. 102) כמו ביין, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. 103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה ליין.

יג. הָיוּ פֵּרוֹת מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ וְנָטַל מִקְצָתָן - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּאַחֲרָיוּת הַפֵּרוֹת שֶׁנָּטַל, וּשְׁאָר הַפִּקָּדוֹן הַמֻּנָּח בִּמְקוֹמוֹ[104] - בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו הוּא. וְאִם נִפְסַד הַשְּׁאָר מֵחֲמַת זֶה שֶׁנָּטַל - חַיָּב בַּכֹּל[105]. כֵּיצַד? הִטָּה אֶת הַחָבִית בִּמְקוֹמָהּ[106] וְנָטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית אוֹ יָתֵר: אִם נִשְׁבְּרָה אַחַר שֶׁנָּטַל וְהִיא בִּמְקוֹמָהּ[107] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא כַּמָּה שֶׁנָּטַל, שֶׁהֲרֵי לֹא הִגְבִּיהַּ הַחָבִית[108]; וְאִם הֶחְמִיצָה[109] - מְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי כֻּלָּהּ[110] כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[111]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. 105) כדין מזיק. 106) ולא הגביה אותה, בבא־מציעא מג: מד. 107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. 108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. 109) לאחר שנטל רביעית. 110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממהרת להחמיץ, גמרא שם מד. 111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

יד. הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן[112] בְּבֵית דִּין[113], אִם הָיָה בִּרְשׁוּתוֹ בַּשָּׁעָה שֶׁכָּפַר[114] - נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן[115], וְחַיָּב בְּאָנְסוֹ.

112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא־קמא קה: 113) אבל מחוץ לבית־דין אינה כפירה. 114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. 115) משעת הכפירה, אף־על־פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדין גזלן, אף־על־פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

טו. הַשּׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים[116] - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[117]. הָיָה[118] כְּלִי בְּיַד בְּנוֹ[119] שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ[120], וּלְקָחוֹ אֶחָד[121] מֵהֶן וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[122] - הֲרֵי זֶה שׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת; וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ, וְנִתְחַיֵּב בְּאָנְסָיו[123], עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לַבְּעָלִים[124]. לְפִיכָךְ, אִם הֶחֱזִירוֹ לַקָּטָן שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ[125] אוֹ לָעֶבֶד, וְאָבַד מֵהֶן אוֹ נִשְׁבַּר[126] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[127]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזלו ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. 117) דעת רבא, ופסק כחכמים לפי דעת רבא, בבא־בתרא פח. בבא־מציעא מג: 118) משנה בבא־בתרא פז: "השולח את בנו אצל חנווני". 119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. 120) והעבד דינו כקטן (מגיד־משנה). 121) כגון החנוני, גמרא פח. 122) למדוד בו

לאחרים, שם. 123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם־משנה כאן). 124) ככתוב "והשיב את הגזילה". 125) לפני שנטל, ומידו נטל. 126) שזה אונס. 127) כדין גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

1 **טז. הַחוֹטֵף מַשְׁכּוֹן[128] מִיַּד הַלּוֶה[129] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת**
2 **בֵּית דִּין[130] - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[131], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב**
3 **לוֹ[132]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ[133]**
4 **וּמִשְׁכְּנוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן[134], שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד.**

128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלואה. 129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. 130) כי לשליח בית־דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוה משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית־דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא־מציעא קיג. 131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכון מיד הלוה, אף מחוץ לביתו. 132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית־דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. 133) זה אסור אפילו לשליח בית־דין. 134) במשנה שבועות מד: שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות".

יום שלישי ה' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

5 **א. קְנָס קָנְסוּ חֲכָמִים[2] לַגַּזְלָנִין, שֶׁיִּהְיֶה הַנִּגְזָל נִשְׁבָּע**
6 **עַל כָּל מַה שֶּׁיִּטְעַן[3] וְנוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן[4]. וְהוּא[5], שֶׁיִּהְיֶה**
7 **זֶה מֻחְזָק שֶׁגָּזַלוֹ בִּשְׁנֵי עֵדִים[6].**

2) כלומר, דין התורה אינו כך. 3) נגד הגזלן, 4) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. 5) ודין זה הוא בתנאי. 6) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאינם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

8 **ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[7]**
9 **בִּפְנֵי עֵדִים, וְלֹא הָיָה כְּלוּם תַּחַת כְּנָפָיו[8], וְיָצָא וְכֵלִים**
10 **מֻטָּלִין לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים מָה הֵן[9],**
11 **וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר[10]: כָּךְ וָכָךְ גְּזַלְתַּנִי - בֵּין שֶׁאָמַר**
12 **הַגַּזְלָן: מֵעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי כְּלוּם[11], בֵּין**
13 **שֶׁאָמַר: נִכְנַסְתִּי לְמַשְׁכֵּן כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הָעֵדִים[12], אֲבָל**
14 **לֹא נָטַלְתִּי[13], וְלֹא הָיָה תַּחַת כְּנָפַי אֶלָּא כֵּלִים שֶׁלִּי[14],**
15 **בֵּין שֶׁאָמַר: נָטַלְתִּי כְּלִי זֶה[15], וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן**
16 **שֶׁנָּטַל זֶה וּכְלִי אַחֵר - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע[16]**
17 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[17], וְנוֹטֵל כָּל מַה שֶּׁיִּטְעַן.**

7) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז. 8) כנפי בגדו. 9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. 10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזלן. 11) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע וייטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. 12) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. 13) משל חברי, כי חזרתי בי. 14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". 15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. 16) כי דין הנכנס לבית חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. 17) כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

18 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[18]? בְּשֶׁטָּעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא**
19 **אָמוּד בְּהֶן[19] אוֹ שֶׁהוּא אָמוּד שֶׁמַּפְקִידִין אֶצְלוֹ[20] אוֹתָן**
20 **דְּבָרִים שֶׁטָּעַן, וְטָעַן בִּדְבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּנָּטְלוּ תַּחַת**
21 **הַכְּנָפַיִם[21] כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים[22].**

18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטען. 19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: 20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. 21) כגון, דברים לא גדולים. 22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

22 **ד. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא רָאוּהוּ**
23 **בָּעֵת שֶׁיָּצָא[23], אוֹ שֶׁיָּצָא וְאֵין נִרְאֶה תַּחַת כְּנָפָיו**
24 **כְּלוּם, וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן וְאוֹמֵר: כָּךְ וָכָךְ נָטַל, אֲפִלּוּ**
25 **אוֹמֵר: מֵעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי, שֶׁהֲרֵי מַכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים**
26 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[24]. שֶׁאִם אָמַר: נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי[25]**
27 **- נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[26] שֶׁלֹּא נָטַל כְּלוּם, וְהוֹלֵךְ;**
28 **שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּכַנֵּס לִגְזֹל וְלֹא גָזַל[27].**

23) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו. 24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. 25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזוכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולאו אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. 26) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: 27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש

דגזים ולא עביד" וראה רי"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן ...".

ה. הָיָה עֵד אֶחָד מְעִידוֹ[28] שֶׁנִּכְנַס וְנָטַל כֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו[29], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גָזַלְתִּי כְּלוּם[30], אוֹ שֶׁאָמַר: בְּחוֹבִי נָטַלְתִּי[31] - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ[32] מָה הָיָה תַּחַת כְּנָפָיו, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[33] שֶׁלֹּא גָזַל; שֶׁאֵינוֹ מֵחֲזִק בְּגַזְלָנוּת אֶלָּא בִּשְׁנֵי עֵדִים[34].

28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. 29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. 30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. 31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים. 32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). 33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. 34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

ו. כְּשֵׁם שֶׁבַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן[35], כָּךְ שׁוֹמֵר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[36]. אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּעַת[37] שֶׁזֶּה נָטַל כָּךְ וְכָךְ, וּמְשַׁלֵּם הַגַּזְלָן.

35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. 36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: 37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

ז. הָיָה שָׁם[38] לְקִיטוֹ[39] אוֹ שְׂכִירוֹ[40] שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - אֵינָן נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[41]; וְאֵין הַנִּגְזָל יָכוֹל לִשְׁבַּע, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בְּבֵיתוֹ בַּשָּׁעָה שֶׁנִּגְזַל; וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים מַה נָּטַל תַּחַת כְּנָפָיו כְּדֵי לְחַיֵּב הַגַּזְלָן לְהַחֲזִיר[42]; וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַגַּזְלָן[43], מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[44].

38) בביתו. 39) פועל האוסף תבואה מן השדה. 40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל־הבית שמירת הבית. 41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. 42) אף בלי שבועת הנגזל. 43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. 44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגזל על ידי שני עדים.

ח. וְכֵיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מַחֲרִים בַּעַל הַבַּיִת[45] חֵרֶם סְתָם[46] עַל מִי שֶׁנָּטַל מִבֵּיתוֹ כְּלוּם[47] וְאֵינוֹ מוֹדֶה בְּבֵית דִּין. וַאֲפִלּוּ הוֹדָה הַגַּזְלָן שֶׁגָּזַל קְצָת - מַחֲזִיר הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת טוֹעֲנוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[48].

45) מכריז חרם. 46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. 47) משהו. 48) לו היה בעל־הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

ט. הַגּוֹזֵל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה[49] וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא הַנִּגְזָל[50], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹבְעוֹ וְאוֹמֵר: לִי גָּזַלְתָּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגָּזַל[51] - הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבָּע שֶׁזֶּה גָּזַלוֹ, וּמְשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[52]. אַף דָּבָר זֶה קְנָס הוּא שֶׁקְּנָסוּהוּ חֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְגָזַל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה[53] אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם מִסָּפֵק[54].

49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: 50) שאין לאף אחד מהם עדים. 51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. 52) כדעת רבי עקיבא שם. 53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). 54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

י. אָמַר לִשְׁנַיִם[55]: גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם אוֹ אָבִיו שֶׁל אֶחָד מִכֶּם[56] וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ, אִם בָּא לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[57] - חַיָּב לְשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[58]; אֲבָל בְּדִין[59] אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא גְּזֵלָה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶן. שֶׁהֲרֵי אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ שֶׁנִּגְזַל[60], אֶלָּא זֶה בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה[61], מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ[62].

55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לז. 56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. 57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. 58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. 59) לפי הדין. 60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". 61) אף על פי שגזל. 62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גְּזַלְתַּנִי מֵאָה, אִם אָמַר: לֹא גָזַלְתִּי[63] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[64], כְּדִין כָּל נִתְבָּע[65]; וְאִם הוֹדָה שֶׁגָּזַלוֹ חֲמִשִּׁים - מְשַׁלֵּם[66],

וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[67] עַל הַשְּׁאָר, כְּדִין כָּל מוֹדֶה בְּמִקְצָת[68], שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחֱזַק גַּזְלָן בְּעֵדִים[69]. וְכֵן הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ[70] שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ וּגְזָלוֹ כֵּלִים, וְהוּא אוֹמֵר: דֶּרֶךְ מַשְׁכּוֹן לָקַחְתִּי בְּחוֹבִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ[71], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם[72] - אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[73], הוֹאִיל וְאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִים שֶׁגָּזַל[74], הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[75] וְגוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר[76] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[77]. וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[78], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[79].

63) כלומר, הוא כופר בכל. 64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. 65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. 66) מה שהודה. 67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. 68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: 69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהוחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. 70) ואין עדים. 71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. 72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. 73) ודינו כגזלן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. 74) על כן לא הוחזק גזלן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. 75) שלקח את הכלים כמשכון. 76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. 77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. 78) כדין כל הנשבעין ונוטלין. 79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יב. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת וְנָטַל מִשָּׁם כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין[80] וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו[81], אִם טָעַן וְאָמַר: דֶּרֶךְ גְּזֵל לְקָחָן, וְהַלָּה אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ בָּאתִי, וְאַתָּה מְכַרְתָּם לִי אוֹ נְתַתָּם לִי[82], אוֹ בְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ תְּפַשְׂתִּים - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנָיו[83] וְנָטַל כֵּלִים מִשָּׁם וְהוֹצִיאָן בִּפְנֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת גַּזְלָן[84]. לְפִיכָךְ מַחֲזִיר הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. וְאֵין כָּאן שְׁבוּעָה[85], שֶׁהֲרֵי הָעֵדִים רָאוּ מַה גָּזַל. וְאַחַר שֶׁיַּחֲזִיר[86] חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מַה שֶׁיִּטְעַן, וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן[87].

80) שלא כדרך הגנבים. 81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. 82) במתנה. 83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ורי"ף שם. 84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. 85) אין כאן חיוב שבועה על בעל־הבית הנוטל. 86) וחזר המצב לקדמותו. 87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

יג. וְכֵן[88] אִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד[89] בִּלְבַד, וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן שֶׁגָּזוּל הוּא כְּלִי זֶה בְּיָדוֹ[90], וְהַלָּה אוֹמֵר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי, אוֹ בְּחוֹב גְּבִיתִיו, אוֹ שֶׁלִּי הָיָה וּפִקָּדוֹן הוּא אֶצְלְךָ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַחֲזִיר הַכְּלִי לִבְעָלָיו בְּלֹא שְׁבוּעָה. שֶׁאִלּוּ הָיָה שָׁם שְׁנֵי עֵדִים, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְעַכְשָׁו, שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא עֵד אֶחָד, חַיָּב שְׁבוּעָה[91]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַכְחִישׁ אֶת הָעֵד[92]; וְכָל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע - מְשַׁלֵּם. לְפִיכָךְ, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא נָטַלְתִּי כְּלוּם[93] - הוֹאִיל וְאֵין שָׁם אֶלָּא עֵד אֶחָד וְהוּא מַכְחִישׁוֹ, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[94] שֶׁלֹּא לָקַח מִבֵּיתוֹ כְּלוּם, וְנִפְטָר.

88) רי"ף שם. 89) שראהו נכנס לתוך בית חבירו שלא בפני בעל־הבית ונטל משם כלי. 90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). 91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמא של בעל הבית]. 92) הוא מודה שנטל כלי מבית חבירו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. 93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. 94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה.

יד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[95] שֶׁחָטַף לָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף[96] מִיַּד חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וּבָא הַחוֹטֵף[97] וְאָמַר: חָטַפְתִּי[98] וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי, וְחִיְּבוּהוּ חֲכָמִים[99] לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[100] בְּעֵד זֶה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָעֵד. וְאִלּוּ לֹא הָיָה שָׁם עֵד כְּלָל, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[101] שֶׁשְּׁלוֹ חָטַף[102]; וְאִלּוּ הִכְחִישׁ הָעֵד[103] וְאָמַר: מֵעוֹלָם לֹא חָטַפְתִּי, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא חָטַף. וּכְדִין זֶה דָּנִין בְּכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[104] בְּכָל מָקוֹם[105].

95) בבא בתרא לג: שבועות מז. 96) מוארך בצורת לשון. 97) בפני בית הדין. 98) ומאשר את דברי העד. 99) רבי אבא, שם. 100) להכחיש את דברי העד. 101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. 102) מכיוון שלא הוחזק גזלן על פי עדים. 103) הכחיש את דברי העד. 104) כגון בהלכה

הקודמת, שהנכנס לבית חבירו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. 105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חָטַף[106] מִמֶּנּוּ זְהוּבִים [בְּעֵד אֶחָד], וְהוּא אוֹמֵר: שֶׁלִּי חָטַפְתִּי וְעֶשְׂרִים הָיוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ כַּמָּה חָטַף - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם הָעֶשְׂרִים. שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁזְּהוּבִים חָטַף, וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם[107] הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם[108], וְנִמְצָא בְּעֵד אֶחָד מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[109] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע[110], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[111].

106) סברת עצמו. 107) עדים שחטף. 108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. 109) שלא חטף. 110) כי הודה לדברי העד שחטף. 111) למעלה הלכה יג.

טז. אָמַר הַחוֹטֵף: עֶשְׂרִים חָטַפְתִּי וְשֶׁלִּי הֵן, וְהַנִּגְזָל אוֹמֵר: מֵאָה חָטַף - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ[112] מִנְיָנָן, הֲרֵי מְשַׁלֵּם הָעֶשְׂרִים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁחָטָפָן, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל הַשְּׁאָר, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּמִקְצָת[113]. וְדַעְתִּי נוֹטָה בָּזֶה שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת[114], שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה כְּלוּם[115], אֶלָּא אָמַר 'שֶׁלִּי חָטַפְתִּי'.

112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על השאר. 113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. 114) כדין כופר בכל. 115) והחיוב לשלם בא בגלל העד.

יז. נִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְנָטַל מִשָּׁם כֵּלִים בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ כַּמָּה נָטַל, (הֲרֵי) בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: עֶשְׂרִים כֵּלִים הָיוּ בְּבֵיתִי[116], וְהַגּוֹזֵל אוֹמֵר: לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא עֲשָׂרָה וְהֵם שֶׁלִּי - חַיָּב לְהַחֲזִיר הָעֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[117] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע. וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר[118] אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן עַל הַגַּזְלָן טַעֲנַת וַדַּאי[119].

116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). 117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. 118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. 119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

יום רביעי ו' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזלן בין שהוא לוקח מהגזלן, בין שהנגזל מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

א. אָסוּר לִקְנוֹת דָּבָר הַגָּזוּל[2] מִן הַגַּזְלָן[3]. וְאָסוּר לְסַעֲדוֹ עַל שְׁנוּיוֹ[4] כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶהוּ[5]. שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה דְּבָרִים אֵלּוּ[6] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְחַזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[7], וְעוֹבֵר עַל 'וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל'[8].

2) בבא־קמא קיח: קיט. 3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. 4) אסור לעזור לגזלן לשנות את הגזילה. 5) כדי שהגזלן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר־כך למכרו. 6) שקונה בעצמו מן הגזלן, או שעוזר לו, על־ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. 7) על־ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. 8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

ב. אָסוּר לְהָנוֹת בִּדְבָר הַגָּזוּל, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר יֵאוּשׁ[9]. וְהוּא, שֶׁיָּדַע בְּוַדַּאי[10] שֶׁדָּבָר זֶה הוּא הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ. כֵּיצַד? יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁבְּהֵמָה זוֹ גְּזוּלָה - אָסוּר לִרְכֹּב עָלֶיהָ אוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ.

9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. 10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזלן הוא, השווה להלן הלכה ח.

ג. גָּזַל בַּיִת אוֹ שָׂדֶה[11] - אָסוּר לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ[12] אוֹ לִכָּנֵס בָּהּ בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וְאִם דָּר בְּתוֹכָהּ[13] - חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַבְּעָלִים, כְּדֵין הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[14]. גָּזַל דְּקָלִים וְעָשָׂה מֵהֶן גֶּשֶׁר[15] - אָסוּר לַעֲבֹר עָלָיו[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[17].

11) קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא־קמא קיז: 12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרישה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. 13) הגזלן או אדם אחר. 14) שאם החצר עשויה לשכר, אף־על־פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא־קמא כא. 15) דוגמא בגמרא שם קיג: 16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל־ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החוזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. 17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזלן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

ד. מִי שֶׁעָבַר[18] וְאָכַל הַגְּזֵלָה אַחַר יֵאוּשׁ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[19]. וְאִם אָכַל קֹדֶם יֵאוּשׁ, וְרָצוּ הַבְּעָלִים

1 לִגְבּוֹת מִן הָאוֹכֵל - גּוֹבִין, שֶׁעֲדַיִן בִּרְשׁוּתָן הִיא[20];
2 וְאִם רָצוּ, גּוֹבִין מִן הַגַּזְלָן[21].

18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. 19) משנה בבא־קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד־לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירנה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזלן עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזלן כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזלן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור־המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור־המתחיל גזל. 20) בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. 21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

3 ה. הַגּוֹזֵל וָמֵת, בֵּין שֶׁהֶאֱכִיל אֶת הַגְּזֵלָה לַבָּנִים אַחַר
4 יֵאוּשׁ[22] בֵּין שֶׁלֹּא הֶאֱכִילָם אֶלָּא מְכָרָהּ אוֹ אָבְדָה[23]:
5 אִם הִנִּיחַ קַרְקַע - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[24], אֲבָל מִן
6 הַמַּטַּלְטְלִין[25] - אֵינָן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם; שֶׁדְּמֵי הַגְּזֵלָה[26]
7 חוֹב הֵן עַל הַגַּזְלָן, וְאֵין הַמַּטַּלְטְלִין מִשְׁתַּעְבְּדִין
8 לְבַעַל חוֹב[27].

22) אף־על־פי שפטורים מלשלם. 23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. 24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. 25) שהניח להם אביהם. 26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. 27) כי המלוה, בשעת ההלואה, סמך על נכסי דלא ניידי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או היורש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי היורשים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

9 ו. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים[28] לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן
10 הַמַּטַּלְטְלִין[29] וַאֲפִלּוּ בְּמִלְוָה עַל פֶּה[30]. לְפִיכָךְ חַיָּבִין
11 לְשַׁלֵּם[31] בֵּין אָכְלוּ בֵּין לֹא אָכְלוּ, בֵּין נִתְיָאֲשׁוּ בֵּין לֹא
12 נִתְיָאֲשׁוּ, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ.

28) ראה רי"ף בבא־קמא (הוצאת וילנא ז.) והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. 29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). 30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. 31) אף־על־פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

13 ז. דִּין הַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין[32] מִן הַגַּזְלָן כְּלוֹקֵחַ מִן
14 הַגַּנָּב[33]: אִם גַּזְלָן מְפֻרְסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת
15 הַשּׁוּק[34]; וְאִם אֵינוֹ מְפֻרְסָם[35] - עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת
16 הַשּׁוּק[36], וְנוֹתֵן הַנִּגְזָל דָּמִים[37] שֶׁנָּתַן[38] וְלוֹקֵחַ גְּזֵלָתוֹ[39],
17 וְחוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַגַּזְלָן[40] בִּדְמֵי הַגְּזֵלָה. וְאִם כְּבָר
18 נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[41] - קָנָה לוֹקֵחַ[42] עַצְמָהּ שֶׁל גְּזֵלָה[43]
19 וְאֵינוֹ מַחֲזִירָהּ[44].

32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. 33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. 34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזלן. 35) ולא ידע שהוא קונה מגזלן. 36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף־על־פי שנודע אחר־כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירנו לבעלים אלא־אם־כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. 37) אף־על־פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. 38) הלוקח לגזלן. 39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. 40) ותובע הנגזל את הגזלן. 41) בין שנתייאשו לפני שמכר הגזלן ובין שנתייאשו אחר שמכר הגזלן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. 42) ביאוש ושינוי רשות. 43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. 44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזלן.

20 ח. אָסוּר לֵהָנוֹת מִן הַגַּזְלָן[45]. וְאִם הָיָה מְעוּט שֶׁלּוֹ[46],
21 אַף עַל פִּי שֶׁרֹב מָמוֹנוֹ גָּזוּל - מֻתָּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ, עַד
22 שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁדָּבָר זֶה[47] גָּזוּל בְּיָדוֹ.

45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזלן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזלן. 46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא־קמא קיט. 47) שהוא מקבל מן הגזלן. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזלן (מגיד־משנה).

23 ט. בְּנֵי אָדָם שֶׁחֲזָקָתָן גַּזְלָנִין[48] וְחֲזָקַת כָּל מָמוֹנָן מִן
24 הַגָּזֵל[49], מִפְּנֵי שֶׁמְּלַאכְתָּן מְלֶאכֶת גַּזְלָנִין[50], כְּגוֹן
25 הַמּוֹכְסִין[51] וְהַלִּסְטִים[52] - אָסוּר לֵהָנוֹת מֵהֶן; שֶׁחֲזָקַת
26 מְלָאכָה זוֹ שֶׁהוּא גָּזוּל[53]. וְאֵין מְצָרְפִים דִּינָרִים מִן
27 הַתֵּבָה שֶׁלָּהֶן[54], שֶׁהַכֹּל בְּחֲזָקַת גְּזֵלָה[55].

48) שידועים כגזלנים. 49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. 50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. 51) הנוטלים מסחורות, בבא־קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. 52) שודד. 53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. 54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר,

אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא־קמא קיג. 55) כל המעות שבתיבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף־על־פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נָטְלוּ מוֹכְסִים כְּסוּתוֹ[56] וְהֶחֱזִירוּ לוֹ אַחֶרֶת[57], (נָטְלוּ חֲמוֹרוֹ וְהֶחֱזִירוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר) - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזּוּ כִּמְכִירָה הִיא[58], וְחֶזְקָתָהּ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה[59], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁזּוּ גְזֵלָה[60]. וְאִם הָיָה וָתִיק[61] וּמַחְמִיר עַל עַצְמוֹ[62] - מַחֲזִירָן לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים[63].

56) משנה בבא־קמא קיד. 57) מתוך רחמנות עליו. 58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. 59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, שאם נתייאשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. 60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. 61) חסיד. 62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף־על־פי שקנאה לפי דין המשנה. 63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[64] שֶׁהַמּוֹכֵס כְּלִסְטִים? בִּזְמַן שֶׁהַמּוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכָבִים[65], אוֹ מוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו[66], אוֹ מוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵחֲמַת הַמֶּלֶךְ[67] וְאֵין לוֹ קִצְבָּה[68], אֶלָּא לוֹקֵחַ מַה שֶּׁירְצֶה וּמַנִּיחַ מַה שֶּׁירְצֶה; אֲבָל מֶכֶס שֶׁפְּסָקוֹ הַמֶּלֶךְ[69], וְאָמַר שֶׁיִּקַּח שְׁלִישׁ[70] אוֹ רְבִיעַ אוֹ דָּבָר קָצוּב[71], וְהֶעֱמִיד מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל[72] לִגְבּוֹת חֵלֶק זֶה לַמֶּלֶךְ, וְנוֹדָע שֶׁאָדָם זֶה נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מוֹסִיף כְּלוּם עַל מַה שֶּׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ בְּחֶזְקַת גַּזְלָן[73], לְפִי שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא[74]. וְלֹא עוֹד[75], אֶלָּא שֶׁהוּא עוֹבֵר[76] הַמַּבְרִיחַ מִמֶּכֶס זֶה[77], מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹזֵל מְנַת הַמֶּלֶךְ, בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל.

64) למעלה הלכה ט. 65) ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא־קמא קיג. 66) ולא מונה על־ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. 67) שמינהו המלך לגבות מכס שקבע. 68) אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. 69) שקבעו המלך. 70) מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. 71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. 72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. 73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. 74) כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. 75) לא רק שאין המוכס בחזקת גזלן. 76) עבירה של גזל. 77) המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

יב. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁמֵּשִׂים מַס עַל בְּנֵי הָעִיר[78] אוֹ עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[79] דָּבָר קָצוּב מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, אוֹ עַל שָׂדֶה וְשָׂדֶה[80] דָּבָר קָצוּב; אוֹ שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲבֹר[81] עַל דָּבָר זֶה - יִלְקְחוּ כָּל נְכָסָיו לְבֵית הַמֶּלֶךְ; אוֹ כָּל מִי שֶׁיִּמָּצֵא בַּשָּׂדֶה בִּשְׁעַת הַגֹּרֶן[82] - הוּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעָלֶיהָ, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא בַּעַל הַשָּׂדֶה בֵּין שֶׁאֵינוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה[83]; וְכֹל כַּיּוֹצֵא מִדְּבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ גָּזֵל, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁגָּבָה אוֹתָן לַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ בְּחֶזְקַת גַּזְלָן[84], וַהֲרֵי הוּא כָּשֵׁר[85]. וְהוּא[86], שֶׁלֹּא יוֹסִיף[87] וְלֹא יְשַׁנֶּה[88] וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ כְּלוּם.

78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. 79) דהיינו מס גולגולת, בבא־קמא קיג: 80) דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. 81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. 82) בשעת אסיפת התבואה. 83) שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת הרי"ף - רב) בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. 84) כי "דינא דמלכותא דינא". 85) כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. 86) בתנאי. 87) על המס. 88) את מספר יחידות המשקל הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יבול השדה במקום שמונה.

יג. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אֶחָד מֵעֲבָדָיו וְשַׁמָּשָׁיו מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, וְלָקַח שָׂדֵהוּ אוֹ חֲצֵרוֹ - אֵינָהּ גָּזֵל[89], וּמֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהּ[90], וְהַלּוֹקְחָהּ מִן הַמֶּלֶךְ - הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ, וְאֵין הַבְּעָלִים מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[91]; שֶׁזֶּה דִּין הַמְּלָכִים כֻּלָּם[92], לִקַּח כָּל מָמוֹן שַׁמָּשֵׁיהֶם כְּשֶׁכּוֹעֲסִין עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי הַמֶּלֶךְ הִפְקִיעַ שֶׁעְבּוּדָן[93], וְנַעֲשָׂת חָצֵר זוֹ אוֹ שָׂדֶה זוֹ כְּהֶפְקֵר[94], וְכָל הַקּוֹנֶה אוֹתָהּ מִן הַמֶּלֶךְ - זָכָה בָּהּ. אֲבָל מֶלֶךְ שֶׁלָּקַח חָצֵר אוֹ שָׂדֶה שֶׁל אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁלֹּא בַּדִּינִין שֶׁחָקַק - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[95]; וְהַלּוֹקְחָהּ מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין הַבְּעָלִים מִיָּדוֹ[96].

89) אף־על־פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכעס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. 90) בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. 91) בניגוד לקונה קרקע מן הגזלן, שאפילו נתייאשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים,

ראה לקמן פרק ח הלכה יד. 92) ועל כן יש להחרמה זו תוקף חוקי. 93) הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. 94) כנכסים ללא בעלים. 95) מכיון שעשה מעשהו שלא לפי החוק. 96) כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזלן ונתייאשו הבעלים.

1 **יד. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר[97]: כָּל דִּין שֶׁיַּחְקֹק אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ**
2 **לַכֹּל וְלֹא יִהְיֶה לְאָדָם אֶחָד בִּכְּפִנֵּי עַצְמוֹ[98] - אֵינוֹ גָּזֵל;**
3 **וְכֹל שֶׁיִּקַּח מֵאִישׁ זֶה בִּלְבַד שֶׁלֹּא כַּדָּת[99] הַיְדוּעָה**
4 **לַכֹּל, אֶלָּא חָמַס אֶת זֶה - הֲרֵי זֶה גָּזֵל. לְפִיכָךְ, גַּבָּאֵי**
5 **הַמֶּלֶךְ וְשׁוֹטְרָיו[100] שֶׁמּוֹכְרִים הַשָּׂדוֹת בַּמַּס הַקָּצוּב עַל**
6 **הַשָּׂדוֹת[101] - מִמְּכָרָן מִמְּכָר[102]; אֲבָל מַס שֶׁעַל כָּל**
7 **אִישׁ וָאִישׁ[103] אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִן הָאָדָם עַצְמוֹ[104],**
8 **וְאִם מָכְרוּ הַשָּׂדֶה בַּמַּס שֶׁעַל הָרֹאשׁ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ**
9 **מִמְּכָר[105], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דִּין הַמֶּלֶךְ כָּךְ[106].**

97) זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. 98) אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". 99) שלא כחוק. 100) המגינים בכוח על גובי המלך. 101) מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא־בתרא נה. 102) כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). 103) מס הגולגולת. 104) שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. 105) כי המכירה אינה לפי החוק. 106) רשאי הוא לחוקק חוק חדש כזה. [הרמב"ן וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

10 **טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל**
11 **הַשָּׂדֶה - תִּהְיֶה הַשָּׂדֶה לְנוֹתֵן הַמַּס[107], וּבְרַח בַּעַל**
12 **הַשָּׂדֶה מִפְּנֵי הַמַּס, וּבָא זֶה וְנָתַן מַס שֶׁעָלֶיהָ לַמֶּלֶךְ[108]**
13 **וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גָּזֵל[109], אֶלָּא אוֹכֵל פֵּרוֹת[110]**
14 **וְנוֹתֵן הַמַּס עַד שֶׁיַּחְזִרוּ הַבְּעָלִים[111]; שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין**
15 **הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[112].**

107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. 108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. 109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא־מציעא עג: 110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. 111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. 112) למעלה הלכה יא.

16 **טז. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁגָּזַר[113], שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן מַס הַקָּצוּב עַל**
17 **הָאִישׁ[114] יִשְׁתַּעְבֵּד בָּזֶה שֶׁלֹּא נָתַן[115], וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן**
18 **הַמַּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הֶעָנִי - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר**
19 **מִדַּי[116], שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין; אֲבָל אֵינוֹ עוֹבֵד בּוֹ**
20 **כְּעֶבֶד[117].**

113) בבא־מציעא עג: 114) מס גולגולת. 115) יעביד אותו תמורת המס ששילם עבורו. 116) יותר ממה שהוא רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). 117) כעבד כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבידו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבוד בו עבודת עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

21 **יז. מֶלֶךְ שֶׁכָּרַת אִילָנוֹת[118] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְעָשָׂה מֵהֶן**
22 **גֶּשֶׁר - מֻתָּר לַעֲבֹר עָלָיו[119]. וְכֵן אִם הָרַס בָּתִּים**
23 **וַעֲשָׂאָן דֶּרֶךְ אוֹ חוֹמָה - מֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהּ. וְכֵן כֹּל**
24 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין[120].**

118) בבא־קמא קיג: 119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. 120) ואף־על־פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתיני המלך, מכיוון שהמלך לא פרט בפירוש, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל־הבית ובעל־הבית, גמרא שם.

25 **יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[121] בְּמֶלֶךְ שֶׁמַּטְבְּעוֹ**
26 **יוֹצֵא[122] בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת[123]; שֶׁהֲרֵי הִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי**
27 **אוֹתָהּ הָאָרֶץ, וְסָמְכָה דַעְתָּן[124] שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם**
28 **לוֹ עֲבָדִים. אֲבָל אִם אֵין מַטְבְּעוֹ יוֹצֵא - הֲרֵי הוּא**
29 **כְּגַזְלָן בַּעַל זְרוֹעַ[125], וּכְמוֹ חֲבוּרַת לִסְטִים הַמְּזַיְּנִין[126]**
30 **שֶׁאֵין דִּינֵיהֶם דִּין, וְכֵן מֶלֶךְ זֶה וְכָל עֲבָדָיו[127] גַּזְלָנִין**
31 **לְכָל דָּבָר.**

121) שדין המלך דין. 122) עובר לסוחר. 123) שעליהן הוא מולך. 124) בטחו בו. 125) המשתמש בכוח פיסי. 126) הנוטלים בכוח הנשק. 127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

יום חמישי ז' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

32 **א. קוֹרוֹת וַאֲבָנִים[2] וְעֵצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁשִּׁטְּפָם**
33 **הַנָּהָר: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[3] מֵהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ**
34 **מֻתָּרִין[4], וְהֵן שֶׁל מַצִּילָן; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ[5] אִם נִתְיָאֲשׁוּ**
35 **אִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[6]**
36 **אִם הָיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם[7].**

2) בבא־מציעא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. 3) אם ידוע שהבעלים כבר נתייאשו. זוהי הגירסא בתוספתא שם: "אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתייאשו הבעלים". 4) ואין בהם משום

איסור גזל. 5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התייאשו. ראה תוספתא שם. 6) שחייב להחזיר. 7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתייאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

1 **ב. לְפִיכָךְ, הַמַּצִּיל מִן הַנָּהָר[8] וּמִזּוֹטוֹ שֶׁל יָם[9]**
2 **וּמִשְּׁלוּלִיתוֹ שֶׁל נָהָר[10] וּמִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[11] וּמִן**
3 **הַדֶּלֶקָה וּמִן הָאֲרִי וּמִן הַדֹּב וּמִן הַנָּמֵר וּמִן**
4 **הַבַּרְדְּלָס[12]: אִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[13] -**
5 **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, וְאִם לֹא יָדַע - יַחֲזִיר[14].**

8) משנה בבא־קמא קיד. 9) מקרקעית הים במקומות הנשטפים על־ידי מי הים כשהם עולים, בבא־מציעא כד. 10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושוללים כל מה שמוצאים בדרכם, שם. 11) מקביל למציל מן הגייס. 12) בבא־מציעא כד. 13) כגון ששמע מפיהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתייאשו הבעלים (שם, וראה מגיד־משנה). 14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על־ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתייאשו ומקווים להציל כשם שזה הציל.

6 **ג. הַמַּצִּיל מִיַּד לִסְטִים[15] יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ,**
7 **מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם הַדָּבָר[16] שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם יָדַע**
8 **שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ - חַיָּב לְהַחֲזִיר. אֲבָל הַמַּצִּיל מִיַּד**
9 **לִסְטִים עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכָבִים[17] - חַיָּב**
10 **לְהַחֲזִיר, שֶׁסְּתָם הַדָּבָר שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם**
11 **יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וּמִפְּנֵי מָה**
12 **סְתָם לִסְטִים יִשְׂרָאֵל נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וּסְתָם הָעוֹבֵד**
13 **כּוֹכָבִים לֹא נִתְיָאֲשׁוּ? מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים,**
14 **שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַחֲזִירִין מִיַּד הַגַּזְלָן אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגָּזַל, אֶלָּא בִּרְאָיוֹת רְעוּעוֹת[18]**
16 **וּבְאֹמֶד הַדַּעַת[19].**

15) בבא־קמא קיד. 16) אם לא ידוע אם נתייאשו או לא. 17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. 18) בניגוד לדייני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. 19) בהשערה.

17 **ד. שַׁחֲלַיִם[20] הַצּוֹמְחִים בְּתוֹךְ הַפִּשְׁתָּן, הַמְלַקְּטָן**
18 **כְּשֶׁהֵן לַחִין - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גָּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַפְסִידִין**
19 **הַפִּשְׁתָּן[21] שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְאִם יָבְשׁוּ - אֲסוּרִין**
20 **מִשּׁוּם גָּזֵל, שֶׁכְּבָר הִפְסִידוּ מַה שֶׁהִפְסִידוּ[22]. וְאִם הָיוּ**
21 **עַל הַגְּבוּל[23] - אֲסוּרִין אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן לַחִין[24].**

20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא־מציעא קז. 21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. 22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. 23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. 24) מפני שאינם מפסידים.

22 **ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּנִזְקֵי מָמוֹן[25], שֶׁהַמּוֹצִיא תִּבְנוּ[26]**
23 **וְקַשּׁוּ[27] לִרְשׁוּת הָרַבִּים[28] - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל[29].**
24 **אֲבָל הַמּוֹצִיא הַגָּלָל[30] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין בִּשְׁעַת**
25 **הוֹצָאַת זְבָלִים[31] בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים -**
26 **חַיָּבִין עֲלֵיהֶם[32] מִשּׁוּם גָּזֵל[33].**

25) פרק יג, הלכה יד. 26) זה שנשאר אחר הדישה. 27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. 28) כדי שידושו ויעשו לו זבל. 29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. 30) צואת הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם הלכה טו. 31) שמותר לו להוציא את הגלל. 32) אם בא אחר ונטל את הגללים. 33) כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל ו"קנסו גופן משום שבחן".

27 **ו. מִי שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לוֹ[34] כֵּלָיו[35] בְּכֵלִים אֲחֵרִים בְּבֵית**
28 **הָאֵבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה[36] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
29 **עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה[37] וְיַחֲזִיר[38] וְיִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ. נִתְחַלְּפוּ**
30 **לוֹ בְּבֵית הָאֻמָּן[39]: אִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל אֻמָּן[40] נָתְנוּ**
31 **לוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֻמָּן וְאָמַר לוֹ: טֹל כֶּלְיְךָ[41] - הֲרֵי**
32 **זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה וְיַחֲזִיר וְיִטֹּל אֶת**
33 **שֶׁלּוֹ. אָמַר לוֹ הָאֻמָּן: טֹל כְּלִי זֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ**
34 **בּוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה וְיַחֲזִיר וְיִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ; שֶׁמָּא כֵּלָיו**
35 **שֶׁל אֻמָּן הוּא[42], אוֹ בַּעַל הַכְּלִי צִוָּה אֶת הָאֻמָּן לְמָכְרוֹ**
36 **לוֹ[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

34) בבא־בתרא מו. 35) בגדיו. 36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. 37) זה שהחליף. 38) את הבגד שנטל בטעות. 39) מסר לו בגד לתיקון וקיבל אחר במקומו. 40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. 41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. 42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. 43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו ביודעים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

37 **ז. דְּבָרִים הַרְבֵּה[44] אָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם גָּזֵל[45],**
38 **וְהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן מִדִּבְרֵיהֶם[46]. כְּגוֹן[47]**
39 **מַפְרִיחֵי יוֹנִים וְהַמְשַׂחֲקִים בְּקֻבְיָא[48]. מַפְרִיחֵי יוֹנִים**
40 **כֵּיצַד? לֹא יַפְרִיחַ אָדָם בְּתוֹךְ הַיִּשּׁוּב[49], שֶׁהֲרֵי לוֹקֵחַ**
41 **מָמוֹן אֲחֵרִים שֶׁלֹּא כַּדִּין, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁלֵּחַ זָכָר וְיָבִיא**
42 **נְקֵבָה מִשּׁוּבָךְ אַחֵר אוֹ נְקֵבָה וְתָבִיא זָכָר[50]. וְלֹא יוֹנִים**
43 **בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָעוֹשֶׂה כָּזֶה בִּשְׁאָר עוֹפוֹת אוֹ חַיָּה**
44 **וּבְהֵמָה[51] - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן מִדִּבְרֵיהֶם.**

44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. 45) אף־על־פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. 46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. 47) משנה, סנהדרין כד: 48) ראה לקמן הלכה י. 49) שסתם יונים

יש להן בעלים. 50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: א) מירוץ יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי זה נכלל בדין משחק בקוביא, אף־על־פי שבעל פירוש זה קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. 51) ברייתא שם כה:

1 **ח. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים[52] לָצוּד יוֹנִים[53] בְּתוֹךְ הַיִּשּׁוּב,**
2 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל אֲחֵרִים[54]. וְאֵין פּוֹרְשִׁין נִשְׁבִּין[55]**
3 **לְיוֹנִים, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִן הַיִּשּׁוּב אַרְבָּעָה**
4 **מִילִין[56]. וְאִם הָיָה יִשּׁוּב כְּרָמִים[57] - אֲפִלּוּ מֵאָה מִיל**
5 **לֹא יִפְרֹשׁ, שֶׁהַיּוֹנִים שֶׁל בַּעֲלֵי כְּרָמִים הֵם[58]. וְכֵן לֹא**
6 **יִפְרֹשׁ בְּתוֹךְ הַשּׁוֹבְכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ[59] אוֹ שֶׁל**
7 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים[60] אוֹ שֶׁל הֶפְקֵר[61], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק**
8 **מִן הַיִּשּׁוּב מֵאָה מִיל, מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹנִים[62] בָּאוֹת לְיִשּׁוּב**
9 **הַשּׁוֹבְכִין[63].**

52) משנה בבא־קמא עט: 53) על־ידי העמדת מלכודות. 54) ולא של הפקר. 55) מלכודות לצוד צפרים. 56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין אסור, כי מגיעות לשם יוני השובכים. 57) דברי רב יוסף, שם פג. 58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול. 59) ואין לחשוש ליוני שובכים שלא ילכדו ברשתות, שהרי שלו הן. 60) ואף־על־פי שגזל עכו"ם אסור - אין חוששים ליונים שבשובכיהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובישראל גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם. 61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. 62) של היישוב. 63) ודרך השובכים הן מגיעות למרחק גדול.

10 **ט. מַרְחִיקִין[64] אֶת הַשּׁוֹבָךְ[65] מִן הָעִיר[66] חֲמִשִּׁים**
11 **אַמָּה[67]. וְלֹא יַעֲשֶׂה אָדָם שׁוֹבָךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[68] אֶלָּא**
12 **אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ[69], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
13 **יִמָּשְׁכוּ הַגּוֹזָלוֹת וְיַפְסִידוּ בַּשָּׂדוֹת וְיֹאכְלוּ מִשֶּׁל**
14 **אֲחֵרִים. וְאִם לְקָחוֹ[70] מֵאַחֵר, אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין**
15 **תְּחִלַּת שָׂדֶה חֲבֵרוֹ בֵּית רֹבַע בִּלְבַד[71] - הֲרֵי הוּא**
16 **בְּחֶזְקָתוֹ[72], וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַרְחִיק[73].**

64) משנה בבא־בתרא כג. 65) מגדל יונים. 66) כדי שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. 67) אף־על־פי שהיונים מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים כאן במרחק חמישים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים שמוצאות תוך חמישים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר המרוחקות מהן חמישים אמה ויותר, גמרא שם. 68) אפילו במרחק רב מן העיר. 69) אם חמישים אמה מן השובך לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. 70) את השדה. 71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. 72) שהרי הוחזק כבר ביד המוכר. 73) משדהו של המוכר.

17 **י. הַמְשַׂחֲקִין בְּקֻבְיָא[74] כֵּיצַד? אֵלּוּ שֶׁמְּשַׂחֲקִים בְּעֲצָמִים**
18 **אוֹ בִּצְרוֹרוֹת[75] אוֹ בַּעֲצָמוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[76], וְעוֹשִׂים**
19 **תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּאוֹתוֹ שְׂחוֹק**
20 **יִקַּח מִמֶּנּוּ כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם[77]. אַף עַל**
21 **פִּי שֶׁבִּרְצוֹן הַבְּעָלִים לָקַח[78], הוֹאִיל וְלָקַח מָמוֹן חֲבֵרוֹ**
22 **בְּחִנָּם[79] דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהִתּוּל[80] - הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל. וְכֵן**
23 **הַמְשַׂחֲקִים בְּבְהֵמָה אוֹ בְּחַיָּה אוֹ בְּעוֹפוֹת[81], וְעוֹשִׂים**
24 **תְּנַאי, שֶׁכֹּל שֶׁתְּנַצֵּחַ בְּהֶמְתּוֹ[82] אוֹ תָּרוּץ יוֹתֵר יִקַּח**
25 **מֵחֲבֵרוֹ כָּךְ וְכָךְ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. הַכֹּל**
26 **אָסוּר[83], וְגָזֵל מִדִּבְרֵיהֶם הוּא.**

74) למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: 75) אבנים קטנות. 76) "קליפי אגוזים", גמרא שם. 77) כדעת חכמים במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: 78) וסתם גוזל זה הלוקח ממונו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. 79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג במקח וממכר. 80) ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות הדעת. 81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם כה: 82) במאבק נגד בהמת חברו. 83) בין אם נשוא המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

27 **יא. וְהַמְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין בּוֹ**
28 **אִסּוּר גָּזֵל[84], אֲבָל יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר עוֹסֵק בִּדְבָרִים**
29 **בְּטֵלִים; שֶׁאֵין רָאוּי לְאָדָם שֶׁיַּעֲסֹק כָּל יָמָיו אֶלָּא**
30 **בְּדִבְרֵי חָכְמָה וּבְיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם[85].**

84) מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק בממון של ישראל. 85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.

31 **יב. מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת[86] וְדָגִים שֶׁנָּפְלוּ מִיְּנֵי הַחַיָּה**
32 **לְתוֹךְ הַמְּצוּדָה, וּבָא אַחֵר וּנְטָלָן - הֲרֵי זֶה גָּזֵל**
33 **מִדִּבְרֵיהֶם[87], מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה[88]**
34 **בָּהֶן.**

86) משנה, גיטין נט: 87) מתקנת חכמים מפני דרכי שלום, שלא יבוא לידי ריב. 88) ועל כן עדיין לא זכה, ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי כליו של אדם קונים לו בכל מקום.

35 **יג. נָהָר הַמּוֹשֵׁךְ[89] וּמַעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִין - הֲרֵי הֵן שֶׁל**
36 **כָּל אָדָם[90]. עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת[91] זֵיתִים שֶׁל**
37 **שִׂכְחָה[92], וּבָא עָנִי אַחֵר וּנְטָלָן מֵעַל הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה**
38 **גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם[93]. וְאִם הָיָה הֶעָנִי מְקַבֵּץ בְּיָדוֹ[94] בְּרֹאשׁ**
39 **הַזַּיִת וּמַשְׁלִיךְ לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל גָּמוּר[95]; שֶׁהֲרֵי**
40 **הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה בָּהֶן.**

89) עירובין מו. 90) ולא של האדם שהנהר עובר בתוך רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. 91) העני עומד בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על הארץ, משנה גיטין נט: 92) ששכחום הבעלים, ושייכים לעניים. 93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין

לא הגיעו הזיתים ליד המנקף, ולא זכה בהם. 94) שם סא. 95) והמנקף יכול להוציאו מידו בדיינים.

יד. הַדְּבוֹרִים[96] אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם[97] כְּמוֹ תַּרְנְגוֹלִים וְאַוָּזִים, וְאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהֶן קִנְיָן מִדִּבְרֵיהֶם[98]. וְהַגּוֹזֵל נְחִיל דְּבוֹרִים[99], אוֹ שֶׁמְּנָעוֹ מִבְּעָלָיו[100] אִם בָּא[101] לִרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם. לְפִיכָךְ[102], מִי שֶׁצָּא נְחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים מֵרְשׁוּתוֹ וְשָׁכַן בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנְּחִיל[103] לְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ[104] עַד שֶׁיִּטֹּל אֶת נְחִילוֹ. וְאִם הִזִּיק - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. אֲבָל לֹא יָקֵץ אֶת שׁוֹכֵהּ[105] עַל מְנָת לִתֵּן דָּמִים[106].

96) בבא־קמא קיד. 97) והפקר הן. 98) מפני דרכי שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". 99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). 100) מלקחתה. 101) הנחיל. 102) משנה, שם קיד. 103) רשות. 104) אף־על־פי שיודע שיזיק את התבואה או את הנטיעות. 105) ענף. 106) נתיישבו הדבורים על ענף חבירו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על־מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתיקון.

טו. נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן[107] לוֹמַר: מִכָּאן יָצָא נְחִיל זֶה[108]. וְהוּא[109], שֶׁיִּהְיוּ מְשֻׁיָּחִין לְפִי תֻּמָּן[110], וְיִהְיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין[111] אַחַר הַנְּחִיל וְשׁוֹאֲלִים הֵיכָן חוֹנֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשָּׁה אוֹ קָטָן בְּנֵי עֵדוּת, הוֹאִיל וְקִנְיַן דְּבוֹרִים מִדִּבְרֵיהֶם[112], הֶאֱמִינוּ אוֹתָם בּוֹ[113].

107) משנה, שם קיד. 108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. 109) בתנאי. 110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. 111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: 112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. 113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

טז. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ גָּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא מִיָּדוֹ בְּדַיָּנִין[114]. וְכֵן אִם כָּפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע[115] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּמוֹ שֶׁמּוֹסִיף עַל הַגָּזֵל הַגָּמוּר[116].

114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. 115) לשקר. 116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

יום שישי ח' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני הגוזל ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

א. כָּל מִי[2] שֶׁנִּתְחַיֵּב מָמוֹן לַחֲבֵרוֹ הַיִּשְׂרָאֵל[3] וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר[4] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ הַקֶּרֶן שֶׁכָּפַר בּוֹ וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ. וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[5]. וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם גְּזֵלוֹת[6].

2) משנה בבא קמא קג: 3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. 4) ויקרא שם, כב. 5) לכפר על שבועת השקר. 6) ככתוב "ואת אשמו יביא לה'" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל[7] אוֹ[8] הָעוֹשֵׁק[9] אוֹ הַגּוֹנֵב[10], אוֹ שֶׁהִלְוָהוּ אוֹ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶן שֻׁתָּפוּת[11] וְנִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ[12]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁאִלּוּ הוֹדָה חַיָּב לְשַׁלֵּם[13] בַּדִּין[14], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן[15].

7) בחוזקה, ויקרא ה, כא. 8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. 9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. 11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. 12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: 14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לז. 15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[16]? כְּשֶׁהָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מֵחֲמַת עַצְמוֹ[17]; אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מֵחֲמַת אָבִיו - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל אָבִיו אוֹ גָּנַב אוֹ שֶׁהָיָה חַיָּב לַאֲחֵרִים, וְהַבֵּן יוֹדֵעַ[19], וְכָפַר הַבֵּן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד[20]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר גָּזָל[21] - עַל גְּזֵלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו.

16) שחייב לשלם חומש. 17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. 18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: 19) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. 20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה־ו). 21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[22]? בְּשֶׁאֵין הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[23]; אֲבָל אִם גָּזַל אָבִיו וָמֵת, וְהַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[24], וְכָפַר הַיּוֹרֵשׁ[25] וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.

22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. 23) ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. 24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. 25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

ה. גָּזַל הָאָב וְנִשְׁבַּע הָאָב וְהוֹדָה[26] וְאַחַר כָּךְ מֵת - הֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.

26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

ו. גָּזַל וְנִשְׁבַּע וָמֵת[27], וְהוֹדָה הַיּוֹרֵשׁ[28] - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[29] הַיּוֹרֵשׁ פָּטוּר מִן הָאָשָׁם[30].

27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. 28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. 29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). 30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

ז. הַנִּשְׁבָּע לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31] - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ חַיָּב בְּחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ[32]. וְכֵן הַגּוֹזֵל פָּחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ חַיָּב בְּחֹמֶשׁ; שֶׁאֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה מָמוֹן[33]. כַּמָּה הוּא הַחֹמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בַּקֶּרֶן[34]. שֶׁאִם גָּזַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. וְאִם הָיְתָה הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת - מַחֲזִיר אוֹתָהּ[35] וְנוֹתֵן דְּמֵי רְבִיעַ שֶׁלָּהּ.

31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. 32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל.). 33) משנה בבא קמא קג. "הגוזל את חבירו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). 34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). 35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזלן ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א־ב).

ח. אֵין הַנִּשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַד שֶׁיּוֹדֶה מַעֲצָמוֹ[36], אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים[37] וְהוּא עוֹמֵד בִּכְפִירָתוֹ - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד עַל פִּי עֵדִים, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שֶׁהַחֹמֶשׁ עִם הַקֶּרֶן הֵם בָּאִים, וְאֵינוֹ מְבִיאָם אֶלָּא עַל פִּי עַצְמוֹ[38].

36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). 37) שגזל. 38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

ט. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בּוֹ[39], הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁבַּע[40], אִם חָזַר וְהוֹדָה - אֵינוֹ חַיָּב לִרְדֹּף אַחַר הַבְּעָלִים[41] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם מָמוֹן שֶׁבִּידוֹ, אֶלָּא יְהֵא בְּיַד הַגַּזְלָן עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַבְּעָלִים וְיִטְּלוּ שֶׁלָּהֶן. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה[42] וָמַעְלָה - חַיָּב לִרְדֹּף אַחַר הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם, אֲפִלּוּ הֵם בְּאֵיי הַיָּם[43]; מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִתְיָאֲשׁוּ מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע, וְאֵינָן בָּאִין עוֹד לְתָבְעוֹ.

39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. 40) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. 41) כי הבעלים יבואו אליו. 42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. 43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

י. אֲפִלּוּ הֶחֱזִיר הַגְּזֵלָה כֻּלָּהּ חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה - חַיָּב לְהוֹלִיכָהּ אַחַר הַנִּגְזָל[44]. וְלֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ שֶׁל נִגְזָל[45] וְלֹא לִשְׁלוּחוֹ[46], אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַנִּגְזָל הַשָּׁלִיחַ בְּעֵדִים[47]. וְאִם הֵבִיא אֶת הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם וּמִתְכַּפֵּר לוֹ[48], וּבֵית דִּין מְטַפְּלִין בָּהּ[49] עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְבַעְלָהּ. וְכֵן נוֹתֵן הוּא לְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְכָל הַנּוֹתֵן הַגְּזֵלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְבֵית דִּין - יָצָא.

44) כי דינו כדין הגוזל את חבירו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג.). 45) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתננו", משנה שם. 46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. 47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. 48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. 49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

יא. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[50] וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[51] וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפָּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹלִיךְ אַחֲרָיו[52], אֶלָּא יָבוֹא

הַנִּגְזָל וְיִטֹּל אֶת הַשְּׁאָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַגְּזֵלָה עַצְמָהּ
קַיֶּמֶת - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּתְיַקֵּר[53] וְנִמְצָא הַנִּשְׁאָר
שָׁוֶה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ וְלֹא נָתַן
לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ
עַל הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשָּׁוֶה
פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן - חַיָּב לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אוֹ לָתֵת לְבֵית
דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. 51) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. 52) זה הכלל: הגזלן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. 53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. הַמַּחֲזִיר אֶת הַקֶּרֶן לַבְּעָלִים[54], וְכָפַר פַּעַם שְׁנִיָּה
בַּחֹמֶשׁ[55] וְנִשְׁבַּע עָלָיו - נַעֲשָׂה הַחֹמֶשׁ כְּקֶרֶן לְכָל
דָּבָר[56] וּמְשַׁלֵּם עָלָיו חֹמֶשׁ אַחֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשְׁתָּיו[57]
יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ,
עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַחֹמֶשׁ שֶׁיִּכְפֹּר בּוֹ וְנִשְׁבָּע עָלָיו מִשָּׁוֶה
פְּרוּטָה[58].

54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. 55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. 56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. 57) לשון רבים. 58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגוזל פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מִי שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹן, וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע,
וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ, וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע,
וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ לְכָל
שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד; שֶׁנֶּאֱמַר:
וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כַּמָּה
חֲמָשִׁין עַל קֶרֶן אֶחָד[59].

59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

יום ש"ק ט' טבת ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני הגוזל ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזלן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וּמֵת הַנִּגְזָל[2] - יַחֲזִיר הַגְּזֵלָה
לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁתַּנֵּית[3] - נוֹתֵן לָהֶם דְּמֵיהָ.
וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ[4] וְאַחַר כָּךְ מֵת[5] - נוֹתֵן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן
וְהַחֹמֶשׁ[6].

2) משנה בבא־קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזלן שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. 3) שינוי שאינו חוזר לברייתו, וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. 4) הגזלן לנגזל. 5) הנגזל. 6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו[7] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הָאָב: אִם אֵין
הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת אוֹ נִשְׁתַּנֵּית[8] - עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן עִם אֶחָיו[9]
עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֹמֶשׁ; וְאִם הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת - חַיָּב
לְהוֹצִיא הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ[10]. לְפִיכָךְ, נוֹתֵן אֶת
הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְאֶחָיו[11], וְעוֹשֶׂה עִמָּהֶן חֶשְׁבּוֹן[12].

7) משנה, שם קח: 8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. 9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף־משנה). 10) ככתוב "והשיב את הגזילה". 11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף־על־פי שגם הוא יורש. 12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

ג. אִם אֵין לוֹ אַחִין[13], שֶׁנִּמְצָא זֶה הַגַּזְלָן לְבַדּוֹ הוּא
הַיּוֹרֵשׁ[14] - מוֹצִיא הַגְּזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבָנָיו[15]. וְאִם אֵין
בָּנִים לְזֶה הַבֵּן הַגַּזְלָן - נוֹתְנָהּ לְבַעַל חוֹבוֹ[16] אוֹ
בְּהַלְוָאָתוֹ אוֹ לִצְדָקָה[17]. הוֹאִיל וְיָצְאָה גְּזֵלָה עַצְמָהּ
מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטַר[18], אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנָהּ מַתָּנָה אוֹ
פְּרָעָהּ בְּחוֹבוֹ. וְהוּא, שֶׁיּוֹדִיעֵם וְיֹאמַר: זֶה גֶּזֶל אַבָּא[19].

13) שם. 14) ואין למי להשיב את הגזילה. 15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזלן, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). 16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. 17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא־קמא קט. 18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. 19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

ד. וְכֵן הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר[20] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְהוֹדָה לוֹ,
וְזָקַף עָלָיו[21] הַכֹּל מִלְוָה[22], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַגֵּר - אַף
עַל פִּי שֶׁזָּכָה בַּגְּזֵלָה[23], חַיָּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ[24].

20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם. 21) הגר. 22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. 23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. 24) בדומה לגזל את אביו, בדרכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי

עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד־משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזלן, ומה שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף־על־פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] כְּשֶׁהוֹדָה בֵּינְתַּיִם[26]; אֲבָל אִם גָּזַל אֶת הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר[27] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וָחֹמֶשׁ לַכֹּהֲנִים[28] שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר[29], וּמֵבִיא אֲשָׁמוֹ[30], וְאַחַר כָּךְ יִתְכַּפֵּר בּוֹ[31].

25) שהגזלן זכה בגזילה. 26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזלן מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו כנ"ל. 27) ואחר־כך הודה. 28) משנה בבא־קמא קי. לפי הכתוב (במדבר ה, ה) "ואם אין איש גואל", שמכוון לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי־אפשר שלא יהיה לו יורש־גואל. 29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא־קמא קט: 30) למזבח. 31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר־כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

ו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[32] לָמְדוּ[33], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל - בְּגֵר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[34] הַכָּתוּב מְדַבֵּר[35], וְאָשָׁם זֶה[36] הָאָמוּר כָּאן הוּא הַגְּזֵלָה אוֹ דָּמָיו[37]. לְפִיכָךְ, הַמַּחֲזִיר גֶּזֶל הַגֵּר בַּלַּיְלָה - לֹא יָצָא[38]; שֶׁהֲרֵי אָשָׁם קְרָאוֹ הַכָּתוּב, וְאֵין מַקְרִיבִין בַּלַּיְלָה[39]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים חוֹלְקִין גֶּזֶל הַגֵּר כְּנֶגֶד גֶּזֶל הַגֵּר[40], כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין חוֹלְקִין בְּשַׂר אָשָׁם נֶגֶד בְּשַׂר אָשָׁם אַחֵר[41].

32) שקיבל תלמיד מפי רבו. 33) חכמינו. 34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. 35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא־קמא קט. 36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". 37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא־קמא קי. 38) מימרא של רבא, שם. 39) כי כתוב בו "ביום צוותו" (ויקרא ז, לח). 40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: 41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

ז. כָּל גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל כֹּהֵן וְכֹהֵן מֵאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[42] - לֹא יָצָא הַמַּחֲזִירוֹ יְדֵי הֲשָׁבָה[43]; שֶׁנֶּאֱמַר: הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן - עַד שֶׁתְּהֶיה הֲשָׁבָה[44] לְכָל כֹּהֵן. וְלָמָּה נֶאֱמַר בְּגֶזֶל הַגֵּר 'אִישׁ'?[45] שֶׁהָאִישׁ[46] אַתָּה צָרִיךְ לַחְקֹר[47] וּלְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים[48] אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּר קָטָן[49] - אִי אַתָּה צָרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, אֶלָּא חֶזְקָתוֹ שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[50].

42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משוה פרוטה. 43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא־קמא קי. 44) ואין השבה בפחות משוה פרוטה. 45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. 46) הגדול. 47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. 48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. 49) פחות משלוש־עשרה שנה ויום אחד. 50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא־קמא קט:

ח. הַכֹּהֲנִים בְּגֶזֶל הַגֵּר[51] כְּמִקַּבְּלֵי מַתָּנוֹת[52] הֵן. לְפִיכָךְ, הַגּוֹזֵל חָמֵץ מִן הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח[53] - חַיָּב לִתֵּן לַכֹּהֲנִים אֶת דָּמָיו כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[54]; שֶׁאִם יִתְּנֵהוּ לָהֶן עַכְשָׁו[55] - אֵינָהּ מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה[56]. וְאִלּוּ הָיָה הַגֵּר קַיָּם, הָיָה אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].

51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים. 52) מהקדוש־ברוך־הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא־קמא קי: 53) ונאסר בהנאה. 54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. 55) לאחר הפסח. 56) ואינו נותן לו מאומה. 57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף־על־פי שאינו שוה כלום. 58) למעלה פרק ג, הלכה ד. בעיא שנפשטה.

ט. כֹּהֵן שֶׁגָּזַל גֵּר[59] שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר[60] - לֹא זָכָה זֶה בִּגְזֵלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ[61], אֶלָּא יוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[62] בְּנֵי הַמִּשְׁמֶרֶת.

59) בבא־קמא קט: 60) ואחר־כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש. 61) אף־על־פי שהיא ברשותו. 62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה', והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר[63] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר, וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ וּגְזֵלָתוֹ לְהַעֲלוֹתָן לַכֹּהֲנִים[64], וּמֵת הַגַּזְלָן קֹדֶם כַּפָּרָה[65] - הֲרֵי בְּנֵי הַגַּזְלָן יוֹרְשִׁים אֶת כֶּסֶף הַגְּזֵלָה[66] אוֹ הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ[67], וְהָאָשָׁם[68] יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם[69], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[70].

63) משנה בבא־קמא קי. 64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. 65) כי מצד הדין, זכה הגזלן בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו). 66) כי אין כפרה למתים. 67) הבנים שלא גזלו, רשאים להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה הלכה ג־ד. 68) שמתו בעליו, ואי־אפשר להקריבו.

69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין. 70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נָתַן הַגַּזְלָן[71] אֶת הַכֶּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וּמֵת קֹדֶם כַּפָּרָה[72] - אֵין יוֹרְשֵׁי הַגַּזְלָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא[73] מִיַּד הַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן[74] לוֹ יִהְיֶה. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַגַּזְלָן קָטָן, שֶׁאֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה - אֵין יוֹרְשִׁים מוֹצִיאִין מִיַּד הַכֹּהֲנִים.

71) משנה בבא־קמא קי. 72) לפני שהקריבו את קרבן האשם. 73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן אשם. 74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים, גמרא שם קי:

יב. נָתַן אֶת הַכֶּסֶף[75] לְאַחַת מִן הַמִּשְׁמָרוֹת[76], וְאֶת הָאָשָׁם לְמִשְׁמָרָה זוֹ שֶׁהִיא שַׁבָּתָה[77] - יַחֲזִיר הַכֶּסֶף אֵצֶל הָאָשָׁם לְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָרָה הַקְּבוּעָה; שֶׁהַמִּשְׁמָרָה שֶׁלָּקְחָה כֶּסֶף בְּלֹא שַׁבָּתָה לֹא זָכְתָה, וּמוֹצִיאִין מִיָּדָהּ.

75) שם קי. 76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. 77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף למשמרה העובדת ואחר־כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

יג. אֵין מַקְרִיבִין אֶת הָאָשָׁם[78] עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַגַּזְלָן הַקֶּרֶן[79] לַבְּעָלִים, אוֹ לַכֹּהֲנִים - אִם הָיָה גֵּרֵל גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - נִתְכַּפֵּר לוֹ, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה[80]. וְחַיָּב לִתֵּן אֶת הַחֹמֶשׁ אַחַר כַּפָּרָה.

78) משנה, שם קי. 79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "יכפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. 80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

יד. הָעֲבָדִים[81] וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת[82] - אֵין בָּהֶן תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ[83]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן. כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן[84] מִטַּלְטְלִין הוּא וְגוּפָן מָמוֹן. יָצְאוּ קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים שֶׁהֵקִּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[85], וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[86]. וְכֵן אִם הָיוּ גֵּזֶל[87] גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים - אֵינָן חוֹזְרִים לַכֹּהֲנִים[88]. וְכֵן הַקַּרְקַע אֵינָהּ נִקְנִית לְעוֹלָם לַגַּזְלָן[89], אֶלָּא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת[90]. וַאֲפִלּוּ נִמְכְּרָה לְאֶלֶף זֶה אַחַר זֶה וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[91] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַגַּזְלָן בְּלֹא דָמִים[92]. וְכָל מִי שֶׁיָּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ חוֹזֵר עַל זֶה שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ[93], וְחוֹזֵר הַמּוֹכֵר הַשֵּׁנִי עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּחֲזֹר הַלּוֹקֵחַ מִן הַגַּזְלָן עַל הַגַּזְלָן וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[94].

81) כנענים, שהם עבדי עולם. 82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: 83) אפילו נשבע עליהם. 84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. 85) כי כתוב בהם "והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מו), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה" (קידושין כב:). 86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא־קמא קה. 87) העבדים והשטרות והקרקעות. 88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב. 89) במטלטלין יכול הגזלן לקנותן על־ידי שינוי, מה־שאין־כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. 90) זוהי דעת החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא־קמא קיז: 91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. 92) במטלטלין, כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). 93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. 94) בפרק הבא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'־ט' טבת תשע"ז

יום ראשון ג' טבת ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשֵּׁנִית —— הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבָעוֹל בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח), וּכְבָר כָּפַל הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ" (ויקרא יט, כט). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ" —— זֶה הַמּוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, וְכֵן הַמּוֹסֶרֶת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת. וּשְׁמַע מִמֶּנִּי לָמָּה כָּפַל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן זֶה וְאֵיזֶה עִנְיָן נוֹסָף יֵשׁ בּוֹ, וְהוּא: שֶׁכְּבָר קָדַם בְּמִשְׁפָּטָיו יִתְעָלֶה, שֶׁהַבּוֹעֵל בְּתוּלָה בֵּין שֶׁהָיָה מְפַתֶּה אוֹ אוֹנֵס —— אֵינוֹ חַיָּב שׁוּם עֹנֶשׁ מִן־הָעֲנָשִׁים אֶלָּא תַּשְׁלוּם מָמוֹן בִּלְבַד וְשֶׁיִּשָּׂא אוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁפֻּגַע, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב. וְהָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּדָבָר זֶה אֶלָּא קִנְסֵי מָמוֹן הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בְּכָל־דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן, וּכְשֵׁם שֶׁרַשַּׁאי אָדָם לִמְסוֹר

1 לַחֲבֵרוֹ מִמָּמוֹנוֹ כָּל־מַה־שֶּׁיִּרְצֶה אוֹ לִמְחוֹל לוֹ בְּמַה־שֶּׁהוּא
2 חַיָּב לוֹ, כָּךְ גַּם יִהְיֶה רַשַּׁאי לָקַחַת בִּתּוֹ הַנַּעֲרָה וּלְמָסְרָהּ
3 לְאִישָׁה אָדָם לָבוֹא עָלֶיהָ וְיִמְחוֹל לוֹ בְּכָךְ כֵּיוָן שֶׁזֶּה זְכוּת
4 מִזְּכֻיּוֹתָיו, כְּלוֹמַר: הַחֲמִשִּׁים כֶּסֶף (שנקנס האונס או
5 המפתה) שֶׁהֵם לַאֲבִי הַנַּעֲרָה; אוֹ שֶׁיִּמְסְרֶנָּה לוֹ עַל מְנַת
6 שֶׁיִּתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִים. לְפִיכָךְ הֵזְהַר עַל זֶה וְנֶאֱמַר לוֹ:
7 "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ" (ויקרא שם), לְפִי שֶׁזֶּה
8 שֶׁדַּנְתִּי בוֹ בְּתַשְׁלוּמֵי מָמוֹן בִּלְבַד אֵינוֹ אֶלָּא אִם קָרָה
9 שֶׁפִּתָּה אוֹ אָנַס; אֲבָל שֶׁיֵּעָשֶׂה הַדָּבָר בִּרְצוֹן שְׁנֵיהֶם וּבְהֶתֵּר
10 — אֵין דֶּרֶךְ לְכָךְ. וְגִלָּה אֶת־הַטַּעַם לְכָךְ וְאָמַר: "וְלֹא־
11 תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה" (שם). לְפִי שֶׁהָאוֹנֵס
12 וְהַפִּתּוּי קוֹרֶה מְעַט, וְאִם יִהְיֶה הַדָּבָר בְּרָצוֹן וּבְהֶתֵּר —
13 יִתְרַבֶּה וְיִתְפַּשֵּׁט בָּאָרֶץ. וְזֶה טַעַם יָפֶה וְנָאֶה לְפָסוּק זֶה,
14 וְהוּא מַתְאִים לְכָל־מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים וּלְמַה שֶׁיִּחַיְּבוּ
15 מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה. וְלָאו זֶה, כְּלוֹמַר: לָאו הַדִּפְנוּיָה — לוֹקִין
16 עָלָיו. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּכְתֻבּוֹת וְקִדּוּשִׁין.

יום שני ד' טבת ה'תשע"ז
הַמִּצְוָה הָשְׁנִי"ה נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי ה' טבת ה'תשע"ז
הַמִּצְוָה הָשְׁנִי"ה נדפסה ביום ראשון.

יום רביעי ו' טבת ה'תשע"ז
מצות לא תעשה רסב.

17 הַמִּצְוָה הָרִס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר קוֹנֶה אָמָה
18 עִבְרִיָּה מִלְּהָצִיק לָהּ אִם נִשָּׂאָהּ. כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי לְהָצִיק לָהּ.
19 שֶׁלֹּא יְצַמְּצֵם לָהּ מְזוֹנוֹתֶיהָ אוֹ כְּסוּתָהּ אוֹ יִמְנַע מִמֶּנָּה
20 עוֹנָתָהּ בִּכְדֵי לְהָצִיק לָהּ וּלְצַעֲרָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
21 "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנָּתָהּ לֹא יִגְרָע" (שמות כא, י). וְלָאו זֶה
22 בְּעַצְמוֹ, כּוֹלֵל כָּל־הַנּוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָצִיק לָהּ בְּאַחַד
23 מִשְּׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּדֵי לְצַעֲרָהּ וּלְעַנּוֹתָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ
24 יִתְעַלֶּה בְּאָמָה עִבְרִיָּה שֶׁהִזְהִיר מִלְּמְנוֹעַ מִמֶּנָּה שְׁאֵרָהּ
25 כְּסוּתָהּ וְעִנָּתָהּ, כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ (שם, ט), מִכָּאן
26 לָמַדְנוּ שֶׁמִּשְׁפַּט הַבָּנוֹת הוּא: שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה,
27 וְהוּא אָמְרָם בַּמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "וְכִי מַה־לָּמַדְנוּ
28 לְמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת מַעֲתָּה? הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד.
29 וְשָׁם אָמְרוּ: "שְׁאֵרָהּ — אֵלּוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ; כְּסוּתָהּ —
30 כְּמַשְׁמָעוֹ; עוֹנָתָהּ — זוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ" (אישות).

יום חמישי ז' טבת ה'תשע"ז
הַמִּצְוָה הָרִס"ב נדפסה ביום הקודם.

יום שישי ח' טבת ה'תשע"ז
מצות עשה ריב.

31 הַמִּצְוָה הָרִי"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת
32 וּלְהִתְכַּוֵּן לְקִיּוּם הַמִּין, וְזוֹהִי מִצְוַת פְּרִיָה וְרִבְיָה, וְהוּא
33 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "[וְאַתֶּם] פְּרוּ וּרְבוּ" (בראשית ט, ז). וּכְבָר
34 בֵּאֲרוּ (ברכות טז.) שֶׁהֶחָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע אִם נָשָׂא
35 בְּתוּלָה, וְנָתְנוּ טַעַם לָכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוָה. וּכְבָר
36 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְחִיּוּבֶיהָ בְּפֶרֶק ו' מִיְּבָמוֹת (סא:)
37 וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ; וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ שָׁם (סה:):
38 "הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָה וְרִבְיָה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה".

יום שבת קודש ט' טבת ה'תשע"ז
הַמִּצְוָה הָרִי"ב נדפסה ביום הקודם.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמוד ב

1 שוכר ומשכיר שבאו לדין, **שׁוֹכֵר אָמַר נָתַתִּי** את דמי השכירות של
2 כל השנה, **וּמַשְׁכִּיר אוֹמֵר לֹא נָטַלְתִּי**, **עַל מִי לְהָבִיא רְאָיָה** על השוכר
3 או על המשכיר. מבררת הגמרא באיזה אופן הסתפקו: **אֵימַת** – מתי
4 השוכר טוען ששילם, **אִי בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ** – אם טען שפרע בתוך שנת
5 השכירות, והיינו לפני הזמן שחייב לפרוע, שהרי שכירות אינה
6 משתלמת אלא בסוף השנה, הלא **תָּנִינָא** – שנינו בפירוש שאין
7 הנתבע נאמן לומר פרעתי בתוך הזמן. **וְאִי לְאַחַר זְמַנּוֹ** – ואם טען
8 ששילם בסוף שנת השכירות שכבר הגיע זמן פרעון השכירות, גם
9 דין זה **תָּנִינָא** בפירוש שנאמן לומר פרעתי. **דְּתָנֵן** – שהרי שנינו
10 במשנה (בכורות מט.) גבי פדיון הבן, נאמר בתורה (במדבר יח
11 טו–טז) "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וגו', וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ
12 תִּפְדֶּה", ולמדים מכך שמצוה על כל איש ישראל לפדות את בנו
13 הבכור אחר שלושים יום מלידתו על ידי שיתן לכהן חמשה
14 סלעים, ודרשו חכמים (קדושין כט.) ממה שנאמר 'פדה תפדה'
15 שבכור שלא פדאו אביו, חייב לפדות את עצמו. אם **מֵת הָאָב** של
16 הבכור **בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם** לילידתו, אותו בכור **בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה**,
17 כיון שחזקה אין אדם פורע חובו תוך זמנו ולואי שיפרע בזמנו, ומן
18 הסתם לא פרע אביו את חובו לכהן בתוך שלושים יום, וחייב הבן
19 לפדות את עצמו, **עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּפְדָּה**. אבל אם מת אביו **לְאַחַר**
20 **שְׁלֹשִׁים יוֹם** ללידתו, אותו בכור **בְּחֶזְקַת שֶׁנִּפְדָּה**, כיון שמן הסתם
21 פדאו אביו בזמנו לאחר שלשים ללידתו, **עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ** – השכנים
22 לבכור **שֶׁלֹּא נִפְדָּה**, וכגון שאמרו ידוע לנו שלא פדאך אביך שכך
23 ציוה לפני מותו. נמצא מפורש במשנה זו שבתוך הזמן ודאי אין
24 אדם פורע חובו, וכן לאחר זמנו ודאי פורע, ואם כן באיזה אופן
25 נסתפקו החכמים בסוגייתנו. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא
26 הוצרכו החכמים להסתפק אלא באופן שתבע המשכיר לשוכר
27 **בְּיוֹמָא דִּמְשַׁלֵּם זְמַנֵּיהּ** – ביום שמסתיימת השכירות שזהו יום
28 הפרעון, והשוכר טוען ששילם את השכירות בתחילת היום, ועל
29 כך נסתפקו, **מִי עָבִיד אִינִישׁ דְּפָרַע בְּיוֹמָא דִּמְשַׁלֵּם זְמַנֵּיהּ** – אם עשוי
30 אדם לפרוע חובו בתוך יום שהושלם זמן השכירות, **אוֹ לֹא** – או
31 שאין דרך אדם לפרוע אלא לאחריו.
32 מביא רבי יוחנן משנה לפשוט ממנה את הספק: **אָמַר** לְהוּ **רַבִּי יוֹחָנָן**
33 לחכמים, **תְּנִיתוּהָ** – יש לפשוט ספק זה ממה ששנינו במשנה (לקמן
34 קיא.),

ישעיה פרק לה ג־ח

ג חַזְּקוּ יָדַיִם רָפּוֹת וּבִרְכַּיִם כֹּשְׁלוֹת אַמֵּצוּ: ד אִמְרוּ לְנִמְהַרֵי־לֵב חִזְקוּ אַל־תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם
יָבוֹא גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וְיֹשַׁעֲכֶם: ה אָז תִּפָּקַחְנָה עֵינֵי עִוְרִים וְאָזְנֵי חֵרְשִׁים תִּפָּתַחְנָה: ו אָז יְדַלֵּג
כָּאַיָּל פִּסֵּחַ וְתָרֹן לְשׁוֹן אִלֵּם כִּי־נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם וּנְחָלִים בָּעֲרָבָה: ז וְהָיָה הַשָּׁרָב לַאֲגַם וְצִמָּאוֹן
לְמַבּוּעֵי מָיִם בִּנְוֵה תַנִּים רִבְצָה חָצִיר לְקָנֶה וָגֹמֶא: ח וְהָיָה־שָׁם מְסִלּוּל וָדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקָּרֵא לָהּ
לֹא־יַעַבְרֶנּוּ טָמֵא וְהוּא־לָמוֹ הֹלֵךְ דֶּרֶךְ וֶאֱוִילִים לֹא יִתְעוּ:

רש"י

(ג) חזקו ידים רפות. כל הנביאים מבשרי ישועה נחמו את ישראל וחזקו את ידיהם הרפות, חזקו ל׳ משקל כבד ופתרונו חזקו את אחרים ואם היה בא לומר חזקו אתם שידכם רפות היה לינקד חזקו ואמצו (דה"ב לב) עכשיו שאומר להם לחזק ולאמץ אחרי׳ נקוד חזקו אמצו: **חזקו אל תיראו.** זה נקוד חזקו ל׳ קל חזקו אתם מאליכם כמו שיאמר ליחיד חזק ואמץ (יהושע א) ולא יאמר חזק: **(ד) לנמהרי לב.** שממהרין את הגאולה ומצירין על איחורה: **נקם יבא.** כמו בנקם יבא: **גמול אלהים.** על הרשעים הוא יבא ואתכם ישיע: **(ה) עיני עורים.** אותם שהיו עד הנה עורים מהכיר את מורא זו עליהם: **ואזני חרשים.** שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה כי אתן להם רוח נכון ליראה אותי ועל ישראל הוא אומר שקראם עורי׳ וחרשים כענין שנאמר החרשים שמעו וגו׳: **(ו) אז ידלג כאיל פסח וגו׳.** ישראל שהם עכשיו פסחים וחלשים מצינו שקוראם פסחים חלשים כמו שנאמר פסחים בזזו בז (לעיל לג): **ותרון.** בישועתי: **לשון אלם.** לשונם של ישראל שהיו בין הכשדים אלמים שומעי׳ חרפות ואינם משיבים: **כי נבקעו במדבר מים.** כי תשמחם ישועתו ויפרחו כמדבר ציה הצמאה למים ומעיינות נבקעי׳ בתוכה, כלומר כי יצמח ישע לנדכאים: **(ז) והיה השרב.** להם: **לאגם.** התאב לתשועה יהא נושע והנביא דיבר בלשון משל: **בנוה תנים רבצה וגו׳.** בנוה מקום שהיה מדבר ציה שהוא נוה מרבץ תנין יהיה לח מקום חציר הנעשה לקנה וגומא ואין דרך קנה וגומא גדלים אלא במקום מים כענין שנאמר היגאה גומא בלי בצה (איוב ח): **רבצה.** שם דבר הוא כמו מרבץ שהרי אינו מפיק ה"א: **(ח) והיה שם מסלול.** לעוברים ושבים: **והוא למו.** והוא הדרך של אותן עורים וחרשים ופסחי׳ ואלמים הנזכרים למעלה והיה הלוך אותו דרך ואפילו הם אוילים לא יתעו כי איישירנו לפניהם:

מצודת דוד

(ג) חזקו. הוא מאמר ה׳ אל הנביאים חזקו ידים הרפות ר"ל בשרו הגאולה למי שידיו רפות ומתייאש מן הגאולה: **וברכים.** את מי שברכיו כורעות ומטות לפול אמצו וחזקו והוא כפל ענין במ"ש: **(ד) לנמהרי לב.** לאלה שלבם מתאוות מהירות הגאולה ומצטערים על איחורה אמרו להם חזקו לבבכם ואל תיראו לחשוב פן לא תבוא עוד: **הנה.** באמת אלהיכם יבוא לנקום נקמת עמו ולשלם גמול הראוי לאלהים לפי מדת המשפט ואז יבוא הוא ויושיעכם: **(ה) אז וכו׳.** רצה לומר ישראל שהיו כעורים וחרשים רואים עלבונם ושומעים חרפתם ועושים עצמם כאלו לא יראו ולא ישמעו הנה אז יראו וישמעו: **(ו) אז ידלג.** ישראל שהיו תשושי כח כחגרים ידלגו אז כמו איל: **ותרון.** ישראל שהיו כאלם לא יפתח פיו ימלא

מצודת ציון

(ג) רפות. מלשון רפיון: **כושלות.** ענין חלשות ומטות לנפול: **אמצו.** ענין חוזק: **(ד) לנמהרי.** מלשון מהירות: **(ה) תפקחנה.** תפתחנה כמו אפקח את עיני (זכריה י"ב): **(ו) ידלג.** ענין קפיצה כמו מדלג על ההרים (ש"ה ב): **פסח.** חגר: **ותרון.** מלשון רנה: **(ז) השרב.** ענין יבשות החום כמו ולא יכם שרב ושמש (לקמן מ"ט): **לאגם.** מקום קיבוץ המים: **וצמאון.** ר"ל מקום יובש: **למבועי.** ענין מעין ומקור וכן ותשבר כד על המבוע (קהלת י"ב): **בנוה.** במדור: **תנים.** מין נחש: **רבצה.** ענין השכיבה לנוח: **חציר.** דשא: **לקנה וגומא.** שם מיני צמחים: **(ח) מסלול.** מלשון מסילה ודרך כבושה: **למו.** להם: **יתעו.** מלשון תועה:

לשונם רינה: **כי נבקעו.** במקום שלא היה מים יבקעו מעינות מים וכן ונחלים בערבה ור"ל יצמח ישע רב להנדכאים: **(ז) והיה השרב.** מקום היובש מרוב החום יהפך להיות אגם מים ומקום צמאון יהפך להיות שמה מבועי מים ר"ל השפלות תהפך לממשל רב: **בנוה.** במדור שהיה מרבץ לתנין תשוב להיות רטוב ויצמח שמה דשא להיות קנה וגומא שאינם גדלים אלא במקום רטוב מאוד: **(ח) והיה שם מסלול.** בהמקומות השוממות יהיה מסילה ודרך כבושה ויקרא בשם דרך הקודש: **והוא למו.** הדרך הזה יהיה מיוחד להם לישראל: **הולך דרך.** בין הרגיל ללכת בדרך בין האוילים בענין הכרת הדרך על כי לא הורגלו ללכת בדרך: **לא יתעו.** לא יהיו תועים בזה הדרך כי יהיה דרך כבושה:

איוב פרק טו יד־כג

יד מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־יִזְכֶּה וְכִי־יִצְדַּק יְלוּד אִשָּׁה: טו הֵן (בקדשו) בִּקְדֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין וְשָׁמַיִם לֹא־זַכּוּ בְעֵינָיו:
טז אַף כִּי־נִתְעָב וְנֶאֱלָח אִישׁ־שֹׁתֵה כַמַּיִם עַוְלָה: יז אֲחַוְךָ שְׁמַע־לִי וְזֶה־חָזִיתִי וַאֲסַפֵּרָה: יח אֲשֶׁר־חֲכָמִים
יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם: יט לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא־עָבַר זָר בְּתוֹכָם: כ כָּל־יְמֵי רָשָׁע הוּא
מִתְחוֹלֵל וּמִסְפַּר שָׁנִים נִצְפְּנוּ לֶעָרִיץ: כא קוֹל־פְּחָדִים בְּאָזְנָיו בַּשָּׁלוֹם שׁוֹדֵד יְבוֹאֶנּוּ: כב לֹא־יַאֲמִין שׁוּב
מִנִּי־חֹשֶׁךְ (וצפו) וְצָפוּי הוּא אֱלֵי־חָרֶב: כג נֹדֵד הוּא לַלֶּחֶם אַיֵּה יָדַע | כִּי־נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם־חֹשֶׁךְ:

רש"י

(יד) מה אנוש כי יזכה. מה כחו שיוכל להיות זכאי נגד הקב"ה: **(טו) ושמים.** צבא השמים: **זכו.** יצהרו כל ל' זך הוא צוהר: **(טז) אף.** כל שכן: **ונאלח.** נתעב ומעורבב וכן כולו סג יחדיו נאלחו (תהלים נג): **(יח) אשר חכמים יגידו.** ויתוודו פשעם ולא כחדו עוונם מאבותם זהו אשר ראיתי והנני אספר לך והיכן ראיתי יהודה הודה ולא בוש במעשה תמר ראובן הודה ולא בוש במעשה בלהה, ומה היה שכרם: **(יט) להם לבדם נתנה הארץ.** בשכר זה זכה יהודה למלכות נצח ונטלו שניהם מן הנחלה חלקם ולא גורשו מן נחלתם בעוונם מאחר שהודו: **ולא עבר זר בתוכם.** כשבא משה לברכם שנא' (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה, ד"א ולא עבר זר בתוכם בנחלה של עתיד לבא החלוקה בספר (יחזקאל מח): **(כ) כל ימי. הרשע.** שאינו שב מחטאו ואינו מודה פשעיו כל ימיו: **הוא מתחולל.** ומתאונן על הבטחתו שישלם רעתו אשר פעל כל מספר שנים אשר נצפנו לעריץ הוא מתחולל: **מתחולל.** ל' אנינות ולא שמעתי: **(כא) קול פחדים באזניו.** לאמר הגיע עת תשלומי: **בשלום.** וכשהוא שרוי בשלום אז השודד יבואנו: **(כב) וצפו הוא אלי חרב.** ועתיד הוא אלי חרב ועוני לנוד ללחם איה ימצאנו: **(כג) נודד הוא.** כלומר מובטח הוא לנוד: **ידע.** לו באמת: **כי נכון.** ומזומן לבוא בידו, כלומר אליו ועמו יום חושך כמו מן הבא בידו (בראשית לב):

מצודת דוד

(יד) מה אנוש. מהו האדם אשר יזכה במעשיו עד שיאמר שה' מעות משפטו לעונשו על לא דבר: **וכי יצדק.** בתמיה והוא כפל ענין במ"ש: **(טו) הן בקדושיו.** הנה במלאכיו הקדושים לא נתן בהם קיום בעצמם לבל יצטרכו בכל עת השפעת אלוה: **ושמים.** צבא השמים עם כי זכים ובהירים המה הנה בעיניו לא יזכו וא"כ לכולם ישיג החסרון למולו: **(טז) אף כי.** כ"ש האדם הנתעב במעשיו והנבאש במעלליו ומרבה לעשות עול כדרך השותה את המים אשר ירבה לשתות

מצודת ציון

(טו) יאמין. ענין קיום וכן הן בעבדיו לא יאמין (לעיל ד): **(טז) ונאלח.** נבאש כמו יחדיו נאלחו (תהלים נג): **(יז) אחוך.** ענין הגדה: **חזיתי.** ראיתי: **(יח) כחדו.** מנעו כמו ולא כחדו ממני (ש"א ג): **(כ) מתחולל.** מל' חלחלה ורעד: **נצפנו.** נסתרו: **לעריץ.** לחזק כמו עריצי גוים (יחזקאל כח) ור"ל החזק ברשע: **(כב) וצפוי.** ענין הבטה כמו צופה רשע (תהלים לז): **(כג) איה.** אנה:

די ספוקו על כי אין הדרך לתת בעדו מחיר ואם כל אלה בו א"כ כ"ש הוא שיש לו חסרון רב מול שלימות המקום ב"ה ואיך א"כ יצדק: **(יז) אחוך.** אגיד לך דבר ושמע אלי וזה אשר ראיתי בעיני אספר לך: **(יח) אשר חכמים יגידו.** מוסב למעלה לומר אספר לך מה שראיתי בחוש הדבר אשר יגידו החכמים ולא מנעו מלספר מה שקבלו מאבותם: **(יט) להם לבדם.** החכמים ההם משלו ברוב חכמתם על כל העולם כאילו להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר בתוכם לנחול עמהם איש זר אשר איננו מהם וכאומר הואיל וקבלו הדבר מאבותם ואין דרך האב להשריש דבר כזב בלב הבן והמקבלים היו חכמים גדולים משכילים לבחון האמת הוא או כזב ואף עיני כן ראו בחוש א"כ בודאי אמת נכון הדבר: **(כ) כל ימי רשע.** וזהו הדבר אשר ראיתי אני מה שקבלו החכמים ההם מאבותם אשר כל ימי הרשע מלאים מפחד עם כי יצלח דואג הוא בכל עת פן יגיעהו הרע ומספר השנים אשר נצפנו להצלחת העריץ ימלאו חלחלה וכפל הדבר במ"ש: **(כא) קול פחדים.** ואשר יגור יבוא לו כי יבוא באזניו קול פחדים ופתאום עודו ישב בשלום יבוא עליו השודד: **(כב) לא יאמין.** בבוא עליו החושך לא יאמין בעצמו שישוב עוד ממנו לחזור לקדמותו: **וצפוי.** והוא נראה אל החרב כי החרב רואהו ובא עליו: **(כג) נודד.** והוא נודד ממקומו בעבור הלחם לבקש איה ימצאנה: **ידע.** יודע הוא בעצמו שיום החושך יהיה נכון ומתקיים בידו כי בעצמו ישפוט אשר כלתה אליו הרעה ובעבור זה יוסיף לדאוג בכל עת:

גם כאשר נמצאים בארץ מצרים, "ערוות הארץ", הנה לכל לראש צריך "להתקין בית תלמוד (ישיבה) שמשם תצא הוראה".

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

ג הָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת וְקוֹצָה חַלָּתָהּ עֲרֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא יְכוֹלָה לְכַסּוֹת עַצְמָהּ; אֲבָל לֹא הָאִישׁ. מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ בְּטַהֲרָה, יַעֲשֶׂנָּה קַבִּין, וְאַל יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, וְאַל יַעֲשֶׂנָּה קַבִּים; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵא לַטְּהוֹרָה, כָּךְ הוּא קוֹרֵא לַטְּמֵאָה: לָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם וְלָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם, אֲבָל קַבִּים אֵין לָהֶם חֵלֶק בַּשֵּׁם.

ד הָעוֹשֶׂה עִסָּתוֹ קַבִּים וְנָגְעוּ זֶה בָּזֶה, פְּטוּרִים מִן הַחַלָּה עַד שֶׁיִּשְׁכּוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָרוֹדֶה וְנוֹתֵן לַסַּל, הַסַּל מְצָרְפָן לַחַלָּה.

ה הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח, אֵינָהּ חַלָּה, וְגָזַל בְּיַד כֹּהֵן; הָעִסָּה עַצְמָהּ, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה; וְהַקֶּמַח, אִם יֵשׁ בּוֹ כַּשִּׁעוּר — חַיֶּבֶת בַּחַלָּה, וַאֲסוּרָה לַזָּרִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה וּקְפָשָׁהּ זָקֵן זָר. אָמַר לָהֶם: אַף הוּא קִלְקֵל

פירוש ברטנורא

ג **וקוצה חלתה ערומה.** מפרשת חלה ומברכת על הפרשתה, והוא שפניה של מטה טוחות בקרקע וכל ערותה מכוסה. והעגבות אין בהן משום ערוה לענין ברכה. אבל האיש אינו יכול לברך ערום שאי אפשר לו לכסות ערותו שבולטים הביצים והגיד: **מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה.** כגון שהוא טמא, ואין שם ארבעים סאה שיטבול בהן: **יעשנה קבין.** יעשה כל עיסתו קב קב, כדי שלא תתחייב בחלה ויצטרך להפריש בטומאה: **יעשנה בטומאה.** דהכי עדיף טפי ממה שיפטור עיסתו מן החלה ולא יהיה בה חלק לשם. ואין הלכה כר"ע:

ד **קבים.** קב קב בפני עצמו: **ונגעו זה בזה.** אין הנגיעה מצרפתן להתחייב בחלה: **עד שישוכו.** שיתדבקו זה בזה כל כך שאם בא להפרידם נתלש מזו לזו: **אף הרודה ונותן לסל.** הרודה חלות מן התנור לאחר שנאפו ונותנם בסל: **הסל מצרפן לחלה.** ואף על פי שאין נושכות. והלכה כרבי אליעזר. והא דמצרכי רבנן נשיכה ור' אליעזר נגיעה, הני מילי לצרף שני עיסות יחד שאין בכל אחת כשיעור, אבל לענין לתרום [מן] המוקף אף נגיעה לא בעי, רק שיהיו סמוכים זה לזה. ובשלהי פרקין דאמר רבי אליעזר נותן פחות מכביצה באמצע כדי לתרום מן המוקף, אלמא בענין נגיעה לענין מוקף, טהורה וטמאה שאני מפני שהוא דבר שמקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף:

ה **אינה חלה.** דראשית עריסותיכם כתיב: **וגזל ביד כהן.** וצריך להחזירה לבעלים, שאם תשאר בידו יהיה סבור שעיסתו פטורה: **העיסה עצמה.** שהפריש חלתה קמח חייבת בחלה: **והקמח.** שבא ליד כהן בתורת חלה: **אם יש בו כשעור.** חמשת רבעים קמח, חייבת בחלה: **ואסורה לזרים.** כל הקמח שבא

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

הָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת וְקוֹצָה חַלָּתָהּ – חותכת ומפרישה חלה, **עֲרֵמָה** – כשהיא ערומה, ומותר לה לברך על הפרשת החלה, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא יְכוֹלָה לְכַסּוֹת עַצְמָהּ** – שבזמן שהיא יושבת יכולה היא לכסות ערוותה ברגליה; **אֲבָל לֹא הָאִישׁ** – אין האיש מפריש חלה כשהוא ערום, שאינו יכול לכסות ערוותו אפילו בישיבה ואסור לו לברך על הפרשת החלה. **מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ בְּטַהֲרָה** – כגון שהוא טמא, ואין לו אפשרות לטבול, **יַעֲשֶׂנָּה קַבִּין** – ילוש את העיסה קב קב, כלומר כל קב בפני עצמו, שהוא פחות מכשיעור החייב בחלה, **וְאַל יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה** – ואל יעשה כל העיסה בטומאה, לפי שחלה טמאה דינה לשריפה, ואם יעשה את העיסה בטומאה, נמצאת הפרשת חלתו מלכתחילה לשריפה, ואסור לאבד תרומה, הלכך מוטב שלא יביא את העיסה לידי חיוב חלה. **וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, וְאַל יַעֲשֶׂנָּה קַבִּים** – מוטב שיעשה את כל העיסה בטומאה כדי שיקיים מצוות הפרשת חלה, אף על פי שיצטרך לשרפה, מאשר לעשותה קבים ולהפקיעה מחיוב חלה לגמרי, **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵא לַטְּהוֹרָה** – שם חלה, שאומר: הרי זו חלה, **כָּךְ הוּא קוֹרֵא לַטְּמֵאָה** – שם חלה, **לָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם וְלָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם** – ויש גורסים: לשם. כלומר שבין חלה טהורה ובין חלה טמאה הרי הוא מפרישה לשם שמים, **אֲבָל קַבִּים** – אם עושה אותה קב קב, **אֵין לָהֶם חֵלֶק בַּשֵּׁם** – ויש גורסים: אין בהם חלק לשם. שאינו מקיים מצוות חלה ואין לשמים כל חלק בהם. ואין הלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ד

כבר הזכרנו ששיעור העיסה לחלה הוא קב ורבע הקב קמח. משנתנו דנה במי שעשה עיסות קטנות, שלא היה בכל אחת מהן כדי שיעור החייב בחלה, ואחר כך נגעו זו בזו.

הָעוֹשֶׂה עִסָּתוֹ קַבִּים – קב קב, כלומר כל קב בפני עצמו, שהוא פחות מכשיעור החייב בחלה, **וְנָגְעוּ זֶה בָּזֶה** – והעיסות נגעו אחר כך זו בזו; ויש מפרשים שבשעת האפייה נגעו הכיכרות אחת בשנייה (**רמב"ם**), **פְּטוּרִים מִן הַחַלָּה** – שאין הנגיעה מצרפת אותן לשיעור המתחייב בחלה, **עַד שֶׁיִּשְׁכּוּ** – שהעיסות או הכיכרות תהיינה דבוקות זו בזו עד שאם בא להפרידן תתלוש כיכר מחברתה משהו, ונראה כאילו נשכו זה לזה, שבכגון זה מצטרפות הן להתחייב בחלה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָרוֹדֶה** – כיכרות של קב קב מן התנור לאחר אפייתן, **וְנוֹתֵן** אותן **לַסַּל** – אף על פי שאינן נושכות, **הַסַּל מְצָרְפָן לַחַלָּה** – להתחייב בחלה. החיוב בחלה חל אמנם בשעת גלגול העיסה, אבל אם לא הופרשה חלה מהעיסה, חייבים להפריש מן הלחם; ומכאן סובר רבי אליעזר, שאף אם בכל כיכר וכיכר לא היה כדי שיעור החייב בחלה, כיון שנתן את הכיכרות לסל, הסל מצרפן וחייב להפריש מהן חלה. והלכה כרבי אליעזר.

יום שני

באור משנה ה

כבר הזכרנו שחיוב חלה הוא בשעת גלגול העיסה, משנתנו דנה במי שהפריש חלה מן הקמח.

הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח, אֵינָהּ חַלָּה – שנאמר (**במדבר טו, כ**); "ראשית עריסותיכם", ראשית העיסה חלה היא, אבל קמח אינו "חלה", **וְגָזַל בְּיַד כֹּהֵן** – אם נתן את הקמח לכהן, צריך הכהן להחזירו לו, שאם לא יחזיר לו, יהא סבור שעיסתו פטורה כבר מן החלה, ונמצא הקמח בידו של כהן שלא כדין; **הָעִסָּה עַצְמָהּ** – שהפריש חלתה קמח, **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – חייב שוב להפריש ממנה חלה; **וְהַקֶּמַח** – שהופרש לשם חלה, **אִם יֵשׁ בּוֹ כַּשִּׁעוּר** – החייב בחלה, עיסתו אף היא **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – ויש גורסים: והקמח אם יש בו כשיעור, חייב בחלה. **וַאֲסוּרָה לַזָּרִים** – כל אותה החלה שהפרישה קמח, אף על פי שאינה חלה, מכל מקום הואיל וקרא לה שם "חלה" ונתנה לכהן, אסורה היא באכילה לזרים, גזירה שמא יאמרו: "ראינו זר אוכל חלה" (**הרא"ש**), **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – ואף על פי שהכהן חייב להחזירה לבעלים, מכל מקום צריכים הבעלים למכרה לכהנים מהטעם שבארנו לעיל. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהושע: **מַעֲשֶׂה וּקְפָשָׁהּ** – כמו וכבשה (**רמב"ם**), כלומר וחטפה, **זָקֵן זָר** – חכם זר, שאינו כהן, כלומר שחטף לעצמו חלה שהופרשה קמח, כדי לאכלה, והרי מעשה

לְעַצְמוֹ וְתִקֵּן לַאֲחֵרִים.

ו חֲמִשָּׁת רְבָעִים קֶמַח חַיָּבִים בַּחַלָּה. הֵם וּשְׁאוֹרָן וְסֻבָּן וּמֻרְסָנָן, חֲמִשָּׁת רְבָעִים — חַיָּבִין. נִטַּל מֻרְסָנָן מִתּוֹכָן, וְחָזַר לְתוֹכָן — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

ז שִׁעוּר הַחַלָּה, אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְעַצְמוֹ, וְהָעוֹשֶׂה לְמִשְׁתֵּה בְנוֹ — אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. נַחְתּוֹם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק, וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק — אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. נִטְמֵאת עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה — אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. נִטְמֵאת מְזִידָה — אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר.

פירוש ברטנורא

ליד כהן, וחומרא בעלמא הוא, לפי שראו שבא ליד כהן שלא יאמרו ראינו זר אוכל חלות: **וקפשה זקן זר.** חטפה זקן זר ואכלה: **קלקל לעצמו.** דאכלה ואיענש: **ותיקן לאחרים.** שאחרים אוכלין ותולין בו, ומוצאים פתח להתיר, לפי שראוהו שאכל:

ו חמשת רבעים. של קב חייבין בחלה, דכתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם, ועיסת מדבר היתה עומר לגלגולת, והעומר עשירית האיפה הוא, האיפה שלש סאין, והסאה ששה קבין, הרי י"ח קבין באיפה, והקב ד' לוגין, הרי ע"ב לוגין. עשירית ע' ז' לוגין, ועשירית שני לוגין הוא ביצה וחומש ביצה, שהלוג הוא ששה ביצים. כשבאו לירושלים והוסיפו שתות על המדות נמצא ו' לוגין [הם] ה', ולוג הו' [צ"ל ולוג הוא] חמשה ביצים, שכל ששה נעשים חמשה, וביצה וחומש ביצה נעשית ביצה. נמצא העומר שהיה במדבר שבעה לוגים וביצה וחומש ביצה, נעשה בירושלים ששה לוגין. כשבאו לציפורי והוסיפו שתות על המדות של ירושלים, נעשו הו' לוגין חמשה. והיינו חמשת רבעים קמח. ונקראו הלוגין רבעים, לפי שהלוג הוא רובע הקב, שהקב ד' לוגין: **חן ושאורן.** השאור שנותנין לתוכן: **וסובן.** הוא הדק: **מורסנן.** הוא הגס. כולן מצטרפין עם הקמח להשלים השיעור, שכן עני אוכל פתו בעיסה מעורבת עם סובין ומורסן: **ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורים.** שאין דרך עיסה להחזיר מורסן לתוכה לאחר שנטל ממנה:

ז אחד מעשרים וארבעה. לפי שבעל הבית עיסתו מעוטה, ובפחות מאחד מעשרים וארבעה אין בה כדי מתנה, והתורה אמרה תתנו שיהא בו כדי נתינה: **והעושה למשתה בנו.** אף על פי שעושה עיסה מרובה לא פלוג בעיסת בעל הבית: **נחתום העושה למכור בשוק.** עיסתו מרובה, ובאחד ממ"ח יש בה כדי מתנה: **וכן האשה העושה למכור.** אע"פ שעיסתה מעוטה לא פלוג בפת העשוי למכור: **נטמאת.** הואיל ולשריפה עומדת א' ממ"ח:

משניות מבוארות – קהתי

זה מוכיח שאינה אסורה לזרים. **אָמַר לָהֶם** – רבי יהושע: **אַף הוּא** – אותו חכם, **קִלְקֵל לְעַצְמוֹ** – שאכל אותה חלה האסורה לו, ונענש על חטאו, **וְתִקֵּן לַאֲחֵרִים** – שאחרים יסמכו על הוראתו ויאכלו את החלה שהופרשה קמח, וכיון ששוגגים הם הרי פטורים הם מן העונש.

בארנו משנתנו כפי רוב המפרשים (ר"ש; רא"ש; ברטנורא). אבל הרמב"ם מפרש, שהפיסקה "ואסורה לזרים" אינה מוסבה על החלה כולה שהפרישה קמח, אלא על מה ששנינו קודם לכן, שהקמח אם יש בו כשיעור חייב בחלה, ומוסיפה משנתנו ללמד, שחלה זו דינה ככל חלה, ואסורה היא לזרים, וזהו שאמר רבי יהושע לחכמים, שאותו זקן זר שחטף ואכל אותה חלה קלקל לעצמו, לפי שחטא, ותיקן לאחרים, שהם יסמכו עליו שאותו קמח אינו חייב בחלה. ואמנם הרמב"ם פוסק (בהתאם לפירושו), שהלכה כרבי יהושע (עיין רדב"ז על הרמב"ם הל' ביכורים ז, א).

והגר"א מפרש את דברי רבי יהושע בדרך אחרת: "קלקל לעצמו" — שעבר על דברי חכמים, ותיקן לאחרים — שאחרים בראותם שזר אוכלה, יפרישו חלה אחרת תחתיה ויהיו אוכלים מתוקנים ("שנות אליהו").

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד שיעור העיסה החייבת בחלה (עיין בפתיחה למסכתנו, שם בארנו ענין השיעור בפרוטרוט).

חֲמִשָּׁת רְבָעִים קֶמַח חַיָּבִים בַּחַלָּה – עיסה העשוייה מחמשת רבעי הקב קמח, היינו מקב ורבע, שהם חמישה לוגים (הקב = 4 לוגים, והלוג = 6 ביצים, כחצי ליטר). חייבת בחלה, שכתוב: "ראשית עריסותיכם", והיינו כדי עיסת המדבר שהיתה עומר לגלגולת, ו"העומר עשירית האיפה הוא" (האיפה = 18 קבים), וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו) שהעומר של המדבר היה שיעורו שבעה לוגים וחמישית הלוג (1.8 של הקב), ונעשה בירושלים ששה לוגים, וכשבאו לציפורי שוב הוגדלו המידות בששית ונעשה חמישה לוגים, וזהו ששנינו כאן: "חמשת רבעים קמח, היינו חמישה לוגים, חייבים בחלה. **הֵם** – מיני התבואה, **וּשְׁאוֹרָן** – והשאור שהעיסה מתחמצת בו, **וְסֻבָּן** – הפסולת הדקה, **וּמֻרְסָנָן** – הפסולת הגסה, כולם מצטרפים להשלים את השיעור החייב בחלה, שאם יש בכולם **חֲמִשָּׁת רְבָעִים,** הרי הם **חַיָּבִין** – בחלה, שכן דרך עני לאכול פתו כשהיא מעורבת עם סובין ומורסן. **נִטַּל מֻרְסָנָן מִתּוֹכָן** – אם ניפו את חמשת הרבעים מהמורסן ונפחתו מכשיעור החייב בחלה, **וְחָזַר לְתוֹכָן** – ואחר כך חזר המורסן לתוכם, אף על פי שחזרו לשיעורם של חמשת רבעים, **הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין** – מן החלה, שהואיל וניטל המורסן, שוב אינו מצטרף לשיעור החייב בחלה, לפי שאין הדרך להחזיר את המורסן לקמח לאחר שניטל ממנו.

יום שלישי

באור משנה ז

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שמן התורה אין שיעור לחלה, ואפילו הפריש כשעורה פטר את העיסה; אבל חכמים קבעו לה שיעור, כמבואר במשנתנו.

שִׁעוּר הַחַלָּה, אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה – בעיסה, שנאמר (**במדבר טו, כא**): "מראשית עריסותיכם תתנו"... דבר שיש בו כדי מתנה לכהן, ושיערו חכמים שפחות מחלק אחד מעשרים וארבעה בעיסה העשויה מחמשת רבעים אין בו כדי מתנה, ומכאן קבעו שיעור זה לכל עיסה של בעל־בית. **הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְעַצְמוֹ, וְהָעוֹשֶׂה לְמִשְׁתֵּה בְנוֹ** – בין העושה עיסה לעצמו, שהיא עיסה מעוטה, ובין העושה עיסה למשתה בנו, שהיא עיסה מרובה, **אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** – שיעור החלה שצריך להפריש הוא אחד מעשרים וארבעה בעיסה, שלא הבדילו חכמים בעיסת בעל הבית בין עיסה מעוטה לעיסה מרובה. **נַחְתּוֹם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק** – והרי הוא רגיל ללוש עיסה גדולה, **וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק** – אף על פי שאין עיסתה מרובה כשל נחתום, שיעור החלה הוא **אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה** – בעיסה, שלגבי עיסת הנחתום אף שיעור זה יש בו כדי נתינה לכהן, וקבעוהו חכמים לכל עיסה הנעשית לימכר בשוק. **נִטְמֵאת עִסָּתָהּ** – של האשה העושה לעצמה, **שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה** – כגון ששכחה שהיא טמאה ונגעה בעיסה, והרי היא שוגגת; או שאחרים טימאו את עיסתה ונמצאת אנוסה, אינה מפרישה אלא **אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה** – שחלה טמאה אינה עומדת אלא לשריפה, הלכך הקלו בשיעורה. **נִטְמֵאת מְזִידָה** – אם טימאה עיסתה במזיד, כדי להפריש פחות, חייבת היא להפריש **אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** – אף על פי שהחלה עומדת לשריפה, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר** – שלא יפיק החוטא תועלת מחטאו.

ח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטְּמֵא. כֵּיצַד? עִסָּה טְהוֹרָה וְעִסָּה טְמֵאָה — נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁיִּטּוֹל מִן הַמָּקָף; וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

פ ר ק ש ל י ש י

א אוֹכְלִין עֲרַאי מִן הָעִסָּה, עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בַּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בַּשְּׂעוֹרִים. גִּלְגְּלָהּ בַּחִטִּים וְטִמְטְמָהּ בַּשְּׂעוֹרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּהּ חַיָּב מִיתָה. כֵּיוָן שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת אֶת הַמַּיִם, מַגְבַּהַת חַלָּתָהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲמִשֶּׁת רְבָעִים קֶמַח.

ב נִדַּמְּעָה עִסָּתָהּ עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָהּ, פְּטוּרָה, שֶׁהַמְּדַמֵּעַ פָּטוּר; וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ, חַיֶּבֶת. נוֹלַד לָהּ סְפֵק טֻמְאָה עַד שֶׁלֹּא

פירוש ברטנורא

ח נטלת מן הטהור על הטמא. ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה: **נוטל כדי חלה.** שיעור חלה שצריך ליטול מן הטהור והטמא, נוטל מאותה עיסה הטהורה שלא הורמה חלתה: **ונותן פחות מכביצה באמצע.** בין הטמאה והטהורה, דפחות מכביצה אינו מטמא, ומניח החלה על אותו פחות מכביצה המחבר בין הטמאה והטהורה, שאין החלה מקבלת טומאה בכך: **כדי שיטול מן המוקף.** שתהיה הטמאה מחוברת לטהורה ע"י אותו פחות מכביצה, וכאילו הטמאה וטהורה עיסה אחת: **וחכמים אוסרין.** ליטול מן הטהורה על הטמאה, דחיישינן שמא יגע זו בזו אלא נוטל מן הטהור לעצמו ומן הטמא לעצמו. והלכה כחכמים:

ג א אוכלין עראי עד שתתגלגל. שתתערב יפה, לפי שאין שם עיסה עליה קודם גלגול: **ותטמטם בשעורים.** לפי שעיסת השעורים מתפרדת ואינה מתערבת יפה כעיסה של חטים אלא מטמטם ביד: **חייב מיתה.** דנגמרה מלאכתה וטבל הוא במיתה: **מגבהת חלתה.** תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר להפריש חלה בטהרה, שמא תטמא העיסה, דעיקר מצוה היא להמתין עד אחר גמר לישה: **ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח.** שנתערבו במים, דבפחות מהן לא הגיעה העיסה לכלל חיוב חלה. ואית ספרים דגרסי ובלבד שלא יהיה שם חמשת רביעית קמח, כלומר שלא ישארו חמשת רביעית קמח שלא נתערבו במים, דאם נשארו חמשת רביעית לא נפטרו בחלה שהפריש קודם שנתגלגל. ובירושלמי מוכיח שאם אמר ה"ז חלה על השאור ועל העיסה ועל הקמח הנשאר לכשתתגלגל העיסה כולה תתקדש זו שבידי לשם חלה, הרי זה מותר. וכן ילמד אדם בתוך ביתו לנשים לומר כן כשמפרישות חלה מיד אחר גלגול העיסה קודם עריכת הלחם:

ב נדמעה עיסתה. נתערב בה תרומה בפחות ממאה חולין: **משגלגלה חייבת.** דכיון דנתחייבה בחלה כבר, תו לא פקע ע"י דמועי: **עד שלא גלגלה תעשה**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטְּמֵא – מפרישים חלה מן העיסה הטהורה על העיסה הטמאה, שאף על פי שאין החלה ניטלת אלא מן המוקף (עיין לעיל א, ט), אין חוששים שמא יגעו זו בזו. **כֵּיצַד** – היא ניטלת? **עִסָּה טְהוֹרָה וְעִסָּה טְמֵאָה** – אם יש לאדם שתי עיסות שהן חייבות בחלה, אחת טהורה ואחת טמאה, **נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה** – כשיעור חלה שצריך ליטול משתי העיסות, הוא נוטל **מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ** – מהעיסה הטהורה שעדיין לא הורמה חלתה, **וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע** – בין שתי העיסות הוא מניח חתיכת עיסה שהיא פחות מכביצה, שכן אוכל שהוא פחות מכביצה, אינו מטמא, ונמצא מקרב על ידי כך את העיסה הטהורה לעיסה הטמאה, **כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל** – חלה, **מִן הַמָּקָף** – מן הקרוב והסמוך, כלומר הואיל וצריך לקרב את העיסה הטהורה אל הטמאה, כדי ליטול חלה מן המוקף, הוא נותן ביניהן פחות מכביצה, והרי הן בכלל עיסה אחת, ואין הטהורה נטמאת. יש מפרשים, שהפחות מכביצה שנותן ביניהן הרי הוא נוטל מהעיסה הטמאה ומניח את החלה, שמפריש לשתי העיסות, על אותו החלק שהוא פחות מכביצה כדי לתרום מן המוקף (**רמב"ם**); ויש מפרשים, שנוטל את הפחות מכביצה מהעיסה הטהורה (**ר"ש; ריבמ"ץ**). **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – ליטול חלה מן הטהורה על הטמאה, שחוששים, שמא יגעו זו בזו, אלא נוטלים חלה מן הטהורה לעצמה ומן הטמאה לעצמה.

יום רביעי

באור משנה א

אוֹכְלִין עֲרַאי – אכילת עראי, **מִן הָעִסָּה** – קודם הפרשת החלה, **עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בַּחִטִּים** – בעיסה של חיטים עד שתהא נילושה יפה, שהלישה היא דרך גלגול תערובת הקמח והמים בידים עד שהכל נעשה גוש אחד, **וְתִטַּמְטֵם בַּשְּׂעוֹרִים** – ובעיסה של שעורים עד שיתדבקו חלקיה, שכן עיסת שעורים מתפרכת בידים, ו"טמטומה", היינו דיבוק חלקיה, זו היא לישתה. ויש מפרשים, שלאחר הלישה מגלגלים את העיסה, והגלגול הוא גמר הלישה, אלא שעיסת שעורים קשה לגלגלה, לפי שהיא נדבקת בידים, וגמר לישתה הוא כשנסתמו הנקבים שבה, וזהו הנקרא "טמטום" (**"מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף**). בענין שאר מיני הדגן כותב הרמב"ם, שהכוסמין כחיטים ושבולת שועל ושיפון כשעורים (**הל' ביכורים ח, ד**). יש מעירים (על פי הירושלמי), שאמנם קודם שנתחייבה העיסה בחלה אין לאסור אפילו אכילת קבע, אבל חכמים אסרו אכילת קבע משעת התחלת הלישה, שלא יערים אדם לפטור עיסתו מן החלה (**הרא"ש**). **גִּלְגְּלָהּ בַּחִטִּים** – לאחר שגלגלה האשה עיסת חיטים (סתם עיסה נעשית על ידי אשה), **וְטִמְטְמָהּ בַּשְּׂעוֹרִים** – או לאחר שדיבקה חלקיה של עיסת שעורים, כלומר משגמרה לישתה של העיסה, **הָאוֹכֵל מִמֶּנָּהּ** – מן העיסה קודם שהופרשה חלה ממנה, **חַיָּב מִיתָה** – בידי שמים, כדין האוכל טבל. **כֵּיוָן שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת אֶת הַמַּיִם** – מיד כשהאשה נותנת את המים בקמח, בהתחלת הלישה, **מַגְבַּהַת חַלָּתָהּ** – הרי היא מרימה ונוטלת חלתה; ואף על פי שעיקר מצוות הפרשת חלה היא בגמר הלישה, כמו ששנינו לעיל שעד גמר הלישה מותר לאכול עראי מן העיסה, מכל מקום תקנת חכמים היא שתזדרז האשה ותפריש תיכף לנתינת המים בקמח, שמא תיטמא העיסה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲמִשֶּׁת רְבָעִים קֶמַח** – שלא יישארו בעריבה חמשת רבעי הקב קמח שלא נתערבו במים, שאם נשארו שם כשיעור הזה לא נפטרו בחלה שהפרישה האשה קודם שנתגלגלו. ולפי הירושלמי יוצא, שאם אמרה האשה: "הרי זו חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשאר, ולכשתיעשה כולה עיסה אחת תתקדש זו שבידי לשם חלה", הרי זה מותר (**עיין רמב"ם הל' ביכורים ח, ב**). ויש גורסים במשנתנו: "ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח" — כלומר שיהא בקמח המעורב במים שיעור החייב בחלה, שאם אין בקמח חמשת רבעי הקב, הרי עדיין לא הגיעה העיסה לכלל חיוב חלה.

באור משנה ב

נִדַּמְּעָה עִסָּתָהּ – נתערבה תרומה בעיסה ואין בה מאה של חולין כדי לבטלה, והרי היא "מדומע", **עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָהּ** – אם נדמעה העיסה קודם שגלגלה אותה האשה, דהיינו קודם שנגמרה מלאכתה לחלה, **פְּטוּרָה** – מן החלה, **שֶׁהַמְּדַמֵּעַ פָּטוּר** – מחלה, כמו ששנינו (לעיל א, ד). יש מפרשים, שמדובר כאן בחלה בזמן הזה שהיא

גִּלְגֻּלָּה, תֵּעָשֶׂה בְּטֻמְאָה; וּמִשֶּׁגִּלְגֻּלָּה, תֵּעָשֶׂה בְּטַהֲרָה.
ג הִקְדִּישָׁהּ עִסָּתָהּ עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֻּלָּה, וּפְדָאַתָּהּ, חַיֶּבֶת. מִשֶּׁגִּלְגֻּלָּה, וּפְדָאַתָּהּ, חַיֶּבֶת. הִקְדִּישַׁתָּהּ עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֻּלָּה, וְגִלְגֻּלָּהּ הַגִּזְבָּר, וְאַחַר כָּךְ פְּדָאַתָּהּ — פְּטוּרָה, שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.
ד כֵּיוֵּצֵא בוֹ: הַמַּקְדִּישׁ פֵּרוֹתָיו עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת, וּפְדָאָן, חַיָּבִין; וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת, וּפְדָאָן, חַיָּבִין. הִקְדִּישָׁן עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ, וּגְמָרָן הַגִּזְבָּר, וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן — פְּטוּרִין, שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין.
ה נָכְרִי שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה — פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה. נְתָנָהּ לוֹ מַתָּנָה — עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֵּל, חַיָּב; וּמִשֶּׁגִּלְגֵּל, פָּטוּר. הָעוֹשֶׂה עִסָּה עִם הַנָּכְרִי — אִם אֵין בְּשֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּשִׁעוּר חַלָּה, פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה.

פירוש ברטנורא

בטומאה. כיון דאפילו אם תעשה בטהרה אין הכהן רשאי לאכלה מפני ספק שנולד בה, יכול לטמאתה מיד קודם גלגול: **משגלגלה תעשה בטהרה.** אם נולד בה ספק לאחר הגלגול אסור לטמאותה, דחולין הטבולים לחלה כחלה דמו, ותרומה תלויה צריכה שמור:

ג עד שלא גלגלה ופדאתה. ולאחר שפדאתה גלגלה, חייבת, כיון דבשעת הגלגול לא היתה הקדש: **שבשעת חובתה היתה פטורה.** דגלגול הקדש פוטר, דכתיב ערסותיכם ולא עיסת הקדש:

ד עד שלא באו לעונת המעשרות. כל אחד כמשפט המפורש בפ"ק דמעשרות: **וגמרן הגזבר.** שנגמרו בעודן תחת יד הגזבר: **שבשעת חובתן היו פטורים.** דכתיב דגנך, ולא דגן הקדש:

ה פטורה מן החלה. שאין גלגולו של ישראל מחייב העיסה של עובד כוכבים. וכן עיסה של ישראל אין גלגול העובד כוכבים פוטרת: **אם אין בשל ישראל כשעור.** שחייבין להפריש ממנה חלה, שהן ה' רביעיות:

משניות מבוארות – קהתי

מדרבנן, ולכן בא "מדומע" שהוא מדרבנן (שכן מן התורה בטלה התרומה ברוב של חולין) ומפקיע חלה שמדרבנן (ר"ש); **וּמִשֶּׁגִּלְגֻּלָּה** – אבל אם נדמעה העיסה לאחר שגלגלה אותה האשה, שכבר נתחייבה העיסה בחלה, **חַיֶּבֶת** – בחלה, שהואיל ונתחייבה העיסה בחלה קודם שנדמעה, שוב אינה נפקעת מחיובה על ידי הדימוע. **נוֹלַד לָהּ** – לעיסה – **סְפֵק טֻמְאָה עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֻּלָּה** – קודם שגלגלתה האשה, **תֵּעָשֶׂה בְּטֻמְאָה** – מותר לטמאה טומאת ודאי, שהרי אפילו אם תיעשה בטהרה, אסור לכהן לאכול את חלתה מפני ספק טומאה שבה; **וּמִשֶּׁגִּלְגֻּלָּה** – אבל אם נולד לעיסה ספק טומאה לאחר שגלגלתה, **תֵּעָשֶׂה בְּטַהֲרָה** – שהואיל וכבר נתחייבה העיסה בחלה דינה כחלה, שאף אם יש בה ספק טומאה אסור לגרום לה טומאת ודאי, וכל שכן לטמאה בידים.

יום חמישי

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד שעיסת הקדש פטורה מחלה. ברם, המקדישה עיסתה ופדאתה, אם בשעת גלגולה לא היתה ביד הקדש, הרי היא חייבת בחלה.

הִקְדִּישָׁהּ עִסָּתָהּ – נתנה אשה את עיסתה להקדש, **עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֻּלָּה** – קודם שגלגלה אותה, שעדיין לא נתחייבה בחלה, **וּפְדָאַתָּהּ** – מן ההקדש, ולאחר שפדאתה גלגלה אותה, **חַיֶּבֶת** – בחלה, כיון שבשעת גלגולה לא היתה הקדש. **מִשֶּׁגִּלְגֻּלָּה** – אם הקדישה את העיסה לאחר שגלגלתה, **וּפְדָאַתָּהּ** – אחר כך מן ההקדש, **חַיֶּבֶת** – בחלה, שבשעת גלגולה, היינו כשנתחייבה בחלה, היתה העיסה של הדיוט. אבל **הִקְדִּישַׁתָּהּ עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֻּלָּה** – קודם שגלגלה אותה, היינו קודם שנגמרה מלאכתה לחלה, **וְגִלְגֻּלָּהּ הַגִּזְבָּר** – של הקדש, **וְאַחַר כָּךְ פְּדָאַתָּהּ** – מידי הקדש, **פְּטוּרָה** – מן החלה, **שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָהּ** – בשעת גלגולה, **הָיְתָה פְּטוּרָה** – מן החלה, שהיתה של הקדש, ועיסת הקדש פטורה מחלה, שכתוב (**במדבר טו, כ**): "ראשית עריסותיכם", ודרשו: "עריסותיכם" ולא עיסת הקדש. ויש למדים זה מהמשך הכתוב (**שם**): "תרימו תרומה" – את שמורם ממנו קודש והשאר חול, ולא שזה וזה קודש (**רמב"ם בשם "ספרי"**).

באור משנה ד

אגב המשנה הקודמת מובאת כאן משנה זו העוסקת בענין המקדיש פירותיו, שדינו דומה לדין המקדישה עיסתה. משנה זו שנוייה כבר במסכת פאה (ד, ח).

כֵּיוֵּצֵא בוֹ – דומה לדין ששנינו במשנה הקודמת: **הַמַּקְדִּישׁ פֵּרוֹתָיו עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת** – קודם שבאו הפירות לשעת חיובם במעשרות. כפי ששנינו במסכת מעשרות פרק א, **וּפְדָאָן** – אחר כך מיד ההקדש קודם שבאו לעונת המעשרות, **חַיָּבִין** – הפירות במעשרות, שאף על פי שפירות הקדש פטורים מן המעשרות, מכל מקום הואיל וכשבאו לעונת המעשרות לא היו בידי הקדש, הרי הם חייבים; **וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת** – וכן המקדיש פירותיו לאחר שכבר חלה עליהם חובת המעשרות ברשותו, **וּפְדָאָן** – אחר כך, **חַיָּבִין** – הפירות במעשרות, שהואיל וכבר נתחייב קודם שהקדישם, אין ההקדש מפקיעם מידי חיובם. **הִקְדִּישָׁן עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ** – קודם שנתחייבו במעשרות, **וּגְמָרָן הַגִּזְבָּר** – של הקדש, כלומר שבאו לידי חיובם במעשרות בהיותם בידי ההקדש, **וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן** – מיד ההקדש, **פְּטוּרִין** – מן המעשרות, **שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין** – בשעה שחלה על הפירות חובת המעשרות היו אלה פירות של הקדש הפטורים ממעשרות, שנאמר (**דברים יח, ד**): "ראשית דגנך", ודרשו: "דגנך" ולא דגן הקדש.

בענין "עונת המעשרות" שבמשנתנו יש חילוקי דעות בין המפרשים, אם הכוונה היא להתחלת הבשלתם של הפירות (כמפורט במעשרות א, ב-ג), שאז חלה חובת המעשרות לענין אכילת קבע אבל לא לענין אכילת ארעי, או שהכוונה היא לגמר מלאכתם של הפירות למעשרות (כמפורט שם א, ה-ח), וכבר הארכנו בענין זה בשולי משנה זו במסכת פאה (ד, ח), עיין שם.

יום שני

באור משנה ה

נָכְרִי שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל – קמח, **לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה** – אף על פי שגלגלה הישראל, **פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה** – כדין עיסת נכרי שהיא פטורה. **נְתָנָהּ לוֹ מַתָּנָה** – נתן הנכרי את העיסה מתנה לישראל, **עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֵּל** – אם נתן לו קודם שגלגלה, **חַיָּב** – הישראל בחלה; **וּמִשֶּׁגִּלְגֵּל** – ואם נתנה הנכרי לישראל לאחר שגלגלה, **פָּטוּר** – הישראל מן החלה, שבשעת חובתה היתה פטורה, לפי שהיתה של הנכרי. **הָעוֹשֶׂה עִסָּה עִם הַנָּכְרִי** – בשותפות, **אִם אֵין בְּשֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּשִׁעוּר חַלָּה** – אם אין בחלקו של הישראל כשיעור עיסה שחייבים להפריש ממנה חלה, היינו חמשת רבעי הקב קמח, **פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה** – אבל אם היה בחלקו של הישראל שיעור עיסה החייבת בחלה, הרי זו חייבת בחלה (**רמב"ם הל' ביכורים ו, ט**).

יש אומרים שהישראל נוטל חלה מכל העיסה, שכיון שהישראל עושה אותה ויש לו חלק בה, אנו קוראים בה "עריסותיכם" (הרדב"ז). ויש כותבים: אם יש בשל ישראל כשיעור וגם של הנכרי כשיעור, כשחולקים בעיסה חייב הישראל להפריש משלו וגם מחלקו של הנכרי, משום שאין ברירה, ושמא חלק שלו

ו גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה, נַעֲשָׂת עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר — פָּטוּר; וּמִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר, חַיָּב. וְאִם סָפֵק, חַיָּב; וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ חֹמֶשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַקְּרִימָה בַּתַּנּוּר.

ז הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז — אִם יֶשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה, וְיוֹצֵא בָהּ אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח; וְאִם אֵין בָּהּ טַעַם דָּגָן, אֵינָהּ חַיֶּבֶת בַּחַלָּה, וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח.

ח הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ — אִם יֶשׁ לוֹ פַּרְנָסָה מִמָּקוֹם אַחֵר, מוֹצִיא לְפִי חֶשְׁבּוֹן; וְאִם לָאו, מוֹצִיא חַלָּה אַחַת עַל הַכֹּל.

פירוש ברטנורא

ו ספק חייב. משום דהוי ספק איסורא, ולחומרא, ומפריש חלה ומוכרה לכהן: **ואין חייבין עליה חומש.** זר האוכלה אינו משלם את החומש, אבל הקרן משלם, דתשלומי תרומה כפרה נינהו, הלכך מפריש תשלומין ומכפרים מספק, ומוכרן לכהן: **אחר הקרימה בתנור.** דסבר ר"ע אין גמר מלאכתה של חלה עד שיקרמו פני הפת בתנור, וזו היא עונתה לחלה, הלכך אם נתגייר קודם שיקרמו פני הפת בתנור, חייב בחלה. ואין הלכה כר"ע:

ז אורז. לאו מין דגן הוא, וכל שאינו מין דגן פטור מן החלה, ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח: **אם יש בה טעם דגן חייב בחלה.** ואע"ג דאין בדגן כשיעור חלה:

ח אם יש לו פרנסה ממקום אחר. אם יש לו קמח אחר חוץ מעיסה זו, מביא קמח כשיעור שאם יצרפנו לשאור זה שחייב בחלה יהיה בו חמשת רבעים שהוא שיעור חלה, ולש עיסה ומערב עם העיסה שיש בה השאור, ומוציא ממנה כשיעור חלה שצריך להפריש מחמשת רבעים: **ואם לאו.** שאין לו קמח, מוציא חלה אחת מכ"ד על כל העיסה, דטבל אוסר בכל שהוא במינו, ונעשית כולה טבולה לחלה:

משניות מבוארות – קהתי

ביד הנכרי וחייב מספק, כדין הנותן עיסתו לנכרי לאחר שגלגלה ("משנה ראשונה"; ועיין "תפארת ישראל").

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין עיסת נכרים באה משנתנו לדון בענין עיסת גר.

גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה, אם **נַעֲשָׂת** – נתגלגלה בעיסה של חיטים או ניטמטמה בשל שעורים, **עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר** – קודם שנתגייר, **פָּטוּר** – מלהפריש ממנה חלה, שבשעת חובתה היתה פטורה, לפי שעדיין היה נכרי; **וּמִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר** – ואם נעשתה לאחר שנתגייר, **חַיָּב** – להפריש ממנה חלה. **וְאִם סָפֵק** – מתי נתגלגלה, אם קודם שנתגייר או לאחר שנתגייר, **חַיָּב** – להפריש ממנה חלה, שספק איסור לחומרא, אבל אינו נותן אותה לכהן במתנה ככל חלה, אלא מוכרה לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, **וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ חֹמֶשׁ** – זר האוכלה בשוגג אינו חייב להוסיף חומש על תשלום הקרן, שכן דין החלה כדין התרומה, שהאוכלה בשוגג חייב לשלם קרן וחומש, אבל בחלה זו, הואיל והופרשה מספק, אין חייבים עליה חומש. ברם, קרן חייב לשלם, כדין הגוזל את חברו (**הרש"ש**), ויש מבארים בענין הקרן, שתשלומי תרומה כפרה הם, ולפיכך מפריש תשלומין ונעשים תרומה מספק, ומוכרם לכהן (**הרא"ש; ברטנורא; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר, שמתחבט בטעם זה**). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַקְּרִימָה בַּתַּנּוּר** – רבי עקיבא חולק על כל מה ששנינו במשניות שלמעלה, שגלגול הוא גמר מלאכתה של העיסה, והוא סובר שקרימת פני הפת בתנור הוא גמר מלאכה לחלה, הילכך אם נתגייר קודם שנקרמו פני הפת בתנור חייב בחלה. ואין הלכה כרבי עקיבא.

שבת קודש

באור משנה ז

כפי שלמדנו לעיל (א, א), אין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן נעשתה מחמשת מיני הדגן, שהם: החיטים, השעורים, הכוסמין, שבולת שועל והשיפון. וכן אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה בליל ראשון של פסח אלא במצה העשויה מחמשת המינים האלו, שכתוב (דברים טז, ג): "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" ודרשו מכאן: דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח. ולמדו חלה ממצה בגזירה שווה "לחם, לחם", כמו שבארנו כבר בתחילת פרק א במסכתנו. – משנתנו דנה בעיסה שנעשתה מתערובת של חיטים ואורז, וכבר שנינו (לעיל א, ד), שהאורז אינו מין דגן, והוא פטור מן החלה.

הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז – ביחד, **אִם יֶשׁ בָּהּ** – בעיסה זו, **טַעַם דָּגָן** – שמורגש בה טעם החיטים, **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – אף על פי שאין בחיטים כשיעור חלה (**ר"ש; ברטנורא**), **וְיוֹצֵא בָהּ אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח** – אם אפאה מצה ואכל ממנה כזית בליל ראשון של פסח, הריהו יוצא בה ידי חובתו. יש סוברים, שדווקא בחיטים ואורז הדין כך, לפי שאורז נגרר אחר חיטים, אבל במינים אחרים, אם נעשתה עיסה מתערובת של שני מינים, שאחד מהם חייב בחלה ואחד אינו חייב בחלה, אף על פי שיש בעיסה טעם המין החייב, עדיין אין העיסה חייבת בחלה אלא אם כן יש במין החייב בפני עצמו כשיעור חלה ("**בית יוסף" בשם הרשב"א**). ויש מפרשים גם משנתנו (על פי הירושלמי) בכגון שיש בחיטים כשיעור חלה, ובאה המשנה ללמדנו, שאפילו רוב העיסה הוא מאורז, אם מורגש בה טעם החיטים, הרי היא חייבת בחלה (**הראב"ד; "מלאכת שלמה" בשם הר' יהוסף**). **וְאִם אֵין בָּהּ טַעַם דָּגָן** – אם אין מורגש בעיסה טעם החיטים, **אֵינָהּ חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – כדין עיסה הנעשית מאורז, **וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח** – אם אפאה מצה אינו יוצא בה ידי חובתו בליל ראשון של פסח, שאין יוצאים ידי חובה בפסח אלא במצה העשויה מחמשת מיני הדגן, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו).

באור משנה ח

הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ – שכיון שנתחייבה העיסה בחלה הרי השאור טבל, **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ** – ונמצא שאור של טבל מעורב בעיסה המתוקנת, **אִם יֶשׁ לוֹ פַּרְנָסָה מִמָּקוֹם אַחֵר** – שיש לו עוד עיסה אחרת החייבת בחלה, ויכול הוא לפרנס ממנה את השאור, כלומר להפריש ממנה חלה על השאור המעורב בעיסה המתוקנת, **מוֹצִיא לְפִי חֶשְׁבּוֹן** – הריהו מפריש מן העיסה האחרת חלה כשיעור שהשאור חייב בה; ואין זה כמפריש מן החיובּ על הפטור, שאין השאור בטל בעיסה המתוקנת, שטעם כעיקר מן התורה (**ר"ש**). פירוש אחר (על פי התוספתא): אם יש לו פרנסה ממקום אחר — אם יש לו קמח, הריהו מביא קמח, כשיעור שיהא בצירוף עם השאור חמשת רבעים, ולש עיסה, ומצרפה לעיסה שמעורב בה השאור, ומוציא ממנה לפי חשבון. היינו כשיעור חלה שחייבים להפריש מחמשת רבעים (**ר"ש; רמב"ם; ברטנורא; ועיין חידושי מהרי"ח; תוספות אנשי שם**). **וְאִם לָאו** – ואם אין לו עיסה אחרת החייבת בחלה, או אין לו קמח לעשות ממנה עיסה, **מוֹצִיא חַלָּה אַחַת עַל הַכֹּל** – מוציא חלה מן העיסה שהשאור מעורב בה על כל העיסה; שמאחר שאין לו אפשרות להפריש חלה ממקום אחר ולהוציא את השאור מאיסור טבל, הרי השאור אוסר את כל העיסה שהוא מעורב בה, שטבל אוסר בכל שהוא במינו, ונמצאת כולה טבולה לחלה, הלכך צריך להפריש חלה על כל העיסה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף טז ע"א: שואלת הגמרא: **מַנִּי מַתְנִיתִין** - כשיטת מי הולכת משנתינו ששנתה ארבעה זמנים אלו שהעולם נידון בהם, והלא **לֹא** כ**רַבִּי מֵאִיר, וְלֹא** כ**רַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא** כ**רַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא** כ**רַבִּי נָתָן** היא. **דְּתַנְיָא, הַכֹּל** [־אדם, תבואה, פירות ומים] **נִידּוֹנִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּגְזַר דִּין שֶׁלָּהֶם נֶחְתָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,** דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַכֹּל נִידּוֹנִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּגְזַר דִּין שֶׁלָּהֶם נֶחְתָּם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ, והיינו **בַּפֶּסַח עַל הַתְּבוּאָה, בָּעֲצֶרֶת עַל פֵּרוֹת הָאִילָן, בָּחָג נִידּוֹנִין עַל הַמַּיִם, וְאָדָם נִידּוֹן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּגְזַר דִּין שֶׁלּוֹ נֶחְתָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אָדָם נִידּוֹן בְּכָל יוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב ז יח) **'וַתִּפְקְדֶנּוּ לְבְקָרִים',** כלומר שמעשיו של האדם נפקדים ונבדקים בכל בוקר ובוקר. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אָדָם נִידּוֹן בְּכָל שָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'לִרְגָעִים תִּבְחָנֶנּוּ',** כלומר שמעשיו של האדם נבחנים ונבדקים בכל רגע ורגע.

מנסה הגמרא לומר: **וְכִי תֵּימָא, לְעוֹלָם** משנתינו **רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְכִי קָתָנֵי מַתְנִיתִין** שבארבעה פרקים העולם נידון, **אַגְּזַר דִּין** - הכוונה שגזר הדין נחתם בארבעה פרקים אלו, אך תחילת דין כולם בראש השנה הוא, וכשיטת רבי יהודה. דוחה הגמרא: אי אפשר לומר כן **דְּאִי הָכִי** שמשנתינו עוסקת בחתימת גזר הדין, **לַשְׁיָא אָדָם,** שבמשנה מבואר שדינו נחתם בראש השנה, ולרבי יהודה נחתם דינו ביום הכיפורים.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, הַאי** - משנה זו כ**תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִידּוֹן, בַּפֶּסַח עַל הַתְּבוּאָה, בָּעֲצֶרֶת עַל פֵּרוֹת הָאִילָן, בָּחָג נִידּוֹנִין עַל הַמַּיִם, וְאָדָם נִידּוֹן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּגְזַר דִּין שֶׁלּוֹ נֶחְתָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכִי קָתָנֵי מַתְנִיתִין** 'בארבעה פרקים העולם נידון' **אַתְּחִלַּת דִּין** - הכוונה לארבעה פרקים שבהם תחילת הדין.

אָמַר רַב חִסְדָּא, מַאי טַעְמָא [־מקור] **דְּרַבִּי יוֹסֵי** שאדם נידון בכל יום. הגמרא תמהה על שאלת רב חסדא: **כִּדְקָאָמַר טַעְמֵיהּ** - הרי רבי יוסי אמר את טעמו, שנאמר **'וַתִּפְקְדֶנּוּ לְבְקָרִים',** ומזה נלמד שהאדם נפקד ונבדק בכל בוקר. מבארת הגמרא: **אֶלָּא הָכִי קָאַמְרִינָן** - שאילתנו היא, שהנה **מַאי טַעְמָא** רבי יוסי **לֹא אָמַר כְּרַבִּי נָתָן,** שאדם נידון בכל שעה ככתוב 'לרגעים תבחננו', משום ש**'בְּחִינָה' עִיּוּנִי בְּעָלְמָא הִיא,** ואינו דין ממש, אלא רק עיון במעשיו, ואם כן **'פְּקִידָה' נַמִּי** - גם משמעות פקידה יש לומר שהיא **עִיּוּנִי בְּעָלְמָא הִיא. אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי** שאדם נידון בכל יום הוא **מֵהָכָא** - ממה שנאמר (מלכים א' ח נט) **'לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ',** ומבואר שהקב"ה עושה משפט לעם ישראל מידי יום ביומו.

*

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, מֶלֶךְ וְצִבּוּר שעומדים לדין לפני הקב"ה, **מֶלֶךְ נִכְנָס תְּחִלָּה לַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר** בתפלת שלמה בחנוכת בית המקדש **'לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל',** והוזכר 'משפט עבדו' שהוא שלמה המלך קודם 'משפט עמו ישראל'. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא, אִיבָּעֵית אֵימָא,** משום **דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְמִיתַּב מַלְכָּא אַבָּרַאי** - אין זה דרך ארץ להושיב את המלך בחוץ להמתין עד שידונוהו. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא,** כבודו של המלך לדונו **מִקַּמֵּי דְּלִיפּוּשׁ חֲרוֹן אַף** - קודם שיתרבה חרון אפו של הקב"ה מחמת חטאי הציבור.

*

אָמַר רַב יוֹסֵף, כְּמַאן מְצַלֵּינָן הָאִידָּנָא - כשיטת מי אנו נוהגים עתה שאנו מתפללים בכל יום **אַקְּצִירֵי** - על החולים, **וְאַמְרִיעֵי** - ועל תשושי הכח שהם התלמידי חכמים, **כְּמַאן, כְּרַבִּי יוֹסֵי** הסובר שאדם נידון בכל יום, שאילו לפי שאר התנאים כבר נידונו בראש השנה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** יש לומר **כְּרַבָּנָן,** ואף על פי כן, יפה כח התפילה לבטל את מה שנגזר על האדם בראש השנה, **וְכִדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, יָפָה צְעָקָה לָאָדָם בֵּין קוֹדֶם גְּזַר דִּין לְאַחַר גְּזַר דִּין.**

*

רש"י

וכי קתני מתניתין – ארבעה פרקים אגזר דין. **קשיא אדם** – דתני מתני' בר"ה, ורבי יהודה ביוה"כ אמר. **וכי קתני מתניתין** – ארבעה פרקים. **אתחילת דין** – אבל אגזר דין דאדם – ביוה"כ. **אנן הכי קאמרינן** – הכי קשיא לן. **כרבי נתן מ"ט לא אמר** – משום דקסבר בחינה אין זה דין אלא בודק במעשיו, הלכך בדידיה נמי תיקשי לך פקידה עיוני בעלמא הוא. **אקצירי ואמריעי** – מפרש במסכת נדרים (דף מט,ב) קצירי – חולים, מריעי – ת"ח שהן תשושי כח. **כר' יוסי** – דאמר: אדם נידון בכל יום, ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה. דאי כרבנן, דאמרי: אין נידון אלא בר"ה – הרי כבר נקנסה עליו.

"בית מלא ספרים", כולל הפירוש – שכל מציאות הבית וכלי תשמישו חדורים בתוכנם של ה"ספרים", ובלשון חכמינו ז"ל – "בית ועד לחכמים".

דִּינָא הָכִי – וכי כך ההלכה, והלא כשם שאדם ששורו המית שור אחר, מקבל הניזק את נבילת השור, ומוסיף לו המזיק את ההפרש, כך צריך להיות הדין בגרזן, וְשָׁתִיק **רַב**, ומשתיקתו משמע שהסכים עם דבריהם. מסיקה הגמרא: **וְהִלְכְתָּא כְּרַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי, דְּמַהְדַּר לֵיהּ תַּבְרֵיהּ** – שהשואל יחזיר למשאיל את שברי הגרזן, **וּמְמַלְיָא לֵיהּ דְּמֵי מָנָא** – ויוסיף וימלא לו לשווי של הגרזן השלם, והמשאיל יטרח למכור את השברים ולקנות גרזן חדש.

חוזרת הגמרא לדון בדין מתה מחמת מלאכה: **הַהוּא גַּבְרָא דְּשָׁאִיל שׁוּנְרָא מֵחַבְרֵיהּ** – שאל חתול מחבירו כדי לכלות עכברים שברשותו, ולבסוף **חָבוּר עֲלֵיהּ עַכְבְּרֵי וְקַטְלוּהוּ** – התחברו והתקבצו העכברים על החתול, והרגוהו. **יָתִיב רַב אַשִּׁי וְקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי, כִּי מַתָּה מֵחֲמַת מְלָאכָה דָּמֵי** – האם נחשב שהחתול מת מחמת המלאכה ופטור [שהרי היה צריך לכלות העכברים], **אוֹ לָא.** פושטת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִּׁי, הָכִי אָמַר אַבִּימִי מֵהַגְרוֹנְיָא, מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא,** משל למה הדבר דומה, **לְגַבְרָא דְּנָשֵׁי קַטְלוּהוּ** – לגבר שנשים הצליחו להורגו, **לָא דִּינָא וְלָא דַּיְּינָא** – אין דין ואין דיין. כלומר, כשם אין ספק וערעור על כך, שהיה לגבר להתגבר על הנשים ולא ליפול בידן, כך לא היה לשואל לחשוש שהחתול יפול בידי העכברים, ולכן לא נחשב הדבר שפשע בו, אלא נחשב כמת מחמת מלאכתו, ופטור השואל.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שהמעשה היה באופן אחר, שהחתול **אָכִיל עַכְבְּרֵי טוּבָא** – אכל הרבה עכברים, **וְחָבִיל** – וכתוצאה מכך נתחמם **וּמֵת. יָתִיב רַב אַשִּׁי וְקָא מְעַיֵּין בָּהּ כְּהַאי גַּוְונָא מַאי,** האם נחשב שהחתול מת מחמת מלאכתו, שהרי היה עליו לכלות את העכברים, או לא. פושטת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִּׁי, הָכִי אָמַר אַבִּימִי מֵהַגְרוֹנְיָא,** משל למה הדבר דומה, **לְגַבְרָא דְּנָשֵׁי קַטְלוּהוּ** – אדם שבעל הרבה בעילות, ומפני כך מת, **לָא דִּינָא וְלָא דַּיְּינָא,** וכשם שאין ספק וערעור על כך, שלא היה לו לחשוש שימות מחמת בעילות אלו, כך לא היה לשואל לחשוש שהחתול ימות מחמת אכילת העכברים, ואין נחשב הדבר לפשיעה, אלא נחשב כמת מחמת מלאכתו שהיה עליו לאוכלם, והשואל פטור.

אָמַר רָבָא, הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמִישְׁאַל מִידֵּי מֵחַבְרֵיהּ – אדם שרוצה לשאול דבר מחבירו, **וְלִיפְטַר** באונסים, **נִימָא לֵיהּ** – שיאמר השואל למשאיל בשעה ששואל ממנו, **אַשְׁקְיֵין מַיָּא** – השקני מים, **דְּעַל יְדֵי כָּךְ חָיֵי שְׁאֵילָה בְּבַעֲלִים,** שהרי הוא משרתו בשעת השאלה. **וְאִי פַּקֵּחַ הוּא** – המשאיל, **נִימָא לֵיהּ** – שיאמר לשואל, **שְׁאֵיל בְּרֵישָׁא וַהֲדַר אַשְׁקְיֵיךְ** – קודם תשאל את החפץ ואחר כך אשקך, כדי שתהיה השאלה שלא בבעלים, ואף שאחר כך עושה מלאכה עבורו אין זו שאלה בבעלים, וחייב השואל באונסים.

הגמרא מביאה מקרים נוספים שבהם נחשבת השאלה כשאלה בבעלים: **אָמַר רָבָא, מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי** – מלמד תינוקות, **שַׁתָּלָא** – הנוטע כרמים לבני העיר, **טַבָּחָא** – שוחט ובודק, **וְאוּמָּנָא** – אומן המקיז דם, **סַפַּר מָתָא** – העושה תספורת לבני העיר, **כּוּלְּהוֹן** – כל אלו, **בְּעִידַּן עֲבִידְתַּיְיהוּ** – אם שאל מהם חפץ בזמן עשיית מלאכתם, **כִּשְׁאֵילָה בַּבְּעָלִים דָּמוּ,** כיון שהם שכורים למלאכת בני העיר בשעת השאלה.

התבאר שמלמד תינוקות נחשב שאול לאביהם של התינוקות, דנה הגמרא האם כל רב נחשב שאול לתלמידיו: **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן** – התלמידים **לְרָבָא, שָׁאֵיל לָן מַר** – רבינו שאול לנו למלאכתנו, דהיינו ללמדנו תורה, ואם נשאל ממנו בהמה ותמות נהיה פטורים מלשלם. **אִקְּפִיד, אָמַר לְהוּ, לְאַפְקוּעֵי מָמוֹנַאי קָא בְּעֵיתוּ** – וכי אתם רוצים להפקיע ולהפסידני ממוני, **אַדְּרַבָּה, אַתּוּן שְׁאִילְתּוּן לִי** – אתם שאולים למלאכתי ללמוד ממני תורה, **דְּאִילּוּ אֲנָא מָצֵי אִישְׁתַּמּוּטֵי לְכוּ מִמַּסְכְּתָא לְמַסְכְּתָא** – אני יכול להשתמט ולעבור מן המסכת שאנו עוסקים בה, וללמדכם את המסכת שאני חפץ ללומדה, אבל **אַתּוּן לָא מָצִיתוּ לְאִישְׁתַּמּוּטֵי** – אתם אינכם יכולים להשתמט ולעבור ללמוד מסכת אחרת.

פוסקת הגמרא את הדין בענין זה: **וְלָא הִיא** – לא רבא ולא התלמידים שאולים בתמידות, אלא **אִיהוּ שָׁאֵיל לְהוּ** – רבא שאול לתלמידים **בְּיוֹמָא דְּכַלָּה** – כשדורש לפניהם לפני הרגל, שכיון שצריך לדרוש אז בהלכות הרגל דווקא, נחשב הדבר שהוא שאול להם. **וְאִינְהוּ שָׁאֵילוּ לֵיהּ בְּשָׁאָר יוֹמֵי** – והתלמידים שאולים לרבא בשאר ימות השנה, שבהם יכול להשתמט מן המסכת שעוסקים בה וללמד מסכת אחרת כרצונו.

מעשה נוסף לענין שאלה בבעלים: **מְרֵימַר בַּר חֲנִינָא אוֹנַר כּוֹרְנֵייתָא** [–השכיר פרידה] **בֵּי חוֹזָאי**, וכשהשכיר להם **נָפַק לְדַלּוּיֵי טְעוּנָה בַּהֲדֵייהוּ** – יצא לסייע להם בהטענת המשא על הפרידה, לבסוף **פְּשָׁעוּ בָּהּ** השוכרים **וּמֵת** – מתה הפרידה. **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, וְחַיְּיבִינְהוּ. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא, הלא פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים הִיא,** שהרי בשעת השכירות עסק עמם במלאכת הטעינה, והוי שכירות בבעלים שפטור בפשיעה [לשיטת רבינא לעיל (צה.)], ומדוע חייבת אותם לשלם. **אִיכְּסִיף** – התבייש רבא שפסק שלא כהלכה. **לְסוֹף אִינַּלַּאי מִילְּתָא** – התגלה הדבר **דְּלְמֵיסַר טְעוּנָה הוּא דְּנָפַק** – שמרימר יצא רק לראות שלא יזיקו לבהמתו בטעינה אך באמת לא עסק עמהם, ולכן הם חייבים בפשיעה.

הגמרא מקשה על שאילת התלמידים לרבא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** [–רבינא לעיל (צה.)] **פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים פָּטוּר, מִשּׁוּם הָכִי אִיכְּסִיף, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** [–רב אחא] פשיעה בבעלים חייב, **אַמַּאי אִיכְּסִיף** – מדוע התבייש רבא, הלא פסק כהלכה שאם פשע חייב אף אם היתה השכירות בבעלים. אלא מבארת הגמרא שהמעשה היה באופן אחר: **לֹא מִיפְּשַׁע פָּשְׁעוּ בָּהּ** – לא מדובר שפשעו בה, **אֶלָּא** המקרה היה **אִינְּנוּבֵי אִינְּנוּב, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ בֵּי גַּנָּב חַיֵּי** – שנגנבה הפרידה, ומתה בדרכה בבית הגנב, **וְאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא וְחַיְּיבִינְהוּ,** כדין שוכר שחייב בגניבה ואבידה כשומר שכר. **וְאָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא, הלא גְּנֵיבָה בַּבְּעָלִים הִיא,** כלומר, אמנם שוכר חייב בגניבה, אך כאשר השכירות היתה בבעלים לפי כולם השוכר פטור על הגניבה, ולכן **אִיכְּסִיף, לְסוֹף אִינַּלַּאי מִילְּתָא דְּלְמֵיסַר טְעוּנָה הוּא דְּנָפַק** – שמרימר יצא רק לראות שאינם מרבים את המשא על הפרידה, ולא עסק עמהם במלאכה כלל, ולכן חייבים בגניבה כפי שאמר להם רבא.

משנה

משנתינו עוסקת בשומר שהיה גם שואל וגם שוכר, וארע אונס, ולא ידוע אם האונס היה בשאלה וחייב, או בשכירות ופטור. **הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה,** באופן **שֶׁשְּׁאָלָהּ חֲצִי יוֹם וּשְׂכָרָהּ חֲצִי יוֹם,** או **שֶׁאָלָהּ הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ לְמָחָר,** או שקיבל שתי פרות מחבירו, **וּשְׂכַר אַחַת וְשָׁאַל אַחַת, וְמֵתָה** פרה אחת באונס. מביאה המשנה ארבעה חילוקי דינים: דין ראשון, באופן **שֶׁהַמַّשְׁאִיל אוֹמֵר שְׁאוּלָה מֵתָה,** או **בְּיוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה**

בשעה שיהודי ירא מהקדוש־ברוך־הוא, ובפרט יראת הרוממות, אזי מקיים בשמחה ובטוב לבב כל ציוויי הקדוש־ברוך־הוא, ועד שזה פועל העניין ד"הגדיל והפליא הוי' לעשות בארץ".

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

רש"י

דינא הכי. שישלם לו כלי עשוי ומתוקן והתנן (ב"ק ד' י:) גבי נזיקין תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה ששמין לו תנבילה של בהמתו ע"ז זה שהזיקה לו ועליהן מוסיף ומשלם דמיהן ה"נ ישומו לו שברי הראשון ועליהן ישלם דמיו וזה ילך ויטרח ויקנה לו כלי אחר: **ואיפטר.** דה"ל מתה מחמת מלאכה: **כה"נ מאי.** מי היי מתה מחמת מלאכה או לא: **דנשי קטלוהו.** לא היה לו ליפול בידן: **והכיל.** נתחמם: **דנשי קטלוהו.** בעל בעילות הרבה ומת: **שתלא.** נוטע כרמים למחצה: **אומנא.** מקיז דם: **ספר.** המספר את אנשי העיר בתספורת: **כשאלה בבעלים דמי.** אם משקהיה זה במלאכתו שאל היימנה בהמה באותה שעה ומתה פטור: **רבנן.** בני בית מדרשו: **שאיל לן.** רבינו נשאל לנו למלאכתנו ללמוד לנו תורה שישב ומלמד לנו תורה כל היום ואם נשאל ממנו בהמה ומתה נפטר: **אתון שאילתון לי.** למלאכתי שבאתי חפץ להתחיל במסכת אחרת שלא תשכח ממני אין אתם יכולין למחות בידי: **ביומא דכלה.** כשדורשין לפני הרגל בהלכות הרגל דלא מצי לאישתמוטי למילתא אחריתי: **אינהו שאילו ליה בשאר יומי.** שאילו גרסינן: **כולניתא.** פרידה: **בבעלים.** שהיה מסייעו בשעת שאילה: **למיסר.** לראות שלא ירבו במשתה: **ומתה כדרכה בי גנב.** ואם"ה חייבין דאי נמי שבקה מלאך המות בי גנב הוה קיימא כדאמרינן בפרק המפקיד (לעיל לו:) הלכך משנגנבה חייב בתשלומין: **גניבה בבעלים.** גניבה זו שאתה מחייבו בבעלים היא שכירותה בשעת שכירות כשנגנבה לרשותו ותניא לעיל (ד' צה:) היה עמו בשעת שאילה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה: **מתני'** המשאיל אומר שאולה מתה. אשאל אחת ושכר אחת קאי: **ביום** שהיתה שאולה מתה. קאי אשאלה היום ושכרה למחר:

בשעה

אינהו שאילו ליה בשאר יומי מרימר בר חנינא אוגר כולניתא בי חוזאי נפק לדלויי טעונה בהדייהו פשעו בה ומית אתו לקמיה דרבא חייבינהו אמרו ליה רבנן לרבא פשיעה בבעלים היא איכסיף לסוף איגלאי מילתא דלמיסר טעונה הוא דנפק הניחא למאן דאמר פשיעה בבעלים פטור משום הכי איכסיף אלא למאן דאמר חייב אמאי איכסיף לא מיפשע פשעו בה אלא איגנובי איגנובי ומתה כדרכה בי גנב חיי ואתו לקמיה דרבא וחייבינהו אמרו ליה רבנן לרבא גניבה בבעלים היא איכסיף לסוף איגלאי מילתא דלמיסר טעונה הוא דנפק: **מתני'** השואל את הפרה שאלה חצי יום ושכרה חצי יום שאלה היום ושכרה למחר שכר אחת ושאל אחת ומתה המשאיל אומר שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה

בשעה

פחת דמשאיל כמו דניזק וכן פי' ריב"ם אלא שהוסיף ופי' דפליגי אפילו היכא דליכא פחת דלרב שנשבר כלי ברשות שואל פותחין לו דמי נרגא מעליא ואין מלמדין אותו לשלם השברים ומ"מ אם רצה לשלם השברים בחשבון ישלם אבל לרב כהנא ולרב אסי מלמדין אותו לשלם השברים כיון שהם ברשות משאיל והא דאמר רבי ירושלמי מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן ואמר ר' אבא בר ממל חיים שנים ישלם ולא מתים עד כאן בגניבה בגדולה מנין א"ר בון והשיב (את) הגזולה אשר גזל לאו היינו שישלם לו חיים ממש בהמה אחרת ולא סובין אלא ה"ק חיים שנים ישלם שאם עודם חיים והוזלו יחזירם כמו שהם אבל הוזלו מתים צריך ליתן פחת א"נ חיים שישלם הכל משלם בלא פחת כמו (ב"ק ד' סה.) אחייה לקרן כבין שגנב וכן משמע בירושל' דקדושין דהתם קאמר מנין שאין הבעלים מטפלים בנבילה א"ר אבא בר ממל חיים שנים ישלם ולא מתים משמע דבפחת נבילה איירי ולפי זה דפליג ר"א בפ"ק דבבא קמא (דף יא.) דקאמר שמין לגנב ולגזלן יש להוכיח דשיטתו אינו קונה ולהכי הוי פחת לבעלים וא"ת דר' אלעזר גופיה במרובה (ב"ק דף סה.) קאמר תדע שסתם גניבה הוי יאוש בעלים כו' מה טביחה דאהנו מעשיו אף מכירה דאהנו מעשיו והיכי אהנו מעשיו דטביחה אי שינוי אינו קונה אלמא משמע דאהני מעשיו שקנאה בשינוי מעשה וי"ל דאהנו מעשיו לאו דאהנו לענין קנין אלא דאהנו לענין לקלקל ולהפסיד ממון בטביחת הבהמה א"נ הא דאית ליה דשינוי לא קני היינו במתה מאליה או נרגא דאיתבר מאליו אבל בידים בגון טביחה קני בשינוי מעשה: **כי** האי גוונא מאי. תימה מאי קמבעי ליה הלא מתה ממש מחמת מלאכה וי"ל דאיבעי ליה אם שינה במה שהוליכה למקום שהרבה עכברים מצויין אבל אין לו לשמור שלא יהרגוהו:

ומתה כדרכה בי גנב. ואם תאמר מה צריך לומר דמתה בי גנב ויש לומר משום דבזה טעו אותם שסברו שמתה בפשיעה:

שאלה חצי היום ושכרה חצי היום. לא זו אף זו קתני לא מיבעיא שאלה חצי היום ושכרה חצי היום דסבר גמור דאיבא למיטעי שהכל ביום אחד וחשיב דברא דממונא ולהכי קתני בסיפא זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע ושכרה למחר אית לן למימר יחלוקו ולא מיבעיא בפרה אחת דספיקא רבה היא אלא אפילו בשתי פרות יחלוקו: **ביום** שהיתה שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב. בגמרא מוקי לה ר"נ בשיש עסק שבועה ביניהם וקשה לר"י דאמאי צריך לאוקומי הכי דבלאו הכי היי ליה מחויב שבועה על ידי גלגול דאמר ליה משכיר אישתבע לי מיהת דבדרכה מתה וע"י גלגול צריך לישבע דשבועה מתה ואינו יכול לישבע דהא קאמר איני יודע ומתוך שאינו יכול לישבע משלם דה"נ מתניתין דקתני זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע ששכורה מתה שנשבע על ידי גלגול וכן במציעתא השואל אומר איני יודע פטור ואמאי פטור ליימא ליה אישתבע לי דבדרכה מתה ועל ידי גלגול איצטריך לישבע דשכורה מתה דאף על פי שהמשכיר טוען קפץ יכול הוא להשביע שוכר על ידי גלגול מן התורה דגמרינן משועה בברייתא בפ"ק דקדושין (דף כח. ושם) ובסיפא נמי בזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע אמאי יחלוקו ניקמא מתוך שאינו יכול לישבע ע"י גלגול משלם ונראה לר"י דאין מגלגלין אלא כשנתבע ודאי אבל ברישא וסיפא שהנתבע טוען שמא אין מגלגלין דלא היי דומיא דסוטה אך קשה מציעתא שהשוכר טוען ודאי ואולר"י דמיירי כשמאמינו המשאיל במה שאומר שכדרכה מתה ואינו מזקיקו לישבע על בך ואינו תימה דלא הוי דומיא דסיפא דזה אומר שכורה דמיירי כשאינו מאמינו דאורתא דמתה הוא דבסיפא דהמשאיל רואה שהשוכר משקר אין רגיל להאמינו אבל במציעתא רגיל הוא להאמינו כיון שהוא אינו יודע אם משקר אי נמי בוקה מיירי כשהמשאיל יודע שמתה כדרכה בסיפא עושה עצמו כלא יודע לפי שרועצה להשביעו ע"י גלגול ששכורה מתה כדי שיודה האמת שהוא יודע ודאי ששאולה מתה אבל במציעתא אינו רוצה להשביעו ולגלגל עליו אחרי שהוא משופק ויכול להיות שהוא אומר אמת ואם תאמר והיכי מגלגלין שבועה לעולם דאפילו כשנתבע טוען ודאי יהא נאמן במיגו דאי בעי אומר אינו יודע וי"ל דאין זה מיגו דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק כי אז נראה שהתובע אומר אמת שטוענו ברי והוא טוען איני יודע ועוי"ל דאין מגלגלין כשטוען תובע טענת שמא אלא בדבר דדומה קצת בגון טענת ארסיסן ואפוטרופסין דשבועות (דף מח: ושם) שרגילין ליהנות משל חברייהם משום דמורו היתירא כדאמרינן התם ובגון סוטה שרגילים לדבר שקיבא ונסתרה ויש לחוש שמא זינתה גם באירוסין ולכך אין מגלגלין במתניתין אלא ע"י טענת ודאי ואם תאמר על טענת ודאי מגלגלין אפילו על דבר שאינו דומה אמת כיון דגלגול מסוטה נפקא לן וי"ל דילפינן בקדושין מעייקרא ממון בקל

וחומר

תוספות

דמהדר ליה תברייה ומסלא ליה דמי מנא ההוא גברא דשאיל דזולא מחברייה איתבר אתא לקמיה דרב פפא אמר ליה אייתי סהדי דלא שנית ביה ואיפטר ההוא גברא דשאיל שונרא מחבריה חבור עליה עכברי וקטלוהו יתיב רב אשי וקמיבעיא ליה כי האי גוונא מאי כי מתה מחמת מלאכה דמי או לא אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבאגברא דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא איפא דאמרי אכיל עכברי טובא וחכיל ומית יתיב רב אשי וקא מעיין בה כהאי גוונא מאי אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא גברא דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא אמר רבא האי מאן דבעי למישאל מידי מחבריה וליפטר נימא ליה אשקיין מיא דהוי שאילה בבעלים ואי פקח הוא נימא ליה שאיל ברישא והדר אשקיך אמר רבא מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא ספר מתא כולהון בעידן עבידתייהו כשאילה בבעלים דמו אמרו ליה רבנן לרבא שאיל לן מר אקפיד אמר להו לאפקועי ממונאי קא בעיתו אדרבה אתון שאילתון לי דאילו אנא מצי איתמוטי לכו ממסכתא למסכתא אתון לא מציתו לאישתמוטי ולא היא איהו שאיל להו ביומא דכלה אינהו שאילו ליה בשאר יומי מרימר בר חנינא אוגר כולניתא בי חוזאי נפק לדלויי טעונה בהדייהו פשעו בה ומית אתו לקמיה דרבא חייבינהו אמרו ליה רבנן לרבא פשיעה בבעלים היא איכסיף לסוף איגלאי מילתא דלמיסר טעונה הוא דנפק הניחא למאן דאמר פשיעה בבעלים פטור משום הכי איכסיף אלא למאן דאמר חייב אמאי איכסיף לא מיפשע פשעו בה אלא איגנובי איגנובי ומתה כדרכה בי גנב חיי ואתו לקמיה דרבא וחייבינהו אמרו ליה רבנן לרבא גניבה בבעלים היא איכסיף לסוף איגלאי מילתא דלמיסר טעונה הוא דנפק: **מתני'** השואל את הפרה שאלה חצי יום ושכרה חצי יום שאלה היום ושכרה למחר שכר אחת ושאל אחת ומתה המשאיל אומר שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה

בשעה

ידוע מנהג ישראל בכמה וכמה מקומות שנותנים מתנה לחתן – ש"ס, ולכלה נותנים סידור קרבן מנחה.

משיחת שבת פרשת ויגש ה'תשמ"ח

בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ חַיָּיב הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר שְׂכוּרָה מֵתָה בְּיוֹם שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׂכוּרָה יִשָּׁבַע הַשּׂוֹכֵר שֶׁשְּׂכוּרָה מֵתָה זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחֲלוֹקוּ: **גמ'** שָׁמְעַתְּ מִינֵּיהּ מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ חַיָּיב לֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב נַחְמָן דְּאִיתְּמַר מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרֵי חַיָּיב רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי פָּטוּר כְּדְאָמַר רַב נַחְמָן כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶן ה״נ כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶן ה״ד עֵסֶק שְׁבוּעָה כִּדְרָבָא

דאמר

רש״י

בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה. קָאֵי אַשְּׁאֶלָה חֲצִי הַיּוֹם וְשָׂכְרָהּ חֲצִי הַיּוֹם: חַיָּיב. לְשַׁלֵּם דְּבָרִי וְשֶׁמָּא בָּרִי עָדִיף: יִשָּׁבַע הַשּׂוֹכֵר. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ וְהֵיכָא כְּתוּבָה שְׁבוּעָה זוֹ: יַחֲלוֹקוּ. קָסָבַר מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין: **גמ'** רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרֵי חַיָּיב. בָּרִי וְשֶׁמָּא בָּרִי עָדִיף: פָּטוּר. אוֹקֵי מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵיהּ וְלֹא תַּפְקִיעַ מִסְּפֵיקָא: שֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶן. שֶׁנִּתְחַיֵּיב לוֹ שְׁבוּעָ' בְּטַעֲנָתוֹ וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע דְּהָא אֵינוֹ יוֹדֵעַ קָאָמַר:

אלא

תוספות

וְחוֹמֶר מִסּוֹטָה שֶׁלֹּא נִתְּנָה לְתָבְעָהּ בְּעֵד אֶחָד וּבָתַר הָכֵי קָאָמַר אַשְׁכְּחָן וַדַּאי סָפֵק מְנָלָן פִּי' אע״ג דִּבְסוֹטָה מְגַלְגְּלִין עַל סָפֵק זֶהוּ בִּשְׁבִיל שֶׁגַּם עִיקַּר הַשְּׁבוּעָה בָּאָה עַל טַעֲנַת סָפֵק וּלְכָךְ מְגַלְגְּלִין מִסָּפֵק דַּהֲוֵי כְּעֵין הָעִיקָּר אֲבָל מָמוֹן שֶׁעִיקַּר הַשְּׁבוּעָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עַל טַעֲנַת וַדַּאי מְנָלָן שֶׁיְּגַלְגְּלוּ עַל סָפֵק תָּנֵי דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל נֶאֶמְרָה שְׁבוּעָה בַּחוּץ וְנֶאֶמְרָה שְׁבוּעָה בִּפְנִים כו' וְהַשְׁתָּא לֹא מַצְרְכִינַן תּוּ לְק״ו אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה דִּשְׁבוּעָה שְׁבוּעָה יַלְפִינַן לְכוּלָּהּ מִילְּתָא וְהַשְׁתָּא יַלְפִינַן דִּמְגַלְגְּלִין אֲפִי' עַל טַעֲנַת סָפֵק כְּמוֹ בְּסוֹטָה אע״ג דִּבְמָמוֹן לֹא הֲוָה כְּעֵין עִיקַּר הַשְּׁבוּעָה וְיַלְפִינַן נַמִּי דִּמְגַלְגְּלִין בְּטַעֲנַת וַדַּאי אֲפִי' בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ דוֹמֶה כֵּיוָן דְּהַוְיָא כְּעֵין הָעִיקָּר כְּמוֹ בְּסוֹטָה דִּמְגַלְגְּלִין כְּעֵין הָעִיקָּר:

הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר שְׂכוּרָה מֵתָה וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר. וְאַף עַל גַּב דִּבְכָל שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִים הַמַּפְקִיד מַשְׁבִּיעוֹ מִסָּפֵק שֶׁהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נֶאֶנְסָה הָכָא שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אִם מֵתָה הַשְּׁאוּלָה אֵין לְהַשְׁבִּיעוֹ מִסָּפֵק דַּהֲוֵי כְּאִילּוּ אוֹמֵר הַמַּשְׁאִיל סָפֵק לִי אִם הִשְׁאַלְתִּיךָ אִם לַאו שֶׁעַל אוֹתָהּ טַעֲנָה אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּיב לִישָּׁבַע וְעוֹד דְּהָכָא אֲפִי' מַשְׁאִיל אוֹמֵר בָּרִי אַמְרִי' דְּאֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא ע״י גִּלְגּוּל: **וְהַלָּה** אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר. וְא״ת לְרַב הוּנָא וּלְרַב יְהוּדָה דְּאָמְרֵי בָּרִי וְשֶׁמָּא בָּרִי עָדִיף אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי הָכָא דְּפָטוּר דְּהַשְׁתָּא בְּרֵישָׁא אַשְׁמוּעִינַן דְּבָרִי עָדִיף לְהוֹצִיא כ״ש הָכָא דִּלְהַחֲזִיק וְי״ל דְּאַיְּידֵי דְּתָנָא בְּרֵישָׁא דְּבָרִי עָדִיף חַיָּיב הַשּׁוֹאֵל תָּנָא נַמִּי סֵיפָא דְּכִי הֲוֵי אִפְּכָא דְּפָטוּר הַשּׁוֹאֵל אִי נַמִּי דְּבָרִי דְּמַשְׁאִיל עָדִיף מִבָּרִי דְּשׁוֹאֵל וְכֵן שֶׁמָּא דְּמַשְׁאִיל עָדִיף מִדְּשׁוֹאֵל וּלְהָכֵי אִיצְטְרִיךְ סֵיפָא לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִילּוּ בָּרִי דְּשׁוֹאֵל דְּלָא חָשִׁיב כּוּלֵּי הַאי עֲדִיפָא מִשֶּׁמָּא דְּמַשְׁאִיל: **לֵימָא** תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב נַחְמָן. וא״ת וְהָא מַתְנִיתִין מוֹקֵי לָהּ בְּסָמוּךְ כְּסוּמְכוּס דְּלָא אָזִיל בָּתַר חֲזָקָה וְאִית לֵיהּ מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין וּלְהָכִי לְדִידֵיהּ כִּי אִיכָּא בָּרִי וְשֶׁמָּא הֲוֵי בָּרִי עָדִיף אֲפִילּוּ לְהוֹצִיא וְרַב נַחְמָן כְּרַבָּנַן דְּאִית לְהוּ הַמע״ה אִי נַמִּי רַב נַחְמָן אָתֵי שַׁפִּיר כְּסוּמְכוּס דְּמוֹדֶה סוּמְכוּס הֵיכָא דְּלֵיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא דְּהַמע״ה וְי״ל דִּלְסוּמְכוּס דְּאִית לֵיהּ מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין הֲוֵי כְּאִילּוּ תַּרְוַיְיהוּ מוּחְזָקִין בּוֹ וְכֵיוָן דִּלְדִידֵיהּ אַהֲנֵי בָּרִי נֶגֶד שֶׁמָּא וְחַיָּיב הַכֹּל הָכֵי נַמִּי הֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר לְרַבָּנַן דְּאַהֲנֵי נַמִּי בָּרִי נֶגֶד שֶׁמָּא לְכָל הַפָּחוֹת לוֹמַר שֶׁיַּחֲלוֹקוּ: **וְהַלָּה** אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ. דַּוְקָא שֶׁאוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִלְוִיתַנִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ מַתְנִיתִין הִיא בְּהַגּוֹזֵל בַּתְרָא (ב״ק דף קיח.) דְּחַיָּיב וּמ״מ פָּרִיךְ שַׁפִּיר לְרַב נַחְמָן מִמַּתְנִיתִין דְּאע״ג דְּמוֹדֶה שֶׁמָּסַר לוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת כֵּיוָן שֶׁמַּחֲזִיר אַחַת הֲוָה כְּאִילּוּ אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִשְׁאַלְתַּנִי אִם לַאו וְכֵן בְּפָרָה אַחַת כְּשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מֵתָה בְּעוֹדָהּ שְׁאוּלָה: **רַב** הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרֵי חַיָּיב בָּרִי וְשֶׁמָּא בָּרִי עָדִיף. תֵּימַהּ דִּבְרֵישׁ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (שם דף מו. ושם ד״ה דאפי') אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל זוֹ דִּבְרֵי סוּמְכוּס אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּדִּין הַמע״ה מַאי כְּלָל גָּדוֹל אֲפִילּוּ נִיזָּק אוֹמֵר בָּרִי וּמַזִּיק אוֹמֵר שֶׁמָּא וְאֵין לוֹמַר דְּרַב יְהוּדָה דְּהָכָא כְּסוּמְכוּס וְהָתָם אַיְּירֵי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּאִי לְסוּמְכוּס אַהֲנֵי בָּרִי לְרַבָּנַן נַמִּי מְהַנֵּי כִּדְפָרֵישִׁית לְעֵיל וְעוֹד דְּהָכָא בְּמָנֶה לִי בְּיָדְךָ דְּלֵיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא לֹא פְּלִיג סוּמְכוּס וְי״ל דְּדַוְקָא הָכָא אִית לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה דְּבָרִי עָדִיף דַּהֲוֵי בָּרִי טוֹב וְשֶׁמָּא גָּרוּעַ אֲבָל גַּבֵּי נִיזָּק הֲוֵי בָּרִי גָּרוּעַ דִּלְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַמַּזִּיק לֹא הָיָה שָׁם וְלֹא יַכְחִישֶׁנּוּ טוֹעֵן בָּרִי וְהַשֶּׁמָּא שֶׁל מַזִּיק נַמִּי טוֹב הוּא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לֵידַע וּלְכָךְ מוֹדֶה רַב יְהוּדָה הָתָם דְּלָאו בָּרִי עָדִיף וְא״ת בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב״ב דף קלה. ושם ד״ה אביי) גַּבֵּי הָאוֹמֵר זֶה אָחִי אֵינוֹ נֶאֱמָן וּמַסִּיק דְּאָמְרֵי אַחִין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין וְקָאָמַר זֹאת אוֹמֶרֶת מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר וְהֵיכִי דָּיֵיק הָא הָתָם מוֹדוּ כ״ע דְּפָטוּר לְפִי שֶׁבָּרִי שֶׁלּוֹ גָּרוּעַ וְשֶׁמָּא שֶׁלָּהֶן טוֹב שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהָאַחִין אֵינָן מַכִּירִין בּוֹ אִם הוּא אֲחִיהֶם וְי״ל דְּהָתָם נַמִּי יָרֵא שֶׁמָּא הַיּוֹם אוֹ מָחָר יִשְׁאֲלוּ וְיֵדְעוּ שֶׁשִּׁיקֵּר וְכֵן בְּפ' הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה (לקמן דף קטז: ושם) אִם הָיָה מַכִּיר מִקְצָת אֲבָנָיו נוֹטְלָן וּמַסִּיק וְהַלָּה מַה טוֹעֵן אֵינִי יוֹדֵעַ וְקָאָמַר לֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּמ״ד מָנֶה לִי בְּיָדְךָ כוּ' פָּטוּר מַשְׁמַע דִּלְמ״ד חַיָּיב א״ש הָתָם נַמִּי הֲוֵי בָּרִי טוֹב שֶׁרְגִילוּת לְהַכִּיר אֲבָנִים אֲפִילּוּ אֵין בָּהֶם סִימָן וְכֵן מַשְׁמַע הָתָם דְּמוֹקֵי לָהּ כְּשֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶן וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם וְאִי אֵין רְגִילוּת לְהַכִּירוֹ לֹא מְשַׁלֵּם כְּמוֹ בְּיוֹרְשִׁים דְּלָא אַמְרִינַן בְּהוּ מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם מִשּׁוּם דְּלָא הֲוֵי לְהוּ לֵידַע וּמִשּׁוּם הָכֵי נַמִּי בְּנִיזָּק אוֹמֵר בָּרִי וּמַזִּיק אוֹמֵר שֶׁמָּא לֹא אַמְרִינַן מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם דְּלָא הֲוָה לֵיהּ לֵידַע דְּהָא מוֹדֶה מִקְצָת הוּא שֶׁמּוֹדֶה בְּפָרָה אֲבָל קָשֶׁה בְּפֶרֶק קַמָּא דִּכְתוּבּוֹת (דף יב: ושם ד״ה ר״ה) דְּפָסִיק שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר הִיא נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר מִשֶּׁאֵרַסְתַּנִי נֶאֱנַסְתִּי וְקָאָמַר אַבַּיֵי הָא דְּרַב יְהוּדָה דְּאָמַר מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ חַיָּיב דִּשְׁמוּאֵל הִיא דְּפָסִיק כְּר״ג וַהֲלֹא רַב יְהוּדָה וּשְׁמוּאֵל מוֹדוּ הֵיכָא דְּבָרִי גָּרוּעַ וְשֶׁמָּא טוֹב לֹא אָמַר בָּרִי עָדִיף גַּבֵּי נִיזָּק וְהָתָם בָּרִי דִּידָהּ רַע וְשֶׁמָּא שֶׁלּוֹ טוֹב שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל מָתַי נֶאֶנְסָה וְי״ל דְּאַבַּיֵי דְּאָמַר הָא דְּרַב יְהוּדָה דִּשְׁמוּאֵל הִיא אִית לֵיהּ דִּכְלָל גָּדוֹל בַּדִּין אָתָא כִּדְקָאָמַר בְּרֵישׁ הַפָּרָה (ב״ק דף מו.) א״נ לְכִי הָא לְמוֹכֵר שׁוֹר וְנִמְצָא נַגְחָן וְלֹא לְנִיזָּק בָּרִי וּלְמַזִּיק שֶׁמָּא וְא״ת אע״ג דְּדָחֵי בִּכְתוּבּוֹת הַהִיא דר״ג אַכַּתִּי הָא דְּרַב יְהוּדָה דְּרַב וּשְׁמוּאֵל הִיא דְּאִית לְהוּ בְּפ' כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מז. ושם) דְּלָא אַמְרִינַן מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם א״כ סַבְרֵי בְּמָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ חַיָּיב דְּאִי לַאו הָכֵי תִּקְשֵׁי לְהוּ מַתְנִיתִין דְּהָכָא דְּלָא מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי בְּשֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶם כִּדְפָרֵישִׁית וְי״ל דְּסַבְרֵי שַׁפִּיר פָּטוּר וּמַתְנִי' דְּאוּקְמָא בְּשֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶם כִּבְרַיְיתָא דְּתָנֵי ר' אַמֵּי הָתָם דְּדָרֵישׁ בֵּין שְׁנֵיהֶם וְלֹא בֵּין הַיּוֹרְשִׁין וְאִינְהוּ דָּרְשֵׁי בֵּין שְׁנֵיהֶם שֶׁהַשְּׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁנֵיהֶן כִּדְתָנָא ר״ש בֶּן טַרְפוֹן כִּדְהָתָם וְא״ת לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּפַטְרֵי בְּנ' יָדַעְנָא וְנ' לֹא יָדַעְנָא מוֹדֶה בְּמִקְצָת אַמַּאי חַיָּיב יְהֵא נֶאֱמָן בְּמַה שֶּׁכּוֹפֵר בְּמִיגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְי״ל דְּאֵין אָדָם טוֹעֵן בִּרְצוֹן אֵינִי יוֹדֵעַ כִּדְפָרֵישִׁית בְּמַתְנִי': **רַב** נַחְמָן וְר' יוֹחָנָן אָמְרֵי פָּטוּר. בְּבָבָא קַמָּא (דף קיח. ושם) וּבְפ״ק דִּכְתוּבּוֹת (דף יב: ושם) פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס פָּטוּר הַיְינוּ קוֹדֶם שֶׁנִּיתְקְנָה שְׁבוּעַת הֵיסֵּת אֲבָל אַחַר שֶׁנִּיתְקְנָה שְׁבוּעַת הֵיסֵּת חַיָּיב לִישָּׁבַע שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּאל״כ כָּל נִתְבָּע יֹאמַר אֵינִי יוֹדֵעַ וְיִהְיֶה פָּטוּר מִכְּלוּם: **ה״נ** כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶם. מ״מ בִּמְצִיעֲתָא שֶׁשּׂוֹכֵר טוֹעֵן בָּרִי וּמַשְׁאִיל שֶׁמָּא פָּטוּר הַשּׂוֹכֵר מִשְּׁבוּעָה שֶׁאֵין הַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ מִסָּפֵק אע״פ שֶׁמּוֹדֶה לוֹ בְּמִקְצָת וְא״ת דְּמַשְׁמַע הָכָא דְּאִית לֵיהּ לְרַב נַחְמָן מְחוּיָּב שְׁבוּעָה וְאֵין יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם וּבְפ' כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מז. ושם ד״ה הלכתא) גַּבֵּי הָיוּ שְׁנֵיהֶן חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבוּעָה חָזְרָה שְׁבוּעָה לִמְקוֹמָהּ דִּבְרֵי ר״מ ר' יוֹסֵי אוֹמֵר יַחְלוֹקוּ וּפְלִיג רַב נַחְמָן אַר' אַבָּא דְּסָבַר הָתָם כְּמ״ד חָזְרָה שְׁבוּעָה לִמְקוֹמָהּ וּמְפָרֵשׁ ר' אַבָּא דְּהַיְינוּ לַמְחוּיָּב לָהּ וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵין יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם וְקָאָמַר הָתָם עָבַד רַב נַחְמָן עוּבְדָּא דְּיַחְלוֹקוּ כְּר' יוֹסֵי וְי״ל דְּמוֹקֵי מַתְנִיתִין דְּהָכָא כְּר״מ וּמְפָרֵשׁ לִמְקוֹמָהּ הַיְינוּ לַמְחוּיָּב לָהּ כִּדְפָרֵישׁ ר' אַבָּא אֲבָל אִיהוּ סָבַר כְּר' יוֹסֵי אֲבָל קָשֶׁה דִּבְח״ה (ב״ב דף לד. ושם ד״ה וכל) מַשְׁמַע דַּהֲלָכָה כְּר' אַבָּא דְּאַיְיתוּ אָמוֹרָאֵי בַּתְרָאֵי מִינֵּיהּ רְאָיָה לִפְסוֹק הֲלָכָה וְקי״ל כְּרַב נַחְמָן בְּדִינֵי וְעוֹד דִּבְפ' כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מז. ושם. ד״ה מתוך) גַּבֵּי יְתוֹמִים מִיְּתוֹמִים לֹא יִפָּרְעוּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה דְּאָמְרֵי רַב וּשְׁמוּאֵל לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמֵּת מַלְוֶה בְּחַיֵּי לֹוֶה אֲבָל מֵת לֹוֶה בְּחַיֵּי מַלְוֶה כְּבָר נִתְחַיֵּיב מַלְוֶה לִבְנֵי לֹוֶה שְׁבוּעָה וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו דְּסַבְרֵי דְּלָא אַמְרִינַן מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע אוֹ תּוֹבֵעַ אוֹ נִתְבָּע מְשַׁלֵּם אֶלָּא פָּטוּר וּפְלִיגֵי אַדְּר' אֶלְעָזָר דְּאָמַר יוֹרְשִׁין נִשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת יוֹרְשִׁין וְנוֹטְלִין וְסָבַר ר״א כְּר' אַבָּא דְּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מִי שֶׁהוּא תּוֹבֵעַ אוֹ נִתְבָּע מְשַׁלֵּם הַנִּתְבָּע וְקָאָמַר הָתָם (דף מח:) כֵּיוָן דְּלָא אִיתְּמַר הִלְכְתָא לֹא כְּמָר וְלֹא כְּמָר דְּעָבַד כְּרַב וּשְׁמוּאֵל עָבַד דְּעָבַד כְּר״א עָבַד מַשְׁמַע דְּרַב וּשְׁמוּאֵל עִיקָּר הֲוֵי כְּמוֹ דְּר' אַבָּא וְהָתָם אֵינוֹ מַזְכִּיר דְּרַב נַחְמָן וְלֹא מִסְתַּפֵּק אֶלָּא בְּרַב וּשְׁמוּאֵל וּדְר״א וְנִרְאֶה לְר״ת דִּבְנַסְכָא וּבְנ' לֹא יָדַעְנָא הִלְכְתָא כְּר' אַבָּא דְּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם וְהָתָם מוֹדֶה אֲפִי' רַב נַחְמָן וּכְשֶׁשְּׁנֵיהֶן חֲשׁוּדִים הֲלָכָה כְּרַב נַחְמָן וְר' אַבָּא נַמִּי מוֹדֶה הָתָם דְּיַחְלוֹקוּ וְטַעְמָא מִשּׁוּם דְּהָתָם שְׁנֵיהֶם הָיוּ מְחוּיָּבִין שְׁבוּעָה וְאֵין יְכוֹלִין לִישָּׁבַע וּלְכָךְ שְׁנֵיהֶם מַפְסִידִין כָּל אֶחָד חֲצִי מִטַּעַם דְּר' אַבָּא כֵּיוָן דְּאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע הַנִּתְבָּע מְשַׁלֵּם וְהַתּוֹבֵעַ לֹא יִטּוֹל וּלְכָךְ יַחְלוֹקוּ וְהָא דְּקָאָמַר הָתָם רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּא״י דְּאָמְרֵי חָזְרָה שְׁבוּעָה לַמְחוּיָּב לָהּ וּמַיְיתֵי מִנַּסְכָא דְּר' אַבָּא לַאו מִשּׁוּם דְּר' אַבָּא סָבַר כְּרַבִּי מֵאִיר אֶלָּא דְּמוּכָח מִדִּבְרֵי ר' אַבָּא דְּסָבַר בְּנַסְכָא מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר דְּאִיהוּ נַמִּי פֵּי' מִילְּתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר לִמְקוֹמָהּ לַמְחוּיָּב לָהּ וְדַוְקָא בְּחָשׁוּד הַמְחוּיָּב שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא אֲבָל בִּשְׁבוּעָה דְּרַבָּנַן כְּגוֹן פּוֹגֵם שְׁטָרוֹ וּפוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ וּמֵתָה וְנָפְלוּ קַמֵּי יַתְמֵי לֹא אַמְרִינַן מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מַפְסִידִין דְּאָמַר רַב פָּפָּא (שם) הַפּוֹגֵם שְׁטָרוֹ וּמֵת יוֹרְשָׁיו נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין הַיְינוּ טַעְמָא דְּבִשְׁבוּעָה דְּרַבָּנַן לֹא אַמְרִינַן מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם כִּדְמַשְׁמַע לְעֵיל פֶּרֶק קַמָּא (דף ה.) גַּבֵּי הַהוּא רַעְיָא לְבַד מִיְּתוֹמִים

מן

או בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה, וְחַלָּה – השואל **אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, חַיָּיב** השואל לשלם. מכיון שהמשאיל תובע בטענת ודאי והשואל אינו יודע, וברי [–טענת ודאי] ושמא [–טענת ספק] ברי עדיף. דין שני, **הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר שְׁכוּרָה מֵתָה, או בְּיוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁכוּרָה מֵתָה, או בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׁכוּרָה מֵתָה, וְחַלָּה** – וזה המשכיר **אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, פָּטוּר.** מכיון שאין תביעה ודאית וטענת הפטור היא ודאית. דין שלישי, **זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׁכוּרָה,** דהיינו ששניהם טוענים טענת ברי, **יִשָּׁבַע הַשּׂוֹכֵר שֶׁשְּׁכוּרָה מֵתָה** ויפטר מלשלם. דין רביעי, **זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יַחֲלוֹקוּ.** שהתנא ששנה את משנתינו סובר ממון המוטל בספק חולקים. ולכן על השואל לשלם חצי מדמי הפרה המתה:

גמרא

מבררת הגמרא האם יש ממשנתינו קושיא על רב נחמן: **שָׁמְעַתְּ מִינַּיהּ** – מהדין הראשון יש לשמוע שאם אדם תובע את חבירו בטענת ברי, **מָנֶה** [–מאה] **לִי בְּיָדְךָ, וְחַלָּה** – הנתבע **אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, חַיָּיב. לֵימָא תֶּהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַב נַחְמָן** – האם תהיה ממשנתינו סתירה לדינו של רב נחמן. **דְּאִיתְּמַר, מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְחַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרֵי חַיָּיב,** משום שברי ושמא ברי עדיף, **רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי פָּטוּר,** משום שמספק יש להעמיד הממון בחזקת בעליו. ומעתה לכאורה משנתינו המחייבת בברי ושמא סותרת לדעת רב נחמן.

מתרצת הגמרא: **כִּדְאָמַר רַב נַחְמָן** במקום אחר, **כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עָסֵק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶן,** דהיינו מדובר באופן שהתחייב שבועה לתובע מסיבה אחרת, ואינו יכול להישבע את אותה שבועה, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן במשנתינו מדובר **כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עָסֵק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶן** ומכיון שהנתבע אינו יכול להישבע, שהרי טוען איני יודע, לכן משלם. מבארת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי עָסֵק שְׁבוּעָה, כִּדְרָבָא** – כפי שאמר רבא במקום אחר,

---

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז כסלו, תשכ״ב
ברוקלין.

האברך זכרי׳ שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ״ה כסלו, נר ראשון דחנוכה ושואל,

א) להנאמר בקדיש ״קדם אבוהון דבשמיא״ בלשון נסתר, שלכאורה מוציא החזן א״ע וכן את הנוכחים מהנ״ל.

הכתוב ״אבוהון״, בא בהמשך להאמור מקודם לזה ״דכל בית ישראל״, שזהו כולל גם את הנוכחים והש״ץ. כן הנאמר בנוסח קדיש דרבנן ״מן קדם אבוהון דבשמיא״, בא בהמשך להתחלת הפסקא ״על ישראל״, ובכלל בחרו בלשון האמור (ככתוב בספר אבודרהם) מפני שכן הוא לשון חכמינו ז״ל (במשנה ר״ה סוף פרק ג׳ בכ״מ).

ב) למאן דאמר אשר נולדו תאומות עם השבטים [למה] לא הזכירן הכתוב כמו שהזכיר דינה.

בתורתנו נכתב רק זה שנוגע לדעת, וכמו בדינה, סיפור ארוך בזה בתורתנו.

ג) למה לא נשא יהודא תאומת אחד השבטים כ״א אשה כנענית.

הרי כבר פירש רש״י, דכנענית, היינו סוחר, ומיוסד על מאמר הגמרא בפסחים (נ׳ ע״א).

לפלא שכותב שאלות מעבר לים, בה בשעה שלומד בישיבה ועליו לפנות בזה למוריו ורבותיו והם יענוהו.

כיון שכל ענין בהשגחה פרטית, התקוה שמכתבי זה יעוררו להוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה וגם שיקבע עתים ללימוד תורת החסידות, וצעירי חב״ד אשר במחנו הט׳ ובאה״ק ת״ו בכלל, יוכלו לייעצו איזה סדר הלימוד ואופנו מתאים לפניו.

בברכה לבשו״ט.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

דְּאָמַר רָבָא, התובע חבירו, מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, וְהַשְּׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ, הרי הנתבע חייב שבועה מן התורה כדין מודה במקצת, אך מכיון שאין אפשרות מהתורה להישבע 'איני יודע' הדין הוא שִׁמְתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָׁבַע מְשַׁלֵּם.

ולפי זה מַשְׁכַּחַת לָהּ – יש למצוא עסק שבועה במשנתינו באופן שהיה מודה במקצת ואינו יכול להשבע, בְּרֵישָׁא – דהיינו באופן הראשון והשני שבמשנתינו בִּשְׁתַּיִם – בשתי פרות וְסֵיפָא – ואת האופן השלישי יש להעמיד בְּשָׁלֹשׁ פרות. מבארת הגמרא: רֵישָׁא בִּשְׁתַּיִם, דְּאָמַר לֵיהּ המשאיל לשואל, שְׁתֵּי פָּרוֹת מָסַרְתִּי לְךָ פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא – חצי היום שתידן בִּשְׁאֵילָה, וּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא שתידן בִּשְׁכִירוּת, אִי נַמִּי – ובאופן השני, חַד יוֹמָא שתידן בִּשְׁאֵילָה, וְחַד יוֹמָא שתידן בִּשְׁכִירוּת, וּמֵתוּ תַּרְוַיְיהוּ בְּעִידָּן שְׁאֵילָה – וטוען המשאיל שמתו שתידן בזמן השאילה, וְאָמַר לֵיהּ שׁוֹאֵל, חֲדָא אִין – אכן בְּעִידָּן שְׁאֵילָה מֵתָה וחייב אני לשלם דמיה, וְאִידָךְ – אבל לגבי הפרה השניה לֵא יָדְעָנָא אִי בְּעִידָּן שְׁאֵילָה מֵתָה וְאִי בְּעִידָּן שְׁכִירוּת מֵתָה, ובזה אומרת משנתינו שחייב, דְּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָׁבַע שבועת מודה במקצת [שהרי אומר שאינו יודע], מְשַׁלֵּם.

וְסֵיפָא – ובאופן השלישי מדובר בְּשָׁלֹשׁ פרות, דְּאָמַר לֵיהּ המשאיל לשואל, שָׁלֹשׁ פָּרוֹת נָתַתִּי לְךָ שְׁתַּיִם בִּשְׁאֵילָה וְאַחַת בִּשְׁכִירוּת, וּמֵתוּ הָנֵי תַּרְתֵּי דִּשְׁאֵילָה – וטוען המשאיל שמתו שתי הפרות של השאילה, וְאָמַר לֵיהּ שׁוֹאֵל, אִין – אכן חֲדָא דִּשְׁאֵילָה מֵתָה וחייב אני לשלם דמיה, אִידָךְ – אבל הפרה השניה שמתה לֵא יָדְעָנָא אִי דִּשְׁאֵילָה מֵתָה, וּדְקַיְימָא דִּשְׁכִירוּת הִיא – והנשארת היא הפרה שנתת לי בשכירות, אִי דִּשְׁכִירוּת מֵתָה וְהָא דְּקַיְימָא דִּשְׁאֵילָה הִיא, וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָׁבַע מְשַׁלֵּם.

עד כאן ביארה הגמרא כיצד שייך עסק שבועה, על פי שיטת רבי חייא בר יוסף (ב"ק קז.) הסובר שלצורך שבועת מודה במקצת לא צריך שיכפור הנתבע במשהו. עתה מבארת הגמרא כיצד שייך 'עסק שבועה' לפי רמי בר חמא הסובר שכדי לחייב שבועה מהתורה [בשבועת השומרים או בשבועת מודה במקצת], צריך שהנתבע גם יכפור.

וּלְרַמִּי בַּר חָמָא דְּאָמַר אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת, וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת, כלומר חוץ מבהמת הפיקדון שעליה נשבעים, צריך שיהיה עוד שתי בהמות שבאחת מודה ובאחת כופר, מַשְׁכַּחַת לָהּ עסק שבועה, על ידי שנעמיד את הרֵישָׁא בְּשָׁלֹשׁ פרות, וְסֵיפָא בְּאַרְבַּע פרות. מבארת הגמרא: רֵישָׁא בְּשָׁלֹשׁ דְּאָמַר לֵיהּ המשאיל לשואל, שָׁלֹשׁ פָּרוֹת נָתַתִּי לְךָ, פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא שלשתן בִּשְׁאֵילָה, וּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא שלשתן בִּשְׁכִירוּת. אִי נַמִּי – ובאופן השני, חַד יוֹמָא שלשתן בִּשְׁאֵילָה, וְחַד יוֹמָא שלשתן בִּשְׁכִירוּת, וּמֵתוּ שָׁלֹשׁ בּוּלְהוּ בְּעִידָּן שְׁאֵילָה – וטוען המשאיל שמתו שלשתן בזמן השאילה, וְאָמַר לֵיהּ שׁוֹאֵל, חֲדָא לֵא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, כלומר, לא נתת לי שלש אלא רק שתי פרות [זו הכפירה במקצת], וַחֲדָא אִין – אכן בְּעִידָּן שְׁאֵילָה מֵתָה, וחייב אני לשלם דמיה [זו הודאה במקצת], אִידָךְ לֵא יָדְעָנָא – והפרה השלישית, איני יודע אִי בְּעִידָּן שְׁאֵילָה מֵתָה, וְאִי בְּעִידָּן שְׁכִירוּת מֵתָה, דְּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָׁבַע מְשַׁלֵּם.

סֵיפָא – ובאופן השלישי מדובר בְּאַרְבַּע פרות, דְּאָמַר לֵיהּ המשאיל לשואל אַרְבַּע פָּרוֹת נָתַתִּי לְךָ, שָׁלֹשׁ בִּשְׁאֵילָה וַחֲדָא בִּשְׁכִירוּת, וּמֵתוּ הָנָךְ שָׁלֹשׁ דִּשְׁאֵילָה – שנתתי לך בשאילה, וְאָמַר לֵיהּ

אגרות קודש

ב"ה, ז"ך כסלו, תשכ"ב
ברוקלין.

צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת - הנדפס - דו"ח מההתועדות ארצית וכו',

וכיון שעברו שלשים יום מקבלת ההחלטות, עלי לעורר, אשר מהנכון ביותר וביותר לעשות סיקור וסה"כ מהנעשה במשך שלשים יום הראשונים.

כי אפילו את"ל שנעשה ככל הדרוש, בהחלטות האמורות, הרי בודאי אשר חשבון וס"ה מזמן לזמן - יוסיף במרץ וכו'. ועאכו"כ אם אצל מי שהוא חסר בנוגע לקיום ההחלטות. וד"ל.

ויהי רצון אשר בהחלטות האמורות תהי' ההנהגה מתאים לפתגם והוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל (הועתק גם בדו"ח הנ"ל) פחות לדבר, יותר לחשוב ועוד יותר לעשות.

אשר בודאי שהפחות לדבר הכוונה בעיקר בערך העשי' שלאחרי זה.

להסעיף בו מדובר ע"ד לימוד המשך מאמרי דא"ח אחיד,

לע"ע נתקבלה רק שאלה ולא הצעה. וכמובן שצ"ל המשך כזה שאפשר להשיגו באה"ק ת"ו - נדפס או עכ"פ בשטענציל - וכן שרובא דרובא מאנ"ש יהי' בזה לבם חפץ, וע"פ נקודות אלו יחליטו ביניהם.

המחכה לבשו"ט בכל האמור, ויהי רצון שתהיינה מתוך מנוחה אמיתית שמחה וטוב לבב.

להעיר ממכות (ג, ב) אשר שלשים יום חשיב כשנה (אפילו בדבר שאין בו כלל ענין דשנה).

ומעין ביאור לזה י"ל - דחודש ביחס ללבנה - הוא ענין השנה ביחס לחמה.

דְּאָמַר רָבָא מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים וְהַשְּׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם מַשְׁכַּחַת לָהּ רֵישָׁא בְּב' וְסֵיפָא בְּג' רֵישָׁא בְּב' דְּא"ל ב' פָּרוֹת מָסַרְתִּי לְךָ פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא בִּשְׁאֵילָה וּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא בִּשְׂכִירוּת אִי נַמִּי חַד יוֹמָא בִּשְׁאֵילָה וְחַד יוֹמָא בִּשְׂכִירוּת וּמֵתוּ תַּרְוַיְיהוּ בְּעִידַּן שְׁאֵילָה וְא"ל שׁוֹאֵל חֲדָא אֵין בְּעִידַּן שְׁאֵילָה מֵתָה וְאִידָךְ לָא יָדַעְנָא אִי בְּעִידַּן שְׁאֵילָה מֵתָה וְאִי בְּעִידַּן שְׂכִירוּת מֵתָה דְּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם וְסֵיפָא בְּג' דְּא"ל ג' פָּרוֹת נָתַתִּי לְךָ ב' בִּשְׁאֵילָה וְאַחַת בִּשְׂכִירוּת וּמֵתוּ הַנֵּי תַּרְתֵּי דִּשְׁאֵילָה וְאָמַר לֵיהּ שׁוֹאֵל אֵין חֲדָא דִּשְׁאֵילָה מֵתָה אִידָךְ לָא יָדַעְנָא אִי דִּשְׁאֵילָה מֵתָה וּדְקַיְימָא דִּשְׂכִירוּת הִיא אִי דִּשְׂכִירוּת מֵתָה וְהָא דְּקַיְימָא דִּשְׁאֵילָה הִיא וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם וּלְרָמִי בַּר חָמָא דְּאָמַר ד' שׁוֹמְרִים צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת מַשְׁכַּחַת לָהּ רֵישָׁא בְּג' וְסֵיפָא בְּד' רֵישָׁא בְּג' דְּאָמַר לֵיהּ ג' פָּרוֹת נָתַתִּי לְךָ פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא בִּשְׁאֵלָה וּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא בִּשְׂכִירוּת אִי נַמִּי חַד יוֹמָא בִּשְׁאֵלָה וְחַד יוֹמָא בִּשְׂכִירוּת וּמֵתוּ ג' כּוּלְּהוּ בְּעִידַּן שְׁאֵילָה וְא"ל שׁוֹאֵל חֲדָא לָא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וַחֲדָא אֵין בְּעִידַּן שְׁאֵילָה מֵתָה וְאִידָךְ לָא יָדַעְנָא אִי בְּעִידַּן שְׁאֵילָה מֵתָה וְאִי בְּעִידַּן שְׂכִירוּת מֵתָה דְּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם סֵיפָא בְּד' דְּא"ל ד' פָּרוֹת נָתַתִּי לְךָ ג' בִּשְׁאֵלָה חֲדָא בִּשְׂכִירוּת וּמֵתוּ הַנָּךְ ג' דִּשְׁאֵלָה וְא"ל

שואל

רש"י

אֶלָּא חֲמִשִּׁים. הָוֵה לֵיהּ מוֹדֶה מִקְצָת וּמְחוּיָּב שְׁבוּעָה עַל הַשְּׁאָר וְאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע דְּאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ: **קָא מַשְׁכַּחַת לָהּ.** עֵסֶק שְׁבוּעָה דְּמַתְנִיתִין רֵישָׁא בְּב' פָּרוֹת וְסֵיפָא בְּג' רֵישָׁא דְּקָאָתֵי לְדִינָא עַל הַיּוֹם אוֹ עַל הַשָּׁעָה לָא מִיתּוֹקְמָא בְּפָרָה אַחַת מֵעִיקָּרָא אֶלָּא בְּב' וּמֵתוּ וְזֶה תּוֹבְעוֹ עַל ב' וְהַלָּה מוֹדֶה לוֹ בְּאַחַת שֶׁהוּא מְחוּיָּב לוֹ דָּמֶיהָ וְהִיא הַמְּבִיאָתוֹ לְהִתְחַיֵּיב שְׁבוּעָה עַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁטּוֹעֵן אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חַיָּיב אִם לַאו וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם וּלְהָכֵי נָקַט וּמֵתוּ תַּרְוַיְיהוּ דְּאִי בִּדְקַיְימָא חֲדָא וְקָאָמַר לֵיהּ אַחֲדָא שְׁקָלָהּ וְאַחֲדָא אֵינִי יוֹדֵעַ אִם בִּשְׁעַת שְׁאֵילָה אִם בִּשְׁעַת שְׂכִירוּת ה"ל הַהִיא דְּמוֹדֶה הֵילָךְ וְאִיכָּא מ"ד הֵילָךְ פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי שָׁאַל אַחַת וְשָׂכַר אַחַת וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן מֵתָה מַשְׁכַּחַת לָהּ עֵסֶק שְׁבוּעָה כְּשֶׁהָיוּ מִתְּחִילָּה שְׁלֹשָׁה וּמֵתוּ הַשְּׁנַיִם בְּאַחַת מוֹדֶה שֶׁשְּׁאוּלָה הָיְתָה וְחַיָּיב בְּדָמֶיהָ וְהִיא מְחַיַּיבְתּוֹ שְׁבוּעָה עַל שְׁנִיָּה: **וּלְרָמִי דְּאָמַר ד' שׁוֹמְרִים כו'.** בִּשְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּהֶן כְּגוֹן ש"ח לִישָּׁבַע שֶׁנִּגְנְבָה וְש"ש לִישָּׁבַע שֶׁנֶּאֶנְסָה וְשׁוֹאֵל לִישָּׁבַע שֶׁמֵּתָה מִמְּלָאכָה צְרִיכִין כְּפִירָה וְכוּ' אַלְמָא מִדְּקָאָמַר בְּעִינָן כְּפִירָה וְלָא אַמְרִינָן צְרִיכִין הוֹדָאָה בְּמִקְצָת ש"מ אע"ג דְּשַׁיְיכָא בְּהוּ שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין בְּלֹא שׁוּם כְּפִירָה לָא מַשְׁבִּיעִין לֵיהּ שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִים עַד דְּכָפַר כְּפִירָה אַחֲרִיתִי כְּגוֹן להד"מ אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ וּלְדִידֵיהּ לָא מִיחַיֵּיב שְׁבוּעָה אַהוֹדָאָה בְּלֹא כְּפִירָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ לַאו כְּפִירָה הִיא וְהָא דְּרָבָא לֵית לֵיהּ אא"כ אָמַר לוֹ חֲמִשִּׁים יֵשׁ וְנ' הַשְּׁנִיִּים מִקְצָת להד"מ וּמִקְצָת אֵינִי יוֹדֵעַ מַשְׁכַּחַת לְעֵסֶק שְׁבוּעָה דְּמַתְנִי' רֵישָׁא בְּג' פָּרוֹת וְסֵיפָא בְּד' לְרָמִי בַּר חָמָא לָא מַשְׁמַע לֵיהּ כִּי הוּא זֶה בְּלֹא כְּפִירָה כְּלוֹמַר זֶה אֱמֶת וְזֶה להד"מ אֲבָל זֶה אֲנִי חַיָּיב וְזֶה אֵינִי יוֹדֵעַ אִי נִגְנַב אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד בְּשׁ"ח לָא מַשְׁמַע לֵיהּ כִּי הוּא זֶה:

חדא

תוספות

מִן הַיְּתוֹמִים דְּאע"ג דִּשְׁבוּעָה דְּרַבָּנָן הִיא מִתּוֹךְ שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לִישָּׁבַע מַפְסִידִין וְאֵין נוֹטְלִין וְשֶׁמָּא הַטַּעַם הוּא דִּבְעֲלִילָה מוּעֶטֶת יֵשׁ לָנוּ לְהָקֵל עַל הַיְּתוֹמִים שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מָמוֹן מֵהֶם וְהָתָם דַּוְקָא אַמְרִינַן דְּעָבֵד כְּרַב וּשְׁמוּאֵל עָבֵד וְלָא בְּעָלְמָא כִּדְאָמַר הָתָם הָבוּ דְּלָא לְהוֹסִיף עֲלָהּ וְהַהִיא דִּשְׁנֵיהֶם חֲשׁוּדִים אע"ג דְּשֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵינוֹ מְחוּיָּיב אֶלָּא שְׁבוּעָה דְּרַבָּנָן אפ"ה מַפְסִיד הַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁהַשְּׁבוּעָה בָּא מֵחֲמַת הַנִּתְבָּע שֶׁהָיָה חַיָּיב שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא לָכֵן חֲשִׁיבָא גַּם בַּתּוֹבֵעַ כִּדְאוֹרַיְיתָא וְאֵינוֹ נִרְאֶה לְר"י דְּא"כ הֵיכִי פָּרִיךְ הָתָם אַדְּר"נ דְּאָמַר אִי אִיתָא לִדְרַב וּשְׁמוּאֵל אִיתָא אִי לֵיתָא לֵיתָא וּפָרִיךְ אִי אִיתָא אִיתָא אַלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ וְהָא עָבֵד ר"נ עוּבְדָּא דְּיַחְלוֹקוּ וְהָא ר"נ מָצֵי סָבַר שַׁפִּיר לִדְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּהָא אִית לֵיהּ נַמִּי מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ מַפְסִיד לְכָךְ הָוֵי דִּינָא יַחְלוֹקוּ בִּשְׁנֵיהֶם חֲשׁוּדִים וְה"נ סַבְרֵי רַב וּשְׁמוּאֵל וְאִי פָּרִיךְ אַלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ הָא ר"נ וַדַּאי אִית לֵיהּ הָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל הָא לִישְׁנָא דְּאִם אִיתָא אִיתָא לָא מַשְׁמַע הָכֵי דְּה"ל אַדְּרַבָּה לְמֵימַר אִם לֵיתָא לֵיתָא אַלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ וְעוֹד דִּלְמָא דַּוְקָא בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם חֲשׁוּדִים דְּבָאָה לַתּוֹבֵעַ שְׁבוּעָה מֵחֲמַת נִתְבָּע דִּמְחוּיָּיב שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר ר"נ מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מַפְסִיד כִּדְפִי' ר"ת וְלָא בְּהַהִיא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל כִּדְפְרִישִׁית וְתוּ הֵיכִי מוֹכַח דְּרַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל דְּאַמְרֵי חָזְרָה שְׁבוּעָה לְסִינַי הַיְינוּ רַב וּשְׁמוּאֵל מִכֹּחַ הַיְּתוֹמִים מִן הַיְּתוֹמִים וַהֲלֹא בְּהַהִיא אֲפִי' ר' אַבָּא וְר"נ יְכוֹלִין לִסְבּוֹר דְּרַב וּשְׁמוּאֵל וְרַב וּשְׁמוּאֵל יִסְבְּרוּ שַׁפִּיר חָזְרָה שְׁבוּעָה לַמְחוּיָּיב לָהּ אוֹ יַחְלוֹקוּ דְּקָא סַבְרֵי מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מַפְסִיד אַלְמָא מַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ לַגְּמָרָא דְּלר' אַבָּא אֵין חִילּוּק אֶלָּא ל"ש אִם נִתְבָּע מְחוּיָּיב אוֹ תּוֹבֵעַ לְעוֹלָם מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל אֶחָד מֵהֶן לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם הַנִּתְבָּע וּלְרַב וּשְׁמוּאֵל לְעוֹלָם פָּטוּר הַנִּתְבָּע וּפְלִיג ר' אַבָּא אַדְּר"נ וְאַדְּרַב וּשְׁמוּאֵל וּלְכָךְ מוֹכִיחַ שַׁפִּיר דְּרַבּוֹתֵינוּ דְּאַמְרֵי חָזְרָה שְׁבוּעָה לְסִינַי דְּהַיְינוּ רַב וּשְׁמוּאֵל וְכוּלָּהּ סוּגְיָא מַשְׁמַע דְּפָלִיג ר' אַבָּא אַדְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּקָאָמַר רָבָא כַּוָּותֵיהּ דְּר' אַבָּא מִיסְתַּבְּרָא וְכֵן רַב וּשְׁמוּאֵל הַאי בֵּין שְׁנֵיהֶם מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ מַשְׁמַע דִּפְלִיגֵי וְר"ת פֵּי' דְּעִיקַּר דְּקָדַיֵּיק גְּמָ' דְּרַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל רַב וּשְׁמוּאֵל סָמִיךְ אַפֶּרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (דף יז: ושם) דְּקי"ל הָתָם דְּרַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל רַב וּשְׁמוּאֵל וְה"ק רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל רַב וּשְׁמוּאֵל כִּדְקי"ל וְשַׁמְעִינַן לְהוּ נַמִּי דְּס"ל אֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו דְּכֵיוָן דִּמְחוּיָּיב בַּעַל דִּין שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע יַעֲמוֹד מָמוֹן בִּמְקוֹמוֹ וְל"ש לְהוּ בֵּין תּוֹבֵעַ לְנִתְבָּע וְדוֹחַק הוּא: **דְּאָמַר** רָבָא מָנֶה לִי בְּיָדְךָ כו'. פֵּי' ר"ח דְּדִבְרֵי רָבָא בְּהַאי לִישְׁנָא לֹא מָצִינוּ עִיקָּרָהּ בַּגְּמָ' וּמִיהוּ קִבַּלְנוּ מֵרַבּוֹתֵינוּ דְּעִיקָּרָהּ בְּפֶרֶק כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מז.) דְּאָמַר רָבָא כַּוָּותֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּא מִסְתַּבְּרָא מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם:

מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשַׁלֵּם. ה"נ הֲוָה לָן לְמֵימַר מִן הַדִּין בְּחָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה אֶלָּא תִּקְנוּ שֶׁיְּהֵא כְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל דִּבְעִנְיָן אַחֵר לָא הָוֵי אֶפְשָׁר שֶׁמִּי שֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה מַלְוֶה לוֹ פְּרוּטָה וְיִתְבַּע כָּל אֲשֶׁר לוֹ וִיהֵא מוֹדֶה מִקְצָת כַּמָּה שֶׁחַיָּיב וְיִתְחַיֵּיב שְׁבוּעָה וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע יִקַּח כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּלֹא שְׁבוּעָה לְכָךְ תִּקְנוּ שֶׁיִּשָּׁבַע שֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֲבָל הָכָא וּבְנַסְכָּא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע לֹא מֵחֲמַת שֶׁהוּא חָשׁוּד אֶלָּא עַתָּה בִּתְבִיעָה זוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לִישָּׁבַע מֵחֲמַת הַמְּאוֹרָע לֹא הִצְרִיכוּ לִישָּׁבַע שֶׁכְּנֶגְדּוֹ: **מַשְׁכַּחַת** לָהּ רֵישָׁא בְּתַרְתֵּי וְסֵיפָא בִּתְלָת. הָךְ סוּגְיָא אַתְיָא כְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף דְּאִית לֵיהּ בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דף קז. ושם ד"ה עירוב) עֵירוּב פָּרְשִׁיּוֹת כְּתִיב כָּאן וְכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמִּלְוֶה הוּא דִּכְתִיב אֲבָל בְּפִקָּדוֹן לָא בָּעֵי כְּפִירָה וְהוֹדָאָה בַּהֲדֵי נֶאֱנְסוּ כִּדְבָעֵי הָתָם ר' חִיָּיא בְּר' אַבָּא א"ר יוֹחָנָן וּפְלִיג אַבְּרַיְיתָא דְּרָמִי בַּר חָמָא דְּבָעֵי ג' פָּרוֹת אֶלָּא בִּשְׁתֵּי פָּרוֹת סַגִּי בְּהוֹדָאָה וּכְפִירָה אוֹ בְּהוֹדָאָה וְנֶאֱנְסוּ וְל"ג ר"ת ה"מ בְּמִלְוֶה אֲבָל בְּפִקָּדוֹן מֵעִיז וּמֵעִיז אֲבָל רִיבָ"א גָּרַס לֵיהּ וּמְפָרֵשׁ ה"מ בְּמִלְוֶה אֲבָל בְּפִקָּדוֹן דְּהַיְינוּ בְּטַעֲנָה דְּלָא שַׁיְיכָא אֶלָּא בְּפִקָּדוֹן דְּהַיְינוּ טַעֲנַת אוֹנֶס מֵעִיז וּמֵעִיז דְּאֵין חֲבֵירוֹ מַכִּיר בְּשִׁקְרוֹ וְחַיָּיב אֲפִי' בְּלֹא הוֹדָאָה וְשָׁם מְפָרֵשׁ בְּאוֹרֶךְ וְהַשְׁתָּא לְפִי' רִיבָ"א הָכָא דְּקָטָעִין שׂוֹכֵר כְּדַרְכָּהּ מֵתָה אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה אִם בִּשְׁעַת שְׂכִירוּת אוֹ שְׁאוּלָה אוֹ שְׂכוּרָה נְהִי דִּלִשְׁבוּעָה שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ דְּהַיְינוּ טַעֲנָה דְּנֶאֶנְסוּ לָא בָּעֵי הוֹדָאָה מ"מ מַה שֶּׁטּוֹעֵן אֵינִי יוֹדֵעַ אִם שְׁאוּלָה אוֹ שְׂכוּרָה דְּהַיְינוּ כְּפִירָה בָּעֵי הוֹדָאָה וּלְהָכֵי מוֹקֵי רֵישָׁא בְּב' וְסֵיפָא בְּג' דְּהַשְׁתָּא אִיכָּא חֲדָא דְּהוֹדָאָה וַהֲוֵי מְחוּיָּיב שְׁבוּעָה לִישָּׁבַע שֶׁשְּׂכוּרָה מֵתָה דְּאִי לַאו דְּהַהִיא דְּהוֹדָאָה הֲוֵי כּוֹפֵר הַכֹּל וּפָטוּר וְע"י גִּלְגּוּל דְּנִשְׁבַּע דִּכְדַרְכָּהּ מֵתָה אֵין לְהַשְׁבִּיעוֹ כִּדְפְרִישִׁית בְּמַתְנִי' וּלְפֵר"ת א"ש טְפֵי דִּלְדִידֵיהּ אֲפִילוּ נֶאֱנְסוּ בָּעֵי הוֹדָאָה וְרָמִי בַּר חָמָא מוֹקֵי לָהּ בְּג' פָּרוֹת וּכְר' חִיָּיא חֲדָא דְּהוֹדָאָה וַחֲדָא דִּכְפִירָה הַיְינוּ אוֹתָהּ שֶׁטּוֹעֵן להד"מ וַחֲדָא דְּנֶאֶנְסָה וְהַיְינוּ הַהוּא דְּקָטָעִין אֵינִי יוֹדֵעַ דְּטָעִין בָּהּ שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ וְא"ת בְּב' סַגִּי בְּהַהִיא דְּהוֹדָאָה וּבְהַהִיא דְּאֵינִי יוֹדֵעַ דְּאִיכָּא בָּהּ נֶאֶנְסָה וּכְפִירָה וי"ל דִּגְזֵירַת הַכָּתוּב דְּאֵינָהּ עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן דְּכִי הוּא זֶה מַשְׁמַע דְּאִיכָּא כְּפִירָה וְהוֹדָאָה מִלְּבַד אוֹתָהּ שֶׁטּוֹעֵן בָּהּ שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ וּמִכָּאן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דִּלְרָמִי בַּר חָמָא לָא סַגִּי בִּכְפִירָה וְהוֹדָאָה בְּלֹא נֶאֱנְסוּ וְלֹא כִּדְפִי' בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (שם) בְּשֵׁם ר"ת דְּאִי סַגִּי לֹא הָיָה צָרִיךְ כָּאן לְהוֹסִיף פָּרָה שֶׁל כְּפִירָה אַלִּיבֵּיהּ דִּבְשֶׁל הוֹדָאָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֲוֵי סַגִּי כְּמוֹ לְר' חִיָּיא בַּר יוֹסֵף וְא"ת וְר' חִיָּיא בַּר יוֹסֵף הֵיכִי פָּלִיג אַבְּרַיְיתָא דְּרָמִי בַּר חָמָא וי"ל דְּסָבַר כְּמַתְנִי' דִּשְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין (שבועות דף מב: ושם) זֶה אוֹמֵר עַד הַזִּיז וְזֶה אוֹמֵר עַד הַחַלּוֹן וְסֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו כו' וְעֶשֶׂר גְּפָנִים טְעוּנוֹת מָסַרְתִּי לְךָ דִּבְכוּלְּהוּ לָא בָּעֵי [אֶלָּא] כְּפִירָה וְהוֹדָאָה וְא"ת וְר' יוֹחָנָן הֵיכִי פָּלִיג אַמַּתְנִי' וְסָבַר כִּבְרַיְיתָא דְּרָמִי בַּר חָמָא וְהָא"ר יוֹחָנָן הֲלָכָה כִּסְתַם מִשְׁנָה וי"ל דְּאָמוֹרָאֵי נִינְהוּ אַלִּיבֵּיהּ דְּר' יוֹחָנָן כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ אֵלּוּ טְרֵיפוֹת (חולין דף מג.) א"נ יֹאמַר שֶׁבְּכָל הַמִּשְׁנִיּוֹת לֹא חָשַׁשׁ לְהַזְכִּיר אוֹתָן שֶׁל אוֹנְסִין כִּדְמוֹקֵי מַתְנִי' דְּהָכָא וּמִיהוּ קָשֶׁה לְפֵר"ת דְּפָרִיךְ בְּסָמוּךְ גַּבֵּי זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׂכוּרָה יִשָּׁבַע אַמַּאי מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ וּלְרַב הוּנָא וּלְרַב יְהוּדָה פָּרִיךְ דְּלָא בָּעוּ פָּרַת הוֹדָאָה וַהֲוֵי כּוֹפֵר הַכֹּל כִּדְפִי' בַּקּוּנְטְ' וְא"כ מַאי מְשַׁנֵּי ע"י גִּלְגּוּל דְּא"ל אִישְׁתַּבַּע דִּכְדַרְכָּהּ מֵתָה הָא לְפֵר"ת כֵּיוָן דְּלֵיכָּא הוֹדָאָה לָא מִיחַיֵּיב שְׁבוּעָה אֲפִי' בְּטַעֲנַת נֶאֱנְסוּ וּבְלָא פֵּי' הַקּוּנְטְ' תִּיקְשֵׁי לְרַב יְהוּדָה הֵיאַךְ יְתָרֵץ דְּכֵיוָן דְּלֵיכָּא אֶלָּא חַד פָּרָה וּלְפִי' רִיבָ"א אָתְיָא בִּפְשִׁיטוּת וי"ל דְּהַהִיא שְׁבוּעָה מִדְּרַבָּנָן דְּמִדְּרַבָּנָן אִיכָּא שְׁבוּעָה בְּנֶאֱנְסוּ בְּלֹא שׁוּם הוֹדָאָה וּלְעֵיל דְּמַצְרִיךְ הוֹדָאָה מִשּׁוּם דְּאֵינִי יוֹדֵעַ הָוֵי כְּפִירָה כִּדְפְרִישִׁית לְרִיבָ"א וְכֵן מְפָרֵשׁ ר"ת הַהִיא דְּסוֹף הַמּוֹכֵר הַבַּיִת (ב"ב דף ע: ושם ד"ה סוף) דְּקָאָמַר אִילּוּ אוֹמֵר נֶאֱנְסוּ לַאו שְׁבוּעָה בָּעֵי דְּהַיְינוּ מִדְּרַבָּנָן דְּאִיכָּא שְׁבוּעָה מִדְּרַבָּנָן קוֹדֶם

שבועת

שבועה היסת כמו פוגם כתובה ועד אחד מעיד שהיא פרועה פרק הכותב (כתובות דף פז.) ועוד אור"ת דרב יהודה מוקי נמי מתני' כר"נ ואיבא חדא דהודאה וכבי פריך מה ששמענו לא הודה לו כלומר למה ישבע ששכורה מתה היה לו לישבע ששאולה קיימת והיא אותה שמחזיר יש לי עליך שבועה שכן הוא כדברייך דלית לן דרמי בר חמא דבעי בפירה והודאה בשומרים דסבירא לן כמ"ד עירום פרשיות כתיב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב וגלגול שבועה מן התורה היא מדאמרה האשה אמן אמן כדדרשינן בסוטה (דף יח.): **שאלה בבעלים.** וקודם שהחזירה חזר ושכרה מיניה ובשעת שכירתו לא היה עמו במלאכתו ונגנבה או אבדה בימי שכירות מהו: **מי אמר' שכירות לחודה קיימא.** ומילתא אחריתא היא ואע"ג דכי מישך לה מעיקרא בבעלים היא ותו לא הדר מישך לה מיחייב ליה דבשעת שכירות ברשותו היתה ולא מיחסרא משיכה וקני חצירו באמירה ולעולם קנין אחריתי היא ושלא בבעלים היא: **או דלמא שכירות בשאלה מישך שייכא.** כל חיובי שוכר דגניבה ואבידה ישנן בשואל ולא הוסיף כלום ומחמת משיכה ראשונה באו לו והיא בבעלים הואי ופטור: **שכרה בבעלים.** וקודם שהחזירה חזר ושאלה ממנו שלא בבעלים ומתה בדרכה וחיוב זה לא מחמת משיכה ראשונה בא עליה דהא חיוב שאלה לא שייך בשכירות מהו מי אמרי' שאלה לענין בשכירות ודאי לא שייכא וחיוב דמחמת קנין שלא בבעלים בא לו או דלמא כיון דשייכא במקצת כמאן גניבה ואבידה שעליו יש לתלות במשיכה ראשונה כמאן דשייכא בכולה דמי ופטור אף באונסין: **את"ל כיון דשייכא כו'.** איני יודע להיעמידו ולא גרסי ליה אלא ה"ג ואת"ל לא אמרינן כיון דשייכא במקצת כו': **שאלה בבעלים שכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה מהו הדר אתיא לה שאלה לדוכתה או דלמא אפסיקא לה שכירות ביני ובייני שכרה בבעלים ושאלה וחזר ושכרה מי אמרינן אתיא לה שכירות לדוכתה או דלמא אפסיקא לה שאלה ביני ובייני תיקו: מתני' השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו של שואל ומתה פטור אמר לו השואל לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או השואל שלחה לי ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך וא"ל השואל שלח ושלחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה: גמ'**

ביד

חדא להד"מ כו'. הרי בפירה וחדא אין בעידין דשאלה מתה הרי הודאה: **ואמאי מה ששמענו לא הודה לו.** אע"ג דאוקימנא בכופר ומודה ה"מ לר"נ מיהו מתני' לרב הונא ורב יהודה כדקתני ואמאי ישבע הרי אין כאן הודאה במקצת: **אישתבע לי איזו מיהת.** אפי' היא שכורה יש לי עליך שבועה שכן הוא כדברייך דלית לן דרמי בר חמא דבעי בפירה והודאה בשומרים דסבירא לן כמ"ד עירום פרשיות כתיב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב וגלגול שבועה מן התורה היא מדאמרה האשה אמן אמן כדדרשינן בסוטה (דף יח.): **שאלה בבעלים.** וקודם שהחזירה חזר ושכרה מיניה ובשעת שכירתו לא היה עמו במלאכתו ונגנבה או אבדה בימי שכירות מהו: **מי אמר' שכירות לחודה קיימא.** ומילתא אחריתא היא ואע"ג דכי מישך לה מעיקרא בבעלים היא ותו לא הדר מישך לה מיחייב ליה דבשעת שכירות ברשותו היתה ולא מיחסרא משיכה וקני חצירו באמירה ולעולם קנין אחריתי היא ושלא בבעלים היא: **או דלמא שכירות בשאלה מישך שייכי.** כל חיובי שוכר דגניבה ואבידה ישנן בשואל ולא הוסיף כלום ומחמת משיכה ראשונה באו לו והיא בבעלים הואי ופטור: **שכרה בבעלים.** וקודם שהחזירה חזר ושאלה ממנו שלא בבעלים ומתה בדרכה וחיוב זה לא מחמת משיכה ראשונה בא עליה דהא חיוב שאלה לא שייך בשכירות מהו מי אמרי' שאלה לענין בשכירות ודאי לא שייכא וחיוב דמחמת קנין שלא בבעלים בא לו או דלמא כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה דמי ופטור אף באונסין: **את"ל כיון דשייכא כו'.** איני יודע להיעמידו ולא גרסי ליה אלא ה"ג ואת"ל לא אמרינן כיון דשייכא במקצת כו': **שאלה בבעלים שכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה מהו הדר אתיא לה שאלה לדוכתה או דלמא אפסיקא לה שכירות ביני ובייני שכרה בבעלים ושאלה וחזר ושכרה מי אמרינן אתיא לה שכירות לדוכתה או דלמא אפסיקא לה שאלה ביני ובייני תיקו: מתני' השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו של שואל ומתה פטור אמר לו השואל לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או השואל שלחה לי ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך וא"ל השואל שלח ושלחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה: גמ'**

ביד

ליד המשאיל ואם מתה בדרך חייב אמר לו המשאיל שלחה לי או שאומר לו השואל הריני משלחה וכו' וא"ל המשאיל שלח ושלחה ומתה פטור: **גמ'**

ביד

משום דשייכא בשאילה שלפניה ותרי שייכי לא אמרינן והוי הפסק ולא תחווור השאלה לדוכתה וכן בעניא רביעית ואין הרביעית הולכת בחת"ל לכך לא קאמר בה את"ל ואם תפשוט שלישית נפשוט גם רביעית: **ואמר** לו השואל שלח ושלחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה. תימה דבהגהות קמא (ב"ק דף קד. רשם) אמר שמואל אין משלחין מועות בדיוקני אפילו עדים חתומים עליה דהא חיוב שאלה לא שייך בשכירות מהו מי אמרי' שאלה לענין בשכירות ודאי לא שייכא וחיוב דמחמת קנין שלא בבעלים בא לו או דלמא כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה דמי ופטור אף באונסין: **את"ל כיון דשייכא כו'.** איני יודע להעמידו ולא גרסי ליה אלא ה"ג ואת"ל לא אמרינן כיון דשייכא במקצת כו': **שאלה בבעלים שכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה מהו הדר אתיא לה שאלה לדוכתה או דלמא אפסיקא לה שכירות ביני ובייני תיקו: מתני' השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו של שואל ומתה פטור אמר לו השואל לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או השואל שלחה לי ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך וא"ל השואל שלח ושלחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה: גמ'**

ביד

אמר

הַשּׁוֹאֵל, חֲדָא לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, והרי זו 'כפירה', **וַחֲדָא אִין** – אכן **דְּשֵׁאֵלָה מֵתָה,** והרי זו 'הודאה במקצת', **וְאִידָךְ** – ולגבי הפרה השלישית והרביעית **לֹא יָדְעָנָא אִי דִּשְׁכִירוּת מֵתָה וּדְקַיְּימָא דִּשְׁאֵלָה** – והנשארת היא הפרה שנתת לי בשאלה, **אוֹ דִּשְׁאֵלָה מֵתָה וּדְקַיְּימָא דִּשְׁכִירוּת** – והנשארת היא הפרה שנתת לי בשכירות. שבאופן זה יש בטענת השומר כפירה והודאה במקצת המחייבת אותו שבועה על הבהמה השלישית שאומר עליה שאינו יודע, ובזה אמרה משנתינו **דְּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישָׁבַע מְשַׁלֵּם:**

שנינו במשנה: **זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׁכִירָה יִשָּׁבַע הַשּׁוֹכֵר שֶׁשְּׁכִירָה מֵתָה.** מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** חייב שבועה, והלא **מַה שֶּׁטָּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ** – המשאיל תובע את הבהמה השאולה, ובה השוכר לא מודה לו, ואם כן אין כאן הודאה במקצת שתחייבו שבועה, **וּמַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ לֹא טָעָנוֹ** – והודאת השוכר היא על הבהמה השכורה שצריך להחזירה ובזה המשאיל לא תבעו. מתרצת הגמרא: **אָמַר עוּלָּא,** חיוב השבועה הוא **עַל יְדֵי גִּלְגּוּל,** דהיינו שכאשר הנתבע חייב בשבועה אחת יכול התובע להוסיף לו עניינים נוספים שישבע גם עליהם, **דְּאָמַר לֵיהּ** הבעלים לשומר, **אִישְׁתַּבַּע לִי אִיזוּ מִיהַת** – השבע לי לכל הפחות **דְּכַדְרְכָּהּ מֵתָה,** שהרי אפילו אם האמת כדבריך ששכורה מתה מכל מקום אתה חייב להשבע שבועת השומרים שמתה מעצמה באונס, **וּמִינּוֹ דְּמִישְׁתַּבַּע דְּכַדְרְכָּהּ מֵתָה, מִישְׁתַּבַּע נַמִּי** – מגלגל עליו שישבע **דִּשְׁכִירָה מֵתָה:**

שנינו במשנה: **זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר כּוֹ'** איני יודע, יחלוקו: מקשה הגמרא: **הָא מַנִּי** – דין זה, כדעת מי הוא שנוי. מתרצת הגמרא: **סוּמְכוּס הִיא דְּאָמַר מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין.** אבל לפי חכמים, יהיה הדין שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולדבריהם השומר פטור לגמרי.

בָּעֵי רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל, שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, וקודם שהחזיר את הפרה חזר **וּשְׁכִירָה שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים,** ונגנבה או אבדה בימי השכירות, **מַהוּ.** צדדי הספק: **מִי אַמְרִינָן שְׁאֵילָה לְחוּדָהּ קַיְּימָא** – לבדה עומדת, **וּשְׁכִירוּת לְחוּדָהּ קַיְּימָא,** כלומר שאין שייכות בין חיוב השכירות וחיוב השאלה, ומכיון שבשכירות לא היה בעליו עמו, חייב. **אוֹ דִּלְמָא שְׁכִירוּת בִּשְׁאֵלָה מֵישַׁךְ שַׁיְּיכֵי** – השכירות כלולה בשאילה, **דְּהָא מִיחַיַּיב בְּגִנֵּיבָה וַאֲבֵידָה,** כלומר שלא נוספו על השומר חיובים חדשים, אלא אותו חיוב גניבה ואבידה שהיה עליו בהיותו שואל נשאר עליו בהיותו שוכר, ומחמת המשיכה הראשונה בא עליו חיוב זה, וכיון שאותה משיכה היתה בבעלים, יפטר משום בעליו עמו אף בזמן השכירות.

ספק שני: **אִם תִּמְצָא לוֹמַר שְׁכִירָה בִּשְׁאֵלָה מֵישַׁךְ שַׁיְּיכֵי,** יש להסתפק מה הדין באופן הפוך, שבתחילה **שְׁכָרָהּ בַּבְּעָלִים** וקודם שהחזירה **חזר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים,** ומתה כדרכה, **מַהוּ.**

צדדי הספק: **שְׁאֵלָה בִּשְׁכִירוּת וַדַּאי לֹא שַׁיְּיכָא** – שהרי בתחילה היה שוכר שפטור באונסין, ומעתה החיוב של השואל באונסין הרי הוא חיוב חדש, ובא מחמת קנין חדש שנעשה אחרי תקופת השכירות, וקנין זה לא היה בבעלים, **אוֹ דִּלְמָא כְּיָון דְּשַׁיְּיכָא בְּמִקְצָת בְּמַאן דְּשַׁיְּיכָא בְּכוּלָּהּ דָּמֵי** – כיון שהשאילה שייכת במקצת חיובי השכירות, דהיינו חיובי הגניבה ואבידה ממשיכים עוד מתקופת השכירות, ומחמתם נחשב כאילו היא שייכת בכולה, דהיינו גם לענין פטור באונסים, ולכן אף בשאילה יהיה פטור 'בעליו עמו' לכל הדינים.

ספק שלישי: **אִם תִּמְצָא לוֹמַר לֹא אַמְרִינָן כְּיָון דְּשַׁיְּיכָא בְּמִקְצָת כְּמַאן דְּשַׁיְּיכָא בְּכוּלָּהּ דָּמֵי,** יש להסתפק מה הדין כאשר בתחילה **שְׁאָלָהּ בַּבְּעָלִים** ולאחר מכן **שְׁכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ** שלא בבעלים, **מַהוּ.** צדדי הספק: **הֲדַר אַתְיָא לָהּ שְׁאֵלָה לְדוּכְתָּהּ** – האם חוזרת השאילה למקומה הראשון, דהיינו שחיובי השאלה האחרונה באים מכח המשיכה הראשונה, והיא היתה בבעלים, וממילא יהיה בשאלה האחרונה פטור 'בעליו עמו', **אוֹ דִּלְמָא אַפְסִיקָא לָהּ שְׁכִירוּת בֵּינִי וּבֵינִי** – הפסיקה השכירות בין השאלה הראשונה ובין השאלה האחרונה, וחיובי השאלה האחרונה באים מכח קנין חדש, וכיון שהשאלה האחרונה לא היתה בבעלים לא יהיה בה פטור 'בעליו עמו'.

ספק רביעי [באופן הפוך מהקודם]: אם בתחילה **שְׁכָרָהּ בַּבְּעָלִים** ולאחר מכן **שְׁאָלָהּ** שלא בבעלים, **וְחָזַר וּשְׁכָרָהּ** שלא בבעלים ונגנבה או שאבדה. **מַהוּ.** צדדי הספק: **מִי אַמְרִינָן אַתְיָא לָהּ שְׁכִירוּת לְדוּכְתָּהּ** – חזרה השכירות למקומה הראשון, ויפטר כדין 'בעליו עמו', **אוֹ דִּלְמָא אַפְסִיקָא לָהּ שְׁאֵלָה בֵּינִי וּבֵינִי** – הפסיקה השאלה בין השכירות הראשונה ובין השכירות האחרונה, וכיון שהשכירות האחרונה לא היתה בבעלים לא יהיה בה פטור בעליו עמו. **תֵּיקוּ** – יעמדו שאלות אלו בספק:

משנה

המשנה מבררת מתי מתחייב השואל באחריות, ומתי מסתיימת אחריותו: **הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה, וְהַמּשׁאיל שִׁלְּחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ,** או **בְּיַד עַבְדּוֹ,** או **בְּיַד שְׁלוּחוֹ** של המשאיל, **אוֹ** ששלחה לו **בְּיַד בְּנוֹ,** או **בְּיַד עַבְדּוֹ,** או **בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל הַשּׁוֹאֵל, וּמֵתָה** הפרה בדרכה לבית השואל, **פָּטוּר** השואל, כיון שעדיין לא באה לידו.

אך אם **אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל** למשאיל **שַׁלְּחָהּ לִי בְּיַד בְּנִי** או **בְּיַד עַבְדִּי** או **בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ** שאמר לו השואל שלחה לי **בְּיַד בְּנְךָ** או **בְּיַד עַבְדְּךָ** או **בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל** לשואל **הֲרֵינִי מְשַׁלְּחָהּ לְךָ בְּיַד בְּנִי** או **בְּיַד עַבְדִּי** או **בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ** שהודיעו שישלחנה **בְּיַד בְּנְךָ,** או **בְּיַד עַבְדְּךָ,** או **בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל, 'שַׁלַּח',** כיון שציוהו לשולחה או שלפחות הסכים לשליחות זו, קיבל על עצמו את אחריותה מזמן שתגיע ליד השליח, ולכן אם **שִׁלְּחָהּ** ביד אחד מהם **וּמֵתָה** בדרך, **חַיָּיב** השואל באונסין.

המשנה מבארת מתי נפטר השואל מאחריות: **וְכֵן** הדין **בְּשָׁעָה שֶׁהשואל מַחֲזִירָהּ** לבית המשאיל, שאם שלחה לו על ידי שליח סתם, אינו נפטר מאחריותה עד שתבוא ליד המשאיל, אך אם אמר לו המשאיל שישלחנה ביד שליח, או שהסכים לכך בפירוש, מיד כשמסרה ליד השליח נפטר מאחריותה:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט כסלו, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה מאיר שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכ"ע בם מאמרו שיצא בדפוס בקשר עם יום בשורה י"ט כסלו, ות"ח על שימת לבבו לשלחם לי.

ויהי רצון שבהמשך לנצחון תורת הבעש"ט בימים ההם בזמן הזה, ילך האור הלוך והתפשט הלוך והוסיף הלוך ואור, וכענין ימי חנוכה אלו, שהנס הי' בשמן רזי דרזין, ומזה נשתלשל הציווי

המשך בעמוד רכט

גמרא

הגמרא מבררת מדוע אם שלח המשאיל את הפרה ביד עבדו, על פי ציווי השואל, חייב השואל, והבינה הגמרא שמדובר בעבד כנעני.

מקשה הגמרא: כששלחה המשאיל **בְּיַד עַבְדּוֹ**, מדוע **חַיָּיב** השואל באונסיה, והרי 'יַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ', וממילא כשהעבד הכנעני של המשאיל הולך עם הפרה הרי זה כאילו המשאיל עצמו הולך עמה, וכיון שלא יצאה מרשותו מדוע יתחייב השואל באחריותה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל**, משנתינו עוסקת **בְּעֶבֶד עִבְרִי, דְּלֹא קָנֵי לֵיהּ גּוּפֵיהּ** – שאין גופו קנוי לאדוניו, וממילא דינו ככל שליח, שאם שלחו בציווי השואל חייב השואל באחריותה, אך באמת בעבד כנעני שידו כיד רבו, פטור השואל.

מביאה הגמרא תירוץ נוסף: **רַב אָמַר, אֲפִילּוּ תִּימָא** שמשנתינו עוסקת **בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי**, והטעם שהשואל חייב הוא כיון **שנַעֲשָׂה** השואל **כְּאוֹמֵר לֵיהּ** – למשאיל, **הַכִּישָׁהּ** – הכה את הפרה **בְּמַקֵּל**, וְעל ידי כך **הֵיא תָּבֹא** לרשותי, וכשעשה המשאיל כדבריו והוציאה מרשותו, התחייב השואל באחריותה, ומה שעבדו הכנעני של המשאיל הולך עם הפרה אינו מגרע את חיוב השואל.

הגמרא מקשה על תירוצו של רב: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה** מחבירו, ואמר לו השואל לשלחה ביד בנו או שלוחו, **וְשִׁלְּחָהּ לוֹ** המשאיל **בְּיַד בְּנוֹ** או **בְּיַד שְׁלוּחוֹ**, ומתה בדרך, **חַיָּיב** השואל. אך אם שלחה **בְּיַד עַבְדּוֹ** של המשאיל, אפילו אם אמר לו השואל לשלחה ביד עבדו, ומתה בדרך, **פָּטוּר** השואל, ולכאורה זהו שלא כמבואר במשנתינו שאף אם שלחה ביד עבדו חייב.

וּבִשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל, אין זו קושיא, כיון **דִּמַתְנִיתִין** עוסקת **בְּעֶבֶד עִבְרִי**, שדינו ככל שליח שהמסירה לידו מחייבת את השואל, ואילו **הַכָּרֵיתָא** עוסקת **בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי** שלו, שכיון שידו כיד רבו נחשבת הפרה כברשות המשאיל, ואין השואל מתחייב באחריותה, **אֶלָּא לְרַב**, שמשנתינו עוסקת בעבד כנעני, והשואל נחשב כאומר לו הכישה במקל והיא תבוא, ולכן חייב, **קַשְׁיָא**, מדוע הברייתא פטרתו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב, לֹא תִּימָא** – אל תאמר שטעם החיוב במשנה הוא כיון ש'**נַעֲשָׂה כְּאָמַר לֵיהּ** הכישה במקל', והיינו שכל שואל האומר 'שלח' נחשב כאומר כן, **אֶלָּא אִימָא**, שמשנתינו עוסקת **בְּאופן שֶׁאָמַר לֵיהּ** השואל בפירוש 'הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל, וְהִיא **תָּבֹא**', ורק באופן זה מתחייב השואל באחריות מעת ההכשה, ואילו בברייתא מדובר שרק אמר לו שישלחנה עם עבדו, וכיון שידו כיד רבו אין השואל מתחייב עד שתצא הפרה גם מרשות העבד, ותבוא לידו.

מוכיחה הגמרא שדברי רב נאמרו באופן שאמר בפירוש שיכישה במקל: **דְּאִיתְּמַר** בבית המדרש, אמר השואל למשאיל **הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ, וְאָמַר לוֹ** המשאיל **בְּיַד מִי** אשלחנה, **וְאָמַר לוֹ** השואל **הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל** וְהִיא **תָּבֹא, אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, אָמַר רַב, כֵּיוָן שֶׁיָּצְאַת מֵרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל**, התחייב השואל באחריותה, **וְאִם מֵתָה חַיָּיב** השואל באונסיה, שהרי הכישה במקל על פי ציוויו, והתחייב באחריותה. ומוכח שרב אמר את דינו רק כשאמר לו בפירוש 'הכישה במקל והיא תבוא'.

מביאה הגמרא ראיה לרב: **נִימָא מְסַיַּיע לֵיהּ**, שנינו בברייתא, האומר לחבירו **הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ, וְאָמַר לֵיהּ** המשאיל **בְּיַד מִי** אשלחנה, **וְאָמַר לֵיהּ** השואל **הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבֹא, כֵּיוָן שֶׁיָּצְאַת מֵרְשׁוּת מַשְׁאִיל וּמֵתָה** בדרך, **חַיָּיב** השואל, והיינו כדברי רב.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, הָכָא** – בברייתא **כְּמַאי עַסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה חֲצֵרוֹ** שֶׁל השואל נמצאת **לִפְנִים מֵחֲצֵרוֹ** שֶׁל המשאיל, **דְּכִי מְשַׁלְּחָהּ לָהּ** – כשהמשאיל משלחה לשואל, **וַדַּאי לְהָתָם אֲזָלָא** – ברור שתלך לחצר השואל, ולכן השואל מוכן להשתעבד בהכשת המשאיל, אבל באופן שרשות הרבים מפסיקה ביניהם יתכן שאין השואל חושב שאכן ישלחנה המשאיל ללא שמירה, ואינו משעבד עצמו, ושלא כדברי רב המחייב גם בזה.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי**, שחצר השואל לפנים מחצירו של המשאיל, **מַאי לְמֵימְרָא** – מה החידוש בזה, והלא פשוט שיתחייב בהכשתה. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא גָּזֵיתָא** – שיש בחצר המשאיל פינות ומבואות שיכולה הבהמה להסתתר שם, **וּמַהוּ דְּתֵימָא** שבאופן כזה **לֹא סַמְכָא דַּעְתֵּיהּ** – אין השואל סומך דעתו להתחייב באחריותה, שהוא חושש **דִּלְמָא קַיְימָא הָתָם** – שמא תעמוד הבהמה באותם פינות **וְלֹא אַתְיָא אֲזָלָא לְהַדְיָא** – ולא תבוא לחצירו מיד, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּסַמְכָא דַּעְתֵּיהּ**, ומתחייב באחריותה.

הגמרא מבררת ממתי זוכה השואל בחפץ לענין זה שאין המשאיל יכול לחזור בו: **אָמַר רַב הוּנָא, הַשּׁוֹאֵל קַרְדּוֹם** – גרזן **מֵחֲבֵירוֹ**, אם כבר השתמש בו **וּבְקָע בּוֹ** עצים, **קָנָאוּ** השואל, אך אם **לֹא בְּקָע בּוֹ, לֹא קָנָאוּ**.

מבררת הגמרא: **לְמַאי** – לאיזה ענין אמר רב הונא שרק אם בקע בו קנאו, **אִילֵימָא** לְענין חיוב **אונְסִין**, אם כן קשה, **מַאי שְׁנָא** – במה שונה הדין השנוי במשנה לגבי **פָּרָה, דְּמִשְׁעַת שְׁאֵילָה** – כשמשכה השליח, מתחייב השואל באונסין, ואף שלא התחיל להשתמש בה, מדינו של רב הונא המחייב רק לאחר שביקע בו.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא** לעולם חיוב אונסין חל משעת המשיכה, ודינו של רב הונא נאמר לְענין **חֲזָרָה**, שאם השאילו קרדום לזמן מסוים ורוצה המשאיל לחזור בו בתוך הזמן, אם כבר **בְּקָע בּוֹ**, קנאו עד סוף ימי שאילתו, **וְלֹא מָצֵי הָדַר בֵּיהּ מַשְׁאִיל** – אין המשאיל יכול לחזור בו, אך אם עדיין **לֹא בְּקָע בּוֹ, מָצֵי מַשְׁאִיל הָדַר בֵּיהּ**, ולא נאמר בשומרים קנין משיכה.

מביאה הגמרא אמורא החולק על רב הונא: **וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי אַמִּי**, אדם **הַמַּשְׁאִיל** קַרְדּוֹם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לחבירו, **מָעַל** המשאיל **לְפִי שׁוּוי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ** – בהשאלתו, כלומר כדמים שהיה מוכן לשלם כדי שיחזיק לו השואל טובה על השאלתו, ודמים אלו ישלם להקדש, **וַחֲבֵירוֹ** – השואל **מוּתָּר לְבְקַע בּוֹ לְכַתְּחִילָּה**, כיון שהמשאיל כבר מעל בדמי טובת ההנאה שבו, והוציאו לחולין. **וְאִי** נאמר כדברי רב הונא, שהשואל **לֹא קָנָאוּ** במשיכה עד שישתמש בו, **אַמַּאי מָעַל** המשאיל, **וְאַמַּאי חֲבֵירוֹ מוּתָּר לְבְקַע בּוֹ לְכַתְּחִילָּה**, והרי כל זמן שלא השתמש בו לא קנאו, ואם כן לא יבקע בו השואל אלא **נִיהַדְּרֵיהּ** – יחזירנו להקדש, **וְלֹא לִיקְנֵייהּ, וְלֹא לִימְעוֹל**, ומכך שאמר רבי אמי שהראשון כבר מעל אף קודם שהשתמש בו השואל, מוכח שקנאו השואל במשיכה לבד, ויצא לחולין, ושלא כדברי רב הונא.

מביאה הגמרא אמורא נוסף החולק על רב הונא: **וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ חכמים קנין מְשִׁיכָה בְּלָקוּחוֹת, כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים**, ששומר או שואל שקיבלו לרשותם חפץ ומשכוהו, אין הבעלים יכול לחזור בו. ואילו לרב הונא אינם זוכים בחפץ עד שיתחילו להשתמש בו.

מביאה הגמרא ברייתא המסייעת לרבי אלעזר: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כְּשֵׁם שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּלָקוּחוֹת, כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים.**

מביאה הגמרא את סיום הברייתא: **וּכְשֵׁם**

בכל בית פרטי של כל אחד ואחד מישראל צריכים להיות ספרי יסוד של יהדות (נוסף לחומש, סידור, תהלים, ובבית חסידי – גם ספר התניא וכו'), כולל ובמיוחד – ספרי הלכה בעניינים הנוגעים לחיי היום־יום, שילמדו בהם לעתים קרובות, כדי לדעת את המעשה אשר יעשון.

משיחת שבת פרשת ויגש ה'תשמ"ח

בְּיַד עַבְדּוֹ חַיָּיב יַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ אָמַר שְׁמוּאֵל בְּעֶבֶד עִבְרִי דְּלָא קָנֵי לֵיהּ גּוּפֵיהּ רַב אָמַר אֲפִילּוּ תֵּימָא בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לֵיהּ הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבֹא מֵיתִיבֵי הַשּׁוֹאֵל הַפָּרָה וְשִׁלְּחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ חַיָּיב בְּיַד עַבְדּוֹ פָּטוּר בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל מַתְנִיתִין בְּעֶבֶד עִבְרִי בְּרַיְיתָא בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי אֶלָּא לְרַב קַשְׁיָא אָמַר לָךְ רַב לָא תֵּימָא נַעֲשָׂה כְּאָמַר לֵיהּ אֶלָּא אֵימָא בְּאָמַר לֵיהּ הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבֹא דְּאִתְּמַר הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ וְא"ל בְּיַד מִי וְא"ל הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְתָבֹא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ אָמַר רַב כֵּיוָן שֶׁיָּצָאת מֵרְשׁוּת מַשְׁאִיל וּמֵתָה חַיָּיב נֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ וְאָמַר לֵיהּ בְּיַד מִי וְאָמַר לֵיהּ הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבֹא כֵּיוָן שֶׁיָּצָאת מֵרְשׁוּת מַשְׁאִיל וּמֵתָה חַיָּיב אָמַר רַב אַשִׁי הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה חֲצֵרוֹ שֶׁל שׁוֹאֵל לִפְנִים מֵחֲצֵרוֹ שֶׁל מַשְׁאִיל דְּכִי מְשַׁלְּחָהּ לָהּ וַדַּאי לְהָתָם אָזְלָא אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא לָא צְרִיכָא דְּאִיכָּא גַּזְיָיתָא מַהוּ דְּתֵימָא לָא סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ דִּלְמָא קַיְימָא הָתָם וְלָא אַתְיָא אַזְלָא לְהֶדְיָא קמ"ל דְּסַמְכָא דַּעְתֵּיהּ אָמַר רַב הוּנָא הַשּׁוֹאֵל קַרְדּוֹם מֵחֲבֵירוֹ בִּקַּע בּוֹ קְנָאוֹ לֹא בִּקַּע בּוֹ לֹא קְנָאוֹ לְמַאי אִילֵימָא לְאוֹנְסִין מ"ש פָּרָה דְּמִשְׁעַת שְׁאֵילָה אֶלָּא לַחֲזָרָה בִּקַּע בּוֹ לֹא מָצֵי הָדַר בֵּיהּ מַשְׁאִיל לֹא בִּקַּע בּוֹ מָצֵי מַשְׁאִיל הָדַר בֵּיהּ וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַמֵּי דְּא"ר אַמֵּי הַמַּשְׁאִיל קַרְדּוֹם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ מָעַל לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ וַחֲבֵירוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה וְאִי לֹא קְנָאוֹ אַמַּאי מָעַל וְאַמַּאי חֲבֵירוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה נִיהַדְרֵיהּ וְלָא לִיקְנְיֵיהּ וְלָא לִימְעוֹל וּפְלִיגָא דְּר' אֶלְעָזָר דְּא"ר אֶלְעָזָר כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים תַּנְיָא נַמִּי הָכִי כְּשֵׁם שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים וּכְשֵׁם

שקרקע

רש"י

בְּיַד עַבְדּוֹ חַיָּיב. בִּתְמִיהָה קָתָנֵי א"ל הַשּׁוֹאֵל שָׁלְחָהּ לִי בְּיַד עַבְדְּךָ וְשָׁלְחָהּ לוֹ חַיָּיב הַשּׁוֹאֵל בְּאוֹנְסֶיהָ בַּדֶּרֶךְ וַהֲרֵי לֹא יָצָאת מֵרְשׁוּת מַשְׁאִיל דְּיַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ דָּמְיָא וַהֲרֵי הוּא כְּאִילּוּ הוֹלִיכָהּ לוֹ הוּא: **נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבֹא.** אַחֲרַי הִלְכָּךְ מִשֶּׁיָּצְאתָה מֵחֲצֵרוֹ שֶׁל בְּעָלִים בֵּין בְּלֹא שׁוֹמֵר בֵּין ע"י שׁוֹמֵר עָמְדָה בִּרְשׁוּת הַשּׁוֹאֵל דְּשַׁעְבֵּיד נַפְשֵׁיהּ מִשֶּׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּתוֹ וַהֲרֵי הִכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל עַד אֲשֶׁר יָצָאתָה מִבֵּיתוֹ: **וְשָׁלְחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ.** שֶׁל מַשְׁאִיל שָׁלְחָהּ מַשְׁאִיל לְשׁוֹאֵל חַיָּיב הַשּׁוֹאֵל וּכְגוֹן שֶׁאָמַר לֵיהּ שְׁלַח לִי בְּיַד בִּנְךָ: **בְּיַד עַבְדּוֹ פָּטוּר.** וַאֲפִי' אָמַר שָׁלְחָהּ לִי בְּיַד עַבְדְּךָ: **לָא תֵּימָא.** כִּדְתְּרָצָהּ רַב נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לוֹ אֶלָּא רַב מוֹקֵי לָהּ לְמַתְנִי' בְּא"ל הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבֹא אַחֲרַי דְּשַׁעְבֵּיד נַפְשֵׁיהּ מִכִּי נַפְקָא מֵחֲצֵרוֹ וּמִשּׁוּם דְּשָׁלַח עַבְדּוֹ עִמָּהּ לֹא מִיפְּטַר: **לִפְנִים מֵחֲצֵרוֹ שֶׁל מַשְׁאִיל.** שֶׁחֲצֵרוֹ שֶׁל מַשְׁאִיל פְּתוּחָה לרה"ר וַחֲצַר הַשּׁוֹאֵל לִפְנִים מִמֶּנּוּ וּפְתוּחָה לַחֲצֵרוֹ שֶׁל מַשְׁאִיל שֶׁאֵין נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לַחֲצֵרוֹ שֶׁל שׁוֹאֵל אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹ שֶׁל מַשְׁאִיל דְּהָתָם סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ דְּשׁוֹאֵל דְּמִשֶּׁיַּעַמְדוּ הַבְּעָלִים לְפָנֶיהָ לְהַטּוֹתָהּ לְצַד חֲצֵרוֹ שֶׁל שׁוֹאֵל וּמָחֵי לָהּ בְּחוּטְרָא וַדַּאי לְהָתָם רִיהֲטָא וְהַהוּא הוּא דְּמִשַׁעְבֵּד שׁוֹאֵל נַפְשֵׁיהּ אֲבָל אִם הָיְתָה צְרִיכָה לָבֹא דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ אֲפִי' אָמַר לֵיהּ הָכִי לֹא סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ שֶׁיַּפְקִירֶנָּה הַמַּשְׁאִיל בְּלֹא שׁוֹמֵר וְלֹא שַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ עַד שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ: **דְּאִיכָּא גַּזְיָיתָא.** שֶׁיֵּשׁ בַּחֲצַר הַמַּשְׁאִיל זָוִיּוֹת וְעוּקָצִין שֶׁיְּכוֹלָה לָסוּר שָׁם וּלְהִשָּׁמֵט בְּמַחֲבֵא דשטול"ט בְּלַעַ"ז בִּלְשׁוֹן (תהלים צ) כִּי גָז חִישׁ וּכְמוֹ (במדבר יא) וַיָּגָז שַׂלְוִים: **אֶלָּא לַחֲזָרָה.** שֶׁאִם בָּא הַמַּשְׁאִיל לַחֲזוֹר וּלְתוֹבְעָהּ מִמֶּנּוּ בְּתוֹךְ יְמֵי הַזְּמַן שֶׁהִשְׁאִילָהּ לוֹ: **בִּקַּע בּוֹ קְנָאוֹ.** עַד שֶׁיִּכְלוּ יְמֵי שְׁאִילָתוֹ: **לֹא בִּקַּע בּוֹ לֹא קְנָאוֹ.** דְּקָסָבַר אֵין מְשִׁיכָה קוֹנָה בְּשׁוֹמְרִים: **מָעַל.** הַמַּשְׁאִיל לְשַׁלֵּם לְהֶקְדֵּשׁ קֶרֶן שֶׁנֶּהֱנָה בְּהַשְׁאָלָתוֹ וּמַה הִיא הֲנָאָתוֹ לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ אוֹמְדִים בּוֹ כַּמָּה הוּא רוֹצֶה לִהְיוֹת נֶחְסָר מִשֶּׁלּוֹ לְהַחֲזִיק לוֹ הַשּׁוֹאֵל טוֹבַת [הֲנָאָה] כְּזוֹ טוֹבַת הֲנָאָה בונדי"ר בְּלַעַ"ז: **וַחֲבֵירוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה.** אֲפִילּוּ יָדַע לְאַחַר שֶׁבָּא לְיָדוֹ שֶׁהוּא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג בּוֹ הַמַּשְׁאִיל וְנִתְחַיֵּיב דְּמֵי טוֹבַת הֲנָאָה לַהֶקְדֵּשׁ יָצָאת הֶנְיָיתָהּ לְחוּלִּין: **וְאִי לֹא קְנָאוֹ.** בִּמְשִׁיכָה אַמַּאי מָעַל הַמַּשְׁאִיל עַד שֶׁיְּבַקֵּעַ בּוֹ הַשּׁוֹאֵל: **וּפְלִיגָא.** נַמִּי דְּרַב הוּנָא אדר' אֶלְעָזָר:

קרקע

תוספות

אָמַר שְׁמוּאֵל בְּעֶבֶד עִבְרִי. פֵּי' ר"ח דִּשְׁמוּאֵל פָּלִיג עֲלֵיהּ דְּרַב וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב דְּאָמַר הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְתָבֹא חַיָּיב וְכֵן מַשְׁמַע דְּפָלִיג וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ מִדְּבָעֵי גְּמָרָא לְסִיּוּעֵי לְרַב וְדָחֵי לֵיהּ בְּדוֹחַק: **דְּלָא** קָנֵי לֵיהּ גּוּפֵיהּ. אע"ג דִּבְפ"ק דְּקִידּוּשִׁין (דף טז. ושם) אַמְרִינַן דְּעֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי הַיְינוּ לְעִנְיַן שֶׁאֵין גֵּרְעוֹנוֹ מָחוּל אִם מָחַל בְּעַל פֶּה אֶלָּא בִּשְׁטָר:

בְּאוֹמֵר הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבֹא. וְאע"פ שֶׁעַבְדּוֹ מוֹלִיכָהּ לֹא הָוֵי שְׁאֵילָה בִּבְעָלִים וְהָא דְּאַמְרִינַן יַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ הַיְינוּ שֶׁנִּשְׁאַל הָרַב עַצְמוֹ עִם הַפָּרָה וְשָׁלַח עַבְדּוֹ בִּמְקוֹמוֹ וְכֵיוָן שֶׁבִּמְקוֹם בְּעָלִים לֹא חָשִׁיב כִּבְהֵמָה אֲבָל הָכָא שֶׁשּׁוֹאֵל אֶת עַבְדּוֹ הָוֶה לֵיהּ כְּשׁוֹאֵל שְׁתֵּי פָּרוֹת דְּעַבְדּוֹ כִּבְהֶמְתּוֹ דָּמֵי:

כֵּיוָן שֶׁיָּצְאתָה מֵרְשׁוּת מַשְׁאִיל נִתְחַיֵּיב שׁוֹאֵל בְּאוֹנְסִין. לִכְאוֹרָה נִרְאֶה דְּמַיְירֵי שֶׁיָּצְאתָה מִיָּד לְסִימְטָא אוֹ לְצִדֵּי רה"ר דְּחָשִׁיב כְּאִילּוּ מְשָׁכָהּ שׁוֹאֵל אֲבָל יָצְאתָה מִיָּד לרה"ר לֹא כֵּיוָן דִּמְשִׁיכָה אֵינוֹ קוֹנֶה בִּרה"ר וְהָא דְּלֹא הוּצְרַךְ רַב לְפָרֵשׁ דִּפְשִׁיטָא הוּא דְּלֹא עָדִיף מִמְּשִׁיכָה אִי נַמִּי סְתָם חֲצֵרוֹת סְמוּכִים פִּתְחֵיהֶן לְצַד רה"ר וְלֹא לרה"ר עַצְמוֹ לְכָךְ לֹא הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ וְא"ת דִּבְהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פד:) אַמְרִינַן רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ כֵּלָיו שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בְּכָל מָקוֹם חוּץ מֵרה"ר מַשְׁמַע דְּמָדַד וְהִנִּיחַ עַל גַּבֵּי סִימְטָא לֹא קָנֵי אֶלָּא דַּוְקָא כֵּלָיו קוֹנֶה לוֹ וְהָכָא אָמַר רַב דְּקוֹנֶה בְּסִימְטָא וְי"ל דְּהָתָם מַיְירֵי כְּשֶׁהָיָה מִתְּחִילָּה מוּנָּח בְּכֵלָיו קוֹדֶם קִנְיָן וְלֹא שֶׁהִנִּיחַ הַמּוֹכֵר שָׁם בִּשְׁעַת מְכִירָה אֲבָל הִנִּיחַ עַל גַּבֵּי קַרְקַע שֶׁל סִימְטָא לְשֵׁם קִנְיָן קוֹנֶה וְעוֹד י"ל דְּהָכָא מַיְירֵי אֲפִי' יָצָאת מִיָּד לרה"ר דִּלְעִנְיַן לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין קַנְיָא מְשִׁיכָה בִּרה"ר אַף עַל גַּב דְּלֹא קַנְיָא לְעִנְיַן מֶקַּח כְּמוֹ שׁוֹאֵל קוֹרְדּוֹם לְרַב הוּנָא דְּאָמַר לְקַמָּן דְּקָנֵי בִּמְשִׁיכָה לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין אַף עַל גַּב דְּלֹא קַנְיָא לַחֲזָרָה:

וַחֲבֵירוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה. תֵּימַהּ דְּתַנְיָא בְּתוֹסֶפְתָּא בִּקַּע בְּקוֹרְדּוֹם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בָּא חֲבֵירוֹ וּבִקַּע בּוֹ וּבָא חֲבֵירוֹ וּבִקַּע בּוֹ כּוּלָּם מָעֲלוּ וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּאַיְירֵי בְּקוֹרְדּוֹם כְּלֵי שָׁרֵת שֶׁשּׁוֹחֲטִין בּוֹ שֶׁאֵין יוֹצֵא לְחוּלִּין כִּדְתְנַן בְּפֶרֶק הַנֶּהֱנִין (מעילה דף יט:) אֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּמוּקְדָּשִׁין אֶלָּא בִּבְהֵמָה וּכְלֵי שָׁרֵת בִּלְבַד דְּהָא קָתָנֵי סֵיפָא נְטָלוֹ וּנְתָנוֹ לַחֲבֵירוֹ הוּא מָעַל וַחֲבֵירוֹ לֹא מָעַל וּבְעוֹלָה נְתָנוֹ לַחֲבֵירוֹ וַחֲבֵירוֹ לַחֲבֵירוֹ כּוּלָּן מָעֲלוּ בָּהּ וְאֵין נִרְאֶה לר"י נַמִּי דְּהָתָם אַיְירֵי בְּשֶׁלֹּא נִתְכַּוְּונוּ לִגְזוֹל אֶלָּא כָּל אֶחָד דַּעְתּוֹ לְהַחֲזִירוֹ אַחַר בִּקּוּעַ וְלֹא יָצָא לְחוּלִּין אֶלָּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּין לִגְזוֹל דְּהָא קי"ל שׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת גַּזְלָן הָוֵי וְקָיִם לֵיהּ כּוּלֵּיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ אֶלָּא נִרְאֶה לר"י דְּתוֹסֶפְתָּא אַיְירֵי בְּגִזְבָּרִים הַמְּסוּרוֹת לָהֶן קַרְדּוּמוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ דְּכָל אֶחָד מָעַל לְפִי שֶׁנֶּהֱנָה וְאֵינוֹ יוֹצֵא לְחוּלִּין שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוְּונוּ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת שֶׁהוּא שָׁם כִּדְפֵי' לְעֵיל וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי נְתָנוֹ לַחֲבֵירוֹ הַיְינוּ לַחֲבֵירוֹ שֶׁאֵינוֹ גִּזְבָּר וַאֲפִילּוּ בְּלֹא בִּקּוּעַ מָעַל לְפִי שֶׁנִּתְכַּוֵּין לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּתוֹ וְהָא דִּתְנַן בְּהַנֶּהֱנֶה אֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל אֶלָּא בִּבְהֵמָה וּכְלֵי שָׁרֵת בִּלְבַד כֵּיצַד רָכַב עַל בְּהֵמָה וּבָא חֲבֵירוֹ וְרָכַב הָתָם אַיְירֵי בְּשֶׁאֵינָם גִּזְבָּרִים דְּאִי בְּגִזְבָּרִים אֲפִילּוּ קְדוּשַּׁת דָּמִים נַמִּי כּוּלָּם מָעֲלוּ וּבְמַשְׁאִיל קוֹרְדּוֹם לַחֲבֵירוֹ דְּקָאָמַר הָכָא הָיָה נִרְאֶה לר"י לִכְאוֹרָה שֶׁיָּצָא כָּל הַקּוֹרְדּוֹם לְחוּלִּין בִּשְׁאֵלָה זוֹ וּלְכָךְ חֲבֵירוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה וּמ"מ לֹא מָעַל אֶלָּא לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ אע"פ שֶׁהֶהְפְסֵד כּוּלּוֹ לְהֶקְדֵּשׁ וּלְפִי זֶה נוֹטֵל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ נַמִּי לֹא מָעַל אֶלָּא לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ אַף קְצָת קָשֶׁה לר"י דְּא"כ לָמָּה הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה כֵּיוָן שֶׁבְּכָל הַזְּמַן שֶׁנְּתָנָהּ לַחֲבֵירוֹ לֹא מָעַל יוֹתֵר וְע"כ נִרְאֶה לוֹ יוֹתֵר שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא לְחוּלִּין אֶלָּא אוֹתָהּ הֲנָאָה שֶׁנּוֹתֵן לְשׁוֹאֵל וּמוּתָּר לְבַקֵּעַ עַד זְמַן הַשְּׁאֵלָה וְלֹא יוֹתֵר וּבְנוֹתְנוֹ לַחֲבֵירוֹ דְּעָלְמָא מָעַל לְפִי כּוּלָּהּ וְאֵין לְהַקְשׁוֹת אֵיךְ מוּתָּר לְבַקֵּעַ כֵּיוָן שֶׁמְּעוֹרָב בְּאוֹתוֹ קוֹרְדּוֹם חוּלִּין וְהֶקְדֵּשׁ מַאי שְׁנָא מִמַּשְׂכִּיר בֵּיתוֹ וְהִקְדִּישׁוֹ דְּאִם דָּר בּוֹ הַשּׂוֹכֵר מָעַל (ערכין דף כא.) בִּשְׁבִיל שֶׁמְּעוֹרָב חֶלְקוֹ בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְי"ל כֵּיוָן שֶׁהִשְׁאִילוֹ וּמָעַל בִּשְׁאֵלָה יָצָאת כָּל הֲנָאַת בִּקּוּעַ לְחוּלִּין וְאֵין מְעוֹרָב בָּהּ מִן הֶקְדֵּשׁ כְּלוּם וְא"ת כֵּיוָן דִּבְנָתַן לַחֲבֵירוֹ מָעַל לְפִי כָּל מַה שֶּׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ וְנָתַן לַחֲבֵירוֹ גַּם בְּכָאן יִמְעוֹל לְפִי כָּל מַה שֶּׁשָּׁוֶה הֲנָאַת בִּקּוּעַ וְי"ל דִּבְנָתַן מוֹעִיל כְּדִין לְפִי כּוּלָּהּ כִּי כּוּלָּהּ הִפְסִיד לַהֶקְדֵּשׁ אֲבָל כַּאן לֹא הִפְסִיד לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מַה שֶּׁנִּפְחַת הַקּוֹרְדּוֹם ע"י בִּקּוּעַ וְטוֹבַת הֲנָאָה דִּשְׁאֵלָה הָוֵי טְפֵי:

כַּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים. לֹא לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין קָאָמַר דְּהָא שׁוֹמֵר חִנָּם בְּלֹא מְשִׁיכָה חַיָּיב בִּפְשִׁיעָה כִּדְאַמְרִינַן פֶּרֶק הָאוּמְנִין (לעיל דף פ:) דְּהַנַּח לְפָנַי שׁוֹמֵר חִנָּם וְהוּא הַדִּין שׁוֹמֵר שָׂכָר בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה וְאִי אַשּׁוֹאֵל קָאָמַר מִדְּאוֹרַיְיתָא נַמִּי לֹא קָנֵי אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּקָאֵי אַשּׂוֹכֵר שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה וְלֹא קָנוּ מָעוֹת דְּהָא שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף וְעוֹד מַאי פְּלִיגָא דְּאָמַר הָכָא אֶלָּא לְעִנְיַן חֲזָרָה קָאָמַר דְּשׂוֹכֵר וְשׁוֹאֵל מִיָּד שֶׁמְּשָׁכוּ הַבְּהֵמָה מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים אֵין בְּעָלִים יְכוֹלִין עוֹד לַחֲזוֹר וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר וּפְלִיגָא דְּרַב הוּנָא:

פרט

לכל ילד וילדה (גם הקטנים ביותר, שהגיעו לכלל הבנה, משהתינוק מתחיל לדבר כו') יהיו ספרי קודש **משלהם**, כמו: סידור, חומש ותהלים, ספרים שיהיו **ברשותם ואחריותם**, ויניחום **בחדרם**.

משיחת שבת פרשת ויגש ה'תשמ"ח

פְּרָט לְמִזִּיק. דְּלֵא מְשַׁלֵּם חוּמְשָׁא הַיְינוּ מִדְּרַבָּנַן אֲבָל מִדְּאוֹרַיְיתָא לֹא מְשַׁלֵּם אֲפִילּוּ קֶרֶן כִּדְמַשְׁמַע בְּרֵישׁ ב"ק (דף ט: ושם) דְּקָתָנֵי אֲכַל ד' אֲבוֹת נְזָקִים שֶׁאֵין בָּהֶם מְעִילָה וְכֵן מִשְׁמַע בִּירוּשַׁלְמִי הַנִּזְקִין ר"ע אוֹמֵר ק"ו לְהִקָּדֵשׁ בְּמָה אָנוּ קַיְימִין אִי בְּנִזְקִין רַעֲדוּ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְהִקָּדֵשׁ אִי בְּבְנֵי גּוּפוֹ הָא תָּנֵי ר' חִיָּיא נִזְקִין לְהֶדְיוֹט וְאֵין נִזְקִין לְהִקָּדֵשׁ כו' וא"ת וְהָא בִּי יְאבֵד בְּתִרּוּמָה כְּתִיב וי"ל דְּמִעִילָה יִלְפִּינָן חֵטְא מִתְּרוּמָה וא"ת כֵּיוָן דְּמִתְּרוּמָה יִלְפִּינָן לֹא לְחַיֵּיב אַחֲנָאַת הֶקְדֵּשׁ כְּמוֹ תְּרוּמָה שֶׁמּוּתֶּרֶת בְּהֲנָאָה לְזָרִים וי"ל דְּכִי תִּמְעוֹל מַעַל רִבּוּי כְּדַאֲמְרִינָן בְּמְעִילָה (ד' יח):

שָׁמִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׁדֶה תְּנַן. פי' בְּקִנּוּטְרָס דְּאִין מְדַקְדְּקִין לְהֵיוֹת שָׁמִין מִה שֶׁהָיְתָה שָׁוָה עֲרוּגָה זוֹ שֶׁנֶּאֱכֶלֶת אֶלָּא מַה שֶׁנִּחְסְרָה בֵּית סְאָה בְּשָׂדֶה זוֹ מִדְּמֵי אִם הָיָה בָא לִמְכּוֹר הַקַּרְקַע בִּשְׁבִיל אֲכִילַת עֲרוּגָה זוֹ וְאִין נִרְאֶה לִר"י חָדָא כֵּיוָן דְּאֵבֵית סְאָה קָאֵי הָוָה לֵיהּ לְמִימַר בִּלְשׁוֹן זָכָר כַּמָּה הָיָה יָפֶה וְעוֹד דִּבְפ' הַבּוֹנֵס (ב"ק דף נז: ושם ד"ה שמין) בָּעֵי בְּגְמָרָא הֵיכִי שַׁיְימִינָן וּמַאי בָּעֵי כֵּיוָן דְּבִמְתָנִיתִין מְפָרֵשׁ בְּהֲדֵיָא שׁוּמָא וְלָמָּה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂו עוֹד אַחֶרֶת וְעוֹד דְּמִפָּרֵשׁ הָתָם סְאָה בְּס' סְאִין וּפי' בְּקִנּוּטְרָס דְּבֵית סְאָה בְּאַפֵּיהּ נִפְשֵׁיהּ לֹא שַׁיְימִינָן דְּמִפְסִיד מִזִּיק אֶלָּא שָׁמִין תְּחִלָּה ס' סְאִין וְרוֹאִין כַּמָּה דָּמִים מְגִיעִין לְבֵית סְאָה וְחוֹזְרִין וְשָׁמִין כַּמָּה נִפְחַת בְּאֲכִילַת עֲרוּגָה וְאִם מִתְּחִילָּה הָיוּ שָׁמִין עֲרוּגָה בְּס' סְאִין לֹא הָיָה מַפְסִיד כְּלוּם שֶׁאֵין עֲרוּגָה נִיכֶּרֶת בָּהֶם אֲבָל בְּבֵית סְאָה נִיכֶּרֶת הַנֵּי שְׁתֵּי שׁוּמוֹת מְנֻלָּן דְּמִקֶּרֶא לֹא שַׁיְימִינָן אֶלָּא שֶׁשָּׁמִין אֵגֶב שָׂדֶה וְעוֹד דִּתְמָ"ד ב"ק (דף נז:) קֶלַח בְּשִׁשִּׁים קָלְחִין כְּלוֹמַר בְּשִׁשִּׁים שִׁיעוּרִין בְּמוֹתוֹ אַמּוֹתֵי נָקֵט בְּמַתְנִיתִין בֵּית סְאָה וְעוֹד דְּפָרִיךְ הָתָם לְכוּלְּהוּ אַמּוֹרָאֵי מִדְּתָנֵי אֲכָלָה קַב אוֹ קַבַּיִים רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא עֲרוּגָה קְטַנָּה וּמְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ מַאי לָאו בִּפְנֵי עַצְמָהּ תִּיקְשֵׁי לֵיהּ אַמַּתְנִי' דְּקָתָנֵי שְׁמָשְׁעֲרִין בְּבֵית סְאָה וְנִרְאֶה לִר"י דְּשָׁמִין בֵּית סְאָה הַיְינוּ בֵּית סְאָה הַנֶּאֱכָל כִּדְקָתָנֵי בִּסֵּיפָא בְּמִילְּתֵיהּ דְּר"ש אִם סְאָה סְאָה כו' וּבְבֵית סְאָה תְּבוּאָה מְיֻרֵי וְלֹא בְּבֵית סְאָה זֶרַע שֶׁאֵין יְכוֹלָה בְּהֵמָה לֶאֱכוֹל כָּל כַּך וּלְכַך נָקֵט לְשׁוֹן נְקֵבָה כְּמוֹ בְּהֵמָה הָיְתָה דִּבְשׁוּמַת שָׂדֶה אֵיירֵי וּבָעֵי נַמִּי שַׁפִּיר בְּגְמָרָא הֵיכִי שַׁיְימִינָן דְּלֵא פִּי' בְּמַתְנִי' כַּמָּה תְּהֵא הַשָּׂדֶה גְּדוֹלָה שֶׁשָּׁמִין בָּהּ וְעוֹד מִסְפְּקָא לֵיהּ דִּדְלִמָּא שָׁמִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה הַיְינוּ בַּקַּרְקַע עַצְמוֹ שֶׁל בֵּית סְאָה וּמְפָרֵשׁ סְאָה בְּס' סְאִין וְה"ה דְּפְחוֹת אוֹ יוֹתֵר שָׁמִין לְפִי חֶשְׁבּוֹן סְאָה בְּס' סְאִין וְאִיבָּא מַאן דְּאָמַר קֶלַח בְּס' שִׁיעוּרִין כְּמוֹתוֹ וּמַאן דְּאָמַר תַּרְקַב בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּין וְאִכְלָה סְאָה דְּמוֹתֵיתִין לְפִי הַאי שִׁיעוּרָא וְשָׁם מְמוֹרָשׁ בְּאֵיזֶה שִׁיעוּר מְפָסִיד מִזִּיק אוֹ מִשְׁבִּיחַ יוֹתֵר בְּתַרְקַב בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּין אוֹ סְאָה בְּשִׁשִּׁים סְאִין וּפָרִיךְ עַל כּוּלְּהוּ מִבְּרַיְיתָא אָכְלָה קַב אוֹ כו' מַאי לָאו בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁשָּׁמִין הָעֲרוּגָה לְבַדָּהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ כַּמָּה הָיְתָה יָפֶה הִקְרְקַע עִם הַזְּרָעִין וְכַמָּה הִיא עַכְשָׁיו כְּשֶׁנֶּאֱכְלוּ וְהַשְּׁתָּא אַמַּתְנִי' גּוּפָא לֵא מָצֵי לְמִיפְרַךְ דְּאִיבָּא נַמִּי לְפַרוּשֵׁי הֵכִי כְּדִפְרִי' וְאִין לְהַקְשׁוֹת לְפִי' ר"י הַאי בֵּית סְאָה סְאָה מִיבְּעֵי לֵיהּ דְּהֵכִי פָּרִיךְ הָתָם רַב הוּנָא בַּר מְנוּחַ לְרַב פַּפָּא דְּמִפְרַשׁ קַב בְּס' קַבִּין וּבֵית כּוּר בְּס' כּוֹרִין הַאי בֵּית כּוּר כּוּר מִיבְּעֵי לֵיהּ דְּהָתָם לֹא פָּרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּכִי הֵיכִי דְּקָתָנֵי בְּרֵישָׁא קַב וְלֹא קָתָנֵי בֵּית הַ"נ הָוָה לֵיהּ לְמִינְקַט כּוּר וְלֹא בֵּית כּוּר אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהַתְּחִיל בְּרֵישָׁא: **בְּאוֹתָהּ** שָׂדֶה תְּנַן. תִּימַה הֵיכִי מַיְיתֵי רְאָיָה מִמְּקַרְקְעֵי אַמִּטְלְטְלֵי דְּעַל כָּרְחָךְ לֹא דָּמוּ שֶׁהֲרֵי הֵיכָא הַבְּיצָא דְּתַמְרֵי אֵין שָׁמִין בְּשִׁשִּׁים כִּי הָתָם אֶלָּא בִּפְנֵי עַצְמָהּ וי"ל דְּהֵכִי מַיְיתֵי רְאָיָה כֵּיוָן דְּמִקְּרְקְעֵי כּוּלְּהוּ הָאִי בְּמִקְרְקְעֵי אֵין לָנוּ לְהַחְמִיר בְּמִטְלְטְלִין וְלוֹמַר כָּל חָדָא וְחָדָא הָוָה מְזַבְּנִינָא לֵיהּ: **אַהֲדְרוּ** לֵיהּ בְּיוֹמָא דְּשׁוּקָא. אִמַּר הָכִי אִם הַשּׁוּק רָאשׁוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לֹא אֶקַּח אֶלָּא מְעוֹת אֲבָל עֶבֶר יוֹם הַשּׁוּק לֹא יִקַּח יַיִן אֶלָּא מְעוֹת דְּמִצֵּי אָמַר כְּבָר הָיָה מוֹכְרוֹ בְּיוֹם הַשּׁוּק עָשָׂר וְאֵין לוֹ לְהַמְתִּין עַד יוֹם הַשּׁוּק הַבָּא אֲבָל יֵשׁ לוֹ יַיִן עוֹד לְמִכּוֹר לֹא יָכוֹל לוֹמַר כֵּן שֶׁהֲרֵי לֹא מָכַר שֶׁלּוֹ:

ולידחזי

להוסיף בקביעות עתים לתורה, כולל ובמיוחד – לימוד ברבים, "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", מתוך "דיבוק חברים" ו"פלפול התלמידים".

משיחת שבת פרשת ויגש ה'תשמ"ח

שֶׁקַּרְקַע נִקְנִית בְּכֶסֶף, וּבִשְׁטָר שכותב המוכר לקונה ״שדי מכורה לך״, וּבַחֲזָקָה – שהקונה עושה מעשה המראה בעלות על הקרקע, כנעילת דלת, בניית או פריצת גדר (ב״ב מב. נג.), כָּךְ שְׁכִירוּת נִקְנֶה בְּכֶסֶף, וּבִשְׁטָר, וּבַחֲזָקָה, והבינה הגמרא שמדובר בשכירות מטלטלין.

שואלת הגמרא: שְׁכִירוּת, מַאי עֲבִידְתֵּיהּ – מה ענינה לכאן, והרי שכירות נקנית במשיכה, ולא בחזקה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, כוונת הברייתא לשְׁכִירוּת קַרְקַע, שנקנית בכסף, או בשטר, שיכתוב לו המשכיר ״ביתי מושכר לך״ וימסרנו לו, או בחזקה, שיחזיק השוכר בבית בנעילת דלת וכדומה, ואז שניהם אינם יכולים לחזור בהם.

הגמרא מביאה דין שיש בו שינוי בצורת התשלום בין הדיוט להקדש: אָמַר שְׁמוּאֵל, הַאי מַאן דְּגָזִיל ״חֲבִיצָא דְּתַמְרֵי״ מֵחֲבֵירוֹ – מי שגזל מחבירו קבוצת תמרים הדבוקים יחד, וְאִית בָּהּ – ויש בה ב״חביצא״ זו חֲמִשִּׁים תַּמְרֵי, ושויה אינו קבוע, אלא אַגַּב הֲדָדֵי – אם כל התמרים נמכרים יחד, מִזְּדַבְּנֵן בַּחֲמִשִּׁים נָכֵי חֲדָא – נמכרים בחמשים פחות אחד, כלומר בארבעים ותשע פרוטות, והקונה את החביצא מוכר כל תמר בפרוטה, ומרויח פרוטה אחת במקח זה, וכאשר הם נמכרים חֲדָא חֲדָא – כל אחד בפני עצמו, מִזְּדַבְּנֵן בַּחֲמִשִּׁים. הדין הוא שחיוב התשלומים משתנה לפי הנגזל, לְהֶדְיוֹט – אם גזל מחבירו, מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים נָכֵי חֲדָא, וכטעם שיבואר להלן, אבל לְהֶקְדֵּשׁ, מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים פרוטות, וְחוּמְשַׁיְיהוּ – החומש שלהם, ככל גוזל הקדש. ודין זה של הוספת חומש נאמר רק בגזלן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַזִּיק הקדש, דְּמשלם רק את הקרן, וְלֹא מְשַׁלֵּם חוּמְשָׁא – חומש, משום דְּאָמַר מַר, נאמר בדין תשלומי חומש באוכל תרומה (ויקרא כב יד) ״וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו״, ויש לדרוש שחיוב החומש הוא רק באוכל קודש, פְּרָט לְמַזִּיק קודש, שפטור מחומש.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, לְהֶדְיוֹט – הגוזל חביצא דתמרי מחבירו, אַמַּאי מְשַׁלֵּם רק חֲמִשִּׁים נָכֵי חֲדָא, נֵימָא לֵיהּ – יאמר הנגזל לגזלן, אָנָא, חֲדָא חֲדָא הֲוָה מְזַבְּנִינָא לְהוּ – הייתי מוכר כל תמר בפני עצמו ומרויח חמשים פרוטות, ומדוע נפטר הגזלן בארבעים ותשע.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, שמואל למד דין זה ממשנה, ד״שָׁמִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׁדֶה״ תְּנַן, כלומר, שנינו במשנה (ב״ק נה:) שבהמה שאכלה תבואה מתוך ערוגה שבשדה אחר והזיקה, אין שמים את פחיתת שווי הערוגה בפני עצמה, אלא שמים שדה בגודל של בית סאה שיש בה הרבה ערוגות, כמה הופחת שויה מחמת ההיזק, ומשלם את ההפרש, וכמו ששם הקילה התורה על המזיק בתשלומיו, כך כאן יש לומר שהקילה עליו התורה, ומשלם את הערך הנמוך של החביצא, שהוא ארבעים ותשע.

מקשה הגמרא סתירה בדברי שמואל: לְמֵימְרָא – האם יש לומר דְּסָבַר שְׁמוּאֵל, שדִּין התשלומין לְהֶדְיוֹט לָאו כְּדִין תשלומין לְגָבוֹהַּ [–הקדש] דָּמֵי, וְהָתְנַן במעילה (יט:) לגבי גזבר שחפצי הקדש מסורים בידו, שאם נָטַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה מֵהֶקְדֵּשׁ, לֹא מָעַל, מאחר והם מסורים בידו וצריכים להיות ברשותו, ונטילתם על ידו אינה מוציאה אותם מרשות הקדש. אבל אם נְתָנָהּ הגזבר לַחֲבֵירוֹ, הוּא – הגזבר מָעַל, כיון שבנתינה זו זכה בהם חבירו, שהרי יש לגזבר רשות ליתנם, והתחייב הגזבר בתשלומים על כך שהוציאה מהקדש, וַחֲבֵירוֹ – מקבל המתנה, לֹא מָעַל אף אם ישתמש בה, שהרי זכה בה בנתינת הגזבר. אומרת המשנה דין נוסף: אם בְּנָאָהּ הגזבר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כגון שהניח את הקורה על פי הארובה, לֹא מָעַל, שהרי הקורה עדיין ברשות הקדש ולא שינה בה כלום, עַד שֶׁיְּרוּר תַּחְתֶּיהָ ויהנה ממנה בְּשִׁיעוּר הַשָּׁוֶה פְּרוּטָה, שהנאתו נחשבת מעילה.

ממשיכה הגמרא בקושיתה: וְיָתִיב רַבִּי אַבָּהוּ כַּמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְיָתִיב וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל כך, וְאֵת אוֹמֶרֶת – מהמבואר במשנה שהנהנה מהקדש ללא ידיעתו חייב, אף שלא עשה שינוי בחפץ ולא נחסר ההקדש כלום, יש ללמוד שאף בהדיוט הדין כן, ולכן הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – ללא ידיעת הבעלים, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ – לשלם לו שָׂכָר, אף שהדירה אינה עומדת להשכרה, ובכך שגר שם לא חיסר לבעלים כלום. ומכאן מוכח ששמואל מדמה את דין ההדיוט לדין ההקדש, ולא כמבואר בדבריו לגבי חביצא דתמרי שיש חילוק ביניהם לגבי התשלומים.

מתרצת הגמרא: (אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן), באמת דעת שמואל שאין לדמות הדיוט להקדש, כפי שאמר לגבי חביצא דתמרי, וְהָדַר בֵּיהּ שְׁמוּאֵל מֵהַהִיא – שמואל חזר בו ממה שדימה את הנהנה מהדיוט לנהנה מהקדש, לגבי חיוב תשלומים.

מקשה הגמרא: וּמַאי – מנין לך לומר דְּמֵהַהִיא הָדַר בֵּיהּ – שמדבריו שם חזר בו, והוא סובר שיש חילוק בין הדיוט להקדש, דִּלְמָא מֵהָא הָדַר – שמא חזר בו מדבריו בסוגייתנו לגבי חביצא דתמרי, והוא סובר שאין לחלק בין הדיוט להקדש.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין לומר כך, אלא ודאי מֵהַהִיא הָדַר בֵּיהּ, והטעם שחזר בו הוא כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא שאין לדמות נהנה מהדיוט לנהנה מהקדש, כיון שהנהנה מהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת ההקדש, כְּמִי שנהנה מהֶדְיוֹט מִדַּעַת דָּמֵי, שהרי ההקדש שייך לה׳, שהוא יודע מי נהנה, ואמר בתורה שהנהנה מעל וחייב לשלם, והרי זה כנהנה מממון הדיוט מדעת הבעלים, שחייב לשלם, ואין ללמוד מכאן שהנהנה מהדיוט שלא מדעתו יתחייב, ומחמת סברא זו יש להוכיח שחזר בו שמואל ממה שדימה את ההדיוט להקדש, ולא חזר בו ממה שחילק ביניהם לגבי הגוזל חביצא דתמרי, כמבואר בסוגייתנו.

הגמרא מביאה חיוב נוסף שיש בו שתי צורות שומא: אָמַר רָבָא, הָנֵי שָׁקוֹלָאֵי – אותם הסבלים נושאי משאות, דְּתָבְרוּ חֲבִיתָא דְּחַמְרָא לְחֲנָוְואָה – ששברו חבית יין השייכת לחנוני כשנשאו אותה, באופן שהתחייבו בתשלומיה, ושוויה של החבית אינו קבוע, אלא בְּיוֹמָא דְּשׁוּקָא מִיזְדַּבְּנָא בְּחָמֵשׁ – ביום השוק היא נמכרת בחמשה זוז, וּבְשָׁאָר יוֹמֵי מִיזְדַּבְּנָא בְּאַרְבַּע – ובשאר הימים היא נמכרת בארבעה זוז, הדין הוא שיש חילוק מתי הם משלמים, אֲהַדְּרוּ לֵיהּ בְּיוֹמָא דְּשׁוּקָא – אם שילמו לו את נזקו קודם יום השוק הראשון שלאחר ההיזק, מַהְדְּרוּ לֵיהּ חֲבִיתָא דְּחַמְרָא – יכולים להחזיר לו חבית יין, אף ששוויה עתה רק ארבע, כיון שכשיגיע יום השוק יוכל למוכרה בחמש. אך אם שילמו לו בְּשָׁאָר יוֹמֵי שלאחר יום השוק, מַהְדְּרוּ לֵיהּ חָמֵשׁ, ואינם נפטרים בהשבת חבית, כיון שאם היתה החבית בידו ביום השוק היה מוכרה בחמש, והפסידוהו חמש.

מוסיף רבא: וְלֹא אֲמָרָן שאם שילמו אחרי יום השוק משלמים חמש, אֶלָּא באופן דְּלֹא הֲוָה לֵיהּ חַמְרָא לְזַבּוּנֵי – שביום השוק לא היה לאותו חנוני יין אחר למכור, אֲבָל אם הֲוָה לֵיהּ ביום השוק חַמְרָא לְזַבּוּנֵי, ולא מכרו, אינו יכול לתבוע מהם חמש, שהרי אם באמת היה יכול למכור את היין ביום השוק, הָא אִיבָּעֵי לֵיהּ לְזַבּוּנֵי – היה לו למכור את היין האחר, ובכך שלא מכרו גילה בדעתו שגם את החבית שהזיקו לו לא היה מוכר, ולכן הם נפטרים בנתינת חבית יין בלבד, אף ששוויה עתה ארבע.

מוסיף רבא עוד דין: וְגַם באופן שמשלמים חמש, מְנַכֵּי לֵיהּ – החנוני מפחיתים להם אֲגַר טַיְרְחֵיהּ – את דמי טירחתו, שהיה צריך לטרוח ולמכור את היין בשוק מעט מעט, ומפחית להם את הדמים שהיה מוכן להפסיד מדמי החבית כדי להמנע מטירחה זו ולמכור את כולה יחד. וְכן מפחית דְּמֵי כַּרְזַנְיָיתָא – דמי עשיית נקב בחבית, שאם לא היתה נשברת היה צריך לשלם ממון זה לאומן, ויש להפחיתו מחמשת הזוזים שהם משלמים לו:

בנוגע לחתן־כלה שמתכוננים לבנות בית יהודי – שביחד עם ההשתדלות להכין כלי הבית, "מטה וכסא ושולחן ומנורה", יש להשתדל (ואדרבה – לכל לראש) שבבית יהיו **ספרי קודש**, שילמדו בהם כו׳.

משיחת שבת פרשת ויגש ה׳תשמ״ח

משנה

הַמַּחֲלִיף עם חבירו פָּרָה שלו בְּחַמּוֹר של חבירו, ומשך את החמור לרשותו ונקנית פרתו לחבירו בקנין חליפין, וְנמצא שיָּלְדָה הפרה ולד, ולא ידוע אם ילדה קודם החליפין או אחריו, וְכֵן הַמּוֹכֵר את שִׁפְחָתוֹ הכנענית בכסף, וְנמצא שיָּלְדָה ולד, ולא ידוע אם ילדה קודם המכירה או אחר המכירה, זֶה – המוכר אוֹמֵר הפרה או השפחה ילדו עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי, ונמצא שהולד שלי הוא, שהרי אותו לא מכרתי, וְזֶה – הקונה אוֹמֵר הפרה או השפחה ילדו מִשֶּׁלָּקַחְתִּי – אחר שכבר קניתי אותה והולד שלי הוא, הרי הדין שיַּחֲלוֹקוּ המוכר והקונה בולד, שוה בשוה.

אם הָיוּ לוֹ – למוכר שְׁנֵי עֲבָדִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכֵן אם היו לו שְׁתֵּי שָׂדוֹת אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, ומכר אחד מהם ולא ידוע איזה מהם מכר, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר עבד או שדה גָּדוֹל לָקַחְתִּי, וְהַלָּה – המוכר אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ איזה מהם מכרתי, הרי הדין שזֶה הקונה בְּגָדוֹל. ואם להיפך הַמּוֹכֵר אוֹמֵר עבד קָטָן או שדה קטנה מָכַרְתִּי, וְהַלָּה – הקונה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ איזה מהם קניתי, אֵין לוֹ לקונה ליקח אֶלָּא את הַקָּטָן. ואם שניהם ודאים בטענותיהם, זֶה – הקונה אוֹמֵר גָּדוֹל לקחתי, וְזֶה – המוכר אוֹמֵר קָטָן מכרתי, יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁהַקָּטָן מָכַר ויטול הקונה את הקטן. ואם שניהם מסופקים בדבר, זֶה – המוכר אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ איזה מהם מכרתי, וְגַם זֶה – הקונה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ איזה מהם קניתי, יַחֲלוֹקוּ המוכר והקונה בהפרש הדמים שבין גדול לקטן:

גמרא

שנינו במשנה: החליף פרה בחמור וילדה הפרה, ומסופקים אימתי ילדה ברשות מוכר או ברשות לוקח, יחלקו המוכר והקונה בולד. שואלת הגמרא: אַמַּאי – מדוע יַחֲלוֹקוּ, וְלֵיחֲוֵי בִּרְשׁוּת דְּמַאן קַיְימָא – הרי יש לראות ברשות מי נמצא הולד ומוחזק בו, וְלֵיחֲוֵי אִידָךְ – והשני הבא להוציא ממנו יהיה עליו דין הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה שהממון שלו הוא, ולכך אף כאן נשאיר את הולד ביד מי שנמצא ברשותו ולא יוכל השני להוציא ממנו אלא בראיה. מיישבת הגמרא: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר שְׁמוּאֵל, מדובר בְּאופן שהפרה עוֹמֶדֶת בַּאֲגָם – במקום המרעה ולכך אין הולד ברשות אחד מהם. ולענין שִׁפְחָה נַמִּי מדובר דְּקַיְימָא בְּסִימְטָא – שולדה נמצא בקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים שמוכרים שם בהמות ועבדים, ואינו ברשות אחד מהם. שואלת הגמרא: וְנוֹקְמָא אַחֲזָקַת דְּמָרָא קַמָּא – הלא עדיין יש לנו להעמיד את הולד בחזקת בעליו הראשון דהיינו המוכר, וְלֵיחֲוֵי אִידָךְ – והשני [הקונה] הבא להוציא מחזקת המוכר יהיה עליו דין הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מיישבת הגמרא: הָא מַנִּי – משנה זו שיטת סוּמְכוּס הִיא, דְּאָמַר סומכוס (ב"ק מו.) מָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק אם הוא של אחד או של שני, חוֹלְקִין בו בעלי הדינין כְּלֹא שְׁבוּעָה.

שואלת הגמרא: אֵימוֹר – אימתי מצינו דְּאָמַר סוּמְכוּס ממון המוטל בספק חולקין, בְּ'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא' – כאשר שני הבעלי דינין טוענים טענת שמא שלי הוא הממון, ולא ברור להם של מי הוא, כגון מה ששנינו (ב"ק מו.), שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה מת בצידה, ואין ידוע אם מחמת נגיחת הפרה מת, או נולד קודם לכן ומת מחמת דבר אחר, ונמצא ששני הבעלי דינים טוענים שמא. אבל בְּ'בְרִי וּבְרִי' – שכל אחד מבעלי הדינים טוען טענת ברי [ברור] לי שכך היה, ושלי הוא אותו ממון, כגון בנידון משנתינו שהקונה טוען ברי שילדה אחר המכירה והמוכר טוען ברי שילדה קודם המכירה, מִי אָמַר – האם אף באופן זה אמר סומכוס ממון המוטל בספק חולקים. מיישבת הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אִין – אכן אָמַר סוּמְכוּס ממון המוטל בספק חולקים אֲפִילּוּ בְּאופן שטענו הבעלי דינים 'בְּרִי וּבְרִי', ולכך אף במשנתינו ששניהם טענו ברי הדין יחלוקו כשיטת סומכוס.

רבא מיישב את משנתינו באופן אחר: רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם – אמנם כִּי אָמַר סוּמְכוּס – לא אמר סומכוס ממון המוטל בספק חולקין אלא כאשר טוענים הבעלי דינים 'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא', אֲבָל בטענות 'בְּרִי וּבְרִי' לֹא אָמַר יחלוקו, ומכל מקום אפשר ליישב משנתינו כדעת סומכוס, משום דתְּנֵי – תִּשְׁנֶה במשנתינו 'זֶה – המוכר אוֹמֵר שֶׁמָּא עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי ילדה, וְזֶה – הקונה אוֹמֵר שֶׁמָּא מִשֶּׁלָּקַחְתִּי ילדה', והיינו שאף במשנתינו היו טענותיהם 'שמא', ולכך יחלוקו בסומכוס.

הגמרא מקשה ממשנתינו על תירוצו של רבה בר רב הונא: תְּנַן – שנינו בסוף משנתינו, אם היו למוכר שני עבדים אחד גדול ואחד קטן ומכר אחד מהם ולא ידוע איזה מהם מכר, זֶה – המוכר אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ איזה מכרתי, וְזֶה – הקונה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ איזה קניתי, יַחֲלוֹקוּ. ומעתה, כִּשְׁלָמָא לְרָבָא – אמנם לפי ביאורו של רבא יובן דיני משנתינו, מִדְּסֵיפָא – כשם שבסוף המשנה שנינו דין יחלוקו בטענות 'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא', שהרי אינם יודעים אם גדול או קטן מכר לו, כמו כן רֵישָׁא נַמִּי – גם בתחילת המשנה באופן שמחליף פרה בחמור וילדה, מדובר בטענות 'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא', שאינם יודעים אם ילדה קודם מכירה או אחר מכירה, ולכך יחלוקו. אֶלָּא לְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר אִין – אכן אָמַר סוּמְכוּס יחלוקו אֲפִילּוּ כשהבעלי דינים טוענים 'בְּרִי וּבְרִי', וברישא של משנתינו מדובר שהבעלי דינים טוענים 'ברי', ולכך יחלוקו, אם כן קשה הַשְׁתָּא – אחר ששנינו ברישא שב'בְּרִי וּבְרִי' אָמַר סומכוס יַחֲלוֹקוּ, 'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא' מִיבַּעְיָא – וכי צריך להשמיענו בסיפא שיחלוקו גם בשמא ושמא, הרי פשוט שכן הוא. מתרצת הגמרא: אִי מִשּׁוּם הָא – אם מחמת קושיא זו תרצה לדחות את דברי רבה בר רב הונא, לֹא אִירְיָא – אין לך הכרח לכך, משום שיש לפרש דתָּנָא סֵיפָא לְגַלּוּיֵי רֵישָׁא – שהתנא בסוף המשנה בא לגלות ולברר את הדין שבתחילת המשנה, שֶׁלֹּא תטעה וּתְאַמַּר שברֵישָׁא מדובר בטענות 'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא' ולכך יחלוקו, אֲבָל אם יטענו 'בְּרִי וּבְרִי' לֹא חולקים, משום כך תָּנָא – שנה התנא בסֵיפָא דין יחלוקו באופן שטוענים 'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא', וּמִכְּלָל – מתוך זה תדע דְּברֵישָׁא מדובר בטענות 'בְּרִי וּבְרִי', וַאֲפִילּוּ הכי – שטוענים ברי יַחֲלוֹקוּ.

הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתינו על תירוצו של רבה בר רב הונא: תְּנַן במשנתינו, אם היו למוכר שני עבדים אחד גדול ואחד קטן ומכר אחד מהם ולא ידוע איזה מכר, זֶה – הקונה אוֹמֵר גָּדוֹל לקחתי, וְזֶה – המוכר אוֹמֵר קָטָן מכרתי, יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁקָּטָן מָכַר ויטול הקונה את הקטן. ומעתה, כִּשְׁלָמָא לְרָבָא – אמנם יובן דין זה לפי רבא דְּאָמַר כִּי אָמַר סוּמְכוּס דין יחלוקו הוא דווקא כשטוענים 'שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא', אֲבָל בטענות 'בְּרִי וּבְרִי' לֹא אָמַר סומכוס יחלוקו, שמִשּׁוּם הָכִי שנינו שבאופן זה ששניהם טוענים ברי יִשָּׁבַע המוכר ויפטר מליתן לקונה את העבד הגדול. אֶלָּא לְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר אִין – אכן אָמַר סוּמְכוּס דין יחלוקו אֲפִילּוּ כשטוענים 'בְּרִי וּבְרִי', אם כן קשה אַמַּאי – מדוע שנינו באופן זה ששניהם טוענים ברי שיִשָּׁבַע המוֹכֵר, הלא יַחֲלוֹקוּ מִיבַּעְיָא לֵיהּ – היה צריך לפסוק דין יחלוקו, שהרי אף באופן זה אומר סומכוס את דינו שיחלוקו. מתרצת הגמרא: מוֹדֶה סוּמְכוּס שלא חולקין הֵיכָא דְּאִיכָּא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא – באופן שחייב לישבע שבועה מן התורה, וכיון שבאופן זה במשנתינו מדובר שהמוכר הודה במקצת, שהרי הודה שעבד קטן או שדה קטנה מכר לו, וחייב שבועת 'מודה במקצת' מן התורה, כְּדִבְעִינָן לְמֵימַר לְקַמָּן – כפי שיתבאר בהמשך הגמרא (לקמן ע"ב), לכך מודה סומכוס שאחר שנשבע שלא מכר את הגדול שוב אין מחייבים אותו לחלוק, אלא נותן לקונה את הקטן: שנינו במשנה: הָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן [וְכוּ'], זה אומר גדול קניתי וזה אומר קטן מכרתי, ישבע המוכר שהקטן מכר. ולעיל התבאר שחיוב שבועה זו הוא מדין 'מודה במקצת', שהרי הקונה תובע עבד גדול והמוכר מודה שעבד קטן או שדה קטנה מכר לו. שואלת הגמרא: אַמַּאי יִשָּׁבַע המוכר שמכר את הקטן, הרי בְּמַה שֶׁטִּעֲנוּ – שתבעו הלוקח בעבד הגדול, לֹא הוֹדָה לוֹ המוכר כלל בעבד זה, וּבְמַה שֶׁהוֹדָה לוֹ המוכר בעבד הקטן, לֹא טָעֲנוּ הלוקח כלל על עבד זה, וחיוב שבועת מודה במקצת הוא רק באופן שהודה במקצת ממה שנתבע, וכאן על אותו עבד שתבעו

המשך בעמוד י

מתני' הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה זֶה אוֹמֵר עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי וְזֶה אוֹמֵר מִשֶּׁלָּקַחְתִּי יַחְלוֹקוּ הָיוּ לוֹ ב' עֲבָדִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְכֵן ב' שָׂדוֹת אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר גָּדוֹל לָקַחְתִּי וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ זָכָה בַּגָּדוֹל הַמּוֹכֵר אוֹמֵר קָטָן מָכַרְתִּי וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ אֵין לוֹ אֶלָּא קָטָן זֶה אוֹמֵר גָּדוֹל וְזֶה אוֹמֵר קָטָן יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁהַקָּטָן מָכַר זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחְלוֹקוּ: **גמ'** אַמַּאי יַחְלוֹקוּ וְלֶיחֱזֵי בִּרְשׁוּת דְּמַאן קַיְימָא וְלֶיהֱוֵי אִידָךְ הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה א"ר חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר שְׁמוּאֵל בְּעוֹמֶדֶת בָּאֲגַם שִׁפְחָה נַמִּי דְּקַיְימָא בְּסִימְטָא וְנוֹקְמָא אַחֶזְקַת דְּמָרָא קַמָּא וְלֶיהֱוֵי אִידָךְ הַמע"ה הָא מַנִּי סוּמְכוֹס הִיא דְּאָמַר מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין בְּלֹא שְׁבוּעָה אֵימוּר דְּאָמַר סוּמְכוֹס בְּשֶׁמָּא וְשֶׁמָּא בְּבָרִי וּבָרִי מִי אָמַר אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אֵין אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בְּבָרִי וּבָרִי רָבָא אָמַר לְעוֹלָם כִּי אָמַר סוּמְכוֹס שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא אֲבָל בָּרִי וּבָרִי לֹא אָמַר וּתְנֵי זֶה אוֹמֵר שֶׁמָּא עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי וְזֶה אוֹמֵר שֶׁמָּא מִשֶּׁלָּקַחְתִּי תְּנַן זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחְלוֹקוּ בִּשְׁלָמָא לְרָבָא מִדְּסֵיפָא שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא רֵישָׁא נַמִּי שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא אֶלָּא לְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא דְּאָמַר אֵין אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי וּבָרִי הַשְׁתָּא בָּרִי וּבָרִי אָמַר יַחְלוֹקוּ שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא מִיבַּעְיָא אִי מִשּׁוּם הָא לֹא אִירְיָא תָּנָא סֵיפָא לְגַלּוּיֵי רֵישָׁא שֶׁלֹּא תֹּאמַר רֵישָׁא שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא אֲבָל בָּרִי וּבָרִי לֹא תָּנָא סֵיפָא שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא מִכְּלַל דְּרֵישָׁא בָּרִי וּבָרִי וַאפ"ה יַחְלוֹקוּ תְּנַן זֶה אוֹמֵר גָּדוֹל וְזֶה אוֹמֵר קָטָן יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁקָּטָן מָכַר בִּשְׁלָמָא לְרָבָא דְּאָמַר כִּי אָמַר סוּמְכוֹס שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא אֲבָל בָּרִי וּבָרִי לֹא אָמַר מש"ה יִשָּׁבַע אֶלָּא לְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא דְּאָמַר אֵין אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי וּבָרִי אַמַּאי יִשָּׁבַע מוֹכֵר יַחְלוֹקוּ מִיבְּעֵי לֵיהּ מוֹדֶה סוּמְכוֹס הֵיכָא דְּאִיכָּא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא כִּדְבְעִינַן לְמֵימַר לְקַמָּן: הָיוּ לוֹ ב' עֲבָדִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן [וְכוּ']: אַמַּאי יִשָּׁבַע מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ וּמַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ לֹא טְעָנוֹ וְעוֹד הֵילָךְ הוּא וְעוֹד אֵין נִשְׁבָּעִין עַל הָעֲבָדִים אָמַר רַב בְּטוֹעֲנוֹ דְּמֵי דְּמֵי עֶבֶד גָּדוֹל דְּמֵי עֶבֶד קָטָן דְּמֵי שָׂדֶה גְּדוֹלָה דְּמֵי שָׂדֶה קְטַנָּה וּשְׁמוּאֵל אָמַר בְּטוֹעֲנוֹ כְּסוּת עֶבֶד גָּדוֹל כְּסוּת עֶבֶד קָטָן עוֹמְרֵי שָׂדֶה גְּדוֹלָה עוֹמְרֵי שָׂדֶה קְטַנָּה

כסות

רש"י

מתני' הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר. לְהָכֵי נָקַט הַמַּחֲלִיף וְלֹא אָמַר הַמּוֹכֵר פָּרָתוֹ וְיָלְדָה דְּאִילּוּ מוֹכֵר בְּמָעוֹת לֹא קָנֵי לוֹקֵחַ עַד דְּמָשִׁיךְ וְכֵיוָן דְּמָשַׁךְ מֵידַע יְדִיעַ אִי יָלְדָה כְּבָר אִי לֹא יָלְדָה כְּבָר וְלֵיכָּא לְסִפּוּקֵי בְּעַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי וּמִשֶּׁלָּקַחְתִּי אֲבָל מַחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר לֹא הָיָה צָרִיךְ לִמְשׁוֹךְ הַפָּרָה אוֹ הַחֲמוֹר דְּאֶחָד מֵהֶן שֶׁמָּשַׁךְ נִקְנִין חֲלִיפִין לַחֲבֵירוֹ בִּמְשִׁיכָתוֹ שֶׁל זֶה בְּבַ"מ שֶׁהֵן כִּדְאַמְרִינַן בְּהַזָּהָב (לעיל דף מו.) כָּל הַנַּעֲשֶׂה דָּמִים בְּאַחֵר כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה נִתְחַיֵּיב זֶה בַּחֲלִיפִין לְפִי שֶׁכְּשֶׁמָּשַׁךְ זֶה בַּעַל הַפָּרָה אֶת הַחֲמוֹר נִקְנֵית הַפָּרָה לְבַעַל הַחֲמוֹר וְאֵין יָדוּעַ אִם יָלְדָה אוֹ לֹא יָלְדָה: **וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ.** דְּקי"ל עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּכְשֶׁנָּתַן מָעוֹת נִיקְנֵית לוֹ הַשִּׁפְחָה וַאֲפִילּוּ הִיא בְּבֵית בְּעָלִים וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה נָתַן הַכֶּסֶף וְהָעוּבָּר שֶׁלּוֹ אוֹ לְאַחַר שֶׁיָּלְדָה וְהַוָּלָד שֶׁל בְּעָלִים זֶה אוֹמֵר כֵּן וְזֶה אוֹמֵר כֵּן יַחְלוֹקוּ: **יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר.** בַּגְּמָרָא פָּרֵיךְ עֲלָהּ: **גמ' בְּסִימְטָא.** קֶרֶן זָוִית הַסְּמוּכָה לִרְחָבָה מוֹכְרִין בָּהּ בְּהֵמוֹת וַעֲבָדִים: **אֵימוּר דְּאָמַר סוּמְכוֹס שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא.** בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (ב"ק דף מו.): **בָּרִי וּבָרִי.** כְּגוֹן מַתְנִי' דְּזֶה אוֹמֵר כֵּן הוּא וְזֶה אוֹמֵר כֵּן הוּא מִי אָמַר: **תָּנָא סֵיפָא.** שֶׁמָּא וְשֶׁמָּא מִכְּלַל דְּרֵישָׁא בָּרִי וּבָרִי דִּתְרֵי בְּשֶׁמָּא וְשֶׁמָּא לָמָּה לִי: **מוֹדֶה סוּמְכוֹס הֵיכָא דְּאִיכָּא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא.** דִּלְקַמָּן מוֹקְמִינַן לָהּ בִּדְקָטְעָה לְיָדֵהּ דְּלָאו הֵילָךְ הוּא הַאי דְּקָא מוֹדֵי לֵיהּ בְּגַוֵּיהּ וְאִית לֵיהּ נִשְׁבָּעִין עַל הָעֲבָדִים וְאִית לֵיהּ טְעָנוֹ בְּחִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִין חַיָּיב: **מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ.** דְּלָא דָּמֵי לִטְעָנוֹ ק' וְהוֹדָה לוֹ נ' דְּהָתָם מִקְצָת טַעֲנָה עַצְמָהּ הוֹדָה לוֹ אֲבָל זֶה מוֹדֶה לוֹ בְּעֶבֶד אַחֵר וְע"ז שֶׁטְּעָנוֹ א"ל להד"ם: **וְעוֹד.** אֲפִילּוּ אִית לֵיהּ כְּמ"ד טְעָנוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים חַיָּיב: **הֵילָךְ הוּא.** וְזֶה שֶׁמּוֹדֶה עָלָיו מוּכָן הוּא לִיטְּלוֹ וְאִיכָּא לְמ"ד דְּהֵילָךְ פָּטוּר בְּפ"ק (דף ד.): **דְּמֵי עֶבֶד גָּדוֹל.** מָסַרְתִּי לְךָ בְּיָדְךָ שֶׁתִּקְנֵהוּ לִי וְלֹא קָנִיתָ וְתוֹבְעוֹ הַדָּמִים: **וְזֶה אוֹמֵר דְּמֵי עֶבֶד קָטָן.** יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי: **עוֹמְרֵי שָׂדֶה גְּדוֹלָה.** מִנְיַן עוֹמָרִים שֶׁל שָׂדֶה גְּדוֹלָה וְזֶה אוֹמֵר מִנְיַן עוֹמָרִים שֶׁל שָׂדֶה קְטַנָּה מָכַרְתִּי לְךָ:

כסות

תוספות

וְלֶיחֱזֵי בִּרְשׁוּתָא דְּמַאן קַיְימָא. וְא"ת וְכִי נַמִּי הֲוֵי הַוָּלָד בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ אֵין זֶה הוֹכָחָה דְּקַנְאָהּ דְּהָא אַמְרִינַן בְּחֵ"ה (ב"ב דף לו.) הַגּוֹדְרוֹת אֵין לָהֶן חֲזָקָה מִשּׁוּם דְּשֶׁמָּא מֵאֲלֵיהֶן בָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ תָּפְסָן בָּרְחוֹב כְּשֶׁהֵן הוֹלְכוֹת לִרְעוֹת וְכִי תֵּימָא הָכָא מִשִּׁפְחָה פָּרֵיךְ דְּאַמְרִינַן הָתָם קָטָן הַמּוּטָל בַּעֲרִיסָה יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה דְּהָא מְשַׁנֵּי הָכָא בְּעוֹמֶדֶת בָּאֲגַם שִׁפְחָה נַמִּי כוּ' מַשְׁמַע דְּמִפָּרָה נַמִּי פָּרֵיךְ וְעוֹד דְּקָטָן נַמִּי דְּיֵשׁ לוֹ חֲזָקָה מְפָרֵשׁ הָתָם טַעְמָא מִשּׁוּם דְּאִימָּא לֹא מְנַשְּׁיָא בְּרָא אֲבָל הָכָא שֶׁמָּכַר הָאֵם לָמָּה אֵין לוֹמַר שֶׁהוֹלִיכָה בְּנָהּ עִמָּהּ לְבֵית לוֹקֵחַ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהּ לִהְיוֹת וְי"ל כֵּיוָן דְּאִיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא וְיֵשׁ סָפֵק בַּדָּבָר בְּלֹא טַעֲנוֹתֵיהֶן וְטוֹעֵן בָּרִי הַלּוֹקֵחַ אִם הוּא בִּרְשׁוּתוֹ אֵין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ אֲבָל אִם הָיָה טוֹעֵן שֶׁמָּא סְבָרָא הוּא שֶׁלֹּא תוֹעִיל חֶזְקָתוֹ מִסָּפֵק וְלֹא דָּמֵי לְאֶחָד שֶׁהִפְקִיד טָלֶה חַי אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת וְיֵשׁ לְבעה"ב כְּמוֹ כֵן טָלֶה חַי וּמֵת אֶחָד מֵהֶן דְּאָמַר בְּפ"ב דִּבְכוֹרוֹת (דף יח: ושם) דְּהַמַּפְקִיד הֲוֵי הַמע"ה וּמוֹעֶלֶת חֶזְקַת בַּעַל הַבַּיִת אע"פ שֶׁטּוֹעֵן סָפֵק דְּהָתָם הָיָה מוּחְזָק בְּוַדַּאי בְּטָלֶה חַי מֵעִיקָּרָא אֲבָל כָּאן לֹא הוּחְזַק מֵעוֹלָם לוֹקֵחַ בְּוָלָד זֶה בְּוַדַּאי אֲבָל מוֹכֵר אִם הוּא מוּחְזָק מוֹעִיל אֲפִי' הוּא טוֹעֵן שֶׁמָּא שֶׁהָיָה מוּחְזָק בְּוַדַּאי מִתְּחִילָּה קוֹדֶם מְכִירָה כְּשֶׁהָיְתָה פָּרָה מְעוּבֶּרֶת וְאע"ג דְּלָא דָּמֵי מַמָּשׁ לְהַהִיא דִּבְכוֹרוֹת דְּהָתָם הוּחְזַק בְּוַדַּאי בַּוָּלָד מִתְּחִילָּה אֲבָל הָכָא לֹא הוּחְזַק מֵעוֹלָם בְּוַדַּאי וְוָלָד אַחֵר שֶׁנּוֹלַד אֶלָּא בְּעוּבָּר וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּי' שֶׁחֶזְקַת לוֹקֵחַ מוֹעֶלֶת כְּשֶׁטּוֹעֵן בָּרִי א"ש דִּמְשַׁנֵּי דְּקַיְימָא בָּאֲגַם וְלֹא מְשַׁנֵּי דְּקַיְימָא בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ וּמִיהוּ ה"מ לְשַׁנּוּיֵי דְּקַיְימָא בִּרה"ר אֶלָּא אֵין דֶּרֶךְ בְּהֵמָה וְשִׁפְחָה לְהִתְעַכֵּב שָׁם כְּמוֹ בָּאֲגַם וְסִימְטָא וּבִרְשׁוּת בְּעָלִים:

הָא מַנִּי סוּמְכוֹס הִיא. נִרְאֶה לְרַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל מִדְּלֹא קָאָמַר אֶלָּא הָא מַנִּי סוּמְכוֹס הִיא מַשְׁמַע דְּלָא הָדַר בֵּיהּ מִמַּה דְּאוֹקְמָהּ בְּעוֹמֶדֶת בָּאֲגַם וְלֹא אַיְירֵי סוּמְכוֹס אֶלָּא בְּשֶׁאֵין מוּחְזָק לֹא זֶה וְלֹא זֶה אֲבָל הֵיכָא דְּמוּחְזָק מוֹדֶה סוּמְכוֹס דְּעַל אִידָךְ לְהָבִיא רְאָיָה וְק' לְר"י דִּלְעֵיל (דף צז:) אַמְרִינַן דְּזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ אִם שְׁאוּלָה אִם שְׂכוּרָה וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחְלוֹקוּ וְאוֹקִימְנָא כְּסוּמְכוֹס וְאע"ג שֶׁהַשּׂוֹכֵר מוּחְזָק בְּמָעוֹתָיו וְי"ל הָתָם שֶׁהַמּוּחְזָק נַמִּי טוֹעֵן שֶׁמָּא אֵין חֶזְקָתוֹ מוֹעֶלֶת אֲבָל הָכָא אוֹקִימְנָא בְּעוֹמֶדֶת בָּאֲגַם כְּדֵי לְאוֹקְמָהּ אֲפִילּוּ בְּבָרִי וּבָרִי דְּאִי הֲוָה מוּחְזָק חַד מִינַּיְיהוּ הָיְתָה מוֹעֶלֶת חֶזְקָתוֹ וּמִיהוּ קָשֶׁה דִּבְשִׁילְהֵי הַמֵּנִיחַ (ב"ק דף לה: ושם) אַמַּתְנִי' דְּזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא בְּסֶלַע לָקָה הַמע"ה וְקָאַמְרִינַן בַּגְּמָ' זֹאת אוֹמֶרֶת חֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵירָיו עַל סוּמְכוֹס דִּלְסוּמְכוֹס יַחְלוֹקוּ וּמַתְנִיתִין דְּהָתָם אַיְירֵי בְּבָרִי וּבָרִי מִדְּקָתָנֵי וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִּי כִּדְאָמַר הָתָם וְהַשְׁתָּא הֲלֹא סוּמְכוֹס מוֹדֶה כְּשֶׁהַמּוּחְזָק טוֹעֵן בָּרִי שֶׁחֶזְקָתוֹ מוֹעֶלֶת וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּהָתָם ס"ד דְּמַיְירֵי בָּאֲגַם וּבְשׁוֹר תָּם דִּמְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ מ"מ מְנָלֵיהּ דְּסוּמְכוֹס פָּלִיג אַמַּתְנִי' לוֹקְמָהּ כְּשֶׁעוֹמֶדֶת בְּבֵיתוֹ דְּמוֹדֶה סוּמְכוֹס כֵּיוָן דְּטָעִין בָּרִי וְא"ת וְאַמַּאי קָאָמַר הָא מַנִּי סוּמְכוֹס הִיא לוֹקְמָהּ אֲפִילּוּ כְּרַבָּנָן וְהָכָא לֵית לָן לְמֵיזַל בָּתַר מָרָא קַמָּא דְּאִיכָּא חֲזָקָה אַחֶרֶת כְּנֶגְדָּהּ דְּאוֹקְמָהּ בְּחֶזְקַת מְעוּבֶּרֶת וְהַשְׁתָּא הִיא דְּיָלְדָה וְי"ל דְּחֶזְקַת מָרָא קַמָּא חֲשִׁיבָא טְפֵי וְאִם הָיָה עִם חֶזְקַת מָמוֹן חֶזְקַת מְעוּבֶּרֶת אֲפִילּוּ סוּמְכוֹס מוֹדֶה דְּהַמע"ה כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּרֵישׁ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (ב"ק דף מו. ושם ד"ה שור) דְּאוֹקֵי רֵישָׁא כְּסוּמְכוֹס וְקָתָנֵי סֵיפָא פָּרָה שֶׁנָּגְחָה הַשּׁוֹר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הַוָּלָד הָיָה בִּשְׁעַת נְגִיחָה וּפָרָה דְּחַד וְוָלָד דְּחַד בַּעַל הַפָּרָה מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק דְּאָמַר יָדְעִינַן דְּשׁוּתָּפוּת אִית לֵיהּ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כְּאִילּוּ וַדַּאי וָולָד סִיַּיע דְּהַמע"ה וְה"ט דְּאִיכָּא תְּרֵי חֲזָקָה לְבַעַל הַפָּרָה חֶזְקַת מְעוּבֶּרֶת וְהַשְׁתָּא יָלְדָה וְחֶזְקַת מָמוֹן אֲבָל מִן הַוָּלָד גּוֹבֶה שְׁמִינִית שֶׁזֶּהוּ חֲצִי חֶלְקוֹ אע"ג שֶׁהוּא מוּחְזָק דְּחֶזְקַת מְעוּבֶּרֶת הִיא כְּנֶגְדָּהּ וְקָשֶׁה דִּלְעֵיל (דף צז:) תְּנַן שְׁאָלָהּ הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ לְמָחָר זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחְלוֹקוּ וְאַמַּאי וְהָאִיכָּא תְּרֵי חֲזָקָה בְּחֶזְקַת קַיֶּימֶת וְהַשְׁתָּא הִיא דְּמֵתָה בִּשְׁעַת שְׂכִירוּת וְגַם חֶזְקַת מָמוֹן וְצ"ל דְּיַחְלוֹקוּ לֹא קָאֵי אַשְּׁאֵלָהּ הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ לְמָחָר: **תְּנַן** זֶה אוֹמֵר גָּדוֹל וְזֶה אוֹמֵר קָטָן יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר. מֵרֵישָׁא (דף צז:) דְּזֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׂכוּרָה יִשָּׁבַע מָצֵי לְמִיפְרַךְ אֶלָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לְמִיפְרַךְ מִמַּתְנִי' דְּקָאֵי בָּהּ וּלְפֵירוּשׁ רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל א"ש דְּהָתָם מוֹדֶה סוּמְכוֹס דְּלָא אָמַר יַחְלוֹקוּ כֵּיוָן שֶׁהוּא מוּחְזָק וְטוֹעֵן בָּרִי: **דְּמֵי** עֶבֶד גָּדוֹל. פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס נָתַתִּי לְךָ דָּמִים לִקְנוֹת עֶבֶד גָּדוֹל וְקָשֶׁה דְּלֹא הֲוָה לֵיהּ לְמִינְקַט בְּמַתְנִיתִין לוֹקֵחַ וּמוֹכֵר אֶלָּא שָׁלִיחַ וּמְשַׁלֵּחַ אֶלָּא נִרְאֶה לְר"י דְּמַיְירֵי שֶׁמָּכַר לוֹ

עבד

כְּסוּת מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ וּמַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ לֹא טְעָנוֹ כִּדְאָמַר רַב פָּפָּא בִּדְיֵילְפֵי הָכָא נַמִּי בִּדְיֵילְפֵי קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא מִידֵי כְּסוּת קָתָנֵי עֶבֶד קָתָנֵי אֶלָּא א"ר הוֹשַׁעְיָא כְּגוֹן שֶׁטְּעָנוֹ עֶבֶד בִּכְסוּתוֹ וְשָׂדֶה בְּעוֹמָרֶיהָ וְאַכַּתִּי כְּסוּת מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ וּמַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ לֹא טְעָנוֹ א"ר פָּפָּא בִּדְיֵילְפֵי קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב שֵׁשֶׁת זוֹקְקִין אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן תְּנִינָא זוֹקְקִין הַנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחְרָיוּת אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחְרָיוּת לִישָּׁבַע עֲלֵיהֶן אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הָא מַנִּי ר"מ הִיא דְּאָמַר עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי וְאַכַּתִּי מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ וּמַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ לֹא טְעָנוֹ סָבַר לָהּ כְּר"ג דִּתְנַן טְעָנוֹ חִטִּים וְהוֹדָה שְׂעוֹרִים פָּטוּר ר"ג מְחַיֵּיב אַכַּתִּי הֵילָךְ הוּא אָמַר רָבָא עַבְדָּא דְּקָטַע לְיָדֵיהּ וְשָׂדֶה שֶׁחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וְהָא ר"מ אִיפְּכָא שַׁמְעִינַן לֵיהּ דִּתְנַן גָּזַל בְּהֵמָה וְהִזְקִינָה עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה ר"מ אוֹמֵר בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ הָא לֹא קַשְׁיָא כִּדְמַחֲלִיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְתָנֵי רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה וַחכ"א אוֹמֵר לוֹ בַּעֲבָדִים הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ אֶלָּא מִמַּאי דְּסָבַר ר"מ מַקְשִׁינַן קַרְקַע לְעֶבֶד מָה עֶבֶד נִשְׁבָּעִין אַף קַרְקַע נִשְׁבָּעִין דִּלְמָא אַעֶבֶד הוּא דְּנִשְׁבָּעִין אֲבָל אַקַּרְקַע לֹא לֹא ס"ד דְּתַנְיָא הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה זֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי וְזֶה שׁוֹתֵק זָכָה זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחְלוֹקוּ זֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי וְזֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ יָלְדָה לְפִי שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין דִּבְרֵי ר"מ וַחכ"א אֵין נִשְׁבָּעִין לֹא עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת לָאו מִכְּלַל דְּר"מ סָבַר נִשְׁבָּעִין מִמַּאי דִּלְמָא כְּשֵׁם קָאָמְרוּ לֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּאוֹדֵית לָן בְּקַרְקָעוֹת אוֹדֵי לָן נַמִּי בַּעֲבָדִים תֵּדַע דִּתְנַן ר"מ אוֹמֵר יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּקַרְקַע וְאֵינָן כְּקַרְקַע וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ כֵּיצַד י' גְּפָנִים טְעוּנוֹת מָסַרְתִּי לְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינָן אֶלָּא חָמֵשׁ ר"מ מְחַיֵּיב וַחכ"א כָּל הַמְּחוּבָּר לְקַרְקַע הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע וְא"ר יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּמָר סָבַר כִּבְצוּרוֹת דָּמְיָין וּמָר סָבַר לָאו כִּבְצוּרוֹת דָּמְיָין אֶלָּא לְעוֹלָם כְּדְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא וּדְקַשְׁיָא לָךְ זוֹקְקִין אִיצְטְרִיךְ סד"א כְּסוּת עֶבֶד כְּעֶבֶד דָּמֵי עוֹמָרֵי שָׂדֶה כְּשָׂדֶה דָּמֵי קמ"ל: זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחְלוֹקוּ: הָא מַנִּי סוּמְכוֹס הִיא דְּאָמַר מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין אֵימָא סֵיפָא זֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי וְזֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ יָלְדָה וּלְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא דְּאָמַר אֵין אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי וּבָרִי אַמַּאי יִשָּׁבַע מוֹכֵר יַחְלוֹקוּ מִיבָּעְיָא מוֹדֶה סוּמְכוֹס הֵיכָא דְּאִיכָּא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא וּדְקָטְעָהּ לְיָדָהּ כִּדְרָבָא: **מתני'** הַמּוֹכֵר זֵיתָיו לְעֵצִים וְעָשׂוּ פָּחוֹת מֵרְבִיעִית לִסְאָה הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַזֵּיתִים עָשׂוּ רְבִיעִית לִסְאָה זֶה אוֹמֵר זֵיתַי גִּדְּלוּ וְזֶה אוֹמֵר אַרְצִי גִּדְּלָה יַחְלוֹקוּ שָׁטַף נָהָר זֵיתָיו וּנְתָנָם לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ זֶה אוֹמֵר זֵיתַי גִּדְּלוּ וְזֶה אוֹמֵר אַרְצִי גִּדְּלָה יַחְלוֹקוּ: **גמ'** ה"ד אִי דְּאָמַר לֵיהּ לְאַלְתַּר קוֹץ אֲפִילּוּ פָּחוֹת מֵרְבִיעִית נַמִּי לְבַעַל הַקַּרְקַע אִי דְּאָמַר לֵיהּ כָּל אֵימַת דְּבָעֵית קוֹץ אֲפִילּוּ רְבִיעִית נַמִּי לְבַעַל זֵיתִים לֹא צְרִיכָא דְּאָמַר לֵיהּ סְתָמָא פָּחוֹת מֵרְבִיעִית לֹא קַפְדֵי אִינְשֵׁי רְבִיעִית קַפְדֵי אִינְשֵׁי א"ר שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי וּרְבִיעִית שֶׁאָמְרוּ

חוץ

רש"י

כְּסוּת מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ. וְעַל כְּסוּת אַחֶרֶת הוֹדָה לוֹ וְאֵינָהּ מֵאוֹתָהּ שֶׁטְּעָנוֹ: **בִּדְיֵילְפֵי.** שֶׁבֶּגֶד שָׁלֵם הָיָה וַעֲדַיִין מְחוּבָּר זֶה אוֹמֵר כְּסוּת גְּדוֹלָה מָכַרְתִּי לְךָ וְזֶה אוֹמֵר כְּסוּת קְטַנָּה: עֶבֶד גָּדוֹל בִּכְסוּתוֹ. וְזֶה מוֹדֶה לוֹ בְּעֶבֶד קָטָן וּכְסוּתוֹ דְּמִחוּיַּב שְׁבוּעָה מִשּׁוּם כְּסוּת וּמִישְׁתַּבַּע אַעֶבֶד בְּגִלְגּוּל: זוֹקְקִין. שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין זוֹקְקִין אֶת הַקַּרְקַע לִשְׁבוּעָה: **תְּנִינָא.** בְּקִדּוּשִׁין (דף כו.) נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת זוֹקְקִין אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחְרָיוּת לִישָּׁבַע עֲלֵיהֶן: **ר"מ הִיא.** לְקַמָּן בִּבְרַיְיתָא הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר דְּקָאָמַר ר"מ עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי וְנִשְׁבָּע עָלָיו וּלְקַמָּן פָּרֵיךְ לֵיהּ אַשָּׂדוֹת דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' נַמִּי נִשְׁבָּעִין: **פָּטוּר.** דְּבָעֵי' הוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ: **דְּקָטַע לְיָדֵיהּ.** לְהַהוּא עֶבֶד קָטָן דְּמוֹדֶה לֵיהּ בְּגַוֵּיהּ: **וְהָא אִיפְּכָא שַׁמְעִינַן לֵיהּ.** לְר"מ דְּאָמַר עַבְדָּא כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי: **הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ.** דְּקַיְימָא לָן ב"ק (דף צה.) קַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת וְכָל מָקוֹם שֶׁהִיא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת וְעֶבֶד כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי וְאֵינוֹ נִגְזָל לִהְיוֹת נִקְנֶה לַגַּזְלָן לְשַׁלֵּם דָּמִים הִילְכָּךְ כִּי אַזְקִין בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ אַזְקִין: **הָא לֹא קַשְׁיָא.** דְּאִיכָּא לְשַׁנּוּיֵי כִּדְמַחֲלִיף רַבִּי אַבָּא בַּר אֲבוּהּ אֶלָּא הָא קַשְׁיָא מִמַּאי דְּקָסָבַר רַבִּי מֵאִיר וְכוּ' כִּדְקָתָנֵי בְּמַתְנִי' וְכֵן ב' שָׂדוֹת וְקָאָמַר יִשָּׁבַע: **דִּלְמָא עַבְדָּא הוּא כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי.** וְנִשְׁבָּעִין עָלָיו אֲבָל אַקַּרְקַע אֵין נִשְׁבָּעִין: **לְפִי שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין.** מִי שֶׁתּוֹבְעִין אוֹתוֹ הוּא נִשְׁבָּע לְהִפָּטֵר מִלְּשַׁלֵּם וְלֹא הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע לִיטּוֹל דִּכְתִיב וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם הוּא נִשְׁבָּע (שבועות דף מה.): **לָאו מִכְּלַל כוּ'.** מִדְּקָאָמְרֵי לֵיהּ וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת מִכְּלַל דִּשְׁמְעִינַן דְּאָמַר דְּאַקַּרְקָעוֹת נַמִּי נִשְׁבָּעִין: **שֶׁהֵן כְּקַרְקַע.** מְחוּבָּרִים : **מְחַיֵּיב.** שְׁבוּעָה: **הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע.** וְאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן: **כִּבְצוּרוֹת דָּמְיָין.** אֲבָל בְּקַרְקָעוֹת וּבְצָרִיךְ לְקַרְקַע מוֹדֶה: **כְּעֶבֶד דָּמְיָא.** וְחָדָא מִילְּתָא הִיא וְלֹא תְּחַיְּיבֵיהּ שְׁבוּעָה: **זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ.** אַבְּרַיְיתָא קָא מְהַדֵּר דְּהַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר: **דְּקָטְעָהּ לְיָדָהּ.** דְּשִׁפְחָה דְּלָאו הֵילָךְ הוּא וּמִמִּין הַטַּעֲנָה הוּא דְּשִׁפְחָה וּוְלָדָהּ חַד גּוּפָא הוּא טָעִין לֵיהּ וְזֶה הוֹדָה בְּמִקְצָת וְר"מ אִית לֵיהּ נִשְׁבָּעִין עַל הָעֲבָדִים: **מתני'** הַמּוֹכֵר זֵיתָיו לְעֵצִים. שֶׁיָּקוֹץ אוֹתָן לִשְׂרֵיפָה וְשָׁהָה אוֹתָן בַּקַּרְקַע: **וְעָשׂוּ.** זֵיתִים רָעִים שֶׁאֵין בִּסְאָה שֶׁבָּהֶן רְבִיעִית שֶׁמֶן: **הֲרֵי אֵלּוּ וְכוּ'.** טַעְמָא מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': **גמ'**

חוץ

תוספות

עֶבֶד וְנָתַן לוֹ דָּמִים וְלֹא כָּתַב עֲדַיִין הַשְּׁטָר וְאַיְירֵי בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין הַשְּׁטָר א"נ כְּגוֹן שֶׁהִתְנוּ דְּיוּכְלוּ לַחֲזוֹר עַד נְתִינַת הַשְּׁטָר וְא"ת וְהֵיכִי קָאָמַר סוּמְכוֹס יַחְלוֹקוּ וְהָא לֵיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא וְאַמְרִינַן בְּפ"ק (דף ב:) דְּלֹא פָּלִיג סוּמְכוֹס וְי"ל דְּמַיְירֵי כְּגוֹן שֶׁא"ל הַמּוֹכֵר בִּפְנֵי עֵדִים עֶבֶד גָּדוֹל אֶמְכּוֹר לְךָ בְּכ"ה דִּינָרִים וְעֶבֶד קָטָן בְּעֶשְׂרִים דִּינָרִים וְלֹא יָדְעִינַן מַה קִּבֵּל מִלּוֹקֵחַ:

כְּסוּת מַה שֶּׁטְּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ. בִּשְׁלָמָא שָׂדֶה שֶׁלּוֹקֵחַ אוֹמֵר מָכַרְתָּ לִי מ' עוֹמָרִים וּמוֹכֵר אוֹמֵר כ' דְּהַיְינוּ עוֹמְרֵי גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה הָוֵי שַׁפִּיר מַה שֶּׁטְּעָנוֹ הוֹדָה לוֹ אֲבָל כְּסוּת שֶׁשּׁוֹאֵל סַרְבָּל גָּדוֹל וּמוֹדֶה לוֹ סַרְבָּל קָטָן אֵינוֹ מוֹדֶה לוֹ כְּלָל מַה שֶּׁטּוֹעֵן:

זוֹקְקִין אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן. וְא"ת לְעֵיל (דף צח:) דְּאוֹקִימְנָא זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׂכוּרָה יִשָּׁבַע ע"י גִּלְגּוּל אַמַּאי לֹא פָּרֵיךְ גִּלְגּוּל אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן וְי"ל דִּלְעֵיל אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן טוּבָא שֶׁמְּגַלְגְּלִין אֲפִילּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה אע"ג דְּלֹא הָוֵו כְּמוֹ סוֹטָה: **רַבִּי** מֵאִיר הִיא דְּאָמַר עֶבֶד הֲרֵי הוּא כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי. וְכֵן אַקַּרְקָעוֹת נַמִּי נִשְׁבָּעִין דְּהָא בְּמַתְנִי' עֶבֶד וְשָׂדֶה קָתָנֵי וּמִטַּלְטְלִין דְּנָקַט לְאַפּוּקֵי שְׁטָרוֹת דְּמַאן דְּדָרִישׁ רִבּוּי וּמִיעוּט וְרִבּוּי לֹא מְמַעֵט אֶלָּא שְׁטָרוֹת כִּדְמוּכָח בְּהַגּוֹזֵל בַּתְרָא (ב"ק דף קיז:) וּמְדַמִּינָן בְּסָמוּךְ שְׁבוּעָה לִגְזֵילָה לִקְנוֹת בְּשִׁינּוּי וְהָתָם נַמִּי אִיכָּא רִבּוּי וּמִיעוּט וְרִבּוּי כִּדְאָמַר בְּהַגּוֹזֵל בַּתְרָא (שם) וּמִיהוּ לְעִנְיַן קִנְיַן כֶּסֶף לֹא הָוֵי עֲבָדִים כְּמִטַּלְטְלִין לְר"מ אֶלָּא נִיקְנִין בְּכֶסֶף מִדְּנָקַט גַּבֵּי פָּרָה מַחֲלִיף לְפִי שֶׁאֵין נִיקְנֵית בְּכֶסֶף וְגַבֵּי שִׁפְחָה הַמּוֹכֵר בְּמַתְנִי' וּבִבְרַיְיתָא בְּסָמוּךְ:

וְהָא ר"מ אִיפְּכָא שַׁמְעִינַן לֵיהּ. וּכְרַבָּנַן לֹא מָצֵי לְאוֹקְמֵי דְּהָא תַּנְיָא בְּהֶדְיָא לְקַמָּן אֵין נִשְׁבָּעִין עַל עֲבָדִים וְעַל קַרְקָעוֹת:

דִּלְמָא אַעֲבָדִים נִשְׁבָּעִין אַקַּרְקָעוֹת לֹא. וְא"ת וּמְנָא לֵיהּ לְחַלֵּק כְּדֵי לְהַקְשׁוֹת וְי"ל דְּסָמִיךְ אַמַּתְנִי' דְּי' גְּפָנִים דְּמַיְיתֵי בְּסָמוּךְ דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת לְר"מ וְעַל עֲבָדִים נִשְׁבָּעִין כְּמוֹ שֶׁתֵּירֵץ וְכִדְאִיתָא בִּבְרַיְיתָא דְּמַיְיתֵי בְּסָמוּךְ וְא"ת וְאִי ר"מ דָּרִישׁ בְּרִבּוּי וּמִיעוּט א"כ אַקַּרְקַע נַמִּי נִשְׁבָּעִין וְאִי דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי אַעֲבָדִים נַמִּי אֵין נִשְׁבָּעִין וְי"ל דְּדָרִישׁ רִבּוּי וּמִיעוּט וְאִית לֵיהּ שׁוּם מִיעוּט דְּמוֹקֵי לָהּ לְמִעוּטֵי קַרְקָעוֹת וְלֹא עֲבָדִים דְּמַאן דְּדָרִישׁ רִבּוּי וּמִיעוּט צָרִיךְ שְׁנֵי מִיעוּטִין לְמִעוּטֵי קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים דְּלֹא סַגִּי בְּחַד מִיעוּטָא אע"ג דַּעֲבָדִים הוּקְּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת כִּדְאָמַר בִּמְרוּבֶּה (ב"ק דף סב: ושם: **וְאָמַר** ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא בַּעֲנָבִים כו'. בְּלֹא ר' יוֹסֵי יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת מִדְּקָתָנֵי וְאֵינָן כְּקַרְקַע וְאע"ג דִּפְלִיגֵי הָכָא לְעִנְיַן שַׁבָּת מוֹדוּ כּוּלֵּי עָלְמָא דְּלַאו כִּבְצוּרוֹת דַּמְיָין וְהַתּוֹלֵשׁ חַיָּיב וּלְעִנְיַן ב"ח מוֹדוּ רַבָּנַן דִּכְבְצוּרוֹת דַּמְיָין מִדְּפָרֵיךְ בְּפ' נַעֲרָה שֶׁנִּתְפַּתְּתָה (כתובות דף נא. ושם ד"ה סוף) כָּל הָעוֹמֵד לִגְזוֹז כְּגָזוּז דָּמֵי וּמִיהוּ ר"ח פֵּי' דְּהָתָם פָּרֵיךְ מִכֹּחַ דְּקי"ל בְּהַכּוֹנֵס (ב"ק דף נט: ושם ד"ה ופסק) כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן דְּאָמַר אָכְלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִים מְשַׁלֵּם פֵּירוֹת גְּמוּרִים:

שנעקרו

שואלת הגמרא על תירוצו של שמואל: מה מועיל שהעמדנו משנתינו בתובע כסות, הלא עדיין **כְּסוּת מַה שֶּׁטָּעָנוּ** – בכסות עבד גדול שתבע ממנו **לֹא** הוֹדָה לוֹ כלל, **וּמַה** שֶּׁהוֹדָה לוֹ המוכר בכסות של עבד קטן **לֹא טָעָנוּ** הקונה כלל, ונמצא שלא הודה במקצת התביעה, ומדוע חייב שבועת מודה במקצת. משיבה הגמרא: **כִּדְאָמַר** – כשם שפירש **רַב פַּפָּא** בהמשך הסוגיא שמדובר **בִּדְיֵילְפִי** – בגד מחובר גדול, שהרוצה בגד קטן חותך ממנו ומקצרו באמצעו וחוזר ותופרו, **הָכָא נַמִּי** בתירוצו של שמואל יש לפרש ש'כסות' זו שתבע ממנו מדובר **בִּדְיֵילְפִי**, והיינו שהקונה תובע את כל הבגד הגדול, והמוכר טוען לא מכרתי לך אלא חתיכה ממנו הראויה לעבד קטן, ונמצא שהודה המוכר במקצת אותו בגד שתבע ממנו הקונה, ולכך נשבע כדין מודה במקצת.

מוסיפה הגמרא להקשות על תירוצו של שמואל: **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, מִידֵּי 'כְּסוּת' קָתָנֵי** – וכי במשנתינו שנינו שתבע ממנו 'כסות', **'עֶבֶד' קָתָנֵי** – הלא שנינו שתבע ממנו 'עבד', והיאך אפשר לפרש את נידון משנתינו בכסות עבד.

מחמת קושיא זו מתרץ רבי הושעיא את משנתינו באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא**, מדובר במשנתינו **כְּגוֹן** שֶׁהקונה **טָּעָנוּ** מכרת לי **עֶבֶד** גדול **בִּכְסוּתוֹ, וְשָׁדֶה** גדולה **בְּעוֹמָרֶיהָ**, והמוכר טוען לא מכרתי אלא עבד קטן בכסותו ושדה קטנה בעומריה, ואף שאין נשבעים על עבדים וקרקעות, מכל מקום באופן זה כיון שכבר נתחייב שבועת מודה במקצת על הכסות או העומרים שהם מטלטלין, מגלגלין עליו שבועה אף על העבד או הקרקע שתבעו. שואלת הגמרא: **וְאַכַּתִּי** – עדיין לפי פירוש זה, מדוע חייב שבועת מודה במקצת על **הַכְּסוּת**, הרי **מַה** שֶּׁטָּעָנוּ כסות עבד גדול **לֹא** הוֹדָה לוֹ כלל, **וּמַה** שֶּׁהוֹדָה לוֹ המוכר בכסות עבד קטן **לֹא טָעָנוּ** הקונה כלל, ונמצא שלא הודה במקצת התביעה ופטור משבועה. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא**, מדובר **בִּדְיֵילְפִי** – בבגד מחובר גדול, והמוכר טוען לא מכרתי לך אלא חתיכה ממנו הראויה לעבד קטן, ונמצא שהודה במקצת הכסות שתבעו, וכיון שנתחייב שבועת מודה במקצת על הכסות, מגלגלין עליו שישבע גם על העבד.

רב ששת מקשה על תירוצו של רבי הושעיא: **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב שֵׁשֶׁת**, וכי את הדין של **'זוּקְקִין'** – שחיוב שבועה על מטלטלין גורם לחייב שבועה אף על קרקע מדין גלגול **אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן** – באה המשנה להשמיענו, הרי **תָּנִינָא** – שנינו דין זה בקידושין (כו.), אם תבע את חבירו קרקע ומטלטלין ונתחייב שבועה על המטלטלין, **זוּקְקִין הַנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת** – המטלטלין גוררים **אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** – את הקרקעות שיצטרך לִישָׁבַע אף **עֲלֵיהֶן**. ומדוע הוצרכו לחזור ולשנות זאת במשנתינו.

מחמת קושיא זו מפרש רב ששת את משנתינו באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת**, אכן מדובר במשנתינו שתבעו רק עבד גדול והודה לו בעבד קטן כפי שסברו בתחילה, **וְהָא מַנִּי** – משנתינו כשיטת **רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר עַבְדָא כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי** – דין עבד כדין מטלטלין, וכשם שנשבעים על מטלטלין כך נשבעים על עבדים, ולכך כשהודה במקצת נשבע עליו. שואלת הגמרא: **וְאַכַּתִּי** – עדיין מדוע חייב שבועת מודה במקצת, הרי **מַה** שֶּׁטָּעָנוּ – בעבד הגדול שתבע ממנו **לֹא** הוֹדָה לוֹ כלל, **וּמַה** שֶּׁהוֹדָה לוֹ המוכר בעבד קטן **לֹא טָעָנוּ** הקונה עבד זה כלל, ונמצא שלא הודה במקצת התביעה, ומדוע חייב שבועה. משיבה הגמרא: התנא במשנתינו שחייב שבועה באופן זה, **סָבַר** לֵהּ **כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל** שאין צריך הודאה ממין הטענה. **דְּתָנֵן** במשנה (שבועות לח:), אם **טָעָנוּ** שחייב לו **חִטִּים** וְהוא הוֹדָה שחייב לו **שְׂעוֹרִים, פָּטוּר** משבועה, משום שלא הודה לו במקצת המין שתבעו אלא במין אחר. **וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּב** שבועה, משום שסובר שאף אם הודה שלא ממין הטענה חייב שבועה. ולכך משנתינו הסוברת כרבן גמליאל חייבה שבועה אף בטענו עבד גדול והודה לו בעבד קטן שלא ממין הטענה. שואלת הגמרא: **אַכַּתִּי** – הלא עדיין אין לחייבו שבועה, שהרי **'הֵילֵךְ' הוּא**, כלומר, המוכר שהודה אומר לקונה קח לך את העבד הקטן או השדה הקטנה שמכרתי לך, ובאופן זה אין שבועת מודה במקצת, ומדוע שנינו שישבע המוכר. מיישבת הגמרא: **אָמַר רָבָא**, יש להעמיד את המשנה **בְּעַבְדָא דְּקָטַע לְיַדֵּיהּ** – אותו עבד קטן שהודה בו קטע לו המוכר את ידו, ועתה כשמודה על עבד זה אין זה הילך, שכיון שפיחת מדמי העבד על ידי קטיעת היד ואינו יכול לומר קח אותו כמות שהוא, אלא חייב להוסיף לו מעות, אין זה הילך. **וְכַן בְּשָׂדֶה** יש להעמיד שֶׁהמוכר **חָפַר בָּהּ** – בשדה הקטנה **בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת** ונתקלקלה השדה, ועתה שהודה בה אין זה הילך, שכיון שנפחתו דמי הקרקע על ידי חפירת הבורות, אינו יכול לומר לקונה קח אותה כמות שהיא, אלא חייב להוסיף לו דמי הפחת, ואין זה הילך.

הגמרא חוזרת לברר את תחילת תירוצו של רב ששת. מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שרבי מאיר סובר שעבד כמטלטלין, **וְהָא רַבִּי מֵאִיר אִיפְּכָא שַׁמְעִינָן לֵיהּ** – הלא מצינו שסובר רבי מאיר להיפך, שעבדים כקרקעות ולא כמטלטלין, **דְּתַנֵּן** במשנה (ב"ק צו:), **גָּזַל בְּהֵמָה וְהִזְקִינָהּ** ברשותו, או גזל **עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ** ברשותו, **מְשַׁלֵּם** לבעלים **כְּפִי** שהיו שוים **בִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה**, משום שקנאם הגזלן בשינוי וברשותו הזקינו. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, אמנם בבהמה שהזקינה משלם כשעת הגזילה, אך **בְּגוזל עֲבָדִים** והזקינו, מחזיר לו הגזלן את העבדים כמות שהם עכשיו **וְאוֹמֵר לוֹ** – לנגזל 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ', שכשם שמצינו (שם צה.) שקרקע אינה נגזלת וברשות בעליה עומדת גם אחר הגזילה, כך עבדים אינם נגזלים ואינם נקנים לגזלן, ולכך ברשות הבעלים הם הזקינו, ויכול לומר לו הרי שלך לפניך. אם כן מבואר במשנה זו שלדעת רבי מאיר עבדים כקרקעות ולא כמטלטלין. מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא** – זאת אינה קושיא, משום שיש לגרוס במשנה בבבא קמא **כִּדְמַחֲלִיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ** את השיטות **וְתָנֵי** – ושנה כך, **'רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, גזל בהמה והזקינה או עבדים והזקינו **מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה**, משום שעבדים כמטלטלין וכיון שהזקינו קנאם הגנב בשינוי. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ** הגזלן לנגזל **בְּאופן** שגזל **עֲבָדִים** והזקינו, **הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ'**, משום שהעבדים דינם כקרקע וקרקע אינה נגזלת. נמצא לפי גירסא זו שאכן לדעת רבי מאיר עבדים כמטלטלין, וכדברי רב ששת.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא** כיון שפירש רב ששת דין משנתינו שנשבעין על העבד כדעת רבי מאיר, נמצא שאף המשך משנתינו שנשבעין על השדות כדעת רבי מאיר הוא, הסובר שנשבעין על הקרקעות כדין עבדים, **וּמַאי** – מנין לרב ששת **דְּסָבַר רַבִּי מֵאִיר דְּמַקַּשִּׁינָן** – שמקישים **קַרְקַע לְעֶבֶד** שיהא דינם שוה, **מַה** על **עֶבֶד נִשְׁבָּעִין אַף** על **קַרְקַע נִשְׁבָּעִין, דִּלְמָא אַעֶבֶד הוּא דְּנִשְׁבָּעִין** – אולי רק על עבד אמר רבי מאיר שנשבעין משום שהוא כמטלטלין, **אֲבָל אַקַּרְקַע לֹא** נשבעין, ואם כן מדוע מבואר במשנתינו שגם על שדות נשבעין. מיישבת הגמרא: **לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – לא יעלה על דעתך לומר כן שרבי מאיר מחלק בין עבדים לקרקעות, משום **דְּתַנְיָא** בברייתא, **הַמַּחֲלִיף** עם חבירו **פָּרָה בַּחֲמוֹר, וְיָלְדָה** הפרה, ולא ידוע אם ילדה קודם החליפין או אחריו, **וְכֵן הַמּוֹכֵר** את **שִׁפְחָתוֹ** הכנענית בכסף, **וְיָלְדָה** ולא ידוע אם ילדה קודם המכירה או אחר המכירה, **זֶה** – אחד מהם **אוֹמֵר בְּרִשּׁוּתִי** ילדה ושלי הוא הולד, **וְזֶה** – השני **שׁוֹתֵק, זָכָה** הראשון שטען ברי בולד. ואם **זֶה** – אחד **אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ** מתי ילדה, **וְזֶה** – גם השני **אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יַחֲלוֹקוּ** המוכר והקונה בדמי הולד. ואם **זֶה** – אחד **אוֹמֵר בְּרִשּׁוּתִי** ילדה, **וְזֶה** – השני **אוֹמֵר בְּרִשּׁוּתִי** ילדה, **יִשְׁבַּע** הַמּוֹכֵר **שֶׁבְּרִשּׁוּתוֹ יָלְדָה** וישאר הולד ברשותו. והטעם שהמוכר נשבע ולא הקונה, **לְפִי שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין** – כל המחויבים שבועה מן התורה חיוב שבועתן הוא כדי להיפטר מתשלומין, אבל אין התובע נשבע כדי לחייב את הנתבע בתשלומין, **דְּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין נִשְׁבָּעִין לֹא עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת**. ומדייקת הגמרא, **לְאוֹ מִכְּלָל** – האם לא מוכח ממה שאמרו חכמים לרבי מאיר שאין נשבעים על קרקעות, **דְּרַבִּי מֵאִיר** חולק עליהם **וְסָבַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין** על הקרקעות, ולכך אף במשנתינו נשבעין על השדות.

שואלת הגמרא: **מַאי** – מנין שיש לדייק כן מדברי חכמים, **דִּלְמָא**

המשך בעמוד רד

חוץ מִן הַהוֹצָאָה של מסיקת וסחיטת הזיתים, כלומר, נשאר דמי רביעית שמן אחר שפיחתו דמי הוצאות אלו:

שנינו במשנה: שָׁטַף נָהָר את עצי זֵיתָיו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה, יחלוקו: מבארת הגמרא באיזה אופן נאמר דין משנתינו: אָמַר עוּלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ דין זה במשנתינו אֶלָּא באופן שֶׁנֶּעֱקְרוּ עצי הזית בְּגוּשֵׁיהֶן – עם גושי הקרקע שסביבותיהן, שכיון שיכולים העצים להמשיך לחיות עם גושי הקרקע, אינם כנטיעות חדשות ופטורים מן הערלה, וְאף כאשר נעקרו בגושיהם לא שנינו דין 'יחלוקו' אלא לְאַחַר שעברו שָׁלֹשׁ שנים מזמן ששטפן הנהר, שבשיעור זמן זה יכול בעל הקרקע לטעון אף אם הייתי נוטע בתחילה עצים בלי גושיהן כבר היו פירותיהם מותרים באכילה. אֲבָל בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שנים, הַכֹּל – כל הפירות שֶׁל בַּעַל הַזֵּיתִים, משום דְּאָמַר לֵיהּ בעל הזיתים לבעל הקרקע, אִי אַתְּ נָטַעְתְּ – אף אם באותו זמן ששטפה נהר היית נוטע עצים שלך, בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שנים אלו מִי הֲוָה אָכְלַתְּ – וכי פירותיהם היו מותרים לך באכילה, הלא היו אסורים משום ערלה, ונמצא שרק מחמת גושי הקרקע שלי אין העצים בדין ערלה ופירותיהם מותרים באכילה, ולכך זכאי אני בכל הפירות.

מקשה הגמרא: וְלֵימָא לֵיהּ בעל הקרקע לבעל הזיתים, יש לי זכות גם בפירות של תוך שלש שנים, שהרי אִי אָנָא נַטְעֵי – אילו אני הייתי נוטע בתחילה נטיעות קטנות שלי, לְאַחַר שָׁלֹשׁ שנים הֲוָה אֲכִילְנָא לֵיהּ כּוּלֵּיהּ – היו כל הפירות שלי בלבד, וְהַשְׁתָּא – ועתה מאחר שלא עשיתי כן אלא הנחתי את עציך בקרקעי, וְקָאָכְלַתְּ פַּלְגָא בַּהֲדַאי – ואתה חולק עמי בפירות אלו שיצאו לאחר שלש שנים, ודאי לא הסכמתי לכך, אלא כדי שיהיה לי חלק עמך בפירות שיצאו בתוך שלש, וגם דעתך היתה לכך.

מחמת שאלה זו מפרשת הגמרא את משנתינו באופן אחר: אֶלָּא כִּי אָתָא רָבִין אָמַר בשם רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ במשנתינו דין זה ש'יחלוקו', אֶלָּא באופן שֶׁנֶּעֱקְרוּ עצי הזית בְּיַחַד עם גּוּשֵׁיהֶן, וְרק על פירות שגדלו בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שנים מזמן ששטפם הנהר יחלוקו, אֲבָל לְאַחַר שָׁלֹשׁ שנים, הַכֹּל לְבַעַל הַקַּרְקַע, משום דְּאָמַר לֵיהּ בעל הקרקע לבעל הזיתים, אִי אָנָא נַטְעֵי – אם אני הייתי נוטע בתחילה עצים שלי, לְאַחַר שָׁלֹשׁ מִי לָא הֲוָה אֲכִילְנָא לֵיהּ כּוּלֵּיהּ – וכי לאחר שלש שנים לא הייתי אוכל את כולם, ולכך גם עתה זכאי אני בכל הפירות.

מקשה הגמרא: וְלֵימָא לֵיהּ בעל הקרקע, אִי אַתְּ נָטַעְתְּ – אילו היית נוטע נטיעות שלך, הרי בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שנים הראשונות לֹא הֲוָה אָכְלַתְּ – לא היית יכול לאכול כלל שהרי הפירות היו ערלה, וְהַשְׁתָּא שהעצים שלי באו לשדך, קָא אָכְלַתְּ פַּלְגָא בַּהֲדַאי – אוכל אתה חצי מהפירות של שלש שנים הראשונות יחד עימי, ואם כן גם לאחר שלש שנים זכותי לחלוק עמך בפירות. מתרצת הגמרא: יש לדחות טענה זו, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ בעל הקרקע לבעל הזיתים, מה שחלקתי עמך בשלש השנים הראשונות, משום שהיה לי הפסד מחמת עציך, שהרי אִי אָנָא נַטְעֵי – אילו אני הייתי נוטע עצים, בשלש השנים הראשונות הֲוָה קָטִינֵי – היו העצים קטנים, וְזַרְעָנָא תְּחוּתֵיהוּ סִילְקָא וְיַרְקָא – הייתי זורע תחתיהם תרדין או ירקות, ומחמת שהשארתי את עציך הגדולים שצילם מרובה, לא יכולתי לזרוע תרדין וירקות תחתם, ולכך זכאי אני כדין בחצי מהפירות של שלש שנים הראשונות, אך אתה אין לך כל זכות לקבל חלק בפירות של אחר שלש שנים.

מביאה הגמרא דין נוסף בענין זה: תָּנָא בברייתא, שטף נהר עצי זיתיו לשדה חבירו, וְאָמַר הֵלָּה – בעל הזיתים לבעל הקרקע זֵיתַיי אֲנִי נוֹטֵל מקרקעך, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לעוקרם, אלא ישארו הזיתים בקרקע זו. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא אין שומעין לו. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם חיבוב מצות יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שלא תהיה שוממה מנטיעות. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה על כך, בְּגוֹן דָּא – ביאור כעין זה צְרִיכָא רַבָּה – צריכים אדם גדול שיאמר זאת, ואם רבי יוחנן לא היה אומר אותו לא היינו אומרים כן מסברא.

הגמרא מביאה ברייתא בענין אחר שגם אותה ביאר רבי יוחנן, ואמר רבי ירמיה שאילמלי רבי יוחנן לא היינו אומרים כן מעצמינו: תְּנַן הָתָם – במשנה (דמאי פ"ו מ"ב), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמְקַבֵּל את שֵׂדֶה אֲבוֹתָיו מִן הַנָּכְרִי לעבוד בה באריסות ולקבל מחצית מן התבואה בשכרו, הרי הוא מְעַשֵּׂר תחילה את כל התבואה שגדלה בקרקע, וְאחר כך נוֹתֵן לוֹ – לנכרי את חלקו דהיינו מחצית התבואה שגדלה, ואינו יכול ליתן קודם לנכרי את חלקו ולעשר רק את החלק שלו. נמצא שמפסיד בכך שחייב להפריש מחלקו גם על חלק הנכרי.

מבארת הגמרא דין זה: סָבְרוּהָ בתחילה לפרש מַאי כוונת המשנה 'שֵׂדֶה אֲבוֹתָיו', היינו שדה שבאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאַמַּאי קָרוּ לָהּ – מדוע קראו לה 'שֵׂדֶה אֲבוֹתָיו' משום שהיתה שֵׂדֶה אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, ואין הכוונה לאבותיו של המקבל. וְקָסָבַר רבי יהודה שאֵין מועיל הקִנְיָן לְנָכְרִי בְּקרקע שבאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ את פירותיה מִיַּד חיוב מַעֲשֵׂר, ולכן חייב הישראל להפריש מעשר מחלקו, אף שהבעלים של השדה הוא נכרי. וְגם סובר רבי יהודה שמְקַבֵּל שדה באריסות כְּחוֹכֵר דָּמֵי – דינו שוה לחוכר שמקבל את השדה בכך וכך כורין לשנה, מַה חוֹכֵר בֵּין אם עָבַד – גידל תבואה בשדה ומשלם חיובו לבעלים מתבואתה, וּבֵין לֹא עָבַד – אם לא גידל תבואה בשדה, ומשלם לבעלים מתבואת שדה אחרת שלו, כְּעֵי עֲשׂוּרֵי וּמֵיתַן לֵיהּ – צריך לעשר את התבואה ורק אחר כך ליתן ממנה לבעל הקרקע את מה שהתחייב לו, דְּכִי פּוֹרֵעַ חוֹבָתוֹ דָּמֵי – שהרי חיובו ליתן מתבואת השדה לבעלים זהו כפריעת חוב דמי החכירות, ולא שנותן לבעלים את חלקם בתבואה, שהרי כל התבואה הגדילה שם שייכת לחוכר, ואם יפרענו מן הטבל ולא יעשר אלא מן הנשאר, נמצא פורע חובו מן המעשר. כמו כן אַף מְקַבֵּל שדה באריסות נַמִּי כל התבואה נחשבת כשלו, ומה שנותן ממנה לבעל הקרקע מחצה, אין זה אלא כִּי פּוֹרֵעַ חוֹבָתוֹ דָּמֵי – כמי שפורע את חיוב התשלומין המוטל עליו, ולכן בתחילה מְעַשֵּׂר את כל התבואה וְאחר כך נוֹתֵן לוֹ – לנכרי את חלקו.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב כַּהֲנָא לְרַב פַּפִּי, וְאָמְרִי לָהּ שאמר זאת לְרַב זְבִיד, אֶלָּא לפי ביאורם של בני הישיבה, איך יתיישב הָא דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, ישראל הַמְקַבֵּל שֵׂדֶה אֲבוֹתָיו מִמַּצִּיק – אנס נָכְרִי שגזלה מאבותיו, כדי להיות אריס עליה, כיון שקרקע אינה נגזלת ולא קנאה הנכרי בגזילתו, אף חלק הגוי חייב במעשר, ולכך מְעַשֵּׂר האריס תחילה את כל התבואה שגדלה בקרקע, וְאחר כך נוֹתֵן לוֹ – לנכרי את חלקו בתבואה. ואם אכן דעת רבי יהודה שאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר ומקבל דינו כחוכר, מַאי אִירְיָא – מדוע נקט רבי יהודה את דינו דווקא במַצִּיק שגזל את הקרקע, הרי אֲפִילּוּ אם אֵין מדובר במַצִּיק אלא הגוי קנה את השדה נַמִּי – גם אין קנינו מפקיע מחיוב מעשר, וחייב האריס לעשר קודם שפורע לנכרי את חלקו.

מחמת קושיא זו מפרשת הגמרא את המשנה באופן אחר: אֶלָּא לְעוֹלָם יש לומר שלדעת רבי יהודה יֵשׁ קִנְיָן לְנָכְרִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד מַעֲשֵׂר, ואם קנה הנכרי שדה בארץ ישראל ונתנה לישראל באריסות, או אפילו חכר ממנו ישראל את השדה, היה פטור מן המעשר, שהרי הנכרי הפקיע ממנה חיוב מעשר. וְאף אם אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, מכל מקום סבר רבי יהודה שהמְקַבֵּל שדה לאריסות לַאו כְּחוֹכֵר דָּמֵי – אין דינו כחוכר, וחלק התבואה שנותן לנכרי אינו תשלום עבור הקרקע כחכירה, אלא חלקו של נכרי הוא, וכיון שהאריס מעולם לא זכה בחלק הנכרי, אין מוטל עליו לעשר את חלק זה. וּמַאי ששנינו במשנה ובברייתא המקבל 'שֵׂדֶה אֲבוֹתָיו' מן הנכרי חייב לעשר את אף חלק הגוי, כוונתם שהיתה שדה זו שֵׂדֶה אֲבוֹתָיו מַמָּשׁ – של אבות האריס ממש והנכרי גזלה מהם, וקנסו חכמים את הבן היורד לשדה זו באריסות שעליו לעשר אף את חלק הנכרי, וְלִדְרִידֵיהּ הוּא דְּקָנְסוּהָ רַבָּנַן – רק את הבן קנסו חכמים, משום דְּאַיְרִידֵי דַּחֲבִיבָא עֲלֵיהּ – שהשדה של אבותיו חביבה עליו לא ימנע משום כך לירד לשדה באריסות, וְטָפֵי וְאָזֵיל מְקַבֵּל לָהּ – ומוכן להוסיף ולקבל על עצמו את ההפסד הזה שמעשר גם את התבואה של הנכרי. אֲבָל

המשך בעמוד יט

רש"י

חוץ מן ההוצאה. שֶׁהוּא מוֹצִיא בְּמִסְיָקְתָן וּבַעֲצִירָתָן: שֶׁנֶּעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן. עִם הַקַּרְקַע שֶׁסְּבִיבוֹתֵיהֶן שֶׁיְּכוֹלִין לִחְיוֹת עַל יָדוֹ פְּטוּרִין מִן הָעֲרֵלָה כְּדִתְנַן (ערלה פ"א מ"ג) אִילָן שֶׁנֶּעֱקַר וְהֶסֵּלַע עִמּוֹ אִם יְכוֹל לִחְיוֹת פָּטוּר וְאִם לָאו חַיָּיב: וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ. כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ נֶעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן לֹא שָׁנוּ דַּיְּחִלּוּקוֹ אֶלָּא לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁשְּׁקָטָן הַנָּהָר שֶׁאִילּוּ נָטְעָן מִתְּחִלָּה בַּעַל הַקַּרְקַע בְּלֹא גוּשֵׁיהֶן כֻּבָּר יָצְאוּ עַכְשָׁיו מִכְּלַל הָעֲרֵלָה דְּהַשְׁתָּא לֹא מְהַנֵּי לֵיהּ גּוּשִׁין דְּבַעַל הַזֵּיתִים מִידֵּי לְאַחַר שָׁלֹשׁ: אֲבָל בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ. גּוּשִׁין דְּבַעַל הַזֵּיתִים הוּא דְּקָשְׁרֵי לֵהּ וְהַכֹּל שָׁלוֹ: הָוָה קָטִינֵי. הָווּ זֵיתִים דַּקִּין וְלֹא הָיָה לָהֶן צֵל וְזָרְעֻנָא תּוּתְרֵיהוּ סִילְקָא וְיַרְקָא: צְרִיכָא רַבָּה. שֶׁאִם לֹא פְּרָשָׁהּ ר' יוֹחָנָן לֹא הֵיינוּ אוֹמְרִים אוֹתָהּ מִסְבָּרָא: הַמַּקְבֵּל. לְמִחְצָה: מְעַשֵּׂר. תְּחִלָּה כָּל הַתְּבוּאָה וְאח"כ נוֹתֵן לוֹ לַנָּכְרִי חֶלְקוֹ וְנִמְצָא מְעֻשָּׂר מִשֶּׁלּוֹ עַל שֶׁל נָכְרִי וּמִפְסִיד: מְקַבֵּל. לְמִחְצָה: בְּחוֹכֵר דְּמֵי. כְּאִילּוּ מְקַבְּלָהּ בְּכָךְ וְכָךְ כּוֹרִין לְשָׁנָה בֵּין עוֹשֶׂה וּבֵין אֵינָהּ עוֹשֶׂה: מַצִּיק. אַנַּס: יֵשׁ קִנְיָן. וְאִי נַמִּי אֵין קִנְיָן מְקַבֵּל לְאוֹ בְּחוֹכֵר דְּמֵי וְאֵין מוּטָל עָלָיו לִפְטוֹר חֶלְקוֹ שֶׁל נָכְרִי דְּלֹא פּוֹרֵעַ חוֹבָתוֹ הוּא שֶׁבְּרֵשׁוּת הַנָּכְרִי גָּדֵל: שֶׁדֶּה אֲבוֹתָיו מַמָּשׁ. וְהַנָּכְרִי גָּזְלָהּ מֵהֶם לְדִידֵיהּ הוּא דְּקַנְסוּהוּ רַבָּנַן דְּקִים לָן בְּגַוֵּיהּ דְּאִיידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ לֹא מִימְנֵי בְּהָכֵי מִלְּקַבְּלָהּ לְמִחְצָה וּטְפֵי עַל שֶׁאֵר אֲרִיסִין אֶת הַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה וּמִקַּבֵּל לֵיהּ: אֲבָל אינישׁ דְּעַלְמָא. אִי רְמִית עֲלֵיהּ לְעִשּׂוּרִי לֹא מְקַבֵּל לֵהּ לֹא קַנְסוּהוּ רַבָּנַן: וּלְדִידֵיהּ מַאי טַעְמָא קַנְסוּהוּ. מַה חֵטְא שֶׁקַּנְסוּהוּ: כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בְּרָה בְּיָדוֹ. שֶׁיִּחָזוֹר וְיִקַּנְּנָהּ מִתּוֹךְ שֶׁיְּקַשְּׁקֶשׁ עָלָיו הַמַּעֲשֵׂר יִטְרַח וְיוֹסִיף הַדָּמִים וִיסַלֵּק הַנָּכְרִי מִמֶּנָּהּ. בְּרָה בְּרוּרָה וּמוּחֲזֶקֶת: א"ר יִרְמְיָה וְכו'. מִשּׁוּם הָכִי נָקֵט לֵיהּ הָכָא דְּדִמְיָא לְהַךְ דִּלְעֵיל: וְנִטְעָה. אִילָנוֹת: יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. אִם הַשֵּׁבֶט יָתֵר עַל הוֹצָאָה יֵשׁ לוֹ הוֹצָאָה וְאִם הוֹצָאָה יְתֵירָה עַל הַשֵּׁבֶט אֵין לוֹ אֶלָּא שֵׁבֶט: בְּשֶׂדֶה הָעֲשׂוּיָה לְנִטְעָה. אִילָנוֹת שֶׁיָּפָה לְאִילָן יוֹתֵר מִזֶּרַע אִיתָא דְּשִׁמּוּאֵל: לֹא בְּעִינָא. אֵינִי חָפֵץ בְּנִטִּיעָתָהּ שֶׁדֶּה לָכֶן הֶיְתָה לִי: גְּלִית אַדַּעְתָּךְ דְּיִנְּחָא לָךְ. וַעֲשִׂיתָהּ שָׂדֶה הָעֲשׂוּיָה לִיטַע וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה הוּא כְּשֶׁאֵר שְׂתָלֵי הָעִיר בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה: הוּא דְּאָמַר. רַב נַחְמָן: כִּי הַאי תַּנָּא. דְּאָמַר לֹא נֶחֱלְקוּ בֵּית הִלֵּל בְּדָבָר כְּר"ש בֶּן אֶלְעָזָר:

בבית

חוץ מן ההוצאה: שֶׁטַּף נָהָר זֵיתָיו: אָמַר עוּלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנֶּעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ אֲבָל בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ הַכֹּל שֶׁל בַּעַל הַזֵּיתִים דְּאָמַר לֵיהּ אִי אַתְּ נִטְעָת בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ מִי הֲוָה אַכֵּלְתָּ וְלִימָא לֵיהּ אִי אָנָא נִטְעֵי לְאַחַר שָׁלֹשׁ הֲוָה אַכִּילְנָא לֵיהּ כּוּלֵּיהּ הַשְׁתָּא קָאַכֵּלְתָּ פַּלְגָא בַּהֲדָאי אֶלָּא כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנֶּעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן וּבְתוֹךְ שָׁלֹשׁ אֲבָל לְאַחַר שָׁלֹשׁ הַכֹּל לְבַעַל הַקַּרְקַע דְּאָמַר לֵיהּ אִי אָנָא נִטְעֵי לְאַחַר שָׁלֹשׁ מִי לֹא הֲוָה אַכִּילְנָא לֵיהּ כּוּלֵּיהּ וְלִימָא לֵיהּ אִי אַתְּ נִטְעָת בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ לֹא הֲוָה אַכֵּלְתָּ הַשְׁתָּא קָא אַכֵּלְתָּ פַּלְגָא בַּהֲדָאי מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ אִי אָנָא נִטְעֵי הֲוָה קְטִינֵי וְזַרְעֻנָא תְּחוֹתֵיהוּ סִילְקָא וְיַרְקָא תָּנָא אָמַר הַלָּה זֵיתֵי אֲנִי נוֹטֵל אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ מַאי טַעְמָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָמַר ר' יִרְמְיָה קְטִינֵי וְזַרְעֻנָא תְּחוֹתֵיהוּ סִילְקָא וְיַרְקָא תָּנָא אָמַר הַלָּה זֵיתֵי אֲנִי נוֹטֵל אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ מַאי טַעְמָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאַמַּאי קָרוּ לָהּ שְׂדֵה אֲבוֹתָיו שְׂדֵה אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְקָסָבַר אֵין קִנְיָן לְנָכְרִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד מְעַשֵּׂר וּמְקַבֵּל בְּחוֹכֵר דְּמֵי מַה חוֹכֵר בֵּין עָבַר וּבֵין לֹא עָבַר בְּעֵי עֲשׂוּרֵי וּמִיתַּן לֵיהּ דְּכִי פּוֹרֵעַ חוֹבָתוֹ דְּמֵי אַף מְקַבֵּל נַמִּי כִּי פּוֹרֵעַ חוֹבָתוֹ דְּמֵי מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ א"ל רַב כַּהֲנָא לְרַב פַּפִּי וְאַמְרֵי לֵהּ לְרַב זְבִיד אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַמְקַבֵּל שְׂדֵה אֲבוֹתָיו מִמְּצִיק נָכְרִי מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ מַאי אִירְיָא מִצִּיק אֲפִילּוּ אֵין מִצִּיק נַמִּי אֶלָּא לְעוֹלָם יֵשׁ קִנְיָן לְנָכְרִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד מְעַשֵּׂר וּמְקַבֵּל לָאו כְּחוֹכֵר דְּמֵי וּמַאי שְׂדֵה אֲבוֹתָיו שְׂדֵה אֲבוֹתָיו מַמָּשׁ וּלְדִידֵיהּ הוּא דְּקַנְסוּהוּ רַבָּנַן דְּאִיידֵי דַּחֲבִיבָא עֲלֵיהּ לְדִידֵיהּ לֹא מְקַבֵּל לֵהּ אֲבָל אִינִישׁ דְּעַלְמָא לֹא וּלְדִידֵיהּ מ"ט קַנְסוּהוּ רַבָּנַן אָמַר ר' יוֹחָנָן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בְּרָה בְּיָדוֹ אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה כְּגוֹן דָּא צְרִיכָא רַבָּה אִיתְּמַר הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ וְנָטְעָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת אָמַר רַב שָׁמַיִן לוֹ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה וּשְׁמוּאֵל אָמַר אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּשָׂדֶה זוּ לִנְטוֹעָה אָמַר רַב פַּפָּא וְלֹא פְּלִיגֵי כָּאן בְּשָׂדֶה הָעֲשׂוּיָה לִיטַּע כָּאן בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לִיטַּע וְהָא דְּרַב לָאו בְּפֵירוּשׁ אִיתְּמַר אֶלָּא מִכְּלָלָא אִיתְּמַר דְּהַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב א"ל זִיל שׁוּם לֵיהּ א"ל לֹא בְּעִינָא א"ל זִיל שׁוּם לֵיהּ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה א"ל לֹא בְּעִינָא לְסוֹף חַזֵּיהּ דְּגָדְרָהּ וְקָא מַנְטַר לֵהּ א"ל גְּלִית אַדַּעְתָּיךְ דְּיִנְּחָא לָךְ זִיל שׁוּם לֵיהּ וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה אִיתְּמַר הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ חוּרְבָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וּבְנָאָהּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ וְאָמַר לוֹ עֲצֵיי וַאֲבָנֵיי אֲנִי נוֹטֵל רַב נַחְמָן אָמַר שׁוֹמְעִין לוֹ רַב שֵׁשֶׁת אָמַר אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ מֵיתִיבֵי רשב"ג אוֹמֵר בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שׁוֹמְעִין לוֹ וב"ה אוֹמְרִים אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לֵימָא רַב נַחְמָן דְּאָמַר כְּב"ש הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא דְּתַנְיָא שׁוֹמְעִין לוֹ דִּבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שׁוֹמְעִין לוֹ וב"ה אוֹמְרִים אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ מַאי הֲוֵי עֲלָהּ א"ר יַעֲקֹב אָמַר ר' יוֹחָנָן

בבית

תוספות

שֶׁנֶּעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן. נָקֵט הָכֵי מִשּׁוּם תּוֹךְ שָׁלֹשׁ דְּאִל"כ הָווּ עֲרֵלָה: וְלִימָא לֵיהּ אִי אָנָא נִטְעֵי לְאַחַר שָׁלֹשׁ הֲוָה אָכִילְנָא כו'. וְהֵיתֵיתִי קוֹנָה נִטִּיעוֹת קְטַנּוֹת בְּדָמִים מוּעָטִין וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ הָיוּ נַעֲשׂוֹת גְּדוֹלוֹת וְטוֹעֲנִין פֵּירוֹת בְּזֵיתִים שֶׁלָּךְ וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא עֲשִׂיתִי כֵּן אֶלָּא הִנַּחְתִּי זֵיתִים שֶׁלָּךְ בְּקַרְקָעִי פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא הַנִּחְתִּים לְדַעַת שֶׁתֹּאכַל עִמִּי אַחַר שָׁלֹשׁ אא"כ אוֹכֵל גַּם אֲנִי עִמָּךְ תּוֹךְ שָׁלֹשׁ הוֹאִיל וְכֵן גַּם אֹתָהּ הַנַּחְתָּם לְדַעַת כֵּן בְּקַרְקָעִי: וְאִם אָמַר הִלָּה זֵיתֵי אֲנִי נוֹטֵל אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אֶלָּא יִשְׁאֲרוּ הַזֵּיתִים שָׁם אע"פ שֶׁלְּאַחַר ג' הַכֹּל שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע וּבַעַל הַקַּרְקַע יִתֵּן דְּמֵי הַזֵּיתִים כְּמוֹ שֶׁשָּׂרוּם לְמִכּוֹר לְנִטִּיעוֹת וְלֹא סְגֵי בְּדָמֵי עֵצִים שֶׁהֲרֵי לְעֲשׂוֹת פֵּירוֹת הֵן עוֹמְדִין:

סַבְרוּהָ מאי שְׂדֵה אֲבוֹתָיו כו'. וְקָסָבַר אֵין קִנְיָן וּמְקַבֵּל בְּחוֹכֵר נִרְאֶה לְר"י לְפָרֵשׁ מִשּׁוּם דְּקָסָבַר אֵין קִנְיָן רָאוּי לְהַחֲמִיר בְּמְקַבֵּל כְּמוֹ בְּחוֹכֵר וּבְחוֹכֵר מִן הַדִּין צָרִיךְ לְעַשֵּׂר שֶׁלֹּא יְהֵא פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ בְּמַעֲשֵׂר כִּדְאָמַר הָרֵי שֶׁאָנַס הַשֵּׂר אֶת גּוֹרְנוֹ אִם בְּחוֹבוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר אֲבָל ת"ק דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר הַחוֹכֵר שָׂדֶה מִן הַנָּכְרִי מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף הַמְקַבֵּל מִמְּצִיק בו' סָבַר יֵשׁ קִנְיָן וְלֹכֵךְ אֵין לְהַחֲמִיר בְּמְקַבֵּל אֶלָּא דַּוְקָא בְּחוֹכֵר הֶחֱמִירוּ מִדְּרַבָּנַן כְּמוֹ שֶׁחִיְּיבוּ לְעַשֵּׂר מִדְּרַבָּנַן אֶת הַלּוֹקֵחַ מִן הַנָּכְרִי כִּדְאָמְרִינָן בְּהָקוֹמֵץ רַבָּה (מנחות דף לא. ושם ד"ה קסבר) גַּבֵּי ר' שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי לְמ"ד יֵשׁ קִנְיָן וְהָא דְּתַנְיָן בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גיטין דף מג: ושם) הָאֲרִיסִין וְהַחֲכִירִין כּוּלָּם פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר וּמוֹשְׁמַע דְּאֲפִילּוּ חֶלְקוֹ שֶׁל חוֹכֵר פָּטוּר אֵיכָא לְאוֹקְמֵי בְּסוֹרְיָא כְּדְמָשְׁנֵי הָתָם (דף מז.) שְׁאִמּוֹשָׁנִיּוֹת טוּבָא וְאֲפִילּוּ חוֹכֵר פָּטוּר שָׁם כְּמוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ דִּבְלֹא שְׁמִעְתָּתֵי צָרִיךְ לְאוֹקְמֵי הָתָם בְּסוֹרְיָא כֵּיוָן דְּפָטוּר אֲפִילּוּ חֶלְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּלֹא תִּיקְשֵׁי הַהִיא דְּמִנְחוֹת וּמַה שֶׁהוּצְרַךְ ר' יְהוּדָה לְהַזְכִּיר שְׂדֵה אֲבוֹתָיו אע"ג דְּת"ק נַמִּי אֵיירֵי דַּוְקָא בְּאֶרֶץ כִּדְפַרְישֵׁי' דִּבְחוּצָה לָאָרֶץ אֲפִילּוּ חוֹכֵר פָּטוּר הָכֵי קָאָמַר לֵיהּ ר' יְהוּדָה לְת"ק כֵּיוָן דִּבְא"י אֵיתֵימָנָן רָאוּי לְהַחֲמִיר בְּמְקַבֵּל כְּמוֹ בְּחוֹכֵר דְּאִין מְקַבֵּל לָאו כְּחוֹכֵר דְּמֵי תְּלוּי בְּיֵשׁ קִנְיָן וְאִין קִנְיָן וְעִיקָּר וְר"ת פִּירֵשׁ בְּע"א וְדוֹחֵק: כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בְּרָה בְּיָדוֹ. פי' שֶׁתְּהֵא בְּרוּרָה בְּיָדוֹ שֶׁעַל יְדֵי שֶׁיְּצַטְרֵךְ לְעַשֵּׂר אוּף חֶלְקוֹ שֶׁל נָכְרִי וְהִיא חֲבִיבָה בְּעֵינָיו וְלֹא יְנִיחֶנָּה וּמִתּוֹךְ שֶׁיְּקַשְּׁקֵשׁ עָלָיו הוֹצָאַת הַמַּעֲשֵׂר יִטְרַח לְחַזֵּר עַל הַנָּכְרִי לְלוֹקְחָהּ הֵימֶנּוּ אֲבָל יִשְׂרָאֵל אַחֵר אִם נְחַיְּיבֵנוּ לְעַשֵּׂר אוּף מֵחֶלֶק הַנָּכְרִי יַנִּיחֵנוּ מִלְּקַבֵּל דְּאֵין חֲבִיבָה בְּעֵינָיו ר"ח גְּרִיס שֶׁתְּהֵא בּוּרָה בְּיָדוֹ פִּירוּשׁ לְהָכֵי קָנְסוּ אֶת הַיּוֹרֵשׁ שֶׁיְּעַשֵּׂר אֶת חֵלֶק הַנָּכְרִי כְּדֵי שֶׁיְּנִיחַ מִלְّקַבְּלָהּ וְכֵיוָן שֶׁתְּהֵא בּוּרָה בְּיָדוֹ הַנָּכְרִי שֶׁלֹּא יִרְצוּ לְקַבְּלָהּ הֵימֶנּוּ ע"י כֵּן יִמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל בְּדָמִים מוּעָטִין שֶׁלֹּא נָתַן עָלֶיהָ כְּלוּם אֶלָּא בְּגִזֵּילָה בְּאֹתָהּ בְּיָדוֹ וְלֹכֵךְ לֹא יִהְיֶה רְגִיל עוֹד לִגְזוֹל אֲבָל אַחֵר לֹא הוּצְרְכוּ לְקָנוֹס וּלְעַשֵּׂר דִּבְלֵאו הָכֵי שׁוֹמֵעַ לָנוּ מִלְּקַבְּלוֹ אֲבָל יוֹרֵשׁ דְּחַבִּיבָה לֵיהּ לֹא תּוֹעִיל אַזְהָרָה:

בשדה

הקדוש־ברוך־הוא לא ידרוש מהאדם יותר מהכוחות שנתן לו כדי למלא תפקידו.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

בְּשָׂדֶה אין שוֹמְעִין לוֹ. אע"ג דִּכְּבָר אַשְׁמוּעִינָן לְעֵיל ר' יוֹחָנָן גּוּפֵיהּ דְּטַעְמָא דִּבְרֵיתֵיהּ דְּאִם אָמַר אֲנִי נוֹטֵל זֵיתַי אֵין שוֹמְעִין לוֹ מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן לְמ"ד הָכָא מִשּׁוּם כַּחְשָׁא דְּאַרְעָא דַּאֲפִילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵין שוֹמְעִין לוֹ אֲבָל לְעֵיל דְּוַקָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין שוֹמְעִין לוֹ מִשּׁוּם דְּכַחְשָׁא דְּאַרְעָא לֹא עֲשָׂה בְּיָדַיִם אֶלָּא מִמִּילָּא ע"י שְׁטִיפַת הַנָּהָר נַעֲשָׂה וּלְמַאן דְּאָמַר הָכָא נַמִּי מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן שֶׁלֹּא תֹּאמַר אֲפִילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵין שוֹמְעִין לוֹ מִשּׁוּם כַּחְשָׁא דְּאַרְעָא. (שייך לקמן)

לא יִטְּלָנָּה וְיֵצֵא . אַף עַל גַּב דְּאָמַר שְׁמוּאֵל דְּמִטְּלִין מִמֻּגָּד לְבֻגָּד גַּבֵּי מְזוּזָה אֲסוּרָה לְפִי שֶׁהַמְּזוּקִין בָּאִין בְּבֵית שֶׁאֵין בּוֹ מְזוּזָה וּכְשֶׁנּוֹטְלָהּ כְּאִילּוּ מְזִיק אוֹתָן שֶׁיָּדְרוּ בַּבַּיִת:

בגובתא

בְּבֵית שׁוֹמְעִין לוֹ בְּשָׂדֶה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּשָׂדֶה מ"ט מִשּׁוּם יִשּׁוּב א"י אִיבָּא דְּאַמְרֵי מִשּׁוּם כַּחְשָׁא דְּאַרְעָא מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ חוּצָה לָאָרֶץ: **מתני'** הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִן הֶחָג וְעַד הַפֶּסַח בִּימוֹת הַחַמָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבִכְּרָכִים אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וּבַחֲנוּיוֹת אֶחָד עֲיָרוֹת וְאֶחָד כְּרָכִים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ ג"ז אוֹמֵר חֲנוּת שֶׁל נַחְתּוֹמִים וְשֶׁל צַבָּעִים שָׁלֹשׁ שָׁנִים: **גמ'** מ"ש יְמוֹת הַגְּשָׁמִים דְּכִי אָגַר אִינִישׁ בֵּיתָא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים אָגַר לְכוּלְּהוּ יְמוֹת הַגְּשָׁמִים יְמוֹת הַחַמָּה נַמִּי דְּכִי אָגַר אִינִישׁ בֵּיתָא לְכוּלְּהוּ יְמוֹת הַחַמָּה אָגַר אֶלָּא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים הַיְינוּ טַעְמָא דְּלֹא שְׁכִיחַ בֵּיתָא לְמֵיגַר אִימָא סֵיפָא בַּכְּרָכִים אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְאִילּוּ מָלוּ לֵיהּ יוֹמֵי שְׁכִירוּת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מַפִּיק לֵיהּ וְאַמַּאי הָא לֹא שְׁכִיחַ בֵּיתָא לְמֵיגַר אָמַר רַב יְהוּדָה לְהוֹדִיעַ קָתָנֵי וה"ק הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ סְתָם אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מֵחַג וְעַד הַפֶּסַח אֶלָּא א"כ הוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעִיקָּרָא תַּנְיָא נַמִּי הָכֵי כְּשֶׁאָמְרוּ שְׁלֹשִׁים וְכְשֶׁאָמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ לֹא אָמְרוּ אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ וּכְשֵׁם שֶׁמַּשְׁכִּיר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ כַּךְ שׁוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ דְּאָמַר לֵיהּ אִי אוֹדַעְתָּן הָוָה טָרְחִנָא וּמוֹתִיבְנָא בֵּיהּ אִינִישׁ מְעַלְיָא אָמַר רַב אַסִּי אִם נִכְנַס יוֹם אֶחָד בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִן הֶחָג עַד הַפֶּסַח וְהָא אַנַּן שְׁלֹשִׁים יוֹם קָאָמַר הָכֵי קָאָמַר אִם נִכְנַס יוֹם אֶחָד בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מֵהֲנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִן הֶחָג וְעַד הַפֶּסַח אָמַר רַב הוּנָא וְאִם בָּא לְרִבּוֹת בְּדָמָיוּ מְרַבֶּה א"ל רַב נַחְמָן הַאי לְגַקְטֵיהּ בְּכוּבְסֵיהּ דִּלְשַׁבְּקֵיהּ לְגַלְיָמָא לֹא צְרִיכָא דְּאַיְיקוּר בַּתֵּי: פְּשִׁיטָא נָפַל לֵיהּ בֵּיתָא א"ל לֹא עֲדִיפָת מִינָּאי זַבְנֵיהּ אוֹ אוֹרְתֵיהּ אוֹ יַהֲבֵיהּ בְּמַתָּנָה א"ל לֹא עֲדִיפָת מִגַּבְרָא דְּאָתִית מִינֵּיהּ כְּלַלֵּיהּ לְבֵרֵיהּ חֲזִינָן אִי הָוָה אָפְשָׁר לְאוֹדוּעֵיהּ אִיבְּעֵי לֵיהּ לְאוֹדוּעֵיהּ וְאִי לֹא א"ל לֹא עֲדִיפָת מִינָּאי הַהוּא גַּבְרָא דְּזָבֵן אַרְבָּא דְּהַמְרָא לֹא אַשְׁכַּח דּוּכְתָּא לְאוֹתוּבֵיהּ אָמַר לָהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא אִית לָךְ דּוּכְתָּא לְאוֹגְרֵי אָמְרָה לֵיהּ לֹא אָזַל קִדְּשָׁהּ יַהֲבָהּ לֵיהּ דּוּכְתָּא לְעַיְילֵיהּ אָזַל לְבֵיתֵיהּ כָּתַב לָהּ גִּיטָּא שָׁדַר לָהּ אָזְלָא אִיהִי אַגְרָא שְׁקוּלָאֵי מִינֵּיהּ וּבֵיהּ אַפִּיקְתֵּיהּ וְאוֹתְבֵיהּ בְּשְׁבִילָא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ גְּמוּלוֹ יָשׁוּב בְּרֹאשׁוֹ לֹא מִיבָּעְיָא חָצֵר דְּלֹא קַיְימָא לְאַגְרָא אֶלָּא אֲפִילּוּ חָצֵר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא אָמְרָה לֵיהּ לְכ"ע נִיחָא לִי לְאוֹגְרֵי וְלָךְ לֹא נִיחָא לִי דְּדָמִית עָלַי כִּי אַרְיָא אַרְבָּא: רשב"ג אוֹמֵר שֶׁל נַחְתּוֹמִים וְשֶׁל צַבָּעִין שָׁלֹשׁ שָׁנִים: תָּנָא מִפְּנֵי שֶׁהַקִּיקָּיוֹן מְרוּבֶּה: **מתני'** הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ הַמַּשְׁכִּיר חַיָּיב בְּדֶלֶת בְּנֶגֶר וּבְמַגְעוֹל וּבְכָל דָּבָר שֶׁמַּעֲשֶׂה אוּמָּן אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אוּמָּן הַשּׁוֹכֵר עוֹשֵׂהוּ הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאֵין לַשּׁוֹכֵר אֶלָּא הֵיוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר וּמִן הַכִּירַיִם בְּלִבַּד: **גמ'** תָּנוּ רַבָּנַן הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ מַשְׁכִּיר חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ דְּלָתוֹת לִפְתּוֹחַ לוֹ חַלּוֹנוֹת לְחַזֵּק לוֹ תִּקְרָה לְסָמוֹךְ לוֹ קוֹרָה וְשׁוֹכֵר חַיָּיב לַעֲשׂוֹת לוֹ סוּלָּם לַעֲשׂוֹת לוֹ מַעֲקֶה לַעֲשׂוֹת לוֹ מַרְזֵב וּלְהָטִיחַ אֶת גַּגּוֹ בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת מְזוּזָה עַל מִי מְזוּזָה הָאָמַר רַב מַשְׁרַשְׁיָא מְזוּזָה חוֹבַת הַדָּר הִיא אֶלָּא מְקוֹם מְזוּזָה עַל מִי אָמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת תְּנִיתוּהָ דָּבָר שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה אוּמָּן דְּשׁוֹכֵר עוֹשֵׂהוּ וְהַאי נַמִּי לָאו מַעֲשֵׂה אוּמָּן הוּא אֶפְשָׁר הוּא

בגובתא

בְּבֵית. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ חוֹרְבָּה וּבִנְאָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת: בְּשָׂדֶה. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה וְנָטְעָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְאָמַר נְטִיעוֹתַי אֲנִי נוֹטֵל: מִשּׁוּם כַּחְשָׁא דְּאַרְעָא. שֶׁבְּבָר הִכְחִישׁוּ הַנְּטִיעוֹת אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁנִּקְבוּ מִמֶּנָּה: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ חוּצָה לָאָרֶץ. לְמ"ד מִשּׁוּם כַּחְשָׁא דְּאַרְעָא מַמְנֹעַ אַפְסַדְיהוּ וְאַפִּילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ נַמִּי אֵין שוֹמְעִין לוֹ: **מתני'** אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ וְכוּ'. בְּגַמָּ' מְפָרֵשׁ לָהּ לְכוּלְּהוּ: וּבִכְּרָכִין. שֶׁהֵן מְקוֹם הַשִּׁוְּוקִים שֶׁהַכֹּל נִמְשָׁכִים שָׁם לָגוּר שָׁם וְהַבָּתִּים אֵין מְצוּיִין לִשְׁכּוֹר: וּבַחֲנוּיוֹת. שֶׁחֲנוּנֵי מַקִּיף הַקְּפוֹת לַמַּכִּירִין וְשׁוֹהִין מִלְּשַׁלֵּם לוֹ יָמִים רַבִּים וּכְשֶׁמְּבִיאִין לוֹ מְעוֹתָיו בָּאִין ע"י פֶּתַח הַחֲנוּת שֶׁהִקִּיפוּ שָׁם וְאִם הָלַךְ לְמָקוֹם אַחֵר אֵינָן יוֹדְעִין אָנָה יִמְצָאוּהוּ אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ כָּל י"ב חֹדֶשׁ: חֲנוּת שֶׁל נַחְתּוֹמִין. מוֹכְרֵי כִּכָּרוֹת: וְשֶׁל צַבָּעִים שָׁלֹשׁ שָׁנִים. וּבְגַמָּ' מְפָרֵשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַקִּיקָּיוֹן מְרוּבֶּה לְזִמָּן אָרוֹךְ: **גמ'** מַאי שְׁנָא יְמוֹת הַגְּשָׁמִים וְכוּ'. קס"ד הַאי בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים לִימֵי הַגְּשָׁמִים קָאָמַר שֶׁפִּירֵשׁ לוֹ הִשְׁכֵּר לִי בֵּיתְךָ לִימוֹת הַגְּשָׁמִים: בִּימוֹת הַחַמָּה נַמִּי לְכוּלְּהוּ יְמוֹת הַחַמָּה אָגַר. דְּהָא לִימוֹת הַחַמָּה קָאָמַר לֵיהּ: אֶלָּא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים הַיְינוּ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁכִיחַ בֵּיתָא. וּבְשׁוֹכֵר סְתָם קָאָמַר וְאִשְׁמוּעִינָן דְּהַשּׁוֹכֵר סְתָם שֶׁלֹּא פִּירֵשׁ זְמַן הֲוֵי שְׁכִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם הִלְכָּךְ בִּימוֹת הַחַמָּה דִּשְׁכִיחַ בֵּיתָא אִם בָּא לְהוֹצִיאוֹ לְסוֹף שְׁלֹשִׁים מוֹצִיא וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים דְּלֹא שְׁכִיחַ בֵּיתָא אע"ג דְּלֹא אַגְּרֵי אֶלָּא ל' יוֹם אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִן הֶחָג וְעַד הַפֶּסַח וְחַיָּיב לִיתֵּן לוֹ בְּכָל חֹדֶשׁ כִּשְׁכַר חֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: אֵימָא סֵיפָא וּבִכְּרָכִין הֲוֵי סְתָם שְׁכִירוּת י"ב חֹדֶשׁ. וְאִי מָלוּ לֵיהּ הָנָךְ י"ב חֹדֶשׁ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְכוּ': לְהוֹדִיעַ קָתָנֵי. הָנָךְ שְׁלֹשִׁים וְי"ב חֹדֶשׁ דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין לְהוֹדִיעַ קָאָמַר הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ כָּלוּ יְמֵי הַשְּׁכִירוּת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁכִיחִי בַּתֵּי אא"כ הוֹדִיעוֹ בִּימוֹת הַחַמָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁלֹּא יִרְחִיב לוֹ הַזְּמַן מִשֶּׁיִּכְלֶה זְמַנּוֹ וְהַיְינוּ מט"ו בְּאֱלוּל צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם קוֹדֶם הֶחָג וּמִמֵּילָא שְׁמַעְינָן אִם כָּלוּ לוֹ יְמֵי שְׁכִירוּתוֹ בִּימוֹת הַחַמָּה אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשֶּׁהוֹדִיעוֹ וְאִם בָּא לְהוֹצִיאוֹ בִּזְמַנּוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם קוֹדֶם הַזְּמַן וּבִכְּרָכִים צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ י"ב חֹדֶשׁ קוֹדֶם יְצִיאָתוֹ וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ לֹא יַצָּא אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ כְּמִשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן: אם בא. בַּעַל הַבַּיִת לְהַרְבּוֹת לוֹ בִּדְמֵי הַשְּׂכָר מְרַבֶּה מִשֶּׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ אֲפִילּוּ לֹא הוֹדִיעוֹ: הַאי נְקָטֵיהּ בְּכוּבְסֵיהּ דִּלְשַׁבְּקֵיהּ לְגַלְיָמֵיהּ הוּא. הֲרֵי הוּא כְּאוֹחֲזוֹ בְּבֵרִיצִים שֶׁלּוֹ עַד שֶׁמְּנִיחַ לוֹ טַלִּיתוֹ כְּלוֹמַר כֵּיוָן שֶׁמַּעֲלֶה עַל דַּמָּיו אֵין לְךָ מוֹצִיא גָּדוֹל מִזֶּה. כּוּבְסֵיהּ עַל שֵׁם שֶׁתְּלוּיִים כִּדְאַמְרִינָן (שבת דף סז.) כְּמַאן תְּלִינָן כּוּבְסֵי בִּדְקֵלָא תְּלֵאי שֶׁל תְּמָרִים: דְּאַיְיקוּר בַּתֵּי. שֶׁהִכְפִּיסוּ נִיכָּר: נָפַל לֵיהּ בֵּיתֵיהּ. לְמַשְׁכִּיר: אָמַר לֵיהּ. לְשׁוֹכֵר: לֹא עֲדִיפָת מִינָּאי. הוֹאִיל וְהוּגַּע זְמַנּוֹ מוֹצִיאוֹ וְא"ל הָלֵא אֵינְךָ בָּא עָלַי אֶלָּא מֵחֲמַת שֶׁלֹּא הוֹדַעְתִּיךָ וְאִתָּה אֵינְךָ מוֹצֵא בַּיִת לִשְׁכּוֹר אַף אֲנִי לֹא הָיָה לִי לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁלֹּא יְדַעְתִּי שֶׁיִּפּוֹל בֵּיתִי וְאֲנִי אֵינִי מוֹצֵא בַּיִת לִשְׁכּוֹר וְלֹא טוֹב שֶׁתְּדוּר אַתָּה בְּפָנִים וְאֲנִי בַּחוּץ: זַבְנֵיהּ. לְאַחַר הַאי מִשְׁכִּיר אוֹ אוֹרְתֵיהּ אוֹ יַהֲבֵיהּ בְּמַתָּנָה: אָמַר לוֹ. שׁוֹכֵר לְזֶה שֶׁקְּנָאָהּ: לֹא עֲדִיפָת מִינָּיהּ. מִי שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ כְּשֵׁם שֶׁהוּא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיאֲנִי אַף אַתָּה אֵין כֹּחַךְ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ: כַּלְּלֵיהּ לְבֵרֵיהּ. הַשִּׁיא אֶת בְּנוֹ וְצָרִיךְ לוֹ לְבֵית חֲתֻנּוֹת: מִינָּיהּ וְבֵיהּ. מִן הַיַּיִן עַצְמוֹ: כִּי אַרְיָא אַרְבָּא. כְּאַרְיֵה אוֹרֵב: **מתני'** וּבְגֶנֶר. שֶׁנּוֹעֲלִין בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת וְתוֹחֲבִין אוֹתוֹ בְּקוֹרַת הָאִיסְקוּפָּה: הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. מַשְׁכִּיר וּבְגִמָּרָא מְפָרֵשׁ לֵהּ: הֵיוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר. אֵפֶר הוּא נַעֲשָׂה זָבֶל: **גמ'** לְחַזֵּק לוֹ תִּקְרָה. אִם הִתְלִיעוּ הַנְּסָרִין: לְסָמוֹךְ לוֹ קוֹרָה. אִם נִשְׁבְּרָה אַחַת מֵהֶן: מַרְזֵב. כָּל גַּגּוֹתֵיהֶן טְחִין בְּטִיט וּמִשּׁוּפְעִין מִן אַרְבַּע צִדֵּיהֶן וְסוֹמְכִין נְסָרִים לְכוֹתֶל אֵצֶל הַגַּג לְהַרְחִיק הַמַּיִם מִן הַכּוֹתֶל וּכְשֶׁנִּפְלָה אַחַת מִהֶן הֲדֵיוֹט מַחֲזִירָהּ: חוֹבַת הַדָּר הִיא. דַּדְרַשִׁינָן מִנְּחוֹת (דף לד.) בֵּיתְךָ דָּרָךְ בֵּיאָתְךָ לְמִי שֶׁנִּכְנַס וְיוֹצֵא לָהּ זֶה הַדָּר בָּהּ: מְקוֹם מְזוּזָה. הָעֵץ שֶׁהַדֶּלֶת שׁוֹקֵף עָלָיו וְאַף הוּא קְרוּי מְזוּזָה וְאִם אֶבֶן הוּא צָרִיךְ לִנְקוֹב בּוֹ סֶדֶק לְהַנִּיחָהּ בְּתוֹכָהּ:

בגובתא

בְּבֵית – אם ירד ובנה חורבת חבירו ועתה רוצה ליטול עציו ואבניו, **שׁוֹמְעִין לוֹ** ויכול לנוטלם. אבל **בְּשָׂדֶה** – אם ירד ונטע בשדה חבירו ועתה רוצה ליטול עציו, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** ואינו יכול לנוטלם. מבארת הגמרא: ביורד ונוטע **בְּשָׂדֶה** חבירו **מַאי מַעְמָא** אין שומעין לו ליטול עציו, **מִשּׁוּם** חיבוב מצות **יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, שלא תהיה הארץ שוממה מנטיעות. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש אומרים טעם אחר לכך, **מִשּׁוּם כַּחֲשָׁא דְּאַרְעָא** – שכבר ינקו הנטיעות מקרקע חבירו והחלישו את כוחה, ואם יטול את הנטיעות נמצא שהפסיד בעל הקרקע מנטיעותיו. מבארת הגמרא: **מַאי בֵּינֵיהוּ** – מה החילוק בין שני הטעמים. **אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** חילוק באופן שירד ונטע בשדה חבירו **שבחוּצָה לָאָרֶץ** – מחוץ לארץ ישראל, ורוצה ליטול את עציו, לפי הטעם של ישוב ארץ ישראל, בחוצה לארץ יכול לנוטלם. ולפי הטעם שמכחיש את הקרקע, אף בחוצה לארץ אינו יכול לנוטלם שהרי הכחיש את הקרקע:

משנה

משנתינו מבארת בדיני שכירות בתים, אימתי יכול המשכיר להוציא את השוכר: **הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ בְּתִקּוּפַת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים**, ורצה המשכיר להפסיק את השכירות ולהוציא את השוכר מן הבית, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** במשך כל תקופה זו, שהיא **מִן הַחַג** סוכות **וְעַד הַפֶּסַח**. ואם השכירו **בְּתִקּוּפַת יְמוֹת הַחַמָּה** שהיא מן הפסח ועד הסוכות, אינו יכול להוציאו **שְׁלֹשִׁים יוֹם**, ויתבאר להלן בגמרא. **וְאִם** השכיר לו בית **בַּכְּרַכִּים** – בעיר גדולה שיש בה שווקים, ומחמת כן רבים נמשכים לדור בה ואין מצויים שם בתים לשכור, **אֶחָד** – בין **בִּימוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד** – ובין **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים** אין המשכיר יכול להוציאו מהבית עד שיעברו **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ**. **וּבַחֲנוּיוֹת** – אם השכיר לו חנות, **אֶחָד** – בין אם השכירו **בַּעֲיָרוֹת** הקטנות **וְאֶחָד** – בין אם השכירו **בְּכַרְכִּים** – בערים הגדולות, אין יכול להוציאו מהחנות עד שיעברו **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ**, כיון שדרך החנוונים למכור בהקפה למכירין ושוהים הם מלשלם זמן מרובה, וכשמשלמים את חובם הם באים לחנות, ואם ילך וישכור במקום אחר, לא ימצאוהו ולא ישלמו את החוב, ולכן אין המשכיר יכול להוציאו משם עד שיעברו שנים עשר חדש. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, אין כל החנויות שוות, ואם השכיר לו **חֲנוּת שֶׁל נַחְתּוֹמִים** – מוכרי ככרות וכן חנות **שֶׁל צַבָּעִים**, אין יכול להוציאו עד שיעברו **שָׁלֹשׁ שָׁנִים**, מפני שדרך נחתומים וצבעים למכור בהקפה לזמן מרובה יותר משאר חנויות, ואם ישכור במקום אחר, לא ימצאוהו ולא ישלמו לו את החוב:

גמרא

שנינו במשנה: המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח, בימות החמה שלשים יום. בתחילה סברה הגמרא ש'בימות הגשמים' היינו ששכר ממנו לימות הגשמים, ובאופן זה אין המשכיר יכול להוציאו כל ימות הגשמים מסוכות עד פסח, ו'בימות החמה' היינו ששכר ממנו לימות החמה, ובאופן זה יכול להוציאו אחר שלשים יום. שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** דין שוכר **לִימוֹת הַגְּשָׁמִים** שאינו יכול להוציאו כל ימות הגשמים, משוכר לימות החמה שיכול להוציאו אחר שלושים יום, הלא כשם שסברא היא **דְּכִי אָגַר אִינִישׁ בֵּיתָא** – שאדם השוכר בית **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אָגַר לְכוּלְּהוּ** – כוונתו לשכור לכל **יְמוֹת הַגְּשָׁמִים**, אף בשוכר **לִימוֹת הַחַמָּה נַמִּי** – גם ישנה לסברא זו, **דְּכִי אָגַר אִינִישׁ בֵּיתָא** – שכאשר שוכר אדם בית, **לְכוּלְּהוּ יְמוֹת הַחַמָּה אָגַר** – כוונתו לשוכרו לכל ימות החמה. משיבה הגמרא: **אֶלָּא** כוונת משנתינו ששכר את הבית סתם ולא פירש לכמה זמן שוכרו, ולכן בימות החמה שמצויים בתים אחרים לשכור, יכול להוציאו אחר שלשים יום מפני שסתם שכירות הוא לשלשים יום. אבל **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים**, אף על פי שלא השכיר לו אלא לשלשים יום, שהרי זהו שיעור סתם שכירות, מכל מקום אינו יכול להוציאו כל ימות הגשמים, **וְהֵיינוּ טַעְמָא** – הטעם בזה, משום **דְּבִימות הגשמים לֹא שְׁכִיחַ בֵּיתָא לְמֵיגַר** – לא מצוי בית לשכור.

שואלת הגמרא: אם אכן בימות הגשמים אינו רשאי להוציאו משום שאין מצויים בתים לשכור, **אִימָא סֵיפָא** – אמור מה ששנינו בהמשך המשנה, אם השכיר לו בית **בַּכְּרַכִּים** – בעיר גדולה, **אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים** אינו יכול להוציאו עד **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ**. ומשמע שאילו **מָלוּ לֵיהּ יוֹמֵי שְׁכִירוּת** – נשלמו אותם שנים עשר חודש **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מַפִּיק לֵיהּ** – יכול להוציאו, **וְאַמַּאי** – מדוע יכול, **הָא** בימות הגשמים **לֹא שְׁכִיחַ בֵּיתָא לְמֵיגַר** – אין מצוי בית לשכור.

מחמת קושיא זו מבארת הגמרא את משנתינו באופן אחר: **אָמַר רַב יְהוּדָה**, מה ששנינו במשנתינו 'שלשים יום' ו'שנים עשר חודש', **לְהוֹדִיעַ קָתָנֵי** – לענין הזמן שצריך המשכיר להודיע לשוכר לפני שמוציאו שנינו כן, בסתם בית צריך להודיעו שלשים יום קודם שמוציאו, ובברכים שנים עשר חודש קודם שמוציאו. **וְהָכִי קָאָמַר** – כך ביאורה של משנתינו, **הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ סְתָם**, אף אם כלה זמן שכירותו, **אֵין** המשכיר **יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** מהבית **בְּתִקּוּפַת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים** שהיא **מֵהַג** הסוכות **וְעַד הַפֶּסַח**, משום שאין מצויים בתים לשכור, **אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מַעִיקָּרָא** – בימות החמה קודם שהתחילו ימות הגשמים שלא ימשיך לו את זמן השכירות, כלומר, רק אם הודיעו עד ט"ו אלול שהוא שלשים יום קודם חג הסוכות, רשאי להוציאו בימות הגשמים.

מביאה הגמרא ראיה לביאורו של רב יהודה: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כְּשֶׁאָמְרוּ** חכמים שבעיירות **שְׁלֹשִׁים** יום, **וְכֵן כְּשֶׁאָמְרוּ** שבכרכים **וּבחנויות שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, לֹא אָמְרוּ** זאת **אֶלָּא** לענין שצריך המשכיר **לְהוֹדִיעוֹ** שלשים יום או שנים עשר חודש קודם שרוצה להוציאו. מוסיפה הברייתא: **וּכְשֵׁם שֶׁהַמַּשְׁכִּיר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ** לשוכר קודם שמוציאו, **כָּךְ הַשּׂוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ** למשכיר שלשים יום קודם שיצא. משום **דְּאָמַר לֵיהּ** המשכיר לשוכר, **אִי אוֹדַעְתָּן** – אם היית מודיע לי שאתה רוצה לצאת, **הָוָה טָרַחְנָא וּמוֹתִיבְנָא בֵּיהּ אִינִישׁ מְעַלְיָא** – הייתי טורח ומושיב בבית אדם נאמן.

מביאה הגמרא דין נוסף: **אָמַר רַב אַסִּי, אִם נִכְנַס** ימי שכירותו אפילו **יוֹם אֶחָד בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** מהבית **מִן הַחַג** סוכות **וְעַד הַפֶּסַח**. שואלת הגמרא: **וְהָא אֲנַן שְׁלֹשִׁים יוֹם קָאָמַר** – הרי במשנה שנינו שאם הודיעו שלשים יום קודם ימות הגשמים, יכול להוציאו אף בתוך ימות הגשמים, ומדוע אמר רב אסי שאם נכנס יום אחד בימות הגשמים אינו יכול להוציאו. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת רב אסי לומר, **אִם נִכְנַס** אפילו **יוֹם אֶחָד בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מֵהָנֵי** – מאותן **הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם** שצריך להודיעו, כגון שהודיע המשכיר לשוכר בט"ז אלול שרוצה להוציאו, ונמצא שיום אחרון של אותן שלשים יום מזמן ההודעה נכנס בתוך ימות הגשמים, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִן הַחַג וְעַד הַפֶּסַח**, שהרי לא הודיעו שלשים יום קודם החג.

מביאה הגמרא דין נוסף בשכירות בתים: **אָמַר רַב הוּנָא, וְאִם** כשנגמרה השכירות **בָּא** המשכיר **לְרַבּוֹת בְּדָמֶיהָ** – להעלות את דמי השכירות מכפי שהיו עד עתה, **מְרַבֶּה** – יכול להוסיף, ואף אם לא הודיעו על כך שלשים יום קודם. שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן** לרב הונא, **הַאי** – הרי דבר זה הוא **כלְנְקָטֵיהּ בְּכוּבְסֵיהּ דְּלִשְׁבְּקֵיהּ לְגְלִימָא** – כמו שאוחזו בביציו עד שנותן לו את טליתו, כלומר, כיון שהמשכיר מעלה את דמי השכירות הרי זה כופהו לצאת מהבית שלא ברצונו, ועל כך הרי צריך להודיעו שלושים יום קודם. מיישבת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא נאמרו דברי רב הונא אלא באופן **דְּאִיקּוּר בָּתֵּי** – שנתייקרה שכירות הבתים, וכדי שלא יהיה הפסד ניכר למשכיר התירו לו להעלות את סכום השכירות: הגמרא דנה באופנים שונים אם יכול להוציאו בלא הודעה. **האופן הראשון: פְּשִׁיטָא** – דין זה פשוט הוא, שאם **נָפַל לֵיהּ בֵּיתָא** – נפל הבית שדר בו המשכיר, רשאי המשכיר להוציא את השוכר אחר שנגמרו ימי שכירותו אף שלא הודיעו קודם לכן, כדי שהוא עצמו

המשך בעמוד רה

בְּגוּבְתָּא דְּקַנְיָא – בחלל של קנה, וכיון שאינו מעשה אומן, הרי זה מוטל על השוכר.

הגמרא מביאה ברייתא מדיני מזוזה בבית שכור: תָּנוּ רַבָּנַן, הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לְחֲבֵירוֹ עַל הַשּׂוֹכֵר מוטל לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. וּכְשֶׁהוּא מסיים את זמן השכירות וּיוֹצֵא מן הבית, לֹא יִטַּלְנָה את המזוזה בְּיָדוֹ וְיֵצֵא, אלא ישאיר אותה במקומה. וְאם שכר את הבית מִנָּכְרִי, כשיוצא נוֹטְלָהּ בְּיָדוֹ וְיוֹצֵא. מסיימת הברייתא, וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנְּטָלָהּ למזוזה בְּיָדוֹ וְיָצָא מהבית לאחר שגמר את השכירות, וְנענש שקָבַר את אִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו.

מקשה הגמרא: וכי אנו מביאים מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר, שבתחילה נאמר שאם שכר מנכרי יטול את המזוזה, ובסוף הברייתא מסופר שאדם שנטל את המזוזה נענש. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אַרֵישָׂא – במעשה שבברייתא מדובר שהמשכיר היה ישראל, ובתחילת הברייתא מבואר שכשהמשכיר ישראל לא יטול השוכר את המזוזה ביציאתו, ואין זו סתירה לדין הנאמר בברייתא:

שנינו במשנה (קא:): הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאֵין לַשּׂוֹכֵר אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַתָּנוּר וּמִן הַכִּירַיִם כֻּלְּכָד:

הגמרא מבארת את הדין של זבל הבהמות שבחצר. שואלת הגמרא: כְּמַאי עָסְקִינָן – באיזה אופן אמרה המשנה שהזבל של המשכיר. אִילֵימָא – אם נאמר שמדובר בָּחָצֵר דְּאָגִיר לֵיהּ – המושכרת לַשּׂוֹכֵר, וְתוֹרֵי דְּשׂוֹכֵר – והשוורים שהטילו את הגללים הם של השוכר, אם כן אַמַּאי – מדוע הזבל שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אֶלָּא נאמר שמדובר בָּחָצֵר דְּלָא אֲגִירָא – שאינה מושכרת לַשּׂוֹכֵר, וְתוֹרֵי דְּמַשְׁכִּיר – והשוורים שייכים למשכיר, אין לומר כן, שהרי באופן זה פְּשִׁיטָא שהזבל שייך למשכיר, שהרי לא השכיר את החצר וגם השוורים שלו. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא נצרכה המשנה להשמיענו אלא בָּחָצֵר דְּמַשְׁכִּיר, וְתוֹרֵי דְּאָתוּ מֵעֵלְמָא קָמוּ בָּהּ – ונעמדו בחצר שוורים של אנשים אחרים שהגיעו משאר מקומות, והזבל שהטילו שוורים אלו והופקר על ידי בעליהם שייך למשכיר, כיון שזכה בהם על ידי קנין חצר.

הגמרא מוכיחה מהמשנה לגבי קנין חצר: מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, חָצֵר שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ חפץ של הפקר אפילו שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – שאינו יודע שיש שם חפץ הפקר, וכמו שבמשנה קונה החצר למשכיר את הזבל אף שאינו יודע שיש שם זבל.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוסי ברבי חנינא מברייתא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, אִם אָמַר אדם כָּל הַמְּצִיאוֹת שֶׁיָּבְאוּ לְתוֹכוֹ – לחצרי חַיּוֹם, תְּקֻנָּה לִי חֲצֵרַי, לֹא אָמַר כְּלוּם ולא זכתה לו חצירו, כי בשעה שנכנסם לחצירו אינו יודע מזה. מקשה הגמרא: וְאִם אִיתָא לְהָא – ואם קיים הדין דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁחָצֵר שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ גם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אַמַּאי – מדוע לֹא אָמַר כְּלוּם, הרי החצר קונה גם שלא מדעתו. מתרצת הגמרא: הָכָא כְּמַאי עָסְקִינָן – כאן בברייתא מדובר בָּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת, ובחצר כזו מודה רבי יוסי ברבי חנינא שאינה קונה שלא מדעתו.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שמדובר בחצר שאינה משתמרת, אֵימָא – אמור את הסֵיפָא של הברייתא, שאם אמר כל מציאות שיכנסו לחצירי תקנה לי חצירי, וְיָצָא לוֹ שֵׁם מְצִיאָה בָּעִיר – יצא קול שמועה בעיר שיש מציאות בחצירו, כגון שנכנסו צבי לחצירו או שהנהר עלה על גדותיו ונכנסו דגים לחצירו, דְּבָרָיו קַיָּימִין, וחצירו זכתה לו. וקשה, וְאִי – אם מדובר בָּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת, אם כן גם כִּי – כאשר יָצָא לוֹ שֵׁם מְצִיאָה בָּעִיר, מַאי הֲוֵי – מה בכך, הרי החצר אינה משתמרת ומדוע זכה במה שבחצר. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּיָצָא לוֹ שֵׁם מְצִיאָה בָּעִיר, מִיכְדַּל בְּדִילֵי אִינְשֵׁי מִינָּהּ – אנשים פורשים ובדלים מזה, וְהַוְיָא לָהּ – ונהיית החצר כְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת.

הגמרא מוסיפה להקשות על רבי יוסי ברבי חנינא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, וֶכֶל – אפר הַיּוֹצֵא מִן הַתָּנוּר וּמִן הַכִּירַיִם, וְהַמחזיק כלי תחת הפרה וקוֹלֵט מִן הָאֲוִיר את גלליה, הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ – האפר של השוכר, והגללים של בעל הכלי. וְהזבל שֶׁבָּרְפָת וְשֶׁבָּחָצֵר שלא הושכרה לו, הוא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. מקשה הגמרא: וְאִם אִיתָא לְהָא – ואם קיים הדין דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר שֶׁחָצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אם כן שוכר הקוֹלֵט את הגללים מֵאֲוִיר החצר אַמַּאי – מדוע הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ, הרי אֲוִיר חֲצֵרוֹ של משכיר הוא, וכבר זכה בהם המשכיר. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, הברייתא מדברת בְּאופן שמַדְבִּיק את הכְּלִי בְּשׂוּלֵי הַפָּרָה – בסמוך לנקביה, ואין אויר החצר מפסיק בין הגללים לכלי, וכיון שהגללים לא הגיעו לאויר החצר, לא זכה בהם המשכיר.

תירוץ נוסף: רָבָא אָמַר, שאפילו אם לא הדביק כלי אלא יש הפסק אויר בין הפרה לכלי, לא זכה המשכיר בגללים, משום שאֲוִיר שֶׁאין סוֹפוֹ של החפץ הנקנה לָנוּחַ בו, לַאו כְּמוּנָּח דָּמֵי – אינו נחשב כאילו הגיע החפץ לחצר המשכיר לזכות בו, ומחמת שהיה כלי שחצץ בין הגללים לקרקע החצר לא זכה בהם המשכיר, שהרי הגללים לא עמדו להגיע לקרקע.

מקשה הגמרא על רבא: וּמִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ – וכי פשוט לְרָבָא שאויר שאין סופו לנוח אינו קונה לבעל החצר, וְהָא במקום אחר מִיבְּעֵי בָּעֵי לֵהּ – נסתפק בזה רבא. דְּבָעֵי – שהסתפק רָבָא, באופן שהפקיר את ארנקו וּזְרַק את הארְנָקִי לחצר של אדם אחר, ונכנס הארנק לחצר בְּפֶתַח זֶה וְתוך כדי הזריקה יָצְאָתָה – יצא הארנק בְּפֶתַח זֶה – מפתח אחר של החצר, מַהוּ – האם אֲוִיר החצר שֶׁאין סוֹפוֹ של החפץ הנקנה לָנוּחַ בו, כְּמוּנָּח דָּמֵי – נחשב כאילו הגיע לקרקע, וזכה בעל החצר בארנק, אוֹ לַאו כְּמוּנָּח דָּמֵי ולא זכה בו. ומבואר שרבא הסתפק בדין זה, ואילו בסוגייתנו סובר רבא שאינו כמונח.

מתרצת הגמרא: הָתָם – באופן שזרק הארנק לחצר חבירו, לֹא מִיפַּסַּק וְלֹא מִידִי – אין דבר המפסיק בין הארנק לקרקע, ולכן הסתפק רבא אם הוא כמונח או לא. אבל הָכָא – בסוגייתנו מִיפַּסַּק כְּלִי – הפסיק כלי בין הפרה לקרקע החצר, וכיון שאין אויר בין החפץ לקרקע היה פשוט לרבא שאינו כמונח.

הגמרא מבארת את המשך דיני הברייתא: שנינו בברייתא, וְהזבל שֶׁבָּרְפָת וְשֶׁבָּחָצֵר שלא הושכרה לו, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. שואלת הגמרא: מדוע נצרכה הברייתא לומר אותו דין תַּרְתֵּי – פעמיים, גם על הזבל שבחצר וגם על הזבל שברפת. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר – כך כוונת הברייתא, וְהזבל שֶׁבָּרְפָת שֶׁנמצאת בָּחָצֵר המושכרת לשוכר, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

הגמרא מדייקת דין מהברייתא: אָמַר רַב אַשִׁי, זֹאת אוֹמֶרֶת שהַמַּשְׁכִּיר את חֲצֵירוֹ סְתָם – שלא פירש את הפרטים שמשכיר לו, לֹא הִשְׁכִּיר את הרֶפֶת שֶׁבָּהּ. שהרי מבואר בברייתא שהזבל שברפת שייך למשכיר, מפני שלא השכיר את הרפת לשוכר, ואילו היה משכיר את הרפת היה הזבל של השוכר.

הגמרא מקשה מברייתא נוספת על רבי יוסי ברבי חנינא הסובר שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא בענין חיוב שילוח הקן, יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּיה – יוני בר המחפשות מזונות בשדה ובערב הם באות לשובך שבחצירו או לעליית ביתו, חַיָּיבוֹת בְּמִצְוֹת שִׁילּוּחַ הקן אם האֵם רובצת על הבנים, ולשאר בני אדם אֲסוּרוֹת בְּגֵזֶל מדרבנן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. מקשה הגמרא: וְאִם אִיתָא לְהָא – ואם קיים הדין דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁחָצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, מדוע חייבות בשילוח, הרי קָרֵי כָּאן – הפסוק קורא על מצב זה (דברים כב ו) 'כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ', ודורשים שדווקא אם מוצא בדרך, פָּרַט לְמְזוּמָּן – אבל לא באופן שהן מזומנות לו בביתו, וכיון שלפי רבי יוסי ברבי חנינא זכה בביצים אף שלא מדעתו, אם כן צריכות להיות פטורות משילוח.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, בֵּיצָה בִּיצִיאַת רוּבָּהּ מהאם הוּא דְּאִיחַיְּיבָה לָהּ – נתחייבה בְּשִׁילּוּחַ, וּמִיקְנָא לֹא קָנְיָא – אבל אינה נקנית לבעל החצר עַד דְּנָפְלָה לְחֲצֵרוֹ, וְכִי קָתָנֵי – ומה ששנינו בברייתא שחַיָּיבוֹת בְּשִׁילּוּחַ היינו מַקְמֵי דְּתִיפּוֹל לְחֲצֵרוֹ – קודם שנפלה לחצירו ולא זכה בה, ואינה 'מזומן' גם לדברי רבי יוסי ברבי חנינא.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך שלא זכה בביצה, אַמַּאי – מדוע אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם גֵּזֶל. מתרצת הגמרא: מה שאמרה הברייתא אסורות

המשך בעמוד נב

בגובתא דקנייא. מכאן נראה כמו שפירש רש"י במנחות (דף ל.) שמניחין המזוזה מעומד לכן צריך גובתא דקנה שלא תפול אבל לפר"ת שמניח אותה מיושב כמו ספר תורה מונח בארון ולא מעומד ובמנחות (שם) נמי עשאה כמין נגר פסולה והיינו מעומד דשילהי המוכר פירות (ב"ב דף קא. ושם) אמר על כמין נגר היינו קבורת חמור משמע במעומד קאמר ואם כן גובתא דקנייא קמה לי ויש לומר שלא תכלה מלחלוחית הכותל:

מסייע ליה לרבי יוסי בר' חנינא. פירשתי בפ"ק (דף יא.):

קולט מן האויר אמאי הרי אלו שלו. תימה ואי ליתא דרבי יוסי אמאי שבחצר של בעה"ב:

תרתי. פי' דסתרן אהדדי דהאי שברפת לא איצטריך למיתני לגופיה דפשיטא הוא דשוכר בית בחצר שאין לו ברפת כלום ולא חנא אלא למידק שברפת לבעל הבית לפי שאין (בה) לשוכר כלום אבל בחצר שיש לשוכר בה היולוך בניסה ויציאה לביתו לא הוי דבעל הבית:

פרט למזונתן. וא"ת ואמאי לא פריך נמי מסיפא אמאי אסורין מפני דרכי שלום גזל גמור הוי וי"ל דמרישא ניחא ליה למיפרך וה"ה דמצי פריך מסיפא אי נמי לא מצי למיפרך מסיפא דאיכא למימר דהכי קאמר אסורות משום גזל דרכי הביצים ואמן מפני דרכי שלום:

אי הכי אמאי אסורים משום גזל. דאפי' משום דרכי שלום ליכא ומשני אאמן פי' ולא אביצים וא"ת אמן נמי הא צריך שילוח וי"ל כי ליכא ביצים תחתיה וה"ה דה"מ למימר כס"ד מעיקרא אביצים שנפלו יש גזל גמור ואאמן יש דרכי שלום:

לא צריכא בקטן. ול"ג דשלחה קטן דאי שלחה קנה בעל השובך מדאורייתא ואטו משום דלקחו קטן יהא שלו אלא הקטן לקח הביצים בלא שילוח שעדיין לא זכה בעל השובך בביצים ותימה דאפי' בגדול ה"מ לאוקמי וכגון שנתן ידו או בגדו תחת הביצים בשעה שאם רובצת עליהם ולא נתכוין לזכות בביצים עדיין דאסור הוא אלא עשה כן כדי שלא יזכה בעל השובך בביצים אח"כ ושילח את האם ונטלן עכשיו וזוכה בהן:

ובא

1 בגובתא דקנייא. ותולה אותה: אר"ש. שוכר מישראל הוה דתנייא רישא לא יטלנה בידו
2 ויצא: ותורי דמשכיר. דכיון דלא אוגריה ליה מסתמא דתורי דמשכיר הוו בה: בחצר
3 דמשכיר. שלא השכיר את החצר: ותורי דאתו מעלמא. וסתם גלילים אפקורי מפקריבהו
4 בעלים וקנייא ליה חצרו ואפילו קדם השוכר והגביהן לא זכה בהן: יצא לו שם מציאה
5 בעיר. שיצא קול בעיר שבא צבי שבור בתוך
6 שדהו או מן הדבר הציף לתוכה דגים: והקולט
7 מן האויר. שקיבל גלילים לתוך כלי שנתן כלי
8 באויר וקיבל גלילים בתוכו: שלו. של השוכר:
9 ושברפת ושבחצר. קס"ד בחצר שלא השכירה לו
10 המשכיר: בשולי פרה. סמוך לנקביה דלילכא
11 אויר: וזרק ארנקי. והפקירה לכל הקודם: תרתי.
12 בתמיהה תרתי איצטריכא לתנא למיתני ליתני
13 חדא דכיון דבשלא השכירה עסקינן מה לי רפת
14 ומה לי חצר: שברפת שבחצר. המושכרת
15 לשוכר כל הזבל שברפת שבה לבעל הבית
16 ואשמעינן דהמשכיר את החצר לא השכיר רפת
17 שבה: יוני שובה. שמבקשים מזונותיהן בשדה
18 וקנייהן בשובך ואין אלו יוני הרדסיאות הגדילים
19 בבתים: חייבין בשילוח. הקן אם רובצת על
20 הביצים דקרינא בהן כי יקרא פרט למזונתן דלאו
21 מזונתן נינהו: קרי כאן כי יקרא פרט למזונתן. וכיון
22 דהביצים שלו הוה ליה הקן מזונתן דקן הוא
23 הביצים: מציאת רובה. קרינא בהן או ביצים
24 ואם היה בא לתפוש קודם שתיגמר יציאתה
25 חייב לשלח האם וליקח הבנים: אמאי אסורות
26 משום גזל. כיון דלא נפלה לחצרו: אאמן. כלומר
27 גזל דדרכי שלום אפילו אאמן נמי קאמר דדעתו
28 של בעל השובך עליהם דבטוח הוא דחוזרים
29 למקומן לערב: ואי בעית אימא. אביצים ולא
30 אאמן: אפילו דנפלה לחצרו. חייבות בשילוח
31 הקן ולא מזונתן הוא כל זמן שאם רובצת עליהן
32 ולא תיקשי לרבי יוסי בר' חנינא דכל היכא
33 דאיהו וכו': אסורות מפני דרכי שלום. ותו לא
34 בתמיהה: אי דשלחה. מי שנטלן: גזילה מעליא
35 הוא. דהא קנייא ליה חצרו: ואי דלא שלחה. הא
36 בעי שלוחה ואיכא איסור שלח תשלח והדר את
37 הבנים תקח לך וכו' מאי אירייא גזל: הכי גרסינן
38 בקטן. הא דקתני דרכי שלום ותו לא בדלא
39 שלחה ובקטן דלאו בר שילוחה הוא דאינו חייב
40 במצות: מתני' נתעברה לשוכר. לא ירבה לו
41 שכר חודש שהעיבור בכלל שנה:

גמ'

1 בגובתא דקנייא ת"ר המשכיר בית לחבירו על
2 השוכר לעשות לו מזוזה וכשהוא יוצא לא יטלנה
3 בידו ויוצא ומנכרי נוטלה בידו ויוצא ומעשה באחד
4 שנטלה בידו ויצא וקבר אשתו ושני בניו מעשה
5 לסתור אמר רב ששת אריש: הזבל של בעל
6 הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן
7 הכירים בלבד: במאי עסקינן אילימא בחצר דאגיר
8 ליה לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעה"ב אלא
9 בחצר דלא אגירא לשוכר ותורי דמשכיר פשיטא
10 לא צריכא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא קמו
11 בה מסייע ליה לר' יוסי ברבי חנינא דא"ר יוסי
12 ברבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו
13 מיתיבי אם אמר כל מציאות שיבאו לתוכו היום
14 תקנה לי חצרי לא אמר כלום ואם איתא להא
15 דא"ר יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא
16 מדעתו אמאי לא אמר כלום הכא במאי עסקינן
17 בחצר שאינה משתמרת אי הכי אימא סיפא יצא
18 לו שם מציאה בעיר דברי קיימין ואי בחצר שאינה
19 משתמרת כי יצא לו שם מציאה בעיר מאי הוי ביון
20 דיצא לו שם מציאה בעיר מיבדל בדילי אינשי מינה
21 והויא לה כחצר המשתמרת מיתיבי זבל היוצא מן
22 התנור ומן הכירים והקולט מן האויר הרי הוא שלו
23 ושברפת ושבחצר של בעל הבית ואם איתא להא
24 דר' יוסי בר' חנינא דאמר חצרו של אדם קונה
25 לו שלא מדעתו קולט מאויר אמאי הרי הוא שלו
26 אויר חצרו הוא אמר אביי במדביק כלי בשולי פרה
27 רבא אמר אויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי
28 ומי פשיטא ליה לרבא והא מיבעי בעי לה דבעי
29 רבא זרק ארנקי בפתח זה ויצאתה בפתח זה מהו
30 אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לאו כמונח דמי תתם לא מיפסק ולא מידי הכא
31 מיפסק כלי ושברפת ושבחצר הרי אלו של בעל הבית תרתי אמר אביי הכי קאמר ושברפת שבחצר הרי אלו של בעל
32 הבית אמר רב אשי זאת אומרת המשכיר חצירו סתם לא השכיר רפת שבה מיתיבי יוני עליה חייבות בשילוח
33 ואסורות בגזל מפני דרכי שלום ואם איתא להא דאמר רבי יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו קרי כאן
34 כי יקרא פרט למזונתן אמר רבא בי צה ביציאת רובה הוא דאיחייבה לה בשילוח ומיקנא לא קנייא עד דנפלה לחצרו וכי
35 קתני חייבות בשילוח מקמי דתיפול לחצירו אי הכי אמאי אסורות משום גזל ואיבעית אימא לעולם אביצים ומדנפיק
36 רובה דעתיה עילוה והשתא דאמר רב יהודה אמר רב אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם שנאמר שלח
37 תשלח את האם והדר את הבנים תקח לך אפי' תימא דנפלה לה לחצרו כל היכא דאיהו מצי זכי ליה חצרו זכיא ליה
38 וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה חצרו נמי לא זכיא ליה א"ה אסורות בגזל מפני דרכי שלום אי דשלחה גזל מעליא
39 הוא אי דלא שלחה הא בעי שלוחה בקטן דלאו בר שילוחה הוא קטן בר דרכי שלום הוא ה"ק אביו של קטן חייב
40 להחזיר לו מפני דרכי שלום: מתני' המשכיר בית לחבירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו להדשים
41 נתעברה השנה נתעברה למשכיר מעשה בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהב לשנה מדינר זהב לחודש

ובא

עיקר עניין עבודת התפילה (אריכות בתפילה וכו') הרי זה ביום השבת דווקא.

משיחת שבת פרשת מקץ ה'תשמ"ג

וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלִפְנֵי ר' יוֹסֵי וְאָמְרוּ יַחְלוֹקוּ אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר: **גמ'** מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי וְאִם אָמַר לוֹ בִּשְׁנֵים עָשָׂר זְהוּבִים לְשָׁנָה מִדִּינַר זָהָב לְחֹדֶשׁ יַחְלוֹקוּ וּמַעֲשֶׂה נַמִּי בְּצִיפּוֹרִי בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר מֶרְחָץ מֵחֲבֵירוֹ בִּשְׁנֵים עָשָׂר זְהוּבִים לְשָׁנָה מִדִּינַר זָהָב לְחֹדֶשׁ וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן ב"ג וְלִפְנֵי ר' יוֹסֵי וְאָמְרוּ יַחְלוֹקוּ אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר אָמַר רַב אִי הֲוָאִי הָתָם הֲוָה יָהֵיבְנָא לֵיהּ כּוּלֵּיהּ לַמַּשְׂכִּיר מַאי קָא מַשְׁמַע לָן תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן הָא אָמַר רַב חֲדָא זִימְנָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אַמְרֵי בֵּי רַב אִסְתִּירָא מֵאָה מָעֵי מֵאָה מָעֵי אִסְתִּירָה אִסְתִּירָא אִי מֵהָתָם הֲוָה אֲמִינָא פֵּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ קָמַשְׁמַע לָן וּשְׁמוּאֵל אָמַר בְּבָא בְּאֶמְצַע חֹדֶשׁ עַסְקִינָן אֲבָל בָּא בִּתְחִלַּת חֹדֶשׁ כּוּלֵּיהּ לַמַּשְׂכִּיר בָּא בְּסוֹף חֹדֶשׁ כּוּלֵּיהּ לַשּׂוֹכֵר מִי אָמַר שְׁמוּאֵל לֹא אַמְרִינָן תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים אֲנִי מוֹכֵר לָךְ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֲפִילּוּ בִּסְאָה אַחֲרוֹנָה כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים סְאָה בְּסֶלַע אֲנִי מוֹכֵר לָךְ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה הָתָם טַעְמָא מַאי מִשּׁוּם דְּתָפִיס הָכָא נַמִּי קָא תָּפִיס וְרַב נַחְמָן אָמַר קַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ קַיֶּימֶת מַאי קמ"ל תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן הַיְינוּ דְּרַב אע"ג דְּאַפֵּיךְ מֵיפַּךְ בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַבִּי יַנַּאי שׂוֹכֵר אָמַר נָתַתִּי וּמַשְׂכִּיר אוֹמֵר לֹא נָטַלְתִּי עַל מִי לְהָבִיא רְאָיָה אֵימַת אִי בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ תְּנִינָא אִי לְאַחַר זְמַנּוֹ תְּנִינָא דִּתְנַן מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּפְדָּה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּחֶזְקַת שֶׁנִּפְדָּה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁלֹּא נִפְדָּה לֹא צְרִיכָא בְּיוֹמָא דְּמִשְׁלַם זִמְנֵיהּ מִי עָבִיד אִינִישׁ דְּפָרַע בְּיוֹמָא דְּמִשְׁלַם זִמְנֵיהּ אוֹ לֹא אָמַר לְהוּ ר' יוֹחָנָן תְּנִיתוּהָ שָׂכִיר

שכיר

רש"י

גמ' מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר. רֵישָׁא תָּנָא אוֹ כּוּלֵּיהּ דְּשׂוֹכֵר אוֹ כּוּלֵּיהּ דְּמַשְׂכִּיר וּמַיְיתֵי מַעֲשֶׂה דְּיַחְלוֹקוּ: **וְאִם אָמַר לוֹ וְכוּ'.** דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי לִישְׁנֵי לְשָׁנָה וְלָחֳדָשִׁים: **יַחְלוֹקוּ.** דְּלָא יָדְעִינָן אִי תְּפוֹס לָשׁוֹן רִאשׁוֹן אוֹ לָשׁוֹן אַחֲרוֹן: **אִסְתִּירָא מֵאָה מָעֵי מֵאָה מָעֵי.** אִם אֶחָד אוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה אָמַר לוֹ אִסְתִּירָא מֵאָה מָעֵי וְנִתְרַצּוּ מֵאָה מָעֵי חַיָּיב לוֹ: **וְאִם אָמַר מֵאָה מָעֵי אִסְתִּירָא.** חַיָּיב לוֹ אִסְתִּירָא תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן: **אִי מֵהָתָם.** הֲוָה אֲמִינָא טַעְמָא לַאו מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן אֶלָּא דְּהַאי כּוּלֵּיהּ לָשׁוֹן חַד אֶלָּא פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ סֶלַע גָּדוֹל שֶׁהוּא שָׁוֶה מֵאָה פְּרוּטוֹת וְכִי אָמַר מֵאָה מָעֵי אִסְתִּירָא הָכִי א"ל מֵאָה פְּרוּטוֹת רָעוֹת שֶׁאֵינָן שָׁווֹת אֶלָּא סֶלַע אִסְתִּירָא סֶלַע מְדִינָה וְהוּא חֲצִי דִּינָר שֶׁהוּא שְׁמִינִי שֶׁבְּסֶלַע צוֹרִי כִּדְאַמְרִינָן בְּהַחוֹבֵל (ב"ק צ.) בְּהַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ סֶלַע וְהוּא חֲצִי דִּינָר וַחֲצִי דִּינָר צ"ו פְּרוּטוֹת שֶׁהַפְּרוּטָה אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בְּאִיסָר וַחֲצִי דִּינָר שָׁלֹשׁ מָעָה כֶּסֶף שֶׁהֵן שִׁשָּׁה פּוּנְדְּיוֹנִין וּפוּנְדְּיוֹן שְׁנֵי אִיסָרִין הֲרֵי י"ב אִיסָרִין לַחֲצִי דִּינָר תֵּן לְכָל אִיסָר ח' פְּרוּטוֹת הֲרֵי צ"ו וְכִי אָמַר לֵיהּ אִסְתִּירָא מֵאָה מָעֵי סֶלַע שֶׁהוּא יוֹתֵר אַרְבַּע פְּרוּטוֹת קָאָמַר לֵיהּ דִּסְתַם מָעוֹת פְּרוּטוֹת נִינְהוּ אִי לֹא פֵּירֵשׁ מָעוֹת כֶּסֶף וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר דְּמֵאָה מָעוֹת כֶּסֶף קָאָמַר שֶׁאֵין לְךָ סֶלַע כָּזֶה שֶׁאֲפִי' סֶלַע צוֹרִי אֵינוֹ אֶלָּא כ"ד מָעוֹת: **וּשְׁמוּאֵל אָמַר.** מַתְנִי' דְּתָנֵי יַחְלוֹקוּ: **בְּבָא לְב"ד בְּאֶמְצַע הַחֹדֶשׁ.** וְאָמַר לוֹ צֵא מִבֵּיתִי אוֹ תֵּן לִי שְׂכַר חֹדֶשׁ זֶה וְכִי מְסַפְּקָא לָן אֵיזֶהוּ לָשׁוֹן נַתְפִּיס אַמְרִי' הַעֲמֵד מָמוֹן עַל חֶזְקָתוֹ וּמַה שֶּׁדָּר בָּהּ כְּבָר לֹא מַפְּקִינָן מִינֵּיהּ וְדִלְמָא לָשׁוֹן אַחֲרוֹן אִית לָן לְמִיתְפַּס וּמַה שֶּׁלֹּא עָבַר מִן הַחֹדֶשׁ אוֹ יֵצֵא אוֹ יִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ הַעֲמֵד קַרְקַע עַל חֶזְקָתָהּ בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ: **כּוּלּוֹ לַמַּשְׂכִּיר.** הַעֲמֵד קַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ: **בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ לַשּׂוֹכֵר.** הַעֲמֵד מָמוֹן עַל חֶזְקָתוֹ: **יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֲפִילּוּ בִּסְאָה אַחֲרוֹנָה.** וְאע"פ שֶׁמָּשַׁךְ אֵינָהּ מְשִׁיכָה דְּכוּלֵּיהּ חַד מֶקַח הוּא וְעַד דְּמָשַׁךְ כּוּלֵּיהּ לֹא קָנֵי מִידֵי: **רִאשׁוֹן קָנָה.** כֵּיוָן דְּא"ל: סְאָה בְּסֶלַע. כָּל סְאָה וּסְאָה הֲוָה לֵיהּ חַד מֶקַח וּמְשִׁיכַת כָּל אַחַת קְנָאָהּ: **הָתָם מִשּׁוּם דְּתָפִים הוּא.** וּלְעוֹלָם מְסַפְּקָא לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל הִלְכָּךְ מִכִּי תָּפִיס אֵין בְּנוֹ כֹּחַ לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ הַעֲמֵד דָּבָר עַל חֶזְקָתוֹ: **וְרַב נַחְמָן אָמַר קַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת.** וַאֲפִילּוּ בָּא בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ לַמַּשְׂכִּיר שֶׁהַסָּפֵק לֹא עַכְשָׁיו נוֹלַד אֶלָּא מִתְּחִילַּת הַחֹדֶשׁ נוֹלַד וְהַעֲמֵד קַרְקַע עַל חֶזְקָתוֹ וְנִמְצָא שֶׁדָּר בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ וְצָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר: **אע"ג דְּאַפֵּיךְ מֵיפַּךְ.** וְאָמַר לֵיהּ מֵעִיקָּרָא דִּינָר זָהָב לְחֹדֶשׁ מִשְּׁנֵים עָשָׂר זְהוּבִים לְשָׁנָה קָאָמַר רַב נַחְמָן כּוּלּוֹ לַמַּשְׂכִּיר דְּטַעְמָא לַאו מִשּׁוּם דִּתְפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן הוּא אֶלָּא סְפוּקֵי מְסַפְּקָא לֵיהּ וּסְפֵיקָא שָׁדֵי לֵיהּ אַתְּחִילַּת הַחֹדֶשׁ וְקַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ תַּעֲמִידֶנּוּ: **שׂוֹכֵר אוֹמֵר נָתַתִּי.** שְׂכַר שָׁנָה: **בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ.** שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף וְהוּא בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל שָׁנָה: הָכִי גַּרְסִינָן דִּתְנַן מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּפְדָּה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים בְּחֶזְקַת שֶׁנִּפְדָּה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁלֹּא נִפְדָּה וּבִבְכוֹרוֹת תָּנֵי לָהּ גַּבֵּי בְּכוֹר דִּכְתִיב בֵּיהּ (במדבר יח) מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה הִלְכָּךְ מִסְתָּמָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹא פְּדָאוֹ אָבִיו הַלְוַאי שֶׁיִּפְרַע אָדָם חוֹבוֹ בִּזְמַנּוֹ וְחַיָּיב הַבֵּן לִפְדּוֹת עַצְמוֹ: **וּמֵת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים.** סְתָמֵיהּ פְּדוּי דִּפְדָאוֹ הָאָב בִּזְמַנּוֹ: **עַד שֶׁיֹּאמְרוּ.** הַשְּׁכֵנִים יָדוּעַ לָנוּ שֶׁלֹּא פְּדָאךָ אָבִיךָ שֶׁהוּא צִוָּה בִּשְׁעַת מוֹתוֹ וְגַבֵּי כֹּהֵן לֹא שַׁיָּיךְ לְמִיתְנֵי לָשׁוֹן יָבִיא רְאָיָה דְּכֹהֵן לַאו בַּעַל דִּינוֹ הוּא דְּאִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ לְדִידָךְ לֹא יָהֵיבְנָא אֶלָּא לְכֹהֵן אַחֵר וּלְהָכִי תָּנֵי עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ וּמִשֶּׁיֹּאמְרוּ לוֹ הַמִּצְוָה מוּטֶּלֶת עָלָיו שֶׁיִּפָּדֶה הוּא עַצְמוֹ: **לֹא צְרִיכָא שֶׁתְּבָעוֹ** לְדִין **בְּיוֹמָא דְּמִשְׁלַם זִמְנֵיהּ.** וְהוּא אוֹמֵר לוֹ נְתַתִּיו בַּבֹּקֶר:

שכיר

תוספות

וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי ר' יוֹסֵי כו'. תֵּימַהּ דִּלִשְׁמוּאֵל מַשְׁמַע דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ לְר' יוֹסֵי אִי תָּפִיס לָשׁוֹן רִאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן וּבִתְמוּרָה (דף כה: ושם) גַּבֵּי תְּמוּרַת עוֹלָה וּשְׁלָמִים א"ר יוֹסֵי דְּבָרָיו קַיָּימִים וְהַיְינוּ תְּפוֹס לְשׁוֹן שְׁנֵיהֶם וּבְנָזִיר פ"ב (דף ט. ושם) וּבִזְבָחִים (דף ל. ושם) וּבִפְסָחִים (דף נג. ושם) וּבִמְנָחוֹת (דף קג: ושם) אִית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי דְּבִגְמַר דְּבָרָיו אָדָם נִתְפָּס וְי"ל דְּהָכָא מְסַפְּקָא לֵיהּ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר דַּעַת שֶׁל שְׁנֵיהֶם שֶׁהֲרֵי סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה אֲבָל בִּתְמוּרָה שֶׁאֵינָם סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה א"ר יוֹסֵי תְּפוֹס לְשׁוֹן שְׁנֵיהֶם וְהַהִיא דְּנָזִיר דִּמְפָרֵשׁ דְּבָרָיו הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגְרוֹת וַהֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׂעוֹרִים קָאָמַר דְּבִגְמַר דְּבָרָיו אָדָם נִתְפָּס:

הֲוָה אֲמִינָא פֵּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ. פִּי' בְּקוּנְטְ' אִסְתִּירָא מֵאָה מָעֵי מֵאָה מָעֵי לֹא מִשּׁוּם תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן אֶלָּא מִשּׁוּם דִּמְפָרֵשׁ לְשׁוֹן אִסְתִּירָא חָשׁוּב דְּשָׁוֶה מֵאָה מָעֵי וְקָשֶׁה דִּתְנַן בְּפֶרֶק גֵּט פָּשׁוּט (ב"ב דף קסה:) זוּזִים מֵאָה דְּאִינוּן סִילְעִין תְּלָתִין אֵין לוֹ אֶלָּא מֵאָה אַלְמָא כִּי פֵּרוּשֵׁי מְפָרֵשׁ אָזְלִינָן בָּתַר פָּחוּת שֶׁבִּלְשׁוֹנוֹת לְמֵימַר דְּאִינוּן סִילְעִין תְּלָתִין גְּרוּעִין דְּלֵיכָּא לְמֵימַר הָתָם לֹא מְפָרֵשׁ אע"ג דְּאָמַר אִינוּן כֵּיוָן שֶׁרְחוֹקִין כָּל כַּךְ זֶה מִזֶּה מֵאָה מִתְּלָתִין אֶלָּא מְהֲדַר קָא הָדַר בֵּיהּ דְּא"כ הָיָה הוֹלֵךְ הַכֹּל אַחַר הַתַּחְתּוֹן כִּדְתְנַן הָתָם כָּתַב לְמַעְלָה מָנֶה וּלְמַטָּה מָאתַיִם הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן וְנִרְאֶה לְר"י לְפָרֵשׁ דְּאִי מֵהָתָם מֵהַהִיא דְּאִסְתִּירָא הֲוָה אֲמִינָא הָכָא פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ וַהֲוֵי כּוּלּוֹ לַשּׂוֹכֵר דְּהָכִי קָאָמַר י"ב דִּינָרִים לְשָׁנָה אַף שֶׁתְּשַׁלֵּם לִי דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ לֹא אַמְתִּין עַד סוֹף שָׁנָה כְּמוֹ שְׂכִירוּת שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף וְכִי הַאי גַּוְונָא אָמַר פֶּרֶק בֵּית כּוֹר (שם דף קה. ושם) גַּבֵּי חֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵירָיו עַל בֶּן נַנָּס וְאִי הֲוָה אָמַר הָכָא כּוּלּוֹ לַמַּשְׂכִּיר גְּרֵידָא ה"א בְּהַהִיא דְּאִסְתִּירָא פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ וְנֵיזִיל בָּתַר פָּחוּת שֶׁבִּלְשׁוֹנוֹת כִּי הַהִיא דְּגַבֵּי גֵּט פָּשׁוּט אַף ע"ג דְּלָא אָמַר דְּאִינוּן מֵאָה מָעֵי כִּדְקָאָמַר הָתָם אִי נַמִּי הֲוֵי אֲמִינָא הַאי דְּכוּלּוֹ לַמַּשְׂכִּיר לַאו מִשּׁוּם תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן אֶלָּא מְסַפְּקָא לֵיהּ וּמִשּׁוּם דְּקַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ קַיֶּימֶת הֲוֵי לַמַּשְׂכִּיר וַאֲפִי' אַפֵּיךְ מֵיפַּךְ כִּדְאָמַר רַב נַחְמָן וְרַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל פִּי' בְּפֶרֶק בֵּית כּוֹר בְּע"א אִי מֵהָתָם דְּמֶרְחָץ ה"א פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ שֶׁמְּסוּפָּק הָיָה וְקָאָמַר י"ב דִּינָרִים לְשָׁנָה אִם הִיא פְּשׁוּטָה וְדִינַר זָהָב לְחֹדֶשׁ אִם הִיא מְעוּבֶּרֶת וּלְכָךְ כּוּלּוֹ לַמַּשְׂכִּיר וְלַאו מִשּׁוּם תְּפוֹס לָשׁוֹן אַחֲרוֹן וְהַשְׁתָּא לֹא הֲוֵי פֵּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ כְּהַהִיא דְּהָתָם דִּלְעֵיל דְּהָתָם הֲוֵי כִּדְפִּי' ר"י וְתוּ הַהִיא דְּמֶרְחָץ אֵין צָרִיךְ לִדְחוֹת מִשּׁוּם דְּפֵרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ דִּבְלָאו הָכִי אִיכָּא לְמִידְחֵי דְּטַעְמָא הֲוֵי מִשּׁוּם דְּקַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת וַאֲפִילּוּ אַפֵּיךְ מֵיפַּךְ וְכִדְפֵּירֵשׁ ר"י נִיחָא אֶלָּא דִּבְפ' בֵּית כּוֹר אֵינוֹ מְיוּשָּׁב לָשׁוֹן אִי מֵהַהִיא דְּמַשְׁמַע דְּקָאֵי אַמֶּרְחָץ וְהַרְבֵּה יֵשׁ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בַּגְּמָרָא וּלְפֵירוּשׁ רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל אֵינוֹ מְיוּשָּׁב בִּשְׁמַעְתִּין אִי מֵהַהִיא וּלְפֵירוּשׁ הַקּוּנְטְ' אֵינוֹ מְיוּשָּׁב שָׁם אִם לֹא תָּפַס שָׁם כְּפִי' רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל וְכָאן כְּפֵירוּשׁ הַקּוּנְטְ' וְי"ס דְּל"ג אִי מֵהַהִיא אֶלָּא גָּרַס מַהוּ דְּתֵימָא וְתוּ לֹא וְנִיחָא טְפֵי:

בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה. וְא"ת לְאַבַּיֵי דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַשּׁוּתְּפִים (ב"ב דף ה. ושם ד"ה ובא) עָבִיד אִינִישׁ דְּפָרַע בְּגוֹ זִמְנֵיהּ אַמַּאי הֲוֵי בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה וְי"ל דְּהָתָם הֲוֵי טַעְמָא כִּי הֵיכִי דְּלָא לִטְרְדָן וְהָא לֹא שַׁיָּיךְ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן שֶׁיָּכוֹל לִיתֵּן לְאֵיזֶה כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה אֲבָל קָשֶׁה דְּא"כ הֵיכִי מַיְיתֵי הָכָא מִינֵּיהּ רְאָיָה לַשּׂוֹכֵר דְּשַׁיָּיךְ טַעְמָא דְּלָא לִטְרְדָן אֶלָּא יֵשׁ לוֹמַר דִּלְהָכִי הֲוֵי בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה לְפִי שֶׁיָּרֵא שֶׁיָּמוּת הַבֵּן אוֹ יִתְעַכְּלוּ הַמָּעוֹת תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים דְּאֵין בְּנוֹ פָּדוּי כִּדְאָמַר רָבָא בְּפֶרֶק יֵשׁ בְּכוֹר (בכורות דף מט. ושם) וְשׂוֹכֵר נַמִּי יָרֵא לְהַקְדִּים הַשָּׂכָר פֶּן יִפּוֹל הַבַּיִת אוֹ יִפּוֹל בֵּיתוֹ שֶׁל מַשְׂכִּיר עַצְמוֹ וְיוֹצִיאֶנּוּ דְּאָמַר לֵיהּ לֹא עֲדִיפַת מִנָּאִי כִּדְאַמְרִינָן לְעֵיל (דף קא:):

נקיטת

מעלתו המיוחדת של יוסף הצדיק – שלמרות היותו עסוק בענייני העולם... לא הפריע הדבר מאומה לדביקותו בעבודת ה'.

משיחת שבת פרשת מקץ ה'תשמ"ג

ונתעברה השנה, **וּבָא מַעֲשֶׂה** זה **לִפְנֵי** רַבָּן **שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלִפְנֵי** רַבִּי **יוֹסֵי, וְאָמְרוּ,** כיון שיש ספק אם השכירות היא לפי שכר שנה או לפי שכר כל חודש שהרי אמר את שני הדברים, **יַחֲלוֹקוּ** השוכר והמשכיר **אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר,** וישלם השוכר למשכיר עבור מחצית החודש הנוסף.

גמרא

הגמרא מבררת את דברי המשנה. שואלת הגמרא: **מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר** – היאך הובא במשנה מעשה שדינו סותר את הדינים שנאמרו קודם לכן, שהרי במעשה של שכירות המרחץ פסקו שיחלקו ביניהם את חודש העיבור, ואילו קודם לכן הובא שחודש העיבור או כולו לשוכר או כולו למשכיר, וכי היכן מצינו שתביא המשנה מעשה העומד בסתירה לדינים שלפניו. מיישבת הגמרא: **חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא** – חסרון דברים יש במשנה, **וְהָכִי קָתָנֵי** – כך צריך להוסיף במשנה לפני המעשה, **וְאִם אָמַר לוֹ** המשכיר שישלם לו **בִּשְׁנֵים עָשָׂר זְהוּבִים לְשָׁנָה מְדִינַר זָהָב לְחֹדֶשׁ,** והיינו שפירש בתחילת לשונו שישלם לפי חישוב שכר שנה ובסוף לשונו לפי חישוב שכר חודש, ונתעברה אותה שנה ונוסף לה חודש, **יַחֲלוֹקוּ** המשכיר והשוכר ביניהם את דמי שכירות החודש הנוסף, דהיינו שהשוכר ישלם מחצית דמי אותו חודש, משום שמסופקים אנו אם לשון הראשון עיקר או האחרון עיקר. ועל כך אמרו במשנה, **וּמַעֲשֶׂה נַמִּי** – כן היה מעשה כדין זה **בְּעִיר צִיפּוֹרִי, בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר מֶרְחָץ מֵחֲבֵירוֹ בִּשְׁנֵים עָשָׂר זְהוּבִים לְשָׁנָה מְדִינַר זָהָב לְחֹדֶשׁ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי, וְאָמְרוּ, יַחֲלוֹקוּ אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר.**

מביאה הגמרא את דברי רב על אותו נידון שהיה בציפורי: **אָמַר רַב, אִי הֲוַאי הָתָם** – אם הייתי משמש שם כדיין והיה בא לפני מעשה זה, **הָוָה יָהִיבְנָא לֵיהּ כּוּלֵּיהּ לַמְּשַׁכִּיר** – הייתי פוסק לתת את כל דמי השכירות של אותו חודש למשכיר, ולא כמו שפסקו רבן שמעון ורבי יוסי שישלם למשכיר רק את מחצית השכירות של אותו חודש.

מבררת הגמרא את דברי רב: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה בא רב להשמיענו במה שאמר שכך היה פוסק, אם בא ללמדנו שההלכה היא כדעת הסובר (ב"ב קה.) **שִׁתְּפוּם לָשׁוֹן אַחֲרוֹן** – כאשר אמר אדם שתי לשונות הסותרות זו את זו, תופסים וקובעים את הדין לפי לשונו האחרון, ולכך היה פוסק שכל חודש העיבור למשכיר כפי הדין בלשון 'דינר זהב לחודש' שהוא האחרון. **הָא אָמְרֵהּ רַב חֲדָא זִימְנָא** – הרי רב כבר אמר דין זה פעם אחת, **דְּאָמַר רַב הוּנָא, אָמְרֵי בֵּי רַב** – אמרו בבית מדרשו של רב, אם אמר אדם לחבירו בכמה אתה מוכר לי חפץ זה, והשיב לו בלשון זה **'אִסְתִּירָא מֵאָה מָעֵי',** כלומר, בלשון הראשון אמר 'אסתירא' שהוא סלע מדינה ששויו תשעים ושש פרוטות, ובלשון שני אמר 'מאה מעי' שהם מאה פרוטות, והסכימו ביניהם על כך, חייב לשלם למוכר **מֵאָה מָעֵי** – מאה פרוטות, כפי לשון האחרון. וכן אם אמר לו להיפך **'מֵאָה מָעֵי אִסְתִּירָא',** חייב לשלם לו **אִסְתִּירָא,** כפי לשון האחרון. ואם כן מדוע היה צריך רב להשמיע אף בנידון משנתינו שיש ללכת אחר לשון אחרון.

משיבה הגמרא: אכן רב בא להשמיענו כאן שתפוס לשון אחרון, שהרי **אִי מֵהָתָם** – אם מהנידון של 'אסתירא מאה מעי' היינו רוצים להוכיח שלדעת רב תופסים לשון אחרון, אין ראיה מכך, **דַּהֲוָה אֲמִינָא** – היינו אומרים, שמה שרב חייב לשלם למוכר כפי דבריו האחרונים אין זה משום שפוסק תפוס לשון אחרון, אלא הכל לשון אחד הוא **וּפְרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ** – המוכר בסוף דבריו בא לפרש את תחילת דבריו, והיינו שבאופן שאמר 'אסתירא מאה מעי', כוונתו לומר איני מוכר במטבע אסתירא רגיל השוה תשעים ושש פרוטות, אלא באסתירא גדולה השוה מאה פרוטות, וכן באופן שאמר 'מאה מעי אסתירא' כוונתו לומר איני מבקש ממך מאה פרוטות רגילות אלא מאה פרוטות רעות שאינן שוות אלא כאסתירא. **קָמַשְׁמַע לָן** – ולכך משמיענו רב לגבי נידון משנתינו שאף שאמר שתי לשונות 'בשנים עשר זהב לשנה מדינר זהב לחודש' יש לתפוס לשון אחרון.

הגמרא מביאה את שיטת שמואל בביאור דברי המשנה: **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** מה ששנינו במשנתינו במעשה בבית המרחץ שיחלוקו את חודש העיבור ביניהם, **כְּבָא** המשכיר **בְּאֶמְצַע חֹדֶשׁ** העיבור **עַכְּקִינָן,** ואמר לשוכר צא מביתי או שלם לי שכר כל החודש, ולכך חצי החודש שכבר דר השוכר בבית ומוחזק בו, אין מחייבין אותו לשלם, כיון שהמשכיר הבא להוציא ממנו ממון עליו להביא ראיה שלשון אחרון הוא העיקר, ואילו על חצי החודש שעדיין לא דר השוכר בבית, צריך ליתן לבעל הבית שכרו, כיון שהקרקע בחזקת בעל הבית עומדת ואם רוצה השוכר ליפטר עליו להוכיח שלשון ראשון עיקר. **אֲבָל** אם **בָּא** המשכיר לתבוע את השוכר מיד **בִּתְחִלַּת חֹדֶשׁ** העיבור, **כּוּלֵּיהּ** – כל תשלום החודש **לַמַּשְׁכִּיר,** כיון שכאמור הקרקע בחזקת בעל הבית והשוכר החפץ לדור בלא לשלם נחשב מוציא ממנו ועליו הראיה. ואם **בָּא** המשכיר לתבוע **בְּסוֹף חֹדֶשׁ** העיבור, **כּוּלֵּיהּ** – כל דמי שכירות החודש נשארים **לַשּׁוֹכֵר,** כיון שהמשכיר הבא להוציא דמי שכירות מחבירו עליו להביא ראיה.

מבררת הגמרא את שיטת שמואל. שואלת הגמרא: **מִי אָמַר שְׁמוּאֵל לֹא אַמְרִינָן תְּפוּם לָשׁוֹן אַחֲרוֹן** – האם סבר שמואל שאין דין תפוס לשון אחרון, אלא ספק הוא, **וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ,** שאם מכר אדם לחבירו תבואה, ואמר לו **כּוֹר** [שלושים סאה] **בִּשְׁלֹשִׁים** סלעים **אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,** כל זמן שלא משך הקונה את כל השלושים סאים **יָכוֹל** כל אחד מהם **לַחֲזוֹר בּוֹ** מהמקח, **וַאֲפִילּוּ בְּסָאָה אַחֲרוֹנָה** – אם נשאר רק סאה אחרונה שלא משך אותה, שכיון שאמר המוכר 'כור' כוונתו דווקא לכור שלם, לא פחות ולא יותר, וכל הכור הוא מכירה אחת, ולכן כל זמן שלא משך הקונה לרשותו את כל הכור לא הושלם המקח, ויכולים לחזור בהם. אבל אם אמר המוכר 'כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים, סָאָה בְּסֶלַע, אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', כיון שבלשון שני הזכיר 'סאה בסלע' שהיא מכירת כל סאה בפני עצמה, הדין הוא שרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה – כל סאה וסאה שמשך הקונה לרשותו הרי היא שלו, ואין יכולים לחזור בהם. ומוכח אם כן שאף שמואל סובר תפוס לשון אחרון.

מיישבת הגמרא: אכן לדעת שמואל ספק הוא אם הולכים אחר לשון ראשון או אחרון, **וְהָתָם טַעְמָא מַאי** – הטעם שם שאין יכול לחזור בו מאותם סאים שמשך הקונה, **מִשּׁוּם דְּתָפֵים** – כיון שהקונה מוחזק כבר בסאים שמשך, ואין מוציאין מידו מספק, **הָכָא נַמִּי** – וכן גם בנידון משנתינו סבר שמואל שמה שהשוכר **קָא תָפֵים** – תפוס בשכירות בית המרחץ אין מוציאים מידו מספק, ולכך רק אם בא המשכיר לתבוע באמצע החודש נאמר במשנתינו 'יחלוקו', אך אם תובע בתחילת החודש כאשר הוא מוחזק בבית, חייב השוכר לשלם לו עבור כל החודש, ואין מוציאים מיד המשכיר ליתן לשוכר לדור בו בחינם.

הגמרא מביאה את דעת רב נחמן בנידון משנתינו: **וְרַב נַחְמָן אָמַר, קַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ קַיֶּימֶת** – באופן זה שהזכיר בתחילה 'שנה' ולבסוף 'חודשים', אפילו אם לא תבעו המשכיר אלא בסוף החודש, חייב השוכר לשלם את כל החודש למשכיר [ולא כפי המבואר במשנתינו שיחלוקו], משום שכבר בתחילת החודש היה ספק על דין שכירות אותו חודש והיתה הקרקע עומדת בחזקת בעליה.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** רב נחמן בדבריו, אם כוונתו לומר שיש **לִתְפּוֹם לָשׁוֹן אַחֲרוֹן** שהזכיר המשכיר בסוף דבריו 'דינר לחודש' ולכן חייב את השוכר לשלם על כל החודש, אם כן **הַיְינוּ דְּרַב** – אלו היו דברי רב לעיל, ומה חידש רב נחמן בכך. משיבה הגמרא: אין טעמו של רב נחמן משום תפוס לשון אחרון, אלא **אַף עַל גַּב דְּאַפִּיךְ מִיפַּךְ** – אף באופן שאמר להיפך, תחילה 'דינר לחודש' ואחר כך 'שנים עשר דינרים לשנה', שלדעת רב יש לפטור את השוכר מחודש העיבור, שהרי בסוף דבריו אמר בעל הבית שנים עשר דינרים לשנה, סבר רב נחמן שחייב השוכר הכל, משום שמסופק הוא בדבר אם יש לתפוס לשון ראשון או לשון אחרון, ומספק יש להעמיד את הקרקע בחזקת בעליה.

מסתפקת הגמרא בנידון אחר בדיני שכירות: **בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַבִּי יַנַּאי,**

המשך בעמוד קס

שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל – אם תבע השכיר את שכרו מבעל הבית ביום שסיים את מלאכתו, ובעל הבית טוען שכבר שילם בתחילת היום, על אף שמן הדין היה על בעל הבית להשבע שנתן ולהיפטר, תיקנו חכמים שישבע השכיר שלא קיבל את שכרו, ויטול את השכר מבעל הבית, משום שחששו חכמים שבעל הבית הטרוד בפועליו שילם לפועל אחר ויסבור שנתן לפועל זה. הרי מבואר במשנה זו שרק בשָׂכִיר הוּא דְּרָמוּ רַבָּנַן שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ – הטילו חכמים שבועה על השכיר התובע, מִשּׁוּם דְּבַעַל הַבַּיִת טָרוּד בְּפוֹעֲלָיו וחששו שיטעה וישבע לשקר, אֲבָל הָכָא – בנידון זה שטוען השוכר ששילם את דמי השכירות בתחילת היום, שׁוֹכֵר מְהֵימָן בִּשְׁבוּעָה לומר ששילם, ויפטר כדין כל כופר בטענת ממון, שהטילו עליו חכמים 'שבועת היסת'.

מביאה הגמרא בשם רב נחמן דין נוסף בדיני שכירות: אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, הַאי מַאן דְּאוֹגַר לֵיהּ בֵּיתָא לְחַבְרֵיהּ לַעֲשַׂר שְׁנִין – המשכיר בית לחבירו לעשר שנים, וְכָתַב לֵיהּ שְׁטָרָא – שטר שכירות לעשר שנים, אלא שלא כתב בשטר זמן התחלת השכירות, ולאחר כמה שנים שדר השוכר בבית, אָמַר לֵיהּ – המשכיר לשוכר, נְקִיטַת חָמֵשׁ שְׁנִין – כבר חמש שנים הבית בידך ולא נותרו לך אלא עוד חמש שנים, והשוכר טוען לא דרתי בבית אלא שלש שנים, מְהֵימָן – נאמן המשכיר בדבריו, ואין לשוכר אלא עוד חמש שנים מזמן זה, משום שקרקע בחזקת בעליה עומדת על כל ספק הבא לפנינו.

שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרָבִינָא, אֶלָּא מַעְתָּה – אם כדברי רב נחמן שהמשכיר נאמן לומר שפרע לשוכר חמש שנים מתוך התחייבותו לעשר שנים, באופן דאוֹזְפֵיהּ – הִלּוה אדם לחבירו מֵאָה זוּזֵי בִּשְׁטָרָא – וכתב עליהם שטר הלואה, וְאָמַר לֵיהּ – הלוה למלוה פְּרַעְתִּיךְ פַּלְגָא – מחצית החוב, הָכִי נַמִּי דְּמְהֵימָן – וכי גם בזה יהיה הלוה נאמן, ודאי אי אפשר לומר כן שהרי לשם כך כותבים שטר כדי שלא יוכל הלוה לומר פרעתי. וכיון שכן, מדוע שונה משכיר ושוכר מהלואה. מיישבת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבינא, הָכִי הַשְׁתָּא – כך אתה מדמה, הלא שונה הלואה משכירות, שהרי הָתָם – בהלואה, הִשְׁטָר לְגוּבַיְיהוּ קָאֵי – לגבות בו הוא עומד, וְאִם אִיתָא דְּפַרְעֵיהּ – אם אכן פרע הלוה חלק ממנו, אף על פי שאינו יכול לקרעו שהרי לא נפרע כל החוב, מכל מקום אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתְּבָא אַגַּבֵּיהּ – היה צריך הלוה לכתוב על גב השטר שנפרע מקצתו, אִי נַמִּי, מִיכְתַּב עֲלֵיהּ תִּבְרָא – או לכתוב שובר על חלק מהחוב שנפרע, וכיון שלא כתוב על השטר כלום, ואין ללוה שובר מהמלוה ששילם, מוכח מכך שהלוה לא פרע את חובו, אֲבָל הָכָא – בשכירות, אָמַר לֵיהּ המשכיר לשוכר, הַאי דִּכְתִיבֵי לָךְ שְׁטָרָא – מה שכתבתי לך שטר, אינו כדי שתהיה נאמן לתבוע לעולם עשר שנים, אלא כֵּי הֵיכִי דְּלָא תֶּחֱזַק עֲלֵיהּ – שלא תחזיק בבית ותאמר שלי הוא שקניתיו, שהרי המחזיק בבית שלש שנים נאמן לטעון שקנה אותו ואינו צריך להראות שטר מכירה, ולכן כתבתי שטר שכירות שיתפרסם בכך שהבית אינו שלך ואינך דר בו אלא בשכירות, וכיון שאין השטר מוכיח שהמשכיר חייב, לכך נאמן המשכיר לומר שהשוכר כבר דר בבית חמש שנים, שקרקע בחזקת בעליה עומדת, ועל השוכר להביא ראיה שהמשכיר חייב לו יותר.

מביאה הגמרא דין נוסף מרב נחמן: אָמַר רַב נַחְמָן, שׁוֹאֵל אָדָם כלי מחבירו בְּטוּבוֹ – כל זמן שהכלי טוב וראוי לשימוש, כגון שאמר השואל 'השאילני כלי זה בטובו' ואמר המשאיל 'הן', הרי הכלי שאול לו לְעוֹלָם, ואף אם החזירו, רשאי לשוב ולקחתו ללא הסכמת הבעלים כל זמן שהכלי ראוי למלאכתו. וְאָמַר על כך רַב מָרִי בַּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל [–בן בתו של שמואל], וְהוּא דְּקָנֵי מִינַיְיהוּ – דינו של רב נחמן אינו אלא כשעשה השואל קנין עם המשאיל להשתמש בחפץ. אבל אם לא עשה קנין, כאשר מחזיר הוא למשאיל את החפץ פעם אחת, שוב אינו חייב להשאיל לו את החפץ, כיון שקנין משיכה הראשונה נגמר בהשבת החפץ. וְאָמַר על כך רַב מָרִי בַּרֵיהּ דְּרַב אַשִׁי, וּמְהַדַּר לֵיהּ קַתְיָה – כאשר נשבר הכלי ואינו ראוי לשימוש, חייב השואל להחזיר את הקת ושאר השברים של הכלי, ואסור לו לתקנו ולהשתמש בו, שהרי לא שאל את הכלי אלא כל זמן שהוא טוב ולא אחר שנשבר.

אָמַר רָבָא, הַאי מַאן דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ אוֹשְׁלַן מָרָא – האומר לחבירו השאילני מעדר לְמִירְפַּק בֵּיהּ הַאי פַּרְדֵּיסָא – לעדור בו פרדס זה, רָפִיק בֵּיהּ הַהוּא פַּרְדֵּיסָא – עודר בו אותו הפרדס, ואינו יכול להשתמש בו לפרדס אחר, שהרי לא הושאל לו אלא בשביל פרדס זה. אבל האומר לחבירו השאל לי מעדר כדי לעדור בו פַּרְדֵּיסָא – פרדס, ולא אמר איזה פרדס, רָפִיק בֵּיהּ כָּל פַּרְדֵּיסָא דְּבָעֵי – עודר בו פרדס אחד איזה שירצה, בין גדול בין קטן, בין אם הוא שלו בין של חבירו. ואם אמר השאל לי מעדר לעדור בו פַּרְדֵּיסֵי – פרדסים, רָפִיק וְאָזִיל כָּל פַּרְדֵּיסֵי דְּאִית לֵיהּ – עודר והולך את כל הפרדסים שיש לו, ואין אומרים שהתכוין רק למיעוט פרדסים כלומר שנים ולא יותר, וּמְהַדַּר לֵיהּ קַתְיָה – ומכל מקום חייב השואל להחזיר את הקת של הכלי לכשישבר הכלי וכן את שאר חלקי הכלי אם נשברו, שהרי הכלי שאול בידו לשימוש, ולא קנאו שיהיה שלו לעולם. וכעין זה אָמַר רַב פַּפָּא, הַאי מַאן דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ אוֹשְׁלַן הַאי גַּרְגּוּתָא – האומר לחבירו השאל לי באר מים זו, וְנָפְלָה הבאר, לֵא כָּנֵי לָהּ – אין השואל רשאי לבנות את הבאר ולהשתמש בה, כיון שנגמרה השאלה הראשונה כשנפלה הבאר, ואת הבאר החדשה שבונה עכשיו לא השאיל לו בעל הקרקע. אבל אם אמר השאל לי גַּרְגּוּתָא – באר מים סתם ולא פירש לו איזו באר, וְנָפְלָה הבאר, כָּנֵי לָהּ – רשאי השואל לבנותה ולהשתמש בה, כיון שלא פירש לו באר מסויימת. ואם אמר השאל לי בֵּי גַּרְגּוּתָא – מקום לחפירת באר, כָּרֵי וְאָזִיל כַּמָּה גַּרְגּוּתֵי בְּאַרְעֵיהּ עַד דְּמִתְרַמֵּי לֵיהּ – הולך וכורה כמה בארות שירצה באותה קרקע שהושאלה לו, עד שימצא באר טובה שיש בה מים, וְצָרִיךְ לְמִיקְנֵי מִינֵיהּ – אמנם צריך השואל לעשות קנין על זכות שמוש בקרקע, שאם רק הסכימו ביניהם בדיבור בלא קנין, יכול המשאיל לחזור בו כל זמן שירצה:

משנה

הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ לזמן קצוב וְנָפַל הבית, חַיָּיב המשכיר לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אחר עד סוף זמן שכירותו. הָיָה הבית ששכר קָטָן, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ המשכיר בית גָּדוֹל, שיכול השוכר לומר איני חפץ לדור בבית גדול. וכן אם היה הבית גָּדוֹל, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן, שיכול השוכר לומר איני חפץ בבית קטן. היה חדר אֶחָד, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם, שיכול השוכר לומר רצוני באחד ולא בשנים. שכר ממנו שְׁנַיִם – שני חדרים לֹא יַעֲשֶׂנּוּ חדר אֶחָד, שיכול השוכר לומר רצוני בשנים. לֹא יִפְחוֹת מִן הַחַלּוֹנוֹת – ממנין החלונות שהיו בבית, וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶם – על מנין החלונות, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם – שיסכימו על כך השוכר והמשכיר:

גמרא

מבררת הגמרא את דברי המשנה: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן שנינו שאם נפל הבית חייב המשכיר להעמיד לשוכר בית אחר, אִי דְּאָמַר לֵיהּ – לשוכר בַּיִת זֶה אני משכיר לך, וְנָפַל הבית, מדוע חייב להעמיד לשוכר בית חדש, הלא אָזַל לֵיהּ – הלך הבית ששכר, ומזלו של השוכר גרם לו, שהרי לא התחייב לו המשכיר אלא בית זה. וְאִי דְּאָמַר לֵיהּ בַּיִת סָתָם אני משכיר לך, אֶחָד אַמַּאי לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם, קָטָן אַמַּאי לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל – מדוע שנינו שאסור למשכיר לשנות מאחד לשנים או מקטן לגדול, הרי כיון שלא אמר איזה בית משכיר לו, יכול להעמיד לו כל בית שירצה. מיישבת הגמרא: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, במשנתינו מדובר שאמר בית סתם, ומכל מקום אסור לשנות, משום דְּאָמַר לֵיהּ – לשוכר, בַּיִת שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ מִדַּת אֶרְכּוֹ כָּךְ וְכָךְ, וכיון שהתחייב על בית קטן אינו יכול לשנות לגדול וכן להיפך.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם כדברי ריש לקיש, מַאי לְמֵימְרָא – מה חדשו במשנתינו שאסור לו לשנות, הלא בפירוש התנה עמו

המשך בעמוד רכא

שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל שָׂכִיר הוּא דְּרָמוּ רַבָּנָן שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ מִשּׁוּם דְּבַעַל הַבַּיִת טָרוּד בְּפוֹעֲלָיו אֲבָל הָכָא שׂוֹכֵר מְהֵימַן בִּשְׁבוּעָה אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן הַאי מַאן דְּאוֹגַר לֵיהּ בֵּיתָא לְחַבְרֵיהּ לְעֶשֶׂר שְׁנִין וְכָתַב לֵיהּ שְׁטָרָא וְא״ל נְקִיטַת חָמֵשׁ שְׁנִין מְהֵימָן א״ל רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרָבִינָא אֶלָּא מֵעַתָּה אוֹזְפֵיהּ מֵאָה זוּזֵי בִּשְׁטָרָא וְא״ל פְּרַעְתִּיךְ פַּלְגָא ה״נ דִּמְהֵימָן א״ל הָכֵי הַשְׁתָּא הָתָם שְׁטָר לְגוּבַיְינָא קָאֵי אִם אִיתָא דְּפַרְעֵיהּ אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתְּבָא אַגַּבֵּיהּ א״נ מִיכְתַּב עֲלֵיהּ תַּבְרָא אֲבָל הָכָא אָמַר לֵיהּ הַאי דִּכְתִיבִי לָךְ שְׁטָרָא כִּי הֵיכִי דְּלָא תֶּחֱזַק עָלֶיהָ אָמַר רַב נַחְמָן שׁוֹאֵל אָדָם בְּטוּבוֹ לְעוֹלָם אָמַר רַב מָרִי בְּרָהּ דְּבַת שְׁמוּאֵל וְהוּא דְּקָנֵי מִינֵּיהּ אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב אַשִׁי וּמְהַדֵּר לֵיהּ קַתֵּיהּ אָמַר רָבָא הַאי מַאן דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ אוֹשְׁלַן מָרָא לְמִירְפַּק בֵּיהּ הַאי פַּרְדֵּיסָא רָפֵיק בֵּיהּ הַהוּא פַּרְדֵּיסָא פַּרְדֵּיסָא רָפֵיק בֵּיהּ כָּל פַּרְדֵּיסָא דְּבָעֵי פַּרְדֵּיסֵי רָפֵיק וְאָזֵיל כָּל פַּרְדֵּיסֵי דְּאִית לֵיהּ וּמְהַדֵּר לֵיהּ קַתֵּיהּ אָמַר רַב פָּפָּא הַאי מַאן דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ אוֹשְׁלַן הַאי גַּרְגּוּתָא וְנָפְלָה לָא בָּנֵי לָהּ גַּרְגּוּתָא וְנָפְלָה בָּנֵי לָהּ בֵּי גַּרְגּוּתָא כָּרֵי וְאָזֵיל כַּמָּה גַּרְגּוּתֵי בְּאַרְעֵיהּ עַד דְּמִתְרַמֵּי לֵיהּ וְצָרִיךְ לְמִיקְנֵי מִינֵּיהּ: **מתני'** הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ וְנָפַל חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת הָיָה קָטָן לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל גָּדוֹל לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן אֶחָד לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם שְׁנַיִם לֹא יַעֲשֶׂנּוּ אֶחָד לֹא יִפְחוֹת מִן הַחַלּוֹנוֹת וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶם אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם: **גמ'** הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאָמַר לֵיהּ בַּיִת זֶה נָפַל אָזַל לֵיהּ אִי דְּאָמַר לֵיהּ בַּיִת סְתָם אֶחָד אַמַּאי לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם קָטָן אַמַּאי לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר לֵיהּ בַּיִת שֶׁאֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ מִדַּת אָרְכּוֹ כָּךְ וְכָךְ אִי הָכֵי מַאי לְמֵימְרָא אֶלָּא כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר לֵיהּ בַּיִת כָּזֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ וְאַכַּתִּי מַאי לְמֵימְרָא לָא צְרִיכָא דְּקָאֵי אַגּוּדָא דְּנַהֲרָא מַהוּ דְּתֵימָא מַאי כָּזֶה דְּקָאֵי אַגּוּדָא דְּנַהֲרָא קמ״ל:

הַדְרָן עֲלָךְ הַשּׁוֹאֵל

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִקְצוֹר יִקְצוֹר לַעֲקוֹר יַעֲקוֹר לַחֲרוֹשׁ אַחֲרָיו יַחֲרוֹשׁ הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּתְּבוּאָה כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיַּיִן כָּךְ חוֹלְקִין

בזמורות

רש״י

שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. אִם בַּיּוֹם שֶׁיָּצָא מִמְּלַאכְתּוֹ תְּבָעוֹ נִשְׁבָּע שֶׁלֹּא קִיבֵּל וְנוֹטֵל שֶׁזֶּה אֶחָד מִן הַנִּשְׁבָּעִים וְנוֹטְלִין הָאֲמוּרִים בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף מד:) שֶׁתִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים דְּשָׁקְלוּהָ לִשְׁבוּעָה מִבַּעַל הַבַּיִת וְשַׁדְיוּהָ אַשָּׂכִיר מִשּׁוּם דְּבַעַל הַבַּיִת טָרוּד בְּפוֹעֲלָיו וְכַסָּבוּר שֶׁנָּתַן לָזֶה כְּשֶׁנָּתַן לַחֲבֵירוֹ: **אֲבָל.** בְּעָלְמָא אֲפִי׳ בְּיוֹם זְמַנּוֹ נֶאֱמָן לוֹמַר פְּרַעְתִּיךְ כְּבָר וּבִשְׁבוּעַת הֶיסֵּת שֶׁהֵטִילוּ חֲכָמִים עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִקְצָת: **וְכָתַב לֵיהּ.** מַשְׂכִּיר לַשּׂוֹכֵר שְׁטָרָא שֶׁהִשְׂכִּירָהּ לוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא נִכְתַּב בַּשְּׁטָר זְמַן וּלְאַחַר זְמַן בָּא לִפְנֵי ב״ד וְאָמַר כְּבָר דַּרְתָּ בָּהּ חָמֵשׁ שָׁנִים וְזֶה אָמַר לֹא דַּרְתִּי אֶלָּא שָׁלֹשׁ: **מְהֵימָן.** בַּעַל הַבַּיִת דְּקַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת עַל כָּל דְּבַר סָפֵק הַבָּא לְפָנֵינוּ: **תַּבְרָא.** שׁוֹבָר: **דְּלָא תֶּחֱזַק בָּהּ.** דְּלָא תֵּימָא לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי וְלֹא שֶׁתּוּכַל לִתְבּוֹעַ עֶשֶׂר שָׁנִים לְעוֹלָם: **שׁוֹאֵל אָדָם בְּטוּבוֹ לְעוֹלָם.** אִם רָאָה אָדָם כְּלִי לַחֲבֵירוֹ וְאָמַר הַשְׁאִילֵנִי בְּטוּבוֹ וְא״ל הֵן שָׁאוּל לוֹ לְעוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁהוּא רָאוּי לִמְלָאכָה דְּהַאי בְּטוּבוֹ מַשְׁמַע לָן כָּל זְמַן שֶׁהוּא טוּבוֹ אֲפִילּוּ מַחְזִירוֹ חוֹזֵר וְנוֹטְלוֹ כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ: **וְהוּא דְּקָנֵי מִינֵּיהּ.** דִּבְעָלִים אֲבָל לֹא קָנֵי מִכִּי אַהַדְרֵיהּ כָּלְתָה קְנִיָּיה דִּמְשִׁיכָה רִאשׁוֹנָה: **וּמְהַדֵּר לֵיהּ קַתֵּיהּ.** וּכְשֶׁיִּפְחוֹת שֶׁלֹּא יְהֵא רָאוּי יַחֲזִיר לוֹ שְׁבָרָיו דְּהָא לַאו בְּמַתָּנָה יְהָבֵיהּ אֶלָּא שְׁאֵלָה הֲוַאי וּבְטוּבוֹ הוּא וְהַאי לַאו טוּב הוּא: **פַּרְדֵּיסָא.** סְתָמָא: **רָפֵיק בֵּיהּ.** חַד פַּרְדֵּיסָא: **כָּל דְּבָעֵי.** אֲפִילּוּ גָּדוֹל כְּאַנְטוֹכְיָא: **וְאִי א״ל פַּרְדֵּיסֵי.** רָפֵיק בֵּיהּ כָּל פַּרְדֵּיסֵי דְּאִית לֵיהּ וְלָא אַמְרִינַן תְּרֵי פַּרְדֵּיסֵי הוּא דְּקָאָמַר לֵיהּ דַּאֲפִי׳ טוּבָא נַמִּי מַשְׁמַע: **אוֹשְׁלַן.** הַשְׁאִילֵנִי: **גַּרְגּוּתָא.** בְּאֵר מַיִם חַיִּים לְהַשְׁקוֹת שָׂדוֹת: **לֹא בָּנֵי לָהּ.** אִם בָּא לִבְנוֹתוֹ וְלוֹמַר עוֹד שָׁאוּל לִי לְעוֹלָם זֶה מְעַכֵּב עָלָיו וְאוֹמֵר לֹא הִשְׁאַלְתִּיךְ אֶלָּא אוֹתוֹ וְלֹא כְּשֶׁנַּעֲשָׂה אַחֵר: **בָּנֵי לָהּ.** וַהֲרֵי הִיא שְׁאוּלָה לוֹ עַד שֶׁיַּשְׁקֶה כָּל שְׂדוֹתָיו: **בֵּי גַּרְגּוּתָא.** אָמַר לוֹ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה הַשְׁאִילֵנִי בֵּי גַּרְגּוּתָא הַשְׁאִילֵנִי מָקוֹם לַחְפּוֹר בּוֹ בְּאֵר קָאָמַר לֵיהּ: **וְכָרֵי וְאָזֵיל כַּמָּה גַּרְגּוּתֵי בְּאַרְעֵיהּ.** אִם לֹא יִמְצָא כָּאן יַחְפּוֹר בְּמָקוֹם אַחֵר עַד דְּמִתְרַמֵּי לֵיהּ מָקוֹם הָרָאוּי: **וְצָרִיךְ לְמִיקְנֵי מִינֵּיהּ.** מֵעִיקָּרָא וְאִי לֹא קָנָה מִינֵּיהּ דִּיבּוּרָא בְּעָלְמָא א״ל וּמָצֵי לְמֶהְדַּר בֵּיהּ: **מתני'** **חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת.** בִּימֵי שְׂכִירוּתוֹ: **לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן.** הַשּׂוֹכֵר מְעַכֵּב עָלָיו אִי אֶפְשִׁי בְּבַיִת גָּדוֹל וְאִי אֶפְשִׁי בְּבַיִת קָטָן: **גמ'** **וְאִי דְּאָמַר לֵיהּ בַּיִת זֶה.** אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ: **אַזְדָא לֵיהּ.** הָלַךְ לוֹ מַזָּלוֹ גָּרַם וְאַמַּאי חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת: וְלִיטַעְמֵיךְ ל״ג: **מַהוּ דְּתֵימָא מַאי כָּזֶה דְּקָאֵי אַגּוּדָא דְּנַהֲרָא.** שֶׁהוּא חָשׁוּב וְאַגּוּדָא דְּנַהֲרָא הוּא דְּמַתְנֵי בַּהֲדֵיהּ שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם מַקְפִּידִין בְּכָךְ אֲבָל אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ לֹא אַתְנֵי בַּהֲדֵיהּ: **קמ״ל.** דְּאַכּוּלָּהּ מִילְּתָא אַתְנֵי:

הַדְרָן עֲלָךְ הַשּׁוֹאֵל

הַמְקַבֵּל. אוֹ בַּאֲרִיסוּת לְמֶחֱצָה וְלִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ אוֹ בַּחֲכִירוּת בְּכָךְ וְכָךְ כּוֹרִים לְשָׁנָה: **לַחֲרוֹשׁ אַחֲרָיו.** אַחַר הַקְּצִירָה אוֹ הָעֲקִירָה כְּדֵי לַהֲפוֹךְ שָׁרָשִׁים שֶׁל עֲשָׂבִים רָעִים שֶׁבּוֹ וְיָמוּתוּ וְלֹא יַחְזְרוּ וְיִצְמְחוּ לִכְשֶׁתִּזָּרַע:

בזמורות

תוספות

נְקִיטַת חָמֵשׁ שְׁנִין. פֵּר״ח לָשׁוֹן אֶחָד וְכֵן בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁאֵין כָּתוּב בַּשְּׁטָר לֹא תְּחִילַּת הַשָּׁנִים וְלֹא סוֹפָן וְהַשְּׁטָר בְּיַד הַשּׂוֹכֵר וְאוֹמֵר מַשְׂכִּיר לַשּׂוֹכֵר כְּבָר דַּרְתָּ ה׳ שָׁנִים וּפָרִיךְ בִּשְׁטָר מִלְוֶה מִי נֶאֱמָן לוֹמַר פָּרַעְתִּי פַּלְגָא וּמְשַׁנֵּי הָכָא א״ל הַאי דִּכְתַבִי לָךְ שְׁטָרָא כִּי הֵיכִי דְּלָא תֶּחֱזַק פֵּירוּשׁ עִיקַּר הַשְּׁטָר נִכְתַּב בִּשְׁבִילִי שֶׁלֹּא תֹּאמַר לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי וְאֵין הַשְּׁטָר בְּיָדְךָ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא אֲכַחֵשׁ לְךָ חֶשְׁבּוֹן הַשָּׁנִים כַּמָּה הָיוּ מִכָּל מָקוֹם עִיקַּר הַשְּׁטָר בִּשְׁבִילִי נִכְתַּב שֶׁע״י כֵּן יֵשׁ קוֹל שֶׁבְּמַשְׁכַּנְתָּא הוּא אֶצְלְךָ אע״פ שֶׁהַשְּׁטָר בְּיָדְךָ וּלְשׁוֹן שֵׁנִי פֵּר״ח וְזֶה לְשׁוֹנוֹ יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּתוּב בַּשְּׁטָר בִּזְמַן כַּךְ וְכַךְ שָׂכַרְתִּי חֲצֵרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עֶשֶׂר שָׁנִים בְּק׳ דִּינָרִים י׳ דִּינָרִים בְּכָל שָׁנָה וְאַחַר ה׳ שָׁנִים טוֹעֵן הַשּׂוֹכֵר וְאָמַר לַמַּשְׂכִּיר נְקִיטַת שְׂכִירוּת חָמֵשׁ שְׁנִין כו׳ וְאַסִּיקְנָא דְּהַשּׂוֹכֵר נֶאֱמָן וּבִשְׁבוּעָה וּמִסְתַּבְּרָא כִּי הַאי פֵּירוּשָׁא בַּתְרָאָה עכ״ל וְלָשׁוֹן זֶה נִרְאֶה עִיקָּר חֲדָא דִּבְנֶאֱמָנוּת הַשּׂוֹכֵר הָאוֹמֵר שֶׁפָּרַע הַשְּׂכִירוּת אַיְירֵי נַמִּי לְעֵיל מִינֵּיהּ בְּסָמוּךְ וּמַשְׁמַע דִּבְהָכֵי נַמִּי אַיְירֵי וְעוֹד דְּהַשְׁתָּא נִיחָא טְפֵי מַה שֶּׁאָמַר בְּמַסְקָנָא שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה הַשְּׁטָר לְגוּבַיְינָא אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק הַשּׂוֹכֵר דִּלְפִי זֶה הַשְּׁטָר יֶשְׁנוֹ בְּיַד הַמַּשְׂכִּיר:

שׁוֹאֵל אָדָם בְּטוּבוֹ. בָּעֵרוּךְ בְּעֶרֶךְ שׁוֹאֵל מְפָרֵשׁ בְּטוּבוֹ בַּטּוֹבָה שֶׁמַּחֲזִיק הַשּׁוֹאֵל לְהַמַּשְׁאִיל יָכוֹל הַשּׁוֹאֵל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְעוֹלָם בְּכֵלָיו שֶׁל מַשְׁאִיל וְאֵין נִרְאֶה:

פַּרְדֵּיסֵי רָפֵיק בֵּיהּ כָּל פַּרְדֵּיסֵי דְּאִית לֵיהּ. וְא״ת דְּאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת (ב״ב דף סא: ושם ד״ה ארעתא) אַרְעָתָא תַּרְתֵּי מַשְׁמַע וְאֵין לוֹמַר דְּהָתָם נַמִּי אִי אָמַר אַרְעָאֵי הֲוָה מַשְׁמַע כּוּלְּהוּ כְּמוֹ פַּרְדֵּיסֵי דְּהָא אָמַר הָתָם בְּסוֹף פֶּרֶק (דף סט:) דִּיקְלֵי יָהֵיב לֵיהּ תְּרֵי דִּיקְלֵי וְתוּ לָא וְי״ל דְּהַיְינוּ דַּוְקָא גַּבֵּי מֶכֶר דְּאֵין לָנוּ לוֹמַר שֶׁמָּכַר כָּל קַרְקְעוֹתָיו אֶלָּא הַפָּחוֹת אֲבָל בִּשְׁאֵלָה אֵינוֹ מַקְפִּיד דְּמַשְׁאִיל לְכָל צָרְכּוֹ וְעוֹד י״ל דְּהָתָם יַד לוֹקֵחַ עַל הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁהַמּוֹכֵר מוּחְזָק וְהָכָא יַד הַמַּשְׁאִיל עַל הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁהַשּׁוֹאֵל מוּחְזָק וְכ״ת לָא מִקְּרֵי שׁוֹאֵל מוּחְזָק כֵּיוָן שֶׁסּוֹפוֹ לְהַחֲזִיר וְאֵין נִשְׁאָר בְּיָדוֹ כִּדְאָמַר לְעֵיל קַרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת וַאֲפִי׳ בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ לָא דָּמֵי דְּדַוְקָא קַרְקַע שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצְנִיעַ לְשָׁמְטוֹ מִיַּד בַּעְלָהּ אָזְלִינַן בָּתַר חֲזָקָה קַמָּא אֲבָל בְּמִטַּלְטְלִין אָזְלִינַן בָּתַר מַאן דְּתוֹפֵס הַשְׁתָּא הֵיכָא דְּלֵיכָּא חֶזְקַת קַרְקַע כְּנֶגְדָּהּ:

הַדְרָן עֲלָךְ הַשּׁוֹאֵל

הַמְקַבֵּל. בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ. אוֹתוֹ שֶׁנִּקְצָץ עִם הַשִּׁבּוֹלֶת קָרוּי תֶּבֶן וְהַנִּשְׁאָר בָּאָרֶץ קָרוּי קַשׁ שֶׁקּוֹרִין אישטובל״א כְּדִכְתִיב (בראשית כד) גַּם תֶּבֶן גַּם מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ וְאוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁאָר בַּקַּרְקַע אֵין נוֹתְנִין לַבְּהֵמוֹת לֶאֱכוֹל וּכְתִיב נַמִּי (שמות ה) לְקוֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן שֶׁהָיוּ מְלַקְּטִים בַּשָּׂדוֹת הַקַּשׁ הַנִּשְׁאָר שָׁם תַּחַת הַתֶּבֶן כִּי הַתֶּבֶן כְּבָר הוֹלִיכוּהוּ הַבְּעָלִים אִישׁ לְבֵיתוֹ וְכֵן אַמְרִינַן בְּפֶרֶק שׁוֹאֵל (שבת דף קנ:) בִּשְׁלָמָא קַשׁ מַשְׁכַּחַת לָהּ בִּמְחוּבָּר אֶלָּא תֶּבֶן בִּמְחוּבָּר הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ וּבַגְּמָרָא דְּקָאָמַר בְּעֵינָא דְּתִיתְבַּן אַרְעָאֵי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר דְּתִתְקַשׁ אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁרְגִילוּת הוּא לַעֲשׂוֹת אַשְׁפָּה מִן הַתֶּבֶן וּלְזַבֵּל הַשָּׂדֶה וּלְהָכֵי קָאָמַר דְּתִיתְּבַן כְּלוֹמַר שֶׁיְּהֵא הַקַּשׁ בִּמְקוֹם הַזֶּבֶל הָעוֹשִׂין מִן הַתֶּבֶן וְהָא דְּקָאָמַר נַמִּי בְּעֵינָא תִּיבְנָא הָתָם לְפִי שֶׁעוֹקֵר הַכֹּל וְדָשׁ אֶת הַכֹּל בְּמוֹרִיגִים וּמִתְרַכֵּךְ נִקְרָא הַכֹּל תֶּבֶן: [וע״ע תוספות שבת לז: ד״ה כירה]:

ואזל

וְאָזַל הוא וְיָהִיב בְּרִיבְעָא. תִּימַהּ דְּהָכָא מִשְּׁמַע דְּבַעַל הַבַּיִת שָׁקִיל פְּחוֹת מִן הָאָרִיס וּבְכָל דּוּכְתֵּי מִשְּׁמַע שֶׁהָאָרִיס נוֹטֵל פְּחוֹת כְּדַאֲמַרְיָנָן בְּמִי שֶׁאֲחָזוֹ (גיטין דף עד:) כ"ע דְּלוֹ תְּלַת וְשַׁקְלֵי רִיבְעָא וְאַתְּ דְּלֵי אַרְבָּעָה וּשְׁקִיל תְּלִיתָא וּלְקַמָּן בְּפִירְקִין (דף קי.) נַמִּי אַמַּרְיָנָן אָרִיס אוֹמַר לְמָחֲצָה יָרַדְתִּי וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לְשָׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו מִשְּׁמַע שֶׁאָרִיס רָגִיל לִיטֹּל פְּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר וְי"ל דְּהָכָא אֵיירֵי שֶׁהָאָרִיס נוֹתֵן זֶרַע אֲבָל בְּכָל דּוּכְתֵּי אֵיירֵי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת נוֹתֵן זֶרַע אוֹ בְּכַרְמִים וּפַרְדֵּסִים שֶׁאֵין צָרִיךְ זֶרַע דְּאִיכָּא אַתְּרָא דְּעֵבְדֵי הָכֵי דְּאַרִיסָא יְהִיב בִּיזְרָא וְאִיכָּא אַתְּרָא דְּעֵבְדֵי הָכֵי דְּמָרֵי אַרְעָא יְהִיב בִּיזְרָא כְּדַאֲמַר לְעֵיל בְּסוֹף אֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (דף עד:):

בּוּכְרָא וְטִפְתָּא. פֵּרֵ"ח חָרִיץ וּבֵן חָרִיץ שֶׁכָּךְ רְגִילִים לַעֲשׂוֹת סְבִיבוֹת הַשָּׂדֶה מֵחוּץ לְגָדֵר כְּדַאֲמַרְיָנָן בְּסוֹף פֶּרֶק בֵּית כּוֹר (ב"ב דף קח.) וּבָעֲרוּךְ [וערך ארכבתא] פֵּ' כְּפֵרוּשׁ הַקּוֹנְטְרֵס.

בַּלְמָא. פֵּרוּשׁ שֶׁמְּרוּשׁ כְּמוֹ פִּיו בָּלוּם (בכורות דף מ:) פֵּרוּשׁ סָגוּר וְכֵן בּוֹלֵם עַצְמוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה שֶׁיִּלְהֵי כְּסוּי הַדָּם (חולין דף פט.) אֲבָל אוֹצָר בָּלוּס דְּסוֹף פֶּרֶק הַתְּקַבֵּל (גיטין דף סז. ושם ד"ה בלום) הוּא בְּסָמֶ"ך כְּמוֹ עִיסָּה בְּלוּסָה מְעוֹרֶב בְּפֶרֶק כְּלָל גָּדוֹל (שבת דף עו:) וְאוֹצְרוֹת בְּלוּסִין בב"ר (פרשה ט) :

מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ. בֵּין בַּחֲכִירוּת בֵּין בִּקַּבְּלָנוּת אֵיירֵי כְּדַאֲמַר בְּגִמְרָא וְאע"ג דְּתִנְיָן לְקַמָּן (דף קה:) הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וְאָכְלָהּ חָגָב אִם מִכַּת מְדִינָה הִיא מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוּתוֹ וְלֹא אֵיירֵי אֶלָּא בַּחֲכִירוּת דִּבְקַבְּלָנוּת אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ אֶלָּא נוֹטֵל שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה כְּדִפְרִישׁ לְקַמָּן בְּקוֹנְטְרֵס מ"מ הָכָא בְּסֵיפָא מְנַכִּין לוֹ כֵּיוָן דְּא"ל בֵּית הַשְּׁלָחִין דְּלֹא אִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִימַר כֵּיוָן דְּקָאֵי בְּגַוּוהּ מִדְּאָמַר זוּ כְּדַאֲמַר בְּגִמְרָא ש"מ שְׁרוּצָה לוֹמַר כָּל זְמַן שֶׁתְּהֵא בֵּית הַשְּׁלָחִין כְּמוֹ שֶׁהִיא עַכְשָׁיו שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מְעַיְּן:

דאפשר

בַּזְמוֹרוֹת וּבַקָּנִים וּשְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים: **גמ'** תָּנָא מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִקְצוֹר אֵינוֹ רַשָּׁאִי לַעֲקוֹר לַעֲקוֹר אֵינוֹ רַשָּׁאִי לִקְצוֹר וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה לִקְצוֹר אֵינוֹ רַשָּׁאִי לַעֲקוֹר הַאי אָמַר בְּעֵינָא דְּתִתְבַּן לִי אַרְעָאי וְהַאי אָמַר לֹא מְצִינָא לַעֲקוֹר אֵינוֹ רַשָּׁאִי לִקְצוֹר הַאי אָמַר בְּעֵינָא דְּתִינָּקֵר אַרְעָאי וְהַאי אָמַר בְּעֵינָא תִּיבְנָא וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה לָמָּה לִי מַה טַּעַם קָאָמַר מַה טַּעַם לִקְצוֹר אֵינוֹ רַשָּׁאִי לַעֲקוֹר אֵינוֹ רַשָּׁאִי לִקְצוֹר מִשּׁוּם דִּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה: לַחֲרוֹשׁ אַחֲרָיו יַחֲרוֹשׁ: פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיכָא בְּאַתְּרָא דְּלֹא מְנַכְּשֵׁי וְאָזַל אִיהוּ וְנַכֵּישׁ מַהוּ דְּתֵימָא אָמַר לֵיהּ הַאי דְּנַכֵּישְׁנָא אַדַּעְתָּא דִּלֹּא כָּרִיבְנָא לָהּ קמ"ל דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ: הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה: הַכֹּל לַאֲתוּיֵי מַאי לַאֲתוּיֵי הָא דְּת"ר מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר אִילָנוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע מַשְׁכִּירִין מָקוֹם שֶׁאֵין נָהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר אֵין מַשְׁכִּירִין מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר מַשְׁכִּירִין פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיכָא דְּכ"ע יַהֲבֵי בְּתִילְתָּא וְאָזַל אִיהוּ וְיַהֲבֵיהּ בְּרִיבְעָא מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ הַאי דְּבִצְרִי לָךְ אַדַּעְתָּא דִּלֹּא יְהִיבְנָא לָךְ בְּאִילָנוֹת קמ"ל דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אֵין מַשְׁכִּירִין: פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיכָא דְּכ"ע מְקַבְּלֵי בְּרִיבְעָא וְאָזַל אִיהוּ וְקִיבְּלֵהּ בְּתִילְתָּא מַהוּ דְּתֵימָא א"ל הַאי דִּטְפָאֵי לָךְ אַדַּעְתָּא דִּיהַבְתְּ לִי בָּאִילָנוֹת קמ"ל דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ: כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת וּבַקָּנִים: קָנִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ אַמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי קָנִים הַמּוּחְלָקִין שֶׁבָּהֶן מַעֲמִידִין אֶת הַגְּפָנִים: וּשְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים: לָמָּה לִי מַה טַּעַם קָאָמַר מַה טַּעַם שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בַּקָּנִים מִשּׁוּם דִּשְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים: **מתני'** הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וְהִיא בֵּית הַשְּׁלָחִין אוֹ בֵּית הָאִילָן יָבֵשׁ הַמַּעְיָן וְנִקְצַץ הָאִילָן אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוּרוֹ אִם אָמַר לוֹ חָכוֹר לִי שָׂדֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין זוּ אוֹ שָׂדֶה בֵּית הָאִילָן זֶה יָבֵשׁ הַמַּעְיָן וְנִקְצַץ הָאִילָן מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוּרוֹ: **גמ'** הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא רַבָּה אַמַּאי אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוּרוֹ נֵימָא לֵיהּ מַכַּת מְדִינָה הִיא אָמַר רַב פַּפָּא דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא זוּטָא דְּאָמַר לֵיהּ אִבְעֵי

בָּאִילָנוֹת קמ"ל דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ: כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּתְּבוּאָה כַּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ: אָמַר רַב יוֹסֵף בְּבֶבֶל נְהִיגוּ דִּלֹּא יְהִיבִי תִּיבְנָא לַאֲרִיסָא לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ דְּאִי אִיכָּא אִינִישׁ דְּיָהִיב עַיִן יָפָה הוּא וְלֹא גַּמְרִינָן מִינֵּיהּ אָמַר רַב יוֹסֵף בּוּכְרָא וְטַפְתָּא וְאַרְכַּבְתָּא וְקָנֵי דְּחִיזְרָא דְּבַעַל הַבַּיִת וְחִיזְרָא גּוּפֵיהּ דַּאֲרִיסָא כְּלָלָא דְּמִילְתָּא כָּל עִיקַּר בַּלְמָא דְּבַעַל הַבַּיִת נְטִירוּתָא יְתִירְתָּא דַּאֲרִיסָא וְאָמַר רַב יוֹסֵף מָרָא וּזְבִילָא וְדַיְּוִילָא וְזַרְנוּקָא דְּבַעַל הַבַּיִת אֲרִיסָא עָבִיד בֵּי יָאוֹרֵי: כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיֵּין כַּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת וּבַקָּנִים: קָנִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ אַמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי קָנִים הַמּוּחְלָקִין שֶׁבָּהֶן מַעֲמִידִין אֶת הַגְּפָנִים: וּשְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים: לָמָּה לִי מַה טַּעַם קָאָמַר מַה טַּעַם שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בַּקָּנִים מִשּׁוּם דִּשְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים: **מתני'** הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וְהִיא בֵּית הַשְּׁלָחִין אוֹ בֵּית הָאִילָן יָבֵשׁ הַמַּעְיָן וְנִקְצַץ הָאִילָן אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוּרוֹ אִם אָמַר לוֹ חָכוֹר לִי שָׂדֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין זוּ אוֹ שָׂדֶה בֵּית הָאִילָן זֶה יָבֵשׁ הַמַּעְיָן וְנִקְצַץ הָאִילָן מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוּרוֹ: **גמ'** הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא רַבָּה אַמַּאי אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוּרוֹ נֵימָא לֵיהּ מַכַּת מְדִינָה הִיא אָמַר רַב פַּפָּא דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא זוּטָא דְּאָמַר לֵיהּ

פְּשִׁיטָא כֵּיוָן דְּתִנְיָא דְּלִשְׁנֵיהֶן הֵן וְחוֹלְקִין בָּהֶן מִמֵּילָא שֶׁמַּעְיְנִין דִּשְׁנֵיהֶן מְסַפְּקִין אֶת הַחֲדָשִׁים דְּאִי לֹא יְהִיב מַעִיקָּרָא אַמַּאי פְּלִיג בִּישָׁנִים: **מתני'** בֵּית הַשְּׁלָחִין. קַרְקַע יְבֵשָׁה דְּלֹא דַּיְּיהּ בְּמֵי הַגְּשָׁמִים וּמִמַּעְיָנִין שֶׁבָּהּ מַשְׁקֶה אוֹתָהּ: אוֹ בֵּית הָאִילָן. וּבִשְׁבִיל הָאִילָן הַהוּא חֲבִיבָה עַל הָאָרִיס שֶׁנּוֹטֵל חֵלֶק בְּפֵירוֹת בְּלֹא טוֹרַח: מִן חֲכוּרוֹ. אִם קִיבְּלָהּ מִמֶּנּוּ בְּכֶסֶף וְכַךְ כּוֹרִין לְשָׁנָה דְּמַעְיְנִין לֹא גְּלֵי דְּעַדְּיָיהּ דְּמִשּׁוּם מַעְיָן אוֹ אִילָן טָפֵי לָהּ בְּחֲכִירוּתָהּ: חָכוֹר לִי בֵּית הַשְּׁלָחִין זוּ. גְּלֵי דְּעַדְּיָיהּ דְּבִשְׁבִיל שֶׁהוּא בֵּית הַשְּׁלָחִין טָפֵי לָהּ וְחָכְרָהּ מִמֶּנּוּ: **גמ'** נַהֲרָא רַבָּה. שֶׁהֵכִּיל מַשְׁקִין מִמֶּנּוּ: נֵימָא לֵיהּ מַכַּת מְדִינָה הִיא. וּתְנַן לְקַמָּן בְּפִירְקִין (דף קה:) הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וְאָכְלָהּ חָגָב אוֹ שֶׁנִּשְׁדְּפָה אִם מִכַּת מְדִינָה הִיא מְנַכֶּה מִן הַחֲכִירוּת: נַהֲרָא זוּטָא. אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהַמְּשִׁיכוּ מִן הַנָּהָר הַגָּדוֹל אֵצֶל הַבִּקְעָה לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּהּ:

משכחת

בהנוגע לשידוך, הרי ידועה הוראת חכמינו ז"ל, שצריך להיות כאדם המחזר אחר אבדתו, אף שכמובן בדרכי צניעות על־פי שולחן־ערוך.

ממכתב י"א טבת, תש"כ

בְּזִמּוֹרוֹת – בענפים שנקצצו מן הגפן, וּבַקָּנִים שעליהם מעמידים את הגפנים כדי שלא ינזקו מהקרקע. וּשְׁנֵיהֶם [–האריס ובעל הבית] מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים החדשים הנדרשים בכל שנה לצורך הכרם:

גמרא

תָּנָא, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ הכל לִקְצוֹר את תבואתם ולהשאיר את שורשי התבואה בקרקע, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקוֹר, ובמקום שנהגו לַעֲקוֹר התבואה עם השורשים אֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְצוֹר, וּשְׁנֵיהֶם – בין האריס ובין בעל הבית, מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה שלא לשנות ממנהג המקום.

מבארת הגמרא את טעם הדבר: מקום שנהגו לִקְצוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקוֹר, מאחר שיש לכל אחד מהם סיבה להעדיף את הקצירה. שאם יחפוץ המקבל לעקור במקום לקצור, הַאי אָמַר – יכול בעל הבית לומר לו, חפץ אני שתקצור בדווקא, משום דִּבְעִינָא דְּתִתְבַּן לִי אַרְעָאי – רוצה אני שישאר התבן בקרקע, כדי שלא אצטרך לזבלה לשנה הבאה. וְהַאי אָמַר – ואם חפץ בעל הבית שיעקור המקבל את התבואה, יכול הוא לומר לו לֵא מָצִינָא – אין בכוחי לטרוח לעקור את התבואה, שהעקירה קשה מן הקצירה. וכן במקום שנהגו לַעֲקוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְצוֹר, מאחר שיש לכל אחד סיבה להעדיף את העקירה, הַאי אָמַר בעל הבית יכול לומר בְּעִינָא דְּתִינָּקֵר אַרְעָאי – רצוני שתהיה אדמתי נקיה משאריות התבן, וְהַאי אָמַר – והמקבל יכול לומר בְּעִינָא תִּיבְנָא – חפץ אני לחלוק עם בעל הבית אף בתבן, ואין אני רוצה להשאירו בקרקע.

שואלת הגמרא: וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה לָמָּה לִי – מדוע הוצרכה הברייתא להוסיף ששניהם מעכבים זה על זה, הרי ניתן ללמוד דין זה מן הרישא של הברייתא. מבארת הגמרא: מַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם שבמקום שנהגו לִקְצוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקוֹר, ובמקום שנהגו לַעֲקוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְצוֹר, מִשּׁוּם דִּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה – שלשניהם יש טענה זה על זה שלא לשנות ממנהג המקום, וכמו שנתבאר.

שנינו במשנה, שבמקום שנהגו לַחֲרוֹשׁ אַחֲרָיו [–לאחר הקצירה או העקירה] יַחֲרוֹשׁ אף המקבל: שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שאינו רשאי לשנות ממנהג המקום. ומשיבה: לֵא צְרִיכָא אלא בְּאַתְרָא דְּלֵא מְנַכְּשֵׁי – במקום שאין רגילים לנכש את העשבים הרעים מתוך התבואה בעוד שהיא מחוברת בקרקע, וְאָזַל אִיהוּ וְנַכֵּישׁ – והלך המקבל וניכש, מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ לבעל השדה, הַאי דְּנַכִּישְׁנָא אַדַּעְתָּא דִּלֵּא כָּרִיכְנָא לָהּ – מה שניכשתי את השדה הוא על דעת שלא אצטרך לשוב ולחרוש לאחר הקצירה, קָא מַשְׁמַע לָן שאין הוא נפטר בזה, משום דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ – היה לו לפרש שמנכש במקום החרישה.

שנינו במשנה: הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה: שואלת הגמרא: הַכֹּל לְאַתּוּיֵי מַאי – מה בא לרבות כלל זה. ומבארת: לְאַתּוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ בעלי השדות לְהַשְׁכִּיר לאריס אף את האִילָנוֹת שעַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע, כגון שיש בשדה התבואה כמה אילנות הנותנים פירות, מַשְׁכִּירִין – אף האילנות מושכרים לאריס עם השדה ונוטל חלק בפירותיהם, אף שאינו צריך לטרוח כלל בגידולם. ובְּמָקוֹם שֶׁאֵין [–שלא] נָהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר את האילנות, אֵין מַשְׁכִּירִין – אין הם מושכרים עם השדה.

שואלת הגמרא: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר מַשְׁכִּירִין, פְּשִׁיטָא שאינו רשאי לשנות ממנהג המקום. ומשיבה: לֵא צְרִיכָא אלא במקום דְּכוּלֵּי עָלְמָא יָהֲבֵי בְּתִלְתָּא – שרגילים הכל ליתן שדה לאריס על מנת שיטלו הבעלים שליש מן התבואה והאריס שני שליש, וְאָזַל אִיהוּ וְיָהֲבֵיהּ בְּרִיבְעָא – והלך בעל שדה זה ונתנה לאריס על מנת שיטלו הבעלים רק רבע מן התבואה והאריס שלושה רבעים, מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ בעל השדה לאריס, הַאי דְּבַצְרֵי לָךְ – מה שנטלתי לעצמי פחות מן הראוי לי, הוא אַדַּעְתָּא דְּלֵא יָהֵיבְנָא לָךְ בְּאִילָנוֹת – על דעת שלא אתן לך חלק באילנות, קָא מַשְׁמַע לָן שאינו יכול לומר כן, משום דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ – שהיה לו לפרש זאת.

שנינו בברייתא: שבְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אילנות עם הקרקע אֵין מַשְׁכִּירִין: שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומיישבת: לֵא צְרִיכָא אלא במקום דְּכוּלֵּי עָלְמָא מְקַבְּלֵי בְּרִיבְעָא – שרגילים האריסים ליטול הקרקע על מנת ליתן לבעל השדה רבע מן התבואה, וְאָזַל אִיהוּ וְקִיבְּלֵהּ בְּתִלְתָּא – והלך אריס זה וקיבלה על מנת ליתן לבעלים שליש מן התבואה, מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ האריס לבעל השדה, הַאי דְּטַפַּאי לָךְ – מה שאני נותן לך יותר הוא אַדַּעְתָּא דִּיהַבְתְּ לִי בְּאִילָנוֹת – על דעת שתחלוק עמי אף בפירות האילנות. קָא מַשְׁמַע לָן שאין הדין כן, דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ – מאחר שהיה על האריס לפרש זאת לבעל השדה.

שנינו במשנה: כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּתְּבוּאָה, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ: הגמרא מבארת שדין זה תלוי במנהג המקום: אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּבָבֶל נְהִיגוּ דְּלֵא יְהִיבֵי תִּיבְנָא לַאֲרִיסָא – המנהג בבבל הוא שאין האריס נוטל חלק בתבן כלל. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, דְּאִי אִיכָּא אִינִישׁ דְּיָהִיב – שאם ישנו אדם בבבל הנותן לאריסו חלק בתבן, מידת עַיִן יָפָה הוּא נוהג בו, ולא מעיקר הדין הוא עושה, וְלֵא נַמְרִינָן מִינֵּיהּ – ואין ללמוד ממנו שכך הוא המנהג.

הגמרא מבארת מי חייב בהוצאות שמירת השדה: אָמַר רַב יוֹסֵף, בּוּכְרָא – תל עפר גבוה שבונים סביבות השדה, וְטַפְּתָא – ומה שמוסיפים עליו לאחר זמן כשהונמך התל הראשון, וְאַרְכַּבְתָּא – הגבהת התל בשלישית, וְקָנֵי דְּחִיזְרָא – קנים שמעמידים סביבות השדה כדי לחבר להם גדר, כל הוצאות אלו דְּבַעַל הַבַּיִת הם, ואינם מוטלות על האריס. וְחִיזְרָא גּוּפֵיהּ דַּאֲרִיסָא – אמנם הגדר עצמה שמחברים לקנים, מוטלת על האריס לעשותה. כֻּלְּהוּ דְּמִילְּתָא – כלל הדבר בדינים אלו, כָּל עִיקַּר בַּלְּמָא – כל דבר שהוא מעיקר שמירת השדה, שאי אפשר לשמור השדה בלעדיו, דְּבַעַל הַבַּיִת – מוטלת ההוצאה על בעל השדה, נְטִירוּתָא יְתִירְתָּא דַּאֲרִיסָא – וכל דבר העשוי לשמירה יתירה, מוטל על האריס, כיון שהוא עושהו רק כדי להקל מעליו, שלא יצטרך לטרוח כלל בשמירת השדה.

וְאָמַר רַב יוֹסֵף, מָרָא – קניית מעדר לחפור בשדה, וּזְבִילָא – ורַחַת לזרות בה את התבואה, וְדַוּוּלָא – דלי להשקות בו את השדה, וְזַרְנוּקָא – נוד למלאות בו מים להשקות השדה, כל הוצאות אלו דְּבַעַל הַבַּיִת הם, אֲרִיסָא עָבִיד בֵּי יְאוֹרֵי – ועל האריס מוטל לחפור חריצים משפת הנהר עד סוף השדה, שבהם שופכים את המים שדולים מהנהר.

שנינו במשנה: כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיַּיִן כָּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת וּבַקָּנִים: שואלת הגמרא: קָנִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ – מה מעשיהם של קנים בכרם, ולאיזה צורך מגדלים אותם שם. משיבה הגמרא: אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, אין הכוונה לקנים הגדלים בכרם, אלא לְקָנִים תלושים הַמּוּחְלָקִין [–שניטלה קליפתם], שֶׁבָּהֶן מַעֲמִידִין אֶת הַגְּפָנִים באויר, שלא יעמדו על גבי הקרקע ויתקלקלו:

שנינו במשנה: וּשְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים שואלת הגמרא: לָמָּה לִי – מדוע הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה, הרי מאחר שחולקים ביניהם את הקנים, ודאי נשתתפו בהם מתחילה, שאם לא כן מדוע נוטלים שניהם. משיבה הגמרא: מַה טַּעַם קָאָמַר – כוונת המשנה ליתן טעם לדין הקודם, כלומר, מַה טַּעַם שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בַּקָּנִים, מִשּׁוּם דְּמתחילה שְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים:

משנה

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ באריסות או בחכירות, וְשדה זו הִיא בֵּית הַשֶּׁלְחִין – קרקע יבישה שאין די לה במי גשמים, ומשקים אותה ממעיין הנובע בתוכה, אוֹ בֵּית הָאִילָן – שצומחים בה אילנות הנותנים פירות, ולאחר מכן יָבֵשׁ הַמַּעְיָן וְנִקְצַץ הָאִילָן, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ המקבל לבעל הבית מִן חֲכוֹרוֹ – מן סכום החכירות שקצבו מתחילה, מפני שלא גילה דעתו כשקיבל השדה שרק מחמת המעיין או האילנות הוא מתרצה לקיצבה זו.

אבל אִם אָמַר לוֹ המקבל לבעל השדה חָכוֹר [–החכר] לִי שָׂדֶה בֵּית הַשֶּׁלְחִין זוֹ, אוֹ שאמר לו החכר לי שָׂדֶה בֵּית הָאִילָן זֶה, אם יָבֵשׁ

המשך בעמוד רה

'כְּשֵׁם' קָאָמְרוּ לֵיהּ – אולי כוונת חכמים לומר לרבי מאיר כִּי הֵיכִי דְּאוֹדֵית לָן – כשם שהודית לנו בְּקַרְקָעוֹת שאין נשבעים עליהם, אוֹדֵי לָן נַמִּי בַּעֲבָדִים שאין נשבעים עליהם, ונמצא שאף רבי מאיר סובר שאין נשבעים על הקרקעות. ומביאה הגמרא ראיה לכך: תֵּדַע שאף רבי מאיר סובר שאין נשבעין על הקרקעות, דְּתָנֵן במשנה (שבועות מב:), רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהַן כְּקַרְקַע – המחוברים לקרקע וְאֵינָן כְּדֵין קַרְקַע אלא כדין מטלטלין, וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ אלא סוברים שהמחוברים לקרקע הרי הם כקרקע. כֵּיצַד הוא האופן שעליו נחלקו, כגון שאמר לחבירו עֲשֵׂר גְּפָנִים טְעוּנוֹת – מלאות בענבים מָסַרְתִּי לְךָ לשמור בקרקעי, וְהַלָּה – הנתבע אוֹמֵר לו אֵינָן אֶלָּא חָמֵשׁ – לא מסרת לי לשמור אלא חמש גפנים, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב את השומר שבועת מודה במקצת, משום שדין הענבים כמטלטלין ונשבעים עליהם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הַמְחוּבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע, וכיון שהענבים מחוברין לקרקע אין נשבעים עליהם. וְאָמַר על כך רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר אִיבָּא בֵּינֵיהוּ – מחלוקת רבי מאיר וחכמים היא רק באופן שהענבים היו כבר מבושלות ועומדות ליבצר, דְּמַר – רבי מאיר סָבַר, כִּבְצוּרוֹת דַּמְיָין – דין הענבים כאילו הם נבצרו והם כמטלטלין, ונשבעים עליהם, וּמַר סָבַר – חכמים סברו לָאו כִּבְצוּרוֹת דַּמְיָין – דין הענבים כקרקעות שהרי עדיין לא נבצרו, ואין נשבעים עליהם. נמצא שאף לרבי מאיר אם לא היו עומדות ליבצר לא היו נשבעים עליהם, ומבואר שמודה רבי מאיר שאין נשבעים על קרקעות, ואם כן חוזרת הקושיא על תירוצו של רב ששת, אם משנתינו כרבי מאיר מדוע נשבעים על שדות.

מחמת קושיא זו חוזרת הגמרא לבאר את המשנה כתירוצו של רב הושעיא שהובא לעיל, ומיישבת את הקושיא שהקשו עליו: אֶלָּא לְעוֹלָם יש לפרש את משנתינו כְּדְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא לעיל, שמדובר באופן שהקונה תובע עבד גדול בכסותו ושדה גדולה בעומריה, והמוכר מודה שמכר לו עבד קטן בכסותו ושדה קטנה בעומריה, ומתחייב המוכר שבועת מודה במקצת על הכסות והעומרים, ומכח שבועה זו מגלגלין עליו גם שבועה על העבד והשדה עצמם. וּדְקַשְׁיָא לָךְ על תירוץ זה, וכי בא התנא להשמיענו את הדין של 'זוֹקְקִין' – שהמחויב שבועה על מטלטלין מזקיקין אותו לישבע גם על קרקעות, הלא משנה ערוכה היא בקידושין (כו.) שמגלגלין שבועה אף על קרקעות. יש לתרץ דְּאִיצְטְרִיךְ התנא במשנתינו להשמיע זאת, משום שאם לא היה שונה דין זה סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה על דעתך לומר שכְּסוּת הָעֶבֶד כְּעֶבֶד דָּמֵי, וכן עוֹמְרֵי הַשָּׂדֶה כְּשָׂדֶה דָּמֵי, ואף על כסות העבד או על עומרי השדה עצמם אינו מחויב שבועה, שהרי דינם כעבד וקרקע שאין נשבעים עליהם, לכך קָא מַשְׁמַע לָן המשנה שאין הדבר כן, אלא הכסות והעומרים עצמם דינם כמטלטלין ונשבעים עליהם, וכיון שכן אף מגלגלין שבועה על העבד והשדה.

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא שהובאה לעיל. שנינו בברייתא: המחליף פרה בחמור וילדה, ואין ידוע אם ילדה קודם המכירה או אחר המכירה, זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ מתי ילדה, וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ מתי ילדה, וַחֲלוֹקוּ המוכר והקונה בדמי הולד. מבארת הגמרא: הָא מַנִּי – כפי מי נשנתה ברייתא זו, כשיטת סוּמְכוֹס הִיא, דְּאָמַר סומכוס (ב"ק מו.) מָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק בין שני בעלי דין, שניהם חוֹלְקִין בו.

מקשה הגמרא: איך אפשר להעמיד ברייתא זו כסומכוס, הלא אֵימָא סֵיפָא – שנינו בסוף הברייתא, זֶה – אחד מהם אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי ילדה, וְזֶה – השני אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי ילדה, יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ יָלְדָה ויטול את הולד. וְלֵרָבָה בַּר רַב הוּנָא דְּאָמַר (לעיל ע"א) אִין – אכן אָמַר סוּמְכוֹס ממון המוטל בספק חולקים אֲפִילּוּ ב'פְּרִי וּבְרִי' – באופן ששני הבעלי דינין טוענים טענת ברי, אם כן אַמַּאי – מדוע אמרו בברייתא שיִּשָּׁבַע מוֹכֵר, הרי יַחֲלוֹקוּ מִיבַּעְיָא – היה לנו לומר שהמוכר והקונה יחלוקו בדמי הולד, שהרי גם באופן זה ששניהם טוענים ברי אמר סומכוס יחלוקו. מתרצת הגמרא: אמנם הברייתא כסומכוס היא, אך מוֹדֶה סוּמְכוֹס הֵיכָא דְּאִיכָּא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא – באופן שיש על הנתבע חיוב שבועה מהתורה, שאין אומרים ממון המוטל בספק חולקים, וכיון שבסיפא של הברייתא מדובר שהקונה תובע מהמוכר שפחה וולד והמוכר מודה לו רק בשפחה, והרי הוא מודה במקצת שחייב שבועה מן התורה, ולכך נשבע ונוטל את כל הולד. מוסיפה הגמרא: וְאף על פי שהמוכר שהודה אומר 'הילך' דהיינו קח לך את אותה שפחה שהודתי עליה, והאומר 'הילך' פטור משבועת מודה במקצת. צריך לומר שמדובר בְּדִקְמָעָה לְיָדָהּ – באופן שהמוכר חתך את יד השפחה, ועתה אין זה הילך, שכיון שהשפחה נפחתה בדמיה צריך הוא להוסיף ולשלם מה שנפחתה, וּכְדְרָבָא – כמו שתירץ כן רבא לעיל.

משנה

הַמּוֹכֵר את עצי זֵיתָיו כדי שיקוץ אותם הקונה לְעֵצִים – להשתמש בהם כעצי שריפה, ושהה הקונה מלקוצצם, וְבזמן זה העצים עָשׂוּ – גידלו זיתים רעים בשיעור של פָּחוֹת מֵרְבִיעִית לְסָאָה, כלומר, אם יסחוט סאה של זיתים יהיה לו שיעור שמן פחות מרביעית לוג, הֲרֵי זיתים אֵלּוּ שֶׁל הקונה שהוא בַּעַל הַעצי זֵיתִים, אבל אם עָשׂוּ – גידלו זיתים טובים שאפשר להוציא מהם שיעור של רְבִיעִית לוג שמן לְסָאָה זיתים, וכל אחד טוען טענתו, זֶה – הקונה אוֹמֵר זֵיתַי – העצים שקניתי גִּדְּלוּ את הפירות והרי הם שלי, וְזֶה – המוכר אוֹמֵר אַרְצִי – הקרקע שלי גִּדְּלָה את הפירות והרי הם שלי, יַחֲלוֹקוּ המוכר והקונה בפירות שגדלו, שהרי גם הקרקע וגם העצים גרמו לפירות שיגדלו. וכן באופן ששְׁטַף נָהָר זֵיתָיו – עצי זית שלו וּנְתָנָם לְתוֹךְ שֶׂדֶה חֲבֵרוֹ, וגדלו שם פירות, זֶה – בעל הזיתים אוֹמֵר זֵיתַי – עצים שלי גִּדְּלוּ את הפירות ושלי הם, וְזֶה – בעל הקרקע אוֹמֵר אַרְצִי – קרקע שלי גִּדְּלָה את הפירות ושלי הם, יַחֲלוֹקוּ שניהם בפירות שגדלו, שהרי גם הקרקע וגם העצים גרמו לפירות שיגדלו.

גמרא

שנינו במשנה: המוכר זיתיו לצורך עצים ושהה הקונה מלקוצצם, ועשו הזיתים בשיעור פחות מרביעית שמן לסאה, הרי אלו של בעל הזיתים, ואם עשו שיעור רביעית שמן לסאה יחלוקו. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – איך מדובר, אִי דְּאָמַר לֵיהּ המוכר לקונה קוֹץ לְאַלְתַּר – קצוץ מיד את העצים מהשדה שלי, אֲפִילּוּ הוציאו שמן בשיעור של פָּחוֹת מֵרְבִיעִית לסאה נַמִּי יהיו שייכים לְבַעַל הַקַּרְקַע, שהרי הקפיד עליו שלא ישהם וישתמש בשדהו. וְאִי דְּאָמַר לֵיהּ המוכר לקונה כָּל אֵימַת דְּבָעֵית קוֹץ – מתי שתרצה קצוץ אותם, אֲפִילּוּ הוציאו שמן בשיעור רְבִיעִית לסאה נַמִּי יהיה הכל לְבַעַל הַזֵּיתִים ולא יחלוקו. משיבה הגמרא: לָא צְרִיכָא – מדובר באופן דְּאָמַר לֵיהּ סְתָמָא – שהמוכר מכר לקונה בסתם ולא קבע עמו זמן קציצת העצים. ולפיכך אם הוציאו שמן בשיעור פָּחוֹת מֵרְבִיעִית לסאה, הרי הם של הקונה, משום שלֹא קָפְדֵי אִינְשֵׁי על דבר מועט כזה, והסכים המוכר שהקונה יקחם לעצמו. אבל אם הוציאו שמן בשיעור רְבִיעִית לסאה, יחלוקו, משום דְּקָפְדֵי אִינְשֵׁי על שיעור זה, ואין המוכר מוחל לקונה על כך.

הגמרא מבארת כיצד מחשבים שיעור 'רביעית' השנוי במשנה: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, וּ'רְבִיעִית' שֶׁאָמְרוּ מחשבים אותו

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד ב

יוכל לדור בו, משום **דאָמַר** לֵיהּ המשכיר לשוכר **לֹא עָדִיפַתְּ מִינַּאי** – אתה לא עדיף ממני, שהרי אתה תובע להמשיך לדור בביתי רק משום שלא הודעתיך ואינך מוצא בית לדור בו, ואף אני לא ידעתי שיפול ביתי ולכך לא הודעתיך, וכיון שאיני מוצא בית אחר לשכור לעצמי, מדוע אתה עדיף ממני שאתה תדור בביתי ואני אהיה בחוץ. האופן השני: אם **זַבְּנִיהּ** – מכר המשכיר את הבית המושכר לאחר, **אוֹ** מת המשכיר **וואוֹרְתֵיהּ** – הורישו לבנו, **אוֹ יַהֲבֵיהּ בְּמַתָּנָה** – נתנו במתנה לאדם אחר, ורוצה בעל הבית החדש להוציא את השוכר בלא הודעה, אינו יכול להוציאו, משום **דאָמַר** לֵיהּ השוכר, **לֹא עָדִיפַתְּ מִגַּבְרָא דְּאָתִית מִינֵּיהּ** – אתה לא עדיף מהאדם שבאת מכוחו, וכיון שהמשכיר הקודם לא היה רשאי להוציאני, אף אתה אינך רשאי. האופן השלישי: **כְּלַלֵּיהּ לִבְרֵיהּ** – אם המשכיר השיא את בנו וצריך את הבית לבית חתנות, **חָזְיָנָן** – יש לראות, **אִי הֲוָה אֶפְשָׁר לְאוֹדוּעֵיהּ** – אם היה באפשרותו להקדים ולהודיע לשוכר שרוצה להוציאו, **אִיבָּעֵי לֵיהּ לְאוֹדוּעֵיהּ** – היה עליו להודיע, וכיון שלא הודיעו אינו יכול להוציאו. **וְאִי לֹא** היה ביד המשכיר להודיעו, יכול להוציאו בלא הודעה, משום **דאָמַר** לֵיהּ המשכיר לשוכר **לֹא עָדִיפַתְּ מִינַּאי** – אתה לא עדיף ממני, שהרי לא היתה באפשרותי להודיעך שתצא, ומדוע שאתה תדור בביתי ובני ישאר בחוץ.

הגמרא מביאה מעשה שהותר להוציא בלא הודעה: **הָהוּא גַּבְרָא דְּזָבַן אַרְבָּא דְּחַמְרָא** – אדם קנה ספינה מלאה חביות יין, **וּלֹא אַשְׁכַּח דּוּכְתָּא לְאוֹתוּבֵיהּ** – ולא מצא מקום להניח את החביות. **אָמַר לֵהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא** – שאל לאשה אחת, **אִית לָךְ דּוּכְתָּא לְאוֹגְרֵי** – יש לך מקום להשכיר לי שאוכל להניח שם את החביות, **אָמְרָה לֵיהּ לֹא, אָזַל קְדֵשָׁהּ** – הלך אותו אדם וקידש את האשה, ומשום כך **יְהַבָה לֵיהּ דּוּכְתָּא לְעַיְּילֵיהּ** – נתנה לו מקום להניח שם את החביות. **אָזַל לְבֵיתֵיהּ** – הלך אותו אדם לביתו, **וּכְתַב לָהּ גִּיטָּא וּשְׁדַר לָהּ** – כתב לה גט ושלח לה וגירשה. **אֲזָלָא אִיהִי** – הלכה אותה אשה **וואַגְרָא שָׁקוֹלְאֵי** – שכרה סבלים, ושילמה להם את שכרם **מִינֵּיהּ וּבְיֵיהּ** – מהיין עצמו, **וואַפְּקְתֵּיהּ וְאוֹתְבֵיהּ בִּשְׁבִילָא** – והוציאה את החביות והניחתן בשביל שעוברים שם אנשים. **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, האשה עשתה כדין, ועל אותו האיש נאמר (עובדיה א טו) 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ גְּמוּלוֹ יָשׁוּב בְּרֹאשׁוֹ', ומאחר והוא עשה מעשה שאינו הגון יש לנהוג עמו באותה מידה, והיתה האשה רשאית להוציא את החביות לשביל הרבים. ומוסיפה הגמרא על דין זה: **לֹא מִיבַּעְיָא** – אין צריך לומר שהיתה רשאית להוציא את החביות מחצרה, באופן שהיה **חָצֵר דִּילֵהּ קַיְּימָא לְאַגְרָא** – שחצרה אינה עומדת להשכרה כלל, וגם לאיש זה אינה רוצה להשכיר, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** באופן שהיה **חָצֵר דְּקַיְּימָא לְאַגְרָא** – שחצרה עומדת להשכרה, יכולה האשה לסלקו ולא להשכיר לו את החצר, משום **דאָמְרָה לֵיהּ** האשה, **לְכוּלֵּי עָלְמָא נַיְחָא לִי לְאוֹגְרֵי** – לכל האנשים רוצה אני להשכיר, **וְלָךְ לֹא נַיְחָא לִי** – לך איני רוצה להשכיר, משום **דְּדָמֵית עָלַי כִּי אַרְיָא אַרְבָּא** – שדומה אתה עלי כאריה הארוב לטרף, שהרי איש מריבות אתה, ואיני רוצה להתעסק עמך אפילו אם תשלם לי דמי שכירות:

שנינו במשנה: **רָבָן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, המשכיר חנות שֶׁל **נַחְתּוּמִים וְשֶׁל צַבָּעִין** אין יכול להוציאו אלא אחר **שָׁלֹשׁ שָׁנִים** מזמן שהודיעו: מביאה הגמרא ברייתא המבארת את טעמו של רבן שמעון בן גמליאל: **תָּנָא** בברייתא, חנויות של נחתומים וצבעים שונות משאר חנויות, **מִפְּנֵי שֶׁהֵקִיפָן מְרוּבֶּה** – שדרך הנחתומים והצבעים למכור בהקפה לזמן מרובה יותר משאר חנויות, ואם ישכור במקום אחר, לא ימצאוהו ולא ישלמו לו את החוב, ולכן אין המשכיר יכול להוציאו משם עד שלש שנים:

משנה

המשנה מבארת את הדברים המוטלים על המשכיר להעמיד לשוכר, ואת הדברים שאינו צריך להעמיד לו:

הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, הַמַּשְׁכִּיר חַיָּיב בְּדֵלֶת, כַּנָּנָר – יתד [מפתח] שנועלים בו את הדלת מבפנים ותוחבים אותו בחור מפתן הדלת, **וּכַמַּנְעוּל** – מפתח שנועלים בו את הדלת מבחוץ, **וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אוּמָּן** ואין כל אדם יודע לעשותו. **אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אוּמָּן, הַשּׁוֹכֵר עוֹשֵׂהוּ** ואין חיוב על המשכיר להעמיד לו.

דין נוסף מדיני משכיר ושוכר: **הַזָּבֶל** שמטילות הבהמות בחצר, הוא **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – המשכיר, לזבל בזה את שדותיו. **וְאֵין לַשּׁוֹכֵר** זכות ליטול **אֶלָּא** רק את האפר [שנעשה זבל] **הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר וּמִן הַכִּירַיִם בִּלְבָד:**

גמרא

שנינו במשנה דברים שהמשכיר חייב להעמיד לשוכר, **הגמרא מביאה דברים נוספים: תָּנוּ רַבָּנַן, הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, הַמַּשְׁכִּיר חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ** – לשוכר **דְּלָתוֹת**, וחייב **לְפָתּוֹחַ לוֹ חַלּוֹנוֹת**, ואם הנסרים התליעו חייב **לְחַזֵּק לוֹ** את **הַתִּקְרָה** שלא תיפול, ואם נשברה אחת מן הנסרים חייב **לִסְמוֹךְ** – להעמיד לו **קוֹרָה** אחרת במקומה. **וְהַשּׁוֹכֵר חַיָּיב לַעֲשׂוֹת לוֹ סוּלָּם** לעלות לגג, **וּלַעֲשׂוֹת לוֹ מַעֲקֶה** לגג, **וּלַעֲשׂוֹת לוֹ מָרֵזֶב** – נסרים שמניחים בצידי הגג כדי שמי הגשמים הנשפכים מגג הבית לא ירדו על הכתלים, **וּלְהַטִּיחַ אֶת גַּגּוֹ** – לשים טיח על הגג כדי לעצור את הגשמים שלא יחלחלו לתוך הבית דרך התקרה.

הגמרא מסתפקת על מי חל חיוב המזוזה: **בָּעוּ מִינֵּיהּ** – שאלו בני הישיבה **מֵרַב שֵׁשֶׁת**, חיוב קביעת **הַמְּזוּזָה עַל מִי** הוטל, על השוכר או אל המשכיר.

מקשה הגמרא: וכי יש ספק על מי מוטל חיוב **מְזוּזָה, הָאָמַר** – והרי אמר **רַב מְשַׁרְשְׁיָא שֶׁמְּזוּזָה חוֹבַת הַדָּר הִיא**. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** הספק הוא **מְקוֹם מְזוּזָה עַל מִי** – מי חייב לנקוב סדק ולהכין את המקום של המזוזה. **אָמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת, תְּנִיתוּהָ** – שנינו במשנה, **דָּבָר שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה אוּמָּן** וכל אדם יודע לעשותו, **הַשּׁוֹכֵר עוֹשֵׂהוּ, וְהַאי** – נקיבת הסדק **נָמֵי לַאו מַעֲשֵׂה אוּמָּן הוּא** – גם היא אינה מעשה אומן, משום **שֶׁאֶפְשָׁר הוּא** לתלות את המזוזה

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד ב

הַמַּעֲיָן וְנִקְצִין הָאִילָן מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ – מן הדמים שקצבו מתחילה, שהרי גילה דעתו מתחילה שהעלה בדמי שדה זו משום המעין או האילן שבתוכה.

גמרא

הגמרא מבררת איזה מעיין התייבש: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא רַבָּה** – אם באופן שהתייבש הנהר הגדול שכל השדות משקים ממנו, אם כן **אַמַּאי אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ, נֵימָא לֵיהּ** – הרי יכול הוא לומר לבעל השדה **מַדִּינָה הִיא**, ושנינו להלן (קה:) שבמכת מדינה מנכה החוכר למחכיר מן דמי החכירות. **אָמַר רַב פָּפָּא**, המשנה עוסקת באופן **דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא זוּטָא** – שנתייבש הנהר הקטן, דהיינו אמת המים המוליכה את המים מן הנהר הגדול אל השדות שבבקעה, שבזה אין רשאי החוכר לנכות מדמי החכירה, משום **דְּאָמַר** לֵיהּ המחכיר לחוכר,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ו.** אֵין מְבָרְכִים עַל הָאוֹר אַף־עַל־פִּי שֶׁרוֹאֵהוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לוֹ כָּל־כָּךְ שֶׁיָּכֹל לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ כָּל־כָּךְ
2 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ עַד שֶׁיּוּכַל לְהַכִּיר לְאוֹרוֹ בֵּין מַטְבֵּעַ מְדִינָה זוֹ לְמַטְבֵּעַ מְדִינָה אַחֶרֶת[יז].
3 וְנוֹהֲגִין[יח] לְהִסְתַּכֵּל בַּצִּפָּרְנַיִם[יט] לְרְאוֹת שֶׁיּוּכַל לֵהָנוֹת לְאוֹרוֹ וּלְהַכִּיר בֵּין מַטְבֵּעַ לְמַטְבֵּעַ כְּמוֹ שֶׁמַּכִּיר בֵּין צִפּוֹרֶן
4 לַבָּשָׂר וְעוֹד שֶׁהַצִּפָּרְנַיִם הֵן סְמָן בְּרָכָה שֶׁהֵן פָּרוֹת וְרָבוֹת לְעוֹלָם וְיֵשׁ לִרְאוֹת בְּצִפָּרְנֵי יַד יָמִין וְיֶאֱחֹז הַכּוֹס
5 בִּשְׂמֹאלוֹ[כ] כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רצ"ו[41].
6 וְנוֹהֲגִין לְהִסְתַּכֵּל בְּכַפּוֹת הַיָּדַיִם שֶׁיֵּשׁ בְּשִׂרְטוּטֵי הַיָּד סְמָן לְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ וְיֵשׁ לִכְפּוֹף הַד' אֶצְבָּעוֹת עַל הָאֲגוּדָל

ביאורי הלכה

יז] מדינה אחרת - משמע שדי להיות בסמיכות לנר כל־כך[29] שיוכל ליהנות ממנו[30], אבל אין צריך ליהנות בפועל[31].

ומכאן, שגם כשמבדילים במקום בו ישנה תאורה חזקה (כך שלא ניתן לומר שנהנים מאור הנר) - אין צריך לכבות התאורה[32], ודי בכך שסמוכים אל הנר[33].

יח] ונוהגין - כשם שהנשים מבדילות לעצמן, כך מברכות בורא מאורי האש[34], אך לא נהגו להביט בצפורניים[35].

יט] להסתכל בצפרנים - מסתכלים בצפרנים לאחר הברכה[36].

כ] הכוס בשמאלו - **בסידור:** בשעת ברכת בורא מאורי האש, צריך לאחוז הכוס בימינו[37] ואחר־כך[38] יביט בצפרנים[39] ויחזור ויאחז הכוס בימינו בברכת הבדלה[40].

ציונים והוספות

29) בהבדלה מרובת משתתפים, ימתינו השומעים הרחוקים מהנר ויברכו לעצמם בורא מאורי האש לאחר ההבדלה בסמיכות לאש (אלא שעל פי מנהגנו בהבדלה שבסדר יקנה"ז לברך אף שהמבדיל אינו בסמיכות ממש לנרות (ראה ס' המנהגים ע' 93), בשעת הדחק ניתן להסתמך לכאורה על ראיית האש מרחוק ושמיעת הברכה מהמבדיל).

30) במוצ"ש שחל בו יום טוב, המנהג שאין מסתכלים על הצפרניים כלל, אלא מברכין בורא מאורי האש בהבטה על הנר, ראה להלן סי' תקיד.

31) וכן משמע להלן ס"ט (וראה תהל"ד סק"ד, ה), ולהעיר מסעיף כא שגם כשהוא סמוך לנר, עליו לראות השלהבת.

32) וכן מי ששתי ידיו חבושות ואינו יכול להאירן באור הנר, יברך 'בורא מאורי האש'.

33) קיצור הלכות משוע"ר.

34) ראה לעיל סי' רצו סי"ט על מנהגן בהבדלה, ובשום מקום לא מצינו לחלק בזה בברכת הנר, ולכך הנוהגים שהשומעים מברכים בעצמם על הנר, יברכו גם הנשים לעצמן.

35) קצות השולחן סי' צו ס"ק יב: עיין בביאור הלכה שדעתו דנשים פטורות מברכת הנר, ומכל־מקום פשוט דבעצמן יכולות לברך, אבל לא ראיתי שנשים יביטו בצפרנים אחר בורא מאורי האש, ואפשר הטעם על פי מ"ש הפמ"ג בא"א ס"ק ה טעם הבטה בצפרנים לפי שאדם הראשון קודם החטא היה לבושו כולו צפורן כשחטא נפשט ונשאר רק הצפרנים עיי"ש, ע"כ נהגו שלא להביט בצפרנים כי הן גרמו לזה, וכעין זה כתב השל"ה על מה שנהגו שלא לשתות מיין הבדלה לפי שעץ הדעת גפן היה.

36) כמפורש בסידור, ולא בשעת הברכה כפי שעושים בכמה מקומות.

37) אבל בשוע"ר (כאן ובסי' רצו סט"ז) שאוחז הכוס בשמאלו בשעת הברכה.

בכמה דפוסים ראשוניים של הסידור נדפס כמו בשולחן־ערוך לאחוז הכוס בשמאלו בשעת ברכת האש, אמנם בשער הכולל (פל"ב ס"ג) כותב שבסידור שהודפס בקאפוסט (וכן בדפוס שקלאוו) בחיי אדמו"ר לא נמצא כלל סדר הבדלה, וידוע אשר אחר גמר הדפסת הסידור הזה בקאפוסט נצטוו מאדמו"ר הזקן להוסיף כמה דברים, ומהם סדר הבדלה, והדפיסו שני דפים נוספים, שכעת עלה בידו להשיג, ושם נדפס כבפנים.

38) **הנהגת כ"ק אדמו"ר בהבטה על הצפרנים בהבדלה:** אינו אוחז הכוס כלל (כמפורט לעיל על סימן רצז לענין ברכת הבשמים), מסמיך ידיו לנר באופן שאצבעותיו כפופות כלפי פנים, ומביט בצפרניו (בשתי ידיו יחד). ואחר כך הופך כפות ידיו וחוזר ופושט אצבעותיו ומביט בצפרניו (באופן שצפרניו שוב בסמיכות להנר) בשתי ידיו יחד (מנהגי מלך ע' 54).

39) היינו ציפורני יד ימין, וזאת על ידי שיעביר הכוס לשמאלו (בקצות השולחן סי' צו ס"ב, הבין שהכוונה ליד ימין בלבד).

40) **הנהגת כ"ק אדמו"ר בנטילת הכוס לברכת המבדיל:** לאחר ההסתכלות בציפורניים, נוטל הכוס בשתי ידיו ומניחו (ע"י שמאלו) על ימינו, וממתין שימלאו שוב הכוס, ואז מברך ברכת "המבדיל" (מנהגי מלך, שם).

41) סעיף טז: וטוב שיהיה הכוס בשמאלו עד לאחר ברכת בורא מאורי האש כדי שיוכל להסתכל בצפורני ימינו, ואח"כ צריך להחזיר הכוס לימינו ולברך עליו ברכת ההבדלה שנתקנה על הכוס.

לְתוֹךְ כַּף הַיָּד[42] שֶׁאָז רוֹאֶה הַצִּפָּרְנַיִם עִם הַכַּף בְּבַת אַחַת[כא] וְאֵינוֹ רוֹאֶה אָז פְּנֵי (הַצִּפָּרְנַיִם) [הָאֶצְבָּעוֹת] שֶׁבִּפְנִים אֶלָּא אֲחוֹרֵיהֶם שֶׁשָּׁם הַצִּפָּרְנַיִם וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לִפְשֹׁט אַחַר־כָּךְ הַד' אֶצְבָּעוֹת וְלִרְאוֹת מֵאֲחוֹרֵיהֶם עַל הַצִּפָּרְנַיִם[כב־כג]:

חלק ב סימן רצח דין נר הבדלה סעיף ו

ביאורי הלכה

כא] בבת אחת - היינו שהאצבעות כפופות לתוך כף היד, אך אינן מכסות את שרטוטי הידים.

כב] על הצפרנים - וכן מנהגנו[43].

כג] על הצפרנים - של ד' האצבעות, אבל ציפורן האגודל מכוסה על ידי שאר האצבעות גם כשפושטים האצבעות.

ציונים והוספות

42) וכ"ה בסידור: בברכת בורא מאורי האש יביט בד' צפרניו והמה יהיו כפופים על האגודל, ולא יראה האגודל.

43) בסידור לא הובא מנהג זה, אך המנהג בפועל לפשוט את הידים ולראות מאחוריהם.

הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בפשיטת האצבעות בהבדלה: בתחלה - ביד פשוטה, ואחר כך כופף ופושט. (רשימת היומן ע' רצב, ושם: וזה כאיזה שנים שמצאתי בשו"ת הגאונים כמדומה רב האי גאון - "כלומר שהותר לעשות מלאכה").

הנהגת כ"ק אדמו"ר כמנהג המובא בשוע"ר (כופף ואחר־כך פושט כמתואר לעיל).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

ב אבל חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה אם הוא בצק או פת במקום שנוהגין היתר בפת של נכרי דכיון שלא נעשה בו עבירה בשהייתו עד לאחר הפסח לא אסרוהו חכמים:

ג נכרי שהביא לישראל דורון של חמץ אפילו הביאו ביו"ט האחרון סמוך לחשיכה לא יקבלנו הישראל מידו שהרי בקבלה זו נקנה לו הדורון בקנין גמור ונעשה חמצו של ישראל ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא ברגע זו שעד הלילה וכן לא יאמר לו הישראל שיניח הדורון במקום צנוע וכיוצא בדברים כאלו שניכר מהן שהוא חפץ בדורון שאם הוא חפץ בו הוא נקנה לו על ידי שהוא מונח בביתו או בחצרו שכל הדבר המונח בחצירו של אדם נקנה לו כאילו הוא מונח בידו ממש שחצירו הוא כשלוחו לכל דבר אבל כשאין ניכר מתוך דבריו או מעשיו שהוא חפץ בהדורון אין חצירו קונה לו לפי שמן הסתם אין נוח לאדם לקנות לו דבר האסור לו לקנותו וכיון שאין נוח לו לקנותו אין חצירו נעשה כשלוחו לקנות לו דבר שאין נוח לו שאין אדם נעשה שליח לחבירו בעל כרחו:

ד ומכל־מקום טוב להחמיר ולפרש בפיו שאינו רוצה שיקנה לו חצירו את הדורון של הנכרי.

וצריך ליזהר לכפות עליו את הכלי עד הערב אם הוא שבת או יום טוב אפילו יום טוב האחרון כמו שנתבאר בסימן ת"מ אלא א"כ הביאו ביום טוב האחרון סמוך לחשיכה שבשעה מועטת אין לחוש שמא ישכח ויאכלנו ואם הוא חול המועד צריך לעשות לפניו מחיצה גבוה י' טפחים כמו שנתבאר שם, עיין שם כל פרטי דין זה:

ה וכל זה בדורון וכיוצא בו שאין האחריות על הישראל אם יגנב החמץ או יאבד אבל אם הנכרי מביא לבית הישראל למכור או להפקיד אצלו צריך הישראל לומר בפירוש להנכרי שאינו רוצה לקבלו כדי שלא יתחייב באחריותו כלל ולא יוכל הנכרי לכפותו לשלם אף אם הוא אלם ואם אינו אלם ואין הכרח כלל לישראל שיקבל פקדונו לא יניחנו שיניח החמץ ברשותו בכל ענין אלא אם כן הוא סמוך לחשיכה ביום טוב האחרון עיין סימן ת"מ:

ו ישראל שיש לו חמץ הרבה בערב פסח ורוצה למכרו לנכרי המכירו ומיודעו או ליתנו לו במתנה אע"פ שהוא יודע בהנכרי שלא יגע בחמצו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ואז יחזירנו לו הרי זה מותר דכיון שאם לא היה הנכרי רוצה להחזירו לו לא היה יכול לתבוע ממנו בדין שיחזירנו לו אם כבר קנהו הנכרי באחד מדרכי הקנייה שיתבאר, נמצא שכל ימי הפסח החמץ קנוי להנכרי בקנין גמור ואחר הפסח שהוא מחזירו לו מתנה הוא שהוא נותן לו:

ז ומכל־מקום צריך ליזהר שלא ימכרנו ויתננו לעבדו הקנוי לו לצמיתות אע"פ שהוא דר מחוץ לבית הישראל ומושך את החמץ מרשות הישראל לרשותו אף על פי כן אין החמץ קנוי לו כלל שכל מה שקנה עבד קנה רבו אבל אם אין גוף העבד קנוי לו לצמיתות אלא שהוא שכיר אצלו מותר למכרו לו וליתנו לו אע"פ שהוא דר בבית הישראל.

ובלבד שימשוך הנכרי את החמץ מרשות הישראל לרשותו או לרשות של הפקר כדי שיקנה את החמץ במשיכה זו.

ואפילו אם קנה הנכרי את החמץ באחד משאר דרכי הקניות שיתבאר אף על פי כן אם אפשר טוב הוא שיוציא הנכרי את החמץ מרשות הישראל קודם הפסח שאם ישאר החמץ מונח ברשות הישראל יהא נראה כאילו קיבל הישראל את החמץ בפקדון מיד הנכרי ואחריות הפקדון על ישראל אבל מעיקר הדין אין לחוש לזה ומכל־מקום אם הוא בענין שאם

לא יוציאנו הנכרי מרשות הישראל יתחייב הישראל באחריותו דהיינו שאם יגנב ממנו החמץ או יאבד יתחייב להחזיר להנכרי דמי המכירה שנתן לו בעת קנייתו ממנו את החמץ צריך הישראל להזהיר את הנכרי שיוציא את החמץ מרשותו כדי שלא יתחייב להחזיר לו דמיו אם יגנב ממנו או יאבד:

ח ומכל־מקום אף על פי שהוציא הנכרי את החמץ מרשות הישראל לרשותו או לרשות של הפקר אף על פי כן לכתחלה צריך שיטול ממנו הישראל כסף או שוה כסף כפי שיווי כל המקח של כל החמץ בשער שבשוק או שיקח ממנו מעט כסף או שוה כסף ובעד השאר יעמיד לו ערב קבלן בעד כל המעות שישלם לו לזמן פרעון שקבע לו בענין שלא יהיה לו שום טענה ומענה על הנכרי בעד המעות כי־אם על הערב קבלן לפי שיש אומרים שהנכרי אינו קונה מטלטלין במשיכה אלא בכסף.

אבל בדיעבד שלא קנה הנכרי את החמץ אלא במשיכה בלבד או בכסף בלבד ועבר עליו הפסח הרי זה מותר אפילו באכילה וכן אם נזכר לאחר שהגיעה שעה ששית שאז אינו יכול להקנותו לנכרי כמו שנתבאר בסימן תמ"ג אין צריך לפדותו מהנכרי ולבערו מן העולם ואע"פ שיש אומרים שהנכרי אינו קונה מטלטלין בכסף בלבד אלא במשיכה כמו שנתבאר בחו"מ סימן קצ"ד וזה שלא משך את החמץ מרשות הישראל לא קנהו כלל אע"פ שנתן לו כל דמיו והרי הוא חמצו של ישראל, מכל־מקום (הרי יש אומרים שהנכרי קונה מטלטלין אפילו בכסף בלבד או במשיכה בלבד כמו שנתבאר ביו"ד סי' קל"ב ויש לסמוך על דבריהם להקל בחמץ שעבר עליו הפסח שאינו אסור אלא מדברי סופרים שבדברי סופרים הלך אחר המיקל ועוד) כיון שהחמץ לאחר שהגיע זמן ביעורו אף אם לא היה מוכרו לנכרי לא היה ברשותו של הישראל ולא נקרא שלו כלל שהרי אין רשאי ליהנות ממנו אלא שהתורה העמידה את החמץ ברשותו להיות שמו נקרא עליו שיעבור עליו בבל יראה ובל ימצא אם לא הוציאו מרשותו קודם שהגיע זמן הביעור ולא ביערו מן העולם לאחר שהגיע זמן הביעור לפיכך בגילוי דעת בלבד שהוא מגלה דעתו קודם שהגיע זמן הביעור שאין רצונו כלל שיהיה החמץ שלו די בזה להפקיע מעליו איסור בל יראה ובל ימצא וגילוי דעת זה הוא מה שמקנה אותו לנכרי אע"פ שאינו קנין גמור המועיל מדין תורה שלא יוכל אחד מהן לחזור בו ולבטל המקח:

ט וכל זה כשמוכר חמצו אבל אם נותנו במתנה לנכרי אין צריך אלא משיכה בלבד לדברי הכל שלא אמרו שקניינו של נכרי הוא בכסף אלא במכר שהנכרי צריך ליתן כסף מקנתו להמוכר ובזה נקנה לו המכר אבל במתנה שאין שם כסף מקנה די במשיכה בלבד:

י אם אותו הנכרי שהוא מקנה לו חמצו לא משך בעצמו את החמץ מרשות הישראל אלא צוה לישראל אחר או לנכרי אחר שיביא לו את החמץ מרשות הישראל אין זה כלום מפני שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו אלא בישראל שנעשה שליח לישראל כמו שנתבאר בחו"מ סי' קפ"ח:

יא לפיכך אם היה החמץ רב שאי אפשר להנכרי בעצמו להוציא את כולו מרשות הישראל קודם הפסח וכן אם אין הנכרי רוצה להוציאו מרשות הישראל וכן אם אין החמץ כאן אצל הישראל שיוכל הנכרי למשכו כגון שהוא בעיר אחרת או על הדרך צריך להקנותו להנכרי באחד משאר דרכי הקניה שהן קנין גמור המועיל שלא יוכל אחד מהן לחזור בו כגון בכל דבר שנהגו הסוחרים לקנות בו דהיינו על ידי הרושם שנהגו בקצת מקומות שכשהלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא קנוי לו קנין גמור או על ידי תקיעת כף או על ידי נתינת פרוטה במקומות שנוהגין שכשהלוקח נותן פרוטה למוכר או שמכין בכפיהן זה על גבי זה נגמר המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו או על ידי שימסור הישראל להנכרי את המפתח מן החדר שהחמץ מונח בתוכו אם הוא במקום שנוהגין שמסירת המפתח קונה קנין גמור.

או על ידי אגב קרקע דהיינו שימכור להנכרי גם החדר שהחמץ מונח בתוכו ויאמר אגב החדר תזכה החמץ שבתוכו אבל אם אינו אומר כלשון הזה אע"פ שמתחלה מכר לו את החדר ואח"כ מכר לו את החמץ שבתוכו אין החמץ נקנה להנכרי על ידי שהוא מונח בחדרו של נכרי שלא אמרו חצרו של אדם קונה לו אלא בישראל שהחצר הוא כשלוחו ושלוחו של ישראל כמותו אבל אין שלוחו של נכרי כמותו כמו שנתבאר:

יב כשמוכר להנכרי את החדר צריך שיטול מהנכרי כסף או שוה כסף בעד כל דמי המכירה או שיקח מעט כסף או שוה כסף ובעד השאר יעמיד לו ערב קבלן שישלם לו לזמן פרעון שקבע להנכרי וגם יכתוב לו שטר מכירה שאין הנכרי קונה קרקע לא בכסף בלבד ולא בחזקה אלא בשטר עם הכסף כמו שנתבאר בחו"מ סי' קצ"ד (ועיין שם בסי' קצ"א האיך יכתוב לשון המכירה בשטר).

אך כל איש אשר יראת ה' נגע בלבו לצאת ידי כל הדעות במכירת חמץ שתהיה מכירה גמורה לדברי הכל יכתוב השטר מכירה כנוסח הכתוב בסידור:

יג אפילו אם הקנה את החמץ להנכרי באחד משאר דרכי הקניה ולא מכר לו את החדר אעפ"כ צריך למסור להנכרי את המפתח מן החדר שהחמץ מונח בתוכו כדי שיוכל הנכרי ליכנס להחדר וליטול את חמצו בכל עת שירצה מכל ימי הפסח וכן צריך ליזהר שלא יניח הישראל את חותמו על החמץ כדי שיירא הנכרי ליטול מן החמץ כלום שלא מדעת הישראל ואפילו בדיעבד אסור החמץ בהנאה לאחר הפסח אם לא מסר לו את המפתח קודם שעה ששית או שהניח חותמו על החמץ קודם מכירתו או בשעת מכירתו דכיון שבשעת מכירה גילה הישראל דעתו

להנכרי שאין רצונו שיטול הנכרי את החמץ מרשות הישראל שלא מדעתו הרי לא מכר לו כלום ואין זה אלא הערמה בעלמא.

אבל אם מכר לו החמץ כדינו במסירת המפתח ואח"כ הניח הישראל חותמו על החמץ אף שאסור לעשות כן וצריך למחות ביד העושה כן, מכל־מקום בדיעבד לא נאסר החמץ לאחר הפסח דכיון שמכר החמץ להנכרי כדינו מיד נקנה החמץ להנכרי קנין גמור והרי הוא כשלו ממש ואף שאח"כ חתמו הישראל בחותמו לא יצא החמץ מרשות הנכרי על ידי כך והרי זה כאילו חתם את החמץ שהוא של נכרי ממש ולא היה להישראל חלק וזכות בו מעולם שבודאי לא נאסר החמץ בשביל כך כי כל אימת ומתי שהנכרי רוצה הוא מסיר את החותם ונוטל מן החמץ כל מה שירצה:

יד (אבל אם לאחר שמסר את המפתח לנכרי בשעת מכירה חזר ונטלו ממנו בעל כרחו כדי שלא יכנס הנכרי לתוך החדר ויטול כלום מהחמץ הרי חמץ זה לאחר הפסח אסור בהנאה לכל אדם מישראל דכיון שלא הניח את הנכרי ליכנס לתוך החדר שהחמץ מונח שם הרי נפטר הנכרי מאחריות החמץ שאם יגנב משם החמץ חל ההפסד על הישראל דהיינו שלא יצטרך הנכרי לשלם לו חובו שחייב לו בעד החמץ שמכר לו וכל חמץ שיגיע ממנו הפסד לישראל אם יגנב או יאבד עובר עליו ישראל בבל יראה ובל ימצא ולאחר הפסח הוא אסור בהנאה כחמצו ממש שעבר עליו הפסח כמו שנתבאר בסי' ת"מ):

טו צריך להזהיר להמון עם שיאמרו להנכרי הריני מוכר לך את כל החמץ שיש לי ולא יאמר לו הריני מוכר לך את המפתח שזה אינו כלום ואפילו בדיעבד אסור החמץ בהנאה לאחר הפסח שהרי לא מכרו כלל:

טז ערב פסח שחל בשבת ושכח ולא מכר חמצו לנכרי בערב שבת לא ימכרנו לנכרי בשבת אפילו אינו לוקח ממנו מעות כלל אלא קוצץ עמו סכום המקח או מוכרו לו כשער שבשוק בלא קציצת סכום מקח ומקנה לו החמץ באחד מדרכי הקנייה הרי זה אסור אפילו במקום הפסד מרובה אע"פ שמכירה זו היא לצורך מצות ביעור חמץ לא התירוה חכמים בשבת כמו שנתבאר בסימן ש"ו שמקח וממכר גמור לא התירו אפילו לצורך מצוה, עיין שם. אלא כיצד יעשה יתננו במתנה גמורה לנכרי המכירו ומיודעו שהוא יודע בו שיחזירנו לו לאחר הפסח ויזהר להקנות לו החמץ בהגבהה או במשיכה שימשכנו הנכרי לרשותו אם אין צריך להעבירו דרך רשות הרבים כמו שנתבאר בסי' תמ"ד עיין שם, ואם החמץ רב שאי אפשר למושכו יזהר להקנות לו במסירת המפתח ואע"פ שאסור ליתן מתנה בשבת מ"מ לצורך מצוה התירו כמו שנתבאר בסימן ש"ו עיין שם:

יז רשאי ישראל לומר לנכרי בשעה ה' בערב פסח או קודם עד שאתה לוקח חמץ מנכרי או מישראל אחר במנה קח ממני במאתים ואקחנו ממך לאחר הפסח ואחזיר לך מעותיך ואוסיף לך עוד ריוח על זה ואע"פ שהנכרי הוא מוכרח להחזיר לו החמץ לאחה"פ שהרי לקח ממנו ביותר מכדי שויו, מכל־מקום כיון שכבר מכר לו את החמץ במכירה גמורה והקנה לו בקנין גמור הרי הוא כשלו ממש כל זמן שלא חזר הישראל ולקחו ממנו:

יח אף על פי שבכל התורה כולה הנותן מתנה על מנת שיחזירנה לו לאחר זמן הרי היא מתנה גמורה והרי היא כשלו ממש בתוך הזמן, מכל־מקום לענין חמץ בפסח החמירו חכמים ואסרו ליתן החמץ במתנה לנכרי על מנת שיחזירו לו לאחר הפסח ואפילו אם אינו אומר לנכרי על מנת שתחזירו לי אלא נותנו לו ואומר לו ראה שתחזירו לי לאחר הפסח ואף אם לא תחזירו לי הרי הוא שלך במתנה גמורה כל ימי הפסח אעפ"כ כיון שהוא אומר להנכרי בפירוש שיחזירו לו החמירו בו חכמים מחמת חומרת חמץ ואין ללמוד מכאן למקומות אחרים:

יט ואפילו ליתן או למכור על תנאי כגון שאמר לו הריני מוכרו או נותנו לך במתנה לחלוטין מעכשיו על מנת שתעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח אף על פי שכשיעשה הנכרי אותו דבר בזמן שקבע לו נמצא שלמפרע היה החמץ שלו מקודם הפסח, מכל־מקום לכתחלה אסור לעשות כן ויש כאן ספק איסור של תורה שמא לא יעשה הנכרי אותו דבר בזמן שקבע ונמצא שלמפרע לא נקנה החמץ לנכרי מעולם והרי זה כחמצו של ישראל המופקד ביד נכרי שעובר עליו הישראל בבל יראה ובל ימצא כמו שנתבאר בסימן ת"מ:

כ אבל אם לא אמר לו מעכשיו אלא נתנו לו בסתם ואמר לו אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח יהיה החמץ שלך אע"פ שעשה הנכרי אותו דבר בזמן שקבע לו אף על פי כן לא נקנה לו החמץ אלא מאותו זמן ואילך וקודם אותו זמן היה החמץ כמופקד ביד הנכרי ועבר עליו הישראל בבל יראה ובל ימצא ולפיכך חמץ זה לאחר הפסח אסור בהנאה ואסור לכל אדם מישראל לקנותו מן הנכרי:

כא וכן אם אמר לו הריני מוכרו לך על מנת שתחזירהו לי כשיהיה לי דמים לפדותו ממך אין זו מכירה כלל אף אם נתן לו הנכרי כל דמי החמץ שהרי בכל יום ויום מימי הפסח אם יבא הישראל לפדות חמצו אין הנכרי יכול לעכב על ידו נמצא שאין החמץ קנוי להנכרי כלל ואינו כשלו ממש ולפיכך חמץ זה לאחר הפסח אסור בהנאה שהרי עבר עליו הישראל בבל יראה ובל ימצא:

חלק ג' סימן תמח דין חמץ שעבר עליו הפסח:

תורה אור

היה הוה ויהיה, בלי שינוי ממש.

אחד הפירושים בשם הוי' הוא, שהוא ית' "הי' הוה ויהי'" כאחד, שלא שייך לפניו ית' הגדר דעבר הוה ועתיד. כי מאחר שהוא ית' "אין־סוף ממש" הרי אינו מוגדר בשינויי הזמן דעבר הוה ועתיד.

ועל זה נאמר "אני ה' לא שניתי", דאע"פ שהוא יתברך ברא את כל העולמות ואת כל הנבראים, הרי הוא עצמו לא נשתנה כלל על ידי זה, כי בריאת העולמות אינה פועלת שום שינוי בו יתברך.

וכמאמר אתה הוא קודם שנברא ואתה הוא לאחר שנברא כו'.

וזהו פירוש נוסח תפלת השחר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם": כפל הלשון "אתה" בא לומר ש"אתה" שלאחר שנברא העולם הוא בדיוק כמו "אתה" קודם שנברא העולם, "בלי שום שינוי". שכן, כאשר בשר־ודם, להבדיל, עושה פעולה מסוימת, יש בו שינוי, כי אינו דומה מצב נפשו קודם שהתחיל את הפעולה, בשעה שהוא עסוק וטרוד בפעולה, ולאחר גמר הפעולה;

אבל אצל הקב"ה, מעשה בריאת העולמות אינו פועל שום שינוי כלל בו ית' (ובכך שהוא ית' אין־סוף), כי בריאת העולמות היא רק ממדת מלכותו יתברך, שהיא "זיו והארה בלבד" ממנו, וכמו שאור וזיו השמש אינו פועל שום שינוי בשמש עצמה, ואין בה שום הבדל אם זיוה ואורה מגיע ומתפשט עד לארץ או שאינו מגיע לארץ (מחמת עננים המפסיקים ומסתירים את האור, וכיו"ב), כך אין בריאת העולמות פועלת שום שינוי בהקב"ה (ה"מאור") עצמו. [לסיכום: כאשר אדם העסוק כל היום בהשגת חיי עולם־הזה עומד ומתפלל, ובעת התפלה הוא מתבונן במהות חיי עולם־הזה (שבהם הוא עסוק) ובמקור חיותו, הרי הוא בא לידי מסקנא שכל העולם - ואפילו השפע האלקי המחי' את העולם - אינו אלא מ"זיו והארה" של הקב"ה, ואינו תופס מקום כלל לגבי הקב"ה עצמו].

ואחרי התבוננות כל הנ"ל בעומק הדעת, תתעורר נפשו בבחינת אהבה ותשוקה נפלאה כרשפי אש לצאת מתוך החושך והעלם הגשמי הזה, ורק לדבקה בו יתברך.

כאשר האדם יתבונן בכל הנ"ל בעומק דעתו, יבא לידי הכרה שלא זו בלבד שכל הענינים הגשמיים הם בבחינת "חושך" והעלם, אלא גם השורש של חיים אלו הוא "זיו והארה בעלמא" ממהותו ועצמותו של הקב"ה;

ואזי יתעורר באהבה ובתשוקה נפלאה כרשפי אש "לצאת" מהחושך וההעלם הזה המסתירים על הקב"ה - היינו שלא רק שירצה לצאת מן החושך וההעלם של הקליפות וסטרא־אחרא (וכל דברים הגשמיים) בלבד, אלא ישתוקק להתרומם ולהתעלות מדרגת החיות האלקית שהיא מקור החיים הגשמיים, שהרי אינה אלא "זיו והארה בלבד", וכל רצונו וחפצו יהי' אך ורק להידבק בהקב"ה עצמו.

וכמו שכתוב מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו' [בארץ], שלא יחפוץ כלל לא בגן־עדן התחתון ולא בגן־עדן העליון.

על אהבה גדולה כזו נאמר "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", שהאדם אינו רוצה בשום דבר, לא "בשמים" ולא "בארץ", רק כל רצונו וחפצו ותשוקתו הם להתדבק בהקב"ה לבדו.

- "שמים" ו"ארץ" הנזכרים כאן אינם ה"שמים" וה"ארץ" הגשמיים בלבד, אלא (גם) שתי המדריגות (הכלליות) שבגן־עדן - "גן־עדן העליון" (בחינת "שמים") וגן־עדן התחתון (בחינת "ארץ"); ופירוש "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ" הוא, שלא זו בלבד שהאדם אינו רוצה בשום דבר מלבד אלקות, אלא יתירה מזו שגם באלקות עצמה, אינו מסתפק אפילו באור האלקי המאיר בגן־עדן העליון.

[והטעם:]

שהם רק בחינת זיו והארה בלבד, וכמאמר רז"ל צדיקים יושבים וכו' ונהנין מזיו השכינה.

גילוי האלקות המאיר בגן־עדן (אפילו בגן־עדן העליון) הוא רק בחינת "זיו" והארה בעלמא מאתו ית'.

[ואילו ענין האהבה בבחינת "מי לי בשמים גו'" הוא, שאינו חפץ ב"זיו" בלבד -]

כי־אם לדבקה בו ית', ליכלל בבחינת מהותו ועצמותו ית'.

האדם מתעורר בצמאון גדול להקב"ה עד כדי כך שאינו רוצה להסתפק ב"זיו" זה, אלא כל חפצו ותשוקתו להכלל במהותו ועצמותו יתברך ממש.

ונקרא בזהר הקדוש לאשתאבא בגופא דמלכא כו'.

אהבה ותשוקה עצומה זו - לידבק במהותו ועצמותו יתברך - נקראת בזהר הקדוש "לאשתאבא בגופא דמלכא" (להכלל בגוף - עצמיות - המלך).

ונקראת בחינת אהבה זו בחינת תשובה, שהוא בחילא יתיר, שבאה דוקא מתוך החושך שהיה עוסק רק בענינים גשמיים והבלי עולם, לפי שיתרון האור הוא מתוך החושך דוקא.

אהבה גדולה ועצומה זו להידבק במהותו ועצמותו ית' (לאשתאבא ב"גופא דמלכא"), מתעוררת באדם דוקא על ידי ההתבוננות בגודל ריחוקו מאלקות ("לצאת מתוך החושך"), והיא התוכן הפנימי של ענין התשובה.

פירוש:

אמרו חז"ל "במקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין". ומבואר בזהר שהטעם לכך הוא לפי שמדריגת אהבת ה' של בעלי תשובה היא במעלה ובמדריגה גבוהה מאד, יותר ממדריגת האהבה של צדיקים, כיון שה'בעלי תשובה' נמשכים להקב"ה בכח גדול ובהתאמצות יתירה ("בחילא יתיר"). והיינו מפני שה'בעלי תשובה' צמאה נפשם לה' כארץ עיפה וצי', "להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ צי' וצלמות היא הסטרא אחרא, ורחוקה מאור פני ה' בתכלית, ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים".

וכך גם אהבת ה' של נשמת האדם בעולם־הזה כשהיא מלובשת בגוף ועסוקה בענינים גשמיים והבלי העולם, היא "בחילא יתיר" לגבי אהבתה את ה' בהיותה למעלה בגן־עדן - כיתרון האור הבא מתוך החושך דוקא.

ועבודה זו נקראת בחינת "תשובה", כי האהבה מתעוררת על ידי החושך והריחוק, והוא הגורם לגעגועים ותשוקה גדולה לשוב ולדבקה אל ה', כידוע שענין התשובה אינו על עבירות בלבד, אלא על עצם הדבר שהאדם נמצא בעולם־הזה הגשמי מרוחק מאד מאלקות צריך תשובה, היינו לשוב ולהתקרב אל השי"ת.

וזהו הביאור במאמר רז"ל הנ"ל "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה מכל חיי העולם הבא": אהבת הנשמה להקב"ה בבחינת תשובה בעולם־הזה, היא במדריגה גדולה ובצמאון עצום יותר מאהבתה לה' בהיותה למעלה בגן־עדן.

ונקראת אהבה זו בחינת בכל מאדך, שהוא בלי גבול ממש, שבאה דוקא מן ההפוך, שהוא החושך.

אהבה זו, שהיא בתגבורת גדולה ("בחילא יתיר") נקראת "בכל מאדך", כי "מאד פירושו בלי גבול", לפי ש"מאד הוא לשון ריבוי [היינו] הרבה יותר מכדי מדתו", והיא אהבה בלי גבול ממש, היינו למעלה ממדידה והגבלה של כלי הלב של האדם.

וכיצד בא האדם לאהבה בלתי מוגבלת להשי"ת? - רק כשהאהבה מתעוררת "מן החושך" (דבר המנגד לאלקות).

וכמ"ש טוב זה מלאך חיים, (טוב) מאד זה מלאך המות.

על פי זה - שדוקא על ידי ה"חושך" מגיעים לאהבה "בכל מאדך" - יובן מאמר רז"ל על הפסוק "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד": "טוב זה מלאך חיים, (טוב) מאד זה מלאך המות". והרי לכאורה תמוה ביותר, כיצד ניתן לומר שמלאך המות הוא "טוב", ולא רק טוב סתם, אלא טוב "מאד", עוד יותר ממלאך חיים?

[אך הביאור בזה הוא:]

שעל ידי ההפוך והחושך דוקא שהוא בחינת נפש הבהמית יכולים לבא לבחינת אהבת בכל מאדך, שהוא בלי גבול ממש.

"מלאך המות" שבו מדברים חז"ל כאן, היינו הנפש הבהמית שבאדם, כמאמר רז"ל "הוא יצר הרע [היינו הנפש הבהמית], הוא מלאך המות", ועל זה אמרו "טוב מאד זה מלאך המות", כי אף שמלאך המות ("הנפש הבהמית") הוא היפך הטוב והאור, מכל־מקום על־ידו דוקא יכולים לבוא

לאהבה בבחינת בכל מאדך, כי בעוד שאהבת ה' שאפשר להגיע אלי' על ידי היצר הטוב היא במדה ומדריגה מוגבלת, הנה האהבה שבאה מתוך ההיפך והחושך ויצר הרע - היא בלי גבול ממש, "כי להיות שהי' בהפוך, והיתה נפשו בארץ צי' ועיף, ויזעקו אל הוי' וגו', אזי יתגלה אהבה רבה ועצומה כזו להיות בכלות נפשו ממש . . . שעל ידי זה יתרבה ויתגדל תשוקת האהבה ביתר שאת ויתר עז ויוסף אומץ דביקותו".

וזוהי כוונת חז"ל באמרם "טוב מאד זה מלאך המות", שדוקא על ידי הריחוק שנגרם על ידי "מלאך המות" (היינו היצר הרע והנפש הבהמית) באים לבחינת "טוב מאד" - אהבת השי"ת בלי גבול.

ד"ה מים רבים פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(כה) **והנה** להבין זה בתוס' ביאור הנה מובן ע"פ המבואר במ"א בשורש ענין ב' פרשיות דק"ש שזהו בחי' התכללו' חו"ג דאור החסד מתלבש בכלי הגבורה ואור הגבור' מתלבש בכלי החסד כו' והיינו ענין שם מ"ב דפ' שמע שהוא בחי' כלי הגבורה שכל עלייה הבאה מלמטה למעלה הוא בבחי' שם מ"ב דאנא בכח שאומרים לעליית הנשמה בק"ש שעל המטה כנ"ל וסמוך לקבל' שבת כנ"ל וכך ע"י מ"ב תיבות הללו דואהבת עד בשעריך מתעלה הנשמה האלקית בשרשה באח"פ כו' וידוע דכל אותיות ושם הוא בבחי' כלי להכיל האור שבו ובחי' האור שבפ' זו דשמע הוא פסוק ראשון דשמע ישראל כו' שית תיבין דיח"ע שהוא בבחי' מדות שבחכמ' עילאה שכללותם אור האהב' שהוא מ"ש ואהבת בקירוב ודיבוק כו' כטבע מי החסדים לדבק ולקרב היפך היראה שטבעה לרחק כטבע האש כו' ונמצא מתלבש דבר בהיפוכו המנגדו ממש שהוא אור האהבה דבחי' החסד בכלי הגבורה בחי' שם מ"ב דמלובש במ"ב תיבות הללו דמן ואהבת עד בשעריך כו' ובפ' והיה א"ש הוא להיפוך דאור הגבורה מתלבש בכלי החסד שהרי עיקר ענין המצות הן רק המשכות עליונות מעצמות אור א"ס מלמעלה למט' דהיינו שיומשך רצונו העליון שבעצמותו לבוא בבחי' הסתר ולבוש דכלי המעשה שבמצות מעשיות ממש כנ"ל בפי' הליכות עולם לו כו' וארחות ה' כו' נמצא זהו בבחי' כלי החסד דוקא וכידוע דכללות רמ"ח מ"ע הן בבחי' ה"ח ואור הגבורה מלובש בה שהוא בחי' עול מצות ששרשה רק מבחי' היראה מצד בחי' שמאל דוחה (כנ"ל בבחי' שוב שאחר רצוא דעומד מרחוק דוקא לקבל כו') (והגם שבפ' שמע מקבל עליו עומ"ש באימה אבל כמו שהוא למעלה שנסוג אחור כנ"ל בלי כלי כלל כנ"ל אבל בפ' והיה הרי האור נתפס בכלי כנ"ל והוא בחי' גבורה שבחסד כמשית' אבל ואהבת שבפ' שמע הוא חסד שבגבורה דשם מ"ב שהוא בכל מאודך בלא כלי כלל כו' וד"ל) והנה ידוע דשם ע"ב היינו ע"ב גשרים דגם שחסד גימטריא ע"ב אבל בחי' התחלקות של חסד זה לע"ב חלקים היינו מצד בחי' גבורה שבחסד דוקא כמו גבורות גשמים דהגשמים בעצם ברכה של חסד הוא ונק' גשם נדבות רק שיורדין בגבורה פי' בגבורה בהתחלקות טיפין טיפין דוקא כדי שירוה הארץ ותוליד ותצמיח כי בשטף הי' מבול כו' והיינו בגבורה שבחסד וכך בע"ב תיבות דוהיה א"ש עד ושמתם כו' הן בחי' התחלקות גילוי אור חסדים דרמ"ח מ"ע כמשל המים שהמה מתחלקים בחללי החדרים רבים שבגשר כדי שלא יצאו בשטף כו' וכמ"ש במ"א והתחלקות כלי החסד דע"ב זה הוא ע"י בחי' אור הגבורה שמלובש בו שזהו בחי' עול מצות שמצד היראה דוקא (כמ"ש במ"א דב' פ' דק"ש ואמת ויציב היינו לנגד ראובן שמעון ולוי פ"א רא"ו ב"ן בחי' ראיה דח"ע שבו' תיבין דשמע מוליד בן אהבה דואהבת כו' ובחי' שמיעה דבינה לבא בפ' והיה א"ש מוליד יראה כמו שמעתי שמעך יראתי כו' כידוע דמוח דחכ' קר ולח ונמשך בחלל ימיני ומוח בינה חם ויבש ונמשך בחלל השמאלי כו' והוא שמעון כי שמע ה' כי שנואה אנכי כו' בחי' שמאל דוחה דמשפיע במקבל מבחי' הגבורות דבינה במחשבה שהיא בחי' לאה דינא קשיא כו' ואמת ויציב הוא בחי' לוי הפעם ילוה אישי אלי שזהו בחי' התדבקות רוחא ברוחא בבחי' הרצון דמשפיע ורצון דמקבל ונק' היכל הרצון כמ"ש במ"א בענין ט"ו ווין דאמת ויציב וסמיכת גאולה לתפלה בבחי' יחוד דת"ת ומל' בהיכל ק"ק הוא בחי' יהודה הפעם אודה את ה' כו' בחי' הודאה דשמו"ע כשזוקף בשם כו') ואמנם הנה אנו רואים

שבכל פ' יש העלאה והמשכה בפ' שמע עד בכל מאודך בחי' העלאה והיו הדברים כו' בחי' המשכה וכן בפ' והיה א"ש עד ובכל נפשכם כו' העלאה עד ושמתם את דברי כו' שהוא בחי' המשכה והכל בחי' המשכה דתורה דווקא לפי ששרש התורה הוא בבחי' קו האמצעי דת"י כנ"ל ונק' רוח הממוצע מאש ומים דחו"ג ומזה ראי' גמורה שכל עיקר מצות ק"ש הוא בת"ת דוקא בפ' שמע והיו הדברים ודברת כו' ובפ' והיה ושמתם כו' לפי שבחי' קו האמצעי דתורה דוקא יכול לעשות בחי' ההתכללות חו"ג דב' פ' הללו במה שבפ' שמע נכלל אור החסד בכלי הגבורה היפוכו כנ"ל ובפ' והיה נכלל אור הגבורה בכלי החסד היפוכו כנ"ל דוודאי מה שיוכל האור להחליף להאיר בכלי היפוכו המנגדו ומה שיוכל הכלי להכיל אור המנגדו אין זה רק מצד התכללות חו"ג בעצם והוא כמו התכללות דחסד שבגבורה עם גבורה שבחסד כו' שהן ב' פרשיות הללו כנ"ל והיינו עיקר ענין התורה דכתיב בה מימינו א"ש ד"ת למו בחי' אמ"ר כמ"ש את ה' האמרת כו' ולזה נזכר בכל פרשה בחי' המשכה דתורה דוקא כי זהו עיקר מצות ק"ש כנ"ל וד"ל (ובזה יובן ג"כ טעם סמיכת סיום הבוחר כו' באהבה לואהבת דק"ש הגם שברכה שנייה שייך לפ' והיה כנ"ל משום דמתכללים זע"ז ע"י התורה אמנם מאהבה עליונ' לכנ"י נעשה כלי החסד דע"ב כו' בפ' והי' ומיראת דמלאכים שבברכת יוצר נעשה כלי הגבורה דמ"ב בפ' שמע ולכאורה הוא להיפוך דאור החסד שבפ' שמע מקבל מאה"ר דברכה שניה ואור הגבורה דפ' והיה בעול מצות המלך מקבל מיראת עול מ"ש דמלאכים שכולם מקבלים עליהם עומ"ש באימה כו' והיינו ענין ההתכללות בפרטות בק"ש ושתים לפניה וד"ל):

שנר התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וזהו ענין ממעייני הישועה שני מעיינות כי מעין הוא מתחת עפר הארץ ונובע מלמטה למעלה וזהו כמו אברהם אע"ה וכמ"ש ואנכי עפר ואפר שהי' מרכבה למדות דאצי' והי' בבחי' שפלות כמו עפר ואפר וזהו ונפשי כעפר לכל תהי' שזהו בחי' שפלות להשפיל עצמו ע"י וידוים אשמנו בכ"ב אותיו', וגם המעין שמלמעלה מקור מים חיים וכמ"ש אותי עזבו מקור מים חיים, שמקור מים הוא אנכי עצמו' אא"ס, וזהו ע"י המעין שמלמטה למעלה שע"י השפלות אזי נמשך המים מלמעלה, וזהו ממעייני הישועה לשון ישועה וגם לשון וישע אל הבל שהוא פונה ושעה ממקום למקום, וזהו ע"י התשובה מלמטה למעלה שזהו מעין הישועה, וגם המעין מלמעלה ממקור מים חיים שהם שע"ה נהורין עילאין המשכה וגילוי מלמעלה למטה בסוכות, והכל ע"י התו"מ של כל השנה.

וזהו שהי' בסוכות ניסוך היין וגם ניסוך המים שניהם יחד, וגם ושאבתם מים בששון, כי חו"ב תרין ריעין דלא מתפרשין, הגם שבמים אין בו שום שמחה אך מחמת שבא הגילוי למטה ויחוד חו"ב תרין ריעין, וזהו ענין נסוך המים בסוכות ג"כ ע"י שמחה, ואח"כ ביום השמיני עצרת תהי' לכם בבחי' קליטה, וזהו ענין שמחת תורה של כל השנה וכמו דוד מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה וזהו ענין להמשיך עצמו' אא"ס בתורה וזהו שמחת תורה.

ושאבתם מים בששון

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ויובן זה ממשל זיו השמש המאיר לארץ ולדרים בהתפשטות גדול מ"מ זה הזיו עצמו כמו שהי' כלול בהשמש הי' יותר נעלה באין ערוך מכמו שהוא מאיר, הגם שהי' שם בטל בתכלית מ"מ הרי הי' נכלל בהשמש עצמו ובשם שמש הי' נקרא כמבואר בסש"ב. אך אין זה משל מכוון עדיין כי הזיו כמו שהי' בהשמש

לא הי' בבחי' אור כלל כ"א ביטול מהותו. ויובן יותר מהלבנה שהלבנה בעצמה אין לה אור כלל כ"א מה שמקבלת מהשמש ובתחלת החדש היא מקבלת ואח"כ מאירה אורה, וגדלה מעלתה כמו שהיא מקבלת מהשמש יותר באין ערוך ממה שמאירה לנבראים כי הרי היא משנית אורה המקבלת מהשמש, שא"א לומר שהאור שמאירה היא זאת השפע בעצמה שקיבלה מהשמש שא"כ הי' האור שלה שוה לאור השמש ואנו רואים שאין דומה אור הלבנה לאור השמש, א"כ ה"ה משנית אורה, דכמו שקיבלה הי' אורה אור השמש, וא"כ היתה אז במעלה עליונה.

וכן יובן ביהושע כי הנה אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, חמה הוא שמש הוי', ויהושע כפני לבנה שם אלקים המעלים ומסתיר על אור השמש, וכמו שיש בלבנה ב' בחי' מה שמקבלת מהשמש ומה שמאירה אורה, כן ביהושע יש ב' בחי', הא' בחי' נער הוא המקבל ממשה שהוא חמה, והב' כמו שנעשה מדריגה בפ"ע, וגדול מעלתו לאין ערוך כמו שהוא מקבל ממשה ממה שנעשה משפיע בפ"ע, וזהו מ"ש הנה אנכי שולח מלאך לפניך וקאי על מל' דאצי' כדאי' בזהר שיש ב' בחי' מלך ומלאך, ומלאך הוא כד איהו שליחא מלעילא דאבוהי ודאימי' שהוא ג"כ הב' בחי' דיהושע.

קול מצהלות

בס"ד, על החתונה פ' בא, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

סד.

תוכן הפרק: ב' דרגות ברצון, הדרגה הא' - רצון גלוי שיש בו כוונה אך למעלה מטעם ודעת (ויבאר ב' דרגות גם ברצון העצמי).

ועוד יובן מה שצריך להיות רצון פרטי לעולמות דהגם דמחשבה הקדומה ד'אדם קדמון' כוללת כל העולמות, מכל־מקום צריך להיות רצון פרטי לעולמות מצד סיבה נוספת **כו'**. לצורך ביאור הסיבה הנוספת לצורך ברצון הפרטי לכל עולם, מקדים בפרקים הבאים ביאור כללי בענין הרצונות.

דהנה ידוע שיש ב' בחינות רצון, והיינו גם בהרצון שלמעלה מהטעם ודעת - כלומר, מלבד החלוקה הכללית בין רצון על פי טעם ודעת (רצון שנולד מהתבוננות שכלית) לבין רצון שלמעלה מטעם ודעת (רצון שמעל השכל), גם ברצון שלמעלה מטעם ודעת **עצמו יש ב' מיני רצונות** אחד למעלה מהשני.

(**והן** - שתי הרצונות שבתוך הרצון שלמעלה מטעם ודעת - יכולים להתחלק בשתי אפשרויות, אפשרות ראשונה: **בחינת רצון הנעלם** הנעלה יותר **ורצון הגלוי** הנמוך יותר **או** - אפשרות שניה: **כח הרצון** - הנעלה יותר **ורצון** ממש - הנמוך יותר **כו'**), - שני סוגי רצונות אלו הם שני שלבים ומצבים בהתפתחות הרצון, השלב הראשון שהוא רק הסכמה פנימית והכנה לרצון הגלוי, והשלב השני שבו הרצון הוא כבר גלוי וממשי.

את הדרגה הנמוכה יותר (הרצון ממש) מסביר הרבי נ"ע בפרק זה, ואת הדרגה הנעלית יותר (כוח הרצון שהוא הרצון הנעלם) מסביר בפרק הבא.

הא' - היינו, הדרגה הנמוכה **הוא רצון ממש, דהיינו כשיחפוץ באיזה דבר עד שתמשך נפשו אליו ממש** שהרי הרצון ענינו הטיית הנפש **ויטה לדבר ההוא** שרוצה **להדבק אליו ולהשיגו כו'**, שזהו ענין **הרצון שהוא ההטיה וההמשכה** של הנפש **לאיזה דבר כו'**,

ואין זה משום איזה טעם והשגה שהטעם יהיה סיבת הרצון שלולא הטעם לא ירצה בזה, שהרי רצון זה הוא למעלה מטעם ודעת ולא רצון שנולד מאיזו סיבה שכלית, **רק מה שמצד עצמו הוא רוצה ונמשך לזה כו'** וזהו רצון גלוי ממש.

במאמר המוסגר (הנמשך עד סוף הפרק) מבאר הרבי נ"ע, כי למרות שהרצון הזה הוא למעלה מטעם ודעת יש לו כוונה פנימית המניעה אותו. ויש סוג של רצון שונה לגמרי (שלא קשור לשני השלבים המבוארים במאמר זה) שהוא רצון עצמי יותר שאין לו כוונה וטעם לגמרי.

ובלשון הרבי נ"ע: (**ובודאי יש בזה איזה כוונה פנימית, אבל גם הכוונה אין זה בבחינת טעם והשגה כו'**. - כלומר גם לרצון שלמעלה מטעם ודעת יש איזו כוונה פנימית המניעה אותו, אלא שאת כוונה פנימית זו לא ניתן להסביר בשכל (כמו הרצון שעל פי טעם ודעת), שהרי הרצון עצמו הוא למעלה מטעם ודעת, הבנה והשגה, וכל־שכן שהכוונה הפנימית שבו היא למעלה מזה.

דהנה יש סוג של רצון עליון יותר שהוא למעלה

מהכוונה לגמרי ואין בזה שום כוונה כלל והוא רצון עצמי שמצד העצמות ממש, ואין לו טעם כלל, גם לא טעם נסתר שלמעלה מהשכל.

וכמו על־דרך־משל רצון האב אל הבן או רצון הבן אל האב שהוא רצון עצמי בלי שום כוונה כו', זה שאבא רוצה בבנו ולהיפך, אין זה מצד איזו כוונה נסתרת - היינו, סיבה פנימית - אלא מצד שהם עצם אחד. שלפעמים הרי זה הרצון בא בהתגלות שנמשך ומשתוקק מאד בגעגועים גדולים, ולא רואים סיבה לכך שהרצון התעורר לפתע, והוא רק מצד העצם, היינו לפי שהוא עצמו ומהותו ואין בזה שום כוונה כלל כו', ואינו נוגע בזה כלל איכות האב או הבן איך דהוא כו', כלומר, הבן לא נמשך לאביו (או להיפך) בגלל מעלות כאלו ואחרות שיש בו, כיון שרצון זה הוא המשכת העצם ממש. והתגלות הרצון הזה הוא לא בכוח או סיבה פרטית ומוגדרת, אלא שהעצמי ממש נמשך ונתגלה בזה כו'.

והדוגמא מזה למעלה הוא בהרצון עצמי דעצמות אין־סוף בנשמות ישראל שזהו רק מפני שמושרשים בעצמותו יתברך, - זה שה' רוצה את נשמות ישראל אינו מפני שמקיימים מצוות וכדומה, אלא מפני שהם חלק מעצמותו יתברך כפי שבן הוא חלק מעצמות אביו, וכמו שכתוב[65] רק באבותיך חשק ה' שפסוק זה מדבר גם על הזמן שקודם מתן תורה כו', - כלומר, אם הרצון של הבורא לישראל היה מתחיל רק ממתן תורה, ניתן היה לפרש שסיבת הרצון היא התורה והמצוות שישראל מקיימים, אך כשרואים שרצון הבורא בישראל החל עוד קודם מתן תורה, ניכר שרצון זה הוא מצד העצם ממש. שזהו הרצון בנשמות ישראל עצמן מפני שמושרשים בעצמות כו'. כרצון האב בבנו המושרש בו, בלי קשר למעלות הבן הגלויות.

וזה שכתוב[66] לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם כו', פירוש הפסוק הוא, דלא משום העילוי שבנשמות ישראל משום זה הרצון בהם כו', דמה שכתוב לא מרובכם אין הכוונה על הריבוי בכמות, שהרי הריבוי בכמות אינו טעם על אהבה, אין הגיון באהבת דבר מצד הריבוי שבו, כיון שריבוי יכול להיות גם בדבר חסר ערך וחשיבות, אלא הכוונה היא על הריבוי באיכות ובמעלה, והיינו שפירוש הפסוק הוא, דלא משום ריבוי העילוי שבנשמות ישראל חשק ה' בהם, רק מצד עצמם שהן מושרשים בעצמות - למרות שיש בישראל מעלות לאין ערוך יותר משאר העמים, בכל זאת, אהבת הקדוש־ברוך־הוא אליהם אינה מצד מעלותיהם אלא מצד זה שמושרשים בעצמותו, דמשום זה יש בהם רצון עצמי ממש כו'.

שבת פרשת נצבים

65 י, טו.

66 ז, ז.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

אצל עובדי ה' בנשמתם, הגוף אינו מעלים על הנשמה אלא היא מאירה בהם בגילוי. גם אצל מי שהגוף מעלים על אור הנשמה, היא מאירה אבל אין זה מורגש. עובדי ה' בגופם – כל עבודתם היא בירור וזיכוך הגוף, שיהיה כלי טהור לגילוי הנשמה

ובאור עִנְיַן תַּעֲרוּבוֹת טוֹב וְרַע, דְּגַם בְּהַלָּא טוֹב חֲרֵי יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן תַּעֲרוּבוֹת טוֹב, אֲשֶׁר זֶהוּ תַּכְלִית וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ מִדּוֹתָיו וּרְגִילוֹתָיו לְהַפְרִיד הָרַע מִן הַטּוֹב, וְלִבְרוֹר כָּל נִיצוֹצֵי הַטּוֹב הַמְעֹרָבִים בְּהַלָּא טוֹב וּלְהַעֲלוֹתָם, וְזֶהוּ כָּל עִנְיַן עֲבוֹדָתָם שֶׁל עוֹבְדֵי ה' בְּגוּפָם, דְּהִנֵּה יֵשׁ עוֹבְדֵי ה' בְּנִשְׁמָתָם וְיֵשׁ עוֹבְדֵי ה' בְּגוּפָם, דְּעוֹבְדֵי ה' בְּנִשְׁמָתָם הוּא דְּאוֹר הַנְּשָׁמָה מֵאִיר בָּהֶם בְּגִלּוּי בְּלִי שׁוּם הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, וְהַסְתֵּר כְּלָל, וְהַיְנוּ דְּהַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי מַעְלִימִים עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁלָּהֶם, וְאֵינָם מַסְתִּירִים עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁלָּהֶם, וְאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁאֵין לָהֶם גּוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי, אֶלָּא שֶׁגַּם הֵם יֵשׁ לָהֶם גּוּפִים וְנַפְשׁוֹת טִבְעִיּוּתָם, אֲבָל גּוּפָם וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי שֶׁלָּהֶם אֵינָם מַעֲלִימִים עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁלָּהֶם כְּלָל, וְאוֹר הַנְּשָׁמָה מֵאִיר בְּגִלּוּי בְּלִי שׁוּם הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, דְּהָאֱמֶת הוּא דְּאוֹר הַנְּשָׁמָה מֵאִיר תָּמִיד גַּם בְּאֵלּוּ דְּהַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה, אֶלָּא שֶׁמִּפְּנֵי הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי אוֹר הַנְּשָׁמָה אֵינוֹ נִרְגָּשׁ בָּהֶם, אֲבָל הַנְּשָׁמָה לְעַצְמָהּ הִיא מְאִירָה תָּמִיד בְּלִי הֶפְסֵק כְּלָל. וְיוּבָן זֶה בְּמוּחָשׁ מֵהַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמְּאִירָה תָּמִיד, דְּהִנֵּה כְּתִיב "וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם

לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ", וּכְמַאֲמַר "הַמְּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ", אָמְנָם כַּאֲשֶׁר יֵשׁ עֲנָנִים הַמַּסְתִּירִים עַל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, אָז אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ אֵינוֹ נִגְלֶה כָּל כָּךְ מִפְּנֵי הֶסְתֵּר הָעֲנָנִים הַמַּסְתִּירִים עֲלֵיהֶם, אֲבָל הַשֶּׁמֶשׁ הִיא מְאִירָה גַּם בְּעֵת שֶׁהָעֲנָנִים מַסְתִּירִים. וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ הִיא בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם, וְאוֹרָהּ מַגִּיעַ לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ שֶׁהוּא שֶׁטַח רַב, אֲשֶׁר כָּל שֶׁטַח חָלָל הַזֶּה מָלֵא אֲוִיר, וַאֲוִיר הוּא מְציאוּת דָּבָר שֶׁבָּא בְּמִדָּה וּמִשְׁקָל, וּמִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה הַמְּצִיאוּת דַּאֲוִיר אֵינוֹ מַסְתִּיר עַל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, וְכֵן הוּא בְּאוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁמְּאִירָה תָּמִיד בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, אֶלָּא שֶׁהַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי מַסְתִּירִים עָלֶיהָ כְּדֵגְמַת הָעֲנָנִים שֶׁמַּסְתִּירִים וּמְכַסִּים עַל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁאֵינוֹ נִגְלֶה כָּל כָּךְ, אֲבָל בְּעוֹבְדֵי ה' בְּנִשְׁמָתָם הוּא דְּגוּפָם וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי שֶׁלָּהֶם אֵינָם מַסְתִּירִים עַל אוֹר נִשְׁמָתָם, בְּדֵגְמַת דָּבָר כְּמוֹ הָאֲוִיר שֶׁאֵינוֹ מַסְתִּיר עַל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ. וְזֶהוּ עוֹבְדֵי ה' בְּנִשְׁמָתָם, דְּכָל הָעֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶם הוּא מִצַּד הַנְּשָׁמָה, וְהִתְעַסְּקוּתָם הוּא לְהָאִיר אוֹר תּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה' בָּעוֹלָם, וּלְקַשֵּׁר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בֶּאֱלֹקוּת. אָמְנָם עוֹבְדֵי ה' בְּגוּפָם הוּא שֶׁכָּל עֲבוֹדָתָם הוּא בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית שֶׁלָּהֶם לִהְיוֹת גּוּפָם גּוּף נָקִי זָךְ וּבָהִיר, שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי טְהוֹרָה וּכְלִי טוֹבָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה בּוֹ אוֹר הַנְּשָׁמָה בְּגִלּוּי, וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּגַשְׁמִיּוּת יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים נְקִיִּים וְיֶשְׁנָם אֲנָשִׁים בִּלְתִּי נְקִיִּים, דְּהָאֲנָשִׁים הַנְּקִיִּים הִנֵּה מַקְפִּידִים עַל נְקִיּוּת גּוּפָם, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יִמָּצֵא אֵיזֶה כֶּתֶם בִּפְנֵיהֶם יְדֵיהֶם וְגוּפָם, וְאִם הִמָּצֵא יִמָּצֵא אֵיזֶה כֶּתֶם וְלִכְלוּךְ מְכַבְּסִים אוֹתָן בְּמַיִם צוֹנְנִים פּוֹשְׁרִים אוֹ רוֹתְחִין לְהַעֲבִיר הַכְּתָמִים, אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁיִּהְיֶה גּוּפָם נָקִי וְטָהוֹר, כֵּן הוּא בָּעֲבוֹדָה, דְּיֶשְׁנָם אֲשֶׁר כָּל עֲבוֹדָתָם הוּא לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת גּוּפָם וּמִדּוֹתֵיהֶם הַטִּבְעִיִּים וּרְגִילָם, דְּהַגּוּף הִנֵּה בְּטִבְעוֹ הוּא נִמְשָׁךְ אַחַר הַגַּשְׁמִיּוּת, וְהַמִּדּוֹת הַטִּבְעִיִּים נִמְשָׁכִים וְנִגְרָרִים אַחֲרֵי הַחָמְרִיּוּת, וּמַרְגִּיל אֶת הָאָדָם בִּרְגִילוֹת עֲבִים וַגַסִים לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַגַּשְׁמִי וְהַחָמְרִי בְּתֹקֶף עֹז וּבִרְתִּיחָה לִפְעָמִים כִּבְהֵמָה מַמָּשׁ, אֲשֶׁר לֹא תֵּדַע כִּי־אִם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וּשְׁאָר עִנְיְנֵי הַגּוּף, וּלְאַט לְאַט נִקְבָּע בְּהָאָדָם הֶרְגֵּלִים טִבְעִיִּים רָעִים וּמְגֻנִּים, בְּתַאֲוָה, קִנְאָה, שֶׁקֶר, וּשְׁאָר מִדּוֹת מְגֻנּוֹת, וְזֶהוּ עֲבוֹדָתָם שֶׁל עוֹבְדֵי ה' בְּגוּפָם, לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ מִדּוֹתֵיהֶם, אֲשֶׁר רֵאשִׁית עֲבוֹדָתָם הוּא לְהַעֲבִיר הַכְּתָמִים וְלַעֲלוֹת מַדְרֵגָא לְדַרְגָא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה בְּקִנְיַן הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת, וּכְמוֹ הַלֵּב שֶׁיִּהְיֶה טוֹב, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וְעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם רֵעֵהוּ בְּמָמוֹנוֹ גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, וְהַכֹּל בְּכָל לִבּוֹ, מִיטְעָן גַּאנְצְעָן הַארְצְעָן וּבְתָם לֵבָב, וְשֶׁיִּהְיֶה טוֹב עַיִן, אַגוּטְע אוֹיג, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ" (מִשְׁלֵי כב, יט), עַד אֲשֶׁר יִפְעַל בְּרָכָה, וְכַיָּדוּעַ דְּמִי שֶׁהוּא טוֹב עַיִן כְּשֶׁהוּא מַבִּיט בְּאֵיזֶה דָּבָר הוּא מַמְשִׁיךְ בְּרָכָה, וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בָּבָא בַּתְרָא טו עַמוּד ב) "כָּל הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב מִתְבָּרֵךְ", וּמִשְׁתַּדְּלִים לְהָבִין וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיַן וְהַשָּׂגַת אֱלֹקוּת עַד שֶׁפּוֹעֲלִים בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִי יָבוֹא בְּאַהֲבָה לַה', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאָהַבְתָּ כו' בְּכָל לְבָבְךָ", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בְּרָכוֹת נד עַמוּד א) "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ", שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִי יָבוֹא בְּאַהֲבָה לַה', אֲשֶׁר תְּמוּרַת זֶה דִּתְחִלָּה הָיָה לוֹ עֹנֶג בְּעִנְיָנִים הַחָמְרִיִּים וְהַמְּשָׁכָה לְעִנְיָנִים גּוּפָנִיִּים, הִנֵּה פּוֹעֵל בַּעֲבוֹדָתוֹ דְּכָל חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ יִהְיֶה בֶּאֱלֹקוּת, וְהַיְנוּ דְּהַנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִית חָפֵץ בֶּאֱלֹקוּת וּבְעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, חֲרֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִי עַצְמוֹ נֶהְפָּךְ לְטוֹב, אִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ דִּבְהַלֹּא טוֹב דְּהַנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִי יֵשׁ בּוֹ תַּעֲרוֹבוֹת טוֹב, וּמִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה.

י"ט כסלו, תרצ"ב. בית הכנסת ליבאוויטש, ריגא

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ב. חג שבועות זה, זמן מתן תורתנו להצלחה בגשמיות וברוחניות, הוא חג השבועות הראשון שלנו – גולי מדינת רוסיה המבורכה בתורה ודרכי החסידות – בשליחות הקדושה בגלות אמריקה.

קשה לי כעת מאד לומר ולספר העתידות, איך יצליח לנו השי"ת בשליחותנו הקדושה במדינה הגשמית המאושרת הזאת, שבמשך כמה שנים יאירו ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש באור של תורה ומצוות.

מובטחני בזכות אבותי הקדושים שתוך זמן קצר ביותר תהיה ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש לא רק הישיבה הראשונה הגדולה ביותר והעניפה ביותר במדינה, אלא תהיה גם האור המאיר והכוח המעורר ומורה דרך ההתעסקות לרבנים וראשי הישיבות, וה' יצליח לנו בגשמיות וברוחניות.

ג. ברשימות שנות הילדות של אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק", ישנם סיפורים שונים שסיפר סבו, רבנו הגדול, משנות ילדותו.

כשהייתי בן חמש – אומר רבנו הגדול – ידעתי הענין[1] של "ונשמות אני עשיתי"[2], שתי הנפשות

1) ראה תניא פרק א-ב.

2) ישעיה נז, יח.

שישנן בכל בן ובת ישראל, נפש אלקית ונפש הבהמית. אז השתדלתי ויגעתי רבות שכל מה שאני יודע, אדע אותו לעומקו של דבר.

הרהרתי אז רבות בהבדל שבין שתי הנשמות, שכן "ונשמות אני עשיתי", הרי ששתיהן אני עשיתי.

הדבר לקח לי זמן מסויים עד שהאיר השי"ת את כוח השכל, ששתיהן, הנפש האלקית והנפש הבהמית, מכילות כוחות הנפש של שכל ומדות, רצון ועונג. ההבדל שביניהן הוא:

עונגה ורצונה של הנפש האלקית היא, שהבנת השכל, תשוקת המדות, המחשבה, הדיבור והמעשה, יהיו מסורים ללימוד התורה, קיום המצוות ומדות טובות.

והנפש הבהמית, אף שגם היא נפש רוחנית, בכל זאת היא מקיפה רק את הטוב הגופני, ומעוררת כל הכוחות, הן הכוחות המקיפים של עונג ורצון והן הכוחות הפנימיים של הבנה ומדות והן את הלבושים מחשבה, דיבור ומעשה, הכל בגשמיות.

כשחשבתי בעומק יותר על מהותן הרוחנית של שתי הנשמות ואת אופני פעולותיהן על האדם, מצאתי את ההבדל באופני פעולותיהן. הנפש האלקית היא גלוית לב, והנפש הבהמית היא שקרנית במהותה ובאה לפתות בכל מיני שקרים.

כשחקרתי והבנתי מציאות המהות של הנפש הבהמית, עזר לי השי"ת למצוא את דרכי ההכרה, איך לדעת בכל דבר מהדברים המותרים שיש לאדם המשכה ורצון אליהם - מהיכן באה המשכה זו, אם מהנפש האלקית או מהנפש הבהמית.

עבר זמן מסויים והשי"ת האיר עיני שכלי להבין שיש נפש שכלית המאירה את האדם שתהיה לו הכרה באמת של הנפש האלקית ובשקר של הנפש הבהמית, ואז הייתי בטוח שהגעתי אל דרך החיים האמיתי.

ד. הסבא - רבנו הזקן - מספר לי שעור בילדותו היה מסודר בשמירת הזמן. זמן קימתו היה בהשכמה. הסבא הגאון ר' משה[3] היה מתפלל במנין הראשון בהשכמה.

מיד אחרי התפלה היה הסבא יושב ולומד שיעור גמרא בעיון עד תפלת המנחה. הסבא הגאון ר' משה היה רגיל להתפלל מנחה גדולה, ולאחר מכן לאכול סעודת שחרית.

שלש פעמים בשבוע היה הסבא יושב בתענית: ביום שני, חמישי ובערב שבת. בימי התענית היה הסבא הר' משה שבור מאד בתוכו, ואומר תהלים בבכיות קשות.

בחוותו של אבי היו פועלים שונים: ר' אברהם ליב הקדר, ר' אליהו בער הגרדי ור' זונדל אהרן הרועה, הם היו ממתפללי ותיקין. הסבא הר' משה היה אומר לעתים קרובות בהתמרמרות, שהוא מרגיש היטב בעונש שלמעלה מה שעליו להתפלל עם עם־ארצים.

אחדים מהעוברים ושבים שם היו למדנים מופלגים, ביניהם מחדשים גדולים. הסבא הגאון ר' משה היה מקבל נחת מחידושי התורה שלהם. מזמן לזמן היו אחדים מהם נשארים בחוות אבי כמה שבועות ומשתתפים בעבודות שונות, ואחרי העבודה היו יושבים בבית המדרש ולומדים.

כשהחליטו שאסע למקום תורה, היתה חדוה תקיעא בלבו של סבי הגאון ר' משה מסטרא דא ובכי' מסטרא דא. הסבא היה שבע רצון מאד על שנוסע אני למקום תורה לקנות שלימות בלימוד, אך מהצד השני גרמה לו נסיעתי צער רב. אבל הוא ניחם את עצמו בכך שנוסע אני לקנות שלימות בידיעת התורה.

בהיותי בליובאוויטש אצל הגאון ר' יוסף המגיד של ליובאוויטש וחתנו הגאון ר' יששכר דוב שהיה מפורסם לגאון ומחדש, הכיר המגיד מליובאוויטש מיד במצבי בלימוד וסידר אותי ללמוד אצל חתנו הגאון בליובאוויטש.

למגיד בליובאוויטש הר' יוסף היתה השפעה גדולה עלי בביאורי ההשגה שלו בידיעת ה' ואהבתו ויראתו יתברך, והוסיף לי הוראות מסויימות בלימוד והדרכה בדרכי החסידות ועבודת התפלה על פי סידור האריז"ל וספרי קבלה.

בשובי מליובאוויטש היה לי סדר מסויים בלימוד הנגלה שהגאון ר' יששכר דוב סידר לי, סדר הלימוד בקבלה וסדר הנהגה בדרכי החסידות, תוך אזהרה גדולה של הצנע לכת.

הסבא הגאון ר' משה שמח מאד בשובי הביתה. הוא ישב באותו יום בתענית, כמנהגו בכל יום שני וחמישי וערב שבת, וחידש חידוש תורה עמוק בענין התרת נדר מצד כבוד בן תורה, ומורי הגאון ר' יששכר דוב השתומם מאד מהגאונות העמוקה והמסודרת של הסבא.

אבי שמח מאד באורח והאורח מילא את רצונו ושהה כמה שבועות בחוותו של אבי. הוא היה מתפלל

3) הכונה לבי זקנו של רבנו הזקן ר"מ פויזנער. ראה שיחת ליל שביעי של פסח אות כ.

עם המנין שאבי היה מתפלל בו, אחרי התפלה היה לומד שיעוריו והיה מרוצה מאד לשמוע חידושי תורה מהסבא הגאון ר' משה.

הסבא שמח מאד בשובי הביתה, הוא בחן אותי בלימוד והיה מרוצה מאד, הוא קבע לי סדר לימוד ששמרתי עליו מאד.

משנות ילדותי אהבתי את השדה, והיו לי מקומות מסויימים בין האילנות ושדות התבואה, בהם אהבתי ללמוד בבואי מה"חדר". כשבאתי מליובאוויטש סידרתי את עצמי בין האילנות שליד מקומות העבודה של ר' אברהם ליב הקדר ור' אליהו בער הגרדי.

בבואי מליובאוויטש הייתי הולך לעתים קרובות ליער או לשדות שליד החווה, ולעתים קרובות הייתי מוצא את ר' זונדל אהרן הרועה יושב עמוק במחשבותיו ובפנים מאירות.

בליובאוויטש נודע לי שישנם צדיקים גדולים נסתרים העורכים גלות או מסדרים את עצמם במקומות מסויימים כפועלים פשוטים, אך לאמיתו של דבר היו גאונים אדירים צדיקים נסתרים.

עבר זמן מסויים, הייתי ביער והתעמקתי בענין של קבלה. בתוך כך שמעתי אחד לומד בקול בנעימות חזקה. הלכתי בחשאי אחרי הקול וראיתי את ר' זונדל אהרן יושב על תל מתחת לאילן ולומד בשמחה בפנים מאירות. אז ידעתי בטוח שהוא מהצדיקים הנסתרים.

רציתי מאד להיוודע אליו בלימוד, אך במחשבה שניה החלטתי שלא לבלבל אותו בסדר עבודתו. ההיכרות בסדר החיים של הצדיקים הנסתרים השפיע מאד על הנהגתי ושאיפתי לסדר של דרכי החסידות.

כיבדתי מאד אופן הלימוד של הסבא הגאון ר' משה והייתי שבע רצון מאד לשמוע את שיעוריו ביסודות והסברים כלליים גאוניים ומסודרים.

אך לא יכולתי בשום אופן "לקבל" הנהגתו הקרירה והיבשה ביראת שמים, ושביעות רצונו מהנהגת עצמו.

מזמן לזמן גברה היכרותי עם הלמדנים שעברו דרך החווה, והיתה לי כבר עין בוחנת להכיר את הצדיקים הנסתרים, שהקירבה אליהם השפיעה רבות על אופן עבודתי בתורה ועבודה.

עבר זמן מסויים, ולמדתי בהתמדה רבה, ניגש אלי ר' אברהם ליב הקדר והתחיל להסביר לי הסוגיא שלמדתי אז. הייתי מרוצה מאד ושאלתי אותו מדוע הוא מסתתר ומעמיד פנים של עם־הארץ. וענה לי כשאתבגר - אדע. ואמר לי שר' אליהו בער בקי בבבלי וירושלמי, רמב"ם, ד' טורים ושו"ע בעל פה, והוא תפסן וזכרן מבהיל, ור' זונדל אהרן - עמקן מופלא.

מדוע זכיתי שהגאונים הנסתרים יתגלו אלי - לא ידעתי. אך התגלותם היתה בשבילי הצלחה רוחנית. הרגשתי איך בכל יום מתקרב אני יותר להעבודה הפנימית ומתעשר בידיעה רחבה ובהשגה מסודרת, ואודה להשי"ת.

ב' דחגה"ש, בסעודת הלילה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תשרי תש"י
ברוקלין

ידידי הנעלה והכי נכבד, מוכתר במעלות טובות, אוהב מישרים, ענף עץ אבות חסידי חב"ד, מר שניאור זלמן שי' שזר־רובאשאוו

שלום וברכה!

הרב ר' שמשון רפאל שי' ווייס - מנהל ראשי - ומר אלי' שי' שטיין - נשיא - של ישראל הצעיר (יאנג איזראעל) בארה"ב יבקרו את ידידי שי' בענין של חינוך העומד ברומו של עולם היהדות ואשר פתרונו נוגע בנפש ממש לכל אחב"י ד' עליהם יחיו.

ובזה הנני לבקש את ידידי שי' להטות אזן קשבת לדברי הרב ווייס ומר שטיין יחיו הנ"ל, להתיחס ברצינות הכי גדולה לבקשתם ולהתמסר למילואה בכי טוב בין במה שתלוי בידידי בעצמו ובין בהשפעתו על אלה שדרושה השתתפותם בזה.

מתוך הכרתי נימי נפשו בהרגשי עדינות אשר בקודש גזע חסידי חב"ד מחצבתה, בטוח אני אשר רצונו הטוב יתן לו האומץ לעמוד נגד כל מונע ועכוב וזכות אבותיו תסייעו להיות מן המזכים את הרבים.

השם יתברך יהי' בעזרו ויברך אותו ואת ב"ב יחיו ויצליחם בכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו בכל עניני השתדלותו עבודתו להרים קרן ישראל בגשמיות וברוחניות.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק כא

ר' בעריל שמש, ידע לאן ממהר ר' חיים 'פרוש', הוא (= ר' חיים 'פרוש') הולך בוודאי לבית־המדרש הגדול, ר' בעריל מקנא בר' חיים, אך אינו יכול להועיל במאומה, הוא (ר' בעריל) חייב להישאר בבית־המדרש (= של הקברנים) עד אחר מעריב, היות שבין מנחה למעריב צריך הוא לומר את השיעור ב'עין יעקב'.

כאשר הגיעו ר' ישראל נחמן עם ר' יוזיק לבית־המדרש הגדול, הם מצאו כמות די רבה של מנייני יהודים עם כמה אברכים נכבדים, ואפילו כמה זקנים נכבדים עם ר' אברהם שאול פאלאטניק בראש.

ר' ישראל נחמן נכנס להתפעלות עצומה, הוא באמת נהנה מתפילתו הנעימה של ר' מרדכי.

ה"כמה זקנים נכבדים" ניגשו לר' ישראל נחמן, והחלו להוציא את אשר בליבם באמרם שאינם מבינים איזו מין התנהגות זו, זה כבר מזמן הגיע עת תפילת המנחה, וה'מגיד' מתפלל עדיין שמונה־עשרה של שחרית.

תוך כדי כך, ניגשו שני חתניו המבוגרים של ר' שלום איואנסקער. ובשמעם את מה שאומרים הזקנים הנ"ל, הרי דברים אלו מצאו מאד חן בעיניהם, וחשבו שעכשיו זוהי ההזדמנות הטובה ביותר לדבר מה שבליבם נגד ה'מגיד'.

והם החלו לדבר בעניין הדין של שמונה־עשרה: שלש פעמים ביום צריכים להתפלל שמונה־עשרה, שחרית, מנחה וערבית. זמן תפילת שמונה־עשרה של שחרית הוא מזריחת השמש עד חצות היום. זמנה של תפילת שמונה־עשרה של מנחה הוא מזמן מסויים לאחר חצות היום עד לפני שקיעת החמה, ותפילת שמונה־עשרה של ערבית היא מהתחלת הערב עד חצות הלילה, וכאשר מתפללים את תפילת שמונה־עשרה של שחרית בזמנה של תפילת שמונה־עשרה של מנחה, (= נשאלת השאלה) איזו תפילת שמונה־עשרה צריכים להתפלל קודם - של שחרית או של מנחה?

וכאן החלה להתפתח שיחה למדנית עמוקה, היות וכל הנוכחים היו למדנים טובים, וביניהם גם למדנים גדולים.

ר' הירשל בנו של ר' שלום - אשר היה אז עדיין בחור צעיר, אך היה מסור מאד ל'מגיד', ובעומק לבבו שנא את שני גיסיו המבוגרים - בראותו שמתפתחת כזו שיחה למדנית עמוקה (= בענייין הנ"ל), ויותר מכך חרה לו על צורת דיבורם בטון של חוסר דרך־ארץ, הלך לגיסיו הצעירים, שעמדו ושמעו את תפילתו של ר' מרדכי, וסיפר להם את מה שמדובר שם (= היכן שנמצאים שני גיסיו המבוגרים). אך הגיסים הצעירים (= אליהם פנה ר' הירשל) היו כל־כך שקועים בהאזנה לתפילתו של ר' מרדכי, כך שלא שמעו כלל מה אומר להם גיסם הירשל.

ר' הירשל אינו מוצא לעצמו מנוח, וחזר שוב לכנופי' שהתפלפלה בסוגיא הנ"ל, ושמע שהעסק "רותח", את עצם הלומדות לא יכול היה להבין כל־כך טוב, אך לאחר ששמע כמה מילים הבין שכל הכנופיא סוברת שזה (= התנהגותו של ה'מגיד') הוא היפך הדין, דבר שמאד חרה לו.

ר' אברהם שאול פאלאטניק עמד כל הזמן והחריש,

- הוא - ר' אברהם שאול - היה נחשב מהלומדים הגדולים, בקי גדול ויש לו ראש מעמיק ביותר. (= בזמנו) תיכף שהתחיל ה'מגיד' לומר 'עין יעקב' בבית־המדרש של הקברנים, היה ר' אברהם שאול פאלאטניק מגיע לשמוע, ולאחר השיעור ב'עין יעקב' ותפילת מעריב, שאל ר' אברהם שאול את ר' מרדכי בסוגיא עמוקה וקשה מאד, והתפעל מאד מגאונותו של ר' מרדכי, ומאז היה לו יחס חם ביותר לר' מרדכי, והוא - ר' אברהם שאול - היה הראשון שהציע שימנו את ר' מרדכי ל'מגיד' של העיר -

כאשר ראה ר' הירשל שר' אברהם פאלאטניק שומע את כל הדברים הנ"ל (= דברי גיסיו המבוגרים ושאר זקני היהודים) ומחריש, נכון אמנם, שר' אברהם שאול לא נותן חיזוק לדברי אלו שסוברים שהנהגתו של ה'מגיד' היא נגד הדין, אך הוא גם אינו משיב שה'מגיד' עושה נכון, הרי הוא (= ר' הירשל) יצא מכליו.

בינתיים סיים ר' מרדכי את תפילתו, בהיותו בחדרו הקטן - הרי למרות שהכותל הדק היה עדיין שבור וגם הדלת לא היתה במקומה, אף־על־פי־כן לא שמע שבבית־המדרש נמצאים מספר מסויים של אנשים, ונטל את ידיו לטעום משהו.

כאשר ראה ר' הירשל שר' חיים 'פרוש' נכנס לבית־המדרש - שמח מאד, הוא יודע שר' חיים מייקר בכבודו של ה'מגיד', ותיכף ניגש לר' חיים וסיפר לו את כל המעשה עם הלומדות, ואשר כמה מהנוכחים אמרו שה'מגיד' מתנהג נגד הדין.

ר' חיים שמע את הכל במתינות, ובקרירות ענה לו "ילד אינו צריך להתערב בין מבוגרים".

כאשר הבחין ר' אברהם שאול פאלטניק בר' חיים 'פרוש', ניגש אליו (= לר' חיים פרוש)

- מאז ההיכרות הראשונה שהיתה לו (= לר' אברהם שאול) עם ר' חיים 'פרוש' לפני רבות בשנים, מאז שבאה השאלה החמורה בעניין החליצה לפני הגאון הזקן עליו־השלום - הרי הוא הרב הזקן ר' בוניש זרח - היה ר' אברהם שאול להוט אחר ר' חיים, כזה למדן גדול ומעמיק ובעל סברא ישרה (= כר' חיים) לא פגש אף פעם.

ומהו למדן אמיתי, ידע כבר ר' אברהם שאול, מעבר לכך שהוא עצמו היה יהודי למדן גדול ובעל ראש מהיר ועמקן, ונוסף לכך תפסן ובעל זיכרון אדיר ביותר. הרי חוץ מזה, היה נוסע לירידים הגדולים בפאלאצק, מינסק, שקלאוו ואפילו לבריסק, ולכן קראו לו פאלאטניק, היות והיה נוסע עם מרכבתו וה"פאלאטקע" (= אהל נוודים, סיירים קטן) לירידים הגדולים, תמיד היו עמו שני משרתים. ובהגיעו ליריד, היו המשרתים מנהלים את העסק, ור' אברהם שאול היה יושב בבית־המדרש ולומד, או מתוועד בעניני לימוד עם לומדים וגאונים נוספים שהיו מתאספים ביריד.

כך היה אז עדיין הסדר, שליריד היו מגיעים הרבה לומדים וגאונים ממקומות שונים, (= היות ו)דבר ראשון הרי בזמן היריד היו מתנהלים הרבה דיני תורה, אז היו נפגשים הרבה אנשים ממקומות שונים במדינה, ובמילא הרי כל תקנה שהגאונים שהתאספו ראו לנכון לתקנה, התפשטה תיכף ומיד לכל המקומות על־ידי האנשים שהיו ביריד.

כל פעם שר' אברהם שאול היה מגיע מהיריד, היה מביא כמות גדולה של חידושי תורה ופלפולים ששמע מגאוני העולם הגדולים, וגם מה שהוא בעצמו חידש.

(= בסוף שנה שעברה) כאשר חזר מהירידים במינסק ובריסק שהיו בחודש אלול, הרי הוא

(= ר' אברהם שאול) שמע שר' חיים 'פרוש' שינה במשהו את התנהגותו. ועכשיו הרי הוא עצמו רואה זאת איך שהנהגתו של ר' חיים נהייתה פשוטה יותר, אך למרות זאת היתה לו לר' אברהם שאול את הדרת הכבוד הגדולה ביותר כלפי ר' חיים, וניגש אליו -

ר' אברהם שאול אפילו התפלא מאד, איך זה קורה שר' חיים מגיע לבית־המדרש הגדול, (= הרי זה) ביטול תורה, אך תיכף נזכר במה ששמע שה'מגיד' ור' חיים לומדים יחד שיעור־פילפול בתורה.

בפעם הזאת בבואו מהירידים, לא היה לר' אברהם שאול הזמן להתראות עם ר' חיים, ולספר לו את חידושי התורה והפלפולים החריפים ששמע בירידים.

לא היתה נסיעתו מוצלחת ביותר, היריד הראשון היה במינסק בימים הראשונים של חודש אלול, והיריד השני היה בבריסק באמצע החודש. בשבת מברכים אלול שמע ר' אברהם שאול בפעם האחרונה את דברי התורה "אל יפטר" שה'מגיד' אמר לו.

זוהי לו כמעט הפעם הראשונה - פרט לזמן שהעילוי מבעלניץ היה - שהוא (= ר' אברהם שאול) יסע מביתו ליריד עם כל־כך הרבה חידושי תורה, פלפולים ודברי הלכה, ובפרט בלשונות הרמב"ם.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנו־רעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1־186.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד א

כן. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא כִּי אָתָא** [–כשבא] **רָבִין אָמַר** בשם **רֵישׁ לָקִישׁ**, שמדובר במשנתינו **דְּאָמַר לֵיהּ** – לשוכר **בַּיִת כָּזֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ**, והראה לו את הבית, ונפל. שואלת הגמרא: **וְאַכַּתִּי** – ועדיין אחר פירושו של רבין, **מַאי לְמִימְרָא** – מה חידשו במשנתינו, הלא גם זה פשוט שאם אמר 'בית כזה' אינו יכול לשנות. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכו לחדש דין זה אלא באופן **דְּקָאֵי אַגּוּדָא דְּנַהֲרָא** – שהבית עומד על שפת הנהר, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר **מַאי 'כָּזֶה'** – מה שאמר בית כזה אני משכיר לך, כוונתו **דְּקָאֵי אַגּוּדָא דְּנַהֲרָא** – לבית העומד על שפת הנהר, שהוא מקום חשוב לאנשים ומקפידים על כך, אבל אין כוונתו להתנות עמו על גודל הבית, **קָא מַשְׁמַע לָן** משנתינו שהאומר 'כזה' חייב להעמיד בית כזה ממש באותו גודל ובאותו מקום:

הדרן עלך השואל

פרק תשיעי - המקבל שדה מחבירו

פרק זה עוסק בעיקרו בדיני אדם המקבל שדה מחבירו, אם כי נתבארו בו גם מעט מדיני בר מצרא, וכן דיני משכון ודיני 'ביומו תתן שכרו'.

ישנם שלושה אופנים שבהם מקבל אדם שדה מחבירו. האופן האחד הוא אריסות. דהיינו, שנוטל האריס את שדהו של בעל הבית ומתעסק בה לחורשה ולזורעה, ולאחר מכן נוטל הוא חלק בפירות כפי מה שקצבו ביניהם, מחצה או שליש או רביעה. ובאופן זה אין האריס משלם לבעל השדה מאומה משלו אלא ממה שצמח בשדה, ולפיכך אם לא צמח מאומה אינו חייב כלום. אמנם אין הדברים אמורים אלא באופן שלא פשע האריס בעבודתו, אך אם פשע ולא נתעסק בה עליו לשלם לבעלים, ויתבארו דיניו בהמשך הפרק. כמו כן יתבארו דיני החלוקה בין האריס ובין בעל השדה, הן לענין ההשקעה הנדרשת להוצאות שמירת השדה והשקאתה וכדומה, והן לענין חלוקת שאר הרווחים שיש מן השדה לבד מגידול הפירות.

האופן השני הוא המקבל שדה בחכירות. דהיינו, שמקבל את השדה תמורת סכום קבוע של פירות שמתחייב לשלם לבעלים, בין אם תצמיח השדה פירות ובין אם לא תצמיח, אלא שאם הצמיחה עליו לשלם לו את הפירות מתוך השדה, ואם לא הצמיחה קונה פירות בשוק ונותן לו. אמנם, ישנם אופנים שפטור החוכר מלשלם לבעלים, כגון אם נשתדפו כל השדות או אכלם חגב וכדומה, ויבוארו הדינים בהמשך הפרק.

האופן השלישי הוא השכירות, שדינה כדין החכירות, אלא שאינו מתחייב ליתן לבעלים פירות אלא מעות.

כתב הרמב"ם בפירוש המשנה (מ"א), שלמרות שאריסות נקראת בשם 'קבלנות', מכל מקום נאמר שם 'מקבל' בסתם אף על חכירות ושכירות, והרי זה כאילו נאמר 'המקבל שדה בחכירות'.

משנה

אדם **הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ** באריסות או בחכירות, עליו לנהוג בה כפי מנהג המקום, ולפיכך **מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ** הכל **לְקַצּוֹר** את תבואתם במגל, ולהשאיר את שורשי התבואה באדמה, **יְקַצּוֹר** אף הוא, ובמקום שנהגו **לַעֲקוֹר** את התבואה מחיבורה בקרקע יחד עם השורשים, **יַעֲקוֹר** אף הוא, ואינו רשאי לשנות.

כמו כן, במקום שנהגו הכל **לַחֲרוֹשׁ אַחֲרָיו** – לאחר הקצירה או העקירה, כדי להפוך את השורשים של העשבים הרעים הטמונים בקרקע, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע הקרקע שוב, **יַחֲרוֹשׁ** אף המקבל את הקרקע.

הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה – וכן בכל שאר עניני השדה יש לילך לפי המנהג באותה מדינה.

עתה מבארת המשנה כיצד יש לאריס לחלוק עם בעל השדה: **כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין** האריס ובעל הבית **בְּתְבוּאָה** עצמה, למחצה או לשליש או לרביע, **כָּךְ חוֹלְקִין** הם **בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ, וּכְשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין הם בַּיַּיִן, כָּךְ חוֹלְקִין**

פרשת ויגש

מד יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדֹנִי
יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ
בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־
עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח: כ וַנֹּאמֶר
אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטֹן וְאָחִיו
מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: (לוי)
כא וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה
עֵינִי עָלָיו: כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר
לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת: כג וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא
תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי: כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ
אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: (ישראל) כה וַיֹּאמֶר
אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל: כו וַנֹּאמֶר לֹא
נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ
כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם
יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי: כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד
מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־
הֵנָּה: כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה:
ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ
וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: (ע"ב בחול)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ז)

בַּזְּמַן הַזֶּה, יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיהוּדָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה". הַיְינוּ, שֶׁיְּהוּדָה נִגַּשׁ אֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיָה "הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ"; אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף. וְכַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁעַכְשָׁו "תַּלְמוּד גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "מַעֲשֶׂה גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה.

וּלְעָתִיד־לָבֹא יִתְאַחֲדוּ יוֹסֵף וִיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "הִנֵּה אֲנִי לוֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף (וְ)אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִים לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי", וְהַיְינוּ, שֶׁבְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ יִתְאַחֲדוּ שְׁנֵיהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁ"אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ"וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה".

שני לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה:
לב כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר
אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:
לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי
וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו: לד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי
וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא
אֶת־אָבִי: **מה** א וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל
הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי
וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו:
ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית
פַּרְעֹה: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד
אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ
מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי
וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
אֹתִי מִצְרָיְמָה: ה וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר
בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי
אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:
ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית
בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ב עמ' ריב)

כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנַּעַר (מד, לב) עַרְבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדָה בָּאָה מִצַּד זֶה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם עֶצֶם אֶחָד מַמָּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת (שֶׁהִיא דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה). לָכֵן הָיְתָה עַרְבוּת זוֹ אֵצֶל יְהוּדָה דַּוְקָא, שֶׁלּוֹ נִתְּנָה הַמְּלוּכָה, כִּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת מֵשְׁרֶשֶׁת בְּ'כֶתֶר', שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת. וּדְבָרָיו פָּעֲלוּ עִנְיָן זֶה גַּם בְּיוֹסֵף, וְלָכֵן לֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְהִתְוַדַּע אֶל אֶחָיו.

שלישי ח וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי
הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־
בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ
אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי
אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־

תֵּעָמֹד: י וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־
לָךְ: יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים
רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:
יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם: יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־
כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם
וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה: יד וַיִּפֹּל
עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־
צַוָּארָיו: טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי
כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו: יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר
אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־
בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־
בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ: יט וְאַתָּה צֻוִּיתָה
זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת
לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב
כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה
וַיִּתֶּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: כב לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ
חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף
וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת: כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת
עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר
אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בֶּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:
כד וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ: כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ
כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד
יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג
לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־
הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי
רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ׳ 14)

וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים (מה, ח)

בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא מְבֹאָר, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם גּוֹרֵם נֵזֶק לְזוּלָתוֹ - אֵין לוֹ לַנְּזָק לִכְעֹס עַל הַמַּזִּיק, שֶׁכֵּן אַף שֶׁהַמַּזִּיק נֶעֱנָשׁ עַל רֹעַ בְּחִירָתוֹ, הִנֵּה עַל הַנְּזָק כְּבָר נִגְזַר בַּשָּׁמַיִם, וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם כֵּן מַדּוּעַ אָמְרוּ רַז״ל (בבא קמא צב, ב) לְגַבֵּי הַשִּׁפְעַת הַטּוֹב ״חַמְרָא לְמָרֵיהּ טִיבוּתָא לְשַׁקְיֵיהּ״, וְהַטַּעַם - כֵּיוָן שֶׁהַשָּׁלִיחַ הוּא בַּעַל בְּחִירָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַשִּׁפְעַת הַטּוֹב, הַשָּׁלִיחַ מוֹסִיף לִפְעָמִים בַּהַשְׁפָּעָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה (כְּמוֹ שֶׁמּוֹעִילָה תְּפִלַּת צַדִּיק אוֹ בִּרְכָתוֹ). וּרְאֵה ׳תּוֹסְפוֹת׳ דְּבוּר־הַמַּתְחִיל חַמְרָא: הַמַּשְׁקֶה נוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה . . טוֹב עַיִן יְבֹרָךְ.

רביעי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי
אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת: **מו** א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים
לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל
בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי: ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא
מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם:
ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה
וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ: ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר
שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח
פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ: ו וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־
רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ: ז בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ
בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ
מִצְרַיְמָה: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 235)

אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה (מו, ג) לְפִי שֶׁהָיָה מֵצַר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ (רש״י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, לְפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר ״אַל תִּצְטַעַר״ וְכַדּוֹמֶה, וְלֹא ״אַל תִּירָא״. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁיְּהוּדִי מַכִּיר וּמַרְגִּישׁ שֶׁהַגָּלוּת אֵינָהּ מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי, וְהוּא מִצְטַעֵר עַל הִמָּצְאוֹ בָּהּ וּמִשְׁתּוֹקֵק לָשׁוּב לִמְקוֹמוֹ - הֲרֵי תְּשׁוּקָה זוֹ עַצְמָהּ מְרוֹמֶמֶת אוֹתוֹ מֵעַל לַגָּלוּת וּמַעֲנִיקָה לוֹ אֶת

הַכּוֹחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְמוֹדֵד עִם הַגָּלוּת וְעִם קְשָׁיֶיהָ לְלֹא מוֹרָא וּפַחַד. זֶהוּ הָרֶמֶז בִּלְשׁוֹן רַשִּׁ"י: דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁאַתָּה מֵצֵר עַל הַגָּלוּת אֵין לְךָ סִבָּה לְפַחֵד מִמֶּנָּה.

חמישי ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן
חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי: י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל
וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר
וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר
תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן: יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל: טו אֵלֶּה | בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב
בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ: טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי
וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה
וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה
חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן
לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
נָפֶשׁ: יט בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:
כ וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ
אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־
אֶפְרָיִם: כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא
וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד: כב אֵלֶּה
בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה
עָשָׂר: כג וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל
וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם: כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן
לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
שִׁבְעָה: כו כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה
יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים
וָשֵׁשׁ: כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ
שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה
שִׁבְעִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 223)

כָּל נֶפֶשׁ . . שִׁלְשִׁים וְשָׁלֹשׁ (מו, טו) **וּבִכְּרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם, אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד** (רש"י) **הַיְנוּ שֶׁהִיא הִשְׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן שֶׁל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ.** וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַמַּטָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הָיְתָה גִּלּוּי הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל יְהוּדִי - "וַיַּאֲמֵן הָעָם". וְאִשָּׁה בִּכְלָל רוֹמֶזֶת לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁנִּקְרֵאת "וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת", כִּי הִיא מַחְדִּירָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת חַיִּים וְקַיָּמִים מִמַּלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ - "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". וְאַף בְּיוֹכֶבֶד כֵּן: בְּנָהּ, מֹשֶׁה, פָּעַל וְגִלָּה אֶת הָאֱמוּנָה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא עַצְמָהּ, בְּתוֹר מְיַלֶּדֶת, עוֹרְרָה בָּהֶם אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן בַּהּ', לֹא לְהִתְפָּעֵל מִפַּרְעֹה וּמִגְּזֵרוֹתָיו.

ששי כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת
לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן: כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף
מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא
אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:
ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי
רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי: לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן
בָּאוּ אֵלָי: לב וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה
הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:
לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־
מַּעֲשֵׂיכֶם: לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ
בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם
כָּל־רֹעֵה צֹאן: **מז** א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה
וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ב וּמִקְצֵה
אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה:
ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבוֹתֵינוּ: ד וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ
כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד

הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: ו אֶרֶץ מִצְרַיִם
הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ
יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֵשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל
וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי: ז וַיָּבֵא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ
יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה: ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב
כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים
הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם: י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה
וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 828)

וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו (מו, כח) **לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד** (רש"י) מְסֻתָּבֵר שֶׁכְּבָר הָיְתָה יְשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם בְּהַנְהָגַת יוֹסֵף, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֵקִים יַעֲקֹב יְשִׁיבָה נוֹסֶפֶת. וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: יוֹסֵף הָיָה טָרוּד בְּנִהוּל עִנְיְנֵי הַמְּדִינָה, כָּךְ שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ לַיְּשִׁיבָה אֶת כָּל זְמַנּוֹ. וְיַעֲקֹב רָצָה שֶׁתִּהְיֶה יְשִׁיבָה שֶׁבְּרֹאשָׁהּ עוֹמֵד יְהוּדָה, שֶׁלֹּא הָיָה טָרוּד בְּעִסּוּקִים אֲחֵרִים, נַעֲלִים כְּכָל שֶׁיִּהְיוּ, וְהוּא יָכוֹל לְהִתְמַסֵּר אַךְ וְרַק לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

שביעי יא וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ
רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה: יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם
לְפִי הַטָּף: יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן
מִפְּנֵי הָרָעָב: יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר
אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה
פַרְעֹה: טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־
לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף:
טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם
בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף: יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה
הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם
בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: יח וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָّנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי
אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ: יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ
בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה
וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם:
כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם
הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה: כא וְאֶת־הָעָם
הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־
קָצֵהוּ: כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק
לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן
לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:
כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
אֶת־הָאֲדָמָה: כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית
לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:
כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ
עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה
לְפַרְעֹה: כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 423)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו . . לֶחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב) נֶאֱמַר בַּזֹּהַר, שֶׁיֵּשׁ לִלְמֹד מֵהַנְהָגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לִגְמֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, לְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רָעָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה אֲחֵי יוֹסֵף הִתְכַּוְּנוּ לְהָרַע לוֹ, אֲבָל בְּפֹעַל יָצְאָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם תּוֹעֶלֶת - "פְּלֵיטָה גְּדוֹלָה". לָכֵן שֵׁלֵּם לָהֶם טוֹבָה, בִּגְלַל הַתּוֹצָאָה הַחִיּוּבִית שֶׁל מַעֲשֵׂיהֶם. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַזִּיק וְנִזָּק: אָמְנָם הַמַּזִּיק הִתְכַּוֵּן לְהָרַע, אֲבָל אֵין סָפֵק שֶׁמַּעֲשֶׂה הַהֶזֵּק גָּרַם לַנִּזָּק טוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּזִּיק אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִיחַ ה', וְכָל מַה דַּעֲבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עֲבִיד.

מפטיר כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה: כו וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ב עמ' 162)

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה (מד, יח) יְהוּדִי נִגַּשׁ לָרַבִּי, צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם (יוֹסֵף הַצַּדִּיק) וְאוֹמֵר: **בִּי אֲדוֹנִי** - הַצַּדִּיק הוּא אֲדוֹנִי, אֲנִי מְקֻשָּׁר אֵלָיו וּמִתְבַּטֵּל אֵלָיו, וְלָכֵן רַשַּׁאי אֲנִי לְבַקֵּשׁ שֶׁיְּמַשֵּׁךְ בְּתוֹכִי (בִּי) הַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ. **וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ** - אַל נָא יִתְרַעֵם הַצַּדִּיק עַל כָּךְ שֶׁאֲנִי מְבַזְּבֵז אֶת זְמַנּוֹ עִם הַבַּקָּשׁוֹת חִסְרוֹת־הָעֶרֶךְ שֶׁלִּי. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה** - פַּרְעֹה רוֹמֵז עַל הַקָּבָּ"ה, "דְּאִתְפְּרִיעוּ וְאִתְגַּלְיָן מִינֵּיהּ כָּל נְהוֹרִין". לְגַבֵּי הַקָּבָּ"ה, עֶצֶם הַטּוֹב וְטֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב, לֹא שַׁיָּךְ תַּרְעֹמֶת, וְאַף אֵצֶל הַצַּדִּיק כֵּן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: - אַחַר שֶׁהֶרְאָהוּ ה' אֵיךְ יִהְיוּ הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת וְתָבֹא בָּם הָרוּחַ, הֶרְאָהוּ אֵיךְ יִתְנַהֵג הַגּוּף הַכְּלָלִי הַזֶּה הָעוֹמֵד בִּתְחִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יָמוּת עוֹד, הַיְנוּ אֵיךְ יִהְיֶה הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה שֶׁהוּא רוּחַ הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף הַכְּלָלִי וְאֵיךְ יָשׁוּבוּ אֶל ה' עַל יְדֵי שְׁמִירַת תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו שָׁזֶה בַּנֶּפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלֶת בַּגֻּוִיָּה הַכְּלָלִית **טז** וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ חָתִיכַת עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו חַמּוֹלֹת לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו מִשֶּׁבֶט בִּנְיָמִין וּמִלּוֹי, שֶׁהִתְחַבְּרוּ לִיהוּדָה, וּלְקַח עוֹד עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו חַמּוֹלֹת לְיוֹסֵף רֹאשׁ הַשֶּׁבֶט עֵץ אֶפְרַיִם הַבָּא מִיּוֹסֵף וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו לִרְמֹז עַל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ עִמּוֹ לִהְיוֹת תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ: **יז** וְקָרֵב תְּקָרֵב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לִהְיוֹת נִרְאִים לְךָ לְעֵץ אֶחָד כִּי יִתְחַבְּרוּ יַחַד עַל פִּי גַּם וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ בֶּאֱמֶת: **יח** וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ: **יט** דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: **כ** וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדֶךָ לְעֵינֵיהֶם: **כא** וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וּמִשָּׁם נִתְפַּוְּרוּ אַחַר־כָּךְ אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: **כב** בְּעֵת שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ וְעָשִׂיתִי אֹתָם וְיִהְיוּ לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם כִּי כֻּלָּם יַעַבְדוּ אֶת ה' וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

ביחזקאל פרק לז

לז טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד
וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו
לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָיו: יז וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד
לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ:
יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ
לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ:
יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד
וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדֶךָ
לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי
לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי
אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב וְעָשִׂיתִי אֹתָם
לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ
וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד:

שי למורא

טז) עֵץ אֶחָד, חֲתִיכַת עֵץ. **"לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו",** אֶת חַמּוֹלֹת הָאֵלֶּה תִּכְתֹּב עַל הָעֵץ. וְהוּא רֶמֶז עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. **"לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו",** וְהוּא רֶמֶז עַל שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וּשְׁאָר תִּשְׁעָה שְׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת.

יז) וְקָרַב אֹתָם, תְּקָרֵב אֶת הָעֵצִים זֶה אֶל זֶה. **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ,** כְּשֶׁיִּהְיוּ הָעֵצִים בְּיָדֶךָ אֲנִי אֲחַבֵּר אוֹתָם שֶׁיִּהְיוּ עֵץ אֶחָד, בְּדֶרֶךְ גַּם. **יט) עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם,** שֵׁבֶט מַלְכוּת יוֹסֵף אֲשֶׁר הִיא בְּיַד אֶפְרַיִם. **וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו,** וְאֶתֵּן אֶת הַשְּׁבָטִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. **אֶת עֵץ יְהוּדָה,** שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עִם שֵׁבֶט יְהוּדָה. **וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד,** וַאֲנִי אֲחַבְּרֵם לְמַלְכוּת אַחַת.

עטרת מרים

כִּי בֵּין בְּעֵת שֶׁמְּלוֹךְ מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף יִמָּשֵׁךְ יְהוּדָה אַחַר אֶפְרַיִם, וּבֵין אַחַר־כָּךְ כְּשֶׁיִּמְלוֹךְ בֶּן דָּוִד יִמָּשְׁכוּ כֻּלָּם אַחַר בֵּית דָּוִד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם בְּבִימֵי בֵּית רִאשׁוֹן וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם בְּבִימֵי בֵּית שֵׁנִי וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם שֶׁגָּרוּ בֵּין הַגּוֹיִם וּבְגִלֵּל זֶה אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְאַחַר־כָּךְ וְטִהַרְתִּי אוֹתָם עַד וְהָיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים לְהִתְנַהֵג בְּהִשְׁגָּחָה נִפְלֵאת, וְאָז: כד וַעֲבָדַי דָּוִד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזֶּרַע דָּוִד יִהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה וּמַנְהִיג אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ בְּלֵב וְעָשׂוּ אוֹתָם בְּפוֹעַל: כה וְיָשְׁבוּ

שי למורא

כד) **וַעֲבָדַי דָּוִד, מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ,** שֶׁבָּא מִזֶּרַע דָּוִד. כה) **אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב,** שֶׁלְּיַעֲקֹב הִבְטִיחַ הקב"ה הַבְּרָכָה בְּלִי מְצָרִים "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה" (בראשית כח,יד). **בְּרִית שָׁלוֹם,** שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם. **וּנְתַתִּים,** וְאֶקְבַּע אוֹתָם בִּמְקוֹמָם, וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם. **בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם,** כְּשֶׁיִּתְמִיד לִהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, אָז יֵדְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁאֲנִי ה' הִקְדַּשְׁתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עַמִּי.

כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וַעֲבָדִי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

שי למורא

כו) **וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם,** שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם. **בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם,** יִהְיֶה עִמָּהֶם **וּנְתַתִּים** אֶתֵּן אוֹתָם בִּמְקוֹמָם וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם **וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם** וְלֹא תֶחֱרַב עוֹד: כז **וְהָיָה מִשְׁכָּנִי** מִשְׁכַּן שְׁכִינָתִי יִהְיֶה **עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים** לַעֲזוֹר וּלְהוֹשִׁיעַ **וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם** לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי: כח **וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל** לִהְיוֹת עַמִּי **בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי** כְּשֶׁתִּתְמִיד **מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:**

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מז כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה: כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא | לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם: ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעְשֶׂה כִּדְבָרֶךָ: לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: פ (לוי)

מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם: ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִּנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (ישראל) ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם: ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי: ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: ז וַאֲנִי | בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרָהּ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם:

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום חמישי בערב, ז׳ טבת

המשך מעמוד קפג

לדורות להיות הנרות דולקות על פתח ביתו **מבחוץ**, שיפ[ו]צו המעינות ועד שיגיעו גם חוצה, ואפילו לאותה החוצה - שתורת חסד מעידה עלי׳ שהיא חוצה ויגיעו שם דוקא ברזי דרזין דאורייתא. כי דוקא כל הגבוה יותר - מגיע למטה יותר (שערי אורה בכ״מ - כמצויין במפתח).

ומענין לענין יקוים היעוד דקאתי מר דא מלכא משיחא.

ולהעיר גם ממאמר ר״פ בן יאיר: חסידות מביאה וכו׳ אלי׳ הנביא, הוא מבשר הגאולה.

בכבוד ובברכה.

נ. ב. מצו״פ מהמו״ל לאחרונה.

לוח זמנים לשבת פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:40	06:41	08:34	08:36	09:10	09:12	10:03	10:05	16:49	16:54	17:18	17:22	16:33	17:33
חיפה (ח)	06:43	06:43	08:34	08:36	09:11	09:13	10:03	10:05	16:48	16:53	17:14	17:18	16:22	17:29
ירושלים (ח)	06:39	06:40	08:32	08:34	09:09	09:11	10:02	10:04	16:52	16:56	17:15	17:19	16:15	17:30
תל אביב (ח)	06:42	06:42	08:34	08:36	09:11	09:13	10:04	10:06	16:48	16:52	17:16	17:21	16:31	17:32
אוסטריה, וינה (ח)	07:45	07:44	09:01	09:02	09:50	09:51	10:34	10:35	16:11	16:18	16:50	16:56	15:59	17:10
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:02	06:07	08:53	08:58	09:41	09:44	10:56	11:00	20:47	20:47	21:19	21:19	20:29	21:32
אוקראינה, אודסה (ח)	07:41	07:40	09:02	09:03	09:49	09:50	10:34	10:36	16:21	16:27	16:58	17:04	16:08	17:17
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:19	07:18	08:35	08:36	09:24	09:24	10:08	10:09	15:46	15:53	16:25	16:31	15:34	16:45
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:32	07:31	08:46	08:48	09:36	09:36	10:20	10:21	15:55	16:02	16:34	16:41	15:43	16:55
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	08:05	08:04	09:14	09:15	10:05	10:06	10:48	10:49	16:13	16:20	16:54	17:00	16:01	17:15
אוקראינה, קייב (ח)	07:59	07:57	09:06	09:08	09:58	09:59	10:41	10:42	16:05	16:12	16:46	16:52	15:52	17:07
איטליה, מילאנו (ח)	08:03	08:03	09:27	09:29	10:13	10:14	10:59	11:01	16:53	16:59	17:27	17:33	16:40	17:46
אקוואדור, קיטו (ח)	06:14	06:16	08:43	08:46	09:14	09:16	10:16	10:19	18:22	18:25	18:46	18:48	18:06	18:58
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:45	05:50	08:35	08:40	09:19	09:23	10:33	10:37	20:11	20:11	20:41	20:41	19:53	20:54
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:17	06:22	09:09	09:14	10:01	10:05	11:18	11:22	21:21	21:21	21:57	21:56	21:03	22:11
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:26	07:26	09:06	09:07	09:46	09:48	10:36	10:37	16:54	17:00	17:26	17:31	16:41	17:43
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:20	07:20	08:56	08:58	09:38	09:39	10:26	10:28	16:40	16:45	17:12	17:18	16:26	17:30
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:20	07:20	08:56	08:58	09:38	09:40	10:27	10:29	16:40	16:45	17:13	17:18	16:26	17:30
ארה"ב, דטרויט (ח)	08:01	08:01	09:34	09:35	10:17	10:18	11:04	11:06	17:11	17:16	17:44	17:50	16:57	18:03
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:17	07:18	09:13	09:15	09:49	09:51	10:43	10:45	17:34	17:39	18:01	18:06	17:20	18:16
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:57	06:58	08:47	08:49	09:25	09:26	10:16	10:18	16:55	16:59	17:24	17:29	16:41	17:40
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:08	07:09	09:10	09:12	09:44	09:46	10:39	10:41	17:42	17:46	18:08	18:13	17:27	18:23
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:18	07:17	08:52	08:54	09:35	09:36	10:23	10:25	16:33	16:39	17:07	17:12	16:20	17:24
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:43	07:43	09:20	09:22	10:02	10:03	10:50	10:52	17:04	17:10	17:37	17:42	16:51	17:55
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:18	07:18	08:52	08:53	09:34	09:36	10:22	10:24	16:30	16:36	17:04	17:09	16:17	17:22
בוליביה, לה-פס (ח)	06:04	06:07	08:44	08:48	09:18	09:21	10:25	10:28	19:09	19:11	19:34	19:36	18:53	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:47	08:45	09:52	09:53	10:44	10:45	11:26	11:28	16:46	16:53	17:28	17:34	16:33	17:50
בלגיה, בריסל (ח)	08:45	08:44	09:51	09:53	10:44	10:44	11:26	11:27	16:48	16:55	17:29	17:36	16:35	17:51
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:23	05:28	08:09	08:12	08:45	08:48	09:55	09:58	19:02	19:03	19:24	19:25	18:45	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:13	05:17	07:58	08:01	08:34	08:37	09:43	09:46	18:44	18:45	19:10	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	08:06	08:04	09:10	09:11	10:03	10:04	10:45	10:46	16:04	16:11	16:45	16:51	15:55	17:07
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:25	08:23	09:20	09:21	10:17	10:17	10:57	10:58	16:00	16:08	16:46	16:53	15:52	17:09
גרמניה, ברלין (ח)	08:17	08:15	09:17	09:18	10:12	10:12	10:53	10:54	16:05	16:12	16:47	16:54	15:53	17:10
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:24	08:23	09:34	09:35	10:25	10:25	11:08	11:09	16:34	16:41	17:15	17:21	16:21	17:36
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:18	05:22	08:05	08:09	08:43	08:46	09:53	09:56	19:11	19:12	19:31	19:32	18:54	19:43
הודו, מומבאי (ח)	07:12	07:14	09:22	09:25	09:55	09:57	10:52	10:54	18:12	18:16	18:38	18:41	17:57	18:51
הודו, פונה (ח)	07:07	07:09	09:18	09:20	09:51	09:53	10:48	10:50	18:09	18:13	18:35	18:38	17:55	18:48
הונגריה, בודפשט (ח)	07:32	07:31	08:49	08:51	09:37	09:38	10:22	10:24	16:03	16:10	16:41	16:47	15:51	17:01
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:25	07:25	09:01	09:02	09:43	09:44	10:31	10:33	16:43	16:48	17:16	17:21	16:29	17:33
יוון, אתונה (ח)	07:41	07:41	09:23	09:25	10:03	10:04	10:53	10:55	17:16	17:22	17:48	17:53	17:03	18:05
מולדובה, קישינב (ח)	07:51	07:50	09:10	09:11	09:57	09:58	10:42	10:44	16:26	16:32	17:04	17:10	16:13	17:24

לוח זמנים לשבת פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:10	07:12	09:20	09:22	09:53	09:55	10:50	10:52	18:09	18:13	18:35	18:38	17:54	18:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:44	04:50	07:34	07:40	08:37	08:41	09:57	10:00	20:21	20:20	21:01	21:00	20:03	21:17
נפאל, קטמנדו (ח)	06:54	06:56	08:54	08:56	09:29	09:31	10:23	10:25	17:20	17:24	17:47	17:52	17:06	18:02
סינגפור, סינגפור (ח)	07:07	07:09	09:34	09:37	10:05	10:08	11:08	11:10	19:10	19:12	19:34	19:36	18:54	19:46
פולין, ורשא (ח)	07:45	07:44	08:46	08:47	09:41	09:41	10:22	10:23	15:34	15:41	16:18	16:24	15:22	16:40
פרו, לימה (ח)	05:47	05:51	08:25	08:28	08:58	09:01	10:04	10:07	18:37	18:39	19:01	19:03	18:20	19:13
צרפת, ליאון (ח)	08:22	08:21	09:45	09:46	10:31	10:32	11:17	11:18	17:07	17:13	17:43	17:49	16:54	18:03
צרפת, פריז (ח)	08:44	08:43	09:58	09:59	10:47	10:48	11:31	11:32	17:06	17:13	17:44	17:50	16:54	18:05
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:04	06:07	08:29	08:32	09:00	09:03	10:02	10:04	17:56	17:59	18:20	18:23	17:40	18:32
קנדה, טורונטו (ח)	07:51	07:51	09:20	09:22	10:04	10:05	10:51	10:53	16:55	17:01	17:26	17:32	16:41	17:45
קנדה, מונטריאול (ח)	07:34	07:34	08:58	09:00	09:44	09:45	10:30	10:32	16:23	16:29	16:58	17:04	16:10	17:17
קפריסין, לרנקה (ח)	06:53	06:54	08:41	08:43	09:19	09:21	10:11	10:13	16:45	16:50	17:15	17:20	16:31	17:31
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:20	09:18	10:09	10:10	11:08	11:08	11:47	11:48	16:40	16:48	17:27	17:35	16:28	17:52
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:59	08:56	09:44	09:44	10:44	10:44	11:22	11:23	16:12	16:20	16:57	17:04	16:00	17:22
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	08:08	08:07	09:27	09:28	10:14	10:15	10:59	11:01	16:42	16:48	17:20	17:26	16:29	17:40
שוויץ, ציריך (ח)	08:13	08:12	09:32	09:33	10:19	10:20	11:04	11:06	16:51	16:57	17:24	17:30	16:38	17:44
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:42	06:44	08:58	09:01	09:30	09:32	10:28	10:31	18:02	18:05	18:26	18:30	17:47	18:39

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.org USA@DvarMalchus.org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00559
01/01/2017

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים